BORNEMISZA PÉTER

ÖRDÖGI KÍSÉRTETEK

A KIADÁST GONDOZTA ÉS JEGYZETEKKEL ELLÁTTA
ECKHARDT SÁNDOR

1955

Lektor
STOLL BÉLA

MC 16701
OROSZÁCOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
Növedéknapló
1955. év A. 11925 sz.
R 2
R 1965

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója
A kézirat beérkezett: 1955. IV. 18. Példányszám: 700
Műszaki felelős: Fülöp Antal
Terjedelem: 25·4 (A/5) ív + 14 melléklet

36408/55 — Akadémiai Nyomda, V., Gerlóczy u. 2. — Felelős vezető: ifj. Puskás Ferenc

ÓRDÓGY KISIRTETEKRÓL, AVAGY RÓTTENETES VTALATOSSAGA-ROL EZ MEG FERTEZ-TETET VILAGNAC

ES AZBOL VALO KI TISZTOGATASAROL AZ MI V-RUNC IESUS CHRISTUSNAC.

SEMPTEN PINKÓSD TAYBA.
1578.

NEGYEDIC RESE,
AZ EVANGE-
LIOMOKBOL, ES AZ
EPISTOLAKBOL VALO
TANVSAGOKNAC.

EZ NEGYE-dic Reſ tars, Sze Haromſag vsan Nyoltzadic Vaſarnapeual fogua, Tizen kilenczedic Vaſarnapig.

Mellyeket á Kereſztyneknec Gyú-
lekezetibe ſoktac predikalni
minden ünnep nap.

KIT AZ WR IESVSNAC
Lelke által, az egyũ yũ Kereſztye-
neknec iduöſſegis epületyekre
irta:

BORNEMISZA PETER.

MATTH. 28.

¶ Tanyiczatoc minden üdőpeket meg tartani mindenket, az mellyeke m g parancſolt am tinektec. Es ime en veletec vag o. mindennapon, mindez vilag vegezetig.

KÖLT SEMPTERÖL: 1578.

A Postillák negyedik része, az Ördögi Kisértetek első kiadása

SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

NEMES VVRFINAC, ENNINGI TÔRÔC ISTVAN-nac. Az nehai Nagys. Enningi Tóròc Ferentz, Es Nagys. Gutthi Orszag Borbala aszony, Elôszer á Nagys. Tòròc Ferentznec, Most az nehai Tekintetes es Nagysa. Groff Ecknec meg hagyot özuegye Fianac: Hunyad Varmegye öröc Ispannyanac. Az Atya Istentûl az VVR Iesus Christus âltal ôrôc eletre vezerlò sz: Lelket kerec.

(*)

Nemes Vram es szerelmes Fiam Tôrôc Istuan: Im most immar nagyob kônyuetis kûldec aiandekon: Mert lattam minap melly ôrômmel fogád az kissebet, midôn aszonyommal, szerel-()(ijvo) mes Anyaddal hozzam tertetec volna az Isten ígeie halgatasaert, ket izbe: Elôszer midôn ala mentetec Diosgyôrbe, Azkor veled vala Battyadis Tôrôc Ianos, az Nehaì Nagys. Tôrôc Ianos Fia, Szinte amaz nagy ûnnepekre, kikbe predikaltatic az mi wrunc IESVS Christusnac véghetetlen es ôrôcke valo gyôzedelmes fel tamadasa, az mi kêmeny es rôttenetes ellenseginc ellen, az bûn, az átoc, az halal, az ôrdôg es az ôrôc karhozat ellen, mondoc az draga es ôruendetes Predikaciokra, még hazatokbol szandekozkoduan el iôni. Egynihany napig lelketec epûletibe lôtôc foglalatosoc nalam: Kinec édes izi sziuetekben leuen, az vtan ket eztendôuelis hogy meg ternetec Dios Gyôrbôl Papara, ismet meg szallatoc, annac az igenec tanulasaert, kibe Isten ôrôc életre valo hatalmat rekeztet, Azkor veletec egyût leuen *Rom. 1.* asz-szonyomnac Anyadnac Oeczeis, az Nagys. Losonczi Anna aszony, az Nagys. Vngnad Christoph, Tót orszagi Bán wram hazas tarsa: Es az kegyelmed szerelmes hayiadon Huga, Susanna aszony: Predikacio vtan hogy szinten el keszûlnetec, adéc egy kis kônyuetsket, kikbe szep rendel: Elôszer az kis gyer-()(iij) metskec, Az vtan az korosbac es értelmesbec, Harmad rendbe az egyûgyûb Predikatoroc tanyitatnac, az Kereztyeni tudomannac mindenic Czickelérôl. Azt tûlem midôn el fogtad volna vig es mosolgo sziwel, ottan el vid az Aztalhoz, es meg nyituan oluasgatni kezded, es ôruendezel rayta, hogy elôszeris neked valo tanusagodra szolna: Elis oluasad, az Istenes gyermetskeknec az miket egy elôbe kellene tanulni. Azkor errôl noha semmit nem szolec, mind az által titkon magamba iot kérec

te neked, hogy az WR meg aldgyon es neuellyen az igaz es értelmes Isteni aitatossagban. Kérdezkettem vala penig az előttis Mesteredtűl, mind tanusagtokrol, mind erkőlczetőkről, mint tartanatoc magatokat, az kegyelmed szerelmes Battyaual egyetembe Tőrőc Ianossal: Ki ennekem olly keppen szola felőletec, hogy őruendeznec benne. Mostis keuanom es kérem az WR Istentűl, hogy az kegyelmed szerelmes szűlőic által neuellyen ő szent felsege az ő szent Fianac az mi wrunc Iesus Christusnac igaz ismeretibe, es az ő benne valo bizodalom altal tarczon meg az őrőc életre Kire egyeb szűleketis igy int à sz. Lelec, szent ()(iij v°) Pál altalis:

Eph. 6.

Atyac vgy mond: az ti magzatitoc tanyitasban, Es az wrnac paranczolatiba neuellyetec fel.

Rom. 9:

Oe magais penig à mi wrunc Iesus Christus: ki aldot, bizony, es őrőc Isten leuen, valoba emberreis lőn, à mi bizony embersegűnket, testűnket, lelkűnket az ő őrőc Istensegere, tiztan ártatlanul szent Lélec által Szűznec meheből magara véuen, Az ő gyermec korabannis czuda nemes es draga peldat ada, midőn tizenket eztendős koraban el marada az Templomban testi szűleitűl, az ő mennyei Atya dolgainak meg szerzesere.

Luc. 2.

Ki az előttis, az vtannis minden eztendőbe fel ment szűleiuel Ierusalembe, houa Istennec ô Tőruenybeli paranczolattya szerint, mindennec kic Israel fiaí valanac fel kel vala menni az harom fő fő ůnnepec szentelesere, minden eztendőbe.

Matth. 11. Matth. 19: Mar : 6:

Midőn kedig az gyermeksegből ki nuekedet volna: Es nagyot kiczint magahoz hiyna: Ackoris leg kiualtkeppen édeskedec az kisdedekben, őket őleben véuen meg czokolgata, meg áldotta, Angyalit szolgaul melleiec szabta, szent Lelkeuel meg aiandekozta, es nekic az ő őrőc orszagat igerte: Es kér-(jelzetlen)uen intet egyebeketis, hogy ollyac lennenec erkőlczőkben mint az kis gyermetskec: egyűgyűc alazatosoc, engedelmesec, szo fogadoc, szelidec, bekesegesec, kic keuessel meg elegesznec, es minden gondgyokat szűleiekre es az WR Istenre hadgyac.

Luc. 19:

Ezen io sziuel es édes Leleckel aiandekoztam enis kegyelmedet szerelmes fiam Istuan wram, nem ezűstuel sem arannyal, mellyec főldiec, es főlddè sőt hamar semmiè leendőc: Hanem az en wramnac az Atya élő Istennec Fianac szaiabol szarmazot Eua[n]geliomaual, bűn, átoc, halal, őrdőg ellen valo őruendetes beszedeuel, mellyec az mint mennyeiec, vgy mennyei es őrőc életreis szűli mind azokat valakic szent Lélec àltal sziuekbe szorittyac,

I: Pet. 1.

Szinten iokor adot kedig az Wr Isten erre alkolmatossagot, Mert most tízenket eztendőt hátra hagyuan, mayd mayd ki viddegel az wr az gyermek eszből. Azert ha immar egynihanszor által meg ɔluastad, az előszer aiandekozot kisseb kőnyuetskemet. Es azbol rőuid fondamentómot vőttel azokban, az mit kiualtkeppen kel tudni à Kereztyen embernec: Ez vtan kezdgye el kegyel-(jelzetlen v°)med az eztendő által valo Euangeliomoc magyarazattyatìs: Nem vgy, hogy czac

ezekre tamazkodnec kegyelmed: Mert szűkseg mind az egez Bibliat mindennap oluasgatni, es holtig egynihanszor által oluasni, keuesenkent. Hanem midőn az hetettzaka valaztot ůnnep napunc elő iű, azkor mindent hátra hagyuan, lakast, mulatsagot, vadaszast, szorgalmatossagot, es minden vilagi gondot, kiket azoc szoktac ůzni felőtteb, kic idegenec az WR Istentűl, es nínts sem keduec, sem remensegec az őrőc életre: Te kegyelmed masnakis iduősseges peldat aduan, ved elő ez Predikaciokatis, mind reguel, mind dêllyest, hogy hozzad kepest egez vduarod nepe, es mind szerte valo iobagyit(!), sőt

Tit: 2.

még idegenekis kőuessenec az fele Istenes életedben, kiből igaz, tízta, es iozan életis fog neuekedni, mind te benned, mind masba. Most penig houa gyengeb fiatal vagy, annyiual inkab szoktasd magadat ígyenesen valo eletre, az az, Istenes, kegyes, igaz nem czalard, iozan nem reszeges életre, tizta nem fertelmés és Isten félő eletre. De ez vtannis holtig szűkseg nagy vigyazassal az mi meg romlot termezetűnket mindenkor zabolan az (:) Isten igeie vtan hordozni, az őrdőg ellen vigyazni, szűntelen valo tanulassal es kőnyőrgessal. Ezekben az ki végig meg marad, czac az lesz à bódog. Az tőbbinec iob volt volna bár soha ne szűlettec volna ez vilagra.

Psal: 1.

Matth. 24. Matth, 26,

Hogy kedig kegyelmedetis az tőb hiuec kőzőt valoban fel serkentenem, es te veledis è vilagnac szőrnyűseget es az Satan őrdőgnec el amelkodo szaz ezer gyűhősseget az mi testűnkőn, lelkűnkőn, meg mutatnam, nem mindenestűl, mert az nem lehet most, hanem czac valami kicziny resznire: Azert ez te kőnyuedben, kít neked kűldtem leg előszeris, Nem czac egy nìhany szokot Euangeliomnak megyarazattyat irtam meg: Hanem Negy ieles es czudalatos dolgokatis kőzikbe elegyitőttem: Es czuda Historiackal, nagy tanusagockal, es szep Sentencíakual. bőw szoual irtam.

Előszer az Telhetetlensegről, Melly baluany imado bűn, nagy soknac szivet el idegenitőtte az Isteni bizodalomtul, es el szakaztotta az őrőc eletre valo gond viselestűl. Erről valo beszedem el kezdetic è kőnywbe, 255. leuelen. (: v°)

Masodszor az Halalrol, het bőw Predikacokban nemes draga értelmeckel irtam honnet igen nyiluan elei, vtollya, ki tettzic à halalnac, Es az hiueknec az ellen valo erős es őrőcke valo oltalmoc. Az hitetleneknec kedig véghetetlen kemenyseges bűntetesec. Erről el kezdetic szom 322. leuelen.

Harmadszor az Keuelysegről, ki miat veszenec mind az Angyaloc, mind az emberec, kí mais soc kűlőmb kűlőmb keppen mutogattya magat minden rendbe. De az emberec keuelyseget meg fizete az mi wrunc Iesus Christus el amelkodo alazatossaggal, es rőttenetes soc tűressel es szenuedessel. Ezekről is czuda soc fele kűlőmb kűlőmb dolgokat irtam, melly el kezdetic 471. leuelen.

Negyedszer irtam az őrdőgi kisirtetekről felőtte bőw szoual. De nihol iszonyu es szőrnyű vndoksagokatis elő hoztam, Kibe egyeb sem lehetet, Mert azokbol ísmerhettyűk meg, mi

legyen az ôrdôgnec az ember vtan valo gyûhôssege. Kic mellet mind az által czuda draga bay viuasitis es oltalmit meg ielenttôttem à mi wrunc Iesus Christusnac, es az vigyazo hiueknec. Ezekrôl valo szom el kezdetic : 618. leuelen. [(:)ij]

Mínd ezeket noha idôre iobban meg fogia érteni kegyelmed mire valoc : Mind az által mostis soc reszenec sok hasznat veheti kegyelmed.

Ha szinten kedig nem mind értened meg is hirtelen, mínd az által en io sziuel es io ockal mieltem, hogy è Negyedíc Reszet az eztendô altal valo Predikacioimnac kegyelmednec aianlanam.

I. Reg. 1. 2. Mert mint regen ô Tôruenyben Samuel, még czecz szopo koraban, az Isten Templomaba neueltetic. Az vtan Ioas azonkeppen, kit az fô Pap Ioada,

4, Reg. 1. het eztendôs koraba midôn Kiralysagra szentelne, kezebe ada az wrnac Tôruenyet, elôtte el oluastata es arra eskûttette, hogy az sten nepet az szerint birna, azt életînec minden ideiebe tanulna es kôuetne, à mint Moyses által ôt kônywbe Isten be irata, Melly szokast Isten

Deut. 17. meg parantsolt vala minden egyeb Kiralynakis : Igy enis még most gyenge korodban vgy adom az en kônyueimet kegyelmed kezebe, hogy ez vtannis élly vele, mind magad, mind azoc lelke epûletire, kiket az WR Isten read bizand, ha most szinten ne*m* mind érthetnedis.

[(:) ij v°] Arra kedig igen nagy gondom volt, hogy semmibe akaratom szerint ne kûlômbeznec az Christus tanyitasatul, az Prophetac es az Apostoloc magyarazattya szerint. De melto hogy kegyelmed azon proba kûre rea vonnya az en tanyitasomat, es meg hannyad vessed, ha teis vgy talalod.

Mat: 7. Erre penig naponkent az WR erôt ád, es rea segit ha ô tûle szent Lelket sziued szerint kérsz.

Mas okais vagyon miert en ezzel tartoztam te kegyelmednec : Mert ez Negyedic Resz, kîualtkeppen azzal à kôltseguel nyomtatodot, à kit az kegyelmed szerelmes Anya ketszer aiandekon kûldôt ennekem. Kinec kôszônic mind azoc az híuec, à kic soc kûlômb kûlômb hasznaít az tanyitasba es az vigaztalasokban veszic naponkent. De mélto hogy fô keppen te kegyelmed, megís kôszônnye, megis halallya hiwseges szolgalatoddal. Az WR kedig fizesse meg olly keppen, à mint igere

Matth, 26: amaz nemes aszonnac, ki az ô nagy draga kenetet nem kemelle, hanem mind rea ônte az WR Iesusra, es azzal szolgala neki, halala es temetese fele : Kire midôn zugoduan Iudas es az tôb egyûgyû tanyituanyoc, ezt mondanac, hogy kàr lôn a [(:) iij] kenetnec annyi ki ontasa : Az WR meg mente az io aszont, es fogada, hogy vilag vêgezetig az ô io tete emlekezetbe lenne. Ezen WR ; vegye io neuen az kegyelmed szerelmes Szûleitûl mind azt, mind azokat à mit ez elôttis, ez vtannis kôltene az wrébôl az wrra, az ô szent neuenec es igaz ismeretînec ki teriedesere, Es dugia be azoknac szaiokat, kic azt kârnac itelic : Mert ha az io illatozu kenet kedues vala az wrnal, ki czac egy hazat tôltôt be, Soc ezerszer keduesb lesz az ô igeienec orszag szerint valo ki terieztese. Kibôl kitsinyec nagyoc, mostaniac es

vtannunc valoc neuekednec, mint az szep szinyû Rosac es Szekfû viragoc, az wrnac ío illatoztatasara, az ô szent neuenec tizteletire es diczeretire. Kôszônem en is, Es ezzel egyetembe aíanlom tôb szolgalatomatis, mind ô Nagysaganac, mind te kegyelmednec.

Eltessen az WR Isten es neuellyen az ô szent Fianac ismereti àltal az ôrôc életre : es ôrizzen óltalmazzon, es tarczon meg szerelmes Szûleddel es èdes véreiddel : Battyaddal az Nagys. Tôrôc Ianossal, Neneddel az Nagys. Honmonaí Istuanne aszonyomual : Es Hugoddal Susanna aszonnyal : Es minden [(:)iij v°] hozad tartozockal, Es minden szenteckel egyetemben, végig es mind ôrôcke tarcza meg az WR Isten te kegyelmedet.

Adatot Sempten Pinkest Tayba, Mikor à mi wrunc Iesus CHRISTVS az ô leg dragab mennyei aiandekat, az tanyito, erôsitô, es vigaztalo szent Lelket az ô Apostolira nagy bôwen ki ônte, hogy az által mind ez vilagra minden nemzet es nyelw kôzibe ki teriedne, az ô velûnc valo draga io tete, bûnûnken, atkunkon, az Isten haragian, az ôrdôgôn, halalon, es poklon valo gyôzedelme : Es ôruendeztetne az mi diczôseges fel tamadasunkban, es az mi véghetetlen ôrôk bodogsagunkban, Kikre tarczon meg ô szent Felsege mindnyaiunkat. Amen.

M.D.LXXVIII.

BORNEMISZA PETER.

[A KÜLÖN KIADÁS ELŐSZAVA:]

BORNEMIJSZA PETER, AZ Ű ÔRDOGI KESERTO KÔNYVENEC ELEIN IGY IR

Perneszi Andrasnac.

PERNESZITH ANDRAS V-

ramnac, Az WR Istentûl meg vilagoseto szent Lelket kérec.

Az utannunc leendô hiueknec epûletire, nagy szûksegesnek esmerem lenni, hogy errôlis emlekezetet tennéc. Hogy midôn Pragabol Peszerer Janos egy nehany leuel altal noditotta volna kegyelmedet (az ű regi igyekezete szerint) hogy kûlômben veghez nem vihetnetec az WR dolgát, sem az ioszagot addég meg nem nyerhetnétec, mig engem Varasaba tartana. Es ebben esmerned hogy az Pap VRAKnakis [A 2] nagy keduec szerent szolgalhatnal. Hirtelenseguel el induluan Posombol, egy vasarnap arra hozad az Vrat, hogy engem mindgyart bochostatna, nyomtato szerszamimot el venne, es az kesertetrôl valo irasomotis. Kiben kôuet tennen magad szemely szerent lôl hozzam, azon vasarnap, ki miat czac delesti praedikatiorais nem erkezheténc. Jusson azert eszébe kegyelmednec, hogy mihent hallottam volna az kôuetseget, leg elôszôris ezt ez valaszt tôm elôtted monduan:

Bizony banom io Andras Vram hogy ebben kegyelmednec része vagyon. Mert mint Daniel, noha nagy veszedelmes szandékal vettetec az orozlanyok kôzibe, de ű meg tartatéc, es azoc, kic arra okot attac vala, el veszénec. Igy hiszem hogy az WR Isten enekemis ezt iomra adgya valamint [A 2 v°] iár kegyelmed. Es az vtan midôn ketszeris hattal volna chac harmad harmad napot, hogy ki sietnec, es latnad hogy kôzel ket holnapotis ot kesnem, azt izenèd: Hogy ha en azt tudnam, à mit te tucz, nagy mesze iarnéc: De en arrais azt a valaszt tôm, hogy ha teis tudnad à mit én tudoc, az Isten igeiet nem haborgatnad.

Tuttam azert io Andras VRam mind azokat à miket véltél felôlem: De engemet czac imez tartoztata meg, hogy Christus Vrunc azt mondgya: Ne féllyetec attol à ki testeteket meg ôli, hanem attol féllyetec, à ki mind testestôl lelkestôl az ôrôc tûzre vethet. Bár tiz esztendeig itt mind tûzben égnékis, miczoda a pokolnac ôrôcke valo tûzéhez kepest? Touabba iutot azis eszembe, hogy ha én el futnec mint Jonas engemis ûstôkön ragad[A 5]hatna az VR Isten, mint ûtet hogy el nyelete à czet hallal, es ismeg ki okattata, es az vtannis vgyan el kellet meni Niniuébe es meg kialtani: hogy még negyuen nap vagyon, es ha meg nem térnénec el sellyednénec. *Math: 5.*

De midôn io lelki ismérettel volnéc, tuduan es érezuen az en sziuembe, hogy à késertetrûl valo kônyueczkét io végre irtam, à mint az okait immáris meg ielentettem es maidis ki ielentem, nem czac egy Varosnac mint Niniue, hanem soc népnec bûneinec meg esméretire es meg vtalasára, es meg térésére. Azert nem hogy mesze hagyot volna futnom, hanem czoda képpen mind addég iszgata es furdála ûnnôn maga az VR Isten sziuemet, mig fel mennec Béchbe: Es Noha igyekeztemis onnat békéuel ki iûnôm, de hogy az Isten meg mutatna az i[A 5 v°]gassagnac otalmát, meg tartoztata, es mint Danielt beis vetteté à temleczbe, kibôl midôn egy ember sem remenlene meg szabadulasomat, mint Danielét es Peterét: A hiuec nagy ohaytasockal meg nyeréc az VR Istentôl, hogy ű naga choda keppen ki hozna. Kin ezertis ôrûltem, hogy ott valaszt attam azoc ellenis, à kic ottis ezec miat, nagy alnokul vadoltac, à szôrnyûiet ki feiezuen, es az tôbbit el titkoluan. A mellet, minden egyeb tiztbeli dolgaimrolis, vallast tôttem, kire hogy segéttet az kegyelmes VR Isten legyen aldot az az ű szent neue belôle. Kirûl kegyelmednec azertis emlekezem, hogy netalam elein azt velted, hogy iot chelekedtel, à mint szent Palis ez velekedessel, kergeti vala az VR Jesus Christus szolgait. De [A 4] immar meg ertuén, hogy nem kellet volna ennec lenni, kérien kegyelmed boczanatot ű szent fôlsegetûl: Es megis boczattya ha sziued szerent meg banod: Enis penig ôrômest meg boczattam à mi illeti az en ellenem valo vetkedet: Ezent keuanom à soc keresztyenektûlis, kiknec nagy nehessegec volt reiad erettem. Legyen az VR Jstennec irgalmassaga mind ôrôcké velûnc. Amen. [A 4 v°]

. . . . . .

boczatam. Miert hogy penig hirtelenseggelis szorultam vala ezeknec ki nyomtatasara, Az vtan vgy vettem eszembe hogy ha maszor nyomtatodnec ki, Mas rendel es nyiluabban kellene ki feiezni az egesz Tiz paranczolat ellen valo rettenetes bůneit ez vtalatos vilagnac, es azoc miatt valo kůlőmb kůlőmb ostorozasit Istennec. De ha czac ezben maradis, az figyelmes es kegyes sziuel oluaso alkolmason eszebe veheti miczoda ellensegei legyenec őneki : az ördög, az test, az bűn, ez vilagi haborgatoc, es az őrőc halal, es karhozat.

Hasznarol touab oluas tőbet.

Kikről ha bőuebben akarsz ertelmet venne, mire es kiknec valoc legyenec, oluashatz [az] elől iaro beszedben, melly ez vtam min[gia]rt kőuetkezic. Hol noha predikacionac [neu]eztetic, de te erczed az előbi szande[kom]hoz kepest. Immar penig nem mint [predikat]iot, hanem mint magadban olua[s

Mint kettőt egy mas melle erczed.

hatot v]gy tarczad Erre iol rea fi[gyelj]. . .valamit oluasz az ör. . .knec szörnyűsegeről. . . valo meg. . . Christus. . . es. . .nec, kinec hasznallyon ezt oluasnia, lasd meg az kőuetkezendő irasomba, mingiart.

Otalmazzon az VR Isten, szent fia erdemeiert szent lőlke altal minden gonosztol bennűnc. Es az mint kereteti, ne vigyen olly kisertetre bennűnkeot, ki miatt ő tűle el szakadnanc : Hanem azoc kőztis mind magunknac nyomorult voltat, mind ellensegűnknec rettenetes voltat, mind az mi iduőzitő Vrunknac reanc valo gondgyat meg ismeruen. az ő benne valo bizodalom altal, mostis, es az vtolso naponnis. vehessűnc tisztesseges győzedelmet raytoc, es ez soc fele harczok vtan birhassunc őrőcke valo nyugodalmatis. Amen.

Sempten Pinkősd Tayba. 1578.

(647 v°) ÖRDÖGY KISIRTETEKRŐL,

AVAGY

RŐTTENETES

VTALATOSSAGAROL EZ MEG FERTEZETET VILAGNAC.

Es azbol valo ki tisztogatasarol az mi Vrunc Iesus Christusnac.

Mellyből ki tetzic az ördőguel valo hartza, es ez negy ellensegnec : az Satannac : az Bűnnec : az kegyetleneknec : es az halal[n]ac győzedelmes rontasa. Mely egy szoual ördőgi kisirteteknec azert neueztetick, mert ő ocka mind az tőb kisirteteknekis : Oe izgat az Bűnreis, az kibe ő eyte első szűleinketis, es az vta ő rola termezet szerent ki tőr belőlőnc, vgy annira, hogy az kic szent lelec altal vyonnan szűlettettenekis, soha annira nem foytogathattyac, hogy megis kűlőmb kűlőmb vndoksagra nem vagyodnanac, Hogy penig vgyan beleis keueredgyenec, az ördög soc fele mesterseggel mozdittya fel az benűnc termet bűnőket : az baluaniozast, iregyseget, keuelseget, buyialkodast, torkossagot, ragadozast, es tőbeket.

Gal. 5: Rom: 7: Ephe: 8.

Oe indit soc fele haborutis reanck, sok ragalmazot, szidalmazot, kergetőt, rőttentőt. kar teuot, kinozot.

Ephe 6.

Oe az ocka hogy minyaiunknac megis kel halnunc, es hogy nagy sokan az őrők karhozatrais vettessenek

Ez negy fele ellenseginkel : az ördöggel, az Bűnnel, az kegyetleneckel, es az Halalal minemű baylodasa, harcza, es kősződese legyen mind ez egez vilagnac, arrol szoloc az egy ördögi kisirtetnec neuezete alat. Kikről nem irtam röndel, Hanem mindenikről czac őzue elegyesen.

De az figyelmes oluaso meg valazthattia, hol mellyickről szolunc. Az őzue elegitesnec oka penig czac ez, Mert mindenic ördög dolga, es azert czac az egy neu alat az ő kesirtetiről szolunc. Noha kedig czac amaz negy reszbe fűgnec fű keppen, de azoknakis agazattioc szantalan. A mint azokat maid touab elő szamlalyuc. Most elől iaro beszedűnkben, az ördögi kisirtetekről, kiknec, es mi vegre irtuk, ier lassuc.

AZ ÔRDÔGI, TESTI, VILAGI, ES HALALJ KISIRTETEKRÔL

Elôl iaro szo.

Kiknek caloc ezec:

Ez ôrdôgi kisirteteket nem annyira irtam az gyengôkert, mint azokert, kic magokat felôtteb nagy szenteknec, nagy e-(648)rôsseknec vélic. Oluassa meg azert minden rônd es innet ez hasznot veszic, hogy az igen bôlczec meg ismeric magokat megis igen bolondoknac lenni es igy megis tôbet tanulnac. Az igen iamboroc meg ismeric megis igen bûnôsôknec lenni, azert megis tôb iamborsagra igyekeznec. Az igen erôssec meg ismeric nagy erôtlensegôket, es mindenre czac Istentûl varnac tôb tôb erôt, Az tiztessegbeliec meg ismeric soc szegyeneket, es megis tôb tiztessegre igyekeznec.

Az egyûgyûc azert, ha nem mind értenekis ez sok kisirteteknec irasi mire valoc, az értelmesec oluassac meg, mert fô keppen ô keduekért irtam, Kic elôszert imezt vegyec iol eszekben.

Egyen egy: máson más jele. Kisirtet: I. Cor. 10.

Hogy nem minden emberen egy arant valo kisirtet vagyon ; à mint az aiandoc sem egy aranyu Az kiknec az WR igen mély értelmeket es bôlczeseget adot : azokra nagy soc fele viszaltato kisirteteketis ereszt. Az kiknec igen szent es iambor életet adot : azzokra bûnre izgato kemeny es erôs kisirteteketis erezt. Az kiknec igen nagy io hirt, neuet, tisztesseget adot : azokra nagy szegyen(648 v°)segre vono kisirtetetis erezt. Ezekrôl pelda amaz nagy bôlcz Salomon, amaz nagy szent életû Dauid Propheta es Kiraly, amaz nagy szent Peter Apostol, amaz nagy erôs vitez Samson ; es tôbbec.

Regi peldac, kic houa inkab szepelkettec az ôrdôg ellen, annyiual inkab szembe ment velec:

Voltac mindgyart az Apostoloc vtan, kic soc keppen szepelkettec ez vilagban ártatlanul élni, bûntûl magokat ónyi, mindennec hasznalni, Es azert magokat ki vontac az soc zurzauar vndok életû nepec kôzzul, es kietlenbe mentec, holot éyiel nappal tanultac, mindenekért imatkoztac, es onnet sokaknac irtac, ottis sokakat tanyitottac, testekben lelkekben gyogyitottac. Kiket az WR Isten el amelkodando erôuel megis aiandekozot volt, à mint azkorbeli idôis keuannya vala, hogy ô általokis teriedne az Christusnac ismerete az poganoc kôzibeis : Kiket Remeteknec hittac. Kic kôzôt igaz értelmesekis, es bolond aytatosokis voltac. Ezec noha soc keppen szepelkettec, hogy meg birnac az ô romlot termezetyeket : De houa tôb es nagyob aiandekot vôt valamellyic, annyiual tôb es rôttentesb kisir-(649)teteket szenuettenec : à mint azokrolis czuda dolgokat hallunc.

Mostaniac.

Az mellett mais minden rônd, houa okosb, iamborb, vigyazob, erôsb hitû, mint rostaltassec azokba, meg hallyuc :

Az erôssekre erôs kisirtet miert boczattatic.

Hogy kedig az bôlczeknec bôlcz, Az erôsseknec erôs probai legyenec, okai imezzec :

Hogy midôn im*m*ar nagy mélyen el mendegeltec volna az ô aiandekokban, azban meg ne lankadnanac : Hanem megis lenne mindennap mibe munkalodnanac, baylodnanac, vitezkednenec, tanulnanac, es szûntelen ôkis kônyôrgenenec. Mert az emberi termezet arra vinne mindent, hogy nagy czendesz,

nyugodalmas, bekeseges, es tizteseges életben lehetne : Ki ha meg lenne, ottan kenyesegre, maga el vnasara, más meg vtalasara, es Isteni feledekônsegre adna magat : Ez hogy ne lenne, Isten izgato ôrdôgôket erezt rea. Az kedig olly hatalmas, olly okos, álnoc, rauasz hogy senkinek nincs annyi nagy ereie, esze bôlczesege, iamborsaga, tiztessege, kibe szaz ezer keppen meg nem tudna czauargatni. Errôl pelda amaz igen (649 v°) draga eszes es szent ember, Adam es Eua, kit Paradiczomban mibe eyte, imè iay szoual kialtya mind ez egez vilag. Czac kár azért nekedis akar ki legy, vardogalnod : hogy mayd mayd eszesb, bôlczeb, erôsb, szenteb, es ezec miat czendeszb lehes, Mert houa inkab variuc az édes czendesseget annyiual tô b tengeri zurzauar es haboru rohan readis, à mint meg lad mibe forgasz hóltodig. IOB. az embernec életet nem egy napi vitessegnec mondgya, hanem mindennapinac : Salomon, Tôr es czaptato kôzôt valo iarasnac, hol igen óua es halkal kel lepni, ket fele es minden fele kel szemlelni. Szent Pális int, hogy idéstoua tekintuen iariunc, meg orozuan az idôt, hogy mint az lopo nagy szorgalmatossagual minden fele keres alkolmatossagot dolgara : Igy olalkodgyunc mijs az ìo dolgoknac meg szerzesere. Es midôn azt végre vihetted, ôrûly mint az vitez az ô nyeresegen.

Igen kenyes az ember.

Igen erôs az ôrdôg.

Mindennap tôb tôb kisirtetvary:

Iob 7:

Igen oua kel iarnunc:

Kérlec ved eszedben hogy mondoc : Akar melly igen eszesnec lattassalis te magadnac, hiddel czac egy tudatlankais, czak egy gyermetske, es egy leanzois, egy óraig tiz vét(650)ket meg itél hatad mege benned, vagy ruhazatod viselesebe, vagy szolasodban, vagy eteledben, italodban, iarasodban, szaz fogyatkozast talal czac het eztendôs gyermekis. Es masnac meg sugia, ez ember imillyen es amollyan.

Minden szem pillantasban vetket talalni az nagy eszesekbennis.

Ezer nemes io erkôlcznel kedig tôb ioszagoc paranczoltatnac az Isten tôruenyebe, de czac à leg kisseb ioszagnac ezered reszetis sem tellyesiti be ezis, az ki ez vilagon mindennel eszesbnec vélneis magat. Iol mondgyac : *Quae uel doctissimus mortalium nouit, non est minutissimum eorum quae ignorat.* Az mit az mentûl bôlczeb tudis, senki semmi àhoz kepest, à mit még tudni kellene. Akar Predikator, akar oruos, akar tôrueny tudo, akar hadakozo, czac à leg kissebic reszet sem érti annac, az kit érteni kellene, vgy hogy azba semmi fogyatkozasa nem lehetne : A mint mindeniknec soc tetouazasat lattyuc, soc esetit es soc fogyatkozasit. Még kedig ha Istennec es az eszes Angyaloknac szine eleibe kelnenec, à mint kelnekis naponkent, azoc nemde czuda fogyatkozasinkat lattyaké? A mint kedig eszec elmeiec meg fogyatkozic, azonkeppen ereìek (650 v°) is soc bôlczeknec vgyan el oluadnac mint à Viasz az tûz elôt, czac egy le[a]nzora valo tekintetekbennis, auagy egy kis gyermeknec meg busitasabannis, auagy egyeb ezer holmi apro dologban, â mint sok es czuda peldakbol ez féléketis oda hatra meg hallunc.

Igen kicziny az emberi bôlczeseg es erô.

Tehát, ki ki ideien keszicze magat nem à czendesseghôz, nem az rôstseghôz, nem az nyugodalomhoz, hanem houa touab

Vegy peldat Apostolokrol baylodasirol.

eszeskedic, erősbkődic es gyarapodic, annyiual inkab az munkahoz, az kisirteteknec el szenuedesehőz, az hartzhoz, es az vitesseghőz. Erről peldac az Apostolokis, kic harom eztendeig czendessegben lőnec, mig tudatlanbac es erőtlenbec valanac : Az vtan hogy fel fegyuerkezenec mennyei erőuel, ki botsatatanac hóltig valo kemeny hartzolasokra, maga nyaualyasoc ókis más remensegbe valanac. Kiről noha gyakran emlekezet az WR, de nem hittec, mig nem valóba meg is lőnec : Igy teis vard el czac, el nem kerűlled. Czac kőztűnkis, midőn az kit latunc hogy okossaga, vitessege neuekedic, azt teszűc vduarbiroua, Capitannya, auagy kiral(651)lyais, bar kis rend voltis az előt : Azban kedig ottan kőuetkőzic éyiel nappal valo gongya : Igy vagyon az lelki epűlt embereknekis dolgoc. Kìnec egyik oka à mint mondam ez : hogy el ne tunyulnanc kenyessegűnc miat, hanem iobban iobban epűlnenc mind addig, mig az Christusnak meg alapadot őreg voltanac mértekere iuthatunc, az kedig lesz az fel tamadas vtan, Eph : 4.

Az szűntelen valo baylodas mire valo,

Hogy houa nagyob az aiandoc, annyiual alazatosbac legyenec.

Matth. 11.

Rom. 14.
I. Tessal: 5.

Masik oka az erősseknec erős es szűntelen valo kisirteteknec : Hogy az ő nagy aiandekokban el ne hinnec magokat, masnal iobnac ne vélnec magokat, hanem annyiual inkab alazatósoc lennenec, houa tőb az aiandoc bennec, es annyiual tőbnec io keduel szolgalnanac : Pelda erről Moyses, es ő maga CHRISTVS wrunc, ki int minketis nagy szelidsegre. Pelda sz. Pál, ki kőuetteis az Christust es int bennűnc, hogy meg ne vtalnuc az erőtleneket, ne itelnűc, hanem szelid léleckel epiteneiec az erős hitűec az gyenge hitűeket.

Czuda az emberi kenyesseg.

Ez draga tanaczot kedig czac egy sem fogadna őn keien, ha az WR mindennapi kisirtetek által, fel nem razatna bennűnc, Az (651 v°) kazdag ha mindenkor kazdag vagy io egesseges vagy szabad volna, meg vtalna az nyomorultakat.

De midőn őis meg szűkőlkődic es kőltsen kéreget, vagy rabsagban esic, es őis koldol, vagy kemeny betegsegben iaygat : Ez vtan meg esic az ő sziueis mikor az feleket latand, Igy az ki lelkebe izgattatot éyiel nappal, vagy buyialkodasra, vagy boszu állasra, vagy hamis perpatuarra, vagy è vílagi alnoc kereskedesre, vagy keuelysegre, vagy torkossagra, vagy szegenysege, vagy fogsaga, vagy betegsege, vagy kergetese es rőttegese miat hitetlensegre, vagy akar mi egyeb vtalatos bűnőkre : (Szoloc azokrol à melly hiuec ezeket erőssen vtallyac, es magokat tűlőc éyel nappal óltalmazzac, De megis az őrdőgnec ezer auagy száz ezer, auagy temeny ezer àlnoc mestersegi es izgatasi miat reaioc vagyodic à sziuec, izgatatatuan es noditatuan, hogy meg szerezzek az bűnt : Es niha niha elis esendnec mint Moyses, Aaron, Dauid, Peter,) Mondom ezeknec az ő kisirtetec száz ezer iót szerez ő magokban, mind egyebekben, á mint àfellekről is soc szep dolgokat hallunc.

Az nagy nehesseg miat czac alig saldityac hasznát mig benne vadnak à kisirtetben

(652) De noha soc draga hasznokra boczattya az Isten az hiuekre az kisirteteket, de őc aznac hasznos izit nem érzic azkor mikor raytoc vagyon. Mert vgyannis ő magokban termezet szerint karosoc es merő mérgec az bűnőc es az nyaualyac,

de az mi haszon lesz belőlőc. az, az Istennec czuda forgatasabol lesz, az ő Isteni ereie szerint. Azert miert hogy rakuac méreguel, annac az mérge előszer elis fogia őket, ragia es kinozza mind testekben lelkekben őket, De az Isten mint egy ieles oruos az mérget ki veszi, es az betegseget egessegre fordittya. Mint hogy azért az beteg iaygat es kìnlodic betegsege miat : igy az hiuekis, siwnak, riwnak, rőttegnec, rezketnec, nyőgnec, ohaytnac es fohazkodnac az soc kisirtetnec keserűsegi miat, el annyira : hogy az bőlcznec vgy tessec, hogy egy szal bőlczesege sints, à mint halalakor amaz Cicerois kialtotta, es Socratesis azt mondotta : azt tudom, hogy semmit nem tudoc. Igy az lelki bőlczekis az ő kisirteteknec ideieben el fogyatkoznac, hogy semminec tessec, mind az à mit tanultac : Es keszeritessenec Istenhőz tőb értelemert kialtani, (652 v°) mint amaz iambor Iosaphat monda az ő imatsagaban, latuan soc ellensegit : Midőn nem tudom mit kel mielnem czac erre szoruloc, hogy az en szememet te hozzad forditom WR Isten. Soc dologba pelda erről is Dauid, ki minden fele okoskodot volna sokszor, de végre ős czac az wrra szorult.

Ime mit szerez.

2. Paral: 20.

Meg lankad az erős hit:

Soc erős hitű annyira el lankad az kisirtetnec ideiebe, hogy vgy tessec, immar egy czep hitem sints : Es midőn regen biztatta magat Istennec óltalmaban es őrőc iduőssegben, immar ketelkedni kezd, hogy ő nem az valasztottac kőzibe valo, es az ő aiandoka czac ideig valo, mint Saule, Achitophele, Neroe, Iudase. Es el reműluen magaba kőnyőrgeni sem mér, alituan soc kisirtete miat, hogy hiaba valo lenne az ő kialtasa. Azzonkeppen az szent életűec midőn bűnben esnec, vgy tettzic, hogy immár ezentűl el vesznec. Vadnac kic elein kazdagoc voltac, es szegenysegre iutottac, es azba erőssen êyiel nappal szepelkednec futosuan es kapdosuan minden fele, es annal inkab fotton fogynac, vgy annyira : hogy még ruhaiokatis el kell adnioc, barmokat es hazokat zalogba kel (653) vetni. Ezeknekis soc keserues gondolatyoc vagyon. Es eszekbe veszic, hogy semmi az ő soc futosasoc Isten áldomasa nekűl. Igy azokis kic halalra kergetetnec, vagy pőr miat, vagy gonosz szandec miat. Vadnac sokan kiknec nyaualyaìokat az ő magoc io barati es felesigijs őregbitic, mint Jobot. Vadnac kic lelkekben még az Istentis meg szidgyak vgyan akarattyoc ellennis azkor valic meg ezeknec tőkelletessegec.

Meg lassodic az iamborsag, Es minden erő.

Summa szerint minden bőlcz azkor mikor kisirtetic, meg ismeri magat bolondnac lenni. minden szent meg ismeri merő vndoc vòltat, minden tiztesseges meg ismeri merő szegyenbe heuerni, ha nem emberec előttis, de Isten előt az meg lesz ő bennec, titkon hordozuan kisirteteket, es az miat titkon meg alazuan ő magokat.

Az soka igen meg nehezit:

Melly kisirtetec ha valakin sokaig tartandnac, auagy naprol napra nem hogy lassodnec, de őregbetten őregbedic : az, Bátor soc ezer keppen állyon elleneis, de vêgre annyira el lankad es el éped bele, hogy czac tatog mint az meg halo ember, az az, mint à ki igen beteg testebe, es immár czac alig leh, es

(653 v°) vélic hogy az lelec mayd ki szakad belőle, es immár kőnyőrgeni sem mêr, hogy Isten meg gyogyítsa, hanem czac azon ohayt, hogy az lelket venne hozza az WR Isten : de azonba az WR meg ebrezti es ismet meg élezti es meg gyogyitya, mint ha wyonnan fel tamaztotta volna : Igy az lelki betegis az ki felőtteb valo kisirteteket szenved, mint Moyses, sz. Pál, es sokan mostis annyira iut, hogy immár czac tátog, az az, mint ha el hagya magat, hogy immár Isten ötet, vgyan el feleytőtte, es miatta kőnyőrgeni sem mér mint regen. Hanem mint az tátogó ember tengettetic azert valamiuel, Igy ős niha niha nagyokat fohazkodik es azokba egyszeris kiczìne, mászoris keuesse fel fel ebred es meg vidul.

Luc. xxij Czuda nehessege Christusnac.

Matth. 27.

Pelda erről meg ő magais CHRISTVS wrunc, ki hanyat homloc az főldre le boruluan, vérrel veritekezet, es nagy hoszan imatkozot : de végre ős azt kialtotta. En Istenem, miert hagyal el engem. Es egy keues vartatua meg vidul egy kiczine, es biztattya magat, es az toluaytis, Es fel kialtuan lelket Atyanac aianlya. Oh ki czuda meg fogha-(654)tatlan dolgai ezec az Christusnac : kiknec valami kiczin reszet meg kel kostolnioc à hiueknekis, kic houa szentebbec, iamborbac, bőlczebbec, gyorsabbac, es erősbec, annyiual kemenyben rohannac reaioc, es miattoc meg mondhatatlan faydalmokat kel szenvedniec : Ha el tűrhetnec, talám vérrelis veritekeznenec bele, de híw az WR, ki ereiec felőt nem hagy senkit meg kisirtetni.

Teis meg kostolod ezt.

I. Cor: 10

Ezeket tudom sokan asituais oluassac, De az ki kostolta, tudgya mi legyen: Igen kőzelec ezzec az halalhoz

Kiket mind az által az WR czuda keppen őriz, tart óltalmaz, es czac egy pillantasnirais szemet el nem veszi roloc : Noha erőssen es kemenyen meg hankottattya őket, vgy annyira, hogy mínt az melly Tyuc fiat az kanya, auagy az melly nyulat az agar, auagy az farkas az barant meg ragadna, es immàr falni akarna, de azonba neki rohannac es ellene sikoltnac, auagy mint az baynokot midőn el eyt tte az ellenseg, es immár szinte torkara hagna, es immar fegyueretis fel huzta hogy feiet vegye : De azonba ot terem az segitseg, es ki menti őtet az halalbol : Igy czelekeszic az WR egynihanyszor azockal, kic lelki kisirtetbennis vadnac. Erről szem latomast valo pelda Abraham, (654 v°), ki harmad nap soc ohaytassal viddegele fiat az Moria hegyere. Es midőn ímmár fel huzta volna fegyuerit, ottan meg ragadgya az Angyal. A mit it soc szoual mondoc, azrol Isidorusis igy ir rőuid szoual :

Abraham

Licet saepe in medio carnalium Deus protegat vitam electorum: Tamen satis rarum est, ut quisque inter saeculi voluptates positus, ô vicijs maneat illibatus, in quibus etsi non cito implicetur, aliquando tamen attrahitur, Nec enim diu potest esse securus, qui periculo fuerit proximus.

Iollehet, vgy mond, az testi gonosz keuansagoc kőzt, Isten óltalmazza az ő valaztottinac életyeket : Mind az által, igen ritka, hogy è vilagi gonosz vagyodasoc kőzt valaki meg óhatna magat vétektűl, kibe ha nem hamar férteztetikis, de niha niha el ragattatic. Mert nem lehet sokaig bator az, à ki kőzel iár az veszedelemhőz.

Vayha értened teis valoba mit beszel ez iambor : Midőn ielenti Isten óltalmatis raytad, es azonba soc fele esetedetis. Kiuel nem tunyasagra, Sőt szűntelen minden szem pillantasba valo vigyazasra int, à mint az wris mondgya: Szűkseg mindenkor imatkozni es soha meg nem faradni. Szent Pális int, Szűntelen imatkozzatoc : Mert mikor azt (655) mondgyac : Bekeseg, bekeseg, azkor rohan reatoc az hirtelen valo veszedelem. Ezekről is szep draga dolgokat fogunc hallani :

De az kenyes latroc, lagysagra es faytalansagra vonszak ezt. Az feleket fel serkent az hohar, Most az vigyazo vitezekről szolunc.

De itt azt is igen iol eszebe vegye az kereztyen vitez : Hogy noha mint â kő vár, es mint az erős áldgyuc, szakalosok, ket elő pallosoc, hegyestőrőc, botoc. laptac, igen hasznalnac, ha okos es eszes es gyors emberec forgolodnac velec : Viszont az bolondnac, félelmesnec es tunyanac, semmit nem hasznal az kő vár, ha nyitua tartya az kaput, ha be nem foldozza àhol le dűlt az Bastya, Ha ő magais nem forgolodic az bottal, puskaual: Igy az soc iras oluasas, es elő keszitet soc szep szoc, falra ragaztatot szep Sentenciac, szep irot imatsagoc, soc kőnyuec semmit auagy igen kitsint hasznalnac, ha ő magais az kisirtet szenuedő vitez nem gyorsalkodic, nem vigyáz, nem imatkozic : à mint erről is peldakat hallunc.

Se rőstelkedgyel, se erődbe ne bizzal.

Viszont ha czac ő maga ereiebe kezd bizakodni mint Aiax, à mikor leg inkab szepelkednec az ördőg ellen, azkor esic leg nagyobat, kiről pelda Peter. Tehát imez ket Regulakat iol eszedbe tarcz. Előszer ezt : (655 v°)

Regula.

Dominus continua militia suam Ecclesiam vult exerceri hoc mundo. Quare non sufficit sola docilitas vt sinamus nos regi ipsius verbo. Sed fidem nostram quia subinde â Satana impetitur, armatam ad resistendum esse oportet:

Másic Regulat imezt :

Nunquam auxilio destituuntur fidelis, qui modo sibi diffisi et propriys viribus valere iusso, totos se illi regendos tradunt.

Ertelme ez : Isten azt akaria, hogy szűntelen vitezkedgyenec az ő hiuei : De vgy, hogy ereiekben tsac egy czepet se bizakogyanac, hanem czac ő magaba az WR Isten segitsegebe, es ezeket nem hadgya az WR az ő igyekben.

It azert nem irunc azoknac, kic nagy szunyadsagual viselic életyeket, kic semmit nem ellenkeznek az bűnuel, hanem az vgyan wralkodic raytoc.

Az szunyatac mint iarnac:

Ez feleket az őnnőn gonosz szokasoc ízgat es vonszon az bűnre, sőt ő magoc keresten keresic, es szeretettel futtyac, es ki sem keuankoznac belőle. Illyec voltac az kic az viz őzőnbe es Sodomaba veztec. Illyec soc baluanyozo paraznac. soc toluaylo, es dulo latroc, soc nyuzo, fozto tizttartoc es wrac, soc dősőlő reszegesec, soc meg vakult vndok poganoc. Kiket vgyan porazon hordoz az ördőg, mint tulaydonat.

(656) Ez felekis iollehet érzic az bűnnec mérget magokban, es vadoltatuan aztul, győtrődnec míatta, azert ollykor ők is keresnec tiztulast magoknac, de pogan es bolond módra, vagy testec meteleset mint az Baal papiai Illyes es Daniel ideieben,

Alnoc poenitencia tartoc.

vagy eztelen bőytőlest, vagy Mise áldozattyat, vagy olly bolond gyonast, hogy ha ki mondgya à papnac az ki mondasért boczatassec meg bűne, es az vtan mint az Eb az okadasra szanszandeckal ismet térten térien az bűnre, ez fele aitatossag igen vtalatos Isten előt. Illyec azzoc kic az viz hintessel, az Mise hallassal, az Peter, Pál, bodogaszony bőyteuel, az sugo es elő szamlalo gyonassal azert élnec, hogy tőb tőb szabadsagoc legyen az bűnre, Mint regen â soc áldozatockal élten éltec es à bűnt tőtten tőttec, es azt véltec, hogy immár az kilső pœnitencia nekűl valo pepeczelő áldozat által meg tiztultac. Hasonlo keppen kabalkodnac az tőrőkőkis, az mostani Sidokis Sőt sokan igy vndokittyac az miwrunc IESVS Christusnak is érdemet, mint ha immár szabad volna akar mi bűnben heuerni, czac ő altala kőnyőrőgiőn Istennec.

Az Christus erdeme nire valo.

(656 v°) Draga oruossaga az mi wrunc IESVS CHRISTVS halalanac érdeme, de nem arra valo hogy heuertessen az bűnben, hanem hogy azt vtaltassa, az ellen tusakottasson, mint az mérges kigyo, es meg maro gyűhős Eb, es akar mi ellenseg ellen, hogy hartzolunc, midőn lattyuc hogy reanc iű, es el akarna vezteni. Ez feleket hiuűnc lelki vitezeknec, kiknec erőtlensegőket mindenkor segiti az WR, à mint fogatta : Vilag vegezetig veletec leszec. Matth 28.

Lelki vitezec.

Ez felekre felőtte igen vásic foga â Satannac, es houa inkab szepelkednec ellene, ős annyiual inkab ezerkeppen ostromlya őket, ki miat szászor esnenec el egy nap ha az WR szászor nem óltalmazna őket.

Kickel hartzol az őrdőg.

Noha azert az ůtkőzőt nehesseg es rőtteges nekűl nem lehet, mint akar melly kicziny vilagi hartzis. De ez soc keppen valo őrőmre vagyon. Hogy az WR melled aluan szemben erezt illy nagy erőtlensegedbennis, ez vilagnac hatalmas feiedelmeuel, minden setetsegnec, álnoksagnac, gonossagnac wraual : Es ha ő szaz ezerszer eytene elis, ismet az WR száz ezerszer fel emel ellene, (657) Es érőtte meg koronaz, mint ha te birtad volna meg az baynokat, Es igy czac egy nap is százszor pirongattattya es hurogattattya te veled az ő nagy ellenseget.

Nehezis, kőnyűis, hasznosis, tiztessegesis ez hartz:

Vayha szem latomast láthatnuc ezt, vgy mint hallom hogy az tőrőc czufolt egy igen nagy Nemetet. Annac egy kis tőrpeczket neki boczattac, annac kis szablaia volt, de az Németnel semmi fegyuer nem volt, ki noha az labaualis el rughatta volna az tőrpetsket, de nem merte az ot állo erős tőrőkőktűl, azert az kis tőrpe addig vagdalta az labat, hogy le eytőtte : es meg őlte. Es mind ő katzagta, mind az ot állo tőrőkőc. Igy noha semmi az mi erőnc az őrdőgnec nagy ereiehőz kepest, De az WR Iesus ki bizony ember es bizony Isten, mi wrunk es mi attyankfia, ki egy test es vér mi velűnc, ki nem czac velűnc vagyon, hanem vgyan bennűnc lakozic, es az ő Isteni lelket egyè tőtte mi velűnc immár száz ezerszer győzetteti meg velűnc. Erről mondgya szent Pál : Mindent meg szerezhetec az által az ki meg erősit engem. Pelda erről az kis paztor Dauid győzedelme az Goliaton. pelda Samson e-(657 v°)rőssege az

Czuda volna ha latnuc: Mi kicziuyec mint hartzollyunc oly nagy ellenseguel.

Kibc vagyunc erőssec.

Philisteusoc ellen. Bizonysag erről az mi wrunc Iesus CHRISTVS győzedelme, mind az puztaban az őrdőgőn, mind az bűnőn, halalon, midőn fel tamadot ellenec, es űlt az mindenhato Atya Istennec iobiara.

Matth: 4.

De azert mint Dauidis erőkődőt az wr segitsege mellet, igy teis vigyaz, ha ezerszer auagy temeny ezerszer el esnelis, á mint elis esel szantalanszor, megis kialcz hogy emellyen fel az WR es ne hadgyon el vesznőd.

Teis együt farudgy.

Szoltam soc baratimmal az őrdőgőc hartzarol, es voltac ollyac, kic azt mondtac :

Látot dolgoc

O ki sokszor estem terdre, es artzal borultam az főldre, es siruan kőnyuemmel őntőztem az pagimentomot, emlekeztettem az Istent igassagara, igeretire, hatalmara, bőlczesegere, irgalmassagara es kegyelmessegere, es megis rőzketuen azt véltem, immár semmi módon, es semmi keppen nem menthetem meg magam, hanem à mint kisirgettettem es izgattattam annac meg kel lenni. Noha száz, es ket száz keppen nyőgtem, ohaytottam, fohazkottam, tanultam, imatkoztam, es mindent meg kisirtettem miuel ál-(658)néc gonosz keuansagomnac, haragomnac, buiasagomnac, nyalankozasomnac, torkossagomnac, keuelysegemnec, telhetetetlensegemnec diczekedesemnec, es egyeb bűneimnek ellene : De midőn óltalmaznam magamat azoktul, kic leseltec lelkemet : minden eszem, erőm el fogyot vêgre, es immár czac azt vartam hogy meg legyen az bűn, auagy hogy el vezszec ellensegim miat : Mondoc midőn erőmtűl el fottam, es vêlnem, hogy az Istenis el hagyot : Mindenkor meg bizonyíttya hogy igaz az ő igereti, es ő igen hatalmas es igen kőnyőrűlő, ígen irgalmas, kegyelmes, es azon merő io, es iol teuő. Mind ezeket mondoc, sokszor meg ismertette, soc hartzom es bayom kőzőt.

Czuda ohaytasve.

Sokszor lőt, hogy az igen meg keseredet sziuel szemben mentem ő felsegeuel, es szoltam neki. Houa feletkezet el magarol, houa teszi fogadasat, houa teszi az ő ìgeieben valo soc igeretit, Es mondtam : Talám czac álmoc azzoc talám czac kőltőt dolgoc, Talám Isten sintsen, hanem czac mondgyac hogy Isten vagyon, auagy ha vagyon, ide nints semmi gondgya, auagy engem az tőbbi kőzzűl el (658 v°) vetet szeme elől, es martaleknac ereztet az őrdőg kezebe, auagy peldaul hogy egyebec tanulnanac az en szegyen vallasomon, es veszedelmemen.

De midőn az nyőgesec raytam volnanac ottan meg mutatta egy vagy ket òraig, az en erőtlensegemben, az ő Isteni ereiet, es ackor meg vídamultam, es véltem hogy immar bekeseg bekeseg lesz. De ismet kerűluen es forduluan, megent ream estenec azon előbi tusakodasim, kűsződesim es hartzaim, olly keppen, kit meg sem mondhatoc. Mert ollyakis voltac : Hogy ha ez vilagon menyi bőlcz szentec voltac, vadnak is, bar Salomon, Moyses, Iob, Samuel, Daniel, szent Pál, voltac volnais melletem, semmikeppen meg nem segithettec volna, még czac tanaczockalis, Hanem kőnyőrgeseckel, à mint ő magokis minden igyekben czac arra szorultac. De még az kőnyőrgesis ellankadot végre bennem, es vgyan el tunyultam, izetlen es kelletlen lőttem minden iora, es

czac kenyeskettem, es annyiual inkab el remůltem, hogy immár el vetet Isten előle Hanem mind az által megis niha niha fohazkottam, vagyod-(659)uan iora, es tekintettem ket fele, hol irasra, hol egyebec iambor életire, es keuankoztam enis az fele iamborsagra, es buskottam hogy czac szegeny parazt emberekbennis nagyob czendesseget es iamborb életet láttam, hogy nem mint en magamban érzenec.

De végre midőn soc keppen igy fanyalganéc, az WR ream tekintet, Es vagy magamatt, vagy felesegemet gyermekemet meg betegitette, vagy egyeb agodalmat szerzet, es addig tőrt, faggatot, hogy el feleytette velem az testnec kenyesseget, Es ismet wy sziuet lelket adot.

De azert azis nem sokaig tartot tőkelletes czendessegben, hanem megint el kellet kezdenem előbi hartzomat, nem tizszer, huzszor czac, hanem ezerszeris. Igy beszelgettůnc egy massal, es ennel titkosb dolgokrol is szoltunc magunc epůletiért.

Kic ertic ezt.

I. Corinth. 5.

Ez mi dolog legyen, czac azoc értic, kic kostoltac, Czac az lelkiec tudgyac nem az testiec: à mint szent Pál mondgya: *Animalis homo non percipit ea, quae sunt spiritus Dei.* Az okossag, az az: à termezet szerint valo ember, à mint szů-(659 v°) leitůl szůletet, szent Lelec nekůl meg nem ertheti azokat, à mellyec az Istennec lelkeie.

Noha gonosz az kisirtet, de Isten iot tud szereztetni altala:

Hasznatis kedig tudgyac az lelkiec, mert à mint mondgyac: *Ex malis moribus, natae sunt bonae leges:* Az gonosz erkőlczőc miat, io tőruenyec lesznec: Igy az gonosz kisirtetec miat, io erkőlczec epůlnec bennůnc: Alazatossag, Isteni félelem, atyafiui szeretet, vigyazas, tanulas, kőnyőrges, iozansag, es egyeb nemes dolgoc.

Mind ezekről czuda Historiakat fogoc beszelleni, Es az mellet draga inteseket az szůntelen valo vigyazasra, es az keresztyeni vitessegre, kinec az Summaiat mentůl előszer vegyetec esztekben.

SVMMAIA,

Az őrdőgi kisirtetekről valo Historiaknac es tanusagoknac.

Nagy bőw szoual ket derec reszben fogoc szolnia az őrdőgi kisirtetekről.

Elso reszben nagy Predikacio módgyara íroc imilly dolgokrol.

(660) Az első Predikacionkban erről kezdec szolni, hogy Istentůl kel értekeznůnc még az őrdőgőkrőlis, kikről előszer szent Pálbol czuda dolgokat mondoc: Mi állatoc legyenec őc: Es holot lakozzanac most: Es melly nagy hatalom engettetet nekiec: Es miert lőt az engedelem: ő rola miert kel értekeznůnc: Es mint kel ellene vigyaznunc.

Masodszor, az első Predikacionkban beszellec el amelkodando őrdőgi kisirtetetis fő embereken.

Harmadszor kezdec szolni az őrdőgnec hatalmarol, erős es kemeny voltarol, De vgy, hogy az mellet meg tessec az Christusnac nagy felseges ereie ő ellene.

Negyedszer soc egybe elegyedet szonc leszen rola, miert hasonlitassec az Elephanthoz, es az nagy Chet halhoz: Es kezdec szolni soc fele alnoksagirolis, Es intec mindent ellene valo nagy vigyazasrais.

Valazt adoc ket nagy kérdesreis: Miert nem ohattya senki magat, hogy el ne essec az őrdőg miat? Es Istenis miert hadgya el esni még az nagy szenteketis?

(660 v°) MASODIK Predikacionkban harom rendben szoloc az őrdőgnec soc fele neuezetiről: Miert neue Demon, Dimémim, Diabolus, Satan, Zabulon, Spiritus nequam, Belial, Asmodeus, Beelzebub, Mammon.

Masodszor miert hasonlitatic Oroszlanhoz, Serkanhoz, Aspishoz, Basiliscushoz, Beemothoz, Leuiatanhoz, Madarakhoz, Rokakhoz, vérszopo kilenczhőz, Kigyohoz Scorpiohoz, Strutzhoz, Bagolhoz, Syrenahoz, Saskakhoz. etc:

Harmadszor kegyetlen emberekhőz, Pharaohoz, gyermec kiralyhoz, Sion, Balach, Hai, es Nabugonodozorhoz. Es minden egyeb fele veszedelmekhőz, tůzhőz, oruokhoz, maro ebekhőz. etc:

Kikből az ő nagy gyůhősseget meg értyůc, es viszont ellene valo óltalmunkat meg tanullyuc.

HARMADIK Predikacionkban Historiat es lőt dolgokat hallunc, ket nagy Bőlcz emberről: Az egyic mint hartzolt az őrdőggel az szent irasbol, es magat mi(661) nemů soc szep irasockal erősitette, czac az ellennis, hogy el ne esnec paraznasagban.

Az masic kedig, midőn egynihanszor elis eset volna, mint emelgette fel magat, hogy el ne veszne miatta. Mind ezec draga szoual lesznec meg, az harmadik Predikacioba, kiket kiualtkeppen iol eszůnkben kel vennůnc.

Az NEGYEDIC Predikacionkban draga oruossagunkrol szoloc az őrdőg ellen. Mint kellessec vígyaznunc ellene, midőn akarmi bůnben akarna eyteni: Es meg értyůc mint kellessec birnunc az mi gondolatinkat, es az mi őt érzekenseginket mint kel mindenkor ioba foglalnunc. Mind ezekből nemes es draga tanusaginc lesznec.

Ezekről fogunc szolni az kisirteteknec első Reszebe. Ezec vtan Masic Resze kőuetkőzic az őrdőgi kisirtetekről valo irasunknac.

SVMMAIA.

Az Masic Reszenec

|| Az Masic Reszeben hat rendel czuda dolgokat nagy bőwen beszellec, azoc nagyob reszere mind Historiac es czuda lőt dolgoc lesznec.

(661 v°) ELSő Rendben szoloc az regi Remeteknec czudaiokrol, az ő eredetekről, es soc fele kisirtetekről.

Mint Remete Ianosrol, annac alazatos maga ismeretirôl, alazatossagra intô tanyitasarol, ôrdôg ellen draga tanacz adassarol. Es egy[n]ihany czudaknac beszelleserôl : Mint iárt egy hires Remete keuelysege miat, kit az ôrdôg meg czalt asszony ember kepebe. Más Remete ígen nagy vénsegebe mint izgattatot az ôrdôgtûl buiasagra, kit Isten azert ereztet rea, hogy ô az fele bûnben leledzet iffiat, nem tudot tanyitani. Viszont beszellet chuda dolgot egy igen gonosz embernec meg tereserôlis, kiert az ôrdôgôc czuda keppen kinzottac, de az WR Angyali végre el ûztec ôket. Ismet szolunc egy nagy szent életûnec czuda el eseserôl, es fel keleserôl az bûnbôl. Mind ez regi dolgokat kedig, elegy beszellyûc az mi idônkben lôt czuda dolgockal.

MASOD Rendben kezdûnc szolni tôbekrôlis, neuezet szerint : Az Hor neuû Apatwrrol, kihôz ôrdôgôc iartac Angyal kepebe, Apolloniusrol, ki meg ragatta az ôr-(662)dôgôt, es az vizbe buritotta, ki soc baluanyozokatis teritet meg. Machariusrol, kit az ôrdôg intet imatsagra. Más Machariusrol, ki az ôrdôg szem feny vezteset el vette, midôn egy Leány boriunac tettzenec a szûlôc elôt. Hillarionrol, ki testenek kemeny buia geriedezesit kemenyen foytogatta. Azonkeppen Ieronymusis, Hillarion kedig soc egyeb ôrdôgi rôttenteseketis latot, Mint Luther Martonis. Ezeket hallyuc az masod rendben.

HARMAD Rendben szent Antalrol lesz szonc, Minemû soc szôrnyû képpen iut az ôrdôg eleibe. Az ôrdôg alnoksagirol mit beszelt, es ô annac mint vôtte eleit. Es mit hasznallyon az kisirtet mi nekûnc : Es az ôrdôg iôuendôt mint ismerhet, Ezeket Antaltul meg hallyuc. Ezec vtan emlekezem ismet az regi Remetekrôl, es meg mondom mit kûlômbôztec az mi idônkbeli czalard es baluanyozo Baratoktul. Szol kedig szent Antal arrolis, hogy noha az ôrdôgôc Angyal kepebeis el valtoznac, de ô meg mongya mint kel meg ismerhetned, ha ôrdôgé vagy Angyal. Ad szep tanusagotis errôl, (662 v°), hogy dragab magad meg birni, az ôrdôgôn való gyôzedelmednel. Meg hallyuc ismet aztis, ômagais Antal mint kûszôdôt az ôrdôgôckel, es mit mìelt minden kisirteti ellen.

NEGYED Rendben soc fele embereknec kisirtetekrôl szolunc : Es meg halluc nemelt mint kôltôt fel éyiel hogy imatkozzec, es az mit felelt neki, nemelynec azt monta hogy ô Gabriel Angyal, azis mit felelt neki : Nemelyhôz iût Christus kepebe, az mit felelt, meg hallyuc. Nemelyt vgyan megis czalt Angyal kepebe. Nemellyeckel Istent szidalmaztatta akarattya ellen, es azert még sem veszet el. Nemelyt paraznasagba es egyeb bûnôkben mint eytet. Es azzoc mint tertec meg.

Nemellyec czac egy szauockalis mint gyôztec meg az ôrdôgôt. Ez felec kedig melly igen alazatossoc voltac, kic magokat semminec vêltec, es az ô ereieket czac az wrtul kértec, Es akar mittis nagy bekeseguel tûrtec. Ezeknec peldaitis értenûnc sokra lesznec hasznosoc.

(663) OETOEDIC Rendben szoloc, en idômben lôt egy nihany dolgokrol : Mert lattam hagyigalasokat az ôrdôgôknec,

láttam forgo szelben valo czauargasokat, es haboru inditasit. Szoltam azockal, kic szôrnyû képpen lattac sokszor, Azockalis kiknec Angyal kepebe Cristalbol, vagy kelyhbôl szolt, azockalis kiknec soc dolgokban szolgaltac, à mint nekik paranczoltac. Halottam hogy nemellyec meg értôttec aztis mit szolnac az madarac es barmoc az ôrdôg segitsegebôl. Meg mondom azert mind ezekrol mit értôttem. Ez mellett, az en magam kisirtetimrol. Emlekezem az ôrdôgi ûzesrôlis.

Ezec vtan megent têrec az fele kisirteteknec értelmire, mellyec az hiueket epitic. Mondoc Historiat, elôszer arrol az ki igen banta mikor kisirtete nem volt. Egyeb fele Historiakatis beszellec : Mint egy meg hóltrol ki à koporsobol fel keluen, mosolyodot haromszor, es meg magyarazta azt. Nemely bosszuiat mint tûrte. Nemelly bûnen mint bankodot. Mondoc Historiat arrolis : à gonosz gondolatnac mint kel eleit venni. Arrolis, mint vigasztaltatot egy Vac, hogy ne (663 v°) banya vaksagat. Szoloc az keuelysegrôlis Historiakat. Arrolis, az egyedûl valo lakasrol mit mondtac nemellyec, Szep Historiakat mondoc az alazatossagrolis, Mint banta egy mikor diczertec, Más mint futot az tôb futockal az hol nem féltis Mondoc Historiat az erôs hitûekrôlis. Es peldat veszûnc hogy semmibe el ne higyûc magunc. Hallunc szep dolgokat azokrolis, kic magokat szep móddal birtac. Syluanus Barat álmarolis. Egy nihany bolond aitatossokrolis szolunc. Arrolis, hogy minden az ô tiztibe kedues lehet, Arrolis az atyafiui szolgalat melly draga. Hallunc hasznos Historiakat az imatkozasokrolis, Az magunc birasarolis. Az bûnbôl valo fel kellesrôlis, Arrolis hogy az bûnben el ne hadgyuc egy mast. Mondoc czuda Historiakat az paraznasagra valo geriedezôkrôlis, Az sokaig valo kisirtet szenvedekrôlis. Szoloc egy soc szelenczes ôrdôgrôlis. Az en raytam lôt dolgokrolis, Es azbol valo tanaczomrol. Mind ezekrôl azert szoloc mert mindenikben practikai vadnac az ôrdôgnec. Kiknec Historiaibol soc fele epûleteket vehetnec az ertelmesec. (664)

HATOD Rendbennis nagy bôwen lesz beszedûnc soc fele dolgokrol. De it olly Historiakrol szolunc, kic inkab mi idônkben es mi elôttûnc lôttenec, kikhôz mindennap ez vilag szerte hasonlatosoc lesznec kikrôl azert iroc hogy mostis vgyan szem latomastis eszûnkbe vegyûc, az ôrdôgnec kerengesi minemûc legyenec, ki mint az eh Oroszlan kereng soc ezer keppen, hogy be nyellyen. De sokakat meg czal, hogy czac hallanijs el vnyanac ez feleket, es ezeketsemminec tarczac : Mi kedig ezeckelis serkengessûc magunkat.

Ez Hatod Rendben kedig olly Historiakat mondunc melylyec meg ielentic az ôrdôgnec soc fele izgatasit minden bûnre, à mellyeket Isten megtiltot az ô Tôruenyebe az tiz paranczolatban. Mint az baluany imadas, hamis eskûues, ûnnep tôres, szûlec nem tiztelese, az gyolkossag, az paraznasag, az orzas, az hazugsag, Es ezekbôl szarmazo soc gonossag.

Leg elôszer az hatodik rendben, mondoc egy rôttenetes Historiat, egy Szereczen iffiunac gyolkossagarol. Az vtan az

lopasrol es à (664 v°) hamis esküesrôl, es atkozodòkrol, kikbôl szep tanusagokatis adoc. Szoloc egynihany Bölcznec rôttenetes panaszolkodasirolis soc bûnôc miat. Kezdec szolni az vtan az baluanyozasokrol. Touabba azokrol, kic szûleiket ne*m* tízteltec, mint iartac. Es az ektelen torkosokrol, es az fértelmes paraznasagban heuerôkrôl. Mondoc igen rôttenetes Historiakat egy nihany ostorokrolis, kiket mélto meg oluasni, Szoloc az paraznakrol czuda szörnyû dolgokat, kic mi idônkben lôttenec soc rendbeliec kôzôt, es azoc mint veztenec.

Emlekezem rôuideden az fôsuenyekrôlis, es az tekozlokrolis. Vtol az igen nagy bôlczeknec esetekrôl : Azoc kic legyenec meg értyûc, Es magokat mint tarczac meg mongyuc.

De mind ezec bennûnket fô keppen czac àrra intenec, hogy à mi nagy nyomorult vóltunc miat, mi magunkat igen meg alazzuc. Es ez WR Istennec io teterôl ôrôckè való hálát adgyunc : Ki az ôrdôg ellen az ô saiat tulaydon Fiat fel ôltôztette az mi testûnkben, es azban magahoz vgy kapczolt, hogy (665) soha senki az ô markabol az ô iujait ki nem ragadhattya. *Ioan, 20*

Ezec legyenec szonc az derec Summarol. Immár rendel szolunc mindenikrôl. Kiket sokszor czac mulatsagertis oluas meg. Es meg érzed soc hasznat az ô ideieben. Kinec igaz értelmere adgya az WR az ô szent Lelket. Mert az nekûl sokat talalszit, kibe megis botrankozol. De az WR nem hadgya azzokat, kic ôtet igassagban segitsegul hiyac. Szollyunc most az elsô Reszben valo Predikacionkrol.

AZ ELSOE RESZERôL
Kiben Nagy Predikacioinc
lesznec
Elso Predikacio az
OERDEOGI KISIRTETEKRôL
SVMMAIA

1. Mentûl elôszer az ôrdôgi kisirtetekrôl valo beszedûnkben imillyen dolgokat hallunc.

Leg elôl az ókat meg ertyûc : Az ôrdôgôkrôlis miert kel Istentûl az szent irasbol ertekeznûnc, es nem ô magoktul az ôrdôgôktûl.

Ez vtan el kezdgyûc az ô mivoltat beszelleni, Es szent Pálbol meg értyûc : Mi állat az ôrdôg : hol lakic : mint forgolodic : es az ô hatalma melly igen nagy legyen. Vgyan ottan az Okatis meg értyûc, ezeket miert kellessec tudnunc es meg tanulnunc. Es ô ellene minemû vitessegre ìntessûnc,

2. (666) Touabba mostani lôt dolgokatis nagy czudasokat mondoc, de most keuessebet, es mi idônkbelìeket ez vtan, szoluan az regi soc kisirtetekrôl.

3. Ezec vtan elkezdem nyiluabban meg magyarazni az ô czudalatos hatalmas, nagy erôs, es nagy kegyetlen vóltat, vgy

mint az ô maga termezetibe : De elegy szep biztatasokatis mondoc, hogy noha nagy az ô hatalma, vgy mint mi ellenûnc, kic im*már* igen erôtlenne lôttûnc : De az WR IESVS CHRISTVS ellen, es az kiket ô óltalmaz azoc ellen senki semmi.

Hatalmarol igy szoloc : Hogy mint az Elephant az fôldi vadac kôzt, es mint az Czet az vizi halac kôzt, olly hatalmas ôis mi kôztûnc. Vgyan ottan beszellec czudalatos alnoc hazugsagirolis, az bûnnec es bûntetesnec fel inditasara. Azert kérekis es inteni fogoc mindent, hogy tarczon es féllyenis tûle, mint hazugtul, gyolkostul, hatalmastul, es kegyetlentûl : De vgy, hogy az ô felelme fel indiczon Isteni bizodalomra és kônyörgesre, es nem testi, hanem Istenbeli batorsagra. 4.

(666 v°) Ezekbôl tamaztoc ket szûkseges kêrdest : Elsôt : Mi dolog, hogy semmi vigyazassal ne*m* óhattya az ember esettûl magat? Masikat : Isten miert nem segit iora valo szandekunkba, vgy, à mint mi akarnuc, hogy semmi bûnben ne esnenc? Kikbôl nagy dolgokat tanulunc, es azbol az ôrdôgnec miuoltat meg ismeriûc. De hogy annalis iobban az ôrdôgnec hatalmas, er s, gyûhôs, es álnoc vólta ki tessec : Az ô soc czudalatos nyughatatlansagirol, es soc fele kisirtetirôl az Mas Predikacioba szolunc nyiluabban.

Most lassuc rendel az felsô iedzet dolgokat.

AZ ELSOEROEL.

Hogy ôrdôgrôlis nem illic ôrdôgtûl kérdezkednûnc. Es szent Pál melly czuda keppen irion rola : Mi : es miczoda legyen ô? Es azt, miert kellessec tudnunc? Es mint vigyazzunc ellene? Ezekrôl szollyunc elôszer.

Miert ne ertekezzûnc az ôrdôgrôl, ôrdôgôktûl?

Noha az ôrdônges emberec ô magoc szolnac az ôrdôgôckel, es tûlôc mind magokrol az ôrdôgec allapattyarol, mind egyeb dolgokrol kérdezkednec, De miert hogy hazug (667) állatoc álnokoc, gyolkosoc, nekûnc nem mélto az ô szauoc vtan beszellenûnc, à mint az wr, es az Apostolokis meg tiltottac midôn vtannoc kialtananakis, Es az wrnac ezt mondanak is : Iesus élô Istennec Fia. Az Apostoloknac kedig : Felseges Istennec szolgai, Mert nem akartac Istennec ellensegiuel semmibe kôzeskôdni.

Mar. 3. Actor. 16.

Hallottam hogy kérdezkedet egy bôlcz ôrdônges az ôrdôgôktûl, mint volna az ô állapatyoc, Es azt montac, hogy ôkis szûletnec es meg halnac, De az ô életyec hosszabb, mert ki haromszaz esztendeig, ki touab él. Ez ha szintén igaz volnais, arra érthetnûc à mint szent Ianos ir, Apocal. 20. hogy niha az ôrdôgec ki szalaztatnac, es adatic nekik hol ezer hol keuesb eztendô szabadsagul, hogy kin forgolodgyanac az istentelenec bûntetesere, es à hiuec gyakorlasara. De ismeg betaszitatnac pokolba, es meg kôteztetnec az melysegnec lantzauai. De èffele visgalas ne*m* illic értelmes es iambor Istenfélô keresz-

tyenhőz. Azért czac az szent iras szerint, es onnetis az menyire szűkseg szollyunc roloc.

Mit ercz az irasbol az ördögről.

(667) v°) Mentűl előszer az irasbol ő magarol az ördögről szollunc, az vtan az ő gonosz czelekedetiről, Lassuc azert mi allat legyen ő, melly gonosz termezetű legyen.

Szent Pal irasa.

Szent Pál intuen bennűnket ellene valo vigyazasra es fel fegyuerkezesre, mond felőle, Eph. 6.

En édes atyamfiai meg erőssedgyetec az wrnak általa, es az ő hatalmas ereienec általa. Vegyetec reatoc az Istennec minden amaz ő hadakozo szerszamit, hogy ellene álhassatoc az ördögnec álnoc ostrominac: Mert ninczen mi nekűnc bay vivasunc, vér es test ellen: Hanem â birodalmoc ellen, az hatalmassagoc ellen, ez vilagi wrac ellen, kic ez vilagi setetsegőkben birnac, az gonossagos szelletec ellen, kik az magassagban forognac.

Ertelme. Mitsoda az ördög.

Ez igekben az szent Pál czuda mély értelemmel szol az ördög felől. Neuezi őket gonosz szeletnec, mint kiknec minden keuansagoc es igyekezetec czac az, hogy ártsanac, kikbe egy szal igaz es io gondolat, akarat, es czelekedet ninczen, hanem merő keuelyseg, álnoksag, irigyseg, hazugsag es gyolkossag, (668) önnön magaba: Ki elein Istennec io teremtet állattya vala, fenyes, vilagos, tizta es szent Angyal vala, à mint az WR Christus ielenti szent Iánosnal, Ioh. 3. hogy ő az igassagba meg nem állott, mint ha mondana ős: igassagba teremtetet vala, es azban nem álla meg, hazugga teue magat, meg czaluan magatís es az embertis. Mert midőn ő maga magaba fel fualkodot volna az Istentűl vőt aiandokokba, kiket nem Istennec, hanem maganac tulaydonit vala, azba nem Istent hanem magat czudallya, es magat tiszteltetni akaria vala: Azert Istentűl meg foztatéc minden szepsegtűl, Es à menyire Isten felőt akaria vala magat fel magaztalni, annyir[a] alaztatec meg Isten alat, hogy az eset vtan merő rutsag, vtalatossag, bűn, gonossag, es fértelmesseg lenne. Méltan tellyesedec azert be ő raytais az kit Esaias prophetala à Babyloniai keuely kiralyoc ellen, monduan: Esa. 14. Miert estel le az egből te szep Haynal czillag? mint űtettel à főldhőz, te, ki az nepeket erőtlenne teszed vala? Maga à te szíuedben ezt gondolod vala, En Mennybe megyec, es az en szek[e]met az Istennec czila-(668 v°)gi felibe emelem: Es űlec à kőtesnec hegyenec eszac felől valo óldalara: Az magas felhőc felibe megyec, es hasonlatos leszec à felsegeshőz. Vgy: pokolra megy az veremec óldalara. Igy iara à Satanis, az Istennec méltan valo igaz iteletiből. It tanuld meg, melly rőttenetes vaksagban voltac regen az Manichaeusoc, kic azt vallottac, hogy az ördögis mint az Isten mind őrőckè voltac. Es az io Istentűl ío állatoc, az gonosz istentűl gonosz ellenkező állatoc teremtettec. Hazugsag ez: mert czac egy az őrőckè valo Isten, es az teremtet minden iot, az Angyalokatis, de az-zoc kőzzűl ördögge valtoztac, kiknec rutsagos szőrnyű kepec minemű legyen, senki meg sem gondolhattya. Mert nem testi hanem lelki àllat, meg gondolhatatlan es meg foghatatlan az ő miuolta szerint, á testi

Elein minemű volt.

Lege lib. 3. Chro. Carion: Philippi, fol. 510. post Valerium Aurelianum, de Ecclesia.

okos embertűl. Melly rut szőrnyűsegben mennyből alà vettettenec. Kiknec lako helyec noha az pokolnac mélysegeis, de ki szalaztatnac sokszor, es azkor lako helyec feiűnc felőt, az mint szent Pál mondgya, hogy az egeken kin az madarac repűlnec, feiűnc felőt forganac, kiket netalám mind ez egez vilag szerte (669) sűrőseguel el leptec, mint nyarba lattyuc az apro szunyogoc melly sűrőn rőpdősnec feiűnc felőt, kiket ha lathatnanc, iszonyodnanc kőrnyűlűnc es feiűnc felőt az egeken, hazunkba*n* agyunkba*n* aztalunknal, kiuűl iártunkba, vtunkba koczinkba es mindenűt valo nyughatatlan forgolodasiban, rut es vtalatos abrazatiba, rőttenetes álnoc czelczapo, hazug, gyolkos, torkos, parazna, keuely, ragadozo igazgatasiba: visznec, vetemennec es embereknec dőgősiteseben. || Kinec birodalmarolis hatalmarol, es ereieről nagy dolgokat jelente szent Pál, midőn őket neuezi nagy birodalmuknac, hatalmassagosoknac, ez vilag wranac, az setőtsegőknec biroianac A mint ez vilagnac minden Historiaibol ki tettzíc Adamnac esetiből, gyermekinec veszedelmiből, az első vilagnac gonossagibol, es à miat viz őzőnuel valo el sillyedesiből, soc orszagoknac, nagy nemzeteknec, nagy bőlczeknek egy masra valo tőresekből, soc hadakbol, dőg halalokbol, soc baluanyozasokbol, es temeny ezer vaksagos setet czelekedetekből, melly el leptec az egez vilagon lakozo Czaszarokat, Kiralyokat, nagyokat es kiczinyeket.

Lako helyec feiűnc felet az egen:

Hatalmas ereiec

Mire kel tudnunc az ördög mivoltat:

(669 v°) De mind ezeket nem azert adgya szent Pál előnkben, mint ha őtet Isten felet mondana erősbnec lenni, vagy hogy Istennec ellene álhatna, vagy hogy az hiueket ezeckel el remitene: Hanem hogy termezetit, dolgait, nyughatatlansagit meg ertuen, annyíual vigyazob lennenc, Es â melly fegyuereket előnkben ád ő ellene, azokba szűntelen fel őltőztetuen lennenc, Mint az Strazan állo vitez, Nem szunyad, nem tobzodic, nem őltőzetlen. Hanem mind sisakia, mind pantzella, fegyuerdereka, paisa, kopiaia, puskaia, pallosa, bottya rayta vagyon, minden fele félel, Ha mi zőrdűlest hal, ottan oda futamodic, Ha ellensegre talal szembe megyen, Ha meg nem győzheti, segitsegért kiált, Igy az Kereztyen vitezis az lelki ellenseg ellen, iozan, mértekletes, Isten igeiet éyiel nappal forgattya, lelket azbol fel indittya Isteni bizodalomra, Isteni félelemre, sokat tűr minden háboruba, betegsegebe, bűnre valo izgatasiba, hitetlenseg, telhetetlenseg, keuelyseg, irigyseg, szidalom, szegényseg, torkossag, buia parazna latorsag ellen tusakodic vele, gyermeke, felesege, férie, maga halalba kűsződic (670) vele. Es mind azokba szűntelen fel kialt segitsegért az WR Istenhőz, czac az ő szerelmes Fia által, à kit ő ellene adot óltalmul mi nekűnc, kinec el vőtte minden fegyuerit, es azokat szakmanra hatta, es orszagabol ki űzte: A mint soc keppen megis bizonyita midőn az puztabannís minden álnoc fogdosasira, meg felele, es vêgre előle el űze, Es midőn egyebekből ki űze, es soc fele gonosz czelekedetit, siketiteset, vakitasat, paraznasagba, vsoraba valo eytegetesit sokakba meg ronta, es azokat meg gyogyíta. Ki

Testi vitezi dolog.

Lelki vitezi dolog.

Erőnc az wrnal nagy ő ellene.

Luc. 11.

Matth. 4.

Matth: 28:

Ioan, 12.

bennůnkis vigaztaluan nekůnk is igere, hogy mind végezetig velůnc lenne, es inte hogy ne félnenc, mert már iteltetet, es ez vilagbol ki vettetet.

Christus noha szůntelen vigyaz reanc de tůlůnkis vigyazast keuan, ő mint az Apostolokatis inti, Matth. 26.

Mind az által hogy az mellet mijs rőstec ne lennenc, szůkseg iol meg gondolnunc az ő nyughatatlansagit. Az mellyec megis tettzenec mínd az regieken, mind az mostaniakon : A mint azokrol czuda Historiakat hallunc : Az wris kedig noha szůntelen reanc vigya[z], mert ha ő óltalmunc nem volna, mind az egez vilagnac el kellene veszni, De mind az által minketis szůntelen valo vigya-(670 v°)zasra int szantalan helyen : 24 26. Mar. 13. Luc. 21. I. Cor. 16. I. Tessal. 5. I. Pet. 4. Apoc. 16.

Gen. 3. Illet az ellenkőzesnec lenni mind az ket felert.

Igy kellet kedig es vgyan igy illet ennec lenni, hogy Isten szůntelen valo ellenkezest vetne az ördőg es az asszonyi állat Magua kőzt, Ezert hogy meg czala az asszonyi állatot : Es ők szauat fogatta. Melly ellenkezest czuda bőlczen rendele az Isten, hogy noha az asszonyi állat Maguais mardostatnec es ferte[z]tetnec az ördőgtůl, de ők viszont soc keppen boszontatnec, pirongattatnec kinoztatnec, es vgyan meg rontatnec miatta. Azert mind eleitůl fogua soc mardosasi voltac az Istennec minden hiuein, Adamon, Abelen, Noen, Abrahamon, Moysesen, Aaron papon, az ő hugan Marian, az egez Israelen, Dauidon, Salomonon, es mind az tőbbin, Es ő magan az mi wrunc IESVS Christuson, kit czac hogy bůnben nem eythetet, noha soc keppen izgatta arra is, hitetlensegre, keuelysegre, telhetetlensegre, baluany imadasra, es ő maganac meg tagadasara hogy ne vallya magat Isten Fianac, es à meg igert Iduőzitő Christusnac lenni mondoc, mind ezekreis (671) noha halalig izgatta, de sem ezec, sem egyeb bůnőknec kisirtete ő rayta nem fogot, vgy hogy azokban el eset volna, hanem mind az által miatta sokat győtrődőt. Azon kiuůlis egyeb fele kisirteteckel, szidalommal, szegenseguel es soc fele nyomorusagokban. vgyan el lankadot es el szaradot, à mint niha niha meg rőttent, Io : 12. 13. à mint ő maga mongya hogy szomoru az ő lelke, Es kőnyőrőg ha lehetseges mullyec el ez pohar, Es kialtya : En Istenem miert hagyal el engem. Mind ezec az ördőgnec czudalatos titkon valo gonossagos kisirtetiből lőttec. De ő neki az Isteni bőlcz tanacz es erő szerint mind romlasira rendeltettec, kibe eleg lőt az Isteni igassagnak is, kibe meg emeztődőt, es fizetődőt ez vilag bůne, es igy el vetetet az bůnnec, halalnac, es ördőgnec raytunc valo hatalma : Es batorsagos hartz szereztetet az hiueknekis Mert miert hogy az CHRISTVS testenec tagiai az hiuec, azert azon mardosasban ők is mindnyaian reszesec kic miert hogy bůnben foganttatanac, azert aztis ő bennec untalan fel mozdittya, es mint az ganayt â kit pizkalnac fel bůdősiti. Innet lőt Moysesnec (671 v°) hitetlenkedese, Aaronnac baluanyozasa, Dauidnac, Salomonnac paraznalkodasi, Peternec tagadasa az wrat, Pálnac buia geriedezesi, Es soha czac egy sem volt, kihőz nem falt es nem harapot volna. Ki miat siwtac, riwtac, es orditottac szegenyec, Es alig vartac ez vilagbol valo ki szaladasokatis.

Mar. 14.

Mit hasznalt az Christus kisirtete

Mint eshetnec bůnben â hiuec.

Phil. I.

Czuda dolgait érzettem, es sokakon láttam czac enis.

Szoltam ezzel en magam, kitůl sokatis tanultam.

Vala en időmben egy igen nagy io hires es iambor êletů lelki paztor, kinec tanyitasat es életet mindenec beczůltec, Ezt mikor kérdenem érzedê az ördőgnec valami kisirtetit raytad : Ollyakat mondot, kit nem szabad mindennec meg mondanom. Ki igyis szolt nemely dolgarol.

Valamit hallottam es oluastam, miuel kellene az ördőg kisirtetinec eleit venni, mindeneket meg kisirtettem : Eeletemben mindenkor iozan voltam, ételtůlis sokszor magam meg tartoztattam, éyiel nappal ío dolgokban foglalatos voltam, bőytőltem es gyakran imatkoztam, De megis szinten az imat-(672)sag kőzőt, auagy az tanulas es io dolgom kőzőt eszembe iutottac kůlőmb kůlőmb gonosz Isteni karomlo gondolatoc, lopo, telhetetlen, hamis szandekoc fel fuualkodo keuelysegec. Niha az en magam leanimra valo geriedezesec. Ez penig szazszornal tőbszer volt raytam hogy egy nihany szolgalo leanimnac gyalazatyara szandekoztam, atyamfiaira, hugomra és édes szů(l)ő anyamra geriedeztem, ki miat menyit sirtam, orditottam, feltem, rőttegtem, meg sem mondhatom. De az Isten mindenkor czuda keppen vgy vőtte eleit, hogy soha czac egyis meg nem férteztetetet miattam. Egyszer mond igy iartam : Egy szolgalo leanyomat tizenket eztendőst meg czokolam titkon, es az ottan ki hirdete, es az miat sokaig pironkottam, es azkor vgy tartoztattam meg, hogy meg szůnnem az fele szandektul negy egez esztendeig. Az vtan őzuegysegemben midon egyiknec mellőle mennec, czac illettem az nyakat, az abba mulec, az vtan hol imit, hol amot titkon fogdostam, végre őtvenszernei tőbszer eytőttem le vgy mond. De az Isten annyi erőt adot az leannac, es mas keppen cgy vőtte eleit, hogy az szandec mindenkor heába lenne. Ez fele es egyeb dolgait czudakat beszelet. Kiről ő illyen magyarazatot tőt.

Rőttenetes dolgoc ezec.

Ime az Isteni oruossag miczodas.

*Ezec tőttec engemet illyen alazatossa, hogy minden ember előt czendesz vagyoc, mindennec édes szot adoc, senkit meg nem vtaloc.[x] Ezec miat olly aitatos az en tanyitasom, mert à mit mondoc, magamon meg kostoltam es meg érzettem mindeneket.

Noha azert egyebec engemet igen nagy bőlcz embernec, nagy iambornac, es nagy szentnec vélnec, De en meg ismertem, hogy ha az Isten el hadna, nínts olly fértelmes bůn, kibe el nem eshetnem az ördőg miat. Es ez dőffőlesec izgatnac engem, hogy éyel nappal az írast meg ne vnyam, Es szůntelen szůntelen kőnyőrőgiec.

Ezek miat mennyi kinom volt, az vgyan meg gondolhatatlan.

De hálat adoc az WR Istennec, ki az en gyarlosagomnac ismereti mellet, mindenkor győzedelmetis adot az en wram iduőzitő IESVS Christusom által. Ez ember kêre engemet, hogy érőtte szůntelen esedeznem (673) az WR Isten előt, kit megis miueltem.

a *Hatalmas Isten nem nagy czudac hogy az bőlts ember felőt, adot eszet â kis leankanac, es erőtis az iora: gondolhad à miat menit pironkodot az ertelmes ember. Kibe az kis leany semmit nem ertőt:*

b *Ki velne hog ily vtalatossagos kisirtetekből, enynyi nemes ioszagoclehetnenec: De illy az Isteni erő.*

x : *Luther Martonis ezt felelte midon kerdenec: Mi dolog, hogy vgyan meg tapaztalod az embernek nyaualyaiat, mond, mert magamon erzettem.*

Amelly nagy faidalmat szerez az bűn az hiuekbe olly, vagy nagyob őrőmet szerez az meg [banas]:[1]

Ez vtan sok ůdőre menec megent hazahoz ennec, es kérdezném ha megis volnanaké rayta az buia es fertelmes kísirgetesec, ő kedig az szemeit es kezeit az egre fel emeluen, nem győzet nagy édes draga szockal az wrnac halat adni, hogy az ůdőtůl fogua hogy vele szoltam, nem hogy gonosz keuansagi voltac volna, Hanem inkab soc fele Istenbeli édessegec tamattac sziuebe, kit haluan tůle, enis nem győztem őruendezni vele egyetembe, amelkoduan az Istennec illy czudalatos dolgain, hogy az kit houa nagyob őrdőgi kisirtetekre erezt, es à kickel houa inkab meg kostoltattya az őrdőgi keserů mérgeket, azoknac annal nagyob Isteni édessegeket őt végre lelkekbe : Kiről pelda Maria Magdolnais

Jay, hogy nem lehet hamar vege â hartznac, Hanem ismet wyobban kezdetic.

|| De az vtan megent ket het muluan annalis rőttenetesbeket kezde beszelleni, es ismet ket het mulua meg enhedet, ezec sokszor voltac rayta. Mert mint à sebet à Barbel mikor be kőti, enhezic vtanna, de az vtan ismet ha fel bontya, fay : de vntalan kőtezi mig meg nem gyogyitya, Igy vagyon à lel-(673 v°)ki sebis, Mi kedig mig it élůnc, mind addig sebesec vagyunc.

Iszonyuc ezec.

Vala nalam egy ollyis, az ki azt monta : mint ha érzene hogy benne iár az őrdőg. Ez is rőttenetes keppen panaszolkodot, hogy midőn dolgat teszi, es el szalaztya, azt mondattya, olly az te imatsagod. Oe kedig tsac azt felelte neki, hazutz benne. Az Ebet mutatta neki, hogy az az ő Istene, Es soc keppen rőttentette : Kinek lelkebe czudalatos kinyai voltac, es el futot mind felesege, gyermeke mellől, àhol halhatna az Istennec igeiet. ô bőlczeseges oktatasi az Istennec.

Aszony emberekis szoltac nelem, hogy tiz egez eztendeig olly ketsegben voltac, hogy ő nekic az őrőcké valo kìnra es karhozatra kel menniec. Ki miat annyi kint szenuettec, mint ha immár pokolban kinlottanac : Ezekis ieles draga aszonyi állatockà valtoztac, kic még az piatzonnis meg szolitottac à gonosz hitsagosokat.

Voltac ollyac, kic mind ha emetekbe ragattattac volna pokolra, es ot kůlőmb kůlőmb iszonyu kinzasokat latac, Mint ha Sotokba vgy faczartac volna, hogy az agya ve-(674)leie ki faczarodot, es az szeme ki dűllyet. Es épen őszue tőrtec, es megent fel epůltec, Es hol imez, hol amaz kinual győtrettettec. Ez latasockal oztan annyira elremitőttec amazt, hogy hol akaztasra, hol vizbe őlesre keszeritőttec.

Hasznai ez lőt dolgoknac:

Kiből végre az WR Isten nagy kegyelmesen ki mentőtte őket, Es nagy szent életůc lőttenec. E felekről ez vtan szollyunc tőbekről, es rőttenetessebekről, mind az hiueknec mìnd az hitetleneknec kisirtetiről es temeny ezer izgatasirol. Hanem imez felsőket azert emlitem, hogy ezbőlis salditanuc az őrdőg nyughatatlansagit : Es azokis à kiken nem volt felőtteb valo kisirtet, vennec eszekbe az szent Pál szauat : Nem volt még tů raytatoc kisirtet, hanem czac emberi, Es hiw az Isten ki nem hagy titeket fellyeb kisirtetni, Sőt erőtis ád annac győzedelmere. Es ezről

I. Corinth. 10.

[1] Itt a szedők értelmetlen szöveget szedtek : wxulN :

àffelekis àdgyanac hálat az WR Istennec, es mind az által ők is vigyazzanac. De az kic felőtteb meg nehezitettenec volna, es alitanac mint ha immár mayd el esnenec es el vesznenec, azokis ne féllyenec, mert â mint meg hallué amaz bőlcz iambor dolgat, ők is (674 v°) ezerszer vélte azt, hogy im ma, im hólnap, es im ezentůl fértelmessegbe essem, Sőt annyira kőlt dolga, hogy vgyan kůsződőttis niha az leanzockal, niha egyeb bůnőckel. De miert hogy mind azokat akarattya ellen mielte, mert annyi kisirtet rohant rea, kibe oztan meg vakult, el kabult, es el aiult es mint egy agyon ůtőt kedue ellen vonatatot az bůntetelre, ki miat sokat sirt, es szůntelen imatkozot, De még imatsagais sokszor felbe hagyatot, Es annyi geriedezessel meg kőrnyekőztetet, hogy mint az Lo es Szamár nem értene dolgat. Ennyi nagy probaia leuen, mind az által szinten ott vőtte Isten eleit, àhol immár szinten minden ereietůl el fogyot, Es végre soc eztendőc mulua, soc ohaytasi es sirasi vtan, mint egy kessel vgyan el mettzettet tůle, Es mint egy nagy álombol fel serkenuen ő maga amelkodot magan, az ő nagy erőtlensegen es az őrdőg mestersegen. De ez egy fele kisirtet el muluan, mind az által egyeb felec szantalanoc érkeztec, hogy egyebekbenis iol meg ismerne az őrdőgnec ezer mestersegit, es az ellen tudna vigaztalast adni azoknac, kic akar mellyikbe forgottac volnais.

Lutoic hogy kůsződni kel az bůnuel.

Nem ertic azt á bůnben heuerőc, es azon nyalakodoc, azert ez nem nekic valo beszed Hanem azoknac, kic az bůnt őrőmestnem mietnec, es rőttegnec hogy bůnbe ne essenec.

(675) Minden ember kedig, ha iol meg hanna dolgait, minden rend, mindennap, kůlőmb kůlőmb kisirteteket talalhatna magaba : Soknac kazdag szůlei leuen, Isten aruassagra iutattya, es szepben neuelteti Isten, hogy nem mint az kenyes szůlec. Soc tanulo iffiac izgattatnac, hogy tanulsagokat felbe hadgyac, de Isten rea haytya azert : Sokan kemeny fogsagokban halalra tartatnac, maga Isten vgyan ki hozza azert. Sokan felesegec es gyermekec halaloc miat, sokan szegenysegec es szegyenvallasoc miat nagy epůleteket vesznec.

Soc tőb felekis voltac azon emberen:

Mindenen vagion őrdőgi kisirtet, soc keppen:

Sokat mondhatnéc iambor vitezekrol, fő wrakrol, aszonyokrol, es minden rendről, kic soc fele kisirtetekből, iutottac Isteni félelemre. Hallottam hogy az katona egy hetig heuert hólt szamaba, kin az hólt testec kőzőt kin erdőben, mezőben. Es mint ha wyonnan fel tamaztotta Isten, czuda keppen meg éleztette : Igy wrac nagy szegenysegre iutottac. Nemellyec betegseg miat annyira iutottac, hogy immár sirattac : nemellyec rabsag miat, De mind ezekbe Isten czuda keppen ki mentőtte, Es az vtan mindnyaian czudaltac az io tetet, es okossa lőttec. (675 v°) De ez fele Historiakat sokat hallunc touab :

Nagy czuda ezis

Most szollyunc ismet az őrdőgnec hatalmas, erős, es kegyetlen voltarol : de vgy, hogy az mi wrunc Iesust meg ismeriůc temeny ezerszer erősbnec es hatalmasbnac lenni ő nalanal, vgy mint ki ő ellene, senki semmi.

Az őrdőg miuoltarol. 3.

Hogy hatalmas ő magaba, De erőtlen CHRISTVS ellen, kit az Isten el szalazt az hiuec kőzibeis nagy okokbol :

Noha nagy az ördög hatalma, De az wrnac otalma temeny ezerszer felyűl haladgya:

Semmi okossag meg nem gondolhattya, melly nagy legyen az ördög hatalma, az ő álnoksaga, es az ő mérges volta : à mint touab az ő soc kűlömb kűlömb neuezetiből meg értyűc. Mert az Farkasnac, sem Oroszlannac, sem az Sarkannac nem lehet annyi ereiec sem gyűh˙ssege az baranoc kőzőt, kit ezerszer felyűl ne haladgyanac az ördögőc az emberec kőzt.

Iob

De innen nagy tartoztatasoc vagyon hogy à mi wrunc IESVS CHRISTVS mint az io paztor őrizi az ő iuhait, es soc keppen fedezgeti, Azert czac azokon vehet az ör-(676)dög hatalmat, kic â setetsegnec fiai, de még azokrais nem mindenkor erezti Isten szinten annyira, à mint ők akarnac. Az ő hiuein kedig czac egy szal hatalma sem volna, hanem őket nagy sugorogva tauul szemlelgeti. De igy tetűt Istennec, hogy niha niha ő kőzikbeis be szalassza, kikre erőssen vasic à foga, soc keppen vadollya, es ohaytuan keuannya, à mint az szent Iob es szent Peter dolgabol meg tettzic, Kiket mértec szerint kezébe ád Isten, hogy meg hankottassanac, meg rostaltassanac. De viszont mas felől mellettec vagyon, es szent Lelke által inti, oktattya, tanyitya, noditattya, biztattya es batorittya őketis az ördög ellen. Ha el esic. fel razza es fel emeli bay uiuasra ellenec.

Luc. 11.

Feltamazt, nodit, es jelis raz az ur ellene,
I: Pet. 5:

Ha ki szinten annyira el tunyul es neki heuereszic, hogy czac fohaszkodni sem akar ellene, azt vgyan hatalma es birtoka ala erezti, kic kőzzűl tamadnac toluaioc, orszag aruloc, Hazassag tőrőc, lopoc gyolkosoc, Es ezekbe kic imilly, kic amolly kinual vesznec, auagy az vtólso tőruenre tartatnac : Iay ezzeknec, Ha ismet az wrhoz nem térnec, es hozza nem kiáltnac, Es meltan meg érdem-(676 v°)lic, hogy kic Istent nem akartac wralni, wralyac az ördögőt. De az kic bár szinten leg vtólso szűksegekbennis czac egyet fohazkodic az ő iduőzitő Iesus Christusahoz, ottan ielen vagyon óltalmara annac.

A melly tehenet vgy emelgetnec, hogy maga semit nem erőlkődic meg hal az. Emelkegyel tehat teis valamit. De szoloc it az wyonan szűlettetnec, Mert semmi io nints azokba, kic meg holtac az bűnben. Eph: 2.

Az kisirtetec altal az wrhoz szoknac az hiuec.

Noha azert hatalmas állatoc az ördögőc, de az ő hatalmockalis maganac szolgaltat az Isten, az ő akarattyoc ellennis : Illyen keppen : hogy velec az istenteleneket bűntesse es rontassa, az hiueket probaltassa, es az alat magahoz szoktassa, hogy mint az iuhoc mihent meg reszennec az Farkas előt, paztorokhoz futamodnac : Igy az híuekis mihent érzic raytoc az Satannac kőuetet, ottan az wr Christushoz kialtsanac, mint az Apostoloc az tengeren, monduan . Wram, tarts meg, mayr˙ el vesszűnc.

Matth: 8:

De hogy az ő hatalmas vóltat iobban meg ismerhessűc, es az ő sok gonossaganac valami reszet eszűnkbe vehessűc. Ier lassuc az iras miert hasonlitsa őtet à földi Elaphanthoz, es az vizi nagy Czet halhoz. Es tiltul[1] minemű neuezeteckel neueztessec az irasba.

Hatalmarol.

Iob 40. Behemot, az az Elephant ereie.

Iobbal midőn szolna az Isten soc sanyarusagi vtan, es intene hogy ellene ne zugolodnec, es Iobis mindenről az WR Istent meg kőuette volna. Ot az tőb szo kőzt emlekezic az

[1] Sajtóhibával : tilrul

Isten, ket erős állatrol, Behemotrol, es Leuiatanrol. Sokan az ördögre magyarazzac mind az ket szot, mint ha azban az ördög ereiet ielentőtte volna Isten. A Behemot földi allatoc kőzőt leg nagyob, mongyac hogy az Elephant volna az : Az Leuiathan vizi àllatoc kőzőt leg nagyob, mongyac hogy à Czet volna az. Ezec à melly erőssec az egyeb állatoc kőzt, ollyan az ördög az emberec kőzt. Az Elephantrol ott imilly szoc mondatnac. Imè az Elephantnac vagy Behemotnac az ő tzombaiban vagyon az ő hatalma, es az ő erőssege, az ő hasanac kőldőkebe vagyon. Mikor akaria az ő farkat mint egy Cedrus fat vgy emeli fel, az ő czo[n]tyai olly erőssec, mint az Ertz es mint egy vas bot.

Imè nagy erőuel vgyan be nyeli es fel szíya az folyo vizet, es semmit nem siet es nem fél az folyo viztűl, olly mohon iszic, mint ha egyszersmind el nyelne, vgy annyira, hogy (677 v°) az feneket êri az orraual, es az fűlőt el lepi az viz.

Noha illy az Elephant, mind az által meg fogiac es meg őlic őtet, az hegyec teremtnec szenat neki, es azt eszi, es az mezőnec vadai iatzodnac előtte, az faknac es vadaknac arnyekiba nyugszic, es ot tengeti magat.

Igy az ördögőkis, noha egy felől erőssec volnanac, de mas felől soc képpen meg erőtleniti Isten őket az ő hiueibe.

Bizony nagy dolog ez az ördögbe, hogy meg bolondithat, eszedet, elmedet el veheti, baluanyozoua es ezer teuelgesre vihet. sziuedet lelkedet fel geriezti telhetetlenségre, parazna vndoc életre, torkossagra, gyolkossagra, Mondom czuda titkos erei ezec az ördögnec, De azert az WR ismet visza ádhattya azokat à mit ő el veszen tűled.

Czuda ördögi hatalom.

Az Leuiatanrol mond : Nemde à Leuiatant, az az. Amà nagy tengerbeli Cet halat, horogual ki vonhadé, auagy kőtellel őtet meg kőthetedé? Vallyon kőnyőrőgé ő te neked, hogy te őtet ne bancz. Nemdé iatzhatolé vele, vgy mint amaz kis madarkaual, (678) Nemdé le nyuzhadê az ő bűret, Es az halaszoc szattryokot be tőlthetiké az ő feieuel?

Leuiatan, tengeri allat ereie.

Ha penig rea tamatz es rea veted kezedet, meg emlekezel bizony arrol, es tőbbe nem igyekezel ő vele meg viyni. Nemdé még czac az ő kemeny tekintetitűlis meg ijed, es le esické az ember?

Senki nints olly méresz ember az ki czac fel merie kőltenijs.

Vgyan keuelykedic az ő pais formaiu kemeny es erős heiaj alat. Egyic heia à masic heiahoz foglaltatot, mint egy fegyuer derec még czac az szel sem mehet be az ő heai kőzőt.

Mikor izel es ptűszőg, vgyan tűndőklő vilag iő ki belőle, kinec szemei ollyac mint à haynal. Mikor kopokat es meg haragszic, vgyan szikrazic, fenlic es êg az ő torka. Az ő szaiabol fűst es lang iű, es ugy*an* buzog az orra, es gőzőlőg mint az forro viz az fazekba, es űstbe. Az ő lehelletiuel es fuuasaual az holt szenet fel gyuytya, es vgyan lang iű ki az ő szaiabol.

Az ő husai egy mast éric, es mint egy forras es őntes, merő az ő teste, es nem hayladoz tetoua.

(678 v°) Az ô sziue olly igen erôs es kemeny, mint egy kû, es mint az also malom kû, ollyan igen forrasos es erôs.

Az ô habozasatul meg ijednec az tengeren iaro vitezec.

Ha valaki hozza vag, az ellen ô czac fel sem kel, az Darda, Kopya, es Hegyestôr es Nyil, nem akad meg ô benne.

Minden hadakozo szerszamoc, mint à pozdoria czac ollyanac ô elôtte.

Olly igen kemeny heia vagyon, hogy az tenger feneken, akar melly darabos, hegyes helyeken, szinten vgy fekszic, mint az lágy sarba.

Az mélyseget szinten vgyan forroua teszi, mint egy fazec forrot az szen.

Ez Cethal noha illyen nagy hatalmas állat : de az ô hatalma czac az tengerbe vagyon. Az fôldôn kedig czac egy szal hatalma sincz, es ot senki nem fél tûle.

Hasonlo az ôrdôgis.

Igy az ôrdôgôc is noha igen hatalmasoc pokolnac mélysegeben, es az hitetleneken, de mennyorszagba, es az hiueken semmi birodalma nem lehet. Igyis vigaztal azert es ba-(679)thorit az Iras a(z) ôrdôgnec rôttenetes nagy hatalma ellen.

Miert hasonlitatic az ôrdôg ezekhez.

Ez ket állatokhoz kedig azertis hasonlittatic az ôrdôg, hogy mint az Behemot fôlden lakozuan, nagy hatalmat czelékeszic, Es az Leuiatan az vízben lakozuan, ot mindeneken wralkodic es kiralykodic. Igy az ôrdôgis mind fôldôn vizen lakic, es mindenût hatalmaskodni igyekezic. Es mint hogy amaz állatoc ellen, Senki nem álhat embertûl meg valua, es azis nagy ockal Isten segitsegebôl : Igy az ôrdôgôc ellenis senki nem álhatna Isten segitsege nekûl.

Ne veld semminec.

Miert ne veld semminec:

Iubemur in dominum respicere: quia tentatio quamlibet sit exigua, statim nos opprimit, actumque erit ne nobis, si proprijs viribus nitamur:

Tehát bolond az, à ki ôtet semminec veli, auagy vgy bizakodic magaba, mint ha ô magatul meg gyôzhetne ôtet. De eszes az, az ki minden remenseget ô ellene czac az Istenben vetôtte, es mìnden szem pillantasba kônyôrôg ellene. Hid meg ha olly volnal is mint Abraham, Moyses, Dauid, Daniel, Illyęs, Salomon, Kereztelô Ianos, auagy Samsonnis, de az mentûl leg kissebic alnoksagualis es ereieuel, ezerszer le eytene, mi-(676 v°)hent az Wr Isten czac egy szem pillantasig elhaladnais. Ottan el hagy kedig mihent nem ô felsegôbe, hanem te magadba bizakodol.

Tehat szent Pál szaua kent minden meg lassa, hogy az ki fen ál, le ne essec, De senki se ketelkedgyec, hogy az WR Christus az ô feiet ôszue nem rontotta volna, fulakiat ki nem czipte volna, orszagat hatalmat es birodalmat el nem vôtte volna, Czac egyedûl azert ô ellene, es az kic mellet ô vagyon azoc ellen nem álhat az ôrdôg. Azon kiuûl bezzeg felôtte nagy az ô hatalma, Mint az Cet hal igen hatalmas az tengerbe, de az szarazon semmí birodalma nints.

I. Corinth 10. Duplex est securitas: Vna est quae recumbit in Dei promissionibus, et quod statuit pia conscientia, Deum nunquam sibi defuturum, et inuicta persuasione freta, Satanae et peccato audacter et intrepidè insultat nihilominus suae infirmitatis memor, cum timore et humilitate reijcit se in Deum, et se illi studiose et sollicite commendat. Eiusmodi securitas sancta est.

Alia est, quae ex socordia oritur, dùm homines inflati donis presentibus perinde, acsi extra teli iactum essent, nihil curant, sed acquiescunt in sua conditione, quo fit ut omnibus satanae incursionibus sint expositi.

Non iubemur anxio animo haesitare de voluntate Dei, aut trepidare salutis nostrae incerti: Sed ne praua fiducia simus elati.

Mint az Elephant kedig erôs az tomporiba: Igy az kihôz szaladhat erôs geriedezeseket indit annac tompori kôzôt, hogy buialkodgyec es kenyeskedgyec Istennec paranczolati ellen, Es mint az Atzél kedig ke-(680)meny, igy ôis kemeny az ô gonossagaba, kibe soha czac egy mac szemnire sem haiol visza, soha meg nem ter azbol, sem valtozìc meg azba, hanem menten megyen az ô kemenysegebe. Mint az Elephant meg vonta magat az arnyekba : Igy olalkon olalkodic es tiz ezer tôrt, czaptotot vet az te vtaidba, es nagy mély vermeket ass elôdbe.

Az Elephanthoz mibe hasonlatos az ôrdôg.

Megint mint az tengeri Leuiatan erôs haiu, fûst es lang iû kí torkabol : Igy az ôrdôg tûzes es mérges nyilackal lôueldôz, ki miat vgyan langoz benned, hol az gonosz buia geriedezes, hol az nagy keuely fel fuualkodsag, hol az nagy telhetetlenseg, vndoc es vtalatos torkossag, es egyeb ezer fele fértelmesseg. De mint az Cet hal minden fel emeltettet nagy állatot meg vtal, es minden keuely fiakon fô Kiraly: Igy az ôrdôgis az keuelyeknec kiralyoc, es az istenteleneknec wroc. A mint az WR monda : Tû az ôrdôg atyatul vattoc, mert az ô keuansagiba iartoc, ô hazug es gyolkos volt mind az esetnec kezdetitûl fogua.

Az Cet halhoz mibe hasonlatos.

Ioan: 6

Giolkos es hazug

(680 v°) Féllyûnc tehát tûle mint gyolkostul. Es óyiuc magunc tûle mint hazugtul. Mert midôn igazat mondis, álnoc es hazug igyekezettûl mondgya, hogy midôn egy igaz szauat el hitted, az vtan az tôb hamis mondasatis el hidgyed, Es igy az igaztul el teuelyeduen, el szakadgy Istentûl es el vezsz. Ez ô gyolkossagat kedig es hazugsagat niha ô maga te magadban fuuallya, niha kedig hazug es gyolkos ezkôzôc által czelekezic. Te azert mind egytûl, mind mastul nagy vigyazassal es kônyôrgessel ód magad.

Miert mond niha igazat:

Ezkòzi.

Iollehet ô senki gondolattyat nem lattya, mert Isten az à ki szinten által lattya minden érzekensegûnket, à ki teremtet mindeneket czac az tudgya es lattya azoknac mind izeit, termezetit, indulatit es kiuansagit, Czac ô visgallya, az mi veseinketis, à mi sziueinket, à mi gondolatinkat, es az mi keuansaginkat : Mind az által annyi okos állat az ôrdôg, hogy az te kílsô mozdulatodbol, czelekedetedbôl, szodbol tekintetedbôl, es nyughatatlansagidbol, hamar eszebe veszi mire legyen az te vagyolkodasod es keuansagod, buiasagraé, torkossagraé, lopasraé, telhetetlen-(681)segreé, baluany imadasraé, bubayraé, ôrdôgi éyel iarasnac keuansagaraé, czac è vilagi wrasagraé, keuelyseg-

Mint ertheti gondolatodat:

Psal: 7.

Hier: 17.

Meg foghatatlan mi tôlünc az ô soc alnoksagi.

Mint indiczon, hol egy hol ma bűnre.

reé, ragalmazasraé, auagy egyebekre? Mihent kedig eszebe veheti szandekodat, ottan ezer lepet, halot, es tőrt vet, kibe meg fogion: Nagy alnokul buiasagra alkolmatossagokat ád, czuda mesterseguel izgat, hogy tantzos hazakhoz sies, ot imide amoda villogy, imide amoda tapogas, czipy, sugy, faytalan peniszes szokat mondgy. Hol imigy, hol amugy szandekozkodgyal, arrol szűntelen gondolkodgyal, Es végre gonossagodat meg szerezzed. Efféle soc czelczapo hazugsagit midőn Meg szereztette veled: Ottan gyolkossagra igyekezic vtanna, eszedet meg vakittya, hogy vagy te magad ki fakaztod dolgodat, vagy vtannad leselkedőket vet, az ki bironac, varosnac, orszagnac, kiralynac ki mondgyac latorsagodat, Titkon az sziuedetis rőttenti, mindenůt hurrogattat. Mint az Roka ki az Saytot el czalta volt az Czokatul, katzag raytad czalardsaga vtan: Ezer keppen rőttent, ijezt, es azon mesterkedic hogy ketsegben eytsen.

Előszer bűnre, az vtan bűntetesre izgot.

Esopusnal.

(681 v°) Ezenkeppen czelekeszic mind az lopockal, orszag arulockal, dusockal, az szegenysegnec, nyuzo tiztartoiual, az wrackal, az kiralyockal, az reszegeseckel. Es minden gonosz teuőckel: Hogy előszer soc hazug, hizelkedő, es czelczapo gondolatockal nodit az bűnnec meg szerzesere. Az vtan kedig ottan read tőr, hogy azon bűnőc miat, mind emberec előt, mind Isten előt el vesz. Ez az ő hazugsaga es gyolkossaga.

Oruossagunc az ellen.

De te ennec igy vőd eleit hogy mihent az bűnnec czac az gondolattya iutnais eszedben, ottan kőuesd meg az Istent, hogy boczassa meg szent Fianac érdemeiért, Es kőnyőrőgy, adgya szent Lelket io gondolatra, Es segitsen hogy óhasd magad, hogy még se mozduly az őrdőgnec gonosz tanaczan.

Iay ki nehez az.

De ha érzed hogy az őrdőg annyiual inkáb dőfel, dul, ful kőrnyűled, houa inkab kőnyőrgesz. Ot iusson eszedbe, hogy őtet Isten te readis vgy boczatta mint szent Pálra, hogy az te erőtlensegedben meg mutassa az ő Isteni ereiet. Azert az kőnyőrgesbe meg ne lankadgy, Es az mellet igen iozan. mértekletes eletű, tiztedben gyors, es io munkas (682) legy. Ha ezt mieled, meg lád, houa touab tart raytad az őrdőgi kisirtet akar mi fele bűnre izgasson, mondom ha te annyiual inkab kőnyőrgesz, tanulsz, predikaciot hallasz, dolgaidban vagy szanto, szabo, vagy Kiraly, Predikator, Capitany vagy, el iarandasz hiuen es igazan: Mondom meg lad à te wradnac Istenednec melly nagy kazdag áldomasa lesz raytad, Es valamelly kesőre, de â mit kértel meg adatic, hogy az őrdőgnec kisirtete meg lassodic. A mint az WR Christusis iollehet negyuen eyel nappal szűntelen kisirtetet az őrdőgőktűl, de az vtan elűzte előle őket, Es az Angyaloc szolgaltanac neki.

Matth. 4.

KERDES.

Igen szűkseges ez nagy kerdes:

De mondanad, Mi az Oka, hogy nemelly ember eyel nappal bőytőlessel egyetemben imatkozic, hogy az Isten őtet

meg óltalmazna minden bűntűl. Mind az által vgyan el esic soc fele bűnbe, Niha kedig nagy tzegeres bűnbeis: Mint Dauid paraznasagba, Nemelly szegenysege miat czalard életbe, Nimelly reszegsegbe, Es ki ímebbe, ki amabba.

(682 v°) **FELELET.**

Lehetetlen az, hogy midőn sziue szerint imatkozic, hogy az imatkozas kőzt mielhesse az bűnt, kiualtkeppen az tzegeres bűnt: De az ember el tunyul az kőnyőrgesbe, es azt akaria hogy egy vagy ket kialtasara, Isten őtet nagy kőnyen, hartz es viadal nekűl tartana, melly keuansag nem lelki, hanem testi keuansag, melly elegy testi gyengeltetessel. CHRISTVS wrunc penig az ő hiueit arra tanyitya: Hogy szűkseg mindenkor imatkozní, es azba meg sem kel szűnni, nem kel meg faradni sem lankadni. Erre valo pelda az Moyses kőnyőrgeseis: à ki mig kezeit fen tarthattya vala, addig az ő nepe vagia vala az ellenseget: De mihent keze el farad es lankad vala, es le eyti vala, ottan az ellenseg veszen vala győzedelmet az Moyses nepen, es azt vagiac vala.

Luc. 18.

Exod. 17. O ki czuda pelda ez: hogy akar kinekis el lankad vegre mind keze, sziue, az Isteni bizodalomba, Es czac tatog ackor mint az meghalo ember:

Touabba az bőytelesis es mértekletesseg nyiluan nem volt azkor benne, amikor â bűn meg győzte őtet, à mint Dauidis étel vtan déliest nyugot es el alut es agyba heuert, es onnat fel kelüen megyen az ablakra, es à meg tunyult testel mihent tekint Betsabera, ki ma-(683)gat mosogattya vala Dauid hazahoz kőzel, fel geriede rea, mert az aszony szepnec tetzìc vala, Hozza hiuata es vétkezec vele, kinec keserues ize holtig sziuebe lőn. Melly vétekbe Dauid ollykor esec, midőn immár orszagaba wralkodnec, es regi haboruiba meg czendessedet volna. De ez vetekuel fel indita az Istent, hogy Dauidra wyonnan holtig valo haborut tamaztana, es igy tartana zabolan az ő delczeg es kenyes testet.

2. Reg. 11.

Illy egyeb bűnis, hogy mig meg nem szerzed az edesit De az vtan ottan meregre valtozic: Sőt meeg az izgatasais elegy keserűseggel: De meg az vtan erzed iobban, hogy merő keserű.

Kiből mijs eszűnkbe vehetyűc, hogy ha mi magunc birnanc az mi testűnckel, hogy őtet mindenkor Isten paranczolattya szerint hordozhatnuc, tehát Isten nem ereztene zabolat reanc. De mìert hogy immár vgyan belenc óth az bűn, egyeb keppen soha ő meg nem tartoztathattya magat kenyessegtűl, hanem czac szűntelen valo gondal, banattal, munkaual, auagy faydalommal. Ez egyic oka, miert Isten az ő hiueire tőb kereztet boczat, hogy nem mint az istentelenekre, kikre oztan hirtelen valo veszedelmet erezt. De az ő hiueit naponkent lassan lassan sanyargattya, hogy az zabola alat okosb legyen minden Istenes dolgaiba, es iambor életbe. (683 v°) Ezt az Irasnac soc bizonsagi kiuűl, egy nihany száz nyaualyaimbolis tanultam kemen es halalos betegsegimből, fogsagimbol szegenysegimből, harom felesegim, őt gyermekim halalibol, es kemen dőguel valo ostorozasokbol, czeledemnec soc nyaualyaibol, kic kőzzűl heten halalańac 1577 be, Sempten ez iraskort, nemellyec megis gyogyultac. Igy iartac sokan tőbben. Mert talan

I. Cor. 11:

Minden nyaualyadban eszedben tarczad ezt.

huzszor valo száz ezernel tőbben holtac meg harom eztendői dőgbe, ez egez vilag szerte.

KERDES.

De megis kérdened: Ha szinten nem mindenkor kőnyőroghetűnkis az testnek az ő tunya voltaért, Míért nem halgattyá meg czac ket, vagy harom, vagy tiz, husz kőnyőrgesűnket: Hogy azokra adna olly szent lelket hogy óhatnuc magunkat minden bűntűl?

FELELET.

Szep ertelmec ezec.

Vay meg halgat még czac leg első kőnyőrgesedbennis, De hogy az meg adasaban olly módot keres, hogy kiből meg ísmerd teis à te vndoc voltodot, es fel ne fuualkod-(684)gyal, Es hogy meg ismerd az te benned lakozo bűnre valo haragiatis, es fély es kőnyőrőgy annac boczanattyaert, Es hogy megis érezzed à te testeden, az bűn minemű kint es faydalmat érdemlene mind őrőckè, Es ezből meg bőczűld az ő nagy irgalmassagat, es az ő szent Fia kinyanac érdemet, Es hogy szűntelen szűntelen legyen miertis kőnyőrgened.

Mogya Istennec mint adgya meg azt, hogy keuesseb bűnt mielly:

Mind ezeknec megszerzesere kedig, imez ő felsegenec módgya. Hogy tegedet vagy Tőrőc, Tatar tőmletzebe tetet, vagy hoszu betegsegedben, Colikat, bennasagot erezt read, vagy kemeny has ragast, vagy kőszuent, vagy egyeb faydalmat, vagy hon valo agodalmat, tęli, nyari kemeny munkat, faratsagot, soc but, banatot, ehseget, szegenyseget, vagy éyel nappal valo őrdőgi kisirteteket, ki miat fély es rőttegy, vagy Pogan előt valo buydozasokat, vagy valami egyeb tartoztatasokat, Es ot meg lesz az te kérés[e]d: hogy az bűntűl meg szűnől nem bujalkodol, nem torkoskodol, nem telhetetlenkedel, nem keuelykedel, Hanem űnnepet szen-(684 v°)telsz, szűntelen tanulsz, kőnyőrgesz, es meg iamborodol.

Látodé, hogy meg halgat, es meg adgya io kéresedet, czac hogy mas móddal, à mint te keuannad. Te kőnyen es nagy kenyesen akarnad, hogy tegedet szênt Lelke által tartana, Nem illic kedig teneked bolondnac, hogy módot szaby ő felsegenec az meg adasba, ő akar mint adgya, szabad vele, Te ved io neuen penig meg atta kéresedet. Noha à módgya nehez à testnec, de tettzic az Istenes leleknec, à mint Dauidis, az wris igy szol, De maga, ne az en akaratom, hanem à tied legyen. *Luc. 22.*

Auagy te talam aztis akarnad, hogy mingyart Angyali termezetű lennel, es az bűn még se mozdulna benned. Ezis meg lesz időre, à mint az WR mondgya, hogy az igazac mint az Angyaloc lesznec. De most mints annac ideie, mig meg nem rodhatsz. Azert mig benned az bűn, kibe fogantattal, ved eleg neuen Istentől, ha ő felsege minden nap foytogattya benned szent Lelke által, es nem hadgya wralkodni. *I. Cor: 5* *Rom. vij:*

(685) Mondam oda felis, hogy ő szinten olly nyugodalomba tartana mostis mint az Angyalokat, ha te magattul meg birhatnad magadat, es semmi bűn nem lakoznec testedben, De miert hogy az szep szot, es az ő szent Lelkenec tanaczat lassu szoual nem fogadod, nemis lehet penig az te benned lakozo bűn miat, Immár igyis tettzet neki, hogy szeget szeggel űssőn ki belőled, az az, â bűnt faydalommal foytogasson benned. *Rom. vij:*

Mondom, ezt penig czac vgy műeli, ha kőnyőrgesz neki: kit houa inkab mielsz, ős annyiual inkab keuesiti raytad az nyaualyat. ha kedig ritkan kőnyőrgesz, aztis meg halgattya, de vgy, hogy tőbűl raytad az faydalom, azert, hogy meg rőstűltel az io dologba.

Tehat ne tunyalkodgyal.

Ha kedig vgyan semmit nem kőnyőrgesz ő neki, sem akarsz iobulni, vgyis meg ostoroztatol, de vgy az te ostorod, az te őrőc veszedelmednec kezdete lesz. Imigy penig midőn igen keuanod iambor eletedet: de meg tunyulsz az vigyazasba, az iozansagba, à tanulasba, à kőnyőrgesbe, es egyeb ioba: mind az által valamennyibe vgyan tusa-(655 v°)kodol azert à bűnre izgato őrdőguel: Vgy az Isten veled lesz, Es egy felől ha ostoroz, mas felől kegyelmesen meg segit.

Ez az Kereztyennec egez életiben valo vitessege, Teis èhez tarcz magad, Es ne keuany mas módot magad birasaban, hanem ahoz szabiad magad, à mint ő az ő igeieben elődben atta, monduan: Vigyazzatoc es imatkozzatoc, hogy kisirtetben ne essetec. erre segitsen ő szent felsege minketis. Amen. *Luc: 21.*

SVMMAIA.

Im szolanc az őrdőg termezetiről, hatalmarol, nyughatatlansagarol, álnoksagarol, es velűnc valo ellenkezesiről. Es arrol, hogy Isten mi tűlűnkis ő ellene valo vigyazast keuan, kibe miert hogy rőstec vagyunc azert eztennelis rea raz bennűnket, es az mellet akar oztan bennűnket minden iora segiteni. De ezekről szűkseg megís nyiluabban szolnunc, azert ez vtan mindgyart szolnia fogoc: Minemű kűlőmb kűlőmb newel neueztessec az őrdőg az szent Irasba. (689=686) es à neueknec értelmi miczodac legyenec. Kiből az ő soc artalmas voltai ki tettzenec. De most az ő ereie ellen, ier hiyűc segitsegűl az WR Istent.

‖ Imatsagat az Negyedic Predikacio vtan meg talalod.

(686 v°)

Mas Predikacio az ORDOEGI KJSJRTETEKRőL.

SVMMAIA.

Harom rendben fogoc it szolnia az őrdőgőknec soc fele neuezetiről, es annac értelmiről.

Előszer miert neueztessec, imilly neueckel, Daemon, Demenim, Diabolus, Sathan, Zabulon, Spiritus nequam, Belial, Asmodeus, Beelzebub, Mammon.

Masodszor vadakhoz hasonlitatot neuezetiről : Miert neue Oroszlan, Sarkany, Aspis, Basiliscus, Behemot, Leuiatan, Madar, Roka, Vérszopo, Kigyo, Scorpio, Strutz, Bagoly, Syrena, Saska.

Harmadszor, kegyetlen emberekhőz hasonlitatot neueiről, Miert neue nihol Pharaho, nihol gyermec kiraly, nihol Seon, Balach, Hai, Nabugodonozor, etc.

Vgyan ottan igen nagy czudat értűnc, hogy minden egyeb fele veszedelmekis czac (687) az őrdőgőt peldazzac es tőkőrőzic, tűz éges, lopo, oruoc, hadac, maro ebec, es soc tőb egyeb fele artalmac, kiket iol eszedben ha veszel amelkodol ezennis.

Ezec vtan mind végig az Predikacioban ez neuezeteknec hasznait mondom meg : Es meg mutatom soc szent irasbolis, hogy az őrdőg felőtte igen gyűhős, kegyetlen es nyughatatlan legyen soc fele kisirtetekben. Es elő szamlaloc kűlőmb kűlőmb kisirtetekbe egy nihanyat, Viszont az ellen az WR melly igen draga óltalmoc legyen azoknac, kic vigyazuan ellene ôtet segitségűl hiyac : Ezről lesz à masodic Predikacionc.

AZ ELSŐRŐL

Az òrdőgnec soc fele neuezetiről.

Salomon ëz vilagi életet hasonlìttya az meg vetet tőr kőzőt valo iarashoz, Mint ha szaz ezer meg vetet tőr kőzőt kellene által lab hêgyen lepned, es ha valahogy czac egyic meg szaladnais oda vesznel.

Auagy mint az egy szal gyalog hidon, auagy egy kis czonakon az mély vizen, auagy az igen sic iegen, auagy mint soc el hintet tőuisk kőzőt mezit lab, auagy az éles tőr-(687 v°)nec az élin, à mint iarnal nagy halkal es ockal : olly az embernec az őrdőg, az test, ez vilag ellen valo vigyazasa, strasan valo állasa, es idestoua valo szemlelese ellene. Ez hogy vgy legyen, meg tetzic az ő soc fele neuezetiből.

Hogy azert megis az őrdőgőknec gonosz termezetyeket es veszedelmes voltokat iobban meg ismerhessűc. Azert immar az ő soc kűlőmb kűlőmb neuezeti szerint szoloc roloc, melly neuec az ő soc kűlőmb kűlőmb gonossagokat adgyac előnkbe.

Daemon. Luc. 17. Psal: 105. Matth: 6: 10: Iac. 2:

As iras nihol neuezi őket Daemonnac : az az, tudosoknac, mert igen okossoc, álnokoc, es fogdosoc, kic Adamtul fogua sokat tőbbet tőbbet tanultac az alnoc fogdosasra : Houa kedig okosb még az emberis, ha iamborsag nincz benne, annyiual ártalmasb, az mint alnoc procatorokbol, es eretnec tanyitokbol ki tettzic,

Dimenim, Eusebiusnal:

Nihol neueztetic Dimenimnec, az az, rőttentőnec : kiknec rőttentesec soc fele. Hallottam hogy nemelly fő fő nepekhőz baratoc kepebe, disznoc kepebe, puskasoc kepebe, nemelyhőz rőttenetes rut abrazatu kepebe (688) ment, Es sokakot titkonnis

sockeppen rőttegtet, es ijezget, kibe ő neki ezer módgya vagyon : Mijs szollunc az fele Historiakrolis oda alat.

Diabolus. Eph: 4.

Kőz newel az Deakoc Diabolusnac mongyac, az az vadolonac, ki vadol sugar, es panaszol vntalan az hiuekre. Es olly nyelues mint az igen hires es szemtelen kurua, ki noha mindennel latrab, de ő magat nem tekintuen, mindent gyalaz nyelwel, még az tiztessegbeli iamborokatis. Erre izgat egyebeketis, ki noha igen nehez az iambornac, mind az által tuduan az ő vndoc voltat, kőnyebben tűric. De ő ellene procatorunc az CHRISTVS, es az ő mi bennűnc lakozo szent Lelke.

Apoc. 12.

Satan. 2: Reg. 19. 3. Reg. 5. I. Paral: 21 Ioan. 1: 2 Zach: 3.

Satannac, az az ellenkezőnec azert mondatic : mert mindenkor czac ellenkezic es garazdalkodic míndenuel, es szűntelen masra tőr. Es soha semmi bekeseget sem frigyet nem akarhat, hanem czac czupa azon merő ellensegec az hiueknec, es ellenkezes szerző kőztőc.

Zabulon.

Zabulonnac, az az, éyeli setetsegnec azert, Mert minden dolga setetsegnec, nem vila-(688 v°)gossagnac czelekedete, ki mint az orw, az tolvay, parazna, lapagua es olalkodua iár, álnokul Roka módra, hogy hol imez, hol amaz bűnbe eytsen, es száz ezer teuelgő homályt es setetseget szerez ez vilag szerte.

Spiritus nequam:

Spiritus nequam, az az, álnoc es gonosz leleknekis mondatic, Mert noha lelki állat, de ezec kőzőt alnoksagra es gonossagra valt, ki annyinal artalmasb, hogy lelkí állat, kinec testi ember semmi testi ezkőzzel nem árthat, hanem czac lelki fegyuerrel, sem Corda sem hamu, sem kuklya, sem Bodog aszony ôue, sem gyertya, sem fa, ezűst, aranykerezt nem árt ő neki, Hanem czac alazatos es tőredelmes sziwből szarmazo hit, melly szűntelen Istenhőz fohazkodic az WR IESVS Christus erdeme által.

Eph: 6.

Belial, Deut: 13. 2: Corinth. 6: Esa. 14:

Belial, az az, kin nints iga, sem wr alat, hanem szabados. Ennek azért mondatic : Mert ő olly akar vala lenni, hogy Istentűl se fűggene, midőn így szolna : Az en szekemet eszakra vetem, es az felsegeshőz hasonlatos leszec. Es imè ki rőttenetes szőrnyű dolog ez : Noha mindenestűl Istentűl el vettetet, es szinten pokolra alà taszitatot, de megis az akaratnac (689) es fel fualkodsagnac termezete benne vagyon kit belenkis mint egy merget vgy őntőt, hogy minden emberbe ezer fele keuelyseg legyen, noha ennyi szàz ezer nyomorusagual kőrnyűl vetettűnc. De az nagy setet vaksag nem engedi most ezt iol meg latnunc ennyi szőrnyűsegben, mi legyen az őrdőgec ez az emberec keuelysege, de meg tudgyuc ez vtan, Mind az által bodog az, az ki tudgya magat óni eztűlis.

Asmodeus, Tob. 3.

Asmodeus, az az, itélő auagy bűntető, es probalo : Mert ő általa tőlti ki Isten az bűntetesnec iteletit, kít az hiuekre probaért, de hitetlenekre boszu állasért erezt.

Bellzebub, 4: Reg. 1. Luc. 11:

Beelzebub, az az, legyeknec Istene, ki mint az poc az legyeknec, így halot vet az embereknec.

Mammon, Matth: 6: Luc: 16. Matth. 4.

Mammon, az az, kazdagsagnac keuansaga : Mert è vilagnac szem feny veztő szepseget mindennec mutogatuan, keuantatya telhetetlenűl. A mint CHRISTVS wruncnakis igeri vala, ha ôtet imadna.

Oroszlan, I: Pet. 5:

(689 v°) Oroszlannac azert mondatic, Mert nemelyre méresz keppen nagy kegyetlenûl rohan, mint az Cananeabeli aszony leanyara, es mint amaz ket emberekre, kikben vgyan bennec lakot, es lantzokatis el szaggatatot. Hallom nemelyt vgy faggatot, hogy lepet, mayat, tûdőiet ki pőktette velec.

Sarkan, Apoc. 12.

Sarkannac azert, Mert nemelyre leselkedue rohan, de azert rőttenetes kegyetlenseguel. Mint az Sarkan merő méreguel es tűzel, vgy égeti nemelynec lelki ismeretit nagy faydalmockal. A mint hallottam ki azt monta : Bár pokol tűzere vetne testemet, czac lelkembe ne kinlodnam illy rőttenetesen. De tiz eztendő mulua ezis meg szabadult vala tűle, ki nagy Istenfélő volt az vtan.

Aspisnac, Psal. 90

Aspisnac azert, Mert vgyan meg czip es meg harap, es hozzad fal, es beled boczattya azon mérget, melly magaba vagyon, olly vndocka es vtalatos fèrtelmesse teszen, mint maga, ki lidertz kepeben buikalkodikis veled, vagy reszeges kepeben egyût dősől veled.

Basiliscus.

Basiliscusnac azert, Mert olly mérges, hogy czac tekintetiuelis meg foytana, ha az (690) WR ő magat tűkőr paisul elődbe nem vetne.

Behemot, Iob 40.

Behemot, az az, Elephantis neue : Mert igen nagy ereie vagyon főldenis.

Leuiatan, ibidem

Leuiathan, az az, Cethalis neue, : Mert ígen hatalmas még az vizbennis.

Madar, Luc. 8

Madaraknakis neuezi az WR, Mert hatalmaskodic feiűnc felőttis az egeken, es az hallot iget ki czipi.

Roka.

Rokais, Mert czudalatos az ő álnoc farka czauargasi, mint Herodesis annac neueztetic az wrtul.

Sanguisuga : Prou: 30. Veerszopo.

Vérszopois neue, kinec Salomon ket Leanyat mondgya : Egyic az buiasag, Masic az telhetetlenseg. Ez kettőuel szopia ki véredet, kickel soha meg nem hagy elegedned, ha neki engetz.

Kigyo, Apo: 20 2. Corinth. 11. Scorpio, ibid 9. Strutz, Esa: 34:

Kigyois neue, Mert minden szaua, tanatsa, dolga, fulakos.

Scorpiois, Mert merő méreg es harag.

Strutz madar, Mert ha szárnyad kelneis, nem hagy fel repűlnőd, hanem czac főldire néztet nem mennyeire.

Bagoly:

Bagoly, Mert setetsegre néztet.

Syrena.

(690 v°) Syrena, Mert edesget szauaual, es Angyal kepebeis el valtoztattya magat. Homerus iria, hogy az Syrenac az tenger kőw sziklac kőzt szep aszonyoc kepebe czuda édesen eneklettec, de valakic oda mentec, mind el veztec. Ezec őrdőgec voltac : Vlysses eszesen óltalmazta magat es tarsait.

Mint ertheted meg ez neuec peldazattyat,

Ez neuekben melly nagy rőttenetes dolgai ielentessenec az őrdőgőknec, vgy érthetned meg, ha tudnad amaz rőttenetes es vndoc állatoknac termezetyeket, auagy lattad volna mit mielnec, midőn valakit erőssen űznec, auagy à kit meg ragadhatnac, az Oroszlanyoc, az Sarkanyoc, Aspisoc, Strutzoc, es az tőbbi.

Czudalatos saskac az ördőgec: Apocal: ix.

De szent Ianos mind azoc felőt hasonlíttya őket czuda rőttenetes állatokhoz, kiket neuez Saskkaknac. Azok kedig ollyanoc valanac mint ûtkőzetre keszitet louac : Mert az őrdőgőc nyeritő, fel rugo es harapo kemeny állatoc : Es az ő feieken Arany szabasu Coronac valanac, mert igen keuely állatoc, Es ortzaioc[1] ollyan vala mint az embereke, mert mind firfiunac aszonnac artalmira iarnac, Fogóc kedig ollyan, mint az orosz-(691)-lanyocke, mert az kit meg győznec azokat vagyn megis őlic. Es vas pantzeloc vala, mert az gonossagba kemenyec, Es az ő szarnyaknac zugasa ollyan vala, mint az szekereknec zőrgese, midőn soc louoc az ûtkőzetre szagudnac. Es az ő farkoc hasonlatosoc valanac az Scorpioknac farkaihoz, Es fulakioc vala az ő farkokon. Kiralyoc vala kedig az mélysegnec Angyala, kinec neue veszedelem.

Ez abrazatokban iollehet az WR Isten akarta ielenteni à Papasagnac es Tőrőksegnec szőrnyűseget, az emberi nemzet kőzőt, kinec magyarazattyarol it nem szolhatunc : De mind az által az őrdőgis peldaztatic, az ki azoc által czelekeszic rőttenetes testi es lelki ártalmokat.

Mert az őrdőgőc emberec áltális czelekesznec, es à mint látod az lator vduart, â pogan vtalatossagot, az toluaioc, bordelyoc sereget az torkosoc es egyeb vtalatosoc dolgait, ollyac az őrdőgec, Kik altal szem latomast mutogattya titkon valo czelekedeteket.

Hasznai.

Im szolanc egy nihany neuezetinec magyarattyarol, kikbe az WR Isten ielentőtte (691 v°) az ő szőrnyű voltat. De hogy ennyi nagy setet vaksaginkban megis iobban figyelmezhessűnc az ő artalmas voltara, Es iobban iobban szokiunc iszonyodni tűle, magunc óni, ellene vigyazni, es kőnyőrgeni : Es felőtte igen meg alazni mi magunkat. Emlekezem egyeb fele néuezetirőlis, Czac hogy előszer arrol szoloc, mit hasznait veszűc ez ő neuezetínec, értelmenec.

Hasznai ezeknec ez : Hogy à mint termezet szerint igen meg iszonyodunc, mikor Kigyot latunc, auagy Scorpiot, Oroszlant, Sarkant, Basiliscust, gyűhős Ebet, gyűhős Farkast : Igy mihent hallyuc czac az neuetis az őrdőgnec, meg iszonyodgyunc bele. Netalam egy okaert ez ártalmas állatoc azertis teremtettec, hogy ez lathato mérges es rőttenetes állatoc ielengetnec az láthatatlan őrdőgnec lelki ártalmas mérgeit. Mert ha kilső szeműnckel nem látnanc ez fele szőrnyű es rőttenetes állatokat, semminec vélnűc az őrdőgnec lathatatlan gyűhős, mérges termezetit.

Lehetseges.

Vayha vgy tartanad tűle.

De midőn hallod az Iras mihőz hasonlittya : Kerengő es ordíto Oroszlanhoz, ke-(692)gyetlen Farkashoz, Sarkanhoz, Aspis kigyohoz, tehát ollynac tarcz, es vgy félly, es vgy vtald, mint ha ezeket latnal szemeddel, valamikor érzed hogy raytad vadnac, auagy vtannad leselkednec, Es mint amaz szegeny

[1] Sajtóhiba: ortzoioc

Cananeabeli aszonyis igen buzgo leleckel kiált az wrra, hogy Leanyabol ki ůzze, Teis olly buzgosagual kőnyőrőgy ellene.

Immár tőb neuezetirőlis szollyunc.

Kegyetlen wrac neueuelis neueztetic.

Pharahònac, Seonnac, Amorreusnac, Balaknac, Astarotnac, es tőbbinec: Imezert, Hogy mint regen az Isten nepenec czudalatos soc baia volt Pharahoual, Seon es Amorreus kirallyal, Balachual, Nabugodonozorrual. Az Ægiptombelieckel, Sydoniusockal, Chaldeusockal, Szereczeneckel Az Oriasockal, Es amaz lator Barrabassal: Szinte olly baioc, hartzoc, tusakodasoc vagyon mostis az hiueknec az őrdőgőckel Sőt mind azoc őrdőg ezkőzi voltac, kic által hartzolt az Isten nepeuel, Es viszont Isten mas felől (692 v°) áluan az ő nepe mellet hartzolt az őrdőg nepeuel, A mint Angyal kepebe az WR megis ielenic Iosuenac, nagy pallos kezebe leuen, es biztata hogy ő lenne hadnagya az nepnec.

Iosue 5.

Minden lathato dolog, az lathatatlanoknac peldadazati, etel, ital, ruhazat, szantas, vetes, bor szűret aluas, fel kelet, wrasag, szolgalat hadakozas, vton iaras, tizt tartas szam vetes, es akar mi egyeb dolgainc, czac arnyeki az lelki dolgoknac, es alatomba mind lelki dolgokra intnec.

O kì nagy dolgoc ielentetnec it, ha iol eszedben venned, hogy valami szem latomast valo dolgoc vadnac, de mind azoc titkon valo lelki dolgoknac peldazati es ielengetesi, akar étel, ital, ruhazat szantas, vetes, wrasag, szolgalat, vton iaras, tizt tartas, szam adas, haz epítes, el romlas, es akar egyeb legyen, de mindaz lathato dolgockal Isten titkon valo lelki dolgokat peldaztat: Mint midőn latod hogy à buzat el veted és meg rodhad, igy teis el temettetel, de mint az ki kél, meg éric, meg czeplic, meg szoriac, az buzat az hazba, az poluat az tűzbe vetic: Igy teis fel tamatz, meg iteltetel, es ki pokolra, ki őrőc életre megyen.

Gyermec őrdőg:

Innet tériů(n)c az mi mostani tanusaginkra, Azonkeppen midőn az melly orszagnac gyermec wra vagyon, tudatlan, iatekos, reszeges rőst: oh ki nehezen nézic ezt az értelmes emberec: De ez dolog peldazza aztis, hogy (693) az őrdőgis gyermec, mert soha meg nem őszůl, es czac az ő gyermeksegebe marad, az az, faytalan lator gonosz termezetibe, es azban iora soha nem valtozic, Ha ez azert valamelly főldnec, varosnac, orszagnac kiralya leend, mondom lelki kiralya, lelki biraia: Iay annac az orszagnac, mint Sodomanac, Es Noe ideiebe ez egez vilagnac, es mostis soc teuelgő faluknac, varosoknac, es orszagoknac, kiket el foztot az Christusnac igaz Euangeliomiatul, sőt azt tőrrel, tűzzel, kérgeteti: olly helyen az èrtelmes hiuec ki nagy ohaytasokba vadnac mint Loth vala Sodomaba.

Pharaho az őrdőg.

Azonkeppen midőn oluasod, vagy hallod, melly kemeny sziuel tartotta magat Pharaho kiraly Isten izeneti ellen, ki nagy czudakrais meg nem haiolhatot, hanem niha niha el rőttent es ackor kőnyőrget, az vtan meg kemenyedet, es az Isten nepet annal inkab kinzatta, es vegre ő maga az tengerre menuen, oda vesz: Mind az czudakeppen peldazta az őrdőgnec kemenyseget, es kegyetlenseget es az CHRISTVS veres véreben valo veszedelmet. Az puzta peldaz-(693 v°)ta ez vilagi nyomorult életűnket az ki-

gyoc mardosasa az őrdőg mardosasit, az fel fűggeztet kigyo, az fel feszítetet Christust: Az Sator, annac Temploma, óltara papi őltőzete, baranya, engeztelese, mind nézet az Christusra, olly czuda titkos értelmeckel, kin el amelkodunc az meg wyult őrőc termezetbennis, Az igért főld peldazta az meg igert őrőc életet, kíre nem Moyses, hanem Iosue viue az nepet. Igy nem Moyses tőruenye által mehetűnc az őrőc életre, hanem czac az ISEVS CHRISTVS által. Ez dolgokon az igen eszes emberekis eleget nem czudalkozhatnac, Istennec ez szem latomast valo dolgaiban, minemű el rőytetet lelki epűleti voltac.

Seon, Balac, Hai, Nabugodonozor Kiralyoc.

Azonkepen oluasd iol meg Seonnac az Amorreus kiralynac valo hartzait Moyses nepeuel: Es az Balach kiral, es az Hai kiraly dolgait. Es az Nabuchodonozor historiait Mind azokba az igen bőlczekis el amelkodo dolgokat talalnac az őrdőgnec czelekedetiről, Mert ő lathatatlan állat leuen, az ő titkon valo czelekedetit: azoknac gonossagoc által akarta az Isten nekűnc tuttunkra ad-(694)nunc, Hogy à mint az Isten nepe nézet azzokra, auagy â mint meg rőttent, midőn czac az neueketis hallotta Pharahonac, Seonnac, Hainac, Nabugodonozornac, auagy à mint mijs most hallyuc, kemeny es rőttenetes voltat az Tőrőc, Tatar rablasnac, fogsagnac, auagy valami egyeb è vilagi hadakozasnac, egy masra tőresnec, orszagoc romlasanac, varosoc gyuitasanac, dőg halalnac, auagy midőn czac ki vont fegyuert latunkis kettő kőzőt egy mas ellen, auagy meg gyuladot hazat, auagy kű essőt, kemeny szelet, auagy farkasoc gyűhősseget, ebec mardosasat, egy mas kőzőt valo perpatuart, szitkot, haragot verekedest, Es akarmi fele veszedelmet: Mindenec az őrdőg mìuoltat tűkőrőzic előttűnc ki meg az ebeketis őszue vezti, es egy massal mardostattya, à mint wrunktul az disznokba kéredzenec, es az tengerbe őlec.

Mint mutattya ki Isten az őrdőgnec titkon valo termezetet:

Matth. 8.

Ezzel kedig rakua az iras, hogy az Isten az istenteleneket fenyegeti, tőrrel, Ezech. 21. tűzes paisal. Naum 2. Es neuezi őket meg gyujtot fazeknac. Ier. 1. Seir hegyenec Ezech 35. Az WR CHRISTVS neuezi az őrdő-(694 v°)gőt sebes szelnec, melly az hazra rohan. Matth. 7.

Mind ezec nyiluan peldazatnac okaert mondattac, hogy mint midőn tűz gyulladasat áruiz aradasat, fegyuer vagasat lattyuc, es iszonyodunc: Igy nohà az őrdőgőket nem lattyuc, de mihent hallyuc ottan az ő neuec szerint tűlőc meg iszonyodgyunc.

De oh ki czuda az emberi erőtlenseg, es testi batorsag: Hogy mint midőn czac hallyuc es nem lattyuc Tőrőc Czaszar hadat, az hohart, az ház égest, az kő essőt, es egyeb ártalmat, semminec alittyuc, de ha előttűnc lesznec, ottan felőtteb el reműlűnc. Igy midőn czac az neuet hallyuc az őrdőgnec, ugyan czufolodunc vele, es mongyuc trefabanis őrdőg vigye el. De az kic az ő kezebe estec mint Peter Iob, Iudas, oh mint iszonkodnac tűle, Mi azert se batorkodgyunc bolondul, testi batorsagual, se fellyűnc bolondul, hanem érczűc meg: Hogy mint az Isten nepenec, mind Pharaho ellen, mint az tenger ellen, az Seir es egyeb kemeny kiralyoc ellen óltalmoc volt: Igy mijs óltalmul

Oltalmunc.

Fegyuerűnc.

ő felseget meg keressűc. Es mint tűz, áruiz, fegyuer, (695) álgyu, puska, farkas, oroszlan, sarkany, Basiliscus ellen óltalmakat adot ő felsege: azonkeppen adot az őrdőgnec minden temeny ezer álnoc mestersegi ellen, es lelki fegyueri ellen, megint lelki fegyuereket. Kic kőzőt leg fő, az ő benne valo bizalom, à Iesus Christus által. A mint szent Ianos mondgya: Ez az tű győzedelmetec, az tű hitetec.

Leg fű fegyuerűnc.
I: Ioan. 5.

Ez fegyuer kedig az IESVS Christus által Istenben valo bizalom azert igen erős: mert mihent hozza kialtoc, ottan velem vagyon. Oe velem leuen, hogy álhatna ellenem az őrdőg, auagy hay szalamotis hogy vehetne el az ő engedelme nekűl? A mint szent Pális mondgya: Ha Isten velűnc, kiczoda ellenűnc? Es ki teszen vadolast az Istennec valaztoti ellen, ki szakaszth[a]t el az Istennec szerelmetűl?

Rom. 8:

Isten akaria hogy kesertessűnc:

De miert hogy az őrdőg igen nyughatatlan, azac egy óraigis bekesseged miatta nem lehet, Istenis kedig meg engette, hogy az hartz szűntelen legyen, kinec soc nemes okai vadnac, Mert mint az io viteznec ackor vagyon mind beczűleti, mind io fizetese, mikor vagyon kiuel hartzolni, Es azert vgyan ő-(695 v°)-rűlnec az hártznac: Igy az híuekis soc alafaiat es hasznat érzic az őrdőguel valo ellenkezesnec, ki vtan adatic az Coronais, Iac. 1. I. Corinth. 10 I. Timoth. 4. Mondom azért, hogy nyughatatlan leuen az őrdőg, soha ő sem szűnic meg, vagy kaphat, vagy nem kaphat, vagy vezt, vagy nyer. A mint az Martalotzoc dolgatis latod. Tehát teis soha meg ne szűnnyel az kőnyőrgestűl, hogy mindenkor melletted legyen az WR Isten, az ő szent Fia hadnagysaga által ki mint egy Iosue, vgy forgodic mindenkor az Isten nepe előt, noha testi szemmel nem lattyuc.

Hasznai az kisirteteknec.

De hogy aítatoson es bizodalommal kőnyőrőghes, szűkseg tehát gyakran tanulnod az Isten igeiet, az mellet iozansagba, es meg elegedet szíwel tiztedben igazan el iarnod, es kegyesen élned. Kikre mind hozza segit ő szent felsege, czac hogy kéried, de szűntelen kéried. Ha kedig el esel, à mint sokszor elis esel: Ismet fel tamazt az WR: Es wyonnan fel keszit minden fegyuereddel ellene. Es megint neked szalaztya. Ennec hogy mind éltig kelessec lenni, im meg magyarazom.

(696) Hogy az hiuec mindenkor kisirgettetnec.

Ecclesiast. 2

Mig ez testbe élűnc, addig mind az őrdőgőktűl, mind a mi testi keuansaginktűl, mind ez vilagnac gonosz peldaiatul soc kisirteteket kel szenuednűnc. Azert int az Bőlcz, monduan: Fiam, ha az Isten szolgalattyara adod magad, álly az igassagba,

Iob. 7:

es az félelembe, es keszicz à te lelkedet az kisirtethőz. Iobnalis igy vagyon irua: Vitesseg es kisirtet az embernec egez è főldi élete. Houa kedig Istenesben akar valaki élni, annyiual tőb tőb kisirteti érkeznec órankint, mert arra leg nagyobb irigysege vagyon az őrdőgnec, à kinec foga erőssen vásic á fő fő nepekre,

az Istennec fő es hires szolgaira, à mint szent Pális mondgya: Hogy mindennec haborusagot kel szenudni, valaki Istenesen akar élni. Kiket az őrdőg hol nyomorusagual, gyalazattal, rongalassal, kérgetessel, hol vndoc es rőttenetes őrdőgi abrazat mutatassaual, hol hitetlen álmodozassal, hol telhetetlen, auagy buia es fértelmes keuansagockal, hol egyuel, hol massal szűntelen dő-(696 v°)főli, taszittya, rőttenti es remiti. Ha ezerszer szegyent valnais es hiaba olalkodot volnais, ő mind az által wyab hartzot indít, ismet elől int ál, nodit, szurkal, mindenkor mint árthasson arrol gondolkodic, ha meg győzetic hetszer álnokbakat veszen melle, es wyonan minden szodra, czelekedetedre, es magad mozgatasara, rea vigyaz, Ha mi álkolmatossagot kaphatna, kibol bűnre noditana, ételedben, italodban, ruhazatodban, haz epitesedben, tőrueny teteledben, predikallasodban, tiztartosagodban, gyermekid neuelesedben, szolga tartasodban, iarasodban, hadakozasodban, szantasodban, arultatasodban, sing, font, kőből mértekedben mind ielen forgodic, es hol toldattya, hol rantattya dolgaidat, Sohol sem éyel, sem nappal, sem hon, sem kiuűl el nem tàuozic, hanem mint az ehező Oroszlan kereng mint haphatna el, Mihent valami kis indulatodat lattya, vagy rőstsegre, torkossagra, buiasagra, álnoksagra, czalardsagra, haragossagra, bosszu állasra, vagy egyeb bűnre, ottan raytad kap, tapogat, fűsűl, czelczap, édesit, hazudoz, nodit. Ha el eyt: rőhőg, katzag, rőttent remit es ijezt, (697) ki miat vgyan el éped az meg fáradot sziued, tested, lelked: Pelda erről az Sidosagba, Iuda, Ephraim, Manasse agazattya, Iuda noha meg győze Iebusęust, Ephraim es Manasse à Cananęust, de fottig vgyan nem irthattac ki őket, kickel minden ídeiekben soc baioc volt, kiuel ezt peldaztata az Isten, hogy az tőb hiuekis noha meg győzhetic az őrdőgőt, es hatalmat vehetnec raytoc, de vgy, hogy mind az által mig ez főlden lakoznac, mindenkor hartzoc legyen vele, A mint meg tettzic ő magannis az mi feiűnken, à Christuson mind az, hogy erőssen fogdosta es kisirgette szőrnyű kisirtêteteckel, de mindenekbe mindenkor az őrdőg győzetet meg. Sőt az regi szent Atyac, Prophetac es Apostoloc, nem czac neg kisirgettettenec az gonosz kigyotul, hanem nyaualyasoc megis harapdaltattanac, kinec mérge miat, vgyan meg dagadoztanac: Abraham, Sara, Moyses ketelkettenec az Istennec nemelly igeretibe: Aaron baluanyt czinala es imattata, Iacob rezketet féltibe ellensege előt, Iudast meg győze az fősuenyseg, Petert el eyte az félelem, Iacabot, Ianost az tiztesseg keuanas, nemel-(697 v°)lyeket az vetekedes, ki lenne ő kőztőc leg nagyob, Es mindnyaian ketelkedenec az WR fel tamadasaban, mellyec mind az őrdőgnec mérges mardosasi es izgato kisirgetesi miat voltac. De mind ezec kőzzűl, czac az egy Iudas vesze el, Mert bűne boczanattyat nem kére. Az tőbbi kedig mindnyaian meg oruossoltattanac à mi wrunc Iesus Christusnac általa, kiknec tiztesseg keuanasokat fordita al[a]zatossagra, feddő vetekedeseket bek[e]segre, ketelkedeseket erős hitre, felelmeket nagy batorsagra. Ez oruossagnac es meg gyogyitasnac peldaia vala

2. Tim. 3. Ime ki iszonyu az őrdőg nyughatatlansagi.

Matth: 12

Matth: 4:

Harapasi nagy fő embereken.

Draga orvossunc

Num, 21. Ioan: 3.

amaz fel emelt Ertz kigyo, kire valaki fel tekint vala, ottan meg gyogyul vala az tűzes kígyoc mardosasabol. Viszont à ki meg vtalta es azt semminec vélte, gondoluan: mit hasznalhatna ennekem az Ertz kigyo, es arra valo fel tekintesem, azoc mind meg halnac vala az mardosasnac mérge miat. Iol êrzette szent

I. Cor: 12.[1]

Pális mi izű legyen az őrdőg mérges mardosasi midőn sokszor kőnyőrgene, hogy el venne Isten rola az Satannac eztenet, De czac ezt felelec neki. Pal elegedgyel azzal, kit en neked attam, ne kéry tőbbet, hanem tűry az-(698)zal, es az melly ezten raytad, szenued bekeuel, mert az sints karodra, mert az en Isteni erőmet es hatalmomat azban ismertetem meg te veled, midőn az te erőtlensegedet ki fakaztya az őrdőg kisirtete, ő ám forgolodgyec, de

Eph: 6:

en erőt adoc neked annac meg győzesere. Azert èhőz képest int minketis, hogy mijs mindenkor fel őltőzőt fegyuerbe, sisakba, fegyuer derekba, vagy pantzelba, es vas labu szekernyebe forgoloduan, pallosunc es paisunc mindenkor kezűnkbe legyen, hogy az őrdőgnec minden tűzes nyilait fel vehessűc ártalom nekűl. Mint ha mondana: Egyeb ezbe nem lehet, hanem valaki Christus szolgaia, de annac hartzolni kel az ő ellensegéuel, à mint è vilag szerintis igy iár ez, hogy à ki az soldot fel veszi, es à kinec Zászloia alá irattya magat, az mellet tartozic vitezkedni, ha kedig onnet el szeknec, Gatyat vonnac nyakaba. De à mint az io viteznec ôltalom az Sisac, pantzel, pallos pais, hogy ha tűzes lapta, nyil, puska, kopya tallalyais, de eleit veszi hogy ne ártson: Igy à lelki fegyuer, az Istenhőz valo kőnyőrges, Istenben valo bizodalom, az Isten (698 v°) igeienec igaz értelme, es azbol való valasz tetel, akar melly rőttenetes kisirtetetis meggyőzi az őrdőgnec. Ha kedig niha meg futamtaté, ottan az erős varba szaladgyunc, ott még az álgyuc ellennis erős palankokat tőlczunc, Es ottis mind hóltig az mi vitez feiűnket, az WR IESVS Christust meg óltalmazzuc. Ki nem olly czalard, sem olly erőtlen mint nemelly feiedelmec, kic az ő szallot varckat nem

Matth: 28: I. Cor. 10.

segithetic meg, es czac szoual tartyac, Hanem meg eskűtt monduan: Bizony bizony mondom, vilag végezetic veletec leszec, Es iois, ki nem hagy erőnc felőt meg kisirtetni.

Az nagyokra nagy kisirteteket erezt Isten.

Iollehet el oztotta kinec kinec az hitnec mèrteket, es az ő aiandokat, es àhoz kepest kire nagyob, kire kisseb kìsirtetet erezt, à mint Peteren, Pálon, Moysesen, Salomonon meg tettzic, Mint az ezer louu hadnagynac, nagyob es erősb helyre kel allani, hogy nem à tiz louu katonanac, igy az Predikatornac, auagy valamelly erős hitű Kereztyennec nagyob baianac kel lenni, hogy nem mint az gyengeknec. De tekintsze meg iol eztis, hogy mind ezec è vilag szerte, czac peldaza-(699)tert vadnac. Iollehet ez szem latomast valo hartznekűlis nem lehet è vilag, es azokis az őrdőg izgatasibol vadnac, de kotyon fiyt(!) ez vilagnac szem latomast valo hadakozasa, ha ket erős Czaszar őszue menneis, àhoz kepest, à minemű lathatatlan hartzoc vagyon Christusnac, az őrdőgőknec Christus Angyalinac, az híw embereknec, es az

[1] Helyesen: II. Cor. 12

OSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

őrdőg tagiainac, à mint szent Ianos es Daniel czudakat irnac arrol, Apoc. 12. Dan. 10.

Rend tartasoc az őrdőgőknec, hogy az erősse, erősseket, az kitsinye, kitsinyeket kissirgessen:

Mint hogy kedig è vilagnac soc fele rendelesi vadnac, ki louas, ki ket, harom louag, ki tizedes, Százados, kí ezer, kì tiz ezer, ki orszag hadnagya: Igy neuezi szent Pál az őrdőgőketis hatalmassagosoknac, feiedelmeknec, setetseg biroinac, Es Christus wrunc nemellyet neuez hetszer álnokbnac es gonosznac. Azert à mint kőztűnc nemelly erős hitű, nagy czudac tehető, nagy tűrhető, nagy bőlcz, nagy alazatos, nagy iozan, nagy vigyazo, igy megint azoknac nagyob es gyűhősb őrdőgőc tamadnac, az kic megent kissebeć, hartzotis kissebet szenuednec. Ezeket czac az kereztyeni vitezekről mondam.

A kic le jekűttec az őrdőgnec, rőttenetesb azoc dolgai.

(699 v°) De â mellet eleg soc kinoc vagyon azoknakis, kic tellyesseguel őrdőgnec attac magokat, mint az éyel iaroc, baiosoc, baluanyosoc, nézőc, toluaioc, reszegesec, es vndoc paraznac, Ezekis sokat szenuednec, az őrdőgőc miat: Mint az tőrőkis kinozza az ő maga szolgaitis, Bassac, Bekec, Czauszok sokszor meg foytatnac, es hol imigy, hol amugy vesznec. Igy az őrdőgis végre mind azokat is el vezti, az kic neki szolgalnac Christus ellen. De az WR Christus hiuei czac hankottatnac, soha el nem veszhetnec, kiknec houa nagyob vitessegec es baioc vagyon, őkis annyiual nagyob beczűletet, tizteletet, alafat, es Coronat vesznec. A mint ez fele szertartassalis az WR Isten akarta peldaztatni, az ő hiuei vitesseginec fizetesit. Kiknec minemű soc fele kisirteti legyenec, noha mínd meg nem mondhattyuc, Megis egy nihany kűlőmb kűlőmb felekről ier êrtekezzűnc.

Hogy soc felec az kisirtetec.

Soc fele az emberi kisirtet, à mint arrol szoltam az Negyedic wrnapi Euangeliom-(700)ba, azhol az Apostoloc bankodanac az tengeren: Ottis az hol az WR ő maga kisirtetéc az őrdőgtűl, az kilentzedik wrnapi Euangeliomba, *Ottis az hol az Cananeabeli aszont ő maga az WR nagy dolgockal kísirgette, Tizedic Euangeliomba az ki ielenes vtan. Ottis, az hol az wrat szidalmazzac, hogy őrdőg által űz őrdőgőt, Tizen egyedic Euangeliomba. Kikből az kisirteteknec soc fele renditis meg érthe[t]itec, de aztis hogy az hiuec niha Istentűl ő magatul, de azkor io vêgre czac oktatasért es probalasért kisirtetnec, à mint Moyses mondgya: Exo: 20. Deut. 18. Es Dauidis Psal: 65. Niha kedig az ônôn gonosz testi vagyolodasoktul, es niha az pokolbeli őrdőgőktűl kisirtetic, de ackor gonosz végre, hogy bűnben essenec, es az miat elis veszenec. Niha mijs kisirtyűc az Istentis, mi magunkatis felebaratunkatis. De most mind ezekről nem szolhatunc: Hanem czac az őrdőgi kisirtetekről es az mi magunc gonosz keuansaginac kisirteteiről.

Vizkereszt, alias az ki ielenes vtan Bőyt első varanap.
**Bőyt masod vasarnap.*

Niha Isten, niha őrdőg kisirt, de kűlőmb vegre.
Niha mi magunc magunkat, niha mijs kisirgetyűc az Istent:

(700 v°) Erről szent Iacab igy szol: Senki ne mongya mikor kisirtetic, hogy Istentűl kisirtessec Mert az Isten gonossagockal meg nem kisirtethetic, ôis senkit nem kisirt: Hanem

Iac. 1.
Szep ertetem az kisirtetről, Hogy a bűnnec keuansaga bennűnc in-

dul, de azt az ôrdôg ôregbiti: Kiből noha Isten ki vonya magat, hogy oka ne lenne az bűnnec, mind az által ô erezti reanc az kisirtetet. Nem azert, hogy az bűn neuekednec bennűnc hanem hogy inkab vtalnuc es tusakodnanc[1] ellene.

ki ki mind kisirtetic, midőn az ô tulaydon keuansagitul el vonattatic es égettetic. Ez vtan à keuansag minec vtanna fogadot, szűli az bűnt, az meg lőt bűn kedig, halalt faioz. It nem azt mondgya szent Iacab, mint ha Istenis nem kisirgetne io végre, mert ô maga erezti reanc az kisirtetet. De azt mondgya, hogy midőn bűnre es gonoszra izgattattatunc, az, à minnen romlot termezetűnkből es gonosz keuansaginkbol tamad, auagy az ôrdôg izgatasabol, Honnet elôszer tsac meg mozdul az bűn bennűnc, az vtan meg foganoszic, végre vgyan szűletic, kiből oztan halal kôuetkőzic. De hogy mi ez ellen igen vigyazunc, es hamar hamar kőnyőrgessel eleít vegyűc, szepen int monduan : Ha valaki bőlczeseg nekűl es erőnekűl szűkőlkődic, kèrie Istentűl, es ô meg adgya azokat, czac hogy hitből kérie. De az tanullya az Isten igeiet, es annac vgyan teuőieis legyen. Effeleknec nagy őrőmekre mondgya lenni az ki-(701)sirtetet monduan : Atyamfiai igen nagy őrőmnec alitsatoc, valamenyiszer, kűlőmb kisirtetekben essendetec, Tuduan azt, hogy az ti hiteteknec meg probalasa bekeseguel valo tűrest nemz, az bekesegul valo tűresnec kedig tőkelletes czelekedete legyen, Bodog az firfiu à ki az kisirtetet el szenuedi. Mert midőn meg probaltatic, az eletnec el veszi Coronaiat, mellyet az WR igert azoknac kic ôtet szeretic.

Szep biztatas akar mi kisirtet ellen.

Hasznosoc az vigyazoc kisirtete.

Im értyűc hogy Isten ô maga, czac io végre kisirt, mint Abrahamot inti hogy meg őllye fiat, de végre nem hadgya meg ôlni : Igy midőn az ôrdôg kisirtetit, auagy az mi gonosz keuansaginc izgatasitis read erezti, ielen vagyon azokba, es mind io végre igazgattya, Noha azoc gonoszra vinnenec, de ô nem erezti rea azokat, kic ôtet szeretic, segitsegűl hiyac, es az ô kisirtetec ellen viaskodnac. Ezekből ezt tanuld, hogy az bűnt Isten nem szerzi, mert az immár regen benned vagyon, De hogy azt meg ismerhesd, kísirtetet erezt read, Az ki mihent izgat, ottan meg mozdul benned, mint az ganey mikor pizkallyac : Kibe Isten fel indit alazatossag-(701 v°)rais, vigyazasrais, annyiual inkab kedig, houa gyakrabban es nagyobban rohan read az kisirtő ôrdôg.

Minemű[c] a kisirtetec

Szamtalan soc fele kisirtetiről.

De mineműc legyenec az ôrdôg kisirteti, szollyunc immár azokrol, Es figyelmezzűnc egy nihany kegyetlen es álnoc dolgaira. hogyálnoksagat meg értuen, tudhassunc iobban ellene vigyazni.

Pharaho kegyetlensege mint peldazza az ôrdôg gyűhesseget.

Amaz kegyetlen Pharahonal rőttenetesb dolgokat czelekedic ô. Ki mint Pharao nem erezti vala ki az Israelt az ô fôlderől Ægiptombol, *vgy ôis azon mesterkedic, hogy czac ki se keuankozzunc ez vilagi hitsagos életűnkből, noha rabsagnac es fogsagnac hazaba lakozunc, Es nem akaria hogy Moyses vtan indullyunc az puztara, es az vtan Iosue által be mennyűnc az meg igert nyugodalmas fôldre. Az puztannis kedig morgolottat

** Nem hagy keuankoznunc az ôrőc eletre. oh ki czudakeppen alnokoskodic erre soc fő emberec vtan.*

[1] Sajtóhiba : tusakodnuec

bennűnket, Nagy sokakat meg mardos, el sillyeztet, es tűzzel fegyuerrel emeztet meg. Oe az ordito Oroszlan, ki kerenguen keresi, az kit el nyellyen. Es az orw es toluay, ki czac azert iű, hogy lopion es ôl-(702)lyőn. Ez à ragadozo Farkas, ki az WR aklabol az iuhokat igyekezic el ragadozni, es á nyaiat el szelezteni. Ez olly Vérszopo, hogy soha meg nem tud elegedni : Ennec az ô álnoksaga es kegyetlensege száz ezer, ki hol igeretiuel hiteget, mint Adamot, es az WR Christust, hol fenyegeteseuel rőttent, mint soc Martyromokat, hol hizelkedic szauaual, hol ket fele űt es verekedic agyaraual. Pelda, Adam mint czalatéc szep szaua míat, midőn azt mondana : ollyatenoc lesztec, mint az Isten, ha az fa gyűmőlczeből észtec. De ám ôrdôgőkhőz lőnec hasonlátosoc. Hát mi ne hidgyűnc szep szauanak is, akar mint gondolkodtassa veled édes voltat az buiasagnac, az torkossagnac, az keuelysegnec, az ragadozasnac, az baluanyozasnac, az telhetetlensegnec, de hazud, mert keserues méregre változtattya. Ieremias iria egy gonosz Ismaelről, hogy baratsagnac szine alat étel vtan meg őlte volna álnokul az Godoliat, ki Sidosagba feiedelem vala, kinec gonosz szandekat noha meg mondtac, de nem hitte : Mind vgy iárnac azokis, valakic az ôrdôgőc baratsagat ô magoc keresic, à mint (702 v°) soc ôrdôgősec, éyel iaróc, es soc szin mutatóc czelekesznec.

Morgolttat es soc keppen vezt. I. Pet. 5. El lop, meg ől. Matth. 7. Ioan. 10. Telhetetlan az mi busitasinkban es veszedelműnkben.

Soc modgyai.

Szep szauais veszedelmes.

Hier. 41

Kinec kegyetlensegi melly soc felec, es melly nagyoc legyenec, peldac erről soc szent Prophetac es Apostoloc, kiknec midőn czelczapo hazugsagaual nem árthatot volna, rőttentete, kergettette, es ôletette ôket, mint Ieremiast, Danielt, szent Istuant, es tőbbeket : De az kinoc kőztis az hiuec győzedelmet vőttec ô rayta. Mert annyiual inkab ki tettzet az ô gonossaga, es houa nagyob kegyetlenseget mutatta, annyiual inkab el vtaltatot, es az által meg beczűltetet az Christus, es az ô őrőc orszaga. Es azert ezec sokszor az kinoc kőztis neuettec az ô hiaba valo gyűhősseget, mint szent Lőrintz az tűzes Rostellyon, Agotha, Istuan es tőbbec, kic lelkeket Cristusnac aianlyuan, erőszackalis meg vőttec Istennec orszagat. Tehát ne féllyenec az tőb hiuekis az ô rőttentesetűlis, mert még hayiunc szalat sem vehetne el, ha Isten io végre nem engedne aztis nekie : Az ô nagyob gyalazattyara, az ô tagiainac nagyob es sulyosab karhoztatasokra, Es az ôrdôgnec kemenyb iteletire, es az hiueknec fellyeb valo (703) magaztaltatasokra, es nagyob nyeresegőkre.

Nagy kegyetlensegeis az ôrdôgnec.

Az hiuec mint győztec meg:

Miert ereztetic ennyire read az ôrdôg.

Ezek felőt czudackalis es szem feny veztő tetemenyiuel sokakat czalogat, ki angyal kepebeis el valtoztattya magat, Es hol szep Leány kepebe czalogat, hol viszont rut vndoc abrazatba rőttegtet. Sohol kedig czac egy Istenfélő sints, kinec ezer baia nem volna vele : à mint arrol mayd szamlaloc egy nihany dolgokat. Most előszer rőuideden ô ellene valo tanusaginkrolis szoloc.

Czuda teteli ôrdôgnec.

Oltalmunc ellene.

Minden kisirteti ellen te mint keszìts magadat, meg tanyit az Istennec igeie illy keppen : Hogy valamit Isten hagyot

A vigyazas è legyen te benned: Hogy hitedet es io

lelki ismeretedet otalmazd szüntelen valo könyörgesselis, mertekletesseguelis, tanulassal az wr szentsegiuel, de fő keppen szent lelkeuel, ki olly az tőbihőz kepest, mint az fel tamat nap, az gyertyahoz kepest:

az ő Tiz paranczolattyaba, igyekezzel hogy semmit ne mielly az ellen valot, őrdög tanaczabol. Ismet valamit Isten igert es fogadot az Euangeliomba, à mint hitednec agazati meg mutattyac az Credoban, meg lasd, hogy semmit ne ketelkedgyel azokba. Valamit hagyot kérni az Christus az mi Atya[n]kba, mind azokat zőrgetuen vntalan bizuast kéried. Es akar mint ijeszszennis az őrdög bűnős voltoddal, Isten haragiaual, az tőruennyel, Is-(703 v°)ten igassagaual, az valaztassal, az halalual, es az kárhozattal, De te mindenic ellen erősiczed hitedet az kereztesegnec, es az WR Vaczoraianac peczetiuel, Es ezec mellet valo könyőrgesiddel, hogy az WR az ő szent Lelket szűntelen elmedben es sziuedben tarcza,

Noha igen erős az őrdög, de meg erőtlenül ezec miat.
Iosuae 5:
I. Tim: 1.

Igy semmit artalmodra nem fog mielhetni az őrdög, mert az WR lesz az te segitőd, es ő az te ellensegidet meg vtaltattya veled. Ha mind ez vilag őrdög volnais, es torka tatua latnad, hogy read rohanna es el akarna nyelnijs, de te semmit ne fély, czac hogy őrizd hitedet, es io lelki ismeretedet, őrizd ártatlan életedet, es Istenben valo bizodalmadat : mondom őrizd, az wrat melled hiuan, E kedig szűntelen legyen. Oe veled leuen mindenkor, mint az Ieg az nap fenyetűl, es az Viasz à tűztűl, vgy oluadnac el minden ellensegid, akar mint kemenykedgyenek is, sőt az őnnőn kemenysegec meg emezti őket, mint az igen szaraz főld meg rőped az nagy aszalba. Azert akar szep, es akar szőrnyű abrazatba, es akar miczoda tettetes szin alat, iűyiőn elődbe, akar ő maga, a-(704)kar gonosz emberec által, akar czuda tetele, akar tanyitasa, es akar gondolkottatas által czelczapyon előtted : Te nagy batran neki felelly, ki vagy? Es végere meny, ha ioé vagy gonosz az szemely, auagy az tanacz : Mint Iosue még az Angyaltis meg kérde, midőn előtte fegyveres ember kepebe állana ; monduan : mienc vagyé, auagy ellensegűnké? Kinec addig egedni sem akara, hanem előszer iol végere mene, hogy Isten Angyala. Gedeonis még az Angyaltulis ielt kére, hogy bizonitsa meg, hogy Isten szauat mongya. Az Mariaknakis mikor meg ielentec az Angyaloc, bizonysagul hozàc az WR szauat hogy még előb meg monta az ő fel tamadasat. Sőt ő magarolis az WR bizonysagokat tmaztot, soc Isteni czudakat, Es az mellet arra intet, hogy az irastis értekezzűc ő felőle, Ioan : 5.

Szűntelen kel á kőnyőrgesnec lenni.

Neki bátorkodgyal, de az wrba, nem az te erődben bizuan.

Iosuae 5.

Iudic. 6.

Luc. 24.

Ez legyen azert az te gyorsasagodis az őrdög ellen, hogy minden mesterkedesre rea vigyaz : előszer kőnyőrgessel, az vtan tanulassal az Isten igeieből : Es azt kőzőllyed Istenfélő embereckel, kic mind kőnyőrgesekkel mind oktatasockal segitsenec.

Haszna az kőnyőrgesnec, az kisirtetekben.

(704 v°) Az kőnyőrges kedig mire valo ; megis iol eszedbe ved. Azzal az Istent hiyuc segitsegűl mellenc, ő velűnc leuen, ki árthatna mi nekűnc? Rom : 8. ő felsege kedig ő maga kőtelezte magat fogadasaual, hogy szent Fiaért valamit ionkra valot kérűnc, meg ád : Tehát semmiképpen el nem szakathat azoktul, kic az ő kisirtetekbe hozza esedeznec, kiről pelda az Apostoloc, kic fel kialtanac az tengeren, az Cananeabeli aszony, kinec leanyat az őrdög győtri vala. Touabba az kőnyőrgessel azt

Ioan. 14: 15,

Matth 8.15:

ſelentyűc, hogy ismeriűc az mi erőtlen vóltunkat, es hogy ő nala nekűl czac meg sem moczonhatnanc az őrdög markaba, es akar melly igen kicziny legyenis az kisirtet, de mi szaz ezerszer erőtlenbec vagyunc annal. Azert szeretuen az Isten az mi az fele igaz alazatossagunkat, es gyűlőluen az őrdög keuely, kemeny kegyetlenseget nem hagyhat ő felsege az mi kialtasinkra, Ki noha annekűlis mindenkor reánc vigyaz, de czac azertis nekűnc szalaztya az ellenseget, hogy tudgyuc, hogy őrdőgis vagyon, es az igen kegyetlen állat, és inkab vigyazzunc, gyakrabban kőnyőrőgiűnc, az Is-(705)ten óltalmat meg ismeriűc, es ő benne egyeb szűkseginkbennis bizzunc, mêg az halalbannis. El vőt ionkrol halakat adyunc, es Isten szeretőc legyűnc.

Melly nagy hasznoc ezec.

Draga biztat[a]si Christusnac.

Oe maga kedig az WR CHISTVS szep szockal biztat ellene monduan : Most vagyon è vilag itelete, Most ez vilag feiedelme ki vettetic. Oh ki nagy mélyseges értelemmel mondotta ez igeket, hogy az ő áldozattyaba. czuda Isteni ítelet szerint meg emeztődnec az bűn, az átoc, meg kőteztetnec az őrdög, es mind az, à miuel ő bir, az halal, es karhozat.

Apoc. 20. Mint az eb, lantzon tartatic az őrdög.

Szent Ianosis iria, hogy erős lanttzal kőtőzue tartatic bizonyos ideig, es czac à mikor szalaztyac, azkor gyűhőskődic. Még az igen haragos ebetis noha nappal kőtőzue tartyac, de eyelre el szalaztyac, hogy az hazat kerűluen, vgatasaual őrizzen. Melly eb semmit nem tud abba, hogy az ő vgatasa őrizesre valo, hanem ő az ő ebseges irigysegebe es morgasaba szokot iarni, es azt az ő szokasabol mieli. Igy noha az őrdőgis merő gonosz mereg es iregy állat, es azbol szokott kerengeni mindenec veszedelmere, es vgat (705 v°) mindent, vagy kel, vagy nem kel. De Isten az ő hiueit czudakeppen őrzi, hogy ha őket még kezdene marni, ottan ismeg lanttzra kőtic es meg űtic, mint szent Peter mondgya. hogy az setetsegnec lantzaual meg kőtőztetuen, tartatic az pokolnac tőmlőtzere.

2: Pet. 2:

Pelda erről, hogy a WR CHRISTVS akarattya es engedelme ellen, czac à disznokba sem mehete. Iobnakis czac annyira árthata à mint meg engettetec. Kinec nem azert engettetic az hatalom, hogy Isten keduet keresne az őrdőgnec, hanem az ő hiueinec epületiert, es az ő maga Isteni ereinec es tizteletinec meg ismeretiert.

Matth: 8:

Miert adatic az hatalom az őrdőgnec:

Iobnac noha minden marhaiat el ragadoztata, gyermekeit meg őlete, testet meg fekelyeztete, de mind azokat, nemde mind iouara forditaé Isten Iobnac : Hogy az ő tőkellêtessege, állhatatossaga, Istenben valo bizodalma, Isteni félelme, es szeretete erőssednec, Es à menyire meg gyalaztatot, ket annyira fel magaztaltatnéc, à mennyire meg nyomorodot es szegenyedet, ket annyira meg kazdagodnec, es ket annyira meg gyermekesednec. Ki volna az, à ki bizonnyal (706) tudna annyi nyereseget, Egy keues nyaualyat miatta fel nem vénneé. Hol lattad hogy akar kijs fellyeb emeltessec faratsag es nyaualya nekűl, mind az vitezec, mind az kereskedőc, mind az mies mesterec, soc gonddal, buual, faratsagual mennec előb előb. Te kedig az Isteni nemes aiandokokba agodalom, vigyazas, munka es nyaualya nekűl

Mint Iobnac soc nyeresege lőn á kis nyaualya vtan: Igy nekik is.

Szűkseg lenni à kisirteteknec.

akarnal meg kazdagodni. Tudodê hogy rôst ôkôrre nem adnac holdot, lassza az Kórherec, az dôsôlôc, az tunyac, az délig aluuoc ki roszasoc, czac nyalàkodnac tiltul, sem kôntôsôc, sem saruioc soknac, az kenyerbe sem esznec eleget, Mert az iutalma az ô rôstsegôknec. Igy az lelki rôstekis, koplalnac, sugorognac, fazodnac, eheznec, fanyalognac lelkekben az ôrdôg kisirteti koran, mert ez iutalma az ô rôstsegôknec.

I: Tim: 1.

Azert iria szent Pál Timotheusnac, Te kedig Isten embere, tûry, vigyaz mindenekbe, Es vgyan tellyesseguel meg mutasd hogy Isten szolgaia vagy : Az Bôlczis mond : Ha Isten szolgalatyara attad magadat, keszits tehát az kisirtethôz magadat : Az Angyalis mond Tobiasnac. Miert hogy kedues ualal (706 v°) Istennel, szûkseg valahogy à kisirtet meg probalna tegedet. Az wris az mi Atyankba ezt kêreteti : Ne vigy minket kisirtetbe, nem mondgya, hogy ne legyen kisirtetûnc, hanem hogy ne vitessûnc az kisirtetbe, es azba el ne hagyatassunc, à mint ô magais kisirtetet, Es az ô tanyituaninak is mondgya : Az Satan meg kért titeket, hogy meg rostalna mint az buzat, de en kônyôrgôttem ti êrôttetec, hogy meg ne fogyatkozzec az ti hitetec. Itt valo életûnc, vitessegnec élete, az mint ô maga mondgya : Nem iôttem bekeseget boczátnom è fôldre, hanem fegyuert ismet : A ki atyat, annyat, atyafiait, ioszagat, marhaiat fellyeb beczûli en nalamnal, nem mélto en hozzam : Igy tetût ô felsegenec, io végre kedig hogy az ô vitezinec mindenkor keesz igyec legyen, keesz hartzoc es bayoc, azert mindenkor hol betegseg, hol szegenyseg, hol ragalmazas, hol gyûlôlkôdes, hogy kergetes, buydosas, hol tiztbeli faratsag, es hol egyeb nyaualygas miat veritékeznec, A mint szent Pális maga felôl szantalanokat szamlal elô, De mínd ezec nekic nagy iouokra vagyon, hogy az rôstsegbôl fel razodgya-(707)nac, dolgokban hiuec legyenec, bûntûl el faiullyanac, az hiueket es magokat egy nyaualya alat ezer ioba epitsec, az Isten io volta es hatalma inkab ki tessec. Es ô szent felsege mindenkor mindenekbe tiszteltessec, Es az kic gyors szolgac leendnec, gyorsasagoknac bôw iutalmat vegyec, az kic kedig felelmesec, rôstec, auagy kic wroc mellôl el alottac, annac méltan valo bûnteteset vegyec. A mint Simeon monda az gyermec Iesus felôl, Marianac : hogy soknac epûletire, soknac le romlasara adatot az gyermec, es iegyûl kinec ellene mondnac, hogy sokaknac szieuknec gondolatya ki tessec. Ki tettzic kedig ottan mihent az ô igeie mellet, életedet, vagy íoszagodat keresic. Kit nem azert boczatot read, hogy azban el hadna, ha ôtet vallod, hanem hogy ki tessec az te magahanyo es tettetes kereztyenseged : hogy ha vállandot (!), vállyon ôis méltan tegedet, ha meg tagadod, ôis méltan tagadgyon meg tegedet. Ha azert életedet vagy marhadat meg akarod tartani nala nekûl, el vezted. Ha kedig azoknac el veztesere keesz vagy, meg tartod, akar az ô igeie miat, akar dôg halal, (707 v°) fegyuer miat, es akar mint, ha keesz vagy Istennec akarattyara hadni magad, feleseged, gyermekedet, marhadat, semmi kart nem vallasz. Mert ez vilag szerint tôb adatic, mint Iobnac, de ha az it nem

Ecclesiast. 2.

Tob. 12.

Matth. 4.
Luc. 22.

Matth. 10. et 19

Ezek is mind kisirtetec:

2. Cor. 11
Hasznosoc.

Luc. 2.

Az sziueknec belsô titokia ki fakad az kisirtet alat:
Tehat ne legy kep mutato.

lenneìs, az mas vilagon ôrôc életet, es nagy bôwseges kazdagsag adatic.

Sziuet keuan az Isten.

Igy iár azis az ki azert keres marhat, azert tanul irast hogy azokat kôlcze az Isten tizteletire, es hiuec epûletire. Soha penig semmi igyedben el nem hagy, ha segitsegûl hiuod, mert mint Abrahamtul nem fia halalat, hanem czac sziuet keuana Abrahamnac : Igy nem életedet, sem marhadat keuannya, mert nekí elég vagyon, es te nalad nekûlis kôlthet az mire akar : hanem sziuedet keuannya, Es ha mi kiczint szénuetz, vagy kôltesz marhadban ô rea, azert mielteti veled, hogy oc adassec neki szaz annyit te read kôlteni, es ezer keppen teged óltalmazni. Viszont ha mind életedet, mind marhadot el kezded rôyteni ô elôtte, azt azert fakaztatta ki, hogy kí tessec álnoc voltod, Es meg tessec miért hagya el, mind életedet, mind marhadot. De iay ki soc bolond nem ve(708)szi ezt eszebe, de még az hiuekis dobognac sokszor ezekben :

Bizony igaz:

Mind az által az hiueket, kic szûntelen vigyazuan kônyôrôgnec, az WR segiti az ô erôtlensegôkben, sem erezti fellyeb valo kisirtetre ôket ezekbennis. Hanem el boczattya az ô szent Angyalit, hogy tusakodgyanac az ôrdôguel mellettec, à mint Danielnec monda az Angyal, hogy a Persiaj fô ôrdôguel egy holnapig hartzolt, es abba meg tartoztatot, hogy hamar hozza nem iôhetne. Ianosis iria, hogy az Sarkannyal az Mihály Archangyal vína : Kibôl hihetyûc nagy titkon valo bay viadalyoknakis lenni, kit mi nem latunc, De leg fô segitsegônc az Istennec szent lelke ki vgyan bennûnc lakozic es szûntelen igazgat, bir, az bûntûl visza int, es az titkon valo gonosz gondolatokat, nemes ioszagos inczelkedetre valtoztattya, Es szûntelen valo fohazkodasokat indit bennûnc, álkolmatos idônec segitsegere.

Dan. 10.

Apoc. 12.

Oh dragalatos segitseg.

Rom. 8.

Tehat viyûnc, vitezkedgyûnc, es hartzolyunc míjs. De az mi gyôzedelmûncnek remenseget czac Istenbe helyheztessûc. Es az (708 v°) tiztesseget czac ô neki adgyuc. Ezeket azert beszellem, hogy iol eszûnkben vennûc: hogy az kisirtetekben se rôstelkednenc, se ne bizakodnanc magunkban, hanem czac az WR Istenben, es azert ôneki szûntelen kônyôrgenenc.

I. Cor: 10.

A SEGITSEGRôL:

A mi erônk tsac egyedûl az Christus által vagyon

De hogy nagyob bizodalommal kônyôreghes, es batrab sziuel hartzolhas, megis iol meg hand, vesd, honnet lehet neked erôd az ôrdôgôn. Czac az mi wrunc IESVS CHRISTVS gyôzedelme által.

Sapien: 2:

Az ôrdôgnec irigysegebôl iût vala à bûn, es az bûn miat az halal, mind ez egez vilagra : De mind azokbol meg szabadita minket ô maga az Atyanac egyetlen egy szûlette, igassagaual, fizeteseuel, fel tamadasaual, es tulaydon ereieuel, Es birtoka es laba ala vôn minden hatalmassagokat, à mint ô maga biztat: hogy ô vgy mint erôsbic fegyueres, ki ûzte az erôs fegyue-

Eph: 1.
Luc. 11.

rest, es sakmanra hanta minden erős szerszamit, az kibe bizic vala.

Erős fegy[u]eri az ördögnec, kiket kezeből ki tekert az Christus:

Kinec erős fegyueri, es lőuőldező, es rőttentő álgyui: az bűn, az tőrueny, annac átka, az harag, fenyegetes, az sok nyaualya, à halal, (709) es az pokol, mind ezeckel soc ezer keppen rőttegtet mindennap mindeneket, à mint az hiuekis erzic mindenickel valo hartzokat naponkent. De mind ez fegyuereket ki tekerte az WR IESVS az őmarkabol, Es adot óltalmazo fegyuert az ő szolgai kezebe, mindenic ellen. Ezt kedig ki teriezti mind az egez vilagra, midőn el kezdette az ő Apostoliual, es mais minden nemzet kőzőt predikaltat, az meg térőknec bűnnec boczanattyat, szabadsagot, fel tamadast, es őrőc életet, ingyen czac az ő kegyelmeből, az ő tulaydon halalanac érdeme szerint, Ki az setőtsegnec tőmlőtzebol ki vőtte mind azokat, valakic fogattac az ő igeinec hirdeteset, es hozta őket az által az ő vilagos orszagara. A mint immár szem latomast ki tetzic, mind ez egez vilag szerte, hogy az vta meg szűntec amaz harom ezer Isteneknec tizteleti, à kiről Agoston Doctor ir: Es vgyan mijs érezzűc az minnen sziuűnkben, annac foganatos vóltat, mínd bűn, ördőg es halal batoritasa ellen, Es naponkent szeműnckel lattyuc, hogy az nagy erős feiedelmeknec es álnoc rauasz tanaczoknac gyuhőssegi (709 v°) nem hogy le nyomhatnac, de inkab mind labot labot kap ellenec, Mert meg volt mo*n*duan: hogy az pokolnac kapuia az ő igeie ellen nem álhatna, kiuel egyűt lenne ő maga az WR, vilag végezetig, Matth: 28.

Ellene valo fegyuerűnc, az Isten igeie:

Szem latomast valo erős bizonysagi az Christus győzedelmenec.

Matth: 16:

Meg engettetet az ördőgnec, hogy czallyonis, veszessenis, De nem az vigyazokat. 2: Corinth 4: 2: Tess. 2.

Iollehet meg engettetet ez mostis az Satannac, hogy à kic az hallot igassag felőt szeretic az hazugsagot, azokat vezerellye az ő setetsegőkben, es gonossagokban, az őnnőn veszedelmekre: es azoc által gyűhőskedgyec az hiuec kőztis, Apoc, 11. De azonba mind azoc kőzőt szűntelen reanc vigyaz az WR IESVS CHRISTVS, kinec vgyan tulaydon hadnagysagbeli tiszti, az fele ranc valo vigyazas, es azokba való óltalom: Ki paranczolt az ő Angyalinakis, hogy minden hiuec kőrnyűl, tabort iarianac, kiknec az vgyan tulajdon tiztec, mert őc szolgalo lelkec az hiueknec őrzesere valóc.

Heb: 1:

Ez jele hasznait az kisirtet szenuedőc gyakran meg gondollyac.

Ez igen szep es hasznos dolga kedig ő felsegenec mind arra valóc, hogy az fertelmes lelkéknec gyűhőssegec kőzt, meg tessec à mi gyarlo voltunc, es ne legyűnk keuelyec, se rőstec, hanem io dolgokban szűntelen foglalatosoc, es igy epűllyőn az mi romlot ter-(710)mezetűnk, Es hogy ki tessec az nyomorusag es az kisirtet alat az Istennec hatalma, mint szent Pálnac mondgya az WR. Es arrol hála adoc legyűnc, És érőtte inkab szeressűc ő szent felseget.

Noha azert soc az őrdőg mestersege, de mind azokba győzedelmet vesznec az vigyazo hiuec, az WR Christus által.

Im*már* szamlallyu[n]c[1] elő egy nihanyat az őrdőg kisirtetibe, az kic ellen eddig batoritottuc magunkat.

[1] A szövegben hibásan: ßamlallyűc

Egyic nyughatatlansaga az őrdőgőknec, imilly: Hogy valamikor az Isten igeiet igazan predikallyac, az ellen hamis es eretnec szolgakat indit, mint az okos kigyot tamazta Adamra, hogy az ket ellenkezőc kőzt esze veszen soknac. De azert czac azoc teuelyednec el abbais, az kic az előt rősten es tunyan tanultac, es kelletlen imatkoztac. Az hiuec epűletire kedig, Isten tamazt erős óltalmazoit az igassagnac, A mint ő magaual Prophetackal, es Apostolockal sokan ellen-(710 v°)keztec, de mind azoknac szaiokat be dugta az hiuec epűletire: Igy az Apostoloc vtan sok ezer eretneksegec iőttec ez egez vilagra mind ez mai napig. A mint szent Ianos által ki ielentőtte, midőn az Czillagoc le hullasarol szolna, Apoc. 6. De mindenkor az igassagnac óltalmara valokatis tamaztot ő felsege. Kikre oztan az őrdőgis tűzet es átkot támaztot, de még vgyis meg marat az igassag, es meg marad mind végig.

Isten igeiere mint támad.

Mas nyughatatlansaga az Satannac ez: hogy nemellyeket ez világi édessegre izgat, es mint czac arra figyelmezteti, mint legyen hiresb masnal, nemesb, erősb, kazdagb, bőlczeb, czendesb, bekesegesb, kikbe erőssen nyughatatlankodtatya, es soc keppen fel fuualkottattya, magat magaztaltattya, mast meg vtaltat, irigyketteti, ragalmaztattya, es gyalaztattya. De ezis czac az szo fogadatlan fiakon fog, mert az hiuec szűntelen ellene álnac.

Èz vilaghozis mint edesit az ördög:

Harmad nyughatatlansaga az őrdőgnec ez: Hogy testi győnyőrűsegbe es vndok életbe keueryie be az embereket, kikbe neki száz ezer alnoksagi vadnac. A mint tudhat-(711)tyac azoc, az kiket lassan lassan torkossagra szoktat, hol vendegsegbe, mennyegzőbe, hol othon, hol szomszedgyaual. Azonkeppen az kickel felesegeket meg vntattya, es előszer czak egy szőmelyen kezdeti el, végre szaz, ket szaz sem eleg. Igy az telhetetlenec eszekbe vehetic, előszer melly kitsint keuantat, végre még az Czaszarsag sem lenne elég.

A testnec keuansagatis fel inditтya benned:

De vgyan nincz ez vilagon czac egyis, à kibe az Isten lelke lakozic, es Istenhőz akar mi kitsin aitatossaga, kedue, szerelme vagyon, az ő igeit őrőmest tanullya, őrőmest kőnyőrőg, es őrőmest bizakodic az Istenben, es őrőmest akarna Istennec kedueskedni iambor élettel, iozansagual, igassagual, es istenesseguel: Nints mondom olly czac egy is, kinec ezer tőrt, es lepet, es vermet nem vetne eleibe az őrdőg, kibe meg fogna, es hogy attul az iotul visza vonna: Akar gyermec, leánzo, őreg, kitsin, akar tanyito, akar tanulo ember legyen.

Minden Istenfelőc kisirgettetnec.

Leanzoc.

Sok io Leanzonac, mint amà Saranac, kit végre Tobias vűn el, soc fele kisirteti vadnac. Ez, miert hogy ezer fele, it elő nem szamlalhatom. Hanem érczed te: Hogy valami bo-(711 v°)szontya őtet, akar hazassag dolga, akar hire neue, akar mi nehessege legyen, de mindenikbe azert busitattya az őrdőg, hogy azzal Istentűl el idêgenitene. Hazasitasaba őrdőgi bűbait, babonat, keresne, vagy ketségbe esnec. De az WR őtet az

által még nagyob Isteni bizodalomra indittya lassan lassan, czac kőnyőrőgiőn ellene,

Vadnac kis hamis perpatuarosoc miat, kic rabsag miat, kic szegenseg miat el epettec, es kesertetnec, es nem hadgya à Satan bizakodni ezec miat. Vadnac kic pogan, Tőrőc Tatar kegyetlenseget hallottac, rőttenetes égesseket lattac, es ezeknec az kepe szemec elől forog es rőttegnec miatta.

Szolgac, szolgaloc.

Sok Istenfelő szolgac szolgaloc soc keppen bankottatnac, kikbe vegre sokat epűlnec, noha egy előbe azt vélnec, hogy veszedelmekre vagyon.

Soc aruac, nyo-[mo]rultac.

Soc áruac, tanulo iffiac, diszno, boriu paztoroc: katona louaszoc, czac nem vgy iárnac végre mint Dauid, ki paztorsaga vtan feiedelme lőn, à mint Iosephis: Ezeknec kisirtetec im vgyan szem latomast ki tettzic, hogy fel magaztalasra volt. Kic végre vgyan (712) őruendeztec az regi nyaualyaiokban, noha azkor soc rőttenetesseguel elegyec voltac.

Minden bűnnec kisirtete vagyon.

Valami bűn vagyon ez vilagban, kic szantalanoc, à mint az tiz paranczolat magyarazattyabol meg tattzic, mindenikre izgat bennűnc az őrdőg. De egyre egyet inkab.

Az tanusagoc ellen.

Vadnac, kic lelkekben igy győtrődnec, hogy houa inkab tanullya es oluassa az szent Irast: mind azt gondoltattya vele az Satan, hogy czac kőltőttec azokat az okos emberec azert semmit ne hidgyen azba. De Isten ez ellen annyiual inkab izgattya azt, hogy értekezzec czac io modon felőle, száz ezer erős bizonysagokát talal, hogy az WR Iesus Euangeliomia Istennec bizonyos es iduősseges akarattya. Ez fele kisirtet noha soc rőttenetes keserűsegőket szerez, de viszont nagy szep őrőmeckel elegy leszen azbol valo epűlete.

Az hit ellen valo kisirtet.

Vadnac kis soc keppen hankottatnac az miat, hogy czac egyedűl az Christusban valo bizodalom nem iduőzitheti az embert. Es az hit semmi az io czelekedetnec erdemehőz képest. Ez miat nagy okosoc nagy kinokat szenuednec, de viszont soc czuda szep (712 v°) hartzolasoc vtan fel ebrezti a WR: midőn az őrdőg miat egy nihany bűnőkben el esnec, es azbol az ő nagy érőtlen es vndoc voltokat meg ismernec, mint szent Pál, sz. Peter, es amaz toluay, Zacheus, Magdolna, kic soc őrdőgi bűn tetel vtan iutottac az Iesus Christus érdemenec ismereteire.

Az kiczin hit miat.

Vadnac, kic az miat kinlodnac, hogy az ő hitec, nem hit, hanem czac vélekedes. auagy ha hitis, de igen kiczin es erőtlen, es azert senki semmi. Kic mind az által lassan lassan soc tanulas es kőnyőrges vtan, azbolis fel ebrednec, es diczeric az Istent, ki czac az fűstőlgő szőzt sem oltya meg.

Az valastasrol.

Vadnac kic az valaztasrol hankottatnac, hogy bizonyos szama volna kiket Isten iduőziteni akarna, Es nem azoc kőzibe valo volna ő, Mert annac bizonyos ielet nem ísmerne magaba, hanem czac tettetes iele volnà benne: De ezeketis az WR végre arra viszi, hogy ő benne nints szőmely valogatas, es

az ő szerelmes Fia által mindeneket io keduel hiyw hozza. Matth. 11.

Az Isteni esmerſelt ellen es egyebec miat.

(713) Vadnac kic sokat terődnec, hogy semmi az Isten, semmi az Atya, Fiu, semmi à szent Lelec, Semmic az őrdőgőc. semmi az fel tamadas, az ìtelet, es az őrőc élet, De ezeketis meg győzic az vígyazo híuec.

Vadnac, kic tőmlőtzben, dőg halal kőzt, ígen el rőttennec az halaltul, kic az elől véltec magokat nagy keszeknec lenni, De midőn sokaknac halalat lattyac, es mindennap előttec forog az halal, soc gondolatoc miat kezdic hitetlenűl félteni gyermekeket, mahaiokat, őrőksegőket: Es ketelkednijs kezdnec őrőc iduőssegőkről. Mind az altal ha kialtnac az wrhoz, czudakeppen meg segiti őket ezekbennis.

Telhetetlensegnec resegseynec, Paraznasagnac kisirteti.

Vadnac, kic őrőmest ónac magokat telhetetlensegtűl, De soc keppen iűt eszekbe soc fele szűksegec, es mint Moyses, az Apostoloc, ókis tőrődnec miatta. Azonkeppen sokat keuannac hogy soha meg ne reszegednenec, dé hol imez, hol amaz vendeg es baratsag rea viszi őket.

Vadnac, kic őrőmest tizta hazassagban elnenec, Es czuda álnoc izgatasibol az őrdőgnec, szep felesegőkis izetlen[n]ec tettzic, (713 v°) czac akar mi ala valo szőmely miattis.

Az bűn miat gyakran el esesben.

Vadnac ollyac, kic az bűnt soha semmikeppen meg nem birhattyac magokba, noha sokat sirnac, es szepelkednec[1]. Kic kőzzűl nemellyec mind az által vgyan bizakodnac az Istennec irgalmassagaba, es à CHRISTVS erdemebe, gondoluan hogy nem tulaidonitatic az bűn nekic, hanem az ő bennec valo romlot termezetnec, es az őrdőgnec.

De viszont ollyac vadnac, hogy az ő soc vndoksagoc miat el rőtten, es sir, es iaygat, azonnis, hogy az bűnt meg nem birhattya, azonnis, hogy miatta el kel karhozni. Kiket mind az által az wr végre czuda keppen meg oroussol mind az ket fele nyaualyaba, hitibennis, iambor életibennis.

Bekeseges eletyec ellen.

Vadnac ollyac, kic nagy bekesegesec akarnanac lenni, De szolgaiok, iobagyoc, szomszedgyoc ezer keppen fel indittyac, es dul, ful es szitkozodik magaba, es miatta keseruesen sir.

Haborgatasi miat

Sokan nem ismernec semmi nyaualyaiokat, mert kazdagsagoc bőw, egessegec io, De vagy gonosz ember szandekozkodic rea, es fenyegeti halalual, es miatta valahol iar. (714) rőttegni kel, még az ő maga hazabannis. Auagy bűzt es szegyent kőltnec rea, es valahoua megyen, mindenűt pironkodic.

Czuda dolog.

Ezis az Istennec czuda itéleti, hogy nemelly mihent czac egyszer esikis lopasba, toluaylasba, paraznasagba, ottan meg fogiac, es meg őletic. Viszont nemelly ezerszer ha mielteis, agyaba hal meg. De mindeniknec kisirtetec tamad.

CHRISTVS wrunc, soc szent Prophetac, Atyac, Apostoloc, egez életyekben nyomorgottac, ehseg, szidalom, veres, es szőrnyű kinoc, es iszonyu halal miat, kikben soc kisirteteket szenuettec.

[1] Sajtóhiba: szepelkedic

Mind ez felec, es tőbbec soc felec, menyi kisirteteket szenuettec, de ki egybe, ki masba. Noha senki tsak még sem gond[o]lhattya, mind az altal egy nihany feleről, ez vtan czuda dolgokat beszellec. De azoc kőzőt imez egy feleről, az paraznasagnac kisirtetiről, leg bőweben szoloc, nem oc nelkűl :

Az paraznasagrul, miert szoloc bőwen.

Ezert, hógy noha az, à bűn mind ez egez vilag előt, es még az poganyoc előttis vtalatos, Mind az által nagy szent embereknec miatta rut szőrnyű, es vtalatos kisirteti vol-(714 v°) tac : Melly bűn houa utalatosb, ők is annyi-inkab tusakottac ellene, de mind az által sokan es nagy fő emberec szőrnyű keppen el estec, Es miatta soc ezerszer sirtac es kisirgettec.

Kiről azertis emlekezem, hogy meg tessec az emberec kőzt, az fő embereknekis titkon valo vndoksagoc, Es minden Isten előt meg alazza magat, es féluen kőnyőrőgien mind magaert, mind masert, Es ez egyből meg tessec, mennyi hartza legyen az igaz Istenfélő embereknekis az tőb bőnőckelis. Kikből el amelkodando dolgokat fogunc erteni, es vgyan kepteleneketis, ha erős bizonysaginc nem volnanac rea, Mayd el kezdem kedig az Harmadic Predikacionkban arrol valo beszedemet. Most megis az meg rőttent sziuűket előszer batorítom ezből is.

Mire valoc ezec. Iollehet nagy czac ez egy kesirtetis, de viszont el amelkodando az wr otalma ezbeis: ki annyiual ielesb dolgokat szerez az ő hiueibe ez altalis, houa vtalatosb es fertelmesb à bűn. De ezzel kerlec gonoszul senki ne hizelkegyec maganac: Mert iay annac.

Hogy noha meg gondolhatatlan soc nyughatatlan gonossagit hallyuk az őrdőgnec tsac az egy paraznasagnac bűnebennis. Es meg értyűc, hogy annyi győtredelmec tamad (715) még az igen erős kereztyeneknekis belőle, hogy minden hohar kinzasanal, nagyob kinnac tessec az nekic, midőn tiztan szepelkednénec élni, Es megis fértelmessegbe esnec.

Nagy segitsegec.

De viszont mind azokban czudalatos es meg beczűlhetetlen óltalmit es segitsegit hallyuc meg az wrnac azokon, kic vigyazuan őtet ségitsegűl hiyac, kiknek gyakorta midőn immar el fogyna remensegec, mint Danielnec az Oroszlanyoc kőzt, az harom iffiaknac az tűzbe, Susannanac az álnoc birac ellen, hirtelen olly segitseguel lesz : hogy kin mind egez eletekben amelkodnac, Mint Tobias czac el amelkodéc, hogy ember kepebe az Raphael Angyal iart es szolgalt az ő gyermekenec, Es mind azokat el végezuen szemec elől el enyeszic.

Nem rőstsegre valoc ezec. 2. Cor. 12:

Mind ezekből nem rőstseget, hanem vígyazast tanullyunc : hogy mint Pál az ő kisirtetìből meg ismere mindenkor, mikor volt rayta az őrdőg, es ottan ellene fegyuert rantot, es wrat mellet hitta ; Igy mijs valamidőn valami bűnre : Hitetlensegre,

Felelly teis minden fele:

baluanyozasra, űnnep nem szentelesre, haragra, (715 v°) fértelmessegre, hamis életre vonatunc â testtűl : ottan eszűnkbe vegyűc magunc, hogy raytunc az őrdőg. Es mint midőn hallyac az vitezec, hogy az pogan ellenseg resaioc keszűl, es minden hadakozo szerszamit elő keszitőtte : ők is ottan keszűlnec minden fegyuereckel, es tabort iarnac ellenec, Es keszen variac az ellenseget. Ezent keuannya Isten à lelki vitezektű[l]is : Sőt amaz testiuel czac peldaztatni es serkengetni akart az Isten az lelkire, mert az senki semmi, imez ellen.

Igen nagy kisirtetec, mire intenec.

De ha annyi kisirtetet ísmernenc raytunc kinec ellene nem ismernűc erőnket, es miatta el kezdenenc haylodozni,

Tudgyuc hogy az WR azt à nagyot azert boczatta reanc, hogy az mi erő[n]c felőt akarja meg mutatni az ő nagy felseges ereiet : Azert ottis ne ijedgyűnc meg : Hanem vigyazassal, iozan es mértekletes élettel, bőytelessel, kőnyőrőgiunc es tanullyunc az kisirtet ellen valokat. Ha valamelly keresztyeni tudomannac rendibe tamadnac teuelygesid : arra valokat erőssen tanully iozan szíuel, es nagy kőnyőrgessel : Ha telhetetlenseg, vagy hahalnac felelme bantana, tanuly az ellen va-(716)lokat. Ha testi gonosz bűnőkre vonatatol, iol meg eheztesd magadot gyakorta, Es kőnyőrőgy ellene : Es tanuly soc szep tanusagokat azrol az Isten mint fenyegeti es mint bűntette megis az fele gonosz teuőket.

Mindenic ellen mit mielly.

De nem győzec az őrdőgnec minden kisirtete ellen kűlőn kőlőn valo fegyuereket mondanom. Hanem gyakorlyad czac, az Isten igeienec tanulasat, onnet ő maga az WR, mindenic ellen szep oltalmakat iutat eszedben, à mint fogatta monduan : Az ti atyatoc Lelke fog szolni ti belőletec.

Mind az által hogy az vigyazásban, tanulasban, es kőnyőrgesben rőstec ne legyetec : Egy ieles fő emberről, az melly czudalatos es igen el amelkodando dolgokat fogoc beszelleni, ez vtan valo Predikacionkban : azt iol meg oluassatoc, es lassatoc meg mint hartzolt, mint tanult, vigyazot, kőnyőrget, czac az egy bűn ellennis, az paraznasagnac bűne ellen. Midőn az Satan meg mondhatatlan geriedezeseckel szegyenben akarna eyteni, Es az miat mind ő magat el (716 v°)vezteni, mind nagy soc hiueket meg bottrankoztatni. Arrol kűlőn harmadic Predikacioban szollyunc, kiből igen nemes es hasznos tanusagokatis veszűnc. Most keriűc az WR Istent, az ő szent Fianac lekeuel erősitsen meg minketis, à pokolnac minden serege ellen : A mint soc szep igeretit es biztatasit hallunc, kiket arrol ő maga tőt mi nekűnc.

|| Imatsagat az Negyedic Predikacio vtan meg talalod.

(717) HARMAD PREDIKACIO AZ OERDOEGI KISIRTETEKRôL SVMMAIA.

Masodic Predikacionkban szolanc az ôrdôgôknec sok fele neuezeteirôl, es kemeny gyûhôs kerengeserôl kôrnyûlûnc: Es ô ellene valo vigyazasunkrol,

Immár most czac ket fô emberrôl czuda Historiat es lôt dolgot mondoc. az egyic mint hartzolt az ôrdôguel az szent irasbol, es magat minemû soc szep irasockal oktatta, tanyitotta, biztatta, batoritotta es erôsitôtte, czac az egy bûn ellenis, az paraznasagnac bûne ellen. Kin termezet felôt valo kisirtetec voltac, azert ôis az ô maga ereie felôt az wrnac segitsegebôl, czuda nemes keppen tusakodot vele, kibôl maganakis, masnakis soc nemes lelki epûleti szarmaztac.

Errôl igen ieles dolgokat hallunk, noha nemellyec iszonyukis lesznec.

Az vtan masrolis beszellec, melly nagy vtalatos fértelmessegbe eset, es azban mint (717 v°) oruossoltatot meg. Errôlis szep derec bôlcz irasokat mondoc: Kic minketis soc keppen felis inditnac az ôrdôg es az test ellen valo vigyazasra.

AZ ELSô FôEMBERRôL.

|| Vala egy ôtuen ôt eztendôs ember ôzben elegyedet, Bôlcz, iambor, kegyes, alazatos, adakozo, kinec tiztessegbeli iambor hazas tarsa, szep termetû, es igen Istenfelô vala, es nyoltz gyermeke leanyi es fiai valanac.

Ennec hazaba mikor be mentem volna, Latec az falon nagy soc szep szent es bôlcz irasockat, de inkab mind az paraznasagnac gyalazatyara, es az tizta êletnec diczeretire valoc valanac. As mellet voltac egyeb szep iedzesekis, de amazoc szantalanok valanac.

Es kérdem mi dolog volna, hogy ô ennyi soc dolgokat idezet volna az fele bûn ellen.

Egy elôbe sokat hallgatta, végre ielengette nagy czudalatos kisirtetit á miat az fértelmes lélektûl, De ô ellene azockal

az ira-(718)sockal hartzolt volna, kiket azert irt à falra, hogy mindenkor szeme elôt forognanac. Es mint az vitez à szegen tartya hazanal fegyuerit, es ottan ragadgya mihent kelletic, igy ôis azokbol ragadozna óltalmat az ôrdôg ellen.

Miert irtam meg.

Mellynec miert hogy igen szep dolgoc, es talam nekedis kelletnec, Es hogy ez iamborul peldatis vegy à lelki vitessegre, Es meg ismerd, az ôrdôg nilainac mêrges voltait, Es viszont az Isten igeinec meg ólthato hatalmas ereiet, minden ôrdôgi tûzes nyilainac, gondolatinac, izgatasinac, es kisirtetinec: Annac okaért im elô szamlaloc lennec.

Az paraznasag kisirtete ellen, mint oltalmazta egy Bòlcz magat.

Imadsag.

I. *Egyic iras ez vala.*

Az ôrôc Istent, az mi wrunc IESVS CHRISTVS Atyat kériûc: hogy az tizta életet tarcza meg az emberi nemzet kôzôt, Es minket, az mi iffiainkat: es az mi cze-(718 v°)ledinket, kegyelmesen az ô élô, tizta, es igaz lelkeuel, bíria, es haycza tizta életre.

[e]cclesiast. 123.

2. *Mas ez vala:*

Wram Isten, en eletemnec wra, ôriz meg engemet az tiztalatan szemtûl, az az, à szemtelensegtûl, Es ôriz meg az gonosz keuansagoktul, Ne engedgy engemet oktalanna lennem az tobzodasbna: es buiasagokba, es ôriz meg engemet az bolond sziwtul,

3: *Harmad iedzes ez.*

Gal. 6:

Ne teuelegietec: Az Isten nem hadgya magat meg czufolni. Mert valamit vetend az ember, vgyan azont arattya meg. Mert valaki az testenec vetend, veszedelmet aratt az testbôl. A ki az léleknec vetend, à lelekbôl arat ôrôc életet.

Ismet Gal: 5:

Ezt mondom kediglen. Lélec szerínt iariatoc, es az testnec gonosz keuansagit ne czelekedgyetec. Mert az test az lelec ellen keuan, az lelec kedig az test ellen. Ezzec kedig egymassal ellenkôdnec: hogy nem azzokat mûuellyetec, valamellyec tû nektec tettze-(719)nec. Hogy ha az Lélec vezerl tûteket, Nem vattoc az tôruennec alatta.

Nyiluan vadnac kediglen az testnec czelekedetei, mellyec ezec: Hazassag tôres, paraznasag, fertelmesseg, faytalansag, baluany imadas, bûues, baiolas, harag tartas, versenges, írigykedesec, haragoc, patuaroc, visza vonasoc part ûttesek, gyûlôlsegec, gyolkossagoc, reszegsegec, tobzodasoc, es ezekhôz hasonlatosoc, mellyec felôl ezt mondom tinektec, mikeppen annac elôtteis megmondottam, hogy az kic ezzeket czelekedic, az Istennec orszaganac ôrôkôsi nem lesznec:

Draga szo:

Valakic Christuse, azoc meg feszitic testeket, annac indulatiual, es gonosz keuansagiual egyetembe.

Erasmusbol irta imezt.

Az maga tartoztatasnac io resze az : midőn kedue vagyon az maga tartoztatasra.

Kőz mondas imez.

Egy bűn sem titkoltathatic sokaig.

Negyedik Czedulan valo.

Eletednec Regulai.

Egez életednec io maga tartasara imilly gondod legyen. (719 v°) Minden érzekensegedet, Nézesedet, Hallasodat, Szaglasodat, Kostolgatasodat, Testednec illetesit, igen meg ód minden fele bűntűl.

Nyalakodo ne legy, es kelletlen se egyel se igyal.

Buialkodastol vgyan iszonyodgyal.

Trefa beszeded emberseges legyen,

Telhetetlen ne legy, Es tizted kiuűl imide amoda ne kapdos, De tiztedben hiw es gyors legy.

Ketelkedő ne legy, hanem minden gondodat had Istenre, es akar melly nagy szűksegidbennis bizzal benne.

Mikor bőytelsz imatkozzal : es ackor semmit, auagy keueset egyel.

Meg tartoztasd magad ételedben, italodban, szodban haragodban, őltőzetedben iarasodban, es minden czeleketidben, hogy értelmesek legyenec.

Gyors legy, de haba hurgyassag nekűl.

Vigyaz es szemlelly czeledit kőzőtt, de asszony emberec dolgat felesegedre bízd.

Erkőlczed meg ért legyen, hogy mind Isten, mind emberec szeressenec.

(720) Ne henyely, de mindenkor valami iot miely :

Hazadbol ha ki meg[y], haszonnekűl meg ne téry.

Istennec szűntelen kőnyőrőgy, mindenről halat adgy.

Mègis nyugodgyal, de az, [beszéded] mértekletes legyen, es nyaias, es beczűletes.

HASZNAI.

Ez negy tzedularol azt monta az à bőlcz Hogy ő neki mind à fele maga tartasaba soc hartza volt : Niha hol el eset bennec, es azt vtalta, es pironkodot miatta, Hol fel kőlt, Es ismeg wyonnan kezdet mindeniknec kőuetesere. De mind az[o]c kőzőt, semmiuel nagyob baia nem volt, mint az parazna életnec el tauoztatasaual.

Arrol azt mondta : Hogy sokszor ketszaz óltalmakat az szent irasbol keresset ellene valot, de megis czac aligsag enhedet meg vtalatossaga : Oltalmi illyec voltac.

NAGY GONDOLATOC.

Nagy mely gondolatoc voltac ezec:

(720 v°) Előszer el gondolta az Istent : az ő paranczolatit : nagy soc fenyegetesit : rőttenetes peldait : soc szep édes igeretit : à CHRISTVS kinyat : az ő édes intesit : az igaz Keresztyeni életnec iambor tűkőret : es az őrőc életet.

Masodszor az ő maga szőmelyet az ő bőlcz es iras oluasasit, az ő io hiret, tiztesseget, az ő soc fele nemes aiandekit, kazdagsag[i]t, szep termetit, az ő édes magzatit, azoknac áldomasit, az ő szerelmes feleseget, azoknac nemzetit, az ő io lelki ismeretit, az czendes sziwnec draga vóltat, imatkoznasnac kedues vóltat, minden dolgainac áldomasat.

Harmadszor el gondolt kilső szőmelyeket, hogy ha ő felőle fértelmes életet hallanac, à kic io barati voltac, fő fő nepec, bőlcz Predikatoroc, nagy wrac, aszonyoc, nemessec, polgaroc, soc varosoc, soc faluc, mindannyian meg szomorodnanac : az szegeny egyűgyű hiuec meg botrankoznanac. Az ő regi ellenségi őrűlnenec, es az ő egy kiczin vetket, tiz ezer annyinac beszel[n]enec, Mindenec, kőzt el vtaltatnéc, minden regi io szerenczeiebe meg változnêc mint Dauid, Salomon, Samson, es sokan tőbbec. Viszont (721) ha tiztan tartana magat soc keppen meg áldatnéc, mint Ioseph, Susanna, Iffiu Tobias Saraual, es amaz Lucretia aszonyis.

Ezt senki nem erti mi dolog, ha rayta nem volt è tele kisirtet.

Effele es tőb elő szamlalhatatlan gondolatockal foytogatta magaba czac az egy vétketis, az paraznasagot : De megis azt monta : Hogy mind ezec ellenis, czac egy esztendőbeis ket szazszor hanyat homloc rea futot volna. Ha az felseges WR Isten czuda keppen eleit nem vőtte voln, Es hogy vgy tetűt, hogy mind ez vilag szente, bőlcze : Moyses, Saul, Iob Daniel, szent Pál, auagy Gabriel Angyal sem segithettec volna meg eszeckel es tanaczockal, hanem czac kőnyőrgeseckel : Es ha talam borotuaual allottac volna feie felőttis, hogy el metellyec minden testet, sem gondolt volna vele. Ez mi legyen, valamit megis ielentec benne, de felet sem monta meg tellyeseguel, kiről imezt ved iol eszedben :

Kérlec meg boczasd, hogy eztis ki mondtam.

Tiszteseg adassec minden iambornac, de szegeny buaba, es tanaczot kérduen tűlem, ezt ki vallotta : Hogy őtuenszer auagy tőbszeris volt az Leanyoc hasan, De imez nagy dolog, hogy azt monta, hogy azkor soha (721 v°) fel nem kőlt az ő szemermes teste : Maga az előt éyelis felesege mellől fel szőkőt, es rőytec helyeket kereset az bűnre, nagy kemeny keuansagockal, mihent kedig hozza kezdet volna, ottan vagy minden ereie el fogyatkozot, vagy soc egyeb keppen Isten ellene állot, Es soha czac egyszeris nem lőt meg keuansaga, maga tiz egez eztendeig volt ez fele baylodasa. Hanem ez sokszor meg eset hogy hankodasaba el vetette az firfiui magot, Ez oztan az miat egy hetigis sirt, es keserget.

Okat erczed meg miert irtam enynyire rola.

Tudom, az ki lator az ő sziuebe, es à kinec nints olly viaskodo szent lelke, mint ez iambornac, Es az kire Isten ennyire nem boczatot kisirtetet az termezet felőt, mint erre : azoc

arrol latrul, auagy hitsagul gondolkodnac, De en nem oc nekůl adom tuttodra.

Luc: 11: Mar. 5.

Hanem mint midőn hallod, hogy nemelly emberekbe őrdőgőc lakoztac, es azzokat rut, vndok, rőttenetes keppen kinoztac, sůkette, vacka, nemaua tőttec, testekben lelkekben gyűtrőttec, koporsokba hurtzoltac, lantzokatis velec el szaggattattac, lidertz módra latorkottatta, tűzbe, vizbe, veszteni (722) akarta, etc. De mind azokbol az mi wrunc Iesus CHRISTVS őket meg szabaditotta, es annyi kegyelmesen czelekedet velec, mintha wyonnan teremtotte volna : Igy teis eszedben vőd az bőlcz iambornac hartzarol : Az Christusnac mostis soc fele velůnc valo io tetet. Te azert ezt se szidalmazd bolondul, se czudald czak emberi módon ; Hanem â mint szent Pál int, félly es vigyaz, hogy readis ezen ne szallyon. Ha kedig eddig az Isten czac kostolni sem hatta te neked, adgy halat rola : Es gondold meg, hogy azert mielte, mert nem volt neked aiandekod mint amaz iambornac, Es fegyuerid sem voltac ollyac, mint neki : Vigyazasod dem lőt volna annyi, mint annac.

Gal. 6: I. Cor. 10.

Mindenen vagyon, vagy egy, vagy mas kisirtet

Mind az által czac tekincz meg magadat, ha igaz keresztyen vagy, nyiluan te sem vagy kisirtet nekůl. Mert ha az fértelmessegnec lelke nem rohant az ő ezer mestersegeuel, read : Talam az telhetetlensegnec őrdőge az Mammon raytad vagyon, Auagy az reszegsegnec, auagy az keuelysegnec, auagy irigysegnec, auagy baluanyozasnac kisirtete raytad uagyon. Auagy felőtte dagalos, es mér-(722 v°)ges vagy, hogy haragodban magad nem birhatod, es talam miatta embertis őltel, auagy kemeny keppen rea tőrtel. Mellyekbe nemellynec kitsin, nemellynec azokbais olly kemeny kisirteti vadnac, mint amaz iambornac vala, az fértelmessegbe. De mint őtet az WR Isten vgy őrzőtte meg, hogy kemenyen tusakodott es hartzolt : Igy tegedis ezekbe bizony nem szunyadsagual, hanem vigyazassal, akar óltalmazni, à mint sz. Pális az ellen valo vigyazasarol igy szol : Meg enhitem az en testemet, es rabotasag ala haytom hogy valamikeppen mikor egyebnec predikalloc, en magam semmire kellő ne legyec. Hogy kedig vgy tettzet, hogy az ő nagy soc vigyazasi nem hasznaltac, mert azoc ellenis hanyat homloc szemtelenůl rea ment. De mind az által, szinten nagyob es kőzeleb kisirtetibe tartatot meg : ezert lőt, hogy meg ismeriůc imez mondasat sz. Pálnac : *Non volentis, neque currentis, sed miserentis Dei est.* Nem az akaroé, sem az futoé, hanem à kőnyőrůlő Istene. Az az : nem az mi szepelkedő erőnc es akaratunc tart minket az mi kisirtetinkbe, hanem az irgalmas es kőnyőrůlő WR Isten, (723) *Attamen et velle, et currere oportet.* De mind az által szůkseg, hogy akariukis, es fussuc, es ő oztan az mi io akaratunkat es futasunkat, azkoris meg segiti, midőn immár szinten leg vtolso szůkseg keszerítene, à mint pelda az szegeny Ionas Propheta, es Susanna aszony ; Daniel, az harom Iffiac, es szent Pális az ő testenec gonosz eztekelesibe, es tőbbec : Mint szent Ieronymuson vgyan felőtteb czudalatos buia kisirtetec voltac, ki noha nagy etlensege miat, mint à fa el szaraz-

I. Cor: 9. Noha vgy tetzic niha, hogy semmi vigyazas nem hasznal. De vegre meg lad ezer hasznat, akar melly kicziny vigyazasnak is.

Rom: 9:

totta magat, es kietlenbe lakot, de megis vgy tettzet, hogy Romaba tantzol az leanyockal. Soc tőb régi remetekről ennelis nagyob dolgokat hallunc ide ala. De te ezekről eztis tanuld meg. Hogy soha ne lehessen olly nagy es keptelen szűkseged, hogy miatta el vnnyad kőnyőrgesedet es vigyazasodat, Hanem ha szaz ezer ůne read, teis szaz ezerszer keszűly ellene.

Vayha megjogadnad ezt:

Ha kedig egy nap hetuen hetszer, az az, hetszer valo hetuenszer, az az, őtszazszor, ragadna megis az őrdőg, es akaratod ellen el vonnais, vgyan bůnben eyteneis, megis fel kialcz az wrhoz, es ismet wyo [nn]an kezgy (723 v°) az te előbi vigyazasodhoz. Mert az mi egez életůnc merő vitesseg, à mint szent Iob mongya, es szent Pális tanyit, es à mint imez iambor dolgairolis megis nyiluabba meg ismerhed, kinec őtődic czedulait lassuc.

Oetődic iras:

Nem tudgyatoké, hogy az ti testetec az CHRISTVS tagjai? Nemde azert à Cristusnac testet el veuen, az paraznanac tagiaua tegyeme? Ne legyen az. Auagy nem tudgyatoké, hogy az ki az paraznahoz ragazkodic, egy test ő vele? Mert (vgymond) ketten egy teste lesznec. A ki kedic az wrhoz ragaszkodic. egy lelec ő vele.

I. Cor. 6.

Tauoztassatoc el az paraznasagot, Minden bůn à mellyet az ember teszen, az testnec kiuůle vagyon. De az ki paraznalkodic, az őnnőn teste ellen vétkezic. Auagy nem tudgyatoké, hogy az tů testetec Temploma az tů bennetec valo szent Lélecknec, à kit az Istentůl vőttetec, Es nem vattoc tůnnen magatoké? Mert aron vetettetec meg. Diczőitsetec azert az Istent az tů testetekben, mellyec az Istene.

(724) *Tőb irasi annac.*

Ne hagyatoc elhitetni magatokat, Az io erkőlczőket el veztic az gonosz beszedec.

I. Cor. 15:

Serkennyetec fel az igassagnac, Es ne vétkezzetec, Mert nemellyec nem ismeric az Istent,

Ismet :

Szerelmes attyamfiai, alhatatosoc legyenec, es indulatlanoc, az wrnac munkaiaban mindenkoron bőwőlkődőc, Holot tudgyatoc, hogy az tů munkatoc nem hiaba valo az wrnac àltala.

Ephes. 5.

Legyetec az Istennec kůuetői, mint szerelmes fiac, es visellyetec életeteket az szeretetben, mikeppen az Christusis szeretet minket, es őnőn magat atta mi érőttůnc aiandekul es aldozatul, io illatu leuen az Istennec.

Paraznasag kediglen, es minden fértelmesseg, auagy fősuenyseg ingyen se neueztessec tů kőzőttetec, â mint illic

az szentekhőz. Se vndok beszedec, auagy kaba beszedec, se czuf beszedec, mellyec nem illenec, hanem inkab hala adas. etc.

Senki titeket meg ne czallyon hiaba valo beszeddel, mert ezekért szokot iőni az Istennec haragia az engedetlen emberekre, etc.

Szep szo. (724 v°) Serkeny fel, ki aluszol, es kel fel halottai[d]bol, es meg vilagoskodic te neked az Christus.

Ioannis 8: Az wr szaua.

Draga serkentő szo. Nem hadgy egyedůl engemet az Atya: Mert en mindenkoron azt mielem à mi kedues ő neki.

Hatodszor:

Hatod fele írási voltac, nagy soc bőlcz emberec kőnyuekből kiszedegetet szep dolgoc. De azoc szantalanoc voltac, kiket ős vgyan nagy kőnyuekbe rekeztet be, kickel minden fele kísirtetec ellen erősitőtte magat.

Nekůnk is minden Predikacioinc arra valoc, hogy azokbol hol egy, hol mas hol tiz, hol szaz kisirtet ellen felellyůnc: Errolis illy irast oluastam az ő hazaba.

Szep tanusag. Midőn az hiuec őszue gyůlnec, soha haszon nekůl el ne oszollyanac, hanem szep haszonual es epůlettel, halgassac az Isten igeiet, haszonnal imatkozannac, az szent titkos czelekedeteknec peczeti haszonnal szolgaltattassanac.

Ez hasznalatra vigyazas kel. Az Isten igeìenec ez haszna, hogy neuekedgyec az által bennůnc az Isten igeretibe (725) valo bizodalmunc, az Isteni felelem, es előb előb megdegellyůnc az szent életbe. Iobben iobban le vessůc az ô Adamot, őregbedgyůnc az wy életbe. Erre valoc mind az tőb Egyhazi szolgalatokis: Hogy magunkat gyakorlyuc az Istenessegbe, es az igaz szeretetbe. Erre valoc az kőnyőrgesec. Mind ezec által kedig meg adatic à meg igert szent Lélec, ki által az WR hathatos keppen tselekeszic az ő vigyazo hiueibe, mert nem akaria hogy az ő tůle szereztetet Egyhazi czelekedetec hiaba valoc lennenec.

De ha azoc valakinec semmi hasznot nem szerzenenec, es onnan semmit nem iobulna, oka lesz aznac az ő kelletlen es hala adatlan volta, azert az, méltan vadoltatic, hogy haszonnekůl mulatta el azokat, az kiket Isten iduősseges epůletůnkre rendelt, es termezet szerint ő magaba hasznosoc volna. Effelec miert hogy nem akarnac iobulni az Istennec io tetemenyibe, ezzel bůnteti meg Isten az ő rőstsegőket: hogy neuekedgyec az gonossag bennec, őregbedgyec az vaksag.

Gondollyuc meg kedig, melly nagy esetec legyenec az fele emberen, kit nem őriz az (725 v°) Isten, es kinec sziuet el fogta az őrdőg. Pelda: Saul es Judas.

Az vigyazoc vetke nem olly, mint az hitetleneke. Viszont az WR az ő czudalatos bőlczesegeből az őtet szerető hiueknec, mind iduősegőkre forgatya, még az őrdőgnec mérges inczelkedetitis, kic nem ôn keieken futnac az bůn vtan, hanem az őrdőg kisirtete miat.

De az hitetlenec vgy izgattatnac az őrdőgtůl, hogy ôn keikennis szeretic az bůnt, es az őrdőgtůlis izgattatnac annac kőuetesere. Azert ezeknec semmi mentseg[e]c nem lehet.

August. lib. de Ioseph.

Az ember mind ket fele haylando, mind az iora mind az gonoszra, valamellyikre szokic, arra vagyodic.

Super Ioannem sermone 18.

Mas az barmoc élete, Mas az embereke, Mas az Angyaloke: Az barmoc élete fődi, es czac fődit keuan, Azert czac fődreis néznec. Az embereke fődi es mennyei, es azert mind fődre mind mennyre nézhetnec. Ha azert az ember test szerint él, tarsolkodic az barmockal, ha Lélec szerint, tarsolkodic az mennyei Angyalockal.

(726) *Seneca Epist. 77:*

Tehat ne higy magadnac, hanem vigyaz mindenkor read: Az emberben valo gonosz vétkec, soha tőkeletessen le nem czendessednec. Az Tigrisoc, Sarkanyoc, Oroszlanyoc, soha az ő vad termeszeteket le nem tehetic: Niha meg enheznec, de megent hirtelen mídőn ingyen sem vélned, meg szelesedic bennec az meg szelidůlt vadsagoc.

Nagy ertelmes gondolatoc.

Nagy dolog ez: Az gonossag az emberbe midőn meg kemenyeszic, sem io ember intesiuel, sem Angyaloc szauaual, sem az Istennec Fianac, sem az felsegesnec intesiuel nem gondolhat, Hanem ha az szep szo es intes mellet szent Lelke által vonsza őtet, es még az mellet szůntelen kemeny iga es ostor alat tartya: Azert mondgya Dauid: Io ennekem hogy meg alazal, Es az mellet szent Lelket kér. Az Prophetais igy szol: Io szokni mindenkor az wrnac igaia ala.

Pharahoba, Judasba meg tetzic Tehat soha meg ne faragy az kőnyőrgesbe, Es mindenkor hartzhoz keszicz magadat. Mert noha az viteznec egy kis nyugo-(726 v°)dalom adatic mig meg pihennyen, de ottan ismet szembe ereztic.

Hal czuda hartzot.

Bár vgyan igen szorgalmatosan vigyazis igen tusakodgyalis, es erőssen vitezkedgyelis, es szůntelén io dologba munkalodgyalis, es mindenkor imatkozzalis: De az alat vgyan el lankatz es el faratz niha, mint à Moyses keze: Ollykor azert az Isten el hagy tegedis niha niha esned, mint az Moyses nepenec, Es ollykor el epedet es meg lanakadot testuel leleckel leuen, read rohan az őrdőg, es meg kőtez, mint az le eytet viteznec hasara es torkara ůl az ellenseg, Es immár vgyan meg kőtőzue

mint rabiat hayt elôtte, es viszen az ô setet tômlôtzere. De mint sokszor az meg kôtôzet rabokat hatul valo hadnagya, viteziuel meg szabadittya : Igy az wr Christus az el keseredet sziuedet, az bûn alat nyögô es busongo lelkedet, sokszor nagy hirtelenseguel ki viszi az kôtôzue hurtzolo ôrdôgnec kezeból. Es meg szabadituan egy keuesse, ket harom nap, ket auagy három hetig meg hagy nyugodnod. De miert hogy (727) az nyugodalom alat hamar kenyesse lennel. Ismet wyobban trombitat es keszûlôt fuitat : Es meg érzed raytad az Satannac kôuetet : ot biztatod magad elôbi nyeresegeddel, es midôn batornac vélned magad, hetszer álnokab fértelmes leleckel leszen immár hartzod Ez hartz éltedben sokszor lesz : Es houa tôb tôb erôt, es aiandekot vôttel, annyiual kemenybec es nagyobbac lesznec. De czac mind ezekbe kônyôrôgy az wrnac, monduan : Ne vigy mínket kisirtetbe, ha szinten hetszer, auagy hetuen hetszer el esnelis, kegyelmesen ismeg fel emel az WR, fel tamazt, es meg erôsit.

I. Pet. 5.

IAC. 4.

Keuantoc, azert vgyan ninczen : Mert gonoszul keuannyatoc, etc.

Szent Iacab ez szokban azt ielentí, hogy az embernec sziue telhetetlen az gonossagban, midôn el merûlt annac keuansagiban, es azt nem foytogattya. Az telhetetlennec ha neki adnac mind ez [e]gez vilagot. az vtan ezer vilagot keuanna. Az buia ha egy szômelyt meg gyalazhat az vtan valamenyi[t] lat, mindent gyalazatra keuanna, Ha az ô (727 v°) felesege szep es tiztes ember volnais, de az masnac rut felesege, neki keduesbnec tettzenec, az ôrdôgnec valami alnoc gondolkottatasi miat. Az torkosnac, bár szaz tál etke legyenís, es mind frissec legyenekis, es az vtan czac lenczet hozzanakis elô, de czac azt sem tûrheti kostolasnekûl. Sokan azt akarnac hogy az tyukmonyac veressec volnanac, az czeresnye olly nagy mint az dinnye, az dinnye olly apro mint az czeresnye, *Et sic inuersas velimus verum naturas.* es igy vissza forditani keuannuc ez vilagot, Es igy az ember az ônnôn hituan vagyolkodo keuansagibol szerez maganac rôttenetesb kinokat az hohar kinzasanal.

Senki nem elegeszic meg az ô rendiuel.

Iollehet ez mi halando termezetûnc, soc keppen meg nyomorodot es férteztetet az elsô szûleinc vétke miat : De ez mind feie à tôbbinec, Hogy akar melly iol legyen dolgunkis, el vnnyuc magunkat, es mindenbe mi magunc aggodalmat szerzûnc magunknac. (728) Soha nem lehet senkinec olly iol, szepen, édesen es czendeszen dolga, hogy egy keues mulua azokat el nem vnna, noha az elôt minden gondgya es kedue czac arra volt, de mihent meg lesz keuansaga, hamar hamar el vnnya es mast azon gondal es faratsagual ohayt, es fut, Mint az Israel

fiai elein nagy ôrômmel vôttec az mennyei Mannat, es az fûr hust, azt el vnuan : az Ægiptombeli dinnyet, hagymat, kezdec ohaytani. Igy az parazna el vnuan az ô maga iambor feleseget, tiztatal*an* életet keuan. Dauid el vnta az ô tiz feleseget, Es Vriaset keuana. Salomon el vnta még az ezertis, es valakit latot arra veszet esze. Az kazdag el vnnya ioszagat, orszagatis, de masnac czac egy faluiarais, vagy louara, vagy marhaiara esze vesz. Tiztit el vnnya akar melly fô rendis, es meltosagosbat keres. Mind ezec amaz rauasz es czauargo álnoc ôrdôgnec mestersege, ki nem hagy meg elegednûnc az Istentûl el vôt aiandekinckal, hogy az meg elegedet sziwel io remensegbe, es nyugodalomba tartanuc mi magunkat. Hanem izgat nagy soc heaba valo nyughatatlansagra, Az wyiat el vntattya es regiet (728 v°) keuantat, az regit megent el vntattya, es wyat keuantat. Ma imez tettzic, holnap nem, az megent az vtan tettzic, hol megent nem tettzic. Es igy mind Nemesnec, Hertzegnec, Kiralynac, Czaszarnac, Predikatornac, Viteznec, torkosnac, buianac, kazdagnac miczoda az ô élete, hanem czac heába valosag. De mind ezec ellenis vitezkedgyenec az hiuec.

Lelki vaksagban valo kemenysegrôl.

Viszont midôn minden el vnnya magat testi êletibe. Az lelkihôz czuda mínt ragazkodic, ha szinten bolonsagbol leszis. Sokan keeszec mind marhaiokat, mind eletyeket el hadni, hogy nem mint hitekbe meg valtozni. A mint meg tettzic soc Martyromoknac szenuedesekbôl, tômlôtzezesekbôl, es halalokbol. De még az Sidois es az Tôrôc, inkab akar meg halni, hogy nem hitet meg tagadni, keesz Vulcanusnac magat áldoztatni, es az hoharral testet szaggattatni, hogy nem mint hitit meg valtoztatni. Melly ál-(729)hatatossag io volna, ha igaz értelemből lenne, De ezis az ôrdôgnec rôttenetes mestersege, hogy az emberec ha tanulhatnak is, ne tanullyac az igazat, hanem vakmerô keppen óltalmazzac az ô egyszer meg szokot teuelgeseket. Mint az Sidoc, kic az WR Christus felôl nem akartac értekezni az irasbol, hanem szemtelenûl szidalmaztac, es kergettec minden szolgaiual egyetembe : Igy az teuelgô poganoc kôzzûlis sokan. Igy à baluanyozo papasoc kôztis. Mi kedig ez ellennis szûntelen kônyôrôgiûnc es vigyazunc, Mert ezzis egyic vitesseg, hogy ne hamissat hanem igazat érczûnc Istenrôl. Azert mondgya szent Pál : Mindent meg kisirczetec, es à mi iob, azt tarczatoc. Az tanulokat, vigyazokat, es tusakodokat segiti az Isten. A mint szent Iacab mondgya : Allyatoc ellene à gonosznac, es el fut ti tûletec, Iac : 4.

KERDES.

Hasznos kerdes:

Mint lehet igaz è mondas : Allyatoc ellene az ôrdôgnec, es az ôrdôg el fut tûletec. Mert minden igaz kereztyen érzi ezt

ô magaba, hogy houa inkab ellene igyekezic álla-(729 v°)ni az ôrdôg kisirtetinec anniual inkab nem hogy el futna az ôrdôg, de kôzeleb kôzeleb ìû, es tôb tôb kisirtetet tamazt, à mint az wris mongya : hogy ha egyszer ki ûzetic, az vtan hetszer àlnokab fértelmes leleckel akar iûni az ô gazdaiara, Ot àhol ô ellene nem igen álnac, tetteti niha mint ha el tauozot volna, es iatzic hogy az ember tunyullyon ô magaba, De à kic keme[n]yen fogiac az hartzot, bôytuel, tanulassal, vígyazassal es kônyôrgessel, mint az WR Christus, szent Pál es tôbbec, azoc ellen ôis kemenyben szepelkedic, es minden álnoksagat es ereíet reaioc ki teriezti. Ki soha meg sem farad az hartzba, Sôt ezbe gyônyôrkôdic, midôn az hiueckel haboroghat, mint az hadakozo az hadban, az Procator à pôrbe, az morgo, à morgo tarsba : Ha azert egyszer el esetis, es meg gyôzetetet, Ottan megent wyonnan szembe szôkic es meg wyittya hartzat. Tehát mint kel érteni, hogy el fut azoc elôt, kic ellene álnac?

FELELET.

Az futason azt érczed, hogy el ûzetic es meg gyôzetic. Ha szaszor, es ezerszer rohan-(730)na readis, de mind annyiszoris az WR Isten erôt es óltalmat ád ô ellene. Tehat senki ne rôstelkedgyec az lelki vitessegbeis, mert mint ez vilagi kenyer kereses, szantas, kapalas, hadakozas, vár, orszag ôrzes, faratsagual lesz meg, de azon kôzbe teis nyugszol az te ioszagodba, es keresuenyedbe : Igy az lelki es ôrôcke valo ioc, sockal tôb es nagyob gondual ôriztetnec : De megent teis nyugszol azoknac nyeresegibe, mind most, mind ez vtan ôrôcke.

Hasznai à hiuec testi geriedezesinec Bôlczec irasibol.

Isiodorus:

Sokan az meg téres wtan, akarattyoc ellennis testi buia geriedezeseket szenuednec : Melly mind az által nints karhozatyokra, hanem probalasokra.

Bôlczec irasi.

Hasznal az Isten szolgainac, az meg téres vtan kisirtetni, hogy az testi rôstsegbôl fel kellyen, midôn izgattya az bûn, es szoktassa magat szûntelen, io dolgoknac gyakorlasaba.

Igen kenyesec es magoc gyengeltetôc azoc, az kic munka es fàratság nekûl akariac az bûnt meg gyôzni.

(730 v°) Eheztetessel meg enhezic az buiaság. Az ki el tauoztattya az bûnnec alkolamtossagat, az bûntûlis meg ohattya magat.

Az eszes ember el fordittya szemet, á fertelmes aszony elôt. De az buia, mihent rea tekint, ottan el oluad mint az viasz.

Az ki à bûnre gyakran szoktattya magat, akarattya ellenis geriedez oztan.

Agoston szaua.

De niha hasznos kiczin vétekbe esni, hogy oztan nagyobbat el tauoztasson. Mint láttam, az ki szolgalo leanyat titkon meg czokolta, ez[1] az leány ezt mindennec ki monta, Es vgy pironkodot minden elôt az vétec miat. De hasznalt neki, mert inkab ótta oztan magat az nagyob vétektûl.

Prou. 17:

Mond Salomon : Az ki, ki dûllyedet szemmel, es aiakat mardosua gondolkodic à gonosz tetelre, megis szerzi azt.

Iollehetazte erôs, akaratod, es okossagodnal ô volna erôsb: De az vr segit ô ellene ha akarod.

Agoston mond : Senkit meg nem czalhat az ôrdôg, hanem czac azt, à ki engedni akar ô neki :

Mert az ô ereie, nem az ô kemeny gyûhôssegebe ál, hanem az te akaratodban.

Az ôrdôgis reest es lyukat keres az kin be buyion az te sziuedben. auagy olly helt, (731) kit nem zártac be erôssen. Ne hadd azert az gonosz gondolatot nôni az te sziuedben. Mit hasznal ha az kolczos varost minden felôl ôrzikis, es czac egy helyen hattac reest rayta, kin az ellenseg be mehet.

Mint az tûz meg emézti az viazt, igy az io vigyazas az gonosz gondolatokat.

Mire valoc ezec.

Ezeket mind az egy Bôlcznec hartzairol irtam : Hogy aztis êrtenetec, melly rôttenetes es vtalatos vala rayta az ôrdôgi izgatas. De viszont aztis meg tanulnatoc, ôis minemû kemeny keppen óltalmazta magat, es melly szep draga mondasockal oktatta magat.

Te raytad ha mas féle kisirtet lenne, Teis az ellen igy czelekedgyel : Ha telhetetlenseg, vagy torkossag, vagy hamis procatorsag, hamis birosag, kegyetlen Capitansag, hamis Kiralysag, vagy hamis kereskedes, vagy bosszu állás, vagy akar mi egyeb bûn, illy rôttenetesen rohanna read, mint ezre az paraznasag. Tehát teis az ellen valokat iry magadnac, ragazd fel hazadban, hordozd kebeled-(731 v°)ben, sziuedbe, es oluasd gyakran, es kiualtkeppen szoriczad be elmedben sziuedben, A mellet vigyazz iozansagual, es szûntelen valo kônyôrgessel.

Az tôb kisirteteckelis igy kel hartzolni.

De mìert hogy az paraznasagnac vétkesrôl kezdettem szolni. Errôl megis tôb dolgokat mondoc. Ezbennis boczanatot kérec.

MÁS EMBERRôL.

Midôn egy iffiu Lelki tanyito ketszer vadoltatot volna elôttem, de nem az tôb Predikatoroc elôt, hanem czac titkon. Az vadolas kedig nem czac hazassag tôresrôl, de Sodomita életirôlis volt, Es latnam hogy az, mind az által soc epûletet mielt volna tanyitasaual, ês minden szeretne tanyitasat, De

Ha nyiluan vadoltac volna nyiluannjs meg bûntettem volna

[1] Eredetiben: ea

bűneit nem soc tudna, Es remenlenem hogy ha életet meg iobithatna ieles ember len*ne*, Es gondolnam hogy azon vtalatos életet nem szanszandekbol, hanem ôrdôgi kemeny izgatasabol volna : Hirtelen nem bűntettem egyebbel : Hanem kemenyen meg fenyegettem, mind szegyenuel, mind halalual.
(732) Az vtan irasokat attam eleibe, Kiből magat fenitec alat tartana. Azokat vgyan Deakul irom ide, Netalam valamelly Deaknac valaha szűksegesec lesznek.

Oe magaualis titkon szoltam dolgarol : De czuda szőrnyűseget beszellett. Tisztesseg adassec : Hogy feleseguel ketszer, haromszoris volt dolga egy egy nap, czac azert, hogy inkab meg enhednéc benne az vtalatossag. De még inkab langozot, mind leanyokra, mind gyermekekre, Tőb szőrnyűseget nem mondom meg, Eztis eleg nehez kedwel irom, némelly czuffoloc miat. De az el reműlt sziuűkert keszeritetêm meg irni, hogy ha lehetne, minden vtalatost kí vennec bűneből, es az Iesus CHRISTVS meg tiztitasara vinnem, bűne boczanattyat nyernem, es szent Lelkeuel meg szenteltetnem, à mint ô magais az WR, Noha latornac es latroc tarsanac neueztetet, hogy velec ôtt, iuot : De ô ezzel nem gondoluan, mint io oruos az bűdős betegec kőzt forgolodot. A kinec emeleg ezec miat az orra, tekincze meg iol (732 v°) magat. Auagy nézzen be az Tíz paranczolat tűkőrebe, lassa meg rendel mennyi az modzoc rayta. De az emelgő szentekről, ez az ô titkon valo latorsagokrolis szoloc touáb az Historiakban. Most az mas Predikatorrol, kinec szőrnyűseget ki fakaztam, nemelly meg rőttent sziuűkert szoloc. Erczűc meg mint valtozot iora.

Ezről azert szoloc illy io itelettel, mert igen iambor calt cegre benne. De az igen latrait nem szepitem, ha Predikatoris: az mint touab meg hallyuc az Historiakbol.

Summaia az Szolasnac.

Summaia, à Deac irasoknac.

Mat. 5.

Az Deac irasnac ez lesz Summaia : Előszer emlekeztetem ez felekre : Oe maga Christus wrunc, az Atyac, Prophetac es Apostoloc, mint hordoztac az ő életyeket, es mint intet az WR minketis, hogy mint az vilag masnakis vilagosiczunc, mint az Só io izt adgyunc. Es az Apostolokis mint kérnec soc szep inteseckel. Az vtan soc Bőlczeknec czuda szep irasiual hol rőttentettem, hol vigaztaltam illy keppen :

Szent Pál mond, Philip : 3.

Első Intest

Int, hogy ő roloc vennenc peldat: es ne kőuetnéc azokat, kiknec hassoc Istenec.

PARITER estote imitatores mei fratres, et considerate eos, qui sic ambulantes quem admodum habetis nos pro exemplari. Nam complures ambulant, de quibus saepe dixi vobis, nunc autem et flens dico, inimici crucis Christi quorum finis perditio est, quorum Deus venter et gloria in dedecore ipsorum, qui terrestria curant. Nam nostra conuersatio in coelis est, ex quo et seruatorem expectamus dominum Iesum Christum, qui transfigurabit corpus nostrum humile, ut conforme reddat corpori suo glorioso, secundum efficaciam, qua potest etiam subijcere sibi omnia.

2. *Masod Intes, Roman:* 8 :

Hogy Lelec szerint ellyűnc:

Si secundum carnem vixeritis, moriemini, si verò actiones carnis spiritu mortificabitis, viuetis.

Fatetur in sanctis esse actiones carnis, id est, multas viciosas inclinationes, dubitationes, securitatem, diffidentiam, errantes confidentias, prauos affectus. Sed his, ait repugnandum esse spi(733 v°)*ritu, id est, spiritualibus motibus, inuocatione Dei, timore, fide, tolerantia spirituali intuente Deum, castitate intuente Deum, et manent in gratia renati.*

Quare diligenter docendi sunt homines de hoc discrimine, ut caueant lapsus contra conscientiam. et ut lapsi rursus ad Deum conuertantur.

3. *Harmad intes.*

Az lelkiismeret ellen valo bűnnel, kit szanszandeckal mieltánc ki űzue belőlőnc à szent Lelec Istent.

Nam qui lapsus contra conscientiam extenuant, ac dicunt manere spiritum sanctum in electis habentibus peccata contra conscientiam : Hi confirmant securitatem, et negligentiam, et è regione obruunt doctrinam de contritione et veris doloribus in poenitentia. Itaque sciamus verè Deum irasci lapsibus electorum. Nec nos in tali loco de arcana electione disputemus, sed iudicemus de voluntate Dei, iuxta expressum verbum Dei quod et horribilium poenarum exemplis confirmatur : Rom. 8. Qui in carne sunt Deo placere non possunt. Gal 5. Currebatis benè, quis vos impediuit vt non crederetis veritati? Apoc: 2. Habeo contra te, quod dilectionem tuam quam prius habebas

amisisti : Memento igitur vnde excideris, et age poenitentiam, et fac priora opera. I. Tim. 1. (734) Finis mandati est dilectio, ex corde puro conscientia bona, fide non ficta.

Quare sciamus, iuxta hoc verbum Dei reuelatum iudicandum esse, nec placere Deo labentes contra conscientiam. Idq*ue* poenae electorum testantur: Adam, Dauid, Ezechias et alij multi sancti, propter certos lapsus horribiliter puniti sunt.

4. *Negyedic intes:*

Az imatkozas meg sebesedic az bűn miat:

Tenerrima res est inuocatio, et leuissimo vulnere sauciata conscientia repellitur, ac fugit Deum.

Ideò ut fides retinere possit, necesse est retinere iustitiam bonae conscientiae, vt. Ioan. 3. dicitur. Si cor nostrum non reprehendit nos, fiduciam habemus erga Deum.

Deut: 8.

Et nunc Israel quid dominus Deus tuus petit à te, nisi ut timeas dominum Deum tuum, et ambules in vijs eius, et diligas eu*m* ; ac seruias domino Deo tuo, in toto corde tuo, et in tota anima tua, custodiasq*ue* mandata domini, et ceremonias eius vt benè sit tibi.

Deuteron. 32.

Gond kel ezekre, nem rőstseg.

(734 v°) Ponite corda vestra in omnia verba mea, et mandetis ea filijs vestris custodire et facere vniuersa quae scripta su*nt* in volumine legis huius, quia non incassum praecepta sunt vobis, sed vt singuli in eis viuerent, quae facientes, longo perseueretis tempore in terra vestra.

Deuteron. 8.

Obserua et caue ne quando obliuiscaris domini Dei tui, Ne postquam com*me*deris saciatus fueris, domos pulchras aedificaneris, et habitaueris in eis habuerisq*ue* armenta boum, et ouium greges, argenti et auri monetarumq*ue* rerum copiam, eleueturque cor tuum, et non reminiscaris domini Dei tui. Sed cùm commederis et saciatus fueris, benedicas domino Deo tuo, pro terra optima, quam dedit tibi.

Tob. 4.

Omnibus diebus vitae tuae in conspectu habeto Deum tuum, et caue ne quando peccato consentias, et praetermittas praecepta domini Dei nostri.

Ephes. 6.

Induite totam armaturam Dei, quoniam non est nobis lucta aduersus sanguinem et (735) carnem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, mundi dominos, rectores tenebrarum saeculi huius, aduersus spirituales in astutios coelestibus. Qua propter assumite vniuersam armaturam.

Arma sunt, cognitio verae doctrinae iusticiae seu reconciliationis coram Deo, cura et professio Euangelij, gubernans iter seu vocationem cuiusq*ue*. Et his primum corpus tectum ac circumdatum est.

Postea sequitur Clypoeus fidei, circumdans militi praesentiam Christi, qui iuuat nos ne hostis possit euertere etiam cùm valde praemimur et repellit instatem hostem.

Sequitur et Galea, quae est Spes vitae aeternae, et mitigationis miseriarum ac peonaru*m* corporalium. Sun[t]q*ue* haec non tantum tegumenta ac vestes militis, sed simul sunt munimentum necessarium ad tegendum et defendendum corpus.

Quia verò in milite non solum defessionis curam lucere, sed et alterum, praeliandi ac feriendi hostis accedere oportet, Addit Paul*us* hoc quoq*ue*, Verbu*m* sc*ilice*t et Prę*cationem*. (735 v°)

Omnia haec arma sunt eiusmodi, ut non solum peritum, strenuum, magnanimum et industrem militem postulant, qui vti eis ad omnes casus possit, praesertim his, quibus feriendus ac depellendus est hostis. Sed talem omnino requirunt ac flagitant, qui assiduitate, vigilantia, circumspectione et sobrietate singulari et accurata, ad vsum horum sese asuefaciat, et momentis omnibus hostem instantissimum circumquaq*ue* obseruent et excipiat.

‖ Milita bonam militiam, retinens fid[e]m et bonam conscientiam.

Talis cursus habet magna certamina, sed sciamus adesse inuocantibus Filium Dei, sicut inquit : Venite ad me omnes, etc. Item ego sum vitis et vos palmites. Item Spiritus opem feret infirmitati vestrae, Item, Deus est qui facit vt velitis et perficiatis, ut aliqua ipsi grata fiant. Et in his certaminibus renati, transformantur ad imaginem Dei, ut lux in mentibus fiat similis verbo Dei.

Szőrnyű el hagyatatni Istentűl.

Deseri autem à Deo fiunt amentes, nec vident, nec audiunt recta consilia, accersunt sibi poenas et exitia.

(736) Homines securi non vident magnitudinem suae miseriae.

Homines ociosi, ebrij, voluptatibus, aut elati gloria, leuiter curant iram Deì, et sibi ipsis blandientes extenuant haec mala, dubitationes de Deo, neglectionem Dei, fiduciam suae sapientiae, ac potentiae, superbiam, ambitionem, et alias flammas cupiditatum. Nos agnoscamus, quòd sensus carnis sit verè inimicitia aduersus Deum.

Vae Vae his qui tales sunt:

Senes si[n]e prudentia, Iuuenes sine timore, Diuites sine misericordia: Pauperes sine humilitate, Populi sine dilectione, Christiani sine fide, Clerici sine sanctitate, Religiosi sine bona vita, Praelati sine cura animarum, Domini terrarum sine veritate, Milites sine verecundia: Matrimonium sine continentia.

Jay annac, à ki nem kőueti az iot, az mire mast tanyit

Impio dixit Deus, quare tu enarras statua mea, et assumis testamentum meum per os tuum.

Tu verò odisti disciplinam, et proiecisti sermones meos retrorsum.

Si videbas furem currebas cum eo, et cum adulteris porcio tua.

Os tuum abundauit malicia, et lingua tua concinnabat dolos. (736 v°)

Arguam te, et statuam ante oculos meos. etc.

His praemissis, venimus ad propositum.

Ha eleit nem veszed, igy neuekedic az bűn.

AD VITANDA ADVLTERIA

De incremento eius.

Principio ex nobis oritur concupiscentia rei vetitae per legem Dei, concupiscentiam incendunt suggestiones Diaboli, et obiecta mundi, ac illicebrarum : quae incurrunt per sensus. Has nisi restinguamus, excludamus calcemusq*ue*, exoritur delectatio in concupiscentia praua, delectatio impellit ad consensum, Consensus iubet quarere occasione operis quoq*ue* patrandi, opus verò si accedat satiatur et restinguitur cupido, et perfectum absolutum efficit peccatum, quod protinus sequitur Nausea, pœnitudo, horror, et animi atrox tormentum.

Sed expedit tibi vt pereat vnum membrorum tuorum, ac non totum corpus tuum conijciatur in Gehennam.

His verbis censet Dominus conducibilius esse, resecare affectum aliquem, et voluptatem aspernere, quâm hac momentanea semel et iterum frui, interim obnoxium fieri aeternae damnationi :

Totum caput ad Hebraeos 10. 11. 12. 13. diligenter perlege, quibus te excites ad serium pietatis studium :

(737) *Exempla quoque Joseph et Dauid, proferam.*

Szep ket pelda à lelki hartzrol.

Proponant sibi piae mentes haec illustria Exempla. Est in Ioseph et Dauid massa peccati eadem, est eadem concupiscentia et prauitas desideriorum carnis in vtroq*ue* sed dissimilitudo est regni ac dominationis admiranda.

In Ioseph sollicitato ad stuprum herae, etsi occasionis sunt ad perpetrandum tantum facimus, tamen non regnat peccatum, Sed tanq*uam* seruum et captiuum obedire rectori Spiritui sancto cogitur, quia et repugnat Ioseph adulterae illícebris : et cogitatione mandati diuini, cor eius quasi septum, et munitum est, ne quam contrariam et Deo repugnantem cupiditatem prominere aut erumpere paciatur. Ipse etiam singulari cura et diligentia vîtat occasiones, et postq*uam* captus et irretitus adulterae insidijs tenetur, mauult virae periculum subire, quàm sceleri contra conscientiam consentire. Talis cum velit esse, Et inuocatione exuilij diuini confirmari

se in hoc proposito petat : Excellens in eo virtus, efficacia, et potentia ornatur et confirmatur.

(737 v°) At in Dauide, indulgente peccati et libidinu*m* illicebris, et quaerente perpetrandi sceleris occasionem, cùm cor excusso Spiritu sancto ruat, quocunq*ue* id flammae libidinum impellunt, euidenter et in exemplo illustri conspicitur, quale sit peccati regnum : Nam libido illa primum concepta, mox peccatum aliud parturit, caedem videlicet ciuis iusti et innocentis, Postea scandala eius Ecclesiae et populi innumerabilia, donec venientibus poenis iustis, et scelera in ipsis poenis cumularentur, Mox enim frater sororis amore incenditur, ac furere tantisper non desinit, donec ea vi stuprata libidinem compleuit. Hunc Absolon stupratae frater uterinus, interficit. Paulopost et patrem regno eiectu*m* turpissimè defoedat, stupratis, et ipsius coniugibus, quarum multae sine dubitatione dolore extinctae sunt. In seditione verò quam multi homines interficiuntur, qui et simul à Deo per seditionem auulsi, ruunt in aeternum exitium.

Talibus exemplis conscipi potest, qualis et quam horribilis tela texatur, si regnare peccatum incipiat. Quam vt pluribus exem(738)plis et quidem quotidianus et domesticis piae mentes amplificent diligenter adhortandi sunt.

Nota et has comminationes.
Deuteron. 32.

Ne hizelkedgyel az bűnnec.

Generatio praua et peruersa : haeccine reddis Domino, populе stultae et inscipiens.

Nunquid non ipse est Pater tuus, qui possedit te, et fecit, et creauit te.

Peccauerunt ei et non filij eius, qui viuu*n*t in sordibus.

Incrassatus est dilectus et recalcitrauit, incrassatus, impinguatus dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, et recessit à Deo salutari suo.

Prouocauerunt eum, in abominationib*us* ad iracundiam concitauerunt.

Paulus Roman. 1.

Bűnt bűnnel büntetni szörnyű dolog.

Tradidit eos Deus in desideria carnis eorum, in immundiciem, vt contumelijs adficerent corpora sua in semetipsis.

Haec exaggerat Paulus copiosè, lege inde fusius et tandem cogita.

Vt turpitudo est teterrima, ita et crudelitas dominationis turpitudinis : est saeuissima. Stipendium enim peccati Mors, sequit*ur* (738 v°) hos milites immutabiliter, trahens secum miseriarum et pœnarum agmen tantum, et tam terribile, vt cohorrescere ac contremiscere cogitatione eius ardenti homines oporteret, nisi asuetudine miseriarum, tanq*uam* dominorum et tyrannorum crudelissime in nos grassantium, pectora humana durata essent, et callum quasi ad sensum miseriarum obduxissent.

Egy mas közöt valo beszedec kőuetkőznec.

Ezeket rőttentesere mikor eleibe attam volna az fêrte[l]-mes életů Predikatornac : Azt felele, hogy ő magais tudgya ezeket, es az bůntis vtallya. De akarattya ellennis meg bolondul, es meg szelesedic niha, es azkor nem tud houa lenní. Ezt értuen, enis iszonkottam az miat, tuduan hogy az Satannac ezer mestersegiből lennenec. Azert wyiab irasokat adéc eleibe : De ő mind azokra imilly valazt ton Deac irasokban.

|| Scio perniciosam esse voluptatem corporàlem.
Nam appetentia voluptatum carnalium plena est anxietatis. Sacietes vero poenitentiae, Motus lubrice iucunditatis. Exitus et (739) recordatio tristitiae. Semper famem sui habet, et transacta non saciat.

Ego Respondi.

Relinquamus ergo eam bestijs, aut qui proximi sunt illis.

Adiunxit ille:

De lucta difficili.

Roman: 7

Delectat me Lex Dei secundum internu*m* hominem, Sed video aliam legem in membris meis rebellantem legi mentis meae et captiuum reddentem me legi peccati, quae est in membris meis.

Video meliora proboque, deteriora sequor.
Simul amare et sapere, nec Ioui conceditur.

Omnis amator rectè dicitur Cucullus.

Quidquid enim illi dicatur de vincendi ratione, ille tamen suum kukuc clamitat, et contraria resonat.

Ardens amor, potissimum venenatis Satanae iaculis petitus caecus, surdus et stultus est, nec patitur se flecti ratione. Nam velut nubes splendorem solis, sic mentis bonos conceptus, obfuscant vapores et halitus impuri ascendentes ex corde ad cerebrum, quibus occupatis, omnia membra totius corporis, ingens lassitudo, aegritudo, debili-(739 v°)tas, animi sequitur : quòd nisi iuuerit Deus, oportet vt centies labascat in dei.

Respondi ego.

At nubibus obscuris nunc Jupiter àéra turbat.
Nu*n*c iteru*m* coelum clauso splendore serenat.

Respondit ille.

Ex Seneca.

Amor, auis est volitans, Nam furor ex amore susceptus, rapit mentem et iudiciu*m*, et tanq*uam* volucer cœlo ac terris temerè ducit vagantem.

Feri homines vix precibus : amore mox vinci possunt.
Amans quod suspìcatur, vigilans somniat.

Respondi ego :

Quisquis in primo obstitit, pepullitq*ue* amorem, tutus ac victor fuit.
Intrat amor mentes vsu, dediscitur vsu.
Qui poterit sanum fugere tutus erit.

Respondit ille.

Ex Catullo.

Odi et amo : quare hoc faciam nescio. sed fieri hoc sentio, et excrucior.

Ex Plauto, Amantis uerba.

(740) Cruciatibus animi iactor, crucior, agitor, stimulor, versor in amoris rota. Miser exanimor, fero, differor, distrahor, diripior. Ita nullam mentem animi habeo, vbi sum, ibi non sum : vbi non sum, ibi est animus.

Ex Propertio.

Quid quaeris quare? no*n* habet ullus amor.

Fuerunt pulchriores vxores in Iudaea quâm Bersebaea, et tamen Dauid illius accenditur amore, Haec ille.

|| Ezec vtan mas keppen kezdém oztan tanyitani, Es mondéc:

DE VSTIONE.

Az igen nagy őrdőgi geriedezes ről.

Paulus petijt dominum ter, id est : semper et indesinenter. vt sua ignita tela Satanae auferet : Et resp[o]ndetur : Sufficit tibi gratia mea, Nam virtus mea per infirmitatem tuam perficitur. Alibi dicit : Quis vtitur? et ego, I. Cor. 11. Vrtio talis si augetur, horribiles in pijs excitat eiulatus. De qua agam tecum fusius, et explicabo hoc dictum Pauli : secundum Sententiam Johannis Caluini.

|| Melius est matrimonium contrahere, quam vri (740 v°) *1. Cor. 7.*

Definiendum est primò, quid sit vri. Multi enim punguntur concupiscentijs carnis suae quibus tamen non protinus necesse est confugere ad matrimonium, Atq*ue* vt retineamus Pauli Methaphoram, aliud est vri, aliud sentire calorem. Proinde hic vri vocat non titillari duntaxat, sed libidine aestuari, cui resistere nequeas.
Quoniam tamen nonnulli sibi frustra blandiuntur, dùm sine omni culpa vacare putant, nisi concupiscentiae assentiantur: Nota esse tres grandus tentationum.

Harom fele az geriedezes:

Ita enim interdum praeualent concupiscentiae insultus, vt voluntas succumbat, illud est pessimum genus vstionis, dum cor libidine ardet.

Aliquando sic pungimur carnis aculeis, vt fortiter repugnemus, nec sinimus nobis excuti serum amorem pudicitiae, quin potius horremus omnes turpes et foedos motus. Proinde monendi sunt omnes, et adolescentes praesertim, vt quoties infestantur à carne sua. 1. Tímorem Dei eíusmodi tentationi opponant. 2. Praecidant ansam impudiciis cogitationibus. 3. Robur resis-(738 = 741)tendi petant sibi dari à Domino. 4. Ac toto studio íncumbant ad resistendas libidinis flammas.

Si in hac lucta proficiant, agant gratias domino, quotus ením quisque reperietur, cui non aliquam mollestiam facessat sua caro? Verùm si frenamus eius intemperiem antequam inualescat, benè habet. Non enim vrimur, etiamsi calor nobis sit infestus: non quod nullum insit vitium in hoc sensu caloris, sed cum humilítate et gemitu agnoscentes nostram imbecillitatem coram Domino, bono tamen animo ínterea simus. Summa sit, quamdiu gratia domini superiores euademus in certamine, nec intro Satanae iacula penetrant, sed fortiter ea repellimus, non fatígemur luctando.

Medium est tentationis genus, quum homo etiamsi pleno cordis assensu non admittat concupiscentiam, aestuat tamen caeco impetu, et inquietatur eo modo, vt inuocare Deum pacata conscientia nequeat. Talis igitur tentatio, quae ínuocationem puram Dei impedit, et conscientiae tranquillitatem turbat. est vstio. Quae non nisi coniugio extingui potest.

(738 = 741 v°) *Respondit Iuuenis.*

At mihi nec coniugato extinguitur flamma.

Respondi ad haec.

Carnem exercet Dominus certaminibus, ne ocio lasciuiat. Nota itaque illud Iacobi:

Iac: 4.

Concupiscitis, et non habetis, etc.

Videtur significare inexplebilem esse hominis animum, vbi improbis cupiditatibus indulget, ac sane ita est: Nam qui suos appetitus licenter grassari sinit, nullum unquam habebit concupiscendi modum. Quin etiam si mundus illi daretur, cuperet sibi nouos creare mundos, sic qui vna coniuge non erit contentus, illi non sufficerent centum et mille quoque coniuges. Ita fit, vt sibi homines tormenta accersant, quae superent omnium carnificum saeuitiam.

De fuga Diaboli:

|| Resistite Diabolo, et fugiet à vobis.

Haec promissio, licet videtur quotidiana experientia refutari. Certum enim est, quo fortius repugnat, eo acrius

vrgeri, Ludit quisque enim quodammodo Satan, vbi non repellitur serio conflictu, sed aduersus renitentes (742) quicquid habet roboris explicat. Deinde pugnando nunquam fatigatur, Sed vnico praelio victus, aliud subinde renouat.

Responsio

Fugam loco profligationis accipe. Et sane quamuis continuos insultus repetet, semper tamen exclusus discedit.

Galat. 5:

Pugna fidelium:

|| Caro concupiscit aduersus Spiritum. ecc.

Carnalibus nihil est pugnae cum prauìs cupiditatibus, nullum rectum desiderium, quo asspirent ad Dei iustitiam, sed fideles alloquitur Paulus.

|| Concupiscentiam carnis non perficiatis.

Significat Dei filios, quamuis adhuc vitijs obnoxij sunt, quamdiu carnis onere grauantur, non esse prorsus illis addictos, nec mancipatos, sed ad resistendum eniti. Neque enim Spiritualis homo immunis est à cupiditatibus carnis, quin saepe ab illis incitetur. Sed non succumbit vt regnum illis permittat.

Consolatio:

|| Quod si Spiritu ducimini, non estis sub lege.

Quum fideles claudicant ambulando in via domini, ne deficiant anímis propterea quod legi non satisfacere potuerunt, opus habent consolatione qualem hîc audiunt: Eos non esse sub lege. Sed perinde accepta esse Deo eorum officia, acsi plena et absoluta omnibus numeris forent.

Isiodorus.

Licet saepe in medio carnalium Deus protegat vitam electorum: Tamen satis rarum est. vt quisque inter saeculi voluptates positus, à vitijs maneat illibatus, in quibus etsi non citò implicetur, aliquando tamen attrahitur. Nec enim diu potest esse securus, qui periculo fuerit proximus.

IOB 7.

Tota vita hominis, militia est in terris.

Galat. 5:

Caro et Spiritus inter se opposita sunt sine requie.

I. *Tessal:* 5.

Cùm dixerint pax pax, tunc repentinus interius.

Luc. 8:

Oportet semper orare. I. Tessal. 5. Indesinenter orate.

Seneca:

Nobis quoque militandum est quodam genere militiae, quo nunquam otium (743) datur. Debellandae sunt in primis voluptates quae vt vides saeua quoque ingenia rapuerunt.

Aspice illum cui somnus laxae domus silentio quaeritur, cuius aures ne quis agitet, omnis seruorum turba conticuit, huc nempe variatur atq*ue* illuc, somnum inter aegritudines leuem captans. Quí non audit, audisse se conquaeritur. Quid in causa putas esse? animus illí obstrepit. Hic placandus est, huius seditio compescenda.

Boetius.

Quid autem de corporeis voluptatibus loquar quarum appetentía quidem plena est anxietatis: Sacietas verò poenitentiae, quarum motus quid habeat iucunditatis ignoro. Tristes verò esse voluptatìs exitus quisquis volet reminisci lìbidium suarum, intelliget. Quae si beatos explicare posset, nihil causae quin pecudes quoq*ue* beatae esse dicantur. Nihil igitur dubium est, quin ad beatitudinem deuia quaedam sint: Nec perducere quaenq*uam* eo valent, ad quod se perducturas esse promittunt.

Augustinus

(743 v°) Minus voluptatibus stímulatur, quí non est, vbi frequentia est voluptatum. Ieiunio carnis ferociam domabis.

Isiodorus,

Satis delicatè se palpant, qui volunt sine labore vitia superare. Perfectè renunciat vitio qui occasionem euitat in perpetrando peccato,

Gregorius.

Corporales delitiae cùm non habentur graue in se desiderium accendunt: cùm verò habitae, aeduntur, comedentem protinus in fastidium vertunt. At contra: spirituales delitiae cùm non habentur, in fastidio sunt, cûm habentur in desiderio. In illis appetitus saturitatem, saturitas fastidium generat, in istis autem saturitatem appetitus, saturitas appetitum parit: augent enim spirituales delitiae desiderium in mente dùm satiant.

Chrysostomus

Sicut impossibile est vt ignis inflammetur in aqua, ita impossibile est compunctionem cordis vígere in delicijs Contraria enim haec sibi sunt inuicem et peremptoria. Illa enim mater est fletus, haec mater est risus. Illa cor constringit, ista dissoluit.

(744) *Idem.*

Centum si placent annos demus delicijs: adde et alios centum si libet: adde et deties centem: quae erit ex his ad aeternitatem compensatio? Nonne omne tempus huius vitae quo delitijs frui videmur et indulgere libidini, quasi noctis vnius somnium ad aeternitatis comparationem videtur?

Cassiodorus.

Facilè onus afflictionis sentiunt, quì vti suauibus delitijs consueuerunt.

Seneca:

Nullum laborem recusant manus, quae ab aratro ad àrma referuntur. In primo puluere deficit vnctus et nitidus:
Dùm securus es, inuictum te à labore p*raes*ta, ne tandem dùm sęuae tempestates Satanae in agone mortis suborientur, metu et certamine frangaris. Horre[n]da tunc experieris, vinces tamen si modo tempestiuè asuescas rebellare, et saepius vincere. *Quidam:*

Ecclesiast.

Dixi in corde meo: Vadam et affluam delicijs, et fruar bonis, Et vidi quòd hoc quoq*ue* esset vanitas.

Augustinus.

(744 v°) Si habet animus vnde oblectetur extrinsecus, sine delícijs manet interius.
Delitiae quaelibet, si absq*ue* desiderio percipiantur non officiunt. Et viles cibi appetenter accepti, ìmpediunt profectum abstinentiae. *Quo pacto nocent.*
Nihil ita est Daemoni amicum, sicut ebrietas et lasciuia, quae est mater omnium vitiorum. *Chrysostomus*
Ebrietas decipit, quem Sodoma non decepit, vritur ille flammis mulierum, quem sulphurea flamma non vrebat. *Augustin. super 5: lib. Gen.*
Castigo corpus meum, et in seruitutem redigo, ne quo pacto fiat, vt cùm alijs praedicauerim ipse reprobus effíciar. *I. Cor. 9.*
‖ Bonum certamen certaui. etc.
Castigandum est quidem et in seruitutem redìgendum corpus, ne per lasciuiam rectorem spiritum sanctum excutiat, sed eì obediat, verùm, non ita duriter vt corrumpatur et intereat. *Quo modo. 2. Tim: 4.*

Exercitia sint, 1. Vt militando retineas fidem et bonam conscientiam. 2. Fides nitatur et regatur voce Euangelij. 3. Bona conscientia, voce Decalogi. 4. Agas necessaria officia et propria, petas et expectes certo auxilium Dei. 5. Singulis momentis paratus esto, vt venienti Filio Dei in nubibus occurras: et iudicio eius, te, tuam fidem, et conscientiam sistas.

(745) Sed ex his exercitijs non facias cultus Dei, ea opinione, quòd iustus inde sis: et vitam aeternam promerearis. Iuxta illud: Omnia si feceritis, dicíte: Serui inutiles sumus. Hęc enim exercitia nulla alia opinione fieri debent, quàm ut sint freni, quibus coherceatur corpus, vt rectori Spiritui sancto obediat. *Nota:*

Iterum de pugna.

Corpus nostrum velut vestimentum est, si illud diligenter tractaueris, stat, si autem neglexeris illus, putrescit.

Isiodorus

Sicut ìgnis tepefacit Ceram, ita et vigiliae bonae, cogitationes pessímas.

In ipso cogitationis inicio resiste, et euades caetera.

Hyeronimus.

Diabolus per ea quae patere videt aut arte non firmiter clausa, quaerit irrumpere, et ad ipsam arcem cordis et animae peruenire.

Gregorius.

Quid prodest quòd contra hostium insidias tota ciuitas custoditur, si vnum foramen apertum relinquatur, vnde ab hostibus iniretur,

Prouerbiorum 17 :

(745 v°) Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia sua, perficit malum.

Qui vitia per voluntatem facit sibi socia. postea sentit etiam nolens stimulosa dupliciter.

Augustinus.

Nemo potest à Diabolo decipi, nisi qui praebere voluerit suae voluntatis assensum.

Potestas quippe Diaboli non in temeritate illius atque iactantia, sed in tua est voluntate.

Haec dùm illi inculco, ingemiscens saepius, et anhelans quaesiuit, Cur repugnantem Deus patiatur aliquando labi?

Haec dùm illi inculco, ingemiscens saepius, et anhelans quaesiuit, Cur repugnantem Deus patiatur aliquando labi?

Responsio.

Nota: Aliquando dici, non semper.

Aliquando vtiliter peccatur in minimis vicijs, vt maiora vtilius caueantur.

Isiodorus.

Multi post conuersionem etiam nolentes motum libidinis sustinent, quod tamen ad damnationem non tollerant, sed ad probationem.

Vtilè est Dei seruo post conuersionem tentari, quatenus à torpore negligentiae sollicitantibus vicijs, ad virtutes animam per exercitium praeparet vitiorum.

Lutherus:

(746) Quanto maioribus excrucior tentationibus, à conscientia mea propria, à peccato, vel ipso etiam Satana ortis, tanto maiora et vberiora iustitia mea capit incrementa. Sensus enim peccatorum me grauantium, tristitíam in me atque dolorem

non vulgarem excitat, propterea subinde magis atque magis intenditur precatio et petitio, atque ita subinde etiam magis atque magis adaugetur et corroboratur fides et iusticia mea. Eo respicit Paulus, 2. Corínth. 10. cùm inquit : Virtus in infirmitate perficitur.

Hactenus de lucta vnius tantum concionatoris, luctantis cum peccato adulterij Haec prudens poterit accomodare ad alie quoque peccatorum certamina, De quibus tamen pauca addam.

PVGNA *Fidelium, iugis et varia*
Matth. 4:

Mattheus pinxit nobis triplicem Domini et Diaboli congressum, et in ipso numero et restauratione pugnae docet nos accurate vigilare, idque omni tempore, Nullum enim superest ín vita hominis tempus, (tametsi vices nonnunque concedantur) in quo non sit expectandus hostis.

Cyprianus:

Quid aliud in mundo quàm pugna aduersus diabolum quotidie geritur, quam aduersus (746 v°) iacula eius et tela conflictationibus assiduis dimicatur.

Cum auaritia nobis, cum impudicitia, cum íra, cum ambitione congressio est, cum carnalibus vicijs, cum illecebris secularibus assidua, et iugis et molesta luctatìo est. Obsessa mens hominis et vndique Zabuli infestatione vallata, vix occurit singulis. vix resistit. Si auaricìa prostrata est, exurgit libido : Si libido compressa est succedit ambitio : Si ambitio contempta est ira exasperat, ìnflat superbia. vinolentia inuitat, inuidia concordiam rumpit, amicitiam zelus ascindit, cogeris maledicere quod lex diuina prohibet, compelleris iurare, quod non licet, etc. Orandus ergo nobís Deus precibus ardentissimus, vt liberet nos â malo. Amen.

Vsus omnium quae hactenus latine commemorata sunt:
Galat: 6.

Memineris tamen, sapientes nutu, fatuos fuste castigandos.Item, est opus a dentem frenis a cere iuuentam: Nec sinere in mores luxuriare malos. Nam liscet cum forma pudicitiae

Fratres atiamsi praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto: Vos qui spirituales estis ìnstaurate huiusmodi in spiritu mansuetudinis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris.

(747) *Augustinus.*

Non est peccatum, quod fecit homo quod alius non possit facere. Vnde versiculus :

Aut sumus, aut fuimus, aut possumus esse: quod hic est.

Eleg legyen az Deac iras, Effeleckel egy nagy kőnyuet tőlthetnec be, De az kic Deakoc szedegessenec magoknac ehőz hasonlatossokat : Mert ez keueset azert iedzettem nekic, hogy innet eszekbe vegyec, mind amà el eset Predikatornac, mind egyeb vigyazo hiueknec meni baioc legyen az testnec gonosz keuansagiual. Ennec czac az egy paraznasagnac vétkeuelis

Mire valoc ez Deac iedzesec.

annyi hartza volt, hogy magat, eszet, êrtelmet, ereiet, semminec tartana miatta, es el aiulna beleie, Sôt mint az melly vitezec tizszer, huszor meg nyugosznac, es végre véres taytekot turnac, es aligsag pihennec, es vntalan hatra esnec, de meg is fel szepelkednec, es egyic az masikat igyekezic meg ôlni olly baia volt ennekis czac az egy fértelmessegelis. Kinec minden dolgait czac halgatni sem győzne senki. De végre nemes erkôlchûue, es ioszaguua, es igen draga emberre valt. Ha mondoc ennec az egy fele véteckel ennyi baia volt elein, Mit gondolsz azokrol kic nagyob aiandekot es (747 v°) erôt vôttec, es kikre nem czac az test, hanem az ôrdôgis, ez vilagis rohan.

Bizony Lelec szerintis vadnac illy hartzoloc.

Azert hogy bolondul auagy faytalanul ne mosolyogiuc senkínec ez fele bay viadallyat, Iussanac eszedbe az kiket oda fel beszellenc az soc fele kisirtetekrôl. Mostis ved eszedben, im szoloc te nekedis miuel kellessec hartzolnod mínden nap. Es meg lad hogy n*em* czac ennec, de nekedis vadnac ellensegid az mint az Historíakbol peldakatis czudakat hallunc. Most czac Summa szerint ez harom ellensegedet ved teis eszedbe.

Harom kôzônseges rôttenetes ellenseginkrôl.

Ez harom : â Test, az ôrdôg, es è vílag, mi nekûnc eyiel nappal valo nyughatatlan ellensegûnc : Kic miat egy szem pìllantasni nyugodalmunc sem lehetne. Ha az WR Isten az ô szent lelkeuel mínd az haromnac eleit nem vetetne. Testûnketis ha nem enhitene soc faydalmockal, es az ôrdôgôketis vntalan el nem ûzne, à mint az legyeket szoktac el ûzni az eledelrôl, es az vilag ellenis nem óltal-(748)mazna. Mindenikrôl hogy mond az szent Iras, lassuc meg czac rôuideden.

Testi izgatasoc, Gal. 5: Az mi bennûnc lakozo bûn, ô magabolis szûntelen izgat, ha az ôrdôg nem kisirgetneis.

Az Testrôl mondgya szent Pál : Az Test keuan az Lelec ellen, az Lelec kedig à test ellen, ezec kedig egymassal ellenkôdnec : Mint az fértelmesseg ellenkôzic az tiztassagual, az baluany imadas az Istení tiztelettel, bûues baiolas, az Isteni bizodalommal, es az Istentûl rôndôlt ezkôzôc élesiuel, harag tartas, versenges, irigykedes, patuaroc visza vonasoc, part ûtesec, gyûlôlsegec, gyolkossagoc, az szeretettel, bekeseguel, engedelmesseguel, kônyôrûletesseguel, es szelidseguel, Az reszegsegec es tobzodasoc ellenkeznec à mértekletesseguel. Ezec es tôbbec èffelec egy massal vgy ellenkeznec, hogy miattoc szûntelen valo vitezkedesnec kel lenni.

Iac: 1.

Szent Iacabis az testi kisirtetrôl igy szol : Ki ki mind kisirtetic, midôn az ô tulaydon keuansagatul el vonattatic es gerieztetic.

Psal: 38

Dauidis errôl szol : Semmi egesseg nintsen az en testembe, teteminbe sints semmi bekeseg bûneimnec miatta.

Rom. 7:

Szent Pális ísmet ennec hartzarol szol : En testi vagyoc, az bûnnec alaia vettetet. De (748 v°) nem azt czelekszem á mit akaroc, hanem az mit gyûlôlôc, azt teszem.

Ezeket az testnec ôn keie valo gonossagarol mondam, kirôl tiltul soc bizonysagokat talalsz, Hogy ônnôn magabol

is szûntelen czac gonoszra vagyodic, es minden io es nemes ioszag ellene vagyon, kire nagy kelletlenûl, es nagy keszeritessel haiol.

Masodic nyaualyanc ez : Hogy az pokolbeli ôrdôg, az termezet szerint valo gonosz keuansagit soc keppen ôregbiti, es fel pizkallya mint az ganayba valo vtalatos bûzt.

Luc. 11. ôrdôgi izgatasoc

Az ôrdôgrôl mondgya wrunc : Midôn à fértelmes lelec, ki megyen, az vtan hetszer álnokbal tér meg, es ha helyet szerezhet, az vtolso gonoszb lesz az elsônel.

I. Pet. 5.

Szent Peteris mond rola : Mínt az siuo Oroszlan kôrnyôs kôrûl iár, keresuen kit el nyellyen : Kinec ellene àllyatoc, erôssec leuen az hitben.

Vilag[i] kisértet[e]c.

Harmadic ellensegûnc ez vilagiac, kic az ô gonosz peldaiockal szûntelen gonoszra vonnac. Sokan mastul latuan soc fele keuelyseget, frisseget, reszegseget, lakast, azt kôuetic, Sôt egy mast vgyan keszeritikis, haragra, szi-(749) tokra, verekedesre, czalardsagra, baluanyozasra, paraznasagra, torkossagra, keuelysegre, es egyeb soc bûnôkre, Sokan aiandeckal, hìzelkedô szoual, haragual, fenyegetessel keszeritnec hogy igyal, baluanyt imadgy, Az toluay lator tarsait keszeriti toluaylasra. az parazna tars, paraznasagra, az koborlo koborlasra, Es czac egy sints, ki valami gonosz peldat nem adna, kit midôn latnac az egyûgyûc, ôkis kôuetic monduan : Lám az Predikatoris reszeg, parazna. Lám az Kiralyis fa kepet tiztel, es embereket imad, lám imezis amazis, imillyen amollyan, Ezzekrôl mondgya az WR : Iay ez vilagnac az botrankozas miat, iay annac az ki által iû az botrankozas, iay ki egyet meg botrankoztat az en kitsinim kôzzûl. Ismet : ha à te szemed, kezed meg botrankoztat teged, vagd el azt, az az, òd magad nagy karoddalis hogy ne kôuesd masnac gonosz peldaiat. Ezekbôl saldithad ha vagyone miuel hartzolnod, auagy ninczen. Mert ezec miat annyi haboruia vagyon akar melly szentnekis, hogy ha czac egy szem pillantasni ideigis meg szûnnec az Istenes gondolatoktul, ottan az-(749 v°)zoc rayta termenec es otta*n* bûnre nodityac.

Matth: 18.

Mat. 5.

Mind ez harom fele kisirtetec ellen, soc keppen intetûnc szûntelen valo vigyazasra : Kiket most nem szamlalhatoc elô. Hanem az egyikrôl az ôrdôguel valo tusakodasinkrol ezec elôt am sokat szoltunc. Ez vilagnac gonosz peldaia kedig mi legyen, az vtan nyiluabban meg értyûc. Az Testnec kenyessege kedig, melly szôrnyû legyen, czac az ket enberrôlis eszekbe vehetic az értelmesec. Azért most czac azt vegyûc eszûnkbe, Mind ezec mire valoc legyenec.

Draga intes.

Ezekbôl arra intetûnc, hogy ha lehet tsac fel tyukmony sûltigis szabadsagot kenyessegre valot ne vegyûnc magunknac : Hanem semper aliquid operis facito, ne te ociosum reperiat Satan, Mindenkor valami io dolgot mielly, hogy az ôrdôg hiuolkodua ne talallyon : Azert mind elmed gondolatiual, szemed nézeseuel, fûled hallasaual, kezed labad czelekedetiuel, tanulassal, kônyôrgessel es minden igyekezeteddel, czac iora figyelmezzûnc. Mert czac egy tekintesis nagy kart teszen sziueûnkbe szinte

az io dolgoc kŏztis. Touabba arrais intetűnc, hogy egy mas (750) terhetis szelid léleckel, bekeseguel hordozzuc: à mint szent
Gal. 5:[1] Pális int: Atyamfiai, Még ha foglalatos leendis valamelly ember, valami vétekben, tű, kic lelkűec vattoc, fel epitsetec az ollyan embert szelidsegnec lelkeuel, meg gondoluan te magadot, hogy teis kisirtetbe ne essel. Egy masnac terhet visellyetec, es eckeppen tellyesitsetec be az Christusnac tŏruenyet. Azon intesre valoc ímez Deac szokis.

Gregorius. Quotiés peccatores conspicimus, necesse est, vt nos ipsos primum in eis defleamus, qui vel in similia lapsi sumus, vel labi possumus.

Nec quisq*uam* est hominum, qui non aliquem insignem et dirum morsum Diaboli sentiat. Nulla est quantumuis magna foelicitas, cui non multae calamitatis misceantur.

Monemur his vt simus modesti, retineamus timore*m* Dei, et ardentius petamus nos à Deo regi et protegi.

Kŏnyŏrŏgiunc tehát mindnyaiunkért az WR Istennec: Hogy ne vigyen bennűnc az kisirtetben, es el ne hadgyo*n* azokba. Es viselhessűc bekeseges leleckel, egy masinknac (750 v°) minden testi es lelki nehesseget, akar az test, akar ez vilag, akar az ŏrdŏg miat legyen. Kire segitsen ŏ szent felsege, szent Fiaért szent Lelkenec általa, Vgy legyen.

|| Imatsagat az Negyedic Predikacio vtan meg talalod.

[1] Helyesen: Gal. 6, 1.

NEGYEDIC PREDIKACIO AZ OERDOEGI KISIRTETEKRŏL.

Ide fel szolanc arrol: Az ŏrdŏgnec, testnec, es ez vilagnac melly soc ezteni legyenec raytunc, hogy miattoc el vonattassunc Istentűl.

Ennec peldaiara szolanc ket fŏ emberről czuda nyughatatlan kisirteteket, czac az egy paraznasagnac izgatasa miattis: Es viszont azoknac draga nemes hartzait es vigyazasit értŏttűc meg. (751)

Immar ez Negyedic Predikacionkban szoloc az mi vigyazasunknac módgyarol: Minden bűn es minden testi gonosz vagyodas ellen, mint kellessec magunc óltalmaznunc. Erről szep dolgokat hallunc az mi gondolatínknac, es az mi ŏt èrzekenseginknec maga birasarol, azokat mint óyiuc gonoztul: es mint szoktassuc iora.

Mint kel oltalmaznunc magunc, minden gonosz vagyodas ellen,
Es à testnec kisirtete ellen?

Isten az fŏ segitseg. De ŏ vigyazastis keuan:

Minden fele kisirtetűnkben fŏ segitseg az WR Isten, Kinec ha szűntelen kŏnyŏrgűnc, ŏis szűntelen minden igyűnkbe velűnc leszen szent Fiaért, szent Lelkenec általa,

De az mellet ŏ maga keuan olly vigyazastis, kibe gyakorlyuc magunkat, es szoktassuc io epűletre.

Elsŏ: Iorol gondolkodni.

Ezek kŏzŏtt elsŏ vigyazasunc, à io gondolkodas legyen, az az, mihent akar minemű gonosz gondolat eszedbe iűttis, ottan igyekezzel ki űtni feiedből, kŏnyŏrgessel, oluasassal, iorol valo tanulassal, annac gondolkodasaual, ha (751 v°) az gondolatot ki űzhetet (!) feiedből, azzal immár vgyan meg tapottad az ŏrdŏg kisirtetit, Mert minden bűn mentűl elŏszer az gondolatbol indul, Akar melly bűnt ha gyakran gondolsz hogy meg szerezd, oztan vgyan neki nodit az ŏrdŏg, mint Adamot, mint Iudast, De mint az mérgetis ha hamar érteted oruossagual, meg foytatic, igy az ŏrdŏgnec mérges gondolatyatis ha ki űzŏd feiedből, vitezűl iartal: Adamis, Iudasis, az ŏrdŏg izgato gondolatit, ha meg nem szerzettec volna, vgy nem iartac volna â mint iaranac, Azert mondgya szent Iakab, hogy az bűn elŏszer *Iac. 1.*

czac fogantatic az gondolatban, az vtan ha szűletic az czelekedetben, az szerez halalt. Salamonis ezt ielenti monduan: Az kis Rokatskakat fogiatoc meg mi nekűnc, kic az szőlőt le veric, es vgy meg viragosznac az mi szőlőinc, Az mi gondolatinc mint à kis Rokac, ha fel neuekednec es meg gyarapodnac tőb tőb kart teszt nec, de ideien vegyűc eleit, addig őllyűc meg őket mig kitsinkec.

Cant: 2.

Ha az mi gondolatinkat es elmelkedesinket io be foglallyuc az Istennec paranczolatinac es akarattyanac az tiz paranczolatnac, (752) es az Euangeliomnac tanulasaba es értelmebe, azban valo nemes ioszagoc fognac epűlnijs bennűnc: Erre valoc amaz nagy soc szep nemes intesec: Psalmo 1. Bodog az ember ki éyel nappal az wrnac tőruenyebe elmelkedic. Ismet: A ki Istentől vagyon, Istennec igeiet halgattya. Ismet. Ez az en Atyam, es anyam, à ki az Istennec igeiet halgattya. Mind szent Pális: Az CHRISTVS beszede nagy bőwen lakozzec tű bennetec, értelmesen kedig.

Mind ez fele soc szep aianlasi Istennec arra valoc, hogy mi leg előszer elmenket, eszűnket, epitsűc es szoktassuc szűntelen igaz értelemre, es annac gyakran valo gondolatiba, es az vtan annac czelekedetire: à mint az WR mind az kettőt meg keuannya monduan: Bodogoc kic az Isten igeiet halgattyac es meg őrzic. Halgatnijs kel, es megis őrzeni, es az szerint egez eletűnket rőndelni.

Az io gondolat ellenis jel tamad az ördög:

De az pokolbeli ördög soc keppen mesterkedic ezennis: hogy vagy ingyen se halgassuc, vagy rősten halgassuc, vagy hamissan halgassuc az Isten igeiet, A mint Adamnak is hazuda az Isten szaua ellen valot: Igy min-(752 v°)den szem pillantasba ezerszer hazudoz es czelczap minden embernec, kit az nagy meg sűlt kabasag miat czac eszűnkbe sem vehetűnc. De io az ki vgyan rea figyelmez erreis, hogy eszet el ne hadgya idegeniteni a io gondolatoktol, az az, az Istennec igeie es tanyitasa szerint valo io elmelkedesektűl, hogy azbol lassan lassan szoktassa magat io erkőlczű életreis.

A mi gonosz ellenec, ön keiennis el ragadna gonoszra, de te vesz martalekot neki.

De niha vgyan akaratunc ellenis, hol egy, es hol mas kűlőmb kűlőmb gondolatoc iűnec eszűnkbe, mert az elme szabad állat, ötet sem lantzual, sem kőtellel meg nem kőtőzheted, Hanem mindenkor éyel es nappal mikor aluszunc almunkban, es emettűnc czac el forog: Mind az által martalekot talalsz neki, kin ragodgyec. Istenis sokszor mieli ezt hogy egy nap tiz, husz, szaz gondot ád elődben, hogy mig azon tőrődel es agodol, addig teis tartozodgyal, hogy ne futhasd azt à bűnt, à kire leginkab futna nyalad.

Az gonosz gondolat megtartozodic, az őt erzekensegidnec ioban valo foglalasaban.

Ezt azert vgyan te magadis keresd, hogy igyis eleit vőd annac, à mire vonatatol az ördőgtűl, Ez kedig meg lehet az te őt érzekensegednec io birasaual.

(753) Az őt erzekensegről.

Az mi őt érzekensegűnc imezec: Látás, Hallas, Kostolas, Szaglas, es Illetes. Ha szemeddel iora nézsz, fűleddel iot halgatz,

kostolo szaddal nem nyalakodol, nem nyalankodol, hanem szűksegest eszel, iszol mértekletesen, Ha oroddal nem szaglasz gyengeltetesre valokat, es tested édesgetesere valokat, hanem czac az mi egessegedre es szűksegedre valoc. Es minden testednec érzekenseget nem kenyesgeted, agy heueresbe, soc aluuasba, buiasagba, es soc fele kenyessegbe es lagysagba: Hanem mind kezedet, labodat, gyomrodat, szoktatod szűkségedre valo munkara. Igy az elmeis czac ezekbe lesz figyelmes, Mert őis egyszersmind nem érkezic soc fele gondolkodni.

Isten ő magais ily igyet es agodalmat vet előnkben

De miert hogy ezeket nem akaria fogadni az meg romlot termezet, Isten ezzel vőtte eleit, hogy mindennap minden rőndnec tiztet es munkat adot. Az Kiralyoknac, Capitanyoknac, sok fele tanaczkodast, es nagy soc ezer baylodast, az szantonac szantast, az szabonac varrast, az Mesternec, Deaknac tanulast, az Predikatornac tanyitast. Mind (753 v°) ezec arra valokis, hogy ne hadgyanac gonosz gondolatokban foglalatosoknac lenni, űnnep nap kedig, midőn nyugodalmat paranczol ő felsege, az mellet az ő igeienec halgatasat keuannya, hogy à nyugodalom alat, az mi elmenc gonoszra ne vonatnêc az őrdőgtűl, hanem az Isten igeiere figyelmezue*n* epűlne azokba.

Mindenkor valami iot mielly:

Tehát mínden ember vagy io gondolatokban, vagy io nunkaba legyen míndenkor foglalatos, hogy az őrdőg soha henyelue ne talallya. Es à mint oda fel mondam az te őt fele érzekensegedet, nézesedet, hallasodat, kostolasodat, szaglasodat, illêtesedet igen vigyazua tartoztasd, mert azoc által mint egy ki nyilt ayton soc fele gondolatoc mennec az feiedbe: Az szőmről mongya az WR: EL fordits szőmedet, hogy ne nézzenec hitsagot, az fűlről mondgya Salomon: Sőuennyel es tőuissel be kerteld fűledet, hogy álnoc nyeluű beszedet ne hallyon. Az szárol mondgya: Vess zabolat az te szádra, hogy beszededbe el ne sikamlaly, Torkodnac se keresd az ő keuansaga szerint keduet, arrol mongya Salomon: A ki szereti à sirost, (754) meg szegenyűl. Orrodtulis el vony kenyeskedő szaglást kezedet meg tartoztasd, hogy senkit meg ne banczon, es fértelmesen semmit ne illesen, helyen es ockal tapogasson.

Psal: 118. Matth: 5.18. Eccles. 28.

Prou. 17:

Ezekről mondgya az WR: Ha az te szád, kezed, labod meg botrankoztat, vagd el őket, mert iob fel száial, kezzel, labbal men*n*yorszagba menned, hogy nem mint ket kezed leuen pokolra, Moysesis int, hogy belső kőrnyűlmetelkedes legyen bennűnc.

Matth. 5:

Szepen biriad azért az kilső érzekensegedet, szemedet, fűledet, szadat, orrodat, kezedet labodat: Mert ezec vtai es aytai oda be, mind az ionac, mind az gonosznac. De midőn erős őrizettel meg állyac az vtakat, nem iűhet rea az ellenseg, es midőn erős zárral erősitic az kaput, mind addig sem iűhetnec be, mig meg nem nyittyac, auagy le nem vagiac, őrizd azert hogy raytoc be ne mennyen semmi tiztatalan gondolat az te elmedbe, se keuansag az te sziuedbe. Legyen mindenkor előtted az Tőrueny es az Euangeliom: oluasd, halgasd, szollyad gyakran őket. Ha azokat gyakran halgatod, arra nézsz, arrol gondolkodol, onnet erőt vesznec à te ér-(754 v°)zekensegid,

Az kilső erzekensegid, oda be valo aytoc:

Mibe gyakorlyad szemed, fűled, szadat.

Leuit. 26.
ôt érz[ek]enséged, ôt ezer ôrdôgôt meg birhat, ha Isten lesz veled, es iora szoktatod,

Az io szokas illy draga:

Psal. 90:

az ôrdôgnec minden kisirteti ellen, es meg lesz raytad az Istennec amaz igerete, monduan: Meg kergetitec az ti ellensegteket, es el hullanac elôttetec, ôte ti kôzzûletec százat ûz, es száz, tiz ezert: Mert midôn az mi elmenc, sziuûnc, szemûnc, fûlûnc, szanc meg fog erôsitetni az Isten igeieuel, es azban valo nemes ioszagockal, azoknac oztan nem árthat az gonossagnac sokasaga: Az kí azokat szûntelen ìora szoktattya, akar melly bûnt lasson, hallyonnis, nem hogy meg keduelne, Sôt inkab vtallya, es iszonyodic tûle. Annac azert bál keze felôl ezer. íobkeze felôl tiz ezer ellenseg hul el: Az az, mindennap egy nihany ezer ôrdôgi kisirtetit gyôzi meg. Ha szemeuel valami fèrtelmest, es tiztatalan es oktalan dolgot, iatekot, mulatsagot, vagy czelekedetet latna, meg vtallya es haragszic ellene, Sem arany lantzual, nasfaiaual, piros, feier ortzaiaual, sem bibor, barsony kôntôseuel nem gondol.

Ha valami kenyes es feslet eneklest, tragar, faytalan es peniszes szot hallana, meg emelyeszic bele, es meg vtallya: Sem gôgôs es fris tekinteteckel, draga pesma es egyeb (755) szagolo szerszammal, sem torkos es zabalo étellel, itallal, sem imit, amot valo tapogatassal semmit nem gondol: Hanem az ô iora szoktatot szemet, fûlet, nyeluet, orrat, izit, illetesit, megent io dolgokra szabia.

Lucretia aszony nemes pelda az io es tiztassag szeretô asszonyoknac, ki mindenkor dolgolodot, es megis hala tiztasaga mellet.

Egy iambort midôn bûnben akarna eyteni egy gonosz Kiraly, es mezitelen boczatot volna hozza egy szep termetô aszont, hogy vele iatzodnec, amaz el harapia az nyeluet maganac, es aznac az véret pôki az aszonyra, es magatis mind elrutittya az vérrel, es el ìszonyodic tûle az gonosznô.

Socrates Pogan bôlcz monta, hogy termezet szerent igen buia volna, de erôs szoktatasaual annyíra meg ótta magat, hogy midôn egy aszonual nagy fogadasba fogattac volna az ô tanyituani, hogy bár szinte vele halnais, meg óhatna magat tûle, meg nyerte az aszont, hogy éyel tsac még sem mozdult semmi fogdosasara az aszonnac: Es azt mondta az aszony,Nem ember az, hanem tôke.

(755 v°)Milo Crotoniata, midôn magat mindennap erre szoktatna, hogy egy boriut ôlebe hordozna, végre mikor nagy ôkôr volnais, fel emelte: Illy dolog az gyakorlas akar ioba, akar gonoszba.

Azert immàr im szoloc rôndel, mind az ôt érzekenseginkrôl.

AZ LATASROL.

Az Szem az WR Istennec igen szep, draga es czudalatos vilagosito teremtet állattya, hogy azzal néznûc ô felsegenec minden egi, fôldi, vizi teremtet állatit, es neznûc az ô draga ki ielentet akarattyanac ìrasit, es azokbolìs vennenc ismeretet,

az ô mindenhato, Bôlcz, es io voltarol: De aztis immàr meg homalyositotta az pokolbeli ôrdôg, hogy az setetsegbôl ne tessec ollynac az Isten teremtet állattya, az mint ô teremtette, Hanem mint az veres, zôld, szederies ûueg által, minden veresnec, zôldnec, es szederiesnec tettzic, maga nem ollyac: Igy mindenrôl mijs hamis iteleteket teszûnc, Es mint az czipas el fôdi szemet az nap fenye elôt, mijs vgyan be hunnyuc szemeinket, hogy (756) igaz iteletet ne tehessunc semmirôl. Es az mely iras tanyitana az ô igaz ismeretire, tiszteletíre, azra ingyen se nézhessûnc io keduel, Az szep termetû embert, es fris ôltôzetet, à szep es io illatu viragot, az draga kôueket es aranyakat, inkab czudallyuc ô magokba, hogy nem azt, à ki alkotta azokat, es ôket inkább szerettyûc, hogy nem az Istent, az ki ôket mí nekûnc solgalatunkra rendelte az feiebe hogy iol élnenc vele, Sokan az ô szemec tekintetiuel, soc keppen boszontyac az Istent, midôn mas fiat, leanyat, marhaiat, ioszagat, meg tekintuen gonoszul maganac keuanta, Mint Dauid Vrias fel[e]seget, Achab Nabot szôlôiet.

Io volna az szemnec nézese, de mi gonosz végre élyûnc vele, hogy azt el czallyuc oztan, vagy azzal gonoszul, keuelyûl, tiztatalanul élyunc.

De mi ez ellen meg emlekezzûnc az WR Istennec soc szep inteserôl, hogy midôn gonosz végre nézetne velûnc az mi gonosz keuansagunc, az ellen tusakodgyunc: es viszsza rantyuc az szemet, à mint az iras mondgya: Fordits el az szemedet, ne nézzenec hiaba va-(756 v°)lora. Sôt ha mas nézneis te read, ne hunyorits neki: Mert az ki rea int az szemeuel, álnoksagot szerez azt mondgya az Bôlcz. Az wris igy int: Minden ember el vesse az ô szemenec ártalmit. Mond Salomonis: Valamit keuan vala az en szemem, meg szerzettem vala nekí, es meg tekintem ez vtan, es látam tehát minden hitsag vala. Christus wrunc mond: Az testnec világa az te szemed, ha az te szemed tizta lesz, tizta leszen mínd az egez tested, Ha kedig az te szemed setetes lesz, setetes leszen mind az egez tested. Ismet: Ha az te szemed meg botrankoztat teged, vayd ki ôtet. Az szent Iob kedig mond: Meg szerzettem az en szememmel: hogy czac ingyen se tekintsen az Leanzora. Esaiasis mond: Az ki be zaria az ô szemet, hogy ne lasson gonozt, az lakozic az magassagba.

Psal: 118.
Eccle. 27:
Ezech. 20:
Eccles. 2.
Mat. 6.
Iob. 31.

Tehát mijs óyiuc olly helyektûl magunkat, àhol az mi szemeinc meg botrankoztatnanac minket. Mélto volna mind menyegzô hazba, mind vduarba, mind es kiualtkeppen az szent Gyûlekezetben igen mértekletes ôltôzettel mennûnc, Es mindenkeppen el tauoztatnunc, hogy bûnre okot se adnanc, (757)se vennenc. De oh ki sokan néznijs mennec nézetnijs, Szep pelda Hester, kit az kiraly inkab meg szerete az ô alazatos ôltôzetibe nagy soc fris leanzoc felôt. De iay ki kemeny szamot adnac, az kic az Istentûl vôt ekessegec felôttis festet ortzat, fodor haiat, es egyeb szem feny veztesseket szereznec. De mi az mi szemûnkrôl adunc szamot.

Heb. 2.

Isten vra szemednec, azert keried hogy ő biria:

Kériůc tehát az WR Istent, aztis vezerlye vgy, hogy tiztac legyenec, es semmi bůnre ne nézzenec ŏrŏmest, Mert gyakran czac hirtelen valo tekintetbennis nagyokat vétkezzůnc, es ollyakat essůnc, hogy ha az WR fel nem emelne, fel sem kelhetnenc, es el kellene vesznůnc. Oh, oh : es iay iay:ki nagy à mi romlotsagunc, es ki soc az mi bůneinc, hogy czac az szemůnkbŏlis temeny ezer bůnŏc néznec ki, De iay nem lattyuc azokat à setet homaly miat, Azert kériůc ŏ szent felseget nissa meg mint az ven Tobiasnac, es Simeonnac es vílagositsa meg, mint az ket Emausba menŏknec, es tartoztassa ne fordullyanac az gonoszra, auagy hamar vissza fordulhassanac az gonoszrol.

(757 v°) AZ HALLÁSROL.

Az halasis meg beczůlhetetlen draga tsengŏ teremtet álattya ŏ felsegenec, hogy azzal minden epůletůnkre valo szokat, tanulasunkra, vigaztalasunkra, batoritasunkra, Isten ismeretire es tìzteletire valokat halgassunc, ŏ magatol Istentůl, Angyalitůl, es io emberektůl : Melly hallas az emberi testben mennyi soc felere hasznallyon, senki azt elŏ szamlalni sem tudna, sem gyŏzne : Kibŏl az felseges WR Istennek is az ŏ nagy mindenhato, bŏlcz, es io volta ki tettzic.

Megis az latasrol:

Ki szemůnc nézesereis temeny ezer teremtet állatit, temeny ezer kůlŏmb kůlŏmb szep szinnel ekesitŏtte meg, Eget, Napot, Holdot, Czillagokat, egi madarakat, fŏldi viragokat, vadakat, embereket, halakat, aranyat, ezůstet, draga kŏueket, ŏltŏzeteket, epiteseket, Mester czinalasokat, à kiknec czinaltatasara az embernec nagy bŏlczeseget adot. Sohol semmi teremtet állatya sints kedig, kibe valami kůlŏmbseget nem vetet volna. Eleg nagy czuda az emberekbe, hogy noha szamlalhatatlan, mind ez egez uilag szerte, De mindennec ortzaia kůlŏmbŏz egy mas-(758)tul : Es kinec imez, kinec amaz ekesseget oztót, szep termetet, kŏpczŏs es vastag derekat, gyenge ortzat, erŏs termezetet, vitesseget, bŏlczeseget, hogy mind ezec szemůnc latara segitenenec az ŏ felseges voltanac ismeretire, es mi magunkis vigaztaltatnanc es èdesitetnenc általoc.

Az hallasrol.

Azonkeppen Hallasunkrais soc szep értelmes szokat, ekesen szolo embereket, Oratorokat, Poetakat, Predikatorokat, Predikatorokat, Enekeseket, Lant, Czimbalon, Orgona, Hegedŏ, Trombita, Dob, Sip szokat, kůlŏmb, kůlŏmb czengŏ Philemile, Publikan, Rigo, Fůry, Szayko, Szarka, Czoka, Czinege czatsogasokat(!) adot, hogy ezbŏlis meg beczůlnůc az mi teremtŏ Istenůnknec mind felseget, mind io voltat : Es magunkatis ŏruendeztetnůc, nem annyira ezekben valo gyŏnyŏrůsegekben, mint ŏ benne, vgy mint kibŏl szarmaztanac, mind azoc.

De iay, mi vta hazugsagot suga amà rauasz kigyo es Sarkany, az mi elsŏ szůleinc fůleibe, es annac helt adanac, az vta im*már* czac mind hazugsagnac halgatasara, es hitsagos mulatsagra vagyodnac mindennec fůlei, Tiz-(758 v°)tatalan es fay-

talan beszednec halgatasara, hazug es álnoc tanaczra, hamís es eretnec tanyitasra, ragalmazoc, gyalazoc, fondorloc sugarlasira, tragar es peniszes czuffsagra, baba beszedre, álnokul kŏltŏt fabulakra, Király fia kis Miklosrol, Poetac Oriasirol, Apolloniusrol, es egyeb hitsagrol, virag es szerelem enekec halgatasara, Lant, Sip, Dob, Trombita szobeli hayia huyiara, es temeny ezer czaczogasokra.

Eccle. 28:

Mind ezec ellen soc keppen intetůnc hogy sŏuennyel es tŏuissel be kertellyůc fůleinket, es álnoc nyelueknec szolasira ne figyelmezzůnc, Mert az io erkŏlczŏket el veztic az gonosz beszedec, Es az ki Istentůl vagyon, Isten ìgeiet halgattya, Az ki ŏrdŏgtůl, ŏrdŏget. Esaias vgyan fel kiatuan mond : Hald meg Menny, es vŏd fůledbe Fŏld. Iacab kedig mond: Ne legyetec czac halgatoi az Istennec ìgeienec, magatokat meg czaluan, hanem meg szerzŏi, Mert az ki czac halgatya, es nem czelekedi, hasonlatos àhoz, à ki magat meg tekinti az tůkŏrbe, es az vtan el feleyti ortzaianac kepet, De az ki vgy halgattya az Isten igeiet, hogy annac megis szer-(759)zŏie, ez bódog lesz az ŏ tetemenye szerint.

I. Cor. 15. Ioan: 8. Esa. 1: Iac: 1.

Iduŏzitenkis az felet, ki czac halgattya es meg nem tartya az Isten ígeiet, hasonlittya az fŏuenyen czinalt házhoz, kire mikor az szel veszec tamadnac, le rohannac.

Az WR kedig meg nyittya az hallasra â te fůledet, czac te ellene ne szoly, es elŏtte hatra ne masz, Es valamit kérsz, meg adatic neked. De ha à te fůledet el forditod az tŏruenytůl. imatsagod is átkozot lesz, Mert álnoc vagy, hogy az te nyaualyadbannis nem bůnŏdet, hanem karodat siratod, sem kérted iobulasodat, hanem karod el tauoztatasat, De erre nem figyelmez az WR : Mert az te fůled kŏrnyůl meteletlen volt, es nem halhattad, az te wrad inteset, kire vizketet az te fůled, es azt szidalmaztad, es azert az imár te neked gyalazatodra fordolt. Sŏt mostis nints kedued, hogy azra meg térnel, azt szeretettel tanulnad, meg fogadnad : Hanem czac torkod es hasad hasznat keresed, monduan : Mig az mennyei seregeknec, az soc szenteknec miseíet halgattuc, addig bekesegben es bŏwsegben voltunc, Azkoris nem Isten tizteletit, hanem testi buyalkodasodat nez-(759 v°)ted mostis arra vagyodol : azt ohaytod, azzon kŏnyŏrgesz, nem az te vaksagodon, nem az te bůnŏd boczanattyan : Azert ez fele te ímatsagodra Istenis nem akar figyelmezni, Mint te nem akartad az ŏ igeiet hallani.

Esa. 5: Istenwra à fůlednec, keried azert hogy ŏ biria.

Ier: 6.

[I]erem. 44.

Mind ezekbŏl ezt tanullyuc, hogy mi az mi fůleinckel iol éllyůnc, arra à mi feiebe adta Isten, hogy ŏis az ŏ füleit minden kŏnyŏrgesůnkre olly keszen tarcza, à mint míjs az mi fůleinket mindenkor keszen tartottuc az ŏ szauanac halgatasara, es meg ŏrzesere. Es igy okot se adgyunc az ŏrdŏg kisirtetinec, kit soc hamis es hitsag halgatasa általis szokot szerzeni, azbol fel indituan, hol egy, es hol mas bůnre. De iay ki erŏtlenec vagyunc ezbennis, hogy czac egy kitsin sugarlasarais az Satannac es az ŏ szolgainac, ottan el haylananc, ha az WR nem ŏrzene. Akar melly tragar es sib szora keesz meg futamodni az, à ki meg

szokta az buiasagot, az torkossagot. Akar melly kitsin vsora emlitesere, is kesz à telhetetlen. De kériůc az wrat, biria fůleinket is az ô szent Lelke által, mindenkoron czac iora.

(760) AZ SZAGLASROL.

Az szagolasnakis az ô soc nemes hasznai szamlalhatatlanoc, kiuel soc szep viragoknac Rosanac, szekfůnec, Safrannac Maiorananac, Balsamonknac, Spichanardnac, leuendulanac, Isopnac, es soc töb draga fůueknec, viragoknac, gyôkereknec, faknac, gyůmôlczeknec,ételnec, italnac, es egyeb fele teremtet állatoknac hasznait be sziyiuc az mi testůnknec kônyebsegere, enhítesere, egessegere, erôsitesere, tengetesere, Hogy azbolis meg ismernůc, az mi teremtô Istenůnknec nagy hatalmatis, io voltatis, ki mindeneket belőlis el rôytet czudalatos nemes ios agockal meg ekesitet, es mind azokat mi érôttůnc, az mi hasznunkert es éltetesůnkêrt szerzet, hogy azbolis fel indulnanc szůntelen valo hálá adasra, es Isteni tizteletre.

Szaglasunkat is bůnre vonsza az ôrdôg.

De az pokolbeli ôrdôg orrunkat is kenyesegre, buialkodo szaglasra, gôgôs es akaratos fitogatasra rendelteti velůnc: Hogy szůksegůnc felôttis, mint amaz Bordelyban lakozo nôstenyec, meg tôltik sok szagolo szerszammal hazokat, agyokat, aztalokat, hogy az ki be megyen, annac testet fel indicza buial-(760 v°)kodasra es kenyessegre. Ez feiebe valo soc szagolo szerszamoc, az ôrdôgnec bůre valo haloi, es izgato kisirteti. De mi éllyůnc az io állatockalis, czac vgy à mint ô felsegetůl teremtetet, Isteni beczůletbôl kedig, es félelemből, nem kenyessegbôl, hanem egessegůnknec tengetesere, es betegsegnec el tauoztatasara, az WR Istennec neuenec diczeretire.

Mind ezec felôt kedig, erre igen nagy gondot visellyůnc, hogy mínt mi gyônyôrkedůnc az io illatba, es vtalunc bůdôs szagot, Mijs magunkat gyônyôrkettessůc az WR Istenbe, hogy ô elôtte mindenkor gyônyôrůseges illatoc legyůnc, szep viragockal meg ekesitettec, igaz hittel, io remenseguel, tůressel, szeretettel, tizta es igaz élettel, szemermetesseguel, szelidseguel, adakozassal, bekeseguel, mêrtekletesseguel, tôkeletesseguel, es egyeb nemes erkôlczeckel: Hogy mint mi az mi viragos kerteinkbe io keduel mulatunc, igy ô felsegeis mulasson gyônyôrůseges illatozasaual kôztůnc, Es meg ne szomoriczuc bůdôssegůnckel, hogy orrat el dugia (761) mint egy bůdôs dôg elôt elôlůnc. Ezt tanullyuc az szaglasrol: Hogy azbolis okot ne adgyunc az ôrdôgnec bůre valo alkolmatossagara, Ki akar minemů dolgunkba ottan alkolmatossagot keres, hogy azockal Istenůnket meg bantanuc, es vele magunkat meg vtaltatnuc. Czuda Mester ô ezbennis, hogy olly álnokul kenyesgeteti magat sockal: io illatozu (!) kenettel, pezmaual, es egyeb illatockal, hogy mihent valaki melle megyen, azbolis fel indullyon hozza valo szeretetre, Az mint az varga legenyrôlis mondgyac hogy matkaiahoz soc io illattal ment, De az mas szeretôie az szabo

2. Cor: 2: Eph: 5.

Az Varga mint akart szeretetni.

nem akarattyaual el szalaztya mellêtte, es az Leány midôn orrat tekergetne, véli az varga hogy az ô io szagat êrzi, es kezdi mondani, hogy tůle vadnac ezec az szagoc: Es az miat meg vtallya matkaia. Noha parazt trefa szo, es talam vgyis volt, De azert massonnis meg esic sokszor, hogy â miuel magat szeretetne, azzal vtallyac meg Rôuideden czac azt akarom ittis mondani, hogy az io íllatozu(!) szagockalis sokan buiasagra es kenyessegre élnec, hogy ígyis ôregbedgyec bennec az gonossag: Mi kedig azon (761 v°) igyekezzůnc, hogy ezek általis kissebbedgyec minden gonosz bennůnc.

AZ KOSTOLASROL.

Nagy neuen kellene az WR Istentůl vennůnc, hogy ennyire kereste ô szent felsege keduůnket, hogy minden éltetô teremtet állatit az szaiunc izihôz szabot, es mindenikhôz kůlômb kůlômb izt adot. Kenyert, bort, vizet, hust, vadat, madarat, kapant, ludat, gyůmôlczet, Mézet, borsot, Safrant, fa haiat, ezerkeppen el valtoztatot, es mindenic eledelbe, ételbe, italba, fatzanba, huros madarba, malosaba, ramfolba, semlyebe, buza, arpa, ros kenyerbe, czeresnyebe, megyébe, baratzkba, fůgebe, narantsba, pomagranatba, Citromba, Lemoniaba, kertuelybe, sziluaba, berekinyebe, nyospolyaba, es minden egyeb éltetô állatokba kůlômb kůlômb izeket teremtet, az mi szankhoz illendôket, hogy az kostolasais, az meg ragása, es el enyelese gyônyôrůseguel elegy lenne az-zoknac, az kic által tengetni akarta életůnket ez fôlden. Ezert hogy azokbolís fel indulnanc Isteni szeretetre es tizteletre.

Szanc izitis, meg vezte az ôrdôg.

(762) De Szanc ízítis ottan el vezte à pokolbeli ôrdôg, mihent â mi elsô szůleinc meg harapac à meg tiltot fánac gyůmôltset, kiket nyalanksagoc miat ki ůzete Paradiczombol. Ez ny[a]lanksag Noet reszegsege miat czufoltata fiaual. Lottal ket leanyat férteztete meg reszegsegebe. Esau etele miat vezte el az ô elsô szůlôtseget. Iob fiai à lakas kôzt veszenec el. Az Israelbenis sokan lakasoc miat veszenec à puztaba, Heli Pap fiai torkossagoc miat veszenec el. Helam Kíralt Israelbe aztala felôt vere àltal az ô szolgaia. Absolonis Dauid fia, etel kôzt ôle meg ôczet. Holophernesnec reszegsegebe veue feiet Iudit aszony. Sodoma es Gomorrais, torkossagoc miat vesze el. Ieremiasnal panaszolkodic az WR az ô nêpere, hogy minec vtanna meg tôltôtte ôket éledellel, az vtan attac magokat paraznasagra. Moysesis panaszolkodic hogy meg hiztac, es az wrhoz fel rugtac. Szent Pál nyiluan mondgya: hogy az lagyac, buiac, torkossoc, Istennec orszagat nem veszic. Az wr az reszeges szolgat negye vagattatya, Es inti az ô hiueit, hogy meg óyiac magokat, hogy az ô sziueket meg ne terhelnéc tobzodassal, (762 v°) es è vilagi életre valo szorgalmatossagockal. Oe maga az WR, Ianos, es Ianos tanyituani, es az vtan az Apostoloc, az elôt az regi szent Atyac es

Nagy emberec mint estec â miat

Ezech. 21: Ier: 5.

Deut. 32: Cor. 1. 4.

Matth: 24 Luc: 21.

Sokat bőytőltec az regiec.

Prophetac, Sokat bőyteltec, ki egy nap, kiket nap, es ki harom nap. nemelly mint Esdras egy hetig sem őtt, hanem bőytel es imatsagual szolgaltac az WR Istennec, hogy enhítenec az ő testeknec soc fele gonosz keuansagokat, es azt zabolan hordoznac, hogy az Isten Lelke meg ne szomorodnec bennec : Szent

I. Cor. 9:

Pális igy szol : Meg enhìtem az en testemet, es rabotasag ala haytom, munka es faratsag ala adom, hogy midőn masnac predikalloc, valamikeppen en magam ne lennec semmire kellő,

Regi Bornemiszac, es keues etelűc.

Sokan éltekben egy czep bort sem ittac, Mint az Nazarenusoc, mint Samson, Kereztelő Ianos. Sokan még az kenyeretis nem őttec, hanem valami aszu morsalekot ragtac, es bőczőt, borsot, babot, aztattac, es azzal czac tengettec életyeket : Szent Ianos

Miert mieltec.

vad gyűmőlczőt es győkert szedegetet etelere, kiket nem magoc mutogatasabol mieltec, Mint nemelly bolondoc : Hanem az ő bennec lakozo Szent Lélec meg vilagosituan az ő sze-(763)meket, Láttac ez egez világnac hitsagos torkos es nyalankos dolgait, azoknac el mulandosagat, es az testnec kenyesseget az io lakas kőzőt. Azert eztűl el rőtenuen es iszonyoduan, gondoltac hogy iob volna az Léleknec keduet keresni az őrőc èletre, hogy ne*m* mint a testnec, kit houa inkab hizlal az ember, annyiual tőb fêrgeket étet magabol, halala vtan.

Teis ehez tarcz magad, tested keuansagiba.

Mostis szűkseg minden igaz Keresztyennec mind étele, itala, ruhazattya, munka, faratsag, veritec epites es akar mi egyeb dolgaiba magat czac vgy tartani, hogy sziuec meg ne

Luc: 21:

nehezűllyen miattoc, Hanem minde[n]kor minden nyaiasagoc menybe legyen, Es è vilagual vgy éllyenec, mint ha ingyen it sem élnenec, hanem menyegbe, az honnan variac az Christust,

Phil. 2.

ki el iőuen el valaztattya az ő halando testeket, es az ő diczőseges testehőz hasonlatossa teszi.

Egyel azért es igyal, es magad meg ne őld, De ha lehet mindenkor legy iozan es mértekletes, es sokszor az mit szemed, száiad keuan, ne ád neki : Mert azzalis lassan lassan az őrdőg arra vondogal, hogy az nyalanko-(763 v°)das es torkossag vtan, buialkodgyàl, agyban heuery, lelked, eszed, elmed meg szelyesegyec, el bolondullyon, hiaba valot, hazugsagot szoly, es egyeb gonossagot czelekedgyel. Ezt azert mihent eszedbe venned, iol mieled ha egy vagy ket nap meg eheztetedis testedet, mind addig, míg érzed raytad az ő kenyesseget, De semmit ne bizakodgyál az te iozansagidba*n* es erődben, hanem kőnyőrőgy az WR Istennec az bőytőlessel egyetembe, mert az kic magokban bizakodnac, azoknac mind bőyteleseket, mind egyeb vigyazasokat még tőb bűnre fordittya az Satan. De Isten az őtet félőket, es benne remenlőket, nem hadgya az ő vigyazasoc, bőytőlesec, iozansagoc, mértekletessegec, es imatsagoc mellett.

AZ ILLETESRőL :

Az Testnec érzekensegetis io vegre szerzette az WR Isten, hogy az hewseg ellen hiuesseget vegyűnc, az hidegseg ellen

melegseget, az ehsegbe elegseget, szomiusagba nem szomiuhozast, betegsegbe egesseget : Ha mit tapaztalunc, meg ismeriűc ha lagyé, kemenyé, ioé, gonoszé.

(764) De az Satan soc keppen vétkeztet ezbeis, hogy szemeddel hunyorgass, laboddal mas labad(!) tapogasd, markat szorits, meg czipied, tantzba hozzad szorits, niha megis czokold, ruhaiat, hayat partayat, sűeget el rőyczed, es szaz fele tapogatassal mind azt, mind magad tőb tőb bűnre izgassad : Euais előszer meg tekinte àz álmat, es latta hogy szep, az vtan hozza nyula, végre meg harapa, es miatta mind ez vilagot halalba eyte.

Az alkolmatossag segit à bűnre.

Az Czigan előszer nézegeti az maset, az vtan tapogattya, végre elis lopia. Minden bűnbe előszer az álkolmatossagtul kel magunc ónyi, Es vgy óhattyuc meg magunc az bűn teteletűl : Mint midőn valaki soc penzt, vagy aranyat hagyot nálad, vagy tartani, vagy testamentomba, hogy gyermekenec tarczad, ha ismered hogy ragadozó termezetű vagy, el se vőd, Mert netalam kezedhőz ragad. Auagy ha ismered hogy az szemed igen szereti az aranyat, ne nézegesd, mert talam rayta kap az szemed. Ha ismered buia termezetedet, ne menny olly helyre à hol fel gerieztő szőmelyec vadnac. Auagy ha megyis, ne szemleld, auagy kőzől ne űlly melle, Mert (764 v°) gyakorta egy kis illetes nagyra tèried, mint egy kis szikrabol nagy tűz tamad :

Eccles. 13.

Az ki tsac illetijs az fenyű fekete viazt, meg motskosodic tűle mond Salomon. Ismet mond : Mesze el kerűld az gonosz szőmelyű aszont, es az ő haza fele ne kőzelges. Ismet : Az heuitet tűzes vasat ha illeted, nem art annyit, mint ha az buia szőmelt wyoddal meg érted, Mert az tűz testedet egeti meg : De az gonosz szőmely lelkedet. Az kì haragossal lakic, haragossa valic, az hazugual hazugga, az morgoual morgoua, az czalardual czalardà, az czaczogoual czaczogoua, az czelczapoual czelczapoua kel lenned, viszont Angyallal angyalla leszesz.

Prou. 5:

Psal. 17.

Summa az òt erzekensegről.

Tehát az kí magat bűntűl akaria ónyi es azt akaria hogy az őrdőg kisirteti ne fogianac rayta, ez őt érzekensegenekis io hordozasaba iol vitezkedgyec.

Az wr Christus őt erzekensegeről:

Az te tőb vigyazasod mellet kedig es kőnyőrgesed mellet, vőd peldaul elődben ő magatis az mi wrunc IESVS Christust, ki az ő edes es draga szemeiuel mindenkor iora (765) nézet, es ha mi veszedelmest latot, keseruesen sirt, mint Lázar halalan, es Ierusalem veszedelmen.

Fűleiuel mindenkor iora halgatot, Es ha mi szidalmas, gyalazatos szokat hallot, fohazkodua tűrte engedelmesen. Orraual es szaia kostolasaual, epeuel elegitet etzetet szaglot es kostolt. Minden testenec érzekensegi kinlottac, midőn az meg veretet es tőuissel meg koronaztatot teste, kezeit labait által szegezuen, fűggene állana. Te nekedis iob, szemeddel most sirnod, fűleddel, oroddal, száddal, testeddel szenuednec(!), hogy

Matth. 9:

nem mint az vtan testestûl es lelkestûl â kûlsô setetsegre vetetned. Iob it most fel szemmel auagy vakon fel kezzel auagy czonkan, santan, Istennec kedueskedned, hogy nem mint ket szemmel, kezzel, labbal, az ôrôc tûzre vetetned.

Czac igyekezel iora, se[g]it az wris

Az WR CHRISTVS inkab akart kinlodni mindęnic érzekensegibe, hogy nem mint bûnt mielni valamellyikeuel. Igy ha teis inkab akarsz faydalmat szenuedni, mind szemedbe, mind fûledbe, mind orrodba, mind szadba, es minden tagaidba, meg óltalmaz (765 v°) az WR bûntûl, es rea segit, hogy kôrnyûl metelt szemed, fûled, szad, orrod és egyeb tagaid legyenec.

Deut: 10

Rom: 8:

Kiknec testi faydalmoc nem egyenlôc, nem czac az ô ôrôcke valo gyônyôrûsegekhôz De még czac ez vilagi czendesseghôzis, Az mint CHRISTVS wrunc az ô igaiat gyônyôrûsegesnec es az ô terhet kônyûnec mongya : A mint ezt magadbanis eszedbe vehed hogy az paraznasagba nints czac ezered reszerint valo ôrômis annyi, mint az tiztassag szeretô czendes es nyugodalmas sziwbe, Az lopasba es koborlasba, nints ezeredni nyugodalom, mint az kì igazan kereset marhaiaual él. Az torkossagba nints annyi vigasag, mint mennyi nyugodalom az mértekletes etelben, italban, Az Keuelysegben es akaratos szoba, iarasba, nints annyi bekeseg mint az alazatos es szeretettel szolo emberbe. az bekeseg edesb az haborunal, hadnal, írigysegnel gyûlôlsegnel, Igy minden egyeb Istenes élet, hasznos mind ez ielen valo vilagi életre, mind az ôrôcke valora,

Mat. 11.

Ved iol eszedbe.

I: Tim. 4.

Hasznai mind ez inteseknec.

Sies es semmit ne varakodgyal az meg iobulasba.

(766) Ezeket az ôt érzekensegnec tartasarol es birasarol, azert beszellem, hogy ezec által hamar hamar az eleiben vegyûc eleit az ôrdôgi kisirteteknec, à mint mondgyac : Principijs obsta, sero medicína paratur. Az betegsegnec hamar ved eleit még az kezdetin, Mert ha meg éric, kesô az oruossag : Igy minden bûn ellen óltalmazo módot szabot ô szent felsege, azzal hamar élyûnc mig az bûn meg nem ért. Mond szent Pális : Ne adgyatoc helt az ôrdôgnec. A mint Iudasról es Saulrol azt mondgya az iras : Hogy végre az Satan beleiec ment, Es midôn elein az WR soc szep szockal es fenyegetesselis szolot volna Iudasnac, végre hon az Satant lata hogy bele buyt, monda neki : Mennyel szerezd meg, à mit akarsz ideien, Iay ki rôttenetes az, kit oztan igy hagy el az Isten es ô maga el kûldi elôle, Ez felet minden szôrnyûsegre rea viszen oztan az Satan, es végre fel akaztattya magaual, mint Iudast. A mint affelekrôlis czuda Historiakat hallunc ez vtan. Azert ha ma hallod az Wr szauat, ottan engedgy annac, es azt naprol napra ne halogasd, hanem ma fogad meg. Ha penig (766 v°) ismered erôtlensegedet, es az mellet az ôrdôgnec ezer es szaz ezer leselkedesit vtannad, teis kialton kialcz az wrnac, meg emlekezuen az ô nagy soc szep igeretirôl, Sôt vgyan fenyegetesselis paranczollya, hogy ôtet, mondom czac ôtet, nem mast, segitsegûl hiyûc à mi nya-

Eph. 4. Ioan. 13:

Rôttenetes, el hagyatni Istentûl

Deut: 15. Heb. 3.

Ne legy tunya à kônyôrgesbe:

ualyainkba : Es fogatta hogy ki rant es meg szabadit azbol. A mint peldac, Abraham midôn kisirtetet, hogy fiat meg ôlne. Dauid midôn Saul, Absolon, Semei, es soc ellenseg kergetnéc. Es még felesegeis Michol czuffolna. Pelda Iob, Susanna, Sara Tobiasne. Pelda Ionas Propheta, Daniel, es az ô társai, kiket az tûzbeis meg tartot. Peldac az Apostoloc, soc regi szent Remetec, kic czuda dolgokat szenuettec az ôrdôg miat, à mint ez vtan czuda Historiakat hallunc, mínd az regiekrôl, mind az mi idônkbeliekrôl. Mind azokrol, kíc vigyazuan meg tartattac, mind azokrol, kic tunyasagoc miat el ueztec.

Serkentesec.

Szemnec es latasnac bûntetesi:

Erre hogy valoba fel serkennyûnc, im mostis cuda lôt dolgokat mondok, mint (767) bûntete meg Isten azokat, kic az ô érzekensegôket kenyessegre ereztéc. De most czac rôuideden keuesrôl emlekezem, az vtan soc Historiat értûnc mindenikrôl, Innet azert ved eszedben ezt, hogy ha te ez ío tanaczat az szent Irasnac nem fogadod, mind ket helyen, it ez fôlden szaz ezer kinyat, az pokolban szamlalhatatlan, ôrôcke valo kinyat vallod Mert ittis mindenic érzekensegnec egynihan szaz bûntetese szereztetet, Hogy az ki szemeuel gonoszra vagyodic, es aztul nem akaria meg tartoztatni, egy kitsinbe nem akaria keduet szegni, Isten arra halyogot, czipazast, peczinyezest, es soc kûlômb kûlômb nehesseget, es faydalmat erezt : Es igyis akaratod ellennis be huntattya szemedet. Hogy ne nézhes arra, à mire vagyodnal. Beiczi Ambrus czuda alnoc Procator vala, ki addig forgata éyel nappal az ô alnoksagara az Decretomokat visza, hogy végre tizta vackà lôn : De az vaksagbanis nem tuda Istenhôz têrni. Mondotta az Inas Deakia, hogy veleis czuda patuaros dolgokat iratot : Es niha hazabol ki kûldôtte volna, De ô az ayto meget meg vonta magat, Es az, kest ke-(767 v°)zebe veuen gyakdosot ket fele, es hanta magat, mint ha valakiuel pôrlôdôt volna, az, szôrnyû gondolatit beszelle az vac Prokatornak. Ez felec, kic semmi ostorral nem tanulnac pokolbannis ôrôc setetsegben es nagy kinokban lesznec. Igy az ki szaiat, torkat, hasat, orrat, annac szaglasat nem akaria meg zabolazni, hanem mindenben édesgetteti, finyalkottattya, tôlti zabalottattya, vgy iarnac mint Israel fiai, kic el vnuan az Mannat, hust es soc fele nyalanksagot keuananac, azert annyi fûry hust ada Isten nekíc, hogy végre emelgeni kezdenec minden eledeleket, es az orokon ki menne az bûzi az emelgesnec. Láttam kic fris etkeket keuantac, es végre kazdagoc leuen frissen lakoztac, De oztan annyira meg veszet szaioc izi, orroc, torkoc, gyomroc, hasoc, annyira emelget az io ételtûl, italtul, hogy Ross kenyeret, peniszes turot, kôkent, czipket, vad almat ôttec ô magoc, es czigert, vagy sert, vagy fôt vizet ittac. Es czac néztec szolgaiokra, melly io izûn ettec az io etkeket. Lattam

Vac procator:

Szanknac es egyeb iznec bûntetesi.

Emelgôc.

ki végre aszony ember teyieuel tengette magat ôreg ember koraba. Lattam ki (768) harmintz ket tal etekben sem ehetet egy falatot szaia izint valot. De meg tanyitot volt Matthias Király egy èffele Pap wrat, egy hetig valo eheztetessel egy boltba rekeztetuen, ki Doctorokhoz keszûlt volna, De ô meg vette az arrat Doctorsaganac. Lattam ímez szôrnyû dolgotis Huzt váraba szallaskort : hogy az regi reszeges katonac, darabantoc, annyira meg veztec az bûdôs hustul, es feketenyulo bortul, hogy mind kezec, laboc le czûggedet, es minden fogoc meg indult, es mikor pôkni akartac, az fogokat ki pôktec az nyallal egyût. Hallottam olly ehseget, kibe az fa haiat ôttec, es sokan meg holtac. Láttam bûdôs szaìu Procatorokat, es kiknec az nyeluec, torkoc meg veszet, es kic el haraptac nyelueket. Az kic ez fele bûntetesselis nem tanulnac, azoc pokolban mind ôrôcke czikorgattyac fogokat, es soc keppen kinozzac szaiokat, torkokat, orrokat, gyomrokat, hasokat, à mint soc iras bizonyittya. Azonkeppen az kic az ô szemermes testeket, akar firfiu, akar aszony, erezti szûntelen valo latorsagra, Soknac meg rodhad, el szakad, es meg bûdôsûl, meg franczosul, Es soc szantalan ki-(768 v°)nyat vallya. Minden teste belôl es kiuûl megfekelyesûl, Azért az vndoc keuansag vgyan rayta lesz. De azban kedue szerint semmit nem érezhet. Sokan az szôrnyû kinokat nagy sikoltással szenuednec kô miatt is, kíc nem vizelhetnec : Colica mìattis kic nem kakalhatnac, kic miat riwnac, siwnac éyel es nappal. Lattam ollyakatis, kíc az mas ember felesegenec labait nyomdostac, es az fériec elôttis mikor czac gyôngyôt fûztekis, egy szemet fel vôt, es hogy már neki nyuytotta, es azkor czípte az wyiat, vgy hogy az wra eszebe nem vehete, de az felesege ertôtte mire valo az fele czipes : Es végre olly Colikassa valt, hogy az ètelt, italt, es kest sem vehete kezebe, hanem mas adot ennyi, Es keuanta volna, hog[y] tsac fel emelhette volnais kezet, labat. Ki hinne, hogy Isten rea néz czac ez fele czintalansagrais, Es hogy czac ezekertis meg bûntetne. Azonkeppen láttam ki midôn mason nem tudna kônyôrûlni, íobagyanac, szolgaianac panaszat, banattyat czac mosolgotta : Végre szomszedgya, szolgaia, auagy az ô maga gyermeke rea tamadot, varabol, varosabol kì rekeztette. Ez méltatlansagon (769) midôn ôis panaszolkodnéc Kiralynac, baratìnac, nagynac kitsinnec, czac fûlôc mellôl boczottac. Oe kedig annyira el keseredet, hogy el szaradot bele, sem ehetet sem ihatot, mikor szoltis szaia meg czerepezet, es vizzel lagyitotta torkat. Lattam, kic fôsuenysegôkben nem akartac Isten tiztessegere czac keuesetis kôlteni. De az Doctoroc nagy àlnokul akarattya ellen szantalan sokra sartzoltattac. Az pogan Tôrôkôc kedig tíz annyira. Hallottam Tôrôkôc miat, tengeren, tômlôtzben, soc szôrnyû kinzasokat, tûzes fogoual fog vonasokat, olly kalodazasokat, kibe ôszue sugorodot az fô ember, à ki regen szitkozodot, hogy az lepedôtis nem egyenessen teritôttec az agyra, De oztan mikor az kalodabol kí vôttec, egy nihany holnap mulua, az tôrôc à hatanac vetette térdet, es vgy egyene-

Procator.

Buiasag bûntetesi.

Lab nyomoc bûntetesi.

Irgalmatlansag bûntetesi.

Fôsuenyseg bûntetesi:

Czuda kinoc.

sitette meg : Igy tudgya Isten az testi gyengeltetôket meg tanyitani. Láttam Nagysagos aszont, ki draga aranyos szekerbe, fris ôltôzetibe, barsony es aranyas parnaian, szep nyeritô louakon nagy keuelyûl iart, ki végre mikor buydosnec feiedelme elôt, parazt szekeren, szûrbe, hordoba, pór (769 v°) louakon szaladot, hol imide, hol amoda : Végre ô maga fôzôt, talakat mosot. Ez mídôn egy nyomorult nemes szolgalo aszszont dagalyaba ki ûzet volna varabol, azzon varbol ôtetis ki ûzec.

Hallom, hogy nemelyt az Tôrôkôc megkôtôznec istrangual, es meg ônt̂ôzic vizzel, es annyira el hal, hogy nem érzi magat ; az vtan fel ebreztíc. es ismet mas keppen kinozzac. Kinec az talpat veric, meg sozzac, es ketskeuel nyalattyac. Kit hegedô vasba tartnac, es ot siw, riyw, kit vizbe burongatnac, Az Gallyakonnis kemeny ostorozasokat mielnec. De megis midôn ki hozza Isten ôket, sokan el feleytic. Talam ha az pokol tûzebôl hoznais ki è feleket, aztis el feleytenec. De annac soha mind ôrôckeis nem leszen vége.

Serkeny fel:

Effele bûnteteseknec Historiait, ez vtanra halasszuc. Most ez keueset Summa szerint azert szamlalom, hogy ezbôlis fel serkennel az te ôt érzekensegidnec io maga hordozasara : Mint im érted, hogy az ki szemet, fûlet, orrat, szaíat, sziuet, es egyeb érzekensegit Istenes dolgokban foglalni nem akaria, ha-(770)nem szabadsagra erezti az ô gonosz keuansaga szerint, Isten meg tudgya ôket zabolazni ittis, De ha vgy sem tanulsz, az vtan mind ôrôcke mindeniket szaz ezer keppen kinoztattya pokolba az ôrdôgôckel, Mert ô engedelmet keuan az ô teremtet állattyatul, es azt akaria, hogy az kit mire teremtet, arra élyûnc vele : Es vgy míjs az szerint száz ezer hasznat es ôrômet veszûc, ittis, az mas vilagonnis : Hogy mind szemed, fûled, orrod : szad, torkod, gyomrod, sziued, tested, lelked, es minden kûlsô es belsô érzekenseged édeskedgyec es gyônyôrkedgyec ô benne, mind ôrôckôn ôrôckè. Hogy soha se ehezzel, se szomiuhozzal, se beteg, se mezitelen ne legy, se fogoly, sem*m*i bu es banat sziuedben se szallyon mind ôrôckôn ôrôckeis.

Nagy kônyôrges kel erre.

De miert hogy mêg az hiuekis az ô nagy ro*m*lotsagoc miat, az ôrdôg czalardsaga miat, ez vilagnac gonosz peldaia miat, es az testnec az ô nagy kenyes nyughatatlansaga miat, magokat ezekben meg nem birhattyac, vgy : hogy eppec es fogyatkozas nekûl valoc lehetnenec. Hanem hetszer, es hetuenhetszer vétkeznec, mind latasockal, hallasockal, szag-(770 v°)-lasockal, kostolasockal, gondolatockal, es minden kûlsô es belsô érezekensegeckel : Es az miat ôkis mindennap mindenikbe soc keppen szenuednec. Azert szûkseg gyakran kônyôrgenûnc ô szent felsegenec, hogy à mi érzekenseginketis birassa az ô men*n*yei szent lelkenec általa órankent, kit miellyen velûnc az ô Átyai io voltabol, az ô dragalatos áldot szent Fianac áldozattyanac fizeteseiért.

Immár érczûc meg mit tanulanc ez ideig valo negy Predikacionkban.

Elsô Predikacionkban szolanc az ôrdôgôkrôl, Mi állatoc, es melly gonosz termezetûc legyenec. Es ellene valo vigyazasinkra mint intessûnc az szent Irasban. Es Istenis miert most tellyeseguel nem veszi el rolunc minden hatalmat?

Masodikban szolanc soc fele neuezetirôl, hogy az ô ártalmas vóltat azokbolis meg értuen, ónuc magunkat, à mint egyeb ártalomtulis óltalmazzuc mi magunkat, Vgyan ottan egy nihany rôndbeli kisirtetetis szamlalec: hogy kit egy bûnre, kit masra izgasson. (771) Es az Christusnac ô ellene valo óltalmazasirolis szolanc.

Harmadikban, ket embernec rôttenetes kisirtetit beszellem, czac az egy vétec az paraznasag miattis mint lôt, es azoknac draga nemes hartzokat ellene.

Negyedikben szep tanusaginc lônec minden kisirtet ellen valo vigyazasinkrol, akar ôrdôg, akar test, akar ez vilag haborgasson. Errôl erôs dolog az mi gondolatinc es az mi érzekenseginknec io maga hordozasa: kiket mint kellessec ioba gyakorlanunc, meg értôttûc.

Ezec vtan az kôuetkezendô Predikacionkban czuda Historiakat hallunc, az ôrdôgnec soc fele kûlômb kûlômb kisirtetirôl. Szep tanusagockal egyetembe elegy.

Most hiyuc segítsegûl à mi wrunc IESVS Christust, kit az Atya ada az ôrdôg ellen egyedûl óltalmul mi nekûnc.

IMADSAG.

O IESVS CHRISTVS, mi wrunc es mi Istenûnc, te hozzad kialtunc, Mert az (771 v°) pokolbeli ellenseg reanc vgy rohan mint az eh Oroszlan. Ha te meg nem segitesz kedig, kônyen minket alnoksagaualis meg czalhat, ereieuelis el eythet, kegyetlensegeuelis el szaggathat. De ha te hozzanc kôzelgetz, bár czac tauul lassonnis, el rôttenuen el futamtatod: Kérûnc azert tegedet, méltoztassal minket óltalmad ala venned, mert erôtlen gyermetskec es gyenge gyarloc vagyunc ô ellene, óltalmaz azert hogy ez kegyetlen vad el ne szaggasson minket. Ha egyebet nem akarsz, hanem hogy míjs szembe szallyunc ô vele, legy tehát melletûnc, es az te erôd tessec meg à mi erôtlensegûnc mellet, kiból mind ôrôcke tiztelhessûnc tegedet, es az te mennyei Atyadot, es az vigaztalo szent Lelket, Vgy legyen wram.

KÔVETKÔZIK

MASIC RESZE AZ OER-DOEGI KISIRTETEKRÔL VALO TANVSAGINKNAC.

(772) HISTORIAC, ES LÔT DOLGOK: REGI ES WY KISIRTETEKRÔL.

Derec Summaia.

Ez Masic Reszben az kísirtetekrôl, nagyob reszere czac Historiakat beszellec, mellyec igen czudalatosoc lesznec, kiknec szep hasznatis vehetic azoc, kic lelkeket birattyac Istennec szent Lelkeuel.

Kônyeb tanusagert kedig szoloc az Historiakrol hat rendben:

Elsô rendben az regi Remeteknec czudaiokrol, es az ô eredetekrôl es soc fele kisirtetekrôl.

Mint Remete Ianosrol, annak alazatos maga ismeretirôl, alazatossagra intô tanyitasarol, ôrdôg ellen draga tanacz adasarol, Es egy nihany czudaknac beszelleserôl: Mint iart egy hires Remete keuelysege miat, kit az ôrdôg meg czalt aszony ember kepebe. Mas Remete kedig immár vénsegebe mint (772 v°) izgattatot az ôrdôgtûl buiasagra, kit Isten azert ereztet volt rea, hogy ô az fele bûnben leledzet iffiakat nem tudot tanyitani. Viszont azon Remete Ianos beszellet czuda dolgot egy ígen nagy bûnôs embernec meg tereserôl, kiert az ôrdôgôc czuda keppen kinzottac azt, De az WR Angyali vegre el ûztec ôket. Touabba, szolunc egy nagy szent életûnec el eseserôl, es fel kelleserôl è bûnbôl. Mind az regi dolgokat kedig, elegy beszellyûc az mi idônkben lôt hasonlo dolgockal.

Masod Rendben kezdûnc szolni tôbbekrôlis neuezet szerint: Az Hor neuû Apaturrol, kihôz ôrdôgôc iartac Angyal kepebe. Apolloniusrol, ki meg ragatta az ôrdôgôt es az vízbe buritotta, ki soc baluanyozokatis teritet meg. Machariusrol, kit az ôrdôg intet imatsagra. Mas Machariusrol, ki az ôrdôg szem feny vezteset el vôtte, midôn egy Leany boriunac tettzenec az szûlec elôt. Hillarionrol, ki testenec kemeny buia geriedezesit kemenyen foytogatta, Azonkeppen Hieronymusis. Hillarion

kedig soc egyeb ôrdôgi rôtttenteseketis latot, mint Lu-(773)ther Martonis, Ezeket meg hallyuc masod rendben.

Harmad Rendben szẹnt Antalról lesz szonc. Minemů soc szôrnyů keppen iut az ôrdôg eleibe. Az ôrdôg alnoksagarol mit beszelt, es ô annac mint vôtte eleit, Es mit hasznallyon az kísirtet mi nekůnc, Es az ôrdôg iôuendôt mint ismerhet. Ezeket Antaltul meg hallyuc. Ezec vtan emlekezem ìsmet az regi Remetekrôl, Es meg mondom mit kůlômbôztec az mi idônkbeli czalard es baluanyozo baratoktul. Szol kedig szent Antal arrolis, hogy noha az ôrdôgôc Angyal kepebeis el valtoznac, De ô meg mondgya, mint kel meg ismerned ha ôrdôgê vagy Angyal. Ad szep tanusagotis errôl, hogy dragab magad meg birni, az ôrdôgen valo gyôzedelmednel: Meg hallyuc ismet aztis, ô magais sz. Antal mint kůszôdôt az ôrdôgôckel, Es mit mielt minden kisirteti ellen.

Negyed Rendben soc fele embereknec kisirtetirôl szolunc, Es meg hallyuc, nemelyt mint kôltôt fel éyel hogy imatkozzec, es az mit felelt neki. Nemelynec azt monta, hogy ô Gabriel Angyal, azis mit felelt neki. Ne-(773 v°)melyhôz iut Christus kepebe, azis mit felelt meg hallyuc. Nemelyt vgyan megis czalt Angyal kepebe. Nemellyeckel Istent szidalmaztatta akarattya ellen, es azert még sem veszet el. Nemelyt paraznasagban es egyeb bůnôkben mint eytet, es azzoc mint tértec meg.

Nemellyec czac egy szauockalis mint gyôztèc meg az ôrdôgôt. Effelec kedig melly igen alazatosoc voltac, kic magokat semminec véltec, es az ô ereieket czac az wrtul kèrtec. Es akar mittis nagy bekeseguel tůrtec. Ezeknec peldaitis értenůnc sokra lesznec hasznosoc.

OEtôdic Rendben szoloc, en idômben lôt egynihany dolgokrol. Mert lattam hagyigalasokat az ôrdôgôknec, Lattam forgo szelben valo czauargasokat es haboru inditasokat. Szoltam azockalis, kíc szôrnyů keppen lattac sokszor. Azockalis kiknec Angyal kepebe Cristalbol, vagy Kelhbôl szolt. Azockalis, kiknec soc dolgokban szolgaltac, à mit nekic parantsoltac. Hallottam hogy nemellyec meg értôttec aztis, mit szolnac à madarac es barmoc, az ôrdôg segitsegebôl, meg(774)mondom azert mind ezekrôl mit értôttem. Ez mellet az en magam kisirtetimrôl. Emlékezem az ôrdôg ůzeserôlis.

Ezek vtan megent térec az fele kisirteteknec értelmere, mellyec az hiueket epitic. Mondoc Historiakat, elôszer arrol, az kì igen banta mikor kisirtete nem volt. Egyeb fele Historiakatis beszellec, Mint egy meg hóltrol, ki az koporsobol fel keluen, mosolyodot haromszor: es meg magyarazta az okat. Nemelly boszuíat mint tůrte, Nemelly bůnẹn mint bankodot, Mondoc Historiat arrolis, az gonosz gondolatnac mint kel eleit venni. Arrolis, mint vigaztaltatot egy vac, hogy ne bannya vaksagat. Szoloc az keuelysegrôlis Historiakat. Arrolis, az egyedůl valo lakasrol mit mondtac nemellyec. Szep Historiakat mondoc az alazatossagrolis. Mint banta egy mikor diczertec: Mas mint futot az tôb futockal, âhol nem féltis. Mondoc

Historiat az erôs hitůekrôlis, Es peldat veszůnc, hogy semmibe el ne hidgyůc magunkat. Hallunc szep dolgokat azokrolis, kic magokat szep móddal birtac. Syluanus barat almarolis. Egy nihany bolond aitatossagok-(774 v°)rolis. Szoloc azrolis, hogy minden az ô tiztibe kedues lehet. Arrolis, az atyafiui szolgalat melly draga. Hallunc hasznos Historiakat az imatkozasrolis: Az magunc birasarolis. Az bůnben valo fel kellesrôlis, Arrolis, hogy az bůnben el ne hadgyuc egy mast. Mondoc czuda Historiakat az paraznasagra valo geriedezesekrôlis. Az sokaig valo kisirtet szenuedesrôlis. Szoloc egy soc szelenczes ôrdôgrôlis. Az en raytam lôt dolgokrolis. Es arrol valo tanaczomrol. Mind ezekrôl azert szoloc, mert mindenben practicai vadnac az ôrdôgnec, kìknec Historiaibol soc fele épůleteket vehetnec az értelmesec.

Hatod Rendben olly Historiakat hallunc, mellyec meg ielentic az ôrdôgnec soc fele izgatasit minden bůnre, az mellyeket Isten meg tiltot az ô Tôruenyebe, az tiz paranczolatban. Mínt az baluany imadas, hamis eskůues, ůnnep tôrés, szůlec nem tiztelese, az gyolkossag, az paraznasag, az orzas, az hazugsag, es ezekbôl szarmazo soc gonossag.

Elôszer kedig az hatodic rendben fogoc mondani egy Historiat, egy Szereczen iffiu-(775)nac rôttenetes gyolkossagarol. Az vtan az lopasrol, es az hamis eskůuesrôl. Szoloc egy Bôlcznec rôttenetes paraznasagarol, Az vtan az baluanyozasrol, Es azokrol kic szuleieket nem tizteltec, mint iartac. Es azokrol, kic paraznasagban heuertec, Es kic reszegsegben es egyeb gonossagban Istenhôz nem tértec. Mondoc rôttenetes Historiakat egy nihany Isteni ostorozasrolis. Ezec vtan szoloc à gyolkosoknac bůntetesekrôl, Es ismet szoloc à paraznakrol czuda szôrnyů dolgokat. Mind ezec inkab mind mi idônkben lôttenec.

Emlekezem rôuideden az fôsuenyec es tekozloc Historiairolis. Vtol az igen nagy Bôlczeknec esetekrôl szoloc. Es megmondom kiket értec az igen nagy bôlczeken, Es intem azokatis mint tarczac ô magokat. Mind ezec mire valoc legyenec, meg értyůc ti[l]tul az Historiac kôztis, leg vtólis,

Most azert az wrnac segitsegebôl kezdgyůnc el az elsô rendbeli Historiakat.

ELSò RENDBELI HISTORIAC, AZ KISIRTETEKRôL.

(775 v°) Ez elsô Rendben szolunc az regi Remetekrôl, Az ô eredetekrôl, es soc fele kìsirtetekrôl,

Elôszer Remete Ianosrol, az ô tanyitasarol, es egy nihany Historiaknac beszederôl, Es tôb Historiakrol, à mint az Summaiat oda fel meg hallanc.

REMETEC EREDETE.

Noha az Remeteknec nagyob resze ôrdôgi czalardsagbol lôt. De kôztôkis talakoztac ollyac, kic igazi értelemben voltac.

Elôszer szoloc mind az ket felekrôl, mind azokrol kic teuelygettec, mind azokrol kic igazatis tanyitottac.

In Epistola ad Ctesiphonem contra Pelagianos.

Sokan az regiec kôzzûlis, ô magais Ieronimus ir egy nihany czalardokrolis: Mint Euagriusnac, Ruffinusnac, Origenistaknac, Ammoniusnac, es Euthimusnac czalard életyekrôl, eretnec es hamis tanyitasokrol, kic olly nagy szent remeteseget es barat szerzetet gondoltac, hogy az szerzetbelieknec semmi bûnre czac meg sem kellene mozdulni: Erre mond Ieronymus: Hát èffeleknec auagy kônec, auagy Istennec kellene lenni. (776) Mert à kôbe nints sem*m*i érzekenseg, es azert semmi bûnre nem indul, Az Isten kedig merô szent. De az ember kí bûnben fogantatot, vgyan nyelí az hamissagot.

Egyic tsalard Remetec azoc, kic magokat bûntelennec mondtac.

Iob. 15.

Czalardoc azert mind az felec, valakic vagy magokat, vagy az ô szerzetes Mestereket hirdettec tiztaknac, es bûn nekûl valoknac lenni. Mert még az kic ígaz szentec voltakis, az ô szentsegec Isten elôt czac az IESVS CHRISTVS igassagaba lôt: kibe noha volt kûlsô io maga tartasis, De azis Christus aiandeka, es az ô szent Lelkenec ereie volt. De olly bolond az ember, hogy mídôn az szentec felôl valami ieles dolgot, szep Predikaciot, nagy czuda tetelt hallot, à miat ôket imadgya, mint ha az szep predikallas vagy czuda az ô ereiekbôl volna.

Matth. 7:

De az en szep predikallasom, sem czuda tetelem, sem kûlsô iamborsagom, nem tehet engem igazza Isten elôt, à mint azWR mondgya: hogy az feleknec soknac mondgya, Nem ismerlec titeket. Es szent Pális magarol igy szol: Noha semmi bûnben nem furdal lelki ismeretem, De ezben nem tartom igazulasomat. I. Cor. 4.

(776 v°) Mert ha Pilatus, Herodes, Caiphas, Iudas predikalnais, czac igazat mondana, az ő szauokat beczûlnûnc kellene az igaz mondasert, mint az arany lantz draga ô magaba, az fértelmes aszony nyakabannis, de azert az ôtet nem teszi iamborra, noha nemelly bolond az ô kûlsô ekessegeiert nagy tiztesseget teszen neki: Igy embert az kûlsô maga tartas, predikallas, czuda tetel, szelid erkölcz, nem teszi szente Istennec elôtte. Mert az Isten sziuet néz, aztis olly keppen keuanna, hogy soha egyszeris meg ne mozdulna semmi bûnre: Ez penig el veszet mind è vilagbol, még azkor, midôn Adam vétkezet. Azert akar ki legyen, valaki azt mondgya, hogy bûne nints, hazud az, I. Ioh. 1.

Masic czalard Remetec azoc, kic az bûn boczanattyara mas Christust keresztec: Matth: 24.

Czalardoc azokis, kic az bûn ellenis imit amot mutogatnac Christust, az az, iduôsseget hol imez, hol amaz által varnac. Errôl igy szol az WR: Ha valaki mondandgya: Imè ihon az CHRISTVS, auagy amot, ne higyetec. Ezt érczûc meg io modon: Az Christust keresni az, midôn bûn boczanattyat,

Istenuel valo bekellest, igassagot es ôrôc életet keressûnc, Midôn azert ennec meg (777)keresesere mutat valaki masua az IESUS CHRISTVS áldozattya kiuûl, mint az Tôrôkôc, Sídoc, az papasokis, monduan: Te menyel imez kietlenben, imez Remetehôz, auagy imez Clastromba imillyen érdeme[s]hôz. Ezec es soc tôb ezerec ez fele mutogatasoc, mind idegen Christust kerestettec. Ezzel kedig rakua vala à Papa orszaga. Mert elôszer Ægiptomban es Asiaban, es tiltul illy hamis velekedesec tamattac volt: Hogy az emberec az kietlenben inkab szolgalhatnac az Istent, hogy nem az kôzônseges tarsasag kôzt: Azert soc puztac es kietlen helyec rakuac voltac Remeteckel, kic lyukakban, kíc kôw sziklác kôzt, kic erdôben lakoztac, Symonrol azt iriac, (ha igaz,) hogy soc eztendeig fel laban állot egy oszlopon, kínec ferges turíabol az melly férgec le hultac, draga kôue valtoztac: De bûn el hinni.

Mint eretiec az Remetec es Baratoc:

Symonrol valo hazugsag.

Az Remetec vtan az Clastromoc tamadanac: Es el hitetec ez vilagot, hogy ot az Christust inkáb meg talalhatni, es szenteb életet vehetní. Azoc még az bûdôs kuklyatis nagy penzen attac az holt testekre, apattzac nagy aszonyokra, baratoc nagy wrakra. Es (777 v°) sokan fiakatis íduôssegôknec nyereseieert baratta tetettec, Soc hazasoc egymastul el valtac, es szerzettesseget vôttec fel.

Ezec vtan mint neuekettec tôb vtalatos czalardsagoc, Soc fele misec, bólczoc, szent vérec, forrasoc, nints helye it, hogy mind elô szamlallyam. Summa szerint te ved eszedben, valami el akar szakaztani az WR Iesus CHRISTVS halalanac érdemetûl, mind azoc czalardsagoc, kickel mostis rakua ez vilag: Mert erre szaz ezer gondgya vagyon az ôrdôgnec. De ez vaksag leg nagyob vala az regi Remetec ideiebe, Mind az által annyi setetsegbennis gyuytogatta az WR nemellyeknec elmeíebe es sziuebe, az ô igaz Euangeliomanac vilagat. Azokba ki szedegettec egy nihanyat.

Azert az mellyec íllendôc az Euangeliomhoz, azokbol im hozoc elô egy nihany Historiakat, az ôrdôgi kisirtetekrôl.

REMETEC KISIRTETIRôL.

Ieronimus irasibol szedegetet Luther Marton, az regi idôbe Christus szûletese vtan valo Atyakrol, egy nihany dolgokat, Mellyek-(778)be Ieronimus czuda dolgokat beszel azkorbeli baratokrol, az az, kûlôn kietlenbe lakozo Remetekrôl, Kic kôzzûl nemelly bolond aitatossagbol es ôrdôgi czalardsagbol, nemelly kedig io okokbol, Sôt nemellyec kegyetlen feiedelmeknec haborgatasokbol keszeritettec kietlen helyeken, kô sziklac es lyukak kôzôt lakozni. Egy elôbe azoc kôzôt nem volt amaz teuelgô baluanyozas, Peter, Pál miseie, kic magoc felôlis mit értôttec, eszedbe veheted imez Historiabol, kit Ieronimus jr egy Ianos neuû Remet[e]rôl.

Regi Remetec mint eretiec:

REMETE IANOSROL.

Remete Ianos elete es tanitasa

Vala Ægiptomba Lyto varosa kietlenebe egy ember, kit à fôlden sz. Ianosnac hiytac, kihôz soc orszagokbol íartac tanyitasara, es czuda tetelire. Mijs hatod magunckal midôn Ierusalemből hozza mentûnc volna, nagy kegyesen fogada, es midôn végre velûnc beszelgetni kezdet volna, monda: Edes fiaim mi szûkseg volt ennyire faradni tanusagtokert, Ha az Prophetac es Apostoloc irasi es az WR Christus tanyitasi mindennap elôttetec vadnac hazatokba, Miczoda va-(778 v°)gyunc mi azokhoz kepest, szegeny alaualo nyomorult emberkec, sôt férgetskec.

Maga jelôl mely alazatosan velekedet.

Ez vtann inte ôket alazatossagra, hogy az ô ennyi meszûnnen valo faratsagoc miat, magoc el ne hinnec, Se semmi aiandekokba fel fuualkodtac ne lennenec. Kiról nekic czudakatis monda, Mint czalattac meg az ôrdôg miat sokan az kietlenbeis. Tanaczotis szepet adta nekic, az ôrdôg ellen valo vigya[za]srol, es arrol igy szola velec.

REMETE IANOS BESZEDE.

Elsô ostroma az ôrdôgnec.

Hogy az ôrdôg mentûl elôszer gondolatinkat es eszünket ostromlya, azert ô ellene fô vigyazasoc az lenne, hogy soha hitsagot, faytalansagot, buiasagot, keuelyseget, torkossagot, telhetetlenseget, boszonkodast, es semmi Isten paranczolattya ellen valo dolgot ne gondollyanac. Ha kedig valami alnoksagual beled fuuallana akar mi gonosz gondolatit ottan viszont ellene valot gondolly, illy keppen: Hogy az Isten azt meg tiltotta, es mond elô azt à mit oluastal, vagy hallottal az fele tilalomrol az szent Irasba, Es viszont à mit Isten paranczol az tizta, ígaz, (779) kegyes. es Istenes életrôl, es bekesseges tûresrôl. Mert ha így hamar eleit nem venn[e]d, tehat az kis szikrat fel geriezti, az gyenge gyôkeret meg neueli, Es annyira eszedet vezti, hogy valamit egyszer el szantal, akar paraznasag, akar telhetetlenseg, akar reszegseg, akar boszu allas, es akar mi legyen, mindenkor azt elôtted, elmedbe es sziuedbe forgattattya, mind imadsagod, tanulasod, es irasod, es akar mi dolgod kôzôt, Es igy èffele sziuû embernec soha bekeseges czendessege nem lehet, hanem mindenût izetlenkedic, kelletlenkedic, fél es mindenkor rôtteg. Viszont à ki eleit veszi, hamar hamar gonosz indulatinac, buia, keuely, harag, irigy, hazug keuansaginac, Ez à szent Léleknec aytot nyit elmeiebe es sziuebe, ki meg beczûlhetetlen nagy czendesseget, vig es édes lelket szerez benne, es fel indittya mindenkor Istenbeli édessegre, bizodalomra, remensegre, szeretetre, bekeseges tûresre, tizta, iozan, igaz, es irgalmas életre.

Ime kitsinből melly nagy vetket es kint szerez.

Nagy szörnyû kinoc ezec az emberbe:

Nagy edesseg az czendesseg.

Effele soc szep beszedec vtan, es az mellet az Istennec igaz ismeretirôl, az ô benne valo félelemrôl, hitrôl, es egyeb szep tanusagok-(779 v°)nac predikallasi vtan, Beszelle oztan

czuda Historiakatis, kibôl inte ôket az ôrdôg ellen szûntelen es hóltig valo vigyazasra, De azokba it most czac vagy harmat szamlaloc elô, monda azert.

HISTORIA.

A keuelyseg miat mint eset egy Remete.

Vala egy Remete, ezen kietlenbe, kôzel en hozzam egy barlangba, igen mértekletes eletû, keze munkaia által magat tengetuen, éyel es nappal imatkozuan: es mindenkor ioba foglaltatuan. Es midôn latna hogy lelkebe meg szepûlt volna, es naponkent mindenekbe epûlne, Egy gondolattyaba el hiszi magat, de czac aligsag egy elôbe: Az vtan kezd bizakodni magaba iobban iobban, es magat nagynac vélni: Es mast magahoz kepest alab valonac lenni, Ez miat ô rea illyen kisirtet szalla.

Buiasagnac kisirtete mint vezte egyet.

Az ôrdôg egy szep termetû aszony kepebe estue fele megyen hozza, tetetuen hogy el teuelyedet volna az kietlenbe, es esedezic sockeppen, adna az éyielre szallast neki, egy elôbe fély es dobog, de vêgre be fogadgya, Es idôre rea tekinteluen, egyszeris, maszoris,(780) fel geried, kezd vele tereczelni, es kérdezni, Mit iárt ot à kietlenbe? Az ôrdôg gyenge aszony módgyara kezdi az okat beszelgetni, de olly álnokul, hogy édes beszedi kôzôt mind iobban iobban geriedne reaia, es végre ruhaiatis tapogatna kezetis fogdosna, még szakalahozis nyulna tôrôlgetuen azt. Es az vallarais kezet vetne, es magahoz szoritana, meg ôlelne, es megis czokolna, Végre midôn mind ezekbe engedelmes lôt volna, leis fekûsznec, Es midôn szinten szandekaban volna, az ôrdôg alola ki enyeszic, mint egy árnyec. Es nagy soc sereg ôrdôguel egyetembe, pôki, hurogattya, vgy annyira, hogy soc szantalan gyôtredelmi tamadnac. Kic miat ki fut az kietlenbôlis, es az vtan az kôz emberec kôzibe adgya magat. De valahol ollyra talalt, ki intôtte volna, hogy terne meg az ô regi tiztire, es azban szolgalna Istennec, es ismet lenne iozan, tizta, es mértekletes eletû. es tanulna aitatosan, ô ezec elôt el futot.

Azkorba nagy czuda:

Ez dolog az idôbe czuda volt, Mert ezec mint Isten Predikatori ollyac voltac, kic az Pogansagot azkor soc keppen teritettec az (780 v°) Christushoz, Kiknec nagy aiandekotis adot, hogy az kietlenbe magokat tarthatnac, mint Illyes regen, es az vtan Keresztelô Ianos, De kôzzûlôc nemellyec nagyot estec, kic nem tuttac iol élni az aiandeckal. Kôztûnk is lattam illyeneket, kic hires iamboroc, es io tanyitoc voltac, es magokat czudaltac, mast kedig gyalaztac, Ezec végre vagy reszegseg, vagy rôstseg, es egyeb bûn miat, minden dolgaiban izetlen es kelletlen lôt, es alab valo elôl vôtte ôtet az tanyitasban.

Mostani.

Mas kisirtet, kibe meg tartatot:

Regi lôt dolog ezis: Volt egy iffiu, ki midôn panaszolkodnéc egy igen meg vénhedet Remete baratnac, hogy az ô buiasaganac semmikeppen nem álhatna ellene: Az vén Remete el ûzi elôle, alituan hogy az, az ô maga kenyessege miat vagyon:

Az iffiu midőn ezen lelkebe sokat kínlodot volna, végre megyen masic tanyitohoz : Es kérdezi mint ha mason volna az fele testi buia kisirtet, mit kellene annac mielni, hogy meg győzhetne vndoc keuansagat : Ez szepen kezdi inteni meg teresre, poenítenciara, mertekletes életre, kőnyőrgesre, vigyazasra. Es meg (781)vallya neki hogy ő az, ki soc bűnben el eset, es őtet czac nem ketsegbe eytette egy vén Remete. Ezt haluan amaz, meg szomoroszic : Es kőnyőrőg Istennec, hogy az vén Remetere erezsze az őrdőgnec szinte ollyan kisirtetit, Es midőn azis sokaig győtrődet volna miatta vénsegebe : Vêgre ez iambortul meg feddetic, hogy meg vtalta az kisirtetben eset iffiut. Es kőnyőrőg érőtte, es meg szal benneis az vtalatos geriedezes.

Szep szo.

Ennec igen szep szaua volt ez : Mikor meg szakad kőntősed, Lám nem mindgyart veted el : Tehát az Isten kepere teremtetet embert is ne vtald meg hamar az bűn miat.

Wy dolog.

Imè ki czuda dolgoc voltac ezec : Hogy előszer az szűzesegnec nagy aiandekat vőtte nemelly, De ha azban el hítte magat, el vetetet tűle az aiandec. Mostis sokan iarnac igy. Láttam Predikatortis, kí mast igen ragalmazot, es czudalt hogy Predikator leuen, mas feleseguel lakot, kit miert hogy szelid leleckel nem tanyitot, őis azba eset.

Mas dolgot az őrdőgőkről ezt beszelte az Ianos Attya : Vala vgy mond egy ember, ki eléin soc fele gonossagaual magat igen (781 v°) meg terhelte volt. De midőn egy ollykor az WR rayta kőnyőrűluen, bűneit el vtalta volna, El mene az hallottac koporsoiaba, es oda rőytőzéc, éyel es nappal artzal le buruluan, siratuan bűneit, Ezben midőn egy het tőlt volna, éyel nagy soc őrdőgőc mennenec reaia. Es előszer szoual kezdic kemenyen dorgalni, monduan : No hituan szemtelen lator, kessőn keztel az iamborsaghoz, immár meg agottal az latorsagba, es el fogyatkoztal ereiedben, az vtan czelczapsz Isten előt. Mit bolondoskodol, hogy életedbennis magadot igy sanyargatod, az vtanis velűnc egyetembe mind őrőcke kinlodnod kel. Téry meg az előbi kedues, vig, es győnyőrűseges életedre, legyen immár mínd végig vigassagos életed. Midőn èffele soc szoual zaygananac felőtte, ő czac egy szoual sem ád valazt, hanem az ő el kezdet fohazkodasaban megis ohayt es fohazkodìc vala kesereguen az ő bűnein. Ezen el busuluan az őrdőgőc, hogy czac még sem mozdulna az ő szauokra, verni kezdic, De ő sem nyőg, sem iaydul azokba, hanem mind czac siratuan bűneit, azon fohazkodot, hogy meg bantot-(782)ta az WR Istent. Időre keresni kezdic barati meg talallyac az koporsoba, es kéric hogy terne meg hazahoz, de semmi keppen nem vehetic rea, Azon éyel ismeg rayta az őrdőgőc, es kemenyen tőric, veric, es fagatty[a]c Harmad éyel azonkeppen, hogy immár czac alig mozgot az lelec benne, De ő megis sziuebe czac az ő bűnein sirt es nyőgőt. Kin végre az WR kőnyőrűluen, midőn szinten rayta zaygananac es verekednenec az őrdőgőc, egyszersmind el futamodnac ezt kialtuan : Meg győztel, meg győztel, meg győztel. Netalam az wrnac Angyali futamtattac őket, mint Raphael az Tobìas

matkaiatul. Es az vta az őrdőgőc ackeppen semmibe haborgatni nem mertec, kinec nagy czendesz lelke indult : Es olly nagy Istenes életű valt benne. hogy mindenec az kic ismernec, Angyali es mennyei embernec mondanac. Es rola peldat véuen, nagy soc tőb gonosz életűc Istenhőz tertenec.

Mostis kőztűnkis leielnec ily dolgoc, mit gondolsz Maria Magdolnarol, Es arrol kiből az wr het őrdőgőt űzet vala ki, menyi kinyais, es az vtan menyi őrőmeis volt. Igy mit (782 v°) tudunc mi bele, midőn betegsegűnkbèn, korsagunkban, Colikankba, fogsaginkba, gyermekinc es marhainc veszedelmebe, ellensegűnc haborgatasi miat gyermekinc auagy szűleinc, auagy regi baratinc es attyafiainc boszontasi miat valo keserűseginkben, mint forgolodic mi kőztűnk is, mint Iobrol mondgya az iras. Bizony neha nem lattyuc, de most is mind rőttent, mind ver bennűnk is : De legyen ez ember pelda mi nekűnkis, akar melly nagy őrdőgi nyaualyainkbannis. Ha bár het ezer őrdőg laknek is valakibe, mint hogy egy Legiois volt azba, kiből à disznokba kéredzenec. De ha tiz ezer bűnben keueredet volnais valaki, vgyan szem latomastis es miatta vesszőzest, fő vetelt, akaztast, egetest érdemelt volnais. megis ne vtallyac meg hanem szelid leleckel, inczéc az meg teresre. De iay ki nehez ez à keuely sziuűknec : őc keuannac magoknac, de masba nehezen szenuedic el.

Pelda mint eset, es jel kőlt az kisirtetből:

Illyen dolgotis nagy czudat beszellet azon sz. iambor. Ez is azon kietlen főlden volt : Hogy midőn egy ieles szent életű Remete vénsegeig, mind iffiusagatul fogua, nagy bőy-(783)telesbe es imatsagba, mint amaz Anna aszony, es édes tanulasokban es tanyitasokban életet foglalta volna, es soknac mind életiuel, mind tanyitasaual, mind czuda teteliuel, hasznalt volna, kiben az WR Istenis annyira meg beczűlte, hogy mindennap Angyalatul kűldene neki eledelt, melly Angyal aztalat addig meg teritőtte, míg ő az wrnac szolgalattyaba volt foglalatos, kit ős mindenkor áldassal es hálá ádassal őtt, es az vtan az ő szokot Isteni szolgalattyara ment, Es felőt soc iőuendő dolgokat ielentet, es à mit ő meg mondot, mìnd meg lőttenec. Melly aiandekis szep aiandec Istentűl. I. Cor. 12.

Luc. 2:

Noha nagy volt az aiandec nala, de megis el esett.

De midőn ezekben sokaig előb előb ment volna, kezde niha gondolkodni, mint ha mind ezec az ő méltosagos érdemeiért es szentseges voltaert, es masnal érdemesb voltaért lennenec, es kezde ezekben maganac hizelkedni, es magat magaztalni. Ez gondolat vtan czac mint egy kitsin rőstseg es tunyasag indul benne, hogy nem kezd szinten annyi buzgossagual iarni dolgaiba mint az előt, Iollehet ez olly kitsin volt, hogy ő maga azkor eszebe nem vehette kelletlenseget. (783 v°) hanem azert vgyan el iart szokot dolgaiba. Mint à haiois vgyan megyen ázert ha szinten níha nem euezíkis, az ő meg inditot futamatytyaba, így ős az meg szokot predikallasban, es díczeretekben el iart, de rősteb, hidegeb, es kelletlenb sziuel, mint előb, mert az ő sziue immar el hanyatlot volt testi fel fuualkodsagra, maga mutogatasra, testi lagysagrais, es buia keuansagrais, kit ő egy

Czuda keppen hozza Isten az embert az ő ismeretire.

Lassan ki czusz az ioie.

Hizelkedese. Mint iart:

elôbe czac bûnnec sem vélt, hanem mind azokba megis hizelkedet maganac, mint ha ô nagy érdemes szent volna : Lôn azert egy ollykor midôn szokot Isteni tizteletit el végezte volna, hogy be menne barlangiaba, es ennec az Istentûl elô keszitetet kenyerebôl, hol iollehet vettet aztalt es kenyeret talalna, de keuesse feketebet, es nem olly io izût mint az elôt : Kin czudalkozékis, es megis szomorodêc, mind az által éuec, es meg elegedéc, es szokot dolgaira mene, De az ô elôbi keuely buia, es egyeb testi gondolatiba meg nem szûnec, hanem sziuebe nagyobban nagyobban vagyodic vala parazna életreis, kire valo gondolkodasiban annyira el aiult, hogy ímmár vgy tettzenec, hogy az aszony (784) emberec mellette fekûnnenec, es ôket ôlelgetne, Es végre vgyan rea szana magat, hogy helyét es tiztit el hagyuan, gonosznôc vtan iarna, es ez vilagnac egyeb hitsagat kôuetne, Mind az által magat meg ûtuen azkor meg tartozodéc, Es ìsmet el mene az ô szokot Isteni szolgalattyara. De immár mind szeme, szaia, sziue, esze, elmeie, visza fordult vala gonosz keuansagi miat, Onnet meg téruen megyen aztalahoz, es talal igen fekete es aszu kenyeret, es mint ha az ebec meg ragtac volna : Kin igen keseruesen sir, de nem bûneit sirattya, hanem azt, hogy annyi bôczbe nints mint az elôt, Mind az által eszic, es az vtan kezd iobban iobban langozni, es ki vagyodni, es annyira izzadni, hogy azon setet éyel ki indulna, keresuen testenec keduet, Es mint egy rab es kôtôzet, vitetic bolond keuansagitul nagy bolondul, es meg vakult eszel es sziuel. Midôn immár egy eyel es nappal bolygot volna, Masod etzaka gondolkodic hogy menne az tôb àffele atyafiac kôzibe, egy kietlenbeli Clastromba, Es be mene. Azoc tuduan az ô regi beczuletes voltat, Istentûl nagy io neuen veszic, hogy hozaioc méltoz-(784 v°)tatta az szent Atyat el kûldeni, elôtte térdre esnec, kôszôntic, kezet, labat czokollyac, Es nagy szeretettel vendeglíc. Etel vtan az attyafiac mint olly hires, tudos, szent Atyatul kérdezkettec, â mint regi szokasoc volt, es kéríc hogy ôkêt tanyitana. Tanyitya ôket, es szepen predikal nekic :

Iol meg erczed, mire valoc ezec.

Kérdezkednec soc dolgokatis, es arrolis az kin keuely, telhetetlen, es buia kisirtetec vadnac, mint kellene ellene állania : Es azokrais szepen felel : Es nagy bôlczen elô kezdi szamlalni, az ôrdôgnec minemû soc fele inczelkedeti legyenec, es arrol az szent Iras mit mondgyon, es ellenec minemû vigyazasra inczen,

Midôn azert egyebeket soc nemes inteseckel tanyitana, Az tanyitas kôzt fel buzdul az sziue, es mond maganac : Imè mint tanyitasz mast, Tehát miert nem tanyitod magadat, Es gondolkodni kezd bunein, à ki miat Isten ô rea az czapast boczatta, Es esedezuen elôtte engeztelni kezdi, hogy meg boczatana az ô nagy irgalmassagabol, az ô szent Fianac olly áldozatytyaert, ki eleget tôt ez egez vilag bûneiert, az ôueiertis. Kit az (785) WR kegyelmesen meg halgata, Es ismeg wyonnan olly nagy czendesz, es bekeseges lelket veszen, kiból az WR Istent mind hóltig nagy ôrômmel szolgalna es diczerne, Es magatis okosban tartana : Iollehet ez ezten sokaig tartot rayta : De az wr végre el vôtte rola.

Idônk[ô]e lôt dolog

Ehôz mostani idôbennis lattam hasónlatos Predikatort, ki iambor hazas leuen, feleseget el felôytette vele az ôrdôgnec kisirtete, Es mint imez regi iambor, bolondul czac nem taytekot hant, masra valo geriedezesibe, Es sokszor irasat tanulasat, imatsagat felbe hagyuan, meg gyôhôssedet sziuel ment, es mendegelt olly helyre, az hol lator keuansagat meg szerezze. Ez husz eztendeig vgy tartot rayta, hogy addíg czac az langozodas es keuansag volt benne. De Isten soha czac egyszeris nem ereztette az kûlsô bûnnec meg szerzesere egez husz eztendeig : Hanem negyuen eztendôs koraba, midôn ôis egyebeket meg kezdene vtalni, olly czuda keppen eytegette az ôrdôg az bûnnekis meg szerzesere, hogy kit meg mondanijs iszonyu Mert à hankodas míat vgyan ki ment belôle (785 v°) az firfiui mag az mas szômelynec az hasan, de vgy hogy à szômelyec soha meg nem férteztethetnenec. Kibe az Istennec czuda itelete lôt, hogy amazoc ártatlanul maradnanac, ô penig magat azoc felôt valo fértelmesnec ismerne, O ki melly titkos kisirtetec ez felec. okat ennec ôis à keuelyseget mondotta, kibôl ôis mind az által, ugyan meg tért, de igen kessôre, iollehet siralmi miata mindenkor nagyoc voltac, es annyi vigyazoua valt miatta, hogy szûntelen czac tanulasra, kônyôrgesre, iozansagra, predikallasra atta magat, Es azoc kôzt sokszor annyi czendessege volt sziuebe, es Istenbeli ôrôme, hogy tizszer felyûl halatta az ô kísirtetit : Illy czudalatos volt es vagyonis Isten az ô szentibe. Kit az nem tud czudalni, az ki bolond es értetlen es az Isten dolgait nem ismeri.

Ez legyen élsô Rendbeli Historianc, Remete Ianos beszede szerint.

MAS RENDBE, SZOLUNC

egy nihany regi es wy dolgokrol : Hor neuû Apatwrrol, ket Machariusrol, Hillarionrol, es Luther Marton kisirtetiról

De czac rôuid szockal.

Horhoz Angyaloc kepebe szekeren iûttec az kisirtôc.

(786) VOLT egy regi Egyhazi emberis, iambor vén ember, HOR neuû, annakis soc fele kisirteti voltac ôrdôg miat. Az tôbbi kôzôt ez volt rayta : Hogy az ôrdôgôc soc Angyaloc kepebe hozza iûttec : Es tûzes szekerbe nagy frissen mint egy nagy Kiralyt kisirtôttec volna, Es az Kiraly azt mondta volna : Te ò ember az Istennec minden paranczolatít be tôltetted : Czac ez hiya : Essel térdre es imadgy engem, es è szekéren el viszlec velem. De az vên iambor mond : En mindennap imadom az en Iduôzitômet, ha te az volnal, ezt nem keuannad en tûlem. Es el enyiztenec.

Kis fekete gyermec kepebe:

Apolloniusrol ezt iriac : Midôn kônyôrgene Istennec, hogy óltalmazna neg ôtet à keuelysegtûl, es ne hinne el magat az ô aiandekiba, Mond az WR neki : Nyully à valladra, es â mit ot kaphatz, vesd be az tengerbe : Es midôn az vallara tôtte volna kezet, mint egy Szereczen gyermec akad kezebe,

Es midőn be buritana az tengerbe, kialtot hogy ő volna az keuelysegnec őrdőge.

Szep tanacza.

Ez à kisirtet ellen illyen tanaczot adot, mint az kigyonac ha meg tőred az feiet, oz-(786 v°)tan nem árthat: Igy ha az kisirteteknec gondolatit meg ronthad, es annac eleit vehed, hamareb meg menekedel tűle: Tehát az ki szűntelen io gondolatokban forgodic, azon nem verhet győkeret az kisirtet.

Baluanyoztatasa az őrdőgnec.

Eztis irta Apollonius: Hogy Ægiptomba annyi baluanyozas volt, hogy az oktalan állatokat es vetemenyeket imadnac. Sőt valaminec haszna volna, mindent Istennec vélnenec. Az őkrőket véltec Isteneknec lenni, miert hogy életűnkre valot szerezhetűnc raytoc. Az Nilus folyo vizet véltec Istennec lenni, hogy niha ki araduan meg őtőzne az ő szanto főldeket. Imadgyac vala az főldetis miert hogy az teremtene minden életet: Az Ebeketis es az maymokat, az Esztragokat, es baglyokat Isteneknec véltec az ő hasznokért. Az vetemenyeketis es fűueketis imattac, ezert, hogy midőn Pharaho az Tengerbe veszet, azkor sokan vetemenye miat meg tartoztatot, hogy vele el nem ment. Azert erről illy gondolattyoc volt, hogy az ki mit vetet azkor, az tartotta őtet meg, es azert az ki buzat, ki árpat, ki rost, ki hagymat, ki dinnyet tartot Istenenec.

Ha Isten el hagy, nints olly bolondsag, kibe nem eshetel.

(787) Ezt azert irtac meg: hogy eszedben ved, nints olly iszonyu rut bűn, kire az őrdőg akar melly embertis rea nem vehetne. Az mint mostis soc Ersekec, Pispekec, Czaszaroc, Hertzegec, wrac, Bőlczec, fa kepeket, az Mostranciaba válo Ostiat, az Misebeli Ostiat, es ezer szenteket imadnac. Kiket olly igen óltalmaznakis, hogy meg halnac mellette. Az Kősseg kedig czupa kaba es oktalan mostis soc ezer bűbay es babona miat, es őrdőgi bizodalom miat. It nalam nemellyec azt montac hogy az szaiara nem io tenni az lepedőt az halotnac, mikor el temetic, mert be ragia, es az dőg halal inkab lesz, Es ki egy keppen, ki maskeppen kabalkodot, Iay ki bolond az ember, Mondhatnac ezer babonat mellyec ezer Isten gyarant tartatnac mostis az soc bolond nep kőzőt.

Szoloc touab roloc.

Czuda tetele az baluanyon.

Ez Apollonius eztis mielte, midőn az bolond kősseg az ő kepeket az mezőn hordoznac, mint az fa feszűletet az Papistac, kőnyőrőguen Istennec azt miele, hogy meg se mozdulhassanac helyekről, végre meg engeduen hogy el mennyenec, sokan meg térenec.

Istenj szolgalatrais int az őrdőg, de rauaszul.

(787 v°) Machariusrol ìríac, hogy az őrdőg az aytaiara menuèn, zőrgetue fel kőltette, Iere vgy mond az Egyhazba imatkozzunc: Es az eszebe véuen, hogy őrdőg szolna, mond neki: Te hitvansag mi kőzet neked oda:

Sok czintalansagi:

Midőn kedig az tőb atyafiackal be gyűlt volna az Templomba, lata nagy soc apro fekete szereczen gyermetskeket futosni. Es valakiknec szemere ket wyokat vetic vala, mind szunyadnac vala, az kiknec szaiokat illetic vala, azoc asitnac vala: Nemellyec előt kedig aszony ember kepebe iarnac vala, Nemellyec előt, kő műes, acz, terhős, es holmi munka teuő kepebe iarnac vala. Nemellyec előt penig rőzketuen, tauul

kerűlic vala. Midőn az WR Vaczoraíahoz iarulnanakís, nemellyek fekete űszőget vesznec vala, es azoktol az WR teste visza tér vala az aztal fele, az kic kedig az WR testeuel reszesűlnec vala, azoktul el futamodnac vala, miert hogy az WR Angyali azoc mellet álnac vala.[1]

Szem feny veztese:

Más Machariusrol, ki Ægiptomban soc czudakat mielt, es hiuen tanyítot, ezt iriac: Hogy midőn egy ember felesegestűl hozza ment volna, es mutatnac leanyokat, hogy (788) boriuua valtozot volna: Oe monda: Czac szemetec fenyet veztőtte el az őrdőg, mert ennekem czac Leannac lattzatic, Es mídőn kőnyőrget volna êrőttec velec egyetembe, meg nyilec az szemec.

Mas szem fenyveztes:

Mi ìdőnkbennis lőt ez, hogy à ki dragara tartotta buzaiat es gyakran ment nézegetni, el veszet szeme fenye, es midőn nem láthatna, fel akaztotta magat.

Ioh. 13.

Iudasbais őrdőg buyt vala, es el vete hamissan kereset penzet, es fel akazta magat.

Hillarion, buia kisirtetit, mint enhitőtte:

Hillarion Remet[e]ről iriac, hogy meg mondhatatlan nagy buialkodo gondolati es keuansagi voltac, Es ő mondotta volna az ő testenec: Te szamar im meg lasd hogy nem rugsz fel: Es midőn nagy ehezessel, szomiuhozassal. heuen es hidegen valo nagy munkackal győtrêne testet, hogy czac niha niha harmad napba egyszer ragodnec valami győkereken: Megis az buiasagnac keuansaga sziuebe vgyan geriedezet, noha az teste el erőtlenedet: Ki miat annyira meg keseredet az iambor, hogy az orraual az főldet turna, es vgy győterné testet, de megis vgyan lan-(788 v°)gozot benne az keuansag: Ez termezet felőt valo őrdőgi izgatas volt.

Sz. Ieronimus Doctor, ki nagy soc dolgokat irt, es az Bibliatis Sidobol Deakul forditotta, ezent iria maga felől, Kijs annyira enhitőtte testet, hogy el szaradot szinten, de megis éget benne az keuansag: Innet eszedbe vehed, hogy az gonossagnac keuansagi nem czac az meg romlot termeszetnec indulatibol, hanem az mellet az őrdőgnec izgatasibolís vagyon sokszor.

Hillarionrol eztis iriac: Hogy egy etzaka kezdet hallaní soc kis gyermetskeknec sirasokat, soc disznoknac rőhőgeseket, soc teheneknec bőmbeleseket, Soc aszony embereknec iaygatasokat, soc oroszlanyoknac orditasokat, soc vitez seregőknec zőrgeseket, es meg szamlalhatatlan soc fele rőttenteseket. Es midőn eszebe vőtte volna, hogy őrdőgi mesterseg, Terdre esuen imatkozic, es eleibe indul, Es lattya hogy egy szeker nagy sebes louakon mind seregestűl rea rohanna. De mihent emlitene az WR Iesus neuet, ottan mind el enyeztenec.

Luther kisirtete.

(789) Luther Martonrol iriac, hogy niha dísznoc kepebe rőhőgtec kamaraia elot, és szőuetneket vittec éyelre eleibe, Es niha barat kepebe szoltac vele, Es az űueg ablakon el ki mentec. Es vton soc puskackal forgolodtac kocziia mellet, kiket ő latot, de egyeb nem lathatot. Es tőb nyiluan es titkon valo dolgokat mieltec. Luttherről iria egy iambor midőn kérdenec,

[1] Sajtóhibával: azac mellet álnoc vala.

mi az oka hogy olly foganatoson tanyitod az embereket, mint ha által latnad sziueket, es meg tapasztalnad lelki faydalmokat, Mond : az en soc kísirtetim az oka, mert magamon mindeneket elôszer meg érzettem. Tehát soc száz fele kisirteti voltac nekijs, niha felôtteb valo rôttenetesek is, hogy az kic felôtteb kisergetetnec azokat is tanyithatna.

Kikrôl azert emlekezem, hogy az szent Pál szaua eszûnkbe iusson : Nem volt (vgy mond) még tû raytatoc kisirtet, hanem tsac emberi. Az az : nemellyekre czac annyi es àffele kisirteteket erezt az Isten, à kit az emberi termezet is meg birhat. De nemellyekre kic nagy lelki méresseget es soc aiandekot vôttec, emberi erô felôttis kûlômb kû-(789 v°)lômb rôttenetes kisirteteket erezt az Isten, hogy meg tessec vgyan szem latomastis az ôrdôgnec emberekre valo gyûhôssege, Es szûntelen vigyazua kônyôrôgienec ellene :

Hillarion. Hillarìonrol iriac, hogy sokszor mezitelen aszony ember kepebe melleis fekût, Sokszor imatsaga kôzt Farkasoc es Rokac vgrandoztac által, Sokszor diczerete kôzt szablyasoc le vagtac egy mast elôtte, Es kûlômb kûlômb mutogatassal felbe akartac vele hagyatni imatkozasat.

HARMAD RENDBE, AN-talrol lesz szonc : Es meg hallyuc minemû szôrnyû keppen iût az ôrdôg eleìbe. Az ôrdôg álnoksagarol, mit tanyitot, Es mit hasznallyon az kisirtet nekûnc : Es az ôrdôg iôuendôt mint ismerhet. Ezeket Antaltul meg hallyuc. Ezec vtan emlekezem ismet az regi Remetekrôl : Es meg mondom mit kûlômbeztec az mi idônkbeli czalard es baluanyozo baratoktul. Szol kedig szent Antal arrolis, hogy noha az ôrdôgôc Angyal kepebeis el valtoznac, De ô meg mondgya, mint kel meg ismerhetned ha ôrdôgé, vagy (790) Angyal. Ad szep tanusagotis errôl, hogy dragab magad meg birni, az ôrdôgôn valo gyôzôdelemnel. Meg hallyuc ismet aztis, ô magais Antal mint kûszôdôt az ôrdôgôckel, es mit mielt minden kisirteti ellen.

ANTALROL.

Szent Antalrol à mit irnac, nem gyôznûc elô szamlalni : Mondta hogy niha olly kepebe iût hozza az ôrdôg : Hogy az szeme egne, az szaia langozna, az haia tûzes volna, az orra fûstuel gôzôlôgne, mint egy égô kementze, ô maga mint az eleuen tûz olly volt volna, Es az torkabol tûz szíkrazot, mint az kouatsnac vasabol.

Szoltam ollyackal, kic hasonlatot szenuettec. Sokszor vadac, meduec, oroszlanyoc kigyoc, Basiliscusok, Scorpioc, es egyeb rôttentô fergec kepebe forgottac mellette. Kiknec ezt félelte : Ha az wrnac az akarattya, hogy meg egyetec, vgy legyen, De ha ô nem engedi, mit farattoc hiaba.

Ez Antal íria magarul, hogy soha czac egy nap sem volt ôrdôgi kisirtet nekûl. Es sokat irot az ôrdôgôc felôl, az ô soc

ezer fele mesterkedesekrôl, es éyel nappal valo (790 v°) nyughatatlansagokrol : Es viszont az wrnac ô ellene valo óltalmirol az ô benne bizokat. Okatis meg mondgya, miert erezsze illy soc fele gyûhôsseguel az emberi nemzetre : Azert is hogy pironkodgyanac, midôn olly kitsin erôtlenektôl meg gyôzetnec. Mert az WR vgy mond fel ôltôzuen az mi testûnkben, meg erôsitetic az test az ôrdôg ellen. *Szep Oka.*

Beszélli az ôrdôgnec czuda czelczapasokat, hogy niha mint Angyal enekel ôis te veled, predikal, szent irast forgat, ohayt fohazkodic, de olly móddal mint az kep mutatoc, auagy az korczomasoc es reszegesec mielíc. Oeis tanyit, mind bôytre, imadsagra, predikacio hallasra, iozan, tizta, es iambor életre, de alnokul, hogy azokba fel fuualkodgyal, mínt amaz Phariseus. Ez mestersege ha nem fog, soc bûnre soc izgatassal viszen, Mindenbe soc keppen rôttent. *Az ôrdôgis Angyalnactetteti magat:*

Nem czac az kietlenben lakozoknac volt ez fele kisirtetec. Hanem nekedis az te tiztedben, Capitansagodban, Kiralysagodban, czeledessegedben, ezer zurzauart tamazt, hol bud miat akar el szakaztani Isténtûl, hol ôrômed miat akar kenyessegre vinni. Czac (791) ved iol eszedbe egy órad egez életedben nints ôrdôgi furdulas nekûl, hogy mint az legyec nyarba esic az ételt, es ha nem legyezned, hulton hullananac bele : Igy szûntelen mig élûnc, ezbennis kel veriteznûnc, hogy mint à szanto, vetô, arato, bor szûrô, farados testebe, igy vgyan azonoc faradgianac lelkekben is, az wrat ellenec szûntelen segitségûl hiuan : Es igyis ki vagyodgyanac ez ôrdôggel meg rakodot vilagbol, az orszagra, hol az WR czac az ô szent Angyaliual es fiaiual lakozik. *Raytunkis:*

Antal iria magarol, hogy soc etzaka izgatta testet buialkodasra, nappal kedig szûntelen mint ket vitez, auagy ket morgo, tusakottac egy massal : Vallyon azis ninczen te raytad? Midôn az kereztyen es Christus szolgaia szembe szal az pogan ellenseguel, auagy midôn read tamaztya morgo szomszedodat, peresedet, felesegedet, szolgadat. Ez-zeckel annyi bayod vagyon neked, mint Antalnac az puztaba volt az pôrôs ôrdôguel. *Pôrlôdikis veled*

Mikor Antalt az ôrdôg izgatna testi keuansagra, annac nagy ehseguel es munkaual vôt-(791 v°)te eleit. Voltac ollyac, kic testeket cziptec es vertec, es nemellyec az orrockal az fôldet turtac, hogy meg enhednec az keuansag bennec. *Antal mint erôsitôtte magat az ôrdôg ellen.*

Mikor szep termetû aszony kepebe iût eleibe, azkor gondolkodot melly rutac legyenec az testec, kiket az férgec ragnac pokolba, Mikor ez vilagnac szep voltat iutatta eszebe, azkor ô gondolkodot az pokolnac véghetetlen kínnyarol : Mikor betegseg és faydalom, es szegenyseg miat akarta ketsegben eyteni, akkor gondolkodot az véghetetlen diczôseges ôrôc életrôl. Es igy mindennap oktatta magat miuel tusakodgyec az ôrdôgnec minden kisirteti ellen, Mellyec mint hogy meg szamlalhatatlanoc : azonkeppen az fegyueris szamlalhatatlan. De az WR az ô vitezi mellet àluan, mihent egyic fegyueret el eyti, ottan mast ád kezebe. Oe kedig az wr engedelme nekûl,

nem hogy testednec, de czac hay szaladnac, sôt czac disznodnac sem arthatna, à mint pelda Iob, es amaz sereg díszno, az kikbe kéredzue menenec. ki vgy rontatot meg, hogy még sem motzanhatna, De az WR erezti ez okaért : Vagy hogy (792) nagyob tiztesseget adgyon az nyeresseg vtan, es ot az ôrdôg gyalaztassec, es az WR tizteltessec : Vagy hogy az rôst es bûnben heueredet fel razattassec, es meg bûntettessec rôstsege miat : es okosban tarcza magat, szûntelen vigyazuan. Igy azert mindenkeppen hasznos az hiueknec az kisirtet, Kinec ellene erôs fegyuered az igas hit, az tanulas, az io lelki ismeret, es gyakran valo kônyôrges.

Tehat miert erezti reanc az ôrdôgôt.

Tôb dolgai Antalnac.

Sok dolgait beszelli Remete Antal, kikbe nekije reszei voltac :

Iôuendôt mint tud az ôrdôg:

Niha tetteti magat hogy iôuendôt tudna, maga czac valami ielekbôl aranyozza, auagy latot dolgokat beszel. Meg lehet, száz mély fôldrôlis hirt hozhat elôb az postanal, Es el lopot marhat meg mondhattya ki vôtte, es hol vagyon, Es netalam iôuendôt mondanijs meg engedi az Isten niha neki, De mindenekbe rakua álnoksagual.

Iszonyu es rôttenetes czac gondólnijs az regi pogansag kôzôt, Ægiptomban es mind ez egez vilagon, Christus wrunc szûletese elôt menyi soc fele ôrdôgi czalard iôuendô mondasoc voltac : Es azbol szôrnyû baluany imadasoc : Torkos es parazna ûnnepec, es kû-(792 v°)lômb kûlômb ôrdôgi álnoksagoc, Kiket az WR Isten fô keppen bonta el, az mi wrunc IESVS CHRISTVS fel tamadasa hirdeteseuel, à mint az WR fogatta vala, hogy az kic ô benne hinnenec, ôrdôgôket ûznenec, es soc czudakat miélnenec.

Mit erez az regi Remetekrôl

Ezert engette vala Isten az Apostoloc halala vtan : hogy nagy ieles emberec tamadnanac, mint regen Illyes, Eliseus, Daniel, Kereztelô Ianos, es tôbbec. Ez felec voltac : kiket Remeteknec hiyttac, Remete Ianos, Hillarion, Antal, Pál es tôbbec : Kic kíetlen erdôkben lakoztac szûntelen iras oluasasban, tanulasban, imatkozasban, tanyitasban foglalatosoc leuen : Es kic nagy czudakatis mieltec : Hogy az nagy soc ôrdôgi setetsegbôl ki vennec ez vilagot, Es à Christus ismeretire hoznac. Kikre az WR Isten vgyan szemlatomast minden fele kisirtetit ereztôtte az ôrdôgnec, es viszont mindenic ellen gyôzedelmet adot nekic : Hogy ôkis iobban mérezkednenec az ôrdôgôc ellen : Es batrabban predikalnac az Christus gyôzedelmet midôn czak ôkis ennyire meg gyôzhetnec ôket az WR neuebe. De ezec nem vol-(793)tac olly baluanyozoc, sem olly bordelyosoc, sem olly torkosoc, irigyec, keuelyec, mint az vtan *ex kakozilia et praua imitatione:* az az, gonoszul valo kôuetesbôl szerze Papa által az ôrdôg, mînd ez vilag szerte. Kic ellen ismet wyonnan fô fô embereket keszeritetec az Isten tamaztani, es altaloc rontani az regi fel tamat Ægiptomi setetseget.

Szoloc azert az regi Remeteknec egy nihany ôrdôgi kisirtetekrôl. Ieronimus ezt iria, hogy Antal igyis szolot felôle.

Diczernek is az ôrdôgôc.

Szoktac az ôrdôgôc Angyaloc kepebeis valtozni, es díczerni io cselekedetûnket, czudalni tôkelletessegûnket, aianlani èrdemûnket. De mi ez fele kisirtetec ellenis emlitsûc az mi wrunc IESUS CHRISTVS kereztfan valo kin szenuedeset, kit mint egy gyôzedelmes zászlot hordozzunc elôttûnc mert az mi iduôzitenc azon gyôzte meg à mi ellensegínket, meg foztuan ôket az ô ereiektôl, es meg mutogatuan azba az mi nyeresegûnket.

Szoktac soc kûlômb kûlômb abrazatbannis tünni, es soc keppen mind biztatni, mind (793 v°) rôttenteni. De Istenben valo bizodalomal meg gyôzetnec mind azokbannis.

Mint kel meg ismerni az ôrdôgôt az angyaltul

Az ôrdôgôkis, az Angyalokis sokszor el iûnec hozzanc, kiket imigy ismery meg : Mikor az io Angyaloc ielennec, azoknac mind tekintetec, mind szauoc, magoc tartasoc, igen czendesz es kedues, kikbe nincz magoc fitogatas, kialtás, rôttentes, hanem lassu gyorsasagual bekesegesen vgy oktatnac es intnec, hogy Isteni félelmet es hitet indiczanac bennûnc, Es ollykor mennyei édessegre vgy indul lelkûnc, hogy velec egyetemben keuannanc oda mennyi, az hol ôc lakoznac. Kiktûl ha szinten meg rôttennenkis, de ôc ottan vigaztalnac : Pelda ezekrôl az paztoroc, es Zacharias, Iosue, Dauid, Esáias es szent Ianos, kic szoltac az Angyalockal.

De az ôrdôgôknec ielenesec, mint az ihogo, vihogo gonosznôie, melly gonosznô noha fris, de szemtelen es faytalan maga mutogato, es bûnre izgato, Kiknec abrazatyoc szôrnyûc, iôuesec czatepateual valoc, gonosz gondolatra i[n]ditoc, es nyughatatlan, es álhatatlan czelczapoc, mint egy szeles es értetlen (794) iffiunac, auagy lator toluaynac : hogy az szemebôlis ki tettzic az latorsag. Kic mingyart rôttentest inditanac sziuûnkben, es testi bûnre valo vagyolodast minden érzekenseginkben. Buiasagot, keuelyseget, torkossagot, gyolkossagot, rôstseget, Isteni kelletlenseget, Isteni feletlenseget, es testi batorsagot. Errôl pelda szent Pál, ki mihent érzet magaba testi gonosz vagyolodast. az ôrdôg kôuetenec mondta, Mert ottan tudta, es hírè lôt azbol, hogy rayta az ôrdôg.

2: Cor. 12:

Tôrtinic kedig hogy ottan az ôrdôgôc vtan, nalunc teremnec az io Angyalok is, kiknec az WR paranczolt, hogy tabort iarianac kôrnyûlûnc. Ezis mikor leszen eszedbe vehed, mert ottan meg valtozic gonosz gondolatod iora, Isteni felelemre, bizodalomra, Istenbeli ôrômre, hálá ádasra. Igy ôruendeze Ersebet es az ô magzattya lelkekben, midôn az szûz Marìa mehebe ielen volna az WR CHRISTVS. Igy ôruende Abrahamis, midôn harom firfiac kepebe az wrat hazaba fogadta volna : Azonkeppen Zacheusis ôruende Christusnac, es ôrômebe mindeneket meg elegite, az kiket regen meg (794 v°) czalt : Igy vagyon az mi dolgunkis mikor az WR hozzanc íû, auagy az ô szent Angyali. De ha az mi félelmûnc nôtôn nô, es az bûnre valo vagyodas szaporoszic, ímmár iele hogy az ôrdôg be buyt ot, mint Iudasba.

Psal: 10.

Luc: 1:

Gen. 19:

Ezeket azert iram, hogy midôn ismerned kôrnyûled, vagy raytad, vagy benned az ôrdôgôket, ottan fel kialcz az wrhoz :

Es ôtet melled hiuan, Teis paranczoly méresseguel, mint az WR monda : Mennyel Satan, meg vagyon irua : Az te wradat Istenedet imadgyad.

Matth. 4.

Oh ki nagy dolog ielentetic it : Hogy az ôrdôg illy méresz, hogy WR Christust inti, hogy ôtet imadgya, Es neki igeri ez vilagot. Tehát mire nem akarna teged vinni, Es mit nem igerne teneked? De viszont ki ki (!) nagy edes batoritas ez à hiueknec, hogy az WR mihent paranczol hogy el mennyen, ottan el futamodic : Ertûnc lôt ez penig, hogy mijs igy mérezkedgyûnc ellene az wrban.

Errôl irtam Quadragesima vasarnapon:

Touabba it aztis iol eszûnkben vegyûc. hogy sockal iob es dragab mi magunkat (795) meg birnunc, hogy nem mint az ôrdôgôt, az az, midôn az mi lelkûnkben az Istenhôz terûnc, es eletûnket meg iobityuc, iob, hogy nem mint ôrdôgôket ûznenc. A mint az WR mondgya az Apostoloknac : Ne ôrûllyetec azon, hogy az ôrdôgôc engednec tû nektec. hanem hogy az ti neuetec irua vagyon Menyegben, Es azoknac kic igy diczôkednec : Wram, nemde az te neuedben ôrdôgôket ûztûnkê, ezt fogia mondani : Nem ismerlec tûteket, tauozzatoc el tûlem kic álnoksagot czelekettec.

Mayad birasa, nagyob az ôrdôg meg birasanal.

Luc: 7.

Mat. 7.

IMMAR szollyunc arrol, az miket Antal beszel maga felôl, Ezt mondgya kedig :

Antal magat igy erôsitôtte:

Sokszor nagy fel akartac engem magaztalni, mint ha en masnal szenteb es érdemesb volnéc : De en ackor ôket átkoztam az WR neuebe, es azzal ûztem el.

Niha iôuendôt akartac mondani, mikor lenne imez, es amaz viznec aradasa, auagy imez es amaz dolog, hogy engemis arra tanyitananac. De en arra ezt feleltem : Mi kôzôtôc vagyon nektec, vagy ennekem arra : az WR dolga az.

(795 v°) Midôn ream nagy soc sereg kepebe nagy sikoltassal, nagy vadac, kigyoc, Scorpioc, louac, oroszlanoc, es egyebec kepebe rohantac es hazamot meg tôltôttec, Imez Dauid szauat montam : Ezec szekerekbe es louakba, Mi kedig az wrnac nagy felseges neuebe magaztaltatunc.

Psal: 19.

Egy ollykor el iôuen mondanac : Te Antal, azert iûttûnc hogy neked meg mutatnuc az mi fenyes diczôsegûnket : De en ottan be hunyam az en szemeimet, mert az ôrdôg vilagossagat latni sem akartam, Es midôn be hunyot szemmel imatkoznam, el enyeszec az ô fenyessegec.

Az vtan egy holnappal, midôn diczereteket eneklenenec, es az szent irasbol velem szolnanac, Be dugam fûleimet, es sûkette tûm magamot :

Niha vgyan meg raztac hazamot es mozgattac, de en meg ragattam az wrat, Sokszor nagy zôrgetest mieltec, Sokszor tantzoltac es tomboltac, haiyagattac, sipoltac, siuôltôttec. Midôn en az WR Istent enec szoual diczérnem, ôc ackor nagy siralmas notat fuyttac.

(796) Elôttem olly nagy magassan állot egy ollykor, hogy az feie az eget érne, az laba à fôlden leuen, Tettetuen magat Isteni felsegnec lenni. Es kérdene : Antal szolgam,

mit keuansz tûlem? De en az ô nagy magassagara rea méreztem szememet, es az WR neuebe paranczolec hogy el veszne, es ottan el enyiszec. Midôn bôytôlnec, Remete paytarsom kepebe kenyeret hozot hogy ennem, es intet ne tôrnem felôtteb testemet, kiuel magamnac betegseget szerzenec, De midôn ezbeis az wrat meg keresnem, mint egy fûst ki ment az ablakon.

Sokszor arany kepebe le heueredet elôttem, hogy vagy szememmel, vagy illetesemmel meg czufolna.

Sokszor igen erôssen megis vertec, es hólt szamaba hattac. *Rom: 8:* De en az szent Pál szauat mondom vala : Kiczoda szakazthat el minket az Isten szerelmetûl.

Mind ezekbe lattam az wrnac velem valo kegyelmes voltat, ki en elôttemis mint az Apostoloc elôt, vgy hullatta, mint az villamas hul az egbôl. Es sokszor meg állottac az ayto *Luc: 10.* elôt, es zôrgettec, Es midôn kér-(796 v°)denem, ki vagy : Felelni kéllet, En vagyoc az Satan. Es mint az WR tanyituani elôt, kônyôrget hogy ne gyôtôrnem ennyire, Es panaszolkoduan, elô beszelte menyi kart vallot miattunc, soc varosoc es faluc el holdoltatuan tûle Christus melle. Kin ôrûltem, hogy az WR még az hazugottis keszeritene igazat mondaní. Ez legyen Antalrol beszedûnc.

Kinec tôb dolgait Es az vtan szent Pelagianus, Eugenius, Basilius, Effrenius, Ianos, Hor, Apollonius, Hillarius, Es sokan tôbec : Minemû kisirteteket szenuettec miattoc, mint gyôtrôttec, nekic mit feleltec, es ôket mint gyôztec meg : Erczetec meg azoktul, kic az Deac irast oluassac, In vitis Patrum, De hogy az Magyar iras oluasoknakis, lehessen reszec benne : Im megis egy nihanyrol emlekezem Negyed Rendben.

NEGYED RENDBE, SOC fele embereknec kisirtetekrôl szolunc : Kiknec Angyal kepebe, Christus kepebe ielentec, kiket hol imez, hol amaz bûnre izgatot. (797) Nemellyec mint veztec el, nemellyec mint gyôztec meg az ôrdôgôt.

Szep Feleletec.

Egy Remetehez éyel midôn iûnenec Angyal kepebe, es *Nem kel hinni az ieleneseknec oknekûl:* gyertyat hoznanac gyuytani es intenec hogy kelne fel imatkozni, ô azt felele, az mikor en akaroc fel kelec, neked ne legyen arra gondod.

Mashoz mikor egy ôrdôg iût volna, es mondana : Nêz ream, mert en vagyoc az Gabriel Angyal : amaz be huna az szemet, es monda : Hát nem en hozzam kûldettel, mert en *Alazatos jelelet* nem vagyoc mélto, hogy en hozzam Angyal iûne. Es el enyiszec.

Egy vénhôz mikor iût volna, es mondana : En vagyoc *It nem latyuc az Christust:* az Christus. Mond az : En it nem akarom latnom az Christust, hanem az ôrôk életbe,

Mas vénnec mikor mondana az ôrdôg, akarodé latni az Christust. Mond az : átkozot legy te, es azis, az kit akarsz

mutatni. Mert az en Christusom ezt mondta : Ha valaki tűnektec ezt mondgya : Imè ihon az Christus, imè amot, Ne hidgyetec.

(797 v°) Nemellyeken gyòzedelmet vòt, az ôrdòg.

Meg czalatot Angyal kepebe:

Atyat meg ôleti.

Volt egy Remete, kihôz az ôrdôg soc eztendeig iart Angyal kepebe, es mindenbe szauat fogatta. Egy ollykor az Remetenec az Apia indul fiahoz, hogy meg latogatna : Es mond az ôrdôg : Ma az ôrdôg hozzad iû apad kepebe, es egy szekertzet hoz vele : de te vôddel az szekerczet es ôld meg ôtet. Es meg míeli, Es ottan bele buic az ôrdôg, es meg ôli ôtetis.

Kutba szôkteti:

Egy Barat Hero neuû, midôn bôytôlesben es sanyaru életben az tôbbinel fellyeb tartana magat, annyira, hogy Husuet napiannis semmi falatot nem akarna czac kostolnijs : Ezben fel fuualkodic Es az ôrdôg angyal kepebe hozza iû, Es inti hogy egy mély kutba vgordanec be, Es ot meg tettzenec az ô nagy szent volta, mert seres nekûl megmaradna : Ezt meg szerzi de czac alig vonhatyac ki az tôb attyac, hogy oda nem hal, de annyira el tôrte volt magat, hogy harmad napra meghalna. Kíbe annyi vaksag (798) volt, hogy megís azt vélne, hogy az Isten Angyala mieltette vele.

Fiat meg akarta ôletni.

Mas remetenec midôn soc eztendeig szolgalt volna az ôrdôg angyal kepebe, minden éyelre gyertyat gyuytana neki az ô Szolosmaiara, végre inti hogy fiat áldozna meg mint Abraham : Kit midôn meg akarna mielni, az fia el rantya magat. es el fut.

Almaba czalogatot:

Volt egy, kinec az ôrdôg soc almot ielengetet : Es midôn az Sidoc es Kereztyenec gyûlekezetit álmaba nézne : vgy tettzic volt hogy az Sidoc nagy fenyesec, az kereztyenec feketec : Ezbôl intí az ôrdôg hogy Sido hitre terne, es kôrnyûl metelkeznec. Ez felekrôl sokat mondhatnéc, De szollyunc à gyôzedelmessekrôlis.

Ne alombol hanem Isten igeiebôl tanuly igazat:

Istent szidalmaztatta.

Isten karomlo.

Midôn egyuel vndoc gondolatiba Istent szidalmaztatna, Mond neki egy vén Remete : Ne fély fiam, mert nem akaratod szerint mielted.

Buialkodasra int

Midôn ketten szeretettel laknanac, es az mit kezec munkaiaual szerzettec, azt varos-(798 v°)ba vinnec el adni, hogy magoknac életet szerzenenec, az egyic paraznasagba esic, mig az masic az piatzra megyen. Ki miat igen meg rôtten, es nem akar az tarsaual az ô regi lako helyekre mennyi, Amaz noha tiztan marat, de megis igy szol neki : Enis az vétekben estem,

azert annyiual inkab mennyûnc el, es it tarczunc poenitenciat, hogy nem mint az ôrôc tûzbe. Mert io az WR, es igen irgalmas azokhoz, kic ô hozza térnec.

|| Immár szollyunc az nagy hitûekrôlis.

Nagy hite ez vennec.

Gyôzedelmes hitiuel.

Terimitymba volt egy vén, kinec nagy sanyaru életet latuan az ot valoc, adogattac nekí etelt es borotskatis, Ehôz visznec egy ôrdôngôst, hogy ki ûzne az ôrdôgôt : Es mond az ôrdôg : Ez reszegeshôz hoztatoké. Az vén noha nem akaria vala az ôrdôgôt ki ûzni, azert hogy ôtet ne magaztalnac: De è mondasaért az ôrdôgnec fel indul : Es mond : Hiszem hogy az en Christusom tegedet addig ki ûz onnan, mig imez pohar bort meg iszom : Es haytani kezdi, es sikolt az ôrdôg, hogy égne mint egy tûzbe, es kì fut onnan (799) mig azt meg isza. Ez noha semminec vélte magat, de ímè melly erôs volt Istenben.

Draga ismerete maganac.

Alazatos peldac

Arseniustis midôn soc keppen kinoznác az ôrdôgôc, noha mindenkor ioba vala foglalatos, megis igy ímatkozik vala : Ne hagy el en Istenem ; mert soha semmi iot nem mieltem, De akar czac mosr kezdezd el velem az io életet.

Pambusis halalakort ezt mondta : Noha kenyeret nem ôttem mig è kietlenben lakoztam, es gonosz szot sem mondottam, De megis vgy muloc ki, hogy ki czac el sem kezdettem az en wramnac valo szolgalatot. Szep szoc ezec.

Bekitlenne akar tenni.

Ket attyafiac vér szerint valoc, lakoztac egyût, Az ôrdôg soc keppen igyekezet ôket ôszue veszteni, midôn az ôcze egynihanyszor gyertyat gyuytana, az ôrdôg mind meg fuia vala : à miat verni kezdi az Battya az ôczet, de az ôcze czac azt mongya volt. Ismeg meg gyuytom édes bátyam, es nem veztheti ôszue ôket.

(799 v°) OETOEDIC RENDBE.

Im szoloc en idômbeli dolgokrolis. Mert lattam hagyigalasokat az ôrdôgôknec, forgo szelbe valo czauargasokat, Szoltam azockalis, kic szôrnyû keppen lattac sokszor. Azockalis, kicnec Angyal kepebe Christalbol vagy kelhbôl szolt. Azockalis, kiknec soc dolgokban szolgaltac, à mit nekic paranczoltac. Hallottam hogy nemellyec meg értôttec aztis mit szolnac az madarac, es barmoc, az ôrdôg segitsegeból, Meg mondom azert mind ezekrôl mit értôttem. Ez mellet az en magam kisirtetimrôl. Emlekezem az ôrdôg ûzesrôlis, kirôl czuda latot dolgokat mondoc, kic en idômbe lôttec.

Ezec vtan megent térec tôb fele kisirteteknec értelmire, mellyec à hiueket sockeppe*n* epític. Mondoc historiakat : elôszer arrol, à ki igen banta mikor kisirtete nem volt, Egyeb fele Historiakatis beszellec : Mint egy meg hóltrol, ki az koporsobol fel keluen, mosolyodot haromszor, es meg magyarazta az okait, Nemelly boszuiat mint tûrte. Nemelly bûnen mint bankodot. Mondoc Historiat arrolis, az gonosz gondolatnac mint (800) kel eleit venni. Arrolis, mint vigaztaltatot egy vac, hogy ne bannya vaksagat. Szoloc az keuelysegrôlis Historiakat. Arrolis, az egyedûl valo lakasrol, mit mondtac nemellyec. Szep Historiakat mondoc az alazatossagrolis : Mint banta egy mikor diczertec. Mas mint futot az tôb futockal, az hol nem féltis. Mondoc Historiat az erôs hitûekrôlis. Es peldat veszûnc hogy semmibe el ne higyûc magunkat, Hallunc szep dolgokat azokrolis, kic magokat szep móddal birtac. Syluanus Barat almarolis. Egy nihany bolond aitatossokrolis. Szoloc arrolis, hogy minden az ô tiztibe kedues lehet, Arrolis, az az atyafiui szolgalat melly draga. Hallunc hasznos Historiakat az imatkozasrolis. Az magunc bírasarolis. Az bûnben valo fel kellesrôlis. Arrolis, hogy az bûnben el ne hagyuc egymast. Mondoc czuda Historiakat az paraznasagra valo geriedezesekrôlís. Az sokaig valo kisirtetrôlis. Szoloc egy soc szelentzes ôrdôgrôlis. Az en raytam lôt dolgokrolis, Es arrol valo tanaczomrol : Mind ezekrôl azert szoloc, mert mindenben practikai vadnac az ôrdôgnec. Kiknec Histori-(800 v°)aibol soc fele epûleteket vehetnec az értelmesec.

En latasom.

Ez Historiac kôzôt emlekezem en idômbe lôt dolgairolis az Satannac, Imezt szememmel lattam.

Hagyigalo ôrdôgôc. Hiyttac vala engem Babindali hazahoz, Nitra Varmegyebe : Es ot hagyigalkottac az gonosz lelkec. Estue vaczora felôt, ûl vala mellettem egy szolgabiro, ki hozzam kepést iût volt oda : azt vgy hagyita, hogy ottan be tôric az feie, egyebeketis hagyigalt, en mellettemis ûtôtte az falt, de czac ruhamot sem illette : Mig ot voltam szep diczereteket es kônyôrgôseket(!) mondottam, es irua naluc hattam az kônyôrgô imatsagot, hogy az szerint segitsegûl hiyac az wrat, es életyeket meg íobitsac, az vtan rôuid nap el tauozot.

Vala masuttis, az houa Mise mondo Papokat hiyttac elôszer, es tûzet fut reaioc, es ô magokatis kemenyen meg hagyigalta, es el pironkottac on*n*an. Mikor kedig igaz Predika-(801)tor tanyitot, azkor még sem motzantac. De az WR dolgai mind ezec.

Forgo szeel: Sempten forgo szel tamada sz*e*nt Iacab napian, Predikatio utan : 1577. Egy nihany ház elôt kemenykeppen forgolodot, es az port el fel vitte az egre, végre iôue az en hazam eleibe es midôn az WR neueuel titkon magamba el kûldenem, rut bûdôs kôn kûues szagot szerze, es el muléc. De az vtan tizen

ketten dôgôsûltec meg hazam nepebe, hata meg holt, negy gyermekim, ket szolga*m*, hata meg élede. De az WR nekûl hayszalamnakis nem árthatot volna. Méltan penig nagyobatis érdemlenec, de tekinti az ô szent Fianac érdemet.

Egy aszony midôn azkorba az Vag vizebe mosna, el ragadgya fedelet, es fel viszi az egre, es hol hosszan nyuytogattya, hol ôszue gômbôrgeti, el ala vetuen, el vesz az fedel.

Vilagtalan elôt tettzesec: Egy vilagtalan Anna aszony, Papai, iôue hozzam Sempten, es szantalan dolgait beszelte, hogy Eb, diszno, lo es egyeb vndoc kepekbe eleibe iû, rea rôhôg, es bûdôs dôguel czac nem meg ôli, Es mikor el megyennis, rôttenetes gonosz szagot erezt. Es lattaso-(801 v°)katis làt, mint ha egy igen nagy fara soc Apattzac, es Baratoc volnanac kôtôzue, es azzon égnenec az tûzbe. Es hol mi egyeb szôrnyû lattasockal rôttentenec. Ez aszony kedig igen értelmes, es Isten szeretô vala.

Ielen[e]sek:rôl. Groff Iulius es az felesege, Turzo Ersebet : arra kérnec vala engem, hogy en Angyali latasbol szolnéc ô nekic. Az Groff egy nihany imatsagot tudot, azt mikor az kelhre, vagy Chrìstalra monta, el iôt az Angyal, es à mire kérdettec, meg felelt: De ô maga nem láthatta, hanem vagy gyermetskeuel nézette, vagy az kit igen io erkôlczû Predikatornac velt, De en nem mieltem, Mert féltem ôrdôgi czalardsagtul.

ôrdôgi szolgaltatasokrol: Egy nihany Czaszaroc tartottac ollyakat, kic elô hoztac szem latomast az ôrdôgôt soc fele wrac es emberec képebe : Nemellyec vendegeket olly etkeckel tartottac, kiket az ôrdôgôckel hozattac sok feiedelmec aztalarol meszûnnen. Es azoc talaltakis szolgac kepebe, es soc louakonnis kisirtettek azvduarba, Mint 1577. Rodolphus Czaszarrnal hallo*m*. Nemellyek kutakat es hazakat czinaltatnac velec, á mint mutattac Paduaban, nemel-(802)lyec kenczet asatnac. De ha sereget szereznec belôlec, czac vezteg álnac, nem hartzolnac. Ezec mind czac szem feny veztô alnoksagi az Satannac, kiket meg fizet végre. Vadnac soc éyel iaróc : kis soc gonossagot mielnec, de végre el hagya ôket. Mikor el iû veszedelmeknec ideie.

Madarac szauat ertet. Huszar Gal monta, hogy beszellet egy emberuel, à ki kigyobol ételt fôzôt, es valakí azban ôt. minden állatnac madarnac, tyuknac, lonac, tehennec, az szauat meg értôtte. Historiatis beszelt rola, az tyuc mint szolt fianac, hogy farka ala buynec, es azon mosolyodot az szolga, ki titkon ôt volt az wra étkebe : Az verebeknec is mint hoztac kôuetseget, hogy egy szamar el ontot egy sac buzat az vton. De en eztis ôrdôgi practikanac vélem.

En erzesem: Noha nem keuantam semmi tarsalkodasat, es szem latomast nemis lattam. De titkon szent Pál ként ezerkeppen tapaztaltam meg, hogy raytam vagyon. A mint szent Pális, midôn bûnre izgattatot, az ottan ôrdôg kôuetnec mondta, kibôl eszebe vette, hogy rayta termet az ôrdôg. Es sokatis sir-(802 v°)tam miatta, De az WR latuan hogy nem en kenyemből mielem, meg szánt es viszont ezerkeppen vigaztalt es erôsitet ellene, Kibôl sokat hasznaltatot az WR masnakis.

De ezbennis czuda mély az WR Istennec az ő iteleti es tanacza : Hogy nekiknec ezer fele hasznara es epületire lesz az ördög kisirtete, nekiknec véghetetlen kinnyanac kezdetere. De mind ezekben igaz iteletuel czelekeszic az WR, ki lattya mindennec minden dolgait, es azokhoz illendő bűnteteseket tud szabni, *Nàm malum, malo aptissimum*. Ezt ved eszedbe imez rőttenetes Historiakbolis.

Farkasdi dolog:

Itten közel Farkasdon, 1577. esztendőbe, ket embert rőttenetesen kinozot az ördög, Az egyikhőz hiynac bűnős baios aszont, azt vgy kínozta, hogy megis ŏli, es à miat el rőtten az falu : Az masikhoz hiynac egy Predikatort, azbol iŏuendőt mond az ördög, es aztis meg monta : most nem iŏhet az Predikator, mert halottat temet, es it talallyatoc, De azert az vtan el iű. Hogy oda megyen, az ember ŏrűl neki, es kéri hogy tanyicza es batoritsa, Az ördög mas (803) felől mast mondatot vele. Mond az ember : Niha en magam szoloc, de niha nem en, hanem mas szoł ki belőlem, Vgy tettzic hogy iob felől vagyon bennem, bál felől az sziuem fele még nem ereztette az Isten, sokszor igyekezic oda menni, de kőnyörgec Istennec, es neki szoloc, hogy nem megy oda, nem, es ottan meg tartozodic. Mikor kedig ezből szolt az ördög, iob felől az szaia felre ficzorodot, es meg mondta az ember : ő mondgya ezt.

Ezen az falu meg remült, es midőn az mellett hallotac volna az Predikator biztatasat, az faluis meg keuanta, es azockal fel induluan hozzam iőttec, hogy en boczassac Predikatort közikben. Gondolhad ezbölis, Minemű itelettel eresszen az Isten, még illy szőrnyű nyaualyatis nemellyre, hogy ázbol nekic el veszenec az ő érdemec szerint, nekic meg rőttennyenec, nekic mind magokat, mind egyebeket epitsenec az szőrnyűsegeknec által.

Igy midőn egy vakon szűletről kérdenec az Apostoloc az wrat, szűléi vétke miat szűletetté vakon, vagy miert? Mond az WR : Hogy az Isten ereie meg tessec ryta, es az-(803 v°)bol tizteltessec az Isten, Es az WR meg gyogyita ŏtet, Es igy mind az vac, mind egyebec meg ismerec az által az Christus hatalmat. es belőle sokan diczerec az WR Istent.

Mas czuda dolgot mondoc, egy baluanyozo, papas, babonas aszonnac meg tereseről.

Oerdòngòs aszonyrol,

‖ 1577. esztendőbe vala egy Oskola Mesterem, Lethenyei Pál, kit az vtan Isten lekli paztorsagra hiua, es ki boczatam Maczedra, es tőb igen meg vakult falukra. Azoc közt valanac egy nihany ŏrdŏngősec, kic elein soc keppen karomlottac az ő tanyitasat, Végre esztendő mulua talalkozik egy aszonra, kit hiyttac Tardoskeddi szerencze Benedeknenec : Ezt míkor egyszeris, maszoris feddene baluanyozasarol, es bubaiossagarol, es magaba gondolkodnec az hallot Isten igeieről : Egy éyel kezd

imatkozni terden álua az ő szokot imatsaga szerint, es latuan az ŏrdŏgőc, hogy el vagyodíc tűlőc, rayta termenec, es kezdic rőttenteni es kinozni, ki (804) miat nagyokat sikolt, es kezd erőssen kőnyörgeni, vinnec az Predikatorhoz : Soc dolog volna meg irni egy nihany hetig mint kinlodot, es az ŏrdŏg mint fogta meg fűlet nyelvuet, hogy ő maga se halhasson se szolhasson, hanem az ŏrdŏg szolt ki belőle, Ki soc keppen czufolta es felelt az Predikatornac. Ki czuda álnokul imeztis kérte : Mellyic az Isten kőnyue. Amaz mutata az ô es wy Testamentomot, es mondot arra : Nosza hát, ha io Predikator vagy, es bizol tudomanyodba, tőd feiemre, es oluasd, lassza ha ki űzhetszé, De az, azt felelte : Nem veszes arra, Tudom en mint tőrt meg teged à mi wrunc IESVS CHRISTVS, es az ő neuebe szoloc te neked, es ŏszue gyűluen az szomszedsagual es haza nèpeuel imatkozot érőtte, es ő vele is mondotta erőuelis. Végre az aszony hol szolni kezdet, hol megent az szolt ki belőle, Es meg ismertec mikor áz ŏrdŏg szolt, Elis ragattac volna niha az aszonyt, es kezet kêrtec, de fel kialtot az aszony, es ismet imatkoztac érőtte. Egy nihan napra mond az aszony : Latom az Atya Istent, es az ő meg feszültmè az Fiu kezet nyuyszenteket, es az ŏrdŏgŏ-(804 v°)ket, es i szerelmes Fiat, es az tya, es azba meg kőnyebeszic az aszony, Es soc keppen hálat ád az Istennec io teteről. Es mond : most bizonnyal értem, hogy nem az szentec érdeme, hanem czac az Iesus Christuse segiti az bűnős embert, mert tsac ő nyuitya nekem az ő kezet. Es meg beszelli regi gonosz életet, buiasagat, baluanyozasat, es baiolasat, Es nem akart el tauozni az Predikator hazatul, hanem éiel nappal tanult es imatkozot : Es midőn egy pentec nap az Predikator sodort ennec, keresnekűl hozza nyul, es mond neki az Predíkator : Ne ŏd ha ismered hogy sziuednec néhessegere vagyon, Oe kedig mond Ez előt soc Sodort keuantam meg szenteltetni az kokonya közőt, kiket nem szenteltettem, hanem ŏrdŏguel czufoltattam meg : Es azt nagy bolond aitatossagual ŏttem. Immár most értem, hogy az WR mindent meg szentelt, es minden tizta azoknac, kit véreuel meg tiztitot, es azba bizic, az tiztatalannac kedig es ŏrdŏg tagíanac minden tiztatalan.

Ime az ele baiolasra akarta vinni mint az papasoc à kőnyuet feiekre tőttec, niakara irtac, kereztet hantac. Ezzel ő keueset gondol, De â ki halgat â Christus szauara, es azba bizic, es az ő neuet segilsegűl hiya, ot nem maradhat.

Ezből mikor űznec az ŏrdŏgőt, soc regi hiwseget szamlalta elő az ŏrdŏg, az kikbe ne-(805)kí szolgalt, es fenyegette, hogy nem erezti senki kezebe, mert egyszer neki atta magat. Niha hizelkedő szoual szolt, hogy ne hinne mas Christusba, Mert ő volna az Christus. Mikor hazuttattac es azt mondtac, hogy ŏtet meg tőrt az WR CHRISTVS, azt felelte : meg tőrte volt de ismeg erőt veszec. Es nosza kisirczsze ha gondoloc veled. De houa inkab alnokoskodot es czaczogot, annyiual nagyob méresseget vőttec az hiuec ellene, es aitatosban imatkoztac az nyomorult emberert : Kit Isten megszabadituan, sokan inkab epűltec az wrnac igeieből.

Midőn meg gyogyult az aszony, kérdeztec ha ő szolté, azt felelte, niha mind fűlet nyeluet meg tartotta, es nem hatta szolni. Es sokat nem hallot azba, az mit belőle mondot.

Az vtan en meg hagyam, hogy ennekem irna meg az Predikator : Az ôrdôg neuebe minemû imatsagual mielte az baiolast, kit ô vélt hogy Isten neuebe mielt. Kiket nagy anyatul, es egy Mise mondo Paptul tanult volt.

|| Im nyoltzat elô szamlaloc bennec.

(805 v°) Bayiolo Imatsagoc.

Czuzrol valo bay:

Lassad minemû hazugsagokat hoz elô Christus felôl. Es melly hiaba veszi az ô neuet.

Wram mindenhato Isten, mulec regôs nagy vth, rayta megyen vala áldot wrunc Isten, elô talala hetuen het fele veres Czuzt. Monda áldot wrunc WR Isten : houa indultatoc ez regôs regi nagy vton? Meg szolala hetuen het fele veres Czuz : Ha minket azon kérdesz wrunc wr Isten, houa megyûnc vgy mond, Minkís el megyûnc vgy mond, ez fekete fôld szinere. Aldot ez testbe, teremtet ez lélekbe : szálas husat szaggattyuc, piros véret meg iszuc, száz tetemet tôrdellyûc, száz izít, száz forczikaiat. Hogy azt halla áldot Wrunk Isten : Tûc se mehessetec vgy mond ez fekete fôld szinere, ez en adottam testbe, teremtettem lelekbe, tûkis siessetec, az tenger szigetibe, kegyetlen Oriassoknac száalas hussat szaggassatoc, piros véret meg igyatoc. Azt meg hallác, el sietenec, menenec tenger szigetiben. Ez embernec szemeból, szaiabol, feieból, ortzaiabol, piros vereból, szálas hussabol, száz tetemiból, ki siessen es el oszollyon, hetuen het fele Czuz : Follyo czuz, veres czuz, kęc czuz, feier czuz, szôderies czuz kôsz-(806)ueny, faydalom, keleueny, ki oszollyon, ki romollyon hetue*n* het fele nyaualya ez emberból. Neuet meg kel neuezni.

Az kinec feiet meg mente hogy ne fayion.

Hol volt neki aranyas szeki:

Nemes aszonyom Boldog Anya, be mene szent Templomba, le ûleplec az ô áldot aranyas szent szekibe, az ô áldot szent feiet meg esè fenye fûst czuz, fenye fûst keleueny, le fûgezte az ô áldot szent feiet rayta, szent kedue kônyôrôdec, sze*n*t szine szomorodec. Azt lata az ô áldot szent Fia, Monda : Oh en sze*n*t Anyam, mire szent feied le fûggeztôd, szent kedued meg kônyôrôdet, szent szinôd meg szomorodot? Hogy azt halla aszonyunc Maria, monda : Oh en áldot szent Fiam, hogy ne szomorodgyec az en áldot szent szinem, hogy ne fûggesszem az en áldot szent feiemet, hogy ne kônyôrôdgyem meg az en áldot szent szinemben. Az en áldot szent feiemet meg essé fenye fûst czuz, fenye fûst keleueny hetuen het faydalom be fokta száz tetememet. Hogy azt halla áldot Wrunc Isten : Ne ijedgy en zent anyam Maria. im en meg szoritom az en aranyas kendetlen kezkenômmel, az te áldot szent feiedet, belôle ki fusson (806 v°) fenye fûst czuz, fenye fûst keleueny, benne meg nem maradhasson hetuen het faydalom az te száz tetemedben. Aldot wrunc Isten hatalmabol, meg nem maradhatanac hetuen het fele fenye fûst Czuz. Ez mai diczôseges

napon enis meg szoritottam ez embernec feiet, ez kendetlen kezkenôuel, bûnôs szaiambol szent igeket rea mondottam : Ne ijedgyel szent Anyam Maria, en vagyoc mindennel nagyob oruos, te vagy mindennel nagyob baios.

Az kinec az Torkaba erezkedet.

Fôld, édes Anya, te neked mondom elôszer : ennec è torkaban erôs pôôrôs toroc erezkôdet, toroc gyikia, beka leuelegie, nyac foga : oszollyon, romollyon, benne meg ne maradhasson, eros pôrôs toroc, gyikia, beka leuelegie, nyac foga, diszno szakaia, keleuenye oszollyon, romollyon, Istennec hatalmabol, boldog anya paranczolattyaual.

Az Menyelesrôl:

Imez bolond az Szamartis szentnec neuezi.

WRunc WR Isten fel ûle az ô szent Szamaranac nyergetlen hatara, el indula Paradiczomba, be nem mehete Paradiczom kapuia*n*, laba meg botlec, laba meg czokec. tsont (807) mene ki helyerôl, velô mene ki helyerôl, vér mene ki helyerôl ér mene ki helyerôl, wru*n*c Isten le fûggezte az ô aldot szent feiet, szine szomorodec, kedue kônyôrôdec. Azt meg lata az ô szent anya, monda az ô sz. anya, oh en szent Fiam mire à te szent feied fûgezted, sze*n*t kedued kônyôrôdec? Hogy azt halla áldot wrunc Isten, Monda : Oh en sz. anya*m* Maria, hogy ne fûgesszem sz. feiemet, hogy ne szomorodgyec sze*n*t sziuem, hogy ne kônyôregyec sz. keduem. Im en fel ûltem szent Szamaromnac hatara, be akarnec menni Paradiczomba, be ne*m* mehetec Paradíczomnac kapuian, szent Szamaromnac laba meg botlec, laba ki czokec, czont mene ki helyerôl, velô mene ki helyerôl, ér mene ki helyerôl, vér mene ki helyerô[l]. Hogy ezt halla az ô szent Anya Maria. Ne ijedgy en áldot szent Fiam. En az en szent kezemmel meg fogom szent Szamarodnac labat, szent szaiambol szent iget rea mondom, szent lehelletemet rea lehellem, czont megyen czonthoz, velô megyen velôhôz, ér megyen érhôz, In megyen inhôz, vér megyen vérhôz. Enis è mai napo*n* meg fokta*m* (807 v°) az en bûnôs kezemmel, ez oktalannac auagy embernec labat, auagy kezet, Enis szent iget rea mondom, bûnôs szaiambol lehelletemet rea fuom, hogy helyekre mennyenec.

Im azt hazudgya hogy szûz Maria gyogyittya az Christust:

Ladde mely hazugsagra tanit az ôrdôg.

Az igezetrôl.

Hogy mar Templomba. Maga iaszolba fekût

Nemes aszonyom Maria, ôlebe takara az ô aldot szent Fiat, be mene vele szent Timpoliomba, le ûleplec az ô áldot zent aranyas zent szekibe, eleibe teue aranyas bôlczeiet, bele fekteti Iesust, azt meg latac zent aszonyoc, zent leanyoc, zent Apostoloc. Martelyoc, Iesust meg igezec. Azt meg lata az ô szent Anya, monda ez szot az ô szeretô szentinec : zent Nestorid azonnac, mennyel en szeretô szentem, hozzad Iardouannac vizet, had firesszem meg benne az en aldot zent Fiamat, El mene zent Nestirid aszony, el hoza Iardouannac ent vizet, benne Iezust meg fireztec. Monda ez szot zent Nestirid aszon*n*ac,

Azkor meg az Apostoloc sem voltac, ez fele aszony es leanzo hirrel sem volt.

víd el vgy mond Iesusnac az ő igezetit, piros Maruan kőre, hogy azt halla az ő szerete szenti, zent Nestirid aszony, el ônte piros Maruan kőwőn, ot el oszla, meg nem maradhatta Iesusnac az ő igezeti. Ez mai díczőseges napon ez s'ez emberen vgyan ne maradhas-(808)son meg firfi igezeti, leány igezeti, aszonyi állat igezeti, Istennec hatalmabol, Bodog aszony paranczolattyabol.

Az ôkleletről.

Kèrgetic vala mi wrunkat az gonosz Sidoc, meg fogac, fel feszitec magas kerezt fara, tőuis Coronaual koronazac, hegyes czuczaual ôklelec, vas szeguel szegezec, az áldot zent szieuebôl fel inditac az ő ôkleletit, az ő meredôket, az ő keleuenyet, Azt meg lata az ő szent Anya, Oh en áldot zent Fiam, nem czudalom hogy te neked fel indult à te keleuenyed, nám teged meg foktac az gonosz Sidoc, fel feszitettec magas kereszt fara, tőuis Coronaual koronaztac, hegyes czuczaual ôkleltec, vas szeggel szegeztec. Im en meg nyomom az te áldot ôt mély sebeddel, az en zent het epessegemmel, zent Ianosnac ő arany gyűrőieuel. A mint meg nyoma szűz Maria, az ő áldot zent Fianac, Enís embernec vgyan meg nyomom, WR Istennec ôt mély sebeuel, aszonyunc Marianac zent het épessegeuel, zent Ianosnac ő arany gyűrőieuel. Az embert meg neueztem.

Hol volt Ianosnac arany gyűrőie.

(808 v°) *Az Geleztarol.*

Fekszic vala az egy geleztas ember az tengernec partyan, oda mene harom szep szent aszony, egyic szent Borbalya, masic szent Ilona aszony, harmadic, kinec neuet nem tudom: Szent Ilona aszony szedi ki az geleztas aszonnac az geleztat az ő belibôl, gyomrabol, Az szent Borbalya aszony aprora vagdala, à kinec neuet nem tudom, az, az tenger fenekebe hanya, az tenger feneken meg nem maradhata, ot el oszla. el romla, Ez embernec az ő beliben, gyomraban, hasaban. vgyan el oszollyon. Istennec hatalmaual, bodog Anya paranczolattyaual.

Has fayiasrol.

Wram mindenhato Isten, mulec egy regős nagy vth, rayta megyen az mindenhato wrunc WR Isten, az ő szerető szentiuel kereztelő szent Ianossal, elő talalanac hetuen het fele erőtelen has faiast. Monda ez szot wrunc Isten, houa indultatoc ti ez regős nagy vton, hetuen het fele erőtelen has faias? Ha engemet ezen kérdesz wrunc WR Isten houa indultunc. Minkis el megyűnc ez fekete főldnec szinere, áldot ez testbe, teremtet lélekbe, (809) hurat, gyomrat, ôszue haborgatom, piros véret meg iszom, szálas husat meg szaggatom. Azt meg hálla áldot wrunc Isten, paranczoloc en té neked hetuen het erőtelen has faias: tűc se mehessetec el, ez fekete főld szinere, szálas hussat meg ne szaggassatoc, az en adottam testnec, teremtet leleknec hurat, gyomrat, ôszue ne haborgassatoc,

piros véret meg ne igyatoc, tűkis mennyetec az tengerbe, tenger főuenyet fel forgassatoc, habiat haborgassatoc, kőuet hasogassatoc. Azt meg hallac el sietenec. hetuen het erőtelen has faias, tenger főuenyet fel forgatac, kőuet hasogattac. Ez embernec az ő hassabol, gyomrabol, beliből vgyan ki oszollyon, romollyon, az ő has faiasa.

Miert irattac ezec:

Ezeket azert irtam: hogy érczed mi legyen az baiolas, es azon igekből vőd eszedben, hogy ôrdőg talaluan*n*ya. mely ôrdőget az iras hazugnac es gyolkosnac mond: Imè ezekis merő hazugsagoc: sőt á mí wru*n*c Iesus Christusnac, az szűz Marianac, az Apostaloknac karomlasi, kikre bolond dolgokat kőltőt, (809 v°) mint űltec aranyas szekbe, mi*n*t talaltac elő hetuen het czuzt, keleuent, has faíast, azockal mint szoltac, azokat mínt kűltec tengerbe, az Szamartis szentnec neuezi: Es tőb ezer hazugsagra tanittya az szegeny bolond emberi nemzetet. Oh ki nyomorult volna az ôrdőg miat az ember, ha szabaditoia nem volna.

Innet ved eszedbe azert aztis, melly bolondul mentic az bayiolast azoc, kic azt mongyac, hogy Isten igeie: Sőt im hallod ôrdőgtől talalt hazugsagoc, karomlasoc es czufolasoc, Mely hazugsagual az hítetleneket azert segeti az ôrdőg, hogy ôketis, egyebeketis oztan el veszthessen miatta, az mi*n*t à szegeny aszonybais bele buyt volt azkor, mikor el akarta hadni. De miert hogy tudatlanul mielte, az WR kőnyőrűlt rajta, es sz. lelkeuel meg vilagositotta, hogy mijs magaztalnuc az ő nagy kazdag irgalmassagat. Es egyebeketis tanyitanac az fele el teuelyetteket, kikről im megis egy czuda dolgot mondoc.

Mas Bayios aszont mint vert az ôrdőg.

Ide Semptehőz egy mely jőld ez Apay, es kis faluczka:

Apayon, egy nemes baiolo aszony, Apaí Ferentznec Anya szent Győrgy napian, czi-(810)nal ket koszorut czipke fabol, es azokat tőtte az Desaba, es arra feyte az ő teheninec teyet ônnőn maga, hogy annac teyet mas el ne vehesse, auagy az maseis oda gyűllyőn. Es gyűytőt soc vaiat az baiolassal. Ez tőuises koszorokat oztan el tőtte es tartotta hazaba az kementze mellet.

Im lad hogy igaz mondas: Valamelly kesőre, de kinnyal fizet az ôrdőg.

Annac vtanna fel eztendő mulua tamad hagyigalo ôrdőg annac hazaba, Es az tőb czintalansagí felőt, egy nap elő veszi az ket czipke koszorot, es feiebe teszi, ez utan mind feiehőz veri, es czapdossa, tőri, fagattya. Ezt latuan az szolgaialoía, mond: Iay szegeny aszonyomot mint vere, Es aztis ottan kemennyen artzul czapia az ôrdőg. De senkit nem lattac.

A meily vaiat kedig gyűytőt volt, huszon nyoltz pintnit, az bűbayios teyből, az lakatos ladabol elő hoza, es előtte mind à főldhőz veri.

Soc egyeb ôrdôgi dolgokatis mondhatnéc, kiket felôle Olasz orszagba hallottam, mint lakoztac nemelly aszonnal, es ez feleknec minemű fioc szűletet. Azoc minemű ôr-(810 v°)dôngôsôc voltac: minemű dolgokat czelekettec, hirtelen nagy ház epiteseket, es soc practikakat, De miert hogy azoc nem epületekről valoc, el hagyom.

Eyiel iaroc czintalansagi:

Eyel iaro aszonyokrolis sokat mondhatnéc, kic éyel Matska képebe szôkdeczôlôc, soc louagoc módgyara iaroc voltac, tomboloc, tantzoloc, reszegesec, paraznac egy mas kôzôt, kic fel labbal kis gyermetskeket tzegerbe tôttec, kic soc kárt soc czintalansagot mieltec. Kic kôzzűl nem regennis 1574. eztendô tayaba, Poson fele sokakat bennec meg égetenec kic soc szôrnyű dolgokat vallottac. Kiknec vgyan kiralyne aszonyoc vagyon es annac szauara rôttenetes dolgokat miel az ôrdôg. De mind azert, hogy végre el veszesse ôket.

Mit ercz ezekből.

Az ôrdôg mint az siuo oroszlany vgy kereng.

Innet gondolhad melly igen szomiuhozza az ôrdôg az szegeny ember veszedelmet, ez ô azba melly álnoc es rauasz legyen. Es mi melly nyomorultac volnanc, ha az Isten Fia testünkben nem ôltôzôt volna.

Az mint az bûbayba kedig melly álnoc, Szinten illy álnoc az tôb dolgaibanis. à Sidoc (811) Tôrôkôc meg vakitasaba, toluaysag, paraznasag, reszegseg, lopas, gyolkossag vétekben, az papoc Miseiebe, bólczoiaban, kic kôzôt noha az Isten neuet emlitic, De olly álnokul, hogy azt meg czufoltassa soc alakoztatassal. Meg paranczolta kedig az Isten, hogy az ô neuet hiaba ne vegyûc, azzal ne karomkodgyunc: Hanem tiztan, igazan, szent es ío dolgokban emlitsûc.

Eztis ved eszedbe mind ezekbôl: Nem oknekûl tanyitat az mì wrunc IESVS Christus, hogy mindennap kériûc aztis: Ne vigy minket kisirtetbe.

Szoloc tôb szôrnyû dolgairolis az ôrdôgnec, hogy érczed mint adogat álkolmatossagot minden fele bûnôkre, reszegsegre, paraznasagra, es egyeb bûnôkre.

Egy Deac czalatkoztatâsa.

Egy Deac Wittembergaba, mikor nagy reszegsegre atta volna magat, az ôrdôg megyen melle reszeges ember kepebe, es egyût íszíc vele, Végre mond: Ad nekem magad, es fogad fel, hogy soha nem nézed az ìrast, es im olly irast adoc, hogy mikor rea, imez (811 v°) vissza fordult igeket mondod, annyi arany forint hul ki belôle à menyit akarsz. Fel fogadgya, es véreuel keze irasat iria, kibe neki kôti magat. Es sokaig hasznat veszi az leuelnec, végre nem tûrheti, hanem meg nézi mit irtac: Es rut ektelen aszony ember szerszama, es az firfiué volt benne, valami vndoc igekcel: Az hogy rea tekint, meg szelesedic, el íjed, es el futamodic, mint ha ûznec az ôrdôgoc, Végre meg

fogiac, es ki vallya minden dolgat, es imatkoztac érôtte. De sokat pôrlôt az ôrdôg az ô maga irasaual érte, kit ô neki mutogatot, de egyeb nem latta. Aztis mikor megmondana, hogy mig nala lesz keze irasa nem terhet meg, azertis kônyôrgôttec, es ala vetti kôzikbe, es czattogassa(l) el mulic.

Az WR mind az mi erôtlensegûnknec batoritasara mielte ez fele dolgokat, es hogy meg tanyitson, az igaz kônyôrges, es ioban valo foglalatossag, melly foganatos az ô neuebe.

Czac az hitetleneknec szolgal az ôrdôg.

Az vtan azon Czedulara azon igeket mondtac az Predikatoroc, az iffiu elôt, de egy penz sem eset, es meg mondta neki, (812) hogy az ôrdôgi bizodalom segitôtte ôtet, de ám el veszet volna miatta ha az WR czuda keppen nem kônyôrûlt volna rayta.

Papas Pap űzeseròl.

Az hiuec valoba ôzic ki az ôrdôgôt. De az hitetlen czalardoc elôt czac tetteti magat.

Varasdon egy Leanybol sokaig ûzet egy Mise mondo es Isten czufolo; ôrdôgôt, szentelt vizzel, kerezt hanyassal, feiere teuen az kônyuet, monduan azt: Kezdetben vala az Ige etc. De babona mógyara mielte ezeket. Nem vgy hogy tanyitana az ôrdôngôst, es az WR IESVS neuebe kônyôrgene.

Sokan szent Cicellye neueben ûztec. Az ôrdôgôc hazudoztac, mint ha igen orditananac, es kéredzettec hol imide, hol amoda: De végreis vgyan helyeken marattac. Igy amaz leanbolis nem ûzhettec ki.

Bizony, valaki az WR Iesus neuet igaz hittel segitsegûl hiya, es az nyomorult embertis tanyittya az ô benne valo bizodalomra, ot meg nem marad, akar Predikator, akar firfiu, akar aszony miellye, De igaz értelemmel. It most el hagyom az ôrdôgrôl valo irasomat.

Mint ûzhetni ki az ôrdôgôt valoba.

(812v°) Kôuetkòznek mas fele czuda dolgokis, kic szep tanusagokat adnak elònkben.

SVMMAIA.

Elôszer szolunc az kisirtet hasznarol. Az vtan egy feltamadot halott mosolygasarol. Szolunc egy boszu szenuedôrôlis. Az gonosz gondolatnac oruossagarol. Es egy vakrol. Az keuelysegrôl egy nihany dolgokat mondunc. Azonkeppen az imatkozokrol czuda Historiakat hallunc. Raytam lôt dolgokrol. Es mind ezeknec nemes hasznarol. Elôszer Magyarol. Az vtan Deakul bôwen szolunc: Kìkbôl az értelmesec igen szep dolgokat vehetnec az kereztyeni vigyazasrol.

Az kisirtetec hasznarol.

Nemes dolgoc kôuetkôznec:

Egy vén iambor midôn egyebkor beteges volna, mond: Ez eztendôbe el hagyal engem WR Isten, Nagy szó, mert czuda

kenyes az test, az ő ío keduebe, de viszont soc keppen epűl az lelec, az testnec sanyarusagaba. Mint szent Pális mondgya : 2. Cor. 4. Szoloc azert èffele epületekre valo egyeb dolgokatis. az kísirteteckel egyetemben.

(813) *Egy fel tamadot holtnac mosolygasarol.*

Haromszor miert neuetet?

Egy vén iambort mikor halala fele siratnanac, haromszor mosolyodic, es midőn kérdenec arrol, mond : Előszer azt neuetem, hogy ti az halalt fêlitec. Masodszor, hogy kęszec nem vattoc. Harmadszor mosolyodam hogy az munka vtan, nyugodalomra megyec.

Boszu szenuedőről,

Draga czendesseg.

Egy, midőn valami boszut szenuedne, tsac azt mongya vala : Nem ő, az en bűnőm teszi az boszut : Es azert ottan aiandekot kűld vala annac, az ki az ő bűneit eszebe iutatta.

Igaz banat mig legyen

Egy midőn bűnben eset volna, es mondana, hogy harom eztendeig tartana poenítenciat : Mond neki egy vén : Soc lenne. Mond imez : Hát czac eztendeig tartoc : Mond ismet : azis soc. Mert az WR harmad napig valo poenitenciatis ío neuen veszen, czac igaz sziwből legyen. Mert èffele az vtannis oztan vtalni fogia azt, à min addig bankodot.

Az gonosz gondolatnac oruossaga.

Szep jeleletec:

(813 v°) Ammon mikor kérdetnec à gonosz gondolatnac es gonosz keuansagnac mint kellene eleit venni. Mond : Az szekertze nem vag, ha kezedbe nem fogod : Igy teis ha nem engetz annac, hiaba el enyiszic, Es mint az ruha ő magatul el rodhad ha nem forgatod : igy az gonosz keuansagis : Es mint az Scorpio, vagy kígyo meg ful, ha be szoritod valami édenbe. vgy az őrdőgi gondolatokis időre meg foytatnac.

Egy Vakrol.

Vac:

Egy Isten félő Vac ember, midőn panaszolkodnec vaksagan, Mond neki egy vén : Az ebnec, lonac, legyeknec, bolhanac szemek vagyon, de nints az értelmec, kit Isten neked adot.

Az Keuelysegről:

Maga lakozas:

Pimeniust kérdic vala, ha iob volnaé kűlőn magan lakni, vagy sockal egyűt. Es mond : A ki magat meg feddi, el lakhatic massalis, De az ki magaba fel fualkodic, ha maga lakikis, meg czallya magat.

Banta mikor diczertec.

Machariust midőn nagy tíztesseges newel neueztec, monduan : szent Attyanc, àffeleckel nem őrőmest szolt. De midőn regi bűneit (814) valaki eszebe iutatta, es mondtac, midőn te Macharius lo terhes valal, es Saletromot lopsz vala, ver valaé az wrad? Ez feleckel őrőmest szolt szep dolgokat.

Nesteron midőn futna egy Sarkany előt, mondnac neki : Lám teis félsz. Felele. Nem félec, de azert futoc az tőbbiuel egyűt, hogy keuely gondolat ne indulna bennem, mint ha en szenteb volnec masnal.

ôis fut, noha nem felt:

Annyi hitű volt egy : hogy midőn egy Oroszlany veremebe menne, meg szallani, es az morgana, Mond : mit haborogsz. lám eleg tagas az hely, nekemis nekedis, ha kédig en velem nem akarsz maradni, menny ki innen, es ki megyen az Oroszlan.

Erős hitű.

Egy vén midő[n] igy szolna : En meg holtam ez vilagnac. Mond neki az masic : Nem holt meg az őrdőg, az ki fel tud izgatni è vilagba.

Ne hid el magad

Sysois sem szemet, sem kezet nem emelte az Egre, midőn mas nézet imatsagara.

Anachoritat hiytta volt egy hazahoz az kietlenből, hogy fiat meg gyogitana, Es midőn eleibe tiztesseguel iűnenec, ottan le vetkőződic es az vizbe hag, Mond neki egy : (814 v°) Ne mield azt, mert mayd azt vélic, hogy őrdőg buyt beled. Mond ő : vgyannis azt akarom, hogy azt vêllyec.

Czuda maga birasa, hogy ne czudalnac; Sőt meg vtalnac, noha titkon nagy ember volna, es nagy dolgokat szerezne:

Megent midőn fő fő nepec iűnenec hozza haluan hiret, es mondánac, keszicz hozza magad, mert fő emberec iőnec hozzad, ő fel haga az kapu teteiere, egy hosszu Imegbe, es labat logatuan, saytot kenyeret kezd ragni, Es meg vtallyac amazoc. Ki ritkan vagyon az : à ki nagy nemes dolgot mielne, es azba magat semminec vélne, De ő erről ezt mondta :

Igaz mondas:

Midőn fel fualkodnal magadba, hand el czac es vesd el magadba. Ha be tőltőttedê az Istennec minden paranczolatit, Ha ellensegedet vgy szeretedé, mint magadat. Ha magadat hasznatalan szolganac tartodé Es mindennel bűnősbnec ismeredé magadat.

Syluanus Barat el ragatatuan elmeiebe azt latta egyszer, hogy sokan az baratoc őltőzetibe vitetnenec pokolra, es sokan à kősseg kőzzűl vitetnenec menyorsza[g]ba, Ezt siruan beszelte az tőbbinec

Syluanus.

Epiphanius ment volt Hillarionhoz, es midőn madarat hozot volna ebedre, Mond (815) Hillarion : Meg boczasd, mert en mi vta az Barat ruhat ream vőttem, nem őttem ollyat, kit meg őltec, Mond Epiphanius Pispec : En kedig mi vta ez tiztbe őltőztem, addig el nem nyugottam, mig haragosommal meg nem bekeltem. Monda az : Bezzeg te nagyobbat mieltel en nalamnal.

Ertelem nelkűl valo aitatossag:

Ez dragab, mert Isten hatta.

Egy Olasz iűt vala en hozzam Zolyomban, ki fogatta volt, hogy Ierusalembe megyen poenitencia tartasra, es addig főttet nem eszic. Ezt midőn kapoztas hussal kinalnam, vgy vőtte el. ha előszer áldomast vetnec rea, es meg óldoznam. Ez is bolond aitatossag es őrdőgi ezalardsag.

Machariusnac mond az WR álmaba : Te még czac annyi szentsegré sem iutottal, mint ket aszony lakic az varosba, Ezt haluan megyen hozzaioc, es meg mondgya Isten minemű diczeretet mondot ő felőlec. Es mondnac: Mibe lehetnenc mi szentec, ha az éyielis fériőnckel haltunc, Es meg kérdezi őket mint

élnenec. Es mondnac : Mi ketten, ket atyafiaknac felesegec vagyunc, Es el végeztűc magunkban, hogy boszut es semmi gonozt ne mondananc egy masnac, hanem egy (815 v°) arant szolgalnanc az mi férieinknec es czeledinknec : Es gyakran szolnanc iduősseges dolgokrol. Mond Macharius : Most latom hogy Isten előt nints szőmely valogatas, akar szűzessegbe, akar hazassagban szolgallyanac ő neki. Szent Pális mind az kettőt diczeri az ő rendibe. I. Cor. 7.

Szent Antalis mikor kérdezne, hol lenne helye Mennyorszagba : azt felelic, az Timar mellet, ki az varosba bűrt gyart vala.

Ezeket azertis hozam elő, hogy az értelmes kereztyenec eszekben vennec, hogy sokan az regi Remetec kőzzűl nem kőuettec sem baluanyozast, sem bolond aitatossagot. Hanem ő általoc soc keppen akarta épiteni az WR à poganokat, kic kőzőt soc ezer baluanyozas volt. De azonba kőztőkís rutul teuelgettec, nemellyec, Mint :

Czuda oktatasa Istennec.

Volt egy Pál neuu Apatwr Barat, kí az remetesegbe annyira el faiult vala az aszony emberektul, hogy mìdőn egyet elől talalt volna, annyira futot előtte, mint az kit Oroszlany, vagy Sarkany űz : Kit ő azert mìelt, hogy szűzesseget igen tiztan tartana, De miert hogy ez nem vala igaz értelemből, (816) az WR boczata nagy betegseget rea az futas miat, hogy az keze laba ínai nem birnac, sem szolhatna, sem halhatna, Es vele firfiu sem banhatna, hanem egy aszonyi állatra szorulna, es az bannec vele betegsegebe mind hóltig.

Minden az ő io tiztiben kedues lehet:

Egy vênt mikor kérdenenec : Mit kel embernec mielni, kit Isten szeressen? Mond : Kire kire mast bizot az Isten. Abraham kazdag volt, es vton iarokat be fogadot. Illyes szegeny volt, es kietlenbe lakot. Christus wrunc bort iuot. Ianos Bornemisza volt. Dauid, Király volt, Es mindenic kedues volt Istennel.

Az atyafiui szolgalat draga.

Egy vént mikor kérdenenec : ket atyafiac vadnac. Az egyic czac egyszer eszic egy hetbe, es soc keppen sanyargattya az ő testet. Az masic mindennap eszic, de az betegeknec szűntelen szolgal : Ezec kőzőt, mellyic miél keduesb dolgot Istennec? Monda : Ha az koplalo, az orran fel fűggezteneis magat, sem mielne olly keduest, mint az ki felebarattyanac szolgal.

Az Imatkozokrol.

(816 v°) Agathont kérdic vala, Mi dolog volna mentűl nehezb? Monda : Igazan imatkozni. Mert ottan ot termenec az őrdőgőc, es soc keppen el akariac bontani az igazan valo aítatos kőnyőrgest. Tuduan hogy czac azzal álhatni ő ellene.

Egy vénnec midőn panaszolkodnanac hogy esső nem lenne, monda. Mert nem imatkoztoc. Azoc mondanac, Eleget imatkozunc. de vgyan ne*m* halgattya Isten. Mond az vén, De nem igaz hitből, sem aitatoson. Es midőn ő imatkoznec velec, ottan esső lőn.

Machariust mikor kérdenec, mint kel imatkozni? Mond, Teriezd ki kezedet, es mongyad Vgy legyen WR Isten à mint te akarod, Ha kisirtet raytád, ezt mondgyad : Kegyelmes wram, te tudod mi hasznal mi nekűnc, de tegy kegyelmesen velűnc, es segìcz meg.

Iulianus Czaszar Postaul egy őrdőgőt kűldőt volt, hogy hamar valazt hozna, De egy vén iambor midőn éyel nappal imatkoznec, tized napig tartozodic meg az őrdőg, hogy nem mehet által. Igen hathatos (819=817) azert az igazaknac kőnyőrgesec, ha azban szűntelenec.

A maga birasrol

Volt egy vén ember, ki őtuen eztendeig nagy bőytőlesben tartotta magat, Es midőn azt mondana, En noha immár meg őltem à testnec minden buia keuansagat, mind fősuenyseget, mind hiw diczőseget, vgy : hogy nem wralkodnec bennem : De nem vgy, hogy meg bennem nem vagyodnanac, de igy : Ha hirtelen az en agyamon asszony embert tálalnec, Iollehet vgy gondolkodnam rola, hogy aszony ember az, de az gondolatnac ellene tusakodnam, hogy ne vinne az ő keuansaga. Azonkeppen ha az vton soc aranyat talalnec. vgyan arannac tartanam, de keuansagomat meg birnam, hogy telhetetlensegre ne vinne. Es ha ellensegem is, io baratomis hozzam iűne, az gondolat arra vinne, hogy egyiket szeressem, es masikat gyűlőllyem. De magam arra tőrnem, hogy mind kettőhőz io akaro lemec. Igy az gonosz gondolatokat meg kőtőzhetyűc, de el nem taszithattyuc. De még az meg kőtőzesbeis soc szorongassal kel tartanunc, hogy meg ne őldozzec.

(817 v°) Isiodorus azt mondta, hogy negyuen eztendeig érzet magaba, kemeny es nehez keuansagokat, kic ellen mindennap tusakodot.

Czuda dolog az fel kellesrol.

Egy midőn sockeppen erőlkődnec, hogy fértelmessegbe ne esnec, de megis hol egy, hol ket holnapba, hol ritkabban, gyakrabban el esnec, es miatta igen rőttegne, hogy èhőz ő hozza szoknec, es azban meg halna, es el karhoznec : Azert meg rőttent sziuel mene egy idős leki paztorhoz, kinec neue Sysoius Abbas vala. Es monda : Atyam, el estem, medgyec? Es ő mindenkor azt feleli vala, Ismet fel kelly. Amaz meg keseredet sziwel rőtteguen, hogy az soka miat el karhoznec, Monda : Atyam mond meg hanyszor kellyec fel. Mond, Valahanyszor el esel, es mind addig, mig vagy az el esesben, vagy az fel kellesben halsz meg : Amibe kedig meg halsz, azban iteltetel.

Egy, midőn vétekben tapaztaltatot volna, es ijettebe el futot volna, es az tőb atya (818) fiac vtanna futuan meg hoztac volna, es vadolnac. Mond Paphnucius, Egy ember esec az sarba terdig, es futamanac hozza hogy ki ragadnac, es azonba torkig taszitac.

Ez szent Iambort igen magaztalta azert szent Antal, hogy az bűnősőknec io oruos Doctora volna.

En hozzamis iőttec vala egy nihany Predikatoroc, kic vadolnac vala előttem mint Superintendens előt, Egyet, ki egy nihanyszor vndoc bűnőkbe el eset vala, Es kérnec vala, hogy

szegyennel le vonnuc rola à Predikator tiztet. Ez kedig nem vala vakmerô gonosz életû, Hanem igen vigyazo es bôlcz tanyito vala, es igen foganatos vala tanyitasa, kinec iffiu felesege leuen, czac fel eztendei menyetske, megis szolgalo leanyaual vétkezet, sôt még firfiackalis. Ezec miat, noha rôttegtem es ízonkottam, kiualtkeppen azert, hogy sokan meg botrankoznanac miatta. De megis ez iambor Paphnucius tanaczaual éltem. Hogy vgy netalam torkig taszitanam az Sarba, Azert mas dorgalo, oktato, es rôttentô móddal, titkon lassan lassan ki mosogattam sarabol. De ez (818 v°) illy, szelidseg senkibe nem lehet, ha az WR lelke nem szerzi, Mert mindnyaian mutogattyuc az szálkat, es az gerendat nem lattyuc.

Bôlczen mondta egy vén, ki vênsegere sokat kisirtetet : Midôn valaki vétekben esic, ne vadold ôtet, hanem az ôrdôgôt à ki azban eytette. Es ottan igy szoly, Iay ennekemis, mert à mint ez, akaratya ellen gyôzetet meg: vgy enís ma, vagy holnap el eshetem.

Szoltam ollyal, ki az imatkozas kôzt, az iras es tanulas kôzt vgy geriedezet, mint ha langozot volna benne az fértelmes keuansag. Es noha mindenkeppen íambor es eszes volna, De azban magat olly lagynac monta, mint à Víasz az tûz elôt, noha hazas tarsa volna. Ez felôtte igen sirt, mikor, valakit halalra vittec, es szepen biztatta ôket.

Timotheus Anachorita, midôn éyel nappal sirua kônyôrgene Istennec, venne el rola az geriedezest. Illy szot hall, azert lôt ez raytad, Mert te az felet el ûztel elôled.

Tuba Mihaly:

Vala egy Tuba Mihaly, it Sempten en elôttem Predikator. Kinec az ô iambor volta es kegyes tanyitasa, soknal igen beczûletes volt, Ez életinec iob reszebe mind beteges (819) volt, ki kôszuenybe gyôtrôdôt mind halalaig, sem kezeuel labaual nem birt. Ennec felôtte, imez rôttenetes haborusagais volt, hogy felesege pôkte az tûrôs fekellyec míat, es szem latomast massal lakot. Mind az által ennyi kereztbennis nem szakadot el az WR Istentûl, hanem nyôgôt es kônyôrget.

Leannac bûnre indito kisirtete.

Regen èhôz hasonlo dolog volt : Egy leanzonac az Atya midôn igen iambor, alazatos, egyûgyû es Istenfélô volna, es mezei munkaban igazan keresgetne eletet, felesege miat rôttenetes kisirteteket szenuedet, ki nyughatatlan, telhetetlen, keuely torkos es fértelmes életû, morgo es fôddedô vala, es vigan lakozo vala, Midôn az vén íambor meg holt volna, annyi szapor essô volt harmad napig, hogy alig temethettec elis. De midôn az ô gonosz felesege meg hólt, szep tizta idô volt. Innet az Leanzo arra indul, hogy iob ô neki az anya életet kôuetni, à ki mind hóltig io szerenczes volt. De az WR álmaba meg ielente az apianac szep Paradiczomban valo lakasat, es az anyanac rôttenetes tûzben valo égeset. Es vgy kezde oztan az ô édes Atya nyomdokat kôuetní. (819 v°)

Ha sokaig tartis az kisirtet, ne fely.

Pachomius az ôrdôgôc miat, midôn feletteb vgy kisirtetnec, hogy nôtôn nône rayta az kisirtet, ôis azon igyekezet, hogy

nôtôn nône rayta az wrnac segitsege. Azert egy illy dolgaiba kezde ezen kônyôrgeni, hogy az WR mielne azt, hogy alunni ne kellessec mind addigis, mig nem meg gyôzne az ôrdôgôt, meg engettetec neki, Es ô éyiel nappal czac kônyôrgesbe vala ô ellene foglalatos, azoc kôzt elô szamlaluan az WR Iesusnac ô rayta vôt gyôzedelmet, es az meg nyomorodot ıuhainac óltalmara valo tiztit : Es igy hulton hul vala az ôrdôg, mint Moyses elôt az Amalechitac.

Ezen Pachomius beszelte, hogy fûlle hallasara soc beszedit értôtte az ôrdôgôknec. Nemelly panaszolkoduan igy szolt : Imez, amaz ember felôtté kemeny, mihent gonosz gondolatra inditom, ô ottan terdre esic es imatkozic, es az Istent hiya melle, es ottan el kel elôtte pironkodnom. Mas ôrdôg kedig azt katzagta, es beszelte hogy ô io szerenczes, mert mihent az ô emberere gonosz gondolatot tamazt, ottan rea haiol, Ha aka-(820) rom vgy mond, meg haragitom, Ha akarom szitkozottatom, perpatuarra haytom, Ha akarom imatsagaba rôste teszem, es el aluttatom, auagy keuellye, reszegesse, paraznaua teszem.

Egy vén iambornak tanyituanya, midôn kemeny keppen buiasagra izgattatnec, es érzene hogy ôrdôg kisirtete rayta : es ô erôssen tusakodic vala ellene, bôytôlessel, es kônyôrgessel es munka tetellel. Ennec monda az ô vên Mestere : Ha akarod fiam, kônyôrgôc az Istennec érôtted, hogy el vegye. Mond az : Ne kônyôrôgy azon, hogy el vegye, hanem azon kônyôrôgy, hogy ne hadgyon el esne*m*. Mert mi vta ez kisirtet raytam, Soc nemes dolgokban, eszemben, magam birasaban, az ôrdôg álnoksaganac, es az Isten óltalmanac imeretiben, erôtlensegemben, es magam gyákorlasaban, es ellene valo hartzolasaban sokat epûltem.

Szep feleletec.

Voltac sokan tôbbec, kic midôn igen el epettec es el remûltec volna az ôrdôgnec kisirteti miat, es kônyôrgenenec hogy el venne Isten roloc. Es az vtan latnac, hogy el tunyulnanac az szabadsagban, es nem epûlne-(820 v°)nec vgy mint az elôt, tôbszer nem kértec hogy el venne, hanem hogy azokba meg erôsitene.

Iszonyu geriedezes.

En idômben ket embert hallottam kic annyi geriedezesben voltac, hogy az ôzuegy édes anyockal kûszôttec, hogy le eyczec: De az anyoc nem hatta magat. Imè, noha eztûl iszonyodic az termeszet, De azt meg gyôzi az ôrdôgi vakitas, es vtalatos langozodas.

Moyses vén Remete, egy iffiat mikor szantalanszor biztatna, hogy megis kônyôrôgiôn, es batorkodgyec az wrba, es szep biztatasockal es tanyitasockal meg enhitene sokszor soc kisirtetit, es az, hol enhednec, hol kedig annyiual inkab égne es tekergene, es nem nem tudna immár houa lenni, hanem ezer keppen szandekozkodnec, fértelmes életre, es sokszor fel vgordanéc, es el indulna annac meg szerzesere. De ismet meg tartozodnec, Es azon keseruesen panaszolkodnec az vén Moysesnec. Mond az neki : Tekíntssze fiam nap nyugatra, es oda tekintuen lat nagy sereg ôrdôgôket, kic mint ha hartzhoz keszûlnenec, es

soc keppen forgolodnanac az ůt-(820=821)kőzetre : Az vtan mond : Tekints immár nap keletreis, Es lat nagy szep sereg Angyalokat, kic mintha készůlnenec az ördőgőc ellen. Es mond : Imè fiam latod az mi ígyůnket, hogy noha soc az az ördőg gyůhőssege raytunc, de az wrnac Angyali mind azokba velůnc vadnac, es nem hadnac az mi szůksegůnkben. De houa inkab neuekedic raytunc az kisirtetnec hartza, annyiual nagyob győzedelmet szereznec, es az vtan tiztessegesb Coronat fizet az WR.

Eliseus Prophetais igy biztata szolgaiat. 4. Reg. 6:

Egy atyafiuís midőn sokszor izgatatnec fértelmessegre, Es mindenkor meg ielentene egy vén iambornac, es kêrne hogy hogy kőnyőrgene érőtte, Es amaz megis nem kőnyebednec semmit. Az vén czudalkozic rayta, mi dolog hogy az Isten az ő kőnyőrgeset meg nem halgatna, Es az WR mond neki: Ez az oka, mert ő maga semmi[t] nem vigyaz es sem kőnyőrőg, hanem ottan le lippen mint egy Tyuc, az kisirtet előt.

Szelenczes ördőgről.

Macharius talal elől egy Palastos ördőgőt, ki az palastra soc apro szelenczeket varrot vala, Kérdezi az ördőgőt mire valoc ezzec? Mond : im el viszem az emberec kőzi-(821)be, es testi győnyőrűseges izeket inditoc bennec, ha egyíc nem fog, mast nyuytoc nekic, mind addig mig hozzam édesitem őket.

Soc ezer mestersegi az ördőgnec:

Soc ezer mestersegi.

Száz ezer fele dolgait ielentőtte meg az WR Isten vgyan szem latomastis az ördőgnec, Kikről sem irni, sem szolni, egy ember nem győzne, hanem ki ki mind naponkent ő magarolis, masrolis soc dolgait vehetí eszebe, Mert nekůnc sem tekintetůnc, sem hallasunc, sem szaglasunc, sem tapaztalatunc, sem szolasunc, sem gondolatunc, sem ételůnc, italunc, iarasunc. sem imatsagunc, sem tanulasunc, sem aluuasunc, sem szantasunc, kapalasunc, kereskedesůnc, hadakozasunc, se semmi dolgunc nints ördőgi kisirtet nekůl, czac egy szem pillantasbannis. A mint ki ki mind magabais eszebe veheti, mind azokba mennyi tetouazas, viszaltatas vagyon : hol imigy, hol amugy akariuc hogy legyen, hol iol indulunc azokra, hol azt felbe akariuc hadni.

**Tőr:*

Salamon nagy bőlczen neuezi tőrnec az mi életůnket : Mert mint az soc tőr es czaptato kőzőt, igen óua es halkal iariunc : Igy (822) ezerszer nagyob óua kellene életůnkben magunkat hordoni.

De viszont az WR mínd ezec ellen ős soc keppen erősit, Noha igen lagy az viz, es kemeny az kő, de azert soc czepegessel által lyukad. Igy noha mijs igen erőtlenec vagyunc, de az szůntelen valo tanulassal, hallassal, kőnyőrgessel meg gyarapodunc, Es az wrnac segitsege által, meg erőssődůnc mindenekben. De oh ki nagy mélyseges es ígen igaz szaua az wrnac imez : En nalam nekůl semmit nem mielhettec.

Vayha meg tudnac è draga szot beczůlni az emberec.

Enis emlekeztem harmad Aduent wrnapian. Folio 115:

Ezt vgy érthetned meg valoba, Ha lathatnad vilag kezdetitůl fogua, mit czi[n]talankodot az Satan az szegeny emberi nemzet kőzőt. De masunnan tanuld meg azokat, à mit irtac az regiekről. Hogy Dianna Isten aszonnac, Moloknac es tőb

ördőgi Isteneknec minemů Templomoc volt, melly soc czudakat mieltec, iőuendőt mint mondtac, azoknac mìnemů papiai voltac. Ezt ez vilag mint kőuette ez gyarant, mint ha Isten szauai volnanac. Az Czaszaroc, Bőlczec. Plato, Aristoteles, Cicero, mint kőuettec, azokis mínt tanultac à iőuendő mondast, (822 v°) madar latasibol, barmoc gyomrabol, tyukfiac cziripelesiből, es soc ezer kabasagbol. Iay ki vac, vac, vac ez vilagnac még az nagy eszesijs, ha el hagyatnac Istentůl. De most sem szůnnec meg az ördőg, ha az WR mellettůnc nem forgolodnec. Ki czac hol mi apro dolgokbolis ezer bůnbe keuerne, à mint im en magamrolis mondoc mi apro izgatasit.

Raytam tòrtint dolgoc.

Niha vgyan rohannac read az soc kisirtetec egi mas vtan:

Ez fele soc Historiakbol, midőn igyekeznem batorkodnom az ördőg ellen, hogy enis mint egyebec meg győznem : Az WR hogy meg ismertetne velem erőtlen vóltomat, es noha mélto volna erőlkednem, de hogy azba semmit ne bizakodnam, es az en erőmnec semmit ne tulajdonyitanec, czac egy napis meg szamlalhatatlan kisirtetec rohantac niha ream. Kikbe im elő szamlaloc, hogy te èhőz kepest eszedben vőd az te mindennapi kisirtetedetis.

Pedica nimia fiducia.

Tudoc olly napot, Hogy az Satan el kezdette, az haragra, az szorgalmatossagra, az buiasagra valo inditast, es azokban vgyan oktalanul meg bolonditot volna, ha az WR (823) hozzam nem tert volna. Mert az nap Iobagyim ellenem fel rohantac, es morgottac velem es boczoztac, es kőttőzettec oknelkůl, Felesegemis azonba meg haboritot igen apro dolog miat, es hol egyic, hol masic gyermekim szo fogadatlansagockal, Kikre fel indultam hogy verekedgyem kőztőc, es azonba az WR mas gondolatot hozot, es nem ereztet rea. Ezec vtan mindgyart kotsisom, szolgaim es mas gyermekim, az vtan szakaczom : Az apro gyermetskec riwtac, siwtac ream, es ki betegsegbe eset bennec.

Egy napi kisirtetec; kiken mosolyogy. Nam quod vni, et omnibus:

Azon napon Kőnyv Nyomtatoim ream reszegettec es velem ketőttec, Kőnyw kőtőim boczoztac Még az ebekis az tyukokat kergettec es meg őltec, azokat egy felől meg hattam hogy az vizbe vessec. mas felől mas dolgom érkőzet. Az louac el szaladoztac, es egy mast annyira martac, hogy senki el nem vehetne, hanem ő magoc le důlnenec, es az véres veritec le czorgana roloc. Oskola Mesterem es vduarlo Deakim étel felőt szomoritottac, Etel vtan, hol fel hazamba mentem imatkozni, hol kértben, es azokat velem felbe hagyattac, Tanulni akartam, es ba-(823 v°)ratim panaszolkodni hozzam iůttec, az varos nepe, az Groff, az tizttartoc ream izentec, hol egyről, hol masrol. Mind ezec egy nihany keppen egy nap haborgattac. Kikből eszembe vőttem nyiluan, hogy egy ördőg nem győzte volna ezeket, hanem vgyan sereguel futostac ellenem, De mind az által az WR ennyi kegyelmesseguel volt hozzam, hogy neha el

busultam, neha panaszolkottam, kialtottam. es czac nem szitkozottamis, de ismet magam meg tartoztattam. Es ha aitatoson nem kônyôrôghettemís, de megis vntalan Istenhôz fohazkottam.

Ego dormio, Cor autem meum vigilat:

Mikor gyermekem halalan volna, es rayta igen kesergenec, azban annyira meg enhettec soc fele bûneim, hogy sirnekis bûneimen, es fogadast tennec, hogy soha tôbbe nem mielnem egyiketis, Es vgy tetût az keserûseg miat, hogy immár meg birhatom magamot ez vtan : De az Isten igy probala meg, Gyermekemet olly szepen meg kônnyebite egy nap, hogy vgy tettzenec, hogy immár meg gyogyulna : Ez vtan czac egy óra muluais vidamsagomban, hol nyalankodasra, io lakasra, hol telhetetlensegre, hol buia-(824)sagra vgy kezdec fel indulni, hogy vgyan rezketnéc bele, Azert az WR Istenis ismet meg nehezite gyermekemet, es azzal meg szomorituan foytogatni kezde bennem az bûnôket. Végre el véue tiz eztendôs Peti fiamot, De miert hogy az gyermec io tanulo vala, Es az Egyhazbannis Catechismust tanyitott, es othonnís az tôb czeleddel imatkozot, ezzel vigaztala meg az WR Isten, hogy noha Gyermec volna, De száz eztendôs emberis, még Dauid Kiralyis es szent Pális nem mondhatna szepben es aitatosban imez igeket : En édes Istenem boczasd meg az en bûneimet, az te szerelmes Fiadert. Egy nap kedig tôbszer százszornal kialtotta édes szoual az WR Istent, es az mi Atyankotis szepen el mondta, Kinec halala mind az által egy ideig igen nehez volt, es soc bûnemet le nyomta. De vêgre megent az ôrdôg mint az ebet az okadasra, es az disznot az sarra ismet le heuertetet volna, Hanem az WR hol dôg halallal rôttentet, es azban tôb gyermekimis es czeledim el holtac, hol poganockal, hol felesegem, hol gyermekim betegsegiuel, hol magam betegsegeuel, hol (824 v°) baluany imadóc fenyegeteseuel, tômlôtzuel, halallal, es hol egy, hol mas agodalommal, Azert enis vallom szent Pállal, es mind azockal kic felôl soc kisirteteket szamlaloc, hogy houa ínkab nyaualyog az kûlsô ember, annyiual tôbbet epûl az belsô, az wrnac lelke által.

Bellum cum viciis: Ne â pudendo vincaris hoste. Ingenium sitio pereat non sentibus: (!)

2. Cor. 4.

Noha igen nehez az ígaz lelkû Kereztyennec gyôtrôttetni lelkebe à bûn miat, es rôttegni ôrôc karhozattul miatta, félni ez vilagi es mas vilagi szegyentûl, siwni, riwni, hogy Isten el venne immár róla az Satannac ôztônet : De ez nehessegnec nínts annyi terhe, hogy ezerszeris felyûl nem haladnac az Istennec mas felôl valo soc nemes aiandeki, az mint szent Palnac monta : Pál elegedgyel az aiandekommal. Pálnac nagyoc és soc terhei voltac, de viszont minden Apostoloc felôt tôbbet hasznalt. Igy czelekeszic azockalis, kic nem ôrômest vétkeznec, es czuda Isteni tanaczbol ôrdôg kezre ereztetnec. hogy az el eycze egy nihany bûnôkben, mint Dauidot es Petert, De az mellett czuda szep nemes aiandekockal megis ekesitetnec, es egy vétec helyet, ezer nemes ioszagual meg (825) aiandekoztatnac, Es még az vétketis kibe szegyent vallottac iduôsseges alazatossagokra fordiyttya Isten : Ezekrôl mondgya Agoston, Iob meg gyalaztatni

Ezert diczôkedik sz. Pál meeg azbannis, az kikbe pironkodic mas felôl.

Agoston szaua:

nemelly vétkec miat, hogy nem mint fel fuualkodni soc nemes ioszagoc miat.

Hasznai ezeknec.

Ezec nem arra valoc, hogy valakinec szabadsagot adna az bûnre, hanem inkab imez szep tanats adasra valoc : Edes fiaim ne vetkezzetec, de ha valakì vétkeznéc, szoszolonc es engeztelônc vagyon az Istennel, az kôzbe iaros IESVS CHRISTVS. Ismet :

Draga tanacz: I. Ioh. 3:

Ha valaki szûkôlkôdic bôlczesegnekûl, tanacz, êrtelem, es erô nekûl : Kerie az Istentûl. Semmit nem ketelkeduen.

Iac: 1.

Tehát erre igen nagy gondunc legyen éyiel nappal, minden szem pillantasban, mindenût, mind hóltig : Elôszer, hogy erôs vigyazassal, iozansagual, igaz es kegyes élettel óyiuc magunkat minden fele bûntûl. Es erre igen ressen állyon az fûlûnc, hogy midôn bûnre indulnanc, ottan Istent segítsegûl hiyuc mellenc. Mert az bûnnec imilly iszonyu (825 v°) es rôttenetes termezete vagyon, hogy szûntelen ijezt, rôttent, es ketelkettet, es Isten eleibe nem erezt, Es miatta testedben, lelkedben, hiredben, neuedben, marhadban, êlet[e]dben gyermekedbe kárt teszen, â mint pelda Dauid.

Potentiorem in te ne admitite,

In peccatis semper inest coecitas.

De midôn semmi vigyazassal nem óhatnad magad, à mint soc emberekrôl czuda peldakban meg hallottuc. Te meg lasd hogy miatta ketsegbe ne essel, Hanem ha egy nap hetuen hetszer rôttenetes es iszonyu vétekben esnelis, olly bûnôkbeis, hogy kit ez vilagon senki mas nem mielt volnais, es tsac emlitenijs iszonyu es rôttenetes volnais, Megis sies az wrnac eleibe : Siruan emlekeztesd az ô nagy irgalmassagara, es az ô szent Fia által szerzet czudalatos igassagara, kibe ez egez vilagnac elegendô valtsagot szerzet. Ez az által kéried az te bûnôd boczanattyat, es meg wyito szent Lelket.

Sine me nihil potestis facere. Non est in manu hominis via eius, Nec est viri dirigere gressus suos

Az melly nagy gondod vagyon, hogy bûnben ne essel, olly nagy gondod legyen, hogy ha el essel, hogy Isten fel emellyen, meg kegyelmezzen. es hozza vegyen.

El ne feleycz.

(826) Ez draga szent tanaczot adgya szent Ianos elô[n]kben, midôn arrais kér, hogy ne vétkezzûnc, es arrais, hogy ha vètkeznenc az kôzbe iaro IESVS CHRISTVS âltal, Isten eleibe esnenc.

Mind az kettôbe czuda es el amelkodando titkos keppen epiti Isten az ô hiueit. mindennap mind éltig: Hogy nyaualyasoc riwnac, siwnac, nyôgnec, ohaytnac, iaygatnac az bûnnec terhe alat, az mint szent Pális kialt : Oh en szegeny ember, ki ment ki, à halal ala vettetet testbôl? Igy egyeb híuekis keseregnec, hogy akarattyoc ellenis az Test, ez Vilag, es az ôrdôg, hol egy, hol mas bûnben eytegetì naponkent. Kiket Isten erôssen tiltis, Es ô velec kialtattyais, hogy senki ne miellye. Es azert ôket miattoc erôssen meg is vesszôzi es ostorozza, mint Dauidot, kic miat ket kepen kinlodnac nyaualyasoc, Azertis : hogy az melly bûnt vtalnac, azokban esnec, Azertis hogy Isten miatta

Rom: 7:

Meg ver Isten à bûnert:

Ket fele kinyoc az hiueknec.

ôket erôsben veri à hitetleneknel, kic vgyan bele heuerettec à bûnben. De Isten igy ísmerteti meg velec az ô vndoc es erôtlen voltokat. Mas felôl azert, ismet soc kegyelmesseget czelekeszic (826 v°) velec, Midôn szent igeie es szent Lelke által meg vigaztallya, Mint Dauidnac mondgya Nathan: Az WR el vôtte az te bûnôdet.

Nem az meresz latroknac szoloc most.

Nagy czuda lelki dolog mondoc ez: Hogy annyiszer el hagy esnûnc, es megent fel emel, à mint Peternec mondgya: hogy egy nap hetuen hetszer boczasson meg. Mondom oh ki czuda az bûnt meg ismerni, az-zon siwni riwni szûntelen, es el esni akaratod ellenis, es ismer fel kelhetni, es Istenhôz esedezni, es houa rôttenetesben vétkezel, annyiual siralmasban engeztelni. Mondom nagy dolog ez, es czudais, hogy érôtte ôrôc halallal fenyeget, de ha hozza tersz, czuda kegyelmesen hozza fogad, mint az Atya az Tekozlo fiut. Ennec penig semmi szamot nem vetet, hanem valamenyiszer lesz, ha het ezerszer lenneis. Bezzeg nagy irgalmassag ez.

Nagy dolog ez:

Vayha igaz Isteni értelemmel ezt meg érthetnûc: Hogy egy felôl azt mondgya, hogy az paraznac, hazassag tôrôc, fôsuenyec, gyolkosok, haragosoc, baluanyozóc, torkosoc, etc: Isten orszagat nem biriac. Mondom vayha ezt valoba vgy tudnuc meg beczûlni, (827) hogy ez nagy rôttenetes fenyegetes miat valoba meg vtalnuc az bûnt, es valoba félnenc az bûntetestûl. De ezbennis ha read ereztetic az Satan, szinten érzetlenne teszen, es annyire el hidegit, kemenyit, hogy ha minden fele kinoc eszedben iutnanakis, Sôt latnad hogy ezerember halna egy nap dôg halalba, es hallanad az soc harangozast, es egy felôl irtoznal az halaltul, mas felôl az ki meg szokta az reszegseget, az parazna fértelmesseget, az telhetetlen vsorat, es akar mi egyeb bûnôket, vgyan bele heuereszic, es mint az Sodomabelieknek álomnac tettzic az fenyegetes. De az kic czac kitsint tudnakis fohazkodni az bûn ellen, Isten szinten az nagy âlom kôztis, es izetlenseg kôzt czuda keppen meg segiti, foytogatuan benne az bûnôket, es az ô kelletlenseg[e]ben fel razuan soc nyaualyac által, hogy vgyan testekben érezzec meg az Isten haragiat az bûnre. Czac igyis azert meg ismerni es meg vtalni az bûnt, nagy es draga dolog.

Nagy hidegseg.

Czac fohazkodnijs nagy segitseg

De mas felôl mingyart mas nehessegec tamad ollykor, hogy az bûn nem hadgya bizni az Istenben, hanem rôttegteti tôb tôb (827 v°) ostortul, es végre ôrôc karhozattul, Azert oh ki draga ollykor czac egyedûl czupan az Isten irgalmassagahoz, czac egyedûl az WR Iesus CHRISTVS fizetese es valtsaga által folyamni, Es hallani, érteni es el hinni, hogy ha hetuen hetszer vétkeznekis egy nap az ember, Isten meg boczattya aznac, ki benne bizic.

Vyab nehessegec

Vayha,

Vayha ezben iol, igazan, es vgyan valoban meg beczûlnûc az Christus mi voltat, ki minden vndoksaginkbol annyira meg igazitot Isten elôt, hogy ha egez életedben tsac bûnben heuertelis, es mind ez egez vilagon mennyi iszonyu, szôrnyû rut, vndoc bûnôc voltanac es vadnakis, mind czac te míelted volnais, es vgyan

benne heuertel volnais, De mihent te azokat bizonyaba meg vtalod, banod, fel kialtasz, hozza tersz ô általa Istent meg kôueted, ottan olly szep tizta leszesz Isten elôt, mondom Isten elôt, nem ez világ elôt, az ô Isteni tanacza szerínt, olly igaz leszesz, mint ô maga az WR Iesus Christus, kibe soha czac à bûnnec az gondolattya sem találtatot. Errôl pelda amaz fértelmes aszony, pelda Adam, ki miat minden bûn iô-(828)-ue ez vilagra, pelda az Toluay, ki czac halalakort kialta. példac mostis soc ezerec, kic hadban, vizben, akastofan, czuda keppen vtol ternec meg. De nem iol élnec ez vilag fiaì ez nagy ôruendetes Predikacioual kic èhôz kepest ôregbitic az bûnt. De az hiuec ezt azert tanullyac meg, hogy ha olly nagy kisirtet iône reaiokis, hogy ki miat mindennap valami szôrnyû bûnben esnenec, es azoc siwnanac, riwnanac, nyôgnenec, es orditanac mint Dauid, Pál, Magdolna, Peter, Es ôrômest kęsselis ki metelnec az bûnt belôlec, De valami Isteni titkos iteletbôl, az ôrdôgôc reaioc ereztetuen, hol egy bûnben, hol masban eytenec, buia geriedezesec miat, telhetetlensegec miat, irigysegec es haragoc miat, félelmec es rôttegesec miat: vagy meg tagadnac az wrat, mint Peter: vagy tiz húsz, szaz paraznasagot mielnenec, vagy lopnanac, es akar mi bûnben esnenec. Ezec miat ketsegben ne essetec: Hanem ha nô az bûn bennec annyiual inkab nôiôn az siralomis es kônyôrges bennec, hogy az Satannac illy mérges nyilait vegy el az ô mindenhato Isteni ereiebôl, Es tessec meg az mi testûnkbennis (828 v°) hatalma az ôrdôgôn az WR Iesus Christusnac, Ez mondoc, ha tiz, husz eztendeig, auagy hóltig tartanais raytad, Ne fély czac vigyazz, czac nyôgy, czac kônyôrôgy: Hogy kedig vigyazhas, nyôghes, kônyôrôghes, azokertis esedezzel az WR elôt. Mert az te nagy kemeny es rôttenetes hartzod te raytad, Istennec kíualtkeppen valo iteletibôl nagy okokert vagyon.

Ne elly gonoszul ezzel.

Mire valoc az igen nagy kisirtetec.

Hogy czupan egy czepig azt akaria Isten, hogy czac az ô kegyelmere, es az ô szent Fianac fizetesere tamazkodgyal, azert hagy el esned az bûnôkbennís, kiket ô vtal, es kikert ôrôc karhozatra veti az hitetleneketis.

Te kedig czac nyôgy, czac vigyazz, czac kônyôrôgy, czac hogy vtald az bûnôket, ezzel vigaztald magad: Hogy CHRISTVS wrunk azokat hiya hozza, az kic el farattac az bûnnec terhe alat, es azzal mindennap szepelkeduen kûszôdnec: Igy teis, mint szent Pál ezt mondhatod: Ha à mit nem akaroc en, azt teszem: immár nem en czelekedem azt, hanem az en bennem lakozo bûn.

Matth. 11.

Rom. 7:

Ez bûnt kedig, ki te beled szorult, ki teged mindennap gyôtôr, sirattat, rôttentet, (829) es ijezt, vijd az WR Isten eleibe, ki az ô szent Fiara vettôtte azokat, es megis fizetet halalaual érôtte, kéried ólczon ô bele adgyon igaz hitet es bizodalmat az ô érdemebe, adgyon olly szent Lelket, kiuel folytogasd az bûnt minden szem pillantasban: Igy be óltatuan az Christusban, semmi karhozatod nem lehet. Rom. 8.

Nagy vigaztalas es szep tanacz:

Ne fély azert, akar ki legy az miat, hogy ôrômest meg menekedel az bûntûl, de nem lehet. Hanem féllyen az, az ki

győnyőrűseguel heuer az bűnben, az ki még sem keuankozic menekedni az bűntűl, hanem vgyan szeretettel űzi, Iay ezeknec, mert meg sirnac. Luc. 6.

De az ki vtaluan őtet, fut előle, es kőnyőrőg miatta, az keszitse magat hóltig valo vitezkedesre: Mert mint ez vilagi vitezec, szemben álnac ellensegeckel, vgy annyira, hogy ha egyic el esic, ottan mas áll helyebe, az, ha el esic, ottan ismet tőbb tőbb mind fottig. Igy holtig valo hartz à mi dolgunkis.

Ez hartzban valakic meg halnac, mind az WR vitezi azoc. Kiknec erőtlensegőket minden szem pillantasban segitjs az WR, (829 v°) es ki magais fizet heruadatlan Coronaual: hogy az tiztesseg minden keppen czac az wré legyen, Mer[t] ő az hartzoltato, ő az győző, ő az fizető, De igy tettzet neki, hogy az őuei egyetembe munkalodgyanac ő vele. el vegyec mind az tanaczot, mind az aiandekot ő tűle, Es őtet tiztellyec mindenekből mind őrőcke. Kire segitsen ő szent felsege minketis mindnyaiunkat, Amen.

Mind ezeket hogy iobban meg gondolnac. az értelmesec, es meg ìsmernec hogy nagy dolog az bűnnel valo hartz. Azert im Deakul is meg irom, soc bőlczec mit ielengettec titkos értelembe, kiket en pór, parazt es Grobian módra kijs fakaztottam, hogy meg értessem akar kiuelis.

DE VIGILIA CHRISTIANORUM.

Matth. 24.

Vigilate quia nescitis qua hora dominus vester venturus est:

|| In iusta vigilia sanctorum maxima sunt incolumìtatis nostrae momenta: Sí enim hîc aut exciderimus, aut aberrauerimus; actum erit de salute nostra.

Nihil loquitur autem hic dominus de Sacerdotum Baal vigílijs, alludìt ad militares vigilias, et rationem Phisicam: Impulso commotoque corpore discutitur somnus, inducitur vigilia: Et animi hominis habet suum quoque somnum, ac suam vígiliam. Exsurgunt enim vapores carnis: libido, auaritia, ambitio, studium mundi, et cupiditates relíquae, quae si in mentem admittantur, dormít homo, non vigilat. Nam illecebris huius mundi volupt[at]tibusque captus, his veluti índormit, cessat, et abstínet ab omnibus lucis operibus.

Quod si ad vaporum istorum ascensum sese concutíat homo, obsistatque obrepenti sopori: hoc est, Sí viua fide, ac sobrietate resistat affectibus, et corruptionibus prauis, vigilat et operatur opera lucis.

Vnde vigilia, est fidelis, diligens, pia, et sobria vitae custodia, studium exercitiumque pietatis, et sedula verborum Dei obseruatio. Ad hunc modum loquuntur Apostoli. I. Pet: 1. I. Tessal. 5. Eph. 5. etc.

Sed tardante sponso nictamus omnes et dormimus:

(830 v°) Sponsus Christus cùm tardat et non protinus sponsam Ecclesiam corruptione liberat, pro vanitate humani ingenij dormitamus omnes et tandem obdormimus, opera facientes carnis, ambulantesque in via huius seculi. Verùm in hoc differimus ab imprudentibus, quòd excitati, lumine non caremus, vt. Canticorum 5. dicitur: Ego dormio, Cor autem meum vigilat. Nam vigilanti propter fidem manentem, delictum non imputatur ad mortem.

EXERCITIA SANCTA.

Vigilat fidelis cùm animum et mentem suam fide et sobrietate custodit, exercitijsque sanctis discutit agitatque, ne plane occupetur à cupiditatibus carnis, neúe subrepat impia inertia et securitas, inque ipsis sceleribus versantem de improuiso opprimat dies domini:

Si quis hoc robore animi est, atque hac ìndole virtutis ac continentiae, ac respuat omnes voluptates omnemque vitae suae cursum labore corporis, atque animi contentione conficiat, quem non quies, non remissio non aequalium studia, non ludi non conuiuia dele-(831)ctant, nihil in vita expetendum putet nisi quod est cum pietate, laude, honore et cum dignitate coniunctum, hunc diuinis bonis instructum atque ornatum, vígilare dicimus.

Partes huius Exercitij, enumero decem.

1. Sic vigila semper, vt lethi memor, existima fatalem adesse diem, et iudicium dominí. — 1. *Lethi memor.*
2. Sit verbum domini lumen pedibus tuis. — 2. *Verbum Dei audi.*
3. Cura vt crescat in te agnitio domini vera, timor, humilitas, fides, dilectio pacientia, et perseuerentia. — 3: *Crescat pietas:*
4. Circumspectè, sobriè, iustè et píè ambules. — 4: *Circumspectus esto:*
5. Poenitentiam age, id est: declina à malo et fac bonum. — 5. *Poenitentiam age.*
6. Retine fidem. — 6.
7. Omnibus placeto. — 7.
8. Ora. — 8.
9. Labora. — 9.
10. Morere in domino. — 10.

Omnia S[y]mbola et mones sacrae scripturae omniumque Sapientium sententiae ad haec decem accomodare poteris, ex quibus pauca quaedam exempli et exercitij causa proferam:

1. Lethi sis memor.

Aequi pollent cum his.

Disce viuere, disce mori. Viue ut posthac viuas. Tota vita, dies vnus. Diarij om-(831 v°)nes. Diuturnum nihil. Certum in incerto. Comoedia vita humana, Ne vita tragoedia. Quod vides non diu. Non quàm diu, sed quàm benè. Mortalibus ímmortalia praeferenda. Mortalia cogita. Omnia mutantur. Alata aetas. Respice futurum. Tempus nosce. Tempori parce· Vita breuis. Ad terrena non respiciendum. Afflictíones piorum temporariae. Satis relicturo. Noli per cras et cras multas ponere metas : Nam per cras et cras tota consumitur aetas. Sera nimìs vita est crastina : Viue hodie. Est sua rebus pulchritudo, sed et interim desinit. Vita hominìs Bulla, et vapor, et veluti flos est.

2. Lethi sis memor.

2. Verbum Dei audi: Aequipollet cum his symbolis.

Vnum necessarium. Mente Deo defixus. Deum sequere· Quod Deo et homini placeat, Animae salus ex verbo Dei pendet, Amisso verbo Dei, omnia amittentur. Ad verbum domini nihil addendum. Ama doctrinam, libenter disce, audi multa. libros euolue. Legibus pare. Sapientibus vtere. Ignorantes legem Dei, maledicti sunt. Laudate honesta. Laudato virtutem Probrum fugito, Prudentiam exerce, Dei voluntas omnibus in rebus spectanda,

(832) *3: Pietatem exerce,*

a, Agnitio Dei sit talis;

b, Timor,

c, Fides:

d, Dilectio.

e, Humilitas:

f, Pacientia.

a Deus conditor omnium : Fons omnium bonorum, Spes fidelium : Deus diligit nos magis quàm ipsi nos : Deo omnia patent, curam nostri habet. opitulatur in afflictionibus. *b* Emendat cruce, punit peccata, suo verbo monet antequam puniat. Deus solus, et gratis dimittit peccata. Corripit, sed non abijcit suos. *c* Fides facit filios Dei, ea gratis datur. Fides bonorum operum fons, Fides cuiusque ex fructibus cognoscitur. *d* Dilectio est impletio legis, Deo plus obediendum quàm hominibus. Deo aduersante, omne creature aduersantur. Deus homines non vult ociosos esse. *e* Humilis esto. Stulta de alienis superbia, alienum quicquid adimitur. Pedica nimia fiducia. Fidens, non confidens. Et pilo sua vmbra, Fortuna nimis blanda hamata. Quod vni, et omnibus. Nunc mihi, nunc alij benigna fortuna. Audatia periculosa. Nihil nimis, Periculosa temeritas. Cognosce teipsum. Tecum habita. Amor sui coecus. Non contemnendum id corpus quod inhabitat, excellens animus. Ad vanitatem natura procliuis est homo. A peccato innoxius nemo. Splendor summus non intu-(832 v°)endus. Altiore te ne scruttatus fueris. Quod inuenisse pigeat, ne quaeras. Turpe gigantem in nano : az az, Ektelen Oriaskodnod à tőrpesegbe, azaz : Isten ellen felfualkodnod. Antidotum vitae pacientia : Durum sed leuius fit pacientia. vbi vber, iti tuber : *f* Aduersa reddunt homínes pios et religiosos. Virtus citra fortunam valida. Domitrix omnium pacientia. Bonus animus in re mala, dimid[i]um est

mali. *g* Qui perseuerauerit vsque ad finem, saluus erit. Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet poenitet.

g, Perseuerentia,

4: Circumspectus esto.

Circumspecte viue.

x, Sobrìè;

Iuste:

Oculus vitae Sapientia, Dexteritatem custodi, Diligentiam adhibe, Exerce probitatem Frugi esto. Aestimationem retine. Tu tibi venerabilis. *x* Amor coecitat, Ebrietas dementat. Mundus esto. Ne hillarem insaniam insanias. Satis hoc contento Multi nimíum, Nemo satis habet, Natura quis pauper? opinione quis dîues? Pauper egens, non carens. Oculos moderare, pudorem serua, pudicitiam ama. Meretricem fuge, Ebrietas nec madida, nec sicca. Ne cupiditati seruias, Ne voluptatibus obsequaris, Sobrius (833) esto. Temperantiam exerce. Dîra libido fortunae comes.voluptates abeuntes in voluptate dorsum non facíem. Voluptatem tempera, Ne à pudendo vincaris hoste. Verecunde responde. Verecundiam serua. Faciem ne aperias, Manum per frontem ne ducito. Pertuso dolio nihil ínfunde. Reprime voluptatem, Nocet empta dolore voluptas. Est virtus placitis abstinuisse bonis, Fac iusta, Equum iudicato, Iustitiam colito, impera írae, Iusiurandum serua. Litem oderis. Veritatí adhereto, Veritas vincit, Veraci creditur, et mentienti mendaci non creditur, et iurato. Lupus mendacio tempus, Mendacio comites tenebrae. Dispensatio, ne sit dissipatio. Fideli nullae serae. Ne bos in lingua : Non anginam patitur : sed argentanginem. Iustitia gratuita. Misericordia venialis, crudelis.

5, Age poenitentiam,

Poenitentia.

Optima poenitentia vita noua. Qui furatus est, iam non furetur. Peccata delentur poenitencia, Redditur vnicuique iuxta facta sua : Nullum malum impunitum, Peccandi consuetudo pessima. Malum occultum per-(833 v°)niciosissimum. Poenitentia non est in hominis arbitrio. Sed assidua exercitatio omnia potest Deo iuuante. Dictum Constantini : Scalas admoue et solus ín coelum ascende.

6, Retine fidem et conscientiam,

Retine fidem e

Pax Christi. In solo nomine Iesu saluamur. Iustificati fide pacem habemus, ergo Deum per d[omi]num Iesum. Gratia estis saluati Dei donum est. Foelix cui dederit mediocria commoda vitae : Notitiamque sui Filius ipse Dei. Propitius Deus optima haereditas, Credentes in Christum habent vitam aeternam.

Conscientiam.

Murus aheneus sana conscientia, Foelicitas vnica, intus nihil strepere, Sanus intus et exterius. Intus quàm exterius formosior : ornatior. Harmonia interna. Nocens metuit poenam, ínnocens nec casum : Sine quaerela víuendum. Nocens se Iudice nunquam absoluítur.

Pauore carent, qui nihil commiserunt, at poenam semper ob oculis versari putant qui peccarunt. Perturbato corde nihil est iucundum.

7. Omnibus placeto.

Omnibus placeto. Omnibus opitulare, Benedic omnibus. Pacem dilige, Consule inculpate, Multitudi-(834)ni plani place, Maiori cede, minori parce, Deserto neminem, Nemini inuideas, neminem irrideto, Neminem vitupera. Nemini aduerseris. Bonos honora, Principibus cede, Fastigio caput summítte. Potentes venerare, Magistratum metue, Magostratui parendum. Seniorem venerare, Cognatos cole, Filios erudi, Liberos institue, Familiam cura, Ciconiae beneficium. Saluta líbenter, Blandus esto, concordiam amplectaris, Vxorem diligito, Violentiam oderis, Calumniam oderis, Inimicitias fuga, Inimicitias dissolue, Iracundiam tempera, Ne ferrum igní, lachrymis ignis extinguend*us* Suspicionem abijcito, Suspicioni securis, Aliena concupiscere noli. à maledicentia tempera, Abstine à fraude, Blandum imperium, imperiosum, Persona publica, priuatam depone, oculus in dextra Cum magis viris, aut raro, aut iucundè loquendum, Ingratitudo multís immerentibus noxia, Inuidia sibi et alíjs venenum. Inuidia vipera, Iniuria obiuione vlciscenda, In vltíone Callipedes. Amicus non alius, Inimicus non idem, Sal vitae amicitía, Phíltra amor, Magnus amoris (834 v°) amor. Magnum Satellitiium amor, Firmis[si]mae opes amor. Vbi terror, ibi tìmor. Figulus figulum odit, Da caecus, accípe oculatus, Bonus bonis et malis, Malus nec malis nec bonis, Virum malum vel Mus mordeat. Maximae opes, prodesse. Thesaurus gratia boni, Frenum in lìngua. Populo cede non pare. Calumniae morsui, remedium nullum. Beneuoli multi, consiliarij pauci. Opitulandum amicis, sed usq*ue* ad aras, Facile est imperium in bonis. Consuetudo, vbi vitia impune grassantur, pro lege habetur. Concordia Ecclesia regenda est, Inimici plus docent quàm amicì, Omnis animaduersio et castigatio, contumelia careat, pro lege et grege.

8, Ora.

Ora. Indesinenter orate, in omnibus gratìas agite. Oportet semper orare et nunq*uam* defatigari. Inuoca me in die tribulationis tuae, Sine me nihil potestis facere. Non est in manu hominis via eius, nec est viri dirigere gressus suos. Ergo petite et accipíetis, Pulsate et aperietur. Auxilium à domino expectandum. Absq*ue* Deo nihíl possumus, Tibicen fortunae virtus. Id est: A Deo pen-(835)dent omnia. Curís ad preces impellor, et curas precibus depello. Vicit vim virtus. Strauit fortuna virtus,

|| Excitent ista ad humilitatem at assiduas preces.

Eruditi etiam viri, praesentibus negocijs districti, multa non prospiciunt, Vel grauioribus occupati, nonnulla leuioris momenti subterfugiunt: Vel simpliciter quoque vt hominis imperitia falli poterunt, Vel nimio affectu nonnunquam praecipites feruntur. Quare imbecillitatis suae conscij fideles, in assiduis praecibus se continuare debent

Res est etiam maxima, tanta aequitate exercere iuditia, vt neque gratia unquam flectaris, nec suspicionibus des aditum, nec delatoribus

mouearis, nec rigore sis nominis, nec aliud in omnibus causis, cùm ipsam causam respicias. Nàm inde Ius aequabile, quàm personis clausi sunt oculi.

Omnia possibilia sunt credenti, Orandi torpor malum praesagium:

9. Labora.

Labora. Vnusquisque in ea vocatione in qua vocatus est ambulet, Propria facite, Tantum scis quantum operaris, Assiduè benè, operandu*m*. Assiduitas durissima vincit, Nullus sine linea dies In operibus bonis non est torpendum, Matura. Expende. In virtute Delphinus. Om neopus difficile apparet, antequam tentaueris, Ingenium excitatur torpidum. Peccandi consuetudo pessima. Ingenium si-(835 v°)tu pereat non sentibus, Oculum in meta Oculos in pectus. Non lingua mente celerior, Nobilitatem non dat vna dies. Generositas virtus, non sanguis. Generosa virtus flatu accenditur. Tempori parcus dispensator, Tempori Minister, Magno vendendum tempus. Omnia proposuit labori Deus, Vírtutis radices altae. Principes priuatis sublimior sentiendo. Principes multis consulendo. Ociosus ne sis, ocium fuge, vtere virtute, in virtute oculi et manus. Audentes fortuna iuuat. ars vincit naturam: Diligentíam adhibe. Mens pia, mens hillaris, studiosa, et artis amatrix, Haec sunt diuitiae, quas studiosus habet. Praecipitis consilij, assecla poenitencia. Tu ne cede malis, sed contra audentius ito. Nihil intentatum relinquit virtus, Blando veneno desidiae virus paulatim iniecta senescit. Si non intende animúm studìjs et rebus honestis, inuidia vel amore vigil torquaebere.

Propria Facite

Alius alia in re peculiare Dei donum habet. Hic facundia facili et ornata praestat, Iste rerum grauitate pollet. Hic rotundo et neruoso Methodo discentium memoriam et captum iuuat. Iste mira solertia res necessarias et vtiles inuenit et eruit: nodosque controuersiarum soluit, Proinde cùm non vni cuncta dat (836)Deus: Vnusquisque in ea vocatione in qua vocatus est, ambulet:

10. Morere in domino

Beati qui in domino moriuntur. Ego sum principium et finis, Scopus vitae Christus, Patria est vbicunq*ue* est benè, Cupio dissolui et esse cum Christo, ibi optimè.

Generalis vsus.

A[d] hos decem locos vel mediocres Iudicij commode accomodare poterit omnium Sapientum piorum et ethnicorum salse aegregie, Sapienter dicta et facta, apophtegmata Prouerbia, historias et articulos totius Sacrae scripturae. Mihi Symbolis potissimum illustrari placuit.

|| Reliqua sine ordine, et promiscua.

Bonorum Rector, Malorum Victor. Vírtus instar omnium. Velle instar omnium. Quod videri vis, esto. Nec malum, nec

frontem, Bellum cum vicijs, Nullum malum impunitum. Tantum scimus, quantum operamur. Sapiens solus longęuus. Corpus excors fragile. Nocere promptum vt pessimum. Prodesse abstrusum, vt optimum. Sanitas optimum. Nulla capitalior pesti voluptate.

Nemo magis est homini hostis quàm ipse sibi: dùm libidinem, dum iram, dum ambitionem, variasque cupiditates adhibet in consilium:

Fortior est, qui se, quàm qui ferocissime vincít. Vbi malos praemia sequuntur, haud (836 v°) facilè quisquam gratuito bonus est liberis est existimando qui nulli turpitudini seruit. Alienis lachrymis cautior, Alieno risu laetior. Cor canum in iuuenili corpore, Columbi oculus á serpentino corde. Gloria Crocodillus. Hemorobia vana gloria. Terret imperium. Fortuna fallacior, quo blandior. Stabilissima fortuna stultissima. Autoritas rerum gerendarum telum. Immodica imbecillia. Modica firma. Optima cibus inuidiae Fortitudo in fortunam, non homines. Praesidium in innocentia. Gloria vento discutitur. Falso nomine non gaudendum, Propter inuidiam vela opulentiam, Honora onera, Fasces, fasces, Cuíus pudebit pigeat. Ne feceris quod factum nolis. Quod commodauit fortuna, tolle, Quod mutauit natura repetet. Quod parauerit virtus, retinebis. Malum occultum perniciosissimum, Nomen prae opibus, Odiosus, modo immerito, Excusanda seruitus sub necessitate. Turpibus ne seruito. Amicum inimicum fugito. Bona ad benefacíendum. Vt verax ne suspicax. Non diues ni contemas. Accuratè cogita immutabilia. Longius, modo tutius. (837) Sat cito, si sat benè. Hospes ne curiosus. Caede, modo doce. Maiores superbus, minores moestus. Foris Argus, domi Talpa. Ne nimium scrutare. Nescís quid vesper serus vehat. Scopulus in vndis. Cogitatus liber, Homo homini par. Ora virtute obtura non metu. Suauissimus post laborem fructus. Animo corpus fulciendum. Potentiorem in te ne admittito. Quiesce nihil acturus. Paruo fames constat, magno fastidium Curia pauperibus clausa est.

Facile ingenia adolescentium ab honesta disciplina ad luxum dilabuntur. Nulla est adeò voluptas, quae non assiduitate sui fastidium pariat. Faber est quisque fortunae sue. Nulla dies moerore caret. Laus vera, humili saepe contingít viro. Oratio animi est character. Virtutes et vicia, actione praecipuè discernuntur. Sola virtus expers sepulchri. Sat habet fautorum semper qui rectè facit. Bonos imitari, quàm ijs inuidere praestat. Oderunt peccare boni virtutis amore. Oderunt peccare mali formidine poenae. Praeterita repraehendi possunt, corrigi non possunt. In (837 v°) capiendis consilijs festinatio rationis inimica mentis, praestringit oculos.

Nunquam ità quisquam bene subducta rat[i]one ad vitam fuit, Quin res, aetas, vsus, semper aliquid adportet boni. Dulce est dessipere in loco. Est modus in rebus, sunt certi denique fines, quos vltra citraque nequit consistere rectum.

Qui proficit in literis, et deficit in moribus, plus deficit quam proficit. Tibi ipsi impera, et ratione coherceas cupiditates.

Fructus horum.

In his res spectentur, non verba pendantur: Quotus quisque invenitur, qui sit ita moratus, ita animo ac vita constitutus, vt ratio postulat, qui disciplinam, non ostenationem scientiae, sed legem vitae putet, quique obtemperet ipse sibi ac decretis suis pareat? Videre licet alios tanta leuitate et iactatione, ijs vt fuerit non didicisse melius, alios pecuniae cupidos, nonnullos gloriae, multos libidinum séruos, vt cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio, quod quidem est turpissimum,

Demus ergo hos nos serio excolendos, patiamurque nos sanari, omnia adiumenta et auxilia petentes à Domino. Haec pro alumnis literarum.

HASZNAI.

Mire valoc ez Deac irasoc.

Ha ezeket igenkent meg magyaraznuc szep értelmeckel, Soc bőlczec mondasaual, Soc Historiackal, es az szent Irassal: egy nagy haz be telnec azockal az kőnyweckel. De értelmeseknec eleg ez. Kiből vegyec iol eszekbe: Ha vagyoné vagy nints miuel hartzol-(838)ni az az szegeny meg romlot bűnős embernec, Mondom nêzz iol rea egyenkent mindenic [b]őlcz mondasra: Meg tanyitnac ezec, hogy egy szem pillantasni időd sints, kibe bayiod es hartzod nem lehetne, kűlőmb kűlőmb vétkeckel, es nehessegeckel. Hiszem eleg nehesseg az, ha tőb nem volnais.

Matth. 11:

De miert hogy az mi wrunc Iesus Christus magara vőtte testűnket, es minden igyűnket, es ő maga hiw hozza, hogy az ő igaiat egyűt vonnyuc ő vele, es igeri magat hogy ő azt kőnyue es igen győnyőrűsegesse teszi, Azert ez nagy segitseg es igeret mellet mijs ne rőstelkedgyűnc.

Hasznai

Haszna azert ez iedzeseknec ez legyen: Hogy az értelmesec houa értelmesbec, annyiual vigyazobbac legyenec. Mert ez vtan immár felőtte rut, vndoc, szőrnyű, lator, fêrtelmes lőt Historiakat fogoc elő szamlalni. Es nagy soc fele emberec kőzt lőt czuda ektelen eseteket, Hogy az kinec pironkodni kel, pironkodgyec, az kinec kedig epűlni kel, epűllyőn: Tudom az igaz értelmesec nem bannyac ha szinten őket tapaztalnamis bennec. Kic ínnet iobban eszekbe veszic, mi le-(838 v°)gyen az őrdőgi kisirtet: Teis hiddel, hogy meg tudod ez vtan, vary czac egy kitsinye, mí legyen az őrdőg győhessege, Az mint tuttac soc fő nepec: Adam, Noe, Abraham, Loth, Moyses, Iosua, Dauid, Salomon, Daniel, Pál, Peter, Ianos, Antal, Basilius es sokan tőbbec.

Szőrnyűket hallasz ez vtan:

Sőt czac egy sints mi kőztűnkis, ki egy nap százszor nem izgattatnéc az őrdőgtűl, vagy baluanyozasra, baiolasra, vagy buiasagra, vagy telhetetlensegre, szorgalmatossagra, vagy szitokra, haragra, vagy álnoksagra, es hazugsagra, es tettetes kep mutatossagra, vagy egyebekre.

Egy sincz kisirtet nelkűl: Nam totus mundus in malignitate est positus.

Az Feiedelmec kőzt, az ő tanaczosi kőzt. oh ki soc arultatasoc vadnac, Minden rőnd kőzt, wrac, nemessec, kalmaroc, polgaroc, szolgac, szolgaloc kőzt, ki soc irigysegec, fondorkodasoc, gyűlőlsegec, garazgalkodasoc, soc ezer hamissagoc es czalardsagoc vadnac. Sokan felesegeckel szőrnyű keppen veszekednec, es az őnnőn tulaydon gyermekeckelis.

Soc szőrnyűseg vagyon az feiedelmec kőztis.

Az regi Czaszarocknac, wraknac, Capitanyoknac Historiaibol, szántalan zűrzauart (839) tanulhatz: Egy masra mint tőrtec pőrrel, tőrrel, étetőuel, mordalsagual, arultatossagual, es szőrnyű hadackal: Rőuid frigyec melly hamar meg valtozot, egy mas ellen mint irigykettec, Egy mast mint ragalmaztac, ingerlettec, bosszontottac. Ezeket soc Historíakbol eszedben vehed. Kibőlis azt tanuld meg: Minden rőnd kőzt melly nyughatatlan az Satan, kit méltan neuez szent Peter siuo es kerengő eh Oroszlannac.

Minden nemzet kőzt.

Minden nemzetekről io soc fele Historiakat tanulnod, Tőrőkről, Szereczenről, Tatarrol, Moscouitarol, Cziganrol, es minden egyeb nemzetről,: Hogy lasd meg, minemű setetseguel biria azokatis az Satan, Ki nemely nemzetet annyi setőtsegbe tart, hogy bűnnec se ismerie az paraznasagot. Nemely az lopast, mint az Czigany. Nemelly à gyolkossagot. Sőt ezeckel vgyan dic[z]őkedgyenekis. A mint azokis, kiket vagy toluayia tőt, vagy reszegesse, vagy paraznaua, ha ezek[h]őz hozza szokhatic, végre vgyan meg sűl bennec az gonossag. Kikbe mind őrdőg gyűhőskedic. De nem czac az meg vakult gonossagokban, hanem czac iatekbannis es mulatsa-(839 v°)godban, ezer álnoc mestersegi izgatnac az őrdőgnec: Mi mulatsagnac tartyuc az Historiakat, kíket Markolff sibsagarol irtac, auagy amaz Tragar Balasrol, ki az Baratokhoz ment Kiraly paranczolattyaual, hogy segitczec meg, Mert ezert kel hazudni az Kiraly előt, es azt feleltec: Fiam, mi nem tudunc hazudni, mond az: Bár à legyen egyic. Az vtan az Apatzac kőzőt nemaua tőtte magat es meg hasasitotta őket, es Kiralne aszony előt azbol szerzet czuffsagot. Azonkeppen à kiket irnac nemelly czuffokrol, Kic vgyan mesterseguel tanullyac az czelczapast, Es soc orszagoknac nagy hiresekis, mint Német orszagba Eulenspiegel, Orlando, es tőbbec. Mondoc te azt gondolod hogy ezec nem őrdőgi kisirtetec. Maga ez ektelen trefalo mulatsagual, el szakaztya az iduőssegre valo vigyazastul aztis az kí mieli, azokatis kic az felekbe győnyőrkődnec, Es az pokolnac őrőc riuasaual fizeti meg az ektelen katzagasokat. De miert hogy ezec testí bolond édesseguel elegy, nem veszic az kaba emberec eszekbe, mérget az őrdőgnec. Azon-(840)keppen egyebekbennis, rőstsegben, buiasagban, irigysegben.

Az ki hazud, mondhad: Bár à legyen egyic:

Luc: 6

De miert hogy ezec nem olly szem latomast lesznec mint az Prophetacon, Apostolokon es Christus wrunkon voltac: azert ezeket sokan nem viszek eszekbe, hogy őrdőg dolgai: Hanem czac bennűnc termet termezetnec vélic. De te ved iol eszedbe az WR szauat: hogy az őrdőg gyolkos es hazug: Es sz. Ianos szauat, hogy à ki bűnt miel, őrdőgtűl vagyon.

Es ezec ellen oktasd es biztasd magad az mi wrunc az mi wrunc IESVS Christusunknac édes igeretiuel: Ne féllyetec, ez vilagnac feiedelme meg győzetet: Es ki vettetet az ő birodalmabol. Nem hadlac áruaul, veletec leszec mind vilag végezetig. Az vtan oztan fel tamadasunc vtan tellyeseguel meg mentetűnc kőzzűlőc, midőn őtet őrőcke valo setetsegnec lantzaual. es az vtolso halallal be rekezti az mélysegnec kuttyaba. Es az ő hiueibe czudalatos leszen, es diczőseges es őruendetes mind őrőckőn őrőcke, Kit engegyen ő szent felsege nekűnkis mindanyiunknac Amen.

(850 v°) HATOD RENDBEN:

Ez hatod Rendben olly Historiakat hallunc, mellyec meg ielentic az őrdőgnec soc fele ìzgatasit, minden bűnre, à mellyeket Isten meg tiltot az ő Tőruenyebe. az tiz paranczolatban: Mint az Baluany imadas, hamis eskűues, űnnep tőres, Szűlec nem tiztelese, az gyolkossag, az paraznasag, az orzas, az hazugsag, es ezekből szarmazo soc gonossag.

Előszőr kedig ez hatodic Rendben fogoc mondani egy Historiat, egy Szereczen íffiunac rőttenetes gyolkossagarol. Az vtan az lopasrol, Es hamis eskűuesről. Szoloc egy Bőlcznec rőttenetes paraznasagarol. Az vtan az baluanyozasrol. Es azokrol kic szűleiket nem tiszteltec, mint iartac. Es azokrol kic paraznasagban heuertec. Es kíc reszegsegben es egyeb gonossagban Istenhőz nem tértec. Mondoc rőttenetes Historiakat egy nihany Isteni ostorozasrolis. Ezec vtan szoloc az gyolkossoknac bűntetesekről, Es ismet szoloc az paraznakrol czuda szőrnyű dolgokat. Mind azoc inkab mind mi időnkben lőttenec.

(841) Emlekezem rőuídeden az Fősuenyec es Tekozloc Historiairolis. Vtol az igen nagy Bőlczeknec esetekről szoloc. Es meg mondom kiket értec az igen nagy bőlczeken, es intem azokatís, mint tarczac ő magokat.

Mind ezec mire valoc legyenec meg értyűc tiltul az Historiac kőztis, leg vtolis,

De most:

Deakulis erczetec hasznait.

Proderunt tales Historiae ad *prae*monitione*m* in cauendis causis horribiliu*m* mutationum, et calamitatum, cùm regula vniuersalis sit: Atrocia delìcta, puniuntur atrocibus poenis is hac vita.

Recitabimus igitur Historias de peccatis et poenis blasphemiaraum, periuriorum: Tyranice crúdelitatis, seditionum, flagitiosarum libidìnum et rapinarum: quea coram nobis sint testimonia prouidentiae, et iudicij diuíni, et harum Regularum: Non habebit Deus insontem, quicunq*ue* vanè usurpat Nomen eius. Item: qui gladium accipit, gladio peribit, Item

de libidinibus : Omnis anima, quae fecerit abominationes has, delebitur. Item : Vae qui spolias, quia spoliaberis. (841 v°) Legemus etiam Historias ingeniorum inquietorum, vt cogitemus de Regula : Necessaria facienda esse, et quidum cum petitione auxilij diumi. Nec tantum exempla irae in poenis, Sed etiam exempla misericordiae seu gratiae proponemus. Haec intueri vtilè erit, quae docent nos de fide, de inuocatíone, de veris cultibus, de timore, humílitate, patientia, et tota Christiana militia, et perseuerentia.

De quibus supra Regulas symbolis illustratas decem proposuimus, ad rationem tantum ostendendam, quemadmodum alia possint innumera excogitari.

Etsi autem in his quaedam eiusmodi offeruntur, vt iudicium scriptoris in delectu fortassis nonnulli requirant, et reticenda vel omittenda praestitisse iudicent, Tamen si quis rationes obiter inspersas attentius perpenderit memoratu digna comperiet singula quęque. In minímis maxima dep*rae*hendet. Etsi in vnum locum collata sint omnia mala, cum turpitudinis malo non erunt comparanda, videbit. Qui volupt[at]ibus, et se viciorum illecebris, et cupidi(842)tatum lenocinijs dediderunt. Hi sum*mum* malum dolore metientes, paciantur viros fortes laborare, se ocio sui perfrui, Frustra eos appellamus, quorum auris atq*ue* animus à nobis abhorret, qui etiam illa quae laudanda sunt obru[u]nt.

Arguendí sunt tamen et hi, et quidem coram omníbus, vt et caeterì timorem habeant. Rarius lapsis damus veniam. Docemus vtrumq*ue* : Satanam circuire vt Leonem rugientem : Vicissim ideò apparuisse Filium Dei, vt destruat opera Diaboli. Admonemur magna celeritate vtendum in benè agendo. Tu singulorum pondus, exordium, progressus, et exitus expende.

AZ OERDEOGNEC SZEM LATOMAST VALO

gonosz czelekedò kisirtetiről

Ket ezer Historíaknal tőbbet irhatnéc minden paranczolat ellen, minemű vndoc es vtalatos bűnőkbe, es az bűn vtan minemű rőttenetes veszedelmekbe keuert be soc rend-(842 v°)belieket az őrdőg. Tiz ezer fele baluanyozasba, tiz ezer fele Isteni karomlasba, Isten neue es űnnepe tőresibe, hamis es Istentel[en] eskűesbe, Szűlec ellen valo soc fele bűnőkbe, Soc ezer fele gyolkossagban, szantalan kegyetlensegben, kűlőmb kűlőmb fele lopasokban, czalardsagokban, Ektelen szőrnyű paraznasagokban. Száz ezer hazugsagban, garazdalkodasban, es czelczapo kep mutato czalardsagban. Mondoc mind ezekbe mint keuert be sokakat : Nagy Czaszarokat, Fő fő Papi feiedelmeket, Nagy Papakat, Cardinalokat, Pispekeket, vitezeket, nemesseket, paraztokat, Predikatorokat, firfiakat es aszonyokat : Es az vndoc bűnőc miat, őket melly nagy szegyenekbe es veszedelembe eytegette :

Mondom ezekről irnom tengeri dolog volna. Hanem egy nihanyrol im megis emlekezem, hogy midon èhőz hasonlokat hallanac, azbol meg itelhessec az tőb alnoc dolgaitis az őrdőgnec, kiket naponkent minden emberec kőzt czelekeszic.

OErdőgi Historiac.

Rőttenetes Gyolkossag :

(843) 1556. esztendőbe, lőt illy dolog Német orszagba.

Gyolkossag tetele az őrdőgnek:

Egy nemes ember neuelt volt egy Szereczent, gyermeksegetűl fogua, kit felőtteb rongalt, Egy ollykor az wra megyen ki hazatul. Es az Szereczen éyel fel keluen, az aszonyat meg őli nyoltzad magaual, czac az szoptato gyermetsket hagya meg. Es az kaput be zaruan, fel megyen az felső Palota ablakara, ot váruán az wrat. Az wra lattya hogy az kapu be teue, Tekintel hol ala, hol fel. Es az ablakon lattya az Szereczent, rut ki dőllyet szemmel : Es mond az wranac: Te gonosz kegyetlen ember, mind ez mai napig sziuemben volt, az te raytam tőt nyomorgatasod. De ma ki tőltőttem boszumat, Mert felesegedet mínd gyermekiuel egyetembe halua talalod. Es czac imez szoptatod marat meg. Ha tudnam hogy meg kegyelmeznel, ezt meg meg tartanam. De tudom kegyetlensegedet. Az wra midőn erőssen szabodnéc hogy nem bantya. Mond : nem hiszec tőbbet neked. Azert na gyermeked : Es mindgyart nyakra főre eleibe hagyittya az szoptatost, Es ő maga vtanna vgorduan, nyakat szakaztya (843 v°) maganakis. Nemdé nyiluan valo őrdőgi czelekedet volté es nagy gyűhőssege?

Tanusaga:

Tanullyanac innet az kegyetlen Gazdakis es wrac. Es emlekezzenec meg hogy nekikis wroc vagyon menyegben. Es a kegyetlenec megint kegyetlenec kezebe adatnac. Mint regen Moritz Czaszar Phocas kezebe, Most soc kemeny Capitanyoc Tőrőc kezebe.

Tanullyanac az bosszu állokis, hogy helt ne adgyanac az haragnac, hanem kőnyőrőgienec ők is Istennec, lehessenec bekeseges tűrőc. Eph. 4.

1528. eztendőbe Saxoniaba lőt.

Szőrnyű bűntetese az lopasnac es az hamis eskűuesnec:

Lopasra, es hamis eskűuesre valo vitele az őrdőgnec:

Egy szolgalo legeny adot volt io sakczo pénzt tartani egy polgar aszonnac, az rea édeseduen, végezi el az wraual, hogy el tagadnac az pénzt : Idore meg iű az ember, es midőn kérne penzet, az aszony tagadni kezdi, es az soc szo beszed kőzt, egy mast szidni kezdic : Es az aszony férje, mint ha felesege mellet tamadna, az ayton ki taszigallaya. Az katona kezdi az aytot kiuűl rea tőrni fegyueres keezzel. Az gazda toluayt kialtuan, az po-(844)roszloc meg fogiac az legent, Es halalra tartyac mint ki hatalmat mielt az varoson. Az őrdőg,

megyen hozzá az tőmlőtzbe, es ot elő beszellí, melly sulyoson vagyon az ő dolga. mert ôtet halalra iteltec. De ha magat neki adna, meg óltalmazna ôtet. Az katona mond: inkab akaroc meg halnom, hogy nem tied lennem. Végre soc tőb keres vtan midőn semmit nem igerne, Mond: Bár ne adgy semmit, czac mield azt, hogy mikor tőrueny eleibe visznec, mutas ream hogy en leszec Prokatorod, mert te az tőruenyhőz nem tutz. Es en ot elő álloc sarga tallas Sűegbe, es imillyen kőntősbe. Gondoluan az katona, hogy ez lelke sertese ellen meg lehetne, Mond: Bátor. Midőn mind az ket fel pőres elő állananac, es az elsső pőres vadolna az katonat. Elő ál à tallas Procatoris, es okoson kezdi menteni az katonat, hogy nem ő inditotta az hatalmat, hanem az polgar, oc nekűl szidalmazta, hazabol ki taszigalta. Es io saczko pénzet meg tagatta: Imez kedig az ôuet kérte, es magat ótalmazta. Ennêc bizonysagara kedig, mennyetec el, es az pénzt meg talallyatoc (844 v°) illyen helyen, az hol el rőytőttec. Ezen el rőttenuen az polgar, kezd eskűnni, es magat átkozni, es mondani hogy ôtet az ôrdőgőc bár el vigyec, hogy ha vgy vagyon. Amaz tallas legeny ottan meg ragadgya, Es az ablakon, es az varoson által nagy czattagassal el viszi.

Tanusagat

Tanullyatoc innet lopóc, toluayoc, koborlóc, katonác, nyuzó foztó tizttartóc, hamis kereskedőc, kic miat az ôrdőg hamis eskűuesreis el viszen benneteket, es az vtan illy rőttenetes tőrbe eyt. Erről szola szent Pális, I. Tim. 6.

|| Más ôrdőgi dolog.

Az hamis eskűuesròl.

Atkozodas.

Midőn egy szolgalo Német, nemes rőnd, soc pénzt veztől volna el az kotzkan, es átkozodnec nagy rutul: Meg szelesedic, es setet éyel fel űl szolgaiual, hogy hazahoz mennyen, Talalnac rea fekete louagosoc, es kezdic űtőgetni minden felől. Volt egy szolgaia, iambor es Istenfélő, az kezdi wrat biztatni, Es midőn egy felől le taszitanac az wrat, mas felől ő fel emeli vala, Es ő felőle sehonnan senki nem forog vala, hanem czac az (845) wrat dőfőlic vala. Noha kőzel volt hazoc, de egez eten etettzaka mind czac az keppen kergettec, végre viradolan viszic egy Clastromba, Es harmad napra meg hal.

Magyar katonatis lattam Vnguarat, ki eckeppen iart, kit nagy vizekbe gazoltattac puskas katona ôrdőgőc.

Tanusaga.

Mi féllyűc az Istent, es az ő neuet hiaba ne vegyűc. Touabba marhankat se veztegessűc, ìatekra, se tekozlasra, torkossagra, hanem annac io Safari legyűnc, mert szamot vesznec rola, Ephes. 4. Mint amaz kazdagtulis, Luc. 15.

Atkozodo aszon.

Más 1551. esztendőbe lőt. Pinkest ünnepebe, atkozodas miat.

Egy falubol soknac lattara el ragat az ôrdőg egy aszont atkozodasaêrt, es nagy fel viuen, ala veti nyakat ki tekeruen.

Thuringiaba egy szitkos ifiat midőn meg ragadot volna az ôrdőg, az iffiu kűsződni kezd vele, Es Istenhőz kialtuan meg tartatic. Es az vtan meg iamboroszic. Meg êrzette volt ez hogy ôrdőg vagyon. Ne mond hát teis hogy nints, Mert meg érzed mikor meg ragad, noha nem latod.

Tanusaga:

Iszonyu latasoc.

(845 v°) Sokakual szoltam enis, kic tűlem vigaztalast keuantac: Kic mondtac, hogy bennec lakozìc, es rőttenetes gondolatockal ijezgeti ôket.

Voltac ollyac, kiknec az pokol kinyait mutogatta, Es beszeltec, soc szőrnyűsegit az ő latasoknac: Nemellyec azt lattac, hogy mint az bort sotoba faczartac, vagy sotoltac pokolba, hogy még az czontyanac az veleiis kí feczkendettec. Es megint meg epűltec. Es ki imigy, ki amugy kinzattatot. Kic, ez-zec miat lelkekben nagy kinokat szenuettec. Te halgasd gyakran az Isten igeiet, es arrol szűntelen gondolkodgyal, es igy nem iűhet ez fele szőrnyűseg eszedben.

Iudas nem kitsiny gondolatoc miat akaztotta fel magat, ki nem féle az Istent, kiert ôtet az WR ôrdőgnec neuezi Iohan. 6: Mi féllyűc ôtet, es ismeriűc meg az ő szent Fiat, kí azert ielent meg, hogy az ôrdőgnec czelekedetit el rontsa, Ne adgyunc helt az ôrdőgnec, es el fut tűlűnc. Eph. 4, Iac.: 4.

Tòb mergei az òrdògnec soc bűnőkben.

Ieles fő emberne-hankodasa:

(846) Nagy hires neues Olasz, oruos Doctor: ohaytua es fohazkodua titkon czac ennekem kezte vala beszelleni soc lelki furdulasit: *Quam maximē tempestatis sunt in homine: Ambitio, luxuria, auaritia, et id genus alia.* Az az: Mint az Tengeri szeel, vgy hankotattya az embert: aż Tisztesseg keuanas, az Testi kenyesseg, az Telhetetlenseg, es tőbbec ez felec: Mint az Buialkodas. az Torkossag: az Keuelyseg, Irigyseg, Istenuel es embereckel valo kelletlenkedes.

Es ketten beszeltűc egy masnac bibeyet. ôis meg beszelte mint hankottatot soc wrac, Papoc, es Kiralyoc előt, ez vilagi tiztesseg keuanas, es gőgős maga tartasa, es nagyra valo vagyolkodasa miat, Hol mint emeltetet nagy fel: Es onnat mint eset megent ala igen nagy mélyen. Es midőn alat iarnais, menyi gonosz kisirteti volnanac, Es czac ala valo leanzokis eszet mint veztegetnec, noha minden nagy eszesnec es értelmesnec esmerne. Ez vgyis vagyon, ha helyen maradhatna mindenkor. De midőn emberec kőzt volna, azkor frissen rea tartana magat, es szepen hordozna eszet, értelmet es Isteni félel-(846 v°)met kűlső keppen. De midőn maganac szorulna, vgyan égne benne az gonosz geriedetesseg: Es houa tőbbel vétkeznec: annyiual inkab neuekednec, mint az tűz, hogy inkab nő midőn sirral ôntőzic. Es hogy ennec sem bőyttel, sem sirassal, sem kőnyőrgessel eleit nem vehetne annyira, hogy meg ne wyiulna, niha egy hólnapra, niha ket hetre, niha czac masod naprais, níha czac egy napis százszor kinozna, annyira hogy iambor hazas tarsais

Buiasaga

keduetlennec tettzenec. Es ez miat mind esze, kedue, annyira el fogyatkoznec, mint kic az tengeri szeel veeszbe nem tudnac houa kapni, hanem czac Istenhőz kialtnac. De noha ő mindennap kialtanais, es sokszor meg enhitetnec. De midőn ingyen sem vélne, ismet hankottatnec mint egy haioba.

Haborusagi haragia.

Ez mellet soc irigyec miat, es megint az ő masra valo irigysege míat, Es kemeny haragossaga miat, es boszonkodasa miat, mint hankottatot, olly keseruesen mondta meg. Hogy midőn el mennec tűle sirna, Es mondana. Im most mig veled szoltam, czendesz es bekeseges voltam. De immár im el ha-
(847)gyod szegeny feiemet, es en mayd ismet az Tengeri szeel
Soc fele bűnei veztűl el ragattatom. Touabba soc keppen izgattatot telhetetlensegreis, es az miat soc fizetest keuant az betegektűl, ki miat mas felől rőtteget sziuebe, Es hol égy, hol mas miat mindennap hagyigaltatot mint az haio az habon. Noha nagy értelmesnec. sőt igen bőlcznec tettzenec, es szep beszedűnec.

Ezt senki felőle nem vélte volna, ha ő maga ki nem ielentőtte volna: Mert nagy feiedelmec êltec vele, Es kiuűl nagy embersegesen viselte magat.

Hitetlenkedesec:

Mastis lattam oruos Doctort, kí mindennec szep értelmesen szolt, De ő magat éyel nappal győtrőtte, czac az miat, hogy egy fia leuen, féltőtte halaltul, maga semmi betegsege nem volt.

Igy mindennec czac kitsin es ala valo dolgobannis soc agodalmat, hitetlenkedeset, es Istenben valo ketelkedest tud inditani az pokolbeli őrdőg. De ezt, soc, bűnnec sem véli. Maga mi lehet nagyob bűn, mint Istenbe nem bizni, es magunc ő rea nem bizni.

(847 v°) Soc wraknac sok nyőgesit mondhatnam, kic igen kitsin dolgoc voltac: gyermekeken, ioszagokon mint tőrettec: tiz, husz eztendőre azoc houa lesznec. Melly hítetlen gondolatoc bennec olly nagy kinnac tettzettec, hogy miatta minden wrasagoc izetlenne lőt, Igy vagyon soc Kiralyokba, es Csaszarokbannis: még az hiuekbennis. De ezec hagyiarianac. Hanem most arrol szollyunc, az őrdőg az Istenteleneket nem czac mint proballya, hanem mint hordozzais soc kűlőmb kűlőmb bűnőkbe vgyan porazon, az kíc ő neki helt adnac. Iac. 4.

Baluanyoztatasi az őrdőgnec.

Baluanyoztatasa

Regi Romaí Czaszar Caligula az ő ki őntőt kepet, az ő baluanya Iupiter melle tetette, olly móddal mint ha fűlebe sugna, Es az Papoc azt áldozattal tizteltec. Nemdé rőttenetes őrdőgi dologé, ez vilagnac Czaszarat illy vaksagra vinni, Es ezt fő wrackal mieltetni.

Rőttenetes dolgokat jr Daniel Prophetais Nabuchodonozor es Darius felől, kic hol kepeket, hol Sarkant imatattac.

Diodorus Siculus iria:

(848) Ægíptomban az Romai seregben het ezer vitezt, kit óltalomert tartottac melletec, czac egy matskaert vagtac

le, midőn azt egy katona agyon verte volna, Mert az Ægiptombelíec az matskatis Isten gyarant tiszteltec, Effele őrdőgi czelekedetekről, szoltam oda felis: Hogy regen minden állatoc kőzzűl Isteneket gondoltatot az őrdőg, harom ezernel tőbbet. Nemdé nagy vaksagaé ez szegeny embernec: Hogy rut vndoc ferget nem czac maga felőt, de Istene felőt beczűllyőn. Roman. 1. Oh szegeny emberi nemzet, mire iutal am azmêrges kigyo miat.

Szent Győrgy inge:

Egy Kereztyen Czaszar mi ìdőnkbe, midőn szent Győrgy ingebe őltőzet volna, (az mint ő velte, maga ki tudgya melly latore volt) az hittel megyen az hadba, hogy őtet semmi puska, sem fegyuer meg nem sertheti, Hituan hit az, kiről Isten nem tőt igeretet.

Lean szaua vtan valobaluanyozas:

Rhenumba mondgyac, hogy volt egy Leany, ki midőn hol husz hol harmintz hat óráig fekűnnec holt szamaba: beszelte hogy Purgatoriomba volt, es ot soc dolgot latot (848 v°) ezt sokszor mielte, kiuel soc pénzt takartac az őrdőg papiaj.

Esze veszettec:

Grimmenthalba, soc emberec futottac kic eszekbe meg teuelyettec, Es midőn â varos előt egy nihany nap fekűnnenec, eszec meg iűt, Ezről azt hirdettec ot az papoc hogy szűz Maria io tete volna.

Magtalanoc.

Vagyon egy varos Német orszagba, houa az magtalan aszonyoc mentec, es az Oltárt mezitelen kellet kerűlni, es barant őlőkbe hordozni: mint ha azzal magzatot nyernenec. Ezeket azonba szemptelenűl kakuczkoltac az Clastrombeli Baratoc.

Tubingiaba egy Baba, az szűz Maria oltara előt fűggezt fel valami aiandekot, azért, mert őtet segitsegűl hiytta volna lator életbe, es azra rea segitőtte volna. Ezről à Pap az predikallo szekből hálat adatot szűz Marianac. Nemdé nem nagyé az őrdőgi czelekedet az emberec kőzt?

Isenach varosba, Marianac kepe ki fiat őlebe tartya, olly álnoksagual czinaltatot hogy az nyakokat tekergessec: Es midőn valaki mit hoz, feiet haytnac annac, mint ha meg kőszennec, midőn kedig semmit nem (849) hoznac, feieket el fordittyac azoc elől.

Szent Vid kepe eleibe sokan futottac, es ot nap estig szőktec míg el farattac, es el estec, es onnet lepedőbe vinnec el: Es ennec erdemet vartac.

Lotharingiaba Athanasius Oltarahoz az őrdőngősőc vítettec, es eztendeig szabadsagoc volt, hogy nem bantottac őket. Ki nagy álnoksaga ezis az őrdőgnec, Mert azért vgyan birt vele, es az vtan benne lakot. De az WR Christus nem igy űzőt őrdőgőt.

Ratisbonaba husz mély főldről futottac, sem euen, sem iuan, mig Maria Oltarahoz nem estec, Es ot negy óraig fekűttec, es vgy menekettec meg az őrdőgőktűl.

Vittebergaba meg az Berheietis pénzert mutogattac szent Ferentznec.

Ez fele czalardsagnac tanyitoirol kedig sokat irhatnec mint iartac.

Louaniumba egy tanyito vgy orditot mint az ôkôr halalakor, es kialtotta vétket, hogy haborgatta az wrnac Euangeliomiat. (849 v°) Domonkos szerzetibe egy baratot az meny ût agyon az predikallo szekbe, midôn szidalmazna az wrnac Euangeliomiat.

Nagy Szombatba mikor en predikallanec Balasi Ianos hazaba, es az meny ûtô kôueket emlitenem az istenteleneknec bûntetesere: Azonba vgy ûte az derec Szent egyhazat, hogy az fa feszûlet aprora rontatnec, Es az wraim aiandekon kûldôznec az morsalekiat. Ki miat mind Balasinac, mind nekem, mind az Szombatiaknac soc bayunc volt, de ártalom nekûl nagyob epûletûnkre. Mert az vtan Sybolti Demetert Isten eztendeig predikaltata mindennap az Ispital Capolnaiaba. Es az ô hiueit kiuûlis mindennap tengeti mais.

Az hitetlen baluanyozoc kedig noha kiuûl nagy gôgôsôknec es erôsseknec tettzenec azoknac, kiknec el veszet szemec fenye: De az WR az ô belsô erôtlen voltokat soc keppen ki ielengeti. Az tôbbi kôzôt ezis egyic.:

Mise mondo mint iart az hagyigalo ôrdôggel

Az tayba mikor az WR Szombatba hintegetne az ô igeiet, es arra soc keppen fen-(850)nec fogokat dul fulua, mint Saulus vala regen. Actor. 7.

Tamattac vala hagyigalo tsintala*n* ôrdôgôc Apayon egy mély fôldôn Szombathoz: Oda hittac egy nihanyszor Szombati papokat Miset mondani az hagyigalo ôrdôg ellen, De az ôrdôg ô magatis az papot, sulyockal miuel hagyigalta: Az vtan hogy el végezte Miseiet, ôis az asztalt meg teritette, es minden szerszamot oda keszitet, es alakozot czufoluan, es ielentuen az Misenec erôtlen voltat. Azert végreis az igaz tanyítokra szorultac, az fele tanyito kedig mikor be mene, szinte azkor veri vala artzul az aszont. De hogy, az, tanyitotta meg teresre, Isteni félelemre, es az Christus ismereteire, es kônyôrgesre, el tauozot.

Azon ôrdôg mint czufolkodot azoc elôt, kic wrnapian idegen dolgokat szereznec.

Azon hagyigalo ôrdôg egy kôpûlôt, kibe vaiat kôpûlnec, fel ôltôztet aszony ember ruhaba, es kis subat rea, es szônyeget teritet à fôldre, es rea teszi, mikor vasarnap tôruenyt tennenec az hazba. Mert ezis baluanyozas, mikor Isten igeiet tanulhatnad, es masba átod magadat.

Czuda czalatkozása ôrdôg miat egy baluanyozonac:

(850 v°) Hallottam egy emberrôl, hogy midôn igen hinne az bolczoknac, es az midôn kaszalna, talal egy arany gyûrôt, wiaba teszi. Eyel hogy az fûuôn le fekszic érez asszony embert mellette,es meg mondgya hogy ô volt az gyûrô, es soc szoc kôzt inte hogy Romaba menne bolczora, addig íthon az assony ki mellette fekût volt, meg ôli minden czeledet, Hogy haza iû, ôis meg ôli magaat.

Immár emlekezem egy nihany Baratokrolis, kic az baluanyozasnac szolgai voltac.

Matthias Kiraly mint győzet meg egy Baratot, ki magat Nagy bôlcznec velte.

Galeotus iria egy fel fuualkodot Baratrol: Hogy Matthias Kiraly kérdesere nem tehetet valazt, es ô maga Matthias Kiraly feytì meg: Miert Peter Apostol Ianos felôt valaztatot

Apostoli feiedelemsegre, Mond: azert, hogy az bûnôsôkhôz ínkab tudna magat szabni.

Barat tudatlansaga:

Galgotzon midôn egy Barat hanna az emberi êrdemet, es hallanam olly értelmet, hogy nem eleg az iduôssegre az egy Iesus Christusban valo hit. Mondéc neki: Mint vigaztalnad az ígen lator gonosz teuôt midôn halalra vinnec, Es teged hiyttac volna gyontatni es vigasztalni? Monda: Mit tud-(851)nec mondani egyebet: Ha, ezt nem mielted volna, igy nem iartal volna. Latodé ki bolond az ember, ki nem tanullya az Christus halalanac érdemet, az Euangeliom szerint.

De ha okosb barat talalkoznec az felehôz, kiualtkeppen ha soc koborlot pénze volna: Igy tanyitana: hogy hagya az Clastromnac az latrul kereset marhat, es lelke valtsagaért ôk szolgalnanac. Igy neuekettec az soc Erseksegnec, Pispeksegnec, Captalansagnac faluí, es kazdag iôuedelmi.

Vnguart ieles fô Clastrom volt, De immár az poratis el futtatta az Isten, mint egyebûtis: Ot egy Barat midôn predikalna, Es soc fô nep elôt mondana: A mi szentûnc olly ieles ember volt, hogy míkor az Egyhazba ment, az feszûletis feiet haytot neki. Az wraim kôzzûl fel kiat egy, es mond: Ez egyet nem akarattyaual hazuda, meg botsassatoc neki.

Baratnac kepteten hazugasaga.

Egy Barattul hallotttam, Hogy mas Barat tarsa, midôn iôuendô vasarnapra hirdetne, hogy nagy dolgokat beszellene: Es rea minden felôl gyûlnenec. Fel áluan vgy orditot volna mint à Szamar. Es az tôb baratot (851 v°) szegenyekbe le vontac volna.

Nemet wywarba Frater Mihaly beszelte.

Ordito Barat.

Mas Baratrol hallottam, hogy az predikallo szekbôl hirdette, Hogy mayd elôttûnc által repûl az szûz Maria, es az ki lattya, az bizonnyal iduôzûl. Es midôn kiáltana hogy ahon megyen, sokan kialtottac hogy lattyac, maga semmí nem volt.

Bodog aszony repûleserôl:

Frater Ferentz Posonba, nagy rauaszul óltalmazta vala, hogy az ô Miseiec es az szenteknec valo imatkozasok, bôytolesec, nem baluanyimadas: Hanem mond az te telhetetlenseged, es penzben valo bizodalmod az. Czac alig tarthatam magam, hogy mind Ersec, Pispec, es wrac elôt ellene nem szolec. Mert è rauasz az egy mellet el hatta az tôbbit. Ezís az: amazokis baluanyozasoc.

Az baluany imadas soc fele.

Mi idônkben hallom hogy volt az is, midôn az WR Isten wyonnan teregetne az ô szent igeiet, Egy Clastromban meg szôrzôdic egy Barat egy szegeny Aszonyual harom forintba, hogy fiat tettesse meg hóltnac es sirassa az Templomba: Az Barat kezd predihallani(!) az Lutherec ellen, es kezdi mondani hogy ô hallottaknac fel tamaztasaulis meg bizonyittya az ô barat szerzettyeket, Es soc (852) szo vtan, nagy moddal kezd szolni az iffiunac, ki elôtte fekszic volt hólt szamaba, monduan: Iffiu neked mondom kely fel. De midôn maszoris, harmadszoris szolna, tapaztya: Tehat meg hólt vgyan valoba. Ezen el keseredic az anya, es ottan valoba kezdi siratni, es ki kialtya mint czaltac az baratoc.

Nagy alnoksagoknac mint vôtte Isten eleit:

Olasz Barat beszelte:

Olasz orszagban tamadot volt imilly rőttenetes szem feny veztő szerzetes Clastrom : Hogy az tőb baratokat semminec tartanac. Azert, mert az ő szűzessegec nem magoc birasabol volna. Azert, őc azt szőrzőttec, hogy à ki igaz szűznec vélne magat, az hálna aszony emberuel, az mellet ha magat meg tartoztathatna, az volna az diczeretes barat. Ehez kepest nagy sokan fel indulnac : Es ki ki aszszony embert keres maganac, Es kiuůl erőssen tettetic szentsegeket, Mind ketten imatkoznac volt, mind le fektekben, mind vigyazasokban. Es nagyob óltalomert az fa feszületetis melleiek teszic volt. De végre fel fele kezdic az feszületet tenni, es egy nihany szent aszony meg terhesůl, Es igy bomol el az nagy szentseges szerzet.

Omnis plantatio quam non plantauit pater meus, eradicabitur,

Illy nagy az emberi vaksag.

Szőrnyů rauassagi á Baratoknac:

(852 v°) Soc helyen soc czalardsagoc voltac, az baratoc miat, Mert kic soos Retket czinaltac Boldog aszony feiebe az szeme arant. mint ha sirna, es az nyakat czigan olly forogua czinaltac, hogy ha valaki vitt aiandekot, feiet haytot, ha nem vitt, el tekerte az feiet, ezt penig az barat tekerte az oltar megůl. Ez felőt kì győzne elő szamlalni, menyi kereskedősec voltac Bodog aszony őuéuel, kőntőseuel, az baractoc es apatzac kapaiauall, szent vérrel, czontockal. Oh átkozot őrdőg, ki merő az latorsag benned, Es ki nyomorult az ember miattad, hogy illy bolonda lőt.

‖Im mondoc őrdőgi mulatsagokatis az baluanyozoc kőzőt.

Faytalan czujsaga egy baluanyozo Baratnac:

Egy Barat fel fogadgya hogy ő meg mielheti, hogy fele az népnec sir, s' fele neuet. El megyen azert, mikor az fa feszületet szoktac volt helyere fel vinni az Egyhaz kőzepire az hol állot nagy Péntec vtan, es mutogattac az Christus kinyat, es menybe meneset, azkor az barat à ki az latorian fel vitte : elől artzal nagy sirua es aitatoson vitte, es â miat à Babac es az balgatag aitatosoc mind (853) sirtac. De hatul az kapat fel foztotta, hogy az ál fele es mas szerszama ki tettzet, azt valaki latta, mind el fakadot neuetue.

Ne czudald hogy ez tragarsagrol illy helyen emlekezem, hanem gondold iol meg, hogy az őrdőg az embert iattzottattyais mint egy alackal az Christussal. Imezis szőrnyů dolog.

Tragarsaga az Pispeknek az Missebe:

Varadon szokas volt, hogy à Misse mondo Barat ha nem iol monta az notaiat annac az mit eneklet, arra valo Barat volt, az ki meg Corrigalta es enec szoual vtanna szepben el monta : Es amannac ismet el kellet kezdeni azon czickelnec enekleset. Mikor ez Euangeliomot kellett volna enekelni : Facíamus tria tabernacula, tibi unum etc. Az Varadi Píspec meg szőrződic az Mise mondo Barattal, hogy akarattya szerint ne mondgya igaz notaual ezt, tabernacula. Meg fogadgya, Es amaz Barat vtanna kezdi, es iobban mongya, az Mise mondo ismet nem igazan mondgya : Imennec kedig szokassa volt, hogy midőn nem talalta maszoris az eneklest azt monta neki, az lo szar az az orrodba, Ezt hogy mondgya : Az mise mondo (853 v°) kezdi enekelni, Tibi unum, etc. Ezen mindnyaian el fakattac neuetue.

Mire hirdettet ki Isten ez fele ektelenseget

Ezt mondoc ne czudald hogy elő hozom, hanem lassad es érczed, mint alakozic az őrdőg, az iduősseg dolgaiban. Gondold el magadban, mely nagy keszűlettel, soc győngyős, aranyas szerszammal. soc biborral, barsonual, aranyozot képeckel, égő szőuedneckel lőt ez fele Mise mondas, kicken az egyűgyűc nagy aitatossagokat mutogattac. Es nagy imatkozasokat mieltec. es azt soc abrakra ozottac az szenteknec. Es az Christus neuet sokszor tiztessegesen emlitettec, De azert mind azoc czac karomlasoc, es az őrdőgnec iatekos alakozasi voltac. De iay, mondom íay ki vac az ember, Mint az kic Daniel Sarkanit, es az Baal kepet nagy aitatoson tizteltec, es Danielt érőtte hàlalra kerestec. Azoc melly nagy vakoc voltac, ollyac mostis sokan, mind az wrac, mond az kősseg kőzzűl. De azert iůt az Istennec Fia, hogy mind ez fele dolgaitís el rontsa az őrdőgnec, Meg amaz nagy setetsegbennis.

Ezt hyac bolond aitatossagnac: Rom. 10:

Erșec bòlondsaga.

Magyar orszagbol midőn egy Ersec Romaba, menne, es egy nihany Clastromok-(854)ban meg szallana : Ki ki mutogattya neki az szentec hulladekit: Nemelly hogy már az Christus tőuisses Coronaiat, Nemelly Kerezt faianac hulladekiat, Ki Bodog aszony őuet, palastyat, Ki az szentec tetemit, Ki az Christus szegeit. Mikor soc Clastromban az ő szegeit mutogatnac : Mond az Erseknec egy fő szolgaia, (kiuel az Isten szoltatot mind annyi vaksagbannis.) Hiszem czac harom szeg volt, kiuel fel szegeztec az Christust, Immár kedig kilentz Clastromban mutogattac. Mond az Ersec : Nem értez te àhoz : Iol monta : Mert az őrdőgnec álnoc practikait nem értőtte.

Kilentz szege Christusnac.

Se szepitsed, se ruticzad â Cristus dolgat. czac az mint ő maga tanyit vgy tanuld ötet.

Egy regi agg[1] vilagtalan kóldos, ki elein Turzo Lantosa es tőb wraké volt : Beszelli vala hogy hallotta az Papoktul, hogy az Christus kerezt faia, az álma fa volt, kin az Kigyo Adamot meg czalta volt, De azt Paradiczombol ki vetőttec volt, es egy előbe gyalog hid volt egy saros patakon Az vtan egy Kiraly Gerendanac vitete hazaba, De hogy hosszu volt. egy singnit el fereszel benne es ottan meg nő ismet, ezt latuan à kiraly, el tetelí (!), es oztan arra feszitettec az wrat. (854 v°) Ez felekről azert emlekezem, hogy érczed alnoksagat az őrdőgnec, ki hol tőbbet teszen az CHRISTVS dolgahoz, hol el veszen aztůl : Hogy eszed veszen, es igaz értelmed ne lehessen az ő dolgaiba. Te azert, oluasd az mít ő rola irtac az Prophetac, es Apostoloc, Elegedgyel azzal. Es hiaba valot ne tanuly: Hanem czac iduősseges epületedre valot.

Tőrőc Balint sibsaga:

Tőrőc Balintot igen meg vakult embernec mondtac az soc bűn miat, igen torkosnac, reszegesnec, kegyetlennec, parazna lator életűnec, nyuzo fozto koborlonac : De meg is igen tiztelte az baratokat, es oda iart az mísse hallasra, es megis gyont Husuetra hogy az kokonyat meg ehesse. Ez penig mìnemű gyonas es oldozas volt, meg tettzic imezből. Az ő regi szolgai montac ennekem : Hogy egy Husuet fele, titkon à Clastromba megyen gyonni : Ot meg óldozzac, es nagyob szentsegnec okáert

Regi gyontatas.

[1] Sajtóhibával : ágy

es bůne boczanattyanac bizonysagaert, fel ôltôzic Barat ruhaba, es haza ereztic, hogy azban tarczon poenitenciat. Noha rayta volt az kapa, de az latorsag benne maradt sziuebe, es az ki tôrt belôle. Azert mikor iůnne az pia-(855)tzon latorsagaba meg futamodic egy aszonra, es le důyti az piatzon. Az kôsseg es szolgalo nep véli hogy Barat, es rayta, de hogy lattyac wrokat, czac neuetic. Ennyi hasznat vôtte az kapa szentsegenec Tôrôk Balint.

Ezeket az baluanyozokrol mondam, Im szoloc az ůnnep nem szentelékrôlis.

Az ki nem szentelte az ůnnepet.

ii nnep tôrô, mint tôretet Istentůl.

Vala egy Oskola Mesterbôl lôt polgar, ki vélte hogy ô annyit tanult, hogy Predikacio nekůl el lehetne. Ezt sokszor az ô tel[he]tetlen szorgalmatossaga vasarnapis hol egy, hol mas dologra vitte, hol szôlôbe, hol szanto fôldre, hol sokadalomba. Kirôl mikor meg szolitottac, azt felelte, hogy ô érti à mit à Predikator mond. Es azt elis hitte hogy igaz, Es akarholis Istent szolgalhat, es imatkozhatic, es tanulhat. Ez ockal el faiul az Isten igeietůl, vélem hogy az igaz hitis meg hidegszic benne. Végre életibennis szerenczetlen lesz, Sôt gyermekijs el halnac es minden marhaía felesegeuel egyben masra szál: ô penig igy hal meg: Hogy egy vasarnap à terh alat el tôric szekere, es azt mikor emelne, meg szakad, es béle ala esic, es miatta nagy (855 v°) kinual hal meg, ollykor mikor ô maga sem vêlne, es vigaztalot sem hiuatot hozza, hanem czac átkozodot. kinek halalat ôrůlte felesegeis.

Lelki karoc azoknac, kic nem gyakorlyac az Isten igeiet.

Sokan iartac igyis, hogy mikor intenem az tanulasra, es hogy gyakran meg gyonnyanac, es az wrnac szent Vaczoraiaual hiteket erôsitczec, Ezt az kic semmìnec vêltec, ollykor holtac meg, hogy hon nem talaltac lelki paztorokat, es vigaztalas nekůl holtac meg, meg remůlt hitetlen sziuel.

Testi kartis vallod á miat:

Egyszer Balasi Ianost kérem, hogy Predikacio elôt ne indulna el vasarnap, Monda: sietô dolgunc vagyon, azt maszoris meg talallyuc. Mondec neki: Meg lad, tôbbet kel kesned az vtonnis ez miat. Es midôn egy mély fôldet ment volna, az melly kotsin terhes ladaia volt, el tôric az tengel, es soc idô tôlt benne, mig masunnan tengelt hoztac. Az mit víttis kotsian az kiert sietet, mind el veszet végre.

Ezeket az baluany imadasrol es ůnnep tôresrôl mondam, hogy érczed mint szokot azbannis be keuerni sokat az ôrdôg.

Immár más fele bůnokrôlis szoloc.

(856) Bű báiasokrol.

Minden varosban, minden faluban, Sôt minden hazba ez egez vilagon kůlômb kůlômb babona vagyon, az az, ollyba valo bizodalom, kit Isten nem hagyot, es azert nem Isteni, hanem ôrdôgi bizodalom, Mint Isten hatta hogy kenyeret egyůnc, bort

igyunc, fůueknec oruossagat vegyůc, es minden teremtet állatiual éllyůnc, es ôtet ígaz es szent dologban igaz imatsagual segitsegůl hiyůc. De az ôrdôg olly álncc, hogy viszont talalt módot benne, hogy mindeneckel gonoszul élyůnc, etellel, itallal, ruhazattal, penzuel, tôruel,[1] loual, keuelyůl es egyeb gonosz móddal. Azonkeppen hazassag szerzessel, gyermec szůletessel, kereztelessel, mìnden tiztuel kiralysagual, hadnagysagual, birosagual, vitesseguel es minden dolgockal, Etec fôzessel, etellel itallal, szôlô kapaltatasaual, buza vetessel, czeplessel, szitalassal, fůtessel, tehen feiessel, vay czinalassal, le fekůuessel, fel kelessel. Mind ezekbe ez volna Isten keuansaga, hogy ôtet segitsegůl hiynuc, az móddal az mint ô tanyitot, ô tůle áldomast kérnenc, es senkinec ezekbe kárt ne szerzenenc. De az (856 v°) ôrdôg czuda álnockul szaz ezer babonat talala benne, egy masnac ártalmara es Isten gyalazattyara.

Bůbayoc.

Hogy mikor meg akarsz hazasodni, borsot hagyigaly égô kementzebe, arra à kit szeretz, es el veszen etc.

Tôb ezer vagyon czac erre valois.

Ha mas ember Leanyat, fiat, hozzad akarod szoktatni, Bekat tegy egy fazekba hangyas helyre, es el fuss hogy ne hald à sikoltasat míkor tsipic à hangyac, mert meg sůketůlsz, es tizen ôtôd nap ot talalsz gereblyet es vellat, az gerebleuel czac vond meg az kit szeretz, vtannad fut, Az vellaual czac taszitsad, tůled el fut. Nemdé rôttenetes ektelen mestersegeê az ôrdôgnec. De rakua hazugsagualis, veszedelemmelis.

Ha meg nôszôl, kęst ne kůldgy aiandekon Matkadnac, mert visza vonoc es haragosoc leztec. Hazug eb, mit hazutz, Ha meg eskůszôl hogy verekedôc ne legyetec az vtan, erre tanyitnac az Babac, hogy az Leany vagy Menyeczke, egy pénzt vagy fillyert eresszen ala az ôue meget az Pap elôt, es azt mondgya, Ezen barant veszec, es en far-(857)kas leszec. Atkozot latroc, hogy nem kônyôrôgtec Istennec, hogy ô tegye az te fériedet ollya mint az barany, Te kedig miert akarsz farkas lenni az te wradon, ezé Isten paranczolattya?

Ha gyermeked szůletíc, ki ádd az ablakon, es kerůlyec meg à hazat vele, es sokaig él.

Ha az elôt meg hóltac gyermekeid, immár farkas legyen neue. Imè az keresztseguelis iatzottat az ôrdôg, Az WR Vaczoraiaualis, hogy az Ostiat tarcz meg az szadba, es vidd el Meh kosarba, es soc mézed lesz. Ha vtra indulsz, aszony ember vagy Barát által ne mennyen az vton elôtted. Az Tyukokat asagual szurkald meg Karaczon estin az ůlôbe, hogy toyianac. Az mas Teheninec az teyíet, vaiat mint kel el venni. meg mongyac à Babac. Az éyel iároc tôbbet is mondnac. S[z]itat mikor valaztasz, elôszer kiuůl nézzed, es domboru kenyered lesz:

Az kit gyůhôs eb mart, mongya el ez imatsagot: Hogy Christus elôl talalt egy tehenet, kit gyůhôs farkas mart, es azt meg kereztelte, hogy ne árczon neki az maras. Teis paranczoly

[1] Sajtóhiba: tôrrôl

az neuebe, hogy ne arczon (857 v°) ennec arczon. Tiztes imatsaga az hazug ôrdôgnec.

Hogy az apad ne fegyen read, fôz meg egy ember feiet az lugba, es azzal mosd az apad feiet, es azt vidd el oztan az tetem hazba es vesd oda, es azt mond: mint ez senkire nem feddíc, vgy az en apamis en ream ne fedhessen. Bolond nem veszed eszedbe, hogy az apadnac halalat kéred, hogy olly legyen mint az hólt ember feie.

Ha toluayoc kôzôt megy, meg mongyac, az Mise mondo papoc, miczoda iget mond az Dauid Psalmusabol.

Az tôbbit tanullya meg à pokolbeli ôrdôgôktûl, az, àkinec kedue vagyon rea, kínec szama sincz.

En azert emlekezem roloc, hogy czac figyelmezz rea. soha semmit ollyat sem gondolhatz, sem mielhetz, hogy valami bûbayt es babonat nem talalnac ellened valod az ôrdôg tagiai. De te az te wradnac Istenednec neuebe, az ô tiztessegere es fele baratodnac elômenetere czelekedgyel kiket Isten paranczolt: Igy az te vtaidban veled lesznec az wrnac Angyali, Psal. 90.

(858) Mind az által iegyez magadnac, ezer fele hallot babonat, azert hogy czudalkozzal arrolis melly hazug es álnoc az ôrdôg, es mint éltet visza az Istentûl szerzet iockal. Arrolis melly rôttenetes vaksag es bolondsag aradot ez vilagra, kit az Iras setetsegnec neuez: Bizony az hiuec esze elmeie, annyit kûlômbeznec à hitetlenektûl, Mint à vilagos Nap à setet ettzakatul, Ellyetec azert à vilagossagual, mig fenlic elôttetec. Ioan: 9. II: 12. Ro. 13.

Mind ez vilag vaksagarol:

Ha lathatnad vgy mint az Angyaloc lattyac ez egez vilagban minden nemzetec kôzôt, menyi bolond Isteni tizteletec, bolond aitatossagoc, bolond es vac bûbaiolasoc, hituan, rut vtalatos értelmec, vélekedesec, eretnec gondolatoc Isten felôl, Angyaloc felôl, ôrdôgec felôl, Chr*ist*us felôl, à szentec felôl, az lelec felôl, az fel tamadasrol, az pokolrol, az karhozatrol, Ha mondoc ezekben lathatnuc, menyi szôrnyû setetseget, vaksagot, es kabasagot, szôrzôt az ôrdôg, rôzketnenc es iszonkoduan iaygatnanc bele. Az kic forgatnac minden irast, czac azokis nagy dolgokat vesznec eszekben. Az kic iol által oluas-(858 v°)nac az Sidoknac minden értelmeket az Biblia felôl, az Moyses es Prophetac irasi felôl: es az mellet, az az ember meg értene aztis, az WR CHRISTVS mint magyarazta, sôt szem latomast mint tellyesitetteis be. Mondoc az ki mond az igazat értene. es az mellett az Sídoc vaksagatis valoba által latna: nem gyôzne elegge amelkodni, az Satan melly nagy sûrô setetsegre vitte ôket. Kiknec soc ezer fele bolond teuelgesec vagyon, az regi Paradiczomrolis, az teremtesrôl, az igeretrôl, az élô farol, az ionac es gonosznac tudasanac faiarol, à Prophetac irasiról, kiket noha mas keppen, de azert olly nagy vaksagban, tartya most, mint regen az pogan baluanyozokat, es az papasagbelieket. Igy a Tôrôkôknec Alkoranomokat, es minden értelmeket, az ki eszebe

veszi, meg lattya szôrnyû setetsegôket. Igy à Ratzoknac, Olahocnac, Moschouítaknac, Szereczeneknec, es minden nemzeteknec, kiknec meg nem vilagosodot à mi wrunc Iesus Christusnac Euangelìomia, száz ezer bolond vndoc talaluanyockal, es kaba gondolatockal setetitette be az Satan feieket, kic szôrnyû vaksagual tapognac. (859) Mind ezekrôl igy szol à szent Pál: ha el rôytetet valakitûl az mi Euangeliomunc, azoktul rôytetet el, *2. Cor. 4. Eph. 6.* kiket meg vakitot ez vilagnac feíedelme az ôrdôg. Kit megent neuez ez uilag setetsegnec biraianac. Ez setetseg mi legyen, azokat akartam elôtôkben adnom ez ôrdôgi dolgokrol valo irasomban. De mondom száz ezered reszetis czac még sem gondolhattyuc mí, az nagy sûrô vilagi vaksagnac: Az Angyaloc de leg inkab az WR Isten ô maga lattya valoba miczodac legyenec mind azoc: Ezbôl hogy ki vegyen bennûnket azert boczatta hozzanc az ô szent Fiat, kit kér hogy halgassunc, es vgy nézzûnc rea mint egy setetsegben fel tôt lampasra. De hogy ôtet iob keduel halgathassuc, es az setetseget iobban meg vtalhassuc, megis szoloc tôb setetsegnec czelekedeteirôl.

Az òrdògnec tòb Bùnben valo keueresi.

Mint Gyolkossagra, Szûlec nem tiztelesre, es egyeb szôrnyû bûnôkre.

(859 v°) Mahumet Czaszar ket fiat ôlette meg, midôn az egyic szoptatos volna anya ôlebe foytatta meg.

Selim annac fia, az Atyatis es ôczet meg ôleti, es ôis azon helyen seb miat hal meg. Imè gyolkosis az ôrdôg Ioan: 8. De à gyolkossagokrol ide felis, ez vtannis czudakat hallunc.

Czuda dolgoc azocrol, kic szûleiket nem tiszteltec:

Magadnalis fel lyeb tizteld szûledet ô áki szûlt es nagy gonddal eltetet tegedet: Eph: 6.

Midôn egy kazdag iffiunac volna igen vén es szegeny Atya, szegyenebe, de keduetlenûl hazaba fogadgya: Hol mi ala valo étellel tengeti. Egy ollykor midôn io izû ételt szereztetuen maganac azt enne, hogy hallya az Atya be iôueset, el rôyteti az tal etket, es az atyat eteti masbol. Etel vtan ki megyen az atya, es midôn a szolga elô akarna hozni az el rôytet tál etket, fel kialt, hogy rakua kigyockal: az wra oda futamodic czudalni, szaia tatua, es mindgyart egy kigyo be vgordic az szaian, Es mindenkor annac, elôszer kellett enni adni, fel maszuan az torkara, es az ala erezkeduen, vgy ehetet ô maga.

Hasonlo ehôz imezis, Midôn egy vén apa kazdag fiatul kerne életire valo tenge-(860)test, teritene meg az ô regi élteteset, Az fiu szegyenli hogy ha meg hallyac hogy olly nyomorult atya vagyon, azert meg tagadgya, es ki ûzi hazabol, Az atya sirua fel kialt Istenhôz, es el megyen: Az fiu ottan meg gyûhôsûl, es azon bolond gyûhôssegbe meg hal.

Mondgyac, midôn egy apat az fia el ki hurtzolna ûstokenel fogua az kapun kíuûl, es az sarba tapodna, es verne. Mond az Attya: Hagy el fiam, mert en az Atyamot, czac az ayto kûszôbig vontam.

Iriac eztis : Midőn egy, az apiat be rekeztőtte volna, es szegyenebe titkon tartana, kűld egy ollykor fiatul hituan poztobol kőntest nekie : az kis gyermec egy darabot el szakazt, es mondgya : Apa, ezt el teszem, es enis neked illyenből czinaltatoc kőntőst. Ezt haluan az gyermektűl, meg gondollya Isten hogy szol ki belőle, es az Atyat szep tiztessegen kezdi tartani.

Egy Mauritaniai Kiralynac, az ő maga fia tolta volt ki az Atya szemeit es ki ůzte orszagabol.

(860 v°) Prini Gabriel sokat rőtteget az mìat, hogy edes annya el futot tůle, Kinec minden ioszaga masra szalla.

Dobo Istuanne, Sulyoc Sara : nagy sirua soc ohaytasockal panaszolkodot en előttemis fiara, hogy fia ki rekeztőtte az ő maga kereset ioszagabolis. Azis sokat rőtteget az miat.

Egy ieles algyus Mestert, az algyu mind aprora szaggat, miert hogy az annyat iffiantan nem tiztelte.

Egy leanbol Luther Marton midőn őrdőgőt ůzne, monta az anya, hogy ő atkozta volna meg, azzal hogy őrdőg buyna belé. De az szent Gyűlekezet kőnyőrőguen érőtte, meg tiztult belőle.

1577. eztendőbe Misnia főldőn, Freyberg varosba: iriac hogy lőt ez czuda

Egy vén dőrgőlődő apa, fiat midőn kűldene, hogy gyorsan indulna valami dologra, es amaz ot állana, ezzel átkozza hogy Isten mind éltig ot tarcza. Iriac hogy het eztendeig élt mind azon helyen, de midőn érőtte Istennec soc helyen kőnyőrgőttec volna, negyed eztendő mulua le ůlhetet, az előt fen(861) alua czinaltac tamazto helt neki. Keueset őtt, iuot, szolt, bűnet meg ismerte, es igaz híttel mult ki.

Nagy Historiac ezec az hala adatlansagrol.

Hercules, Mesteret Linust meg őlte, Alexander, Mesteret Arìstotelest gyűlőlte, es onokaiat Calistenest meg őlette. Clitusti[s] ki őtet halaltul óltalmazta meg. Nero, Mesteret Senecat, es Anyat. Herodes gyermeket meg őlette. Illy gyűhős az őrdőg, kin birodalmat vehet.

Pessimus quisque asperrime Rectorem patitur.

Mestere ellen.

Damascenus Ianosnac volt egy tanyituanya, kit igén szorgalmatoson tanyitot, es â tanyituany szinte vgy tudot irni mint à Mestere : ki illy veszedelmet szerez Mesterenec : Hogy az ő neueuel, ir az Czaszar ellen arultato leuelet, ki miat Ianosnac fel kezet el vagiac. Igy czelekedet egy lator kenderesijs es Egy Vr Ianos Balasi Ianossal. Az kenderesi rutul vesze azon vduarnac tőmlőtzebe kinzasa miat, Imez vtalatos rut fêrtelmes életű es nem beczűletes, noha Zászlós wr neue, ki mint iarion meg mutattya Isten czac vard touab.

Hadnagy ellen

Bellisarius, Iustinianus Czaszar hadnagya ki wranac soc orszagot holdoltatot, felesege (861 v°) keuelysegere irigykeduen Czaszarne, be arullya az wrat, es az ket szemet kí tollyac, es vegre egy paltzan valo kóldolasra szorul. Bőlczen montac : Egy arant fizetnec az szemet hintőnec, es az szemet tiztitonac, vagy az haz seprőnec.

Bőlcz mondas

Rőttenetes dolog el hagyatni Istentűl, es biratni az őrdőgtűl.

Piha rut Ebec

Hallottam hogy Magyar Huszaroc midőn el vntac volna az czismabol es gyertya tarto fenekeből valo italt. Az gazdat fel forditottac seggel, es arra tőltőttec az bort, es azt kőszentec egy masra : Nem iszőnyűé az őrdőgnec gyűhőssege? De ezt mostis czac mosolyogia az latra, Hop ki tiztes deliasag, meg lad mint iszol pokolba.

Beneficia Dei in luxuriam vertentes, grauiter puniuntur:

Egy lator Pispec vduaraba, (Nem mélto hogy ez kőnywbe neue legyen, Luciper be irta az neuet.) Addig ittac az ő lator vduar nepe, hogy egyic az aztal felőt meg holt, az tőbbi megis torkaba tőltőtte azt à rezt, kit rea kőszőntec. Ach, ach, megís czudalyuc hogy pokolnac tűzeuel fenyegeti Isten az meg nem térőket. (862)

Hallottam hogy sokan meg hóltac, kic ůueget tőrtec meg, es egy masra kőszentec. Imè az lator őrdőg melly álnokul es édes izzel őli meg az embert.

Nemo est, qu non libentius cupiat laudari quam vituperari

Ez 1577. eztendei fű Pispec menyi fértelmesseget szűzeckel, apattzackal, es szőrnyű lakast, torkossagot, es reszegseget szerzet. Nem czac az ő maga vduar nepe beszelli, hanem hìreuel vagyon egy nihany orszagnac, Kibe annyira meg vakult, hogy vendege előt rut fértelmes szockal tereczel bolond Saraual. Es az testnec kenyessege kőzt. igy szol : Most élem ez vilagot. Vadnac soc tőb tarsaijs, kic szinten olly Epicureusoc, mint az kiket az WR hurogat Esaiasnal, oluasd meg Esa : 5.

Sed assentatio deforme vicium, turpe illi qui dicit: Perniciosum et qui audit.

Daelicie mundi stercora sunt pijs

Kiknek aztaloknal Istenfélő értelmes embernec szauanac nincz helye. Hanem mint regen Markolff volt. es Tragar Balas. valamit mondnac méznelís édesb : Mikor Szilua Albert Spetialet kér, es meg kérdic mi volna az, amaz sibsagaba ezt feleli. Loszar foghagyma bors porral : Ezen rőhegnec, es el kűldic szolgaiokat. hogy hamar hamar kis talra czinallyac meg neki. Es amaz iol meg (862 v°) keriti, az ki nem eszic benne. Eznec rőhőgnec. Ezer sibsagokat mondhatnec, de nem méltó elő hoznom : Eztis czac az iőuendő emberekert irom, hogy azoc meg emlekezenec szent Pál szauarol, ki igy szol : *Vrbanitas aut stultiloquium, ne nominentur quidem inter vos. Eph. 5.*

Az ertelmessec bar ket szaz fris tal etket lassanakis, meg gondollyac hogy mind azokbol ganai lesz es Azert az ő győn győrűsegeket ganaiba nem vettic

De akar mint mond az farkusnac: Pater noster czac azt mongya, Barany lab

Keseruesen néztem szegeny Maximilianus Czaszarra is, ezert : hogy Posoni gyűlesben harom bolondual nagy édesdeden mind el tereczelt aztala felőt, Mihent engem meg lata, ottan el kűlde előle, azert : hogy az orszag előt, az gyűlesben predikaltam, es tíltasat meg nem fogattam az ő Pap tanatsi szerint, Vayha az feiedelmeknec hiw tanacz adoi volnanac : *Regem pietas magis tuetur quâm ferrum :*

Rex magnus quisquis se bene rexerit.

Ne véllye senki hogy ezekről nyughatatlansagomban emlekezem. hanem nagy ohaytassal es fohazkodassal iutattyac eszembe az szent Pál szauat, ki az őrdőgről igy szol : *Est nobis lucta aduersus rectores tenebrarum seculi huius.*

Quod multi faciunt non continuo bonum est.

Ha lathatnad azt à setetseget es halyogot, kiuel be vonta ez egez vilag eszet, papoket, Czaszaroket, nagyoket, kitsinyeket, iszonykodnal bele. De az WR kônyôrûllyen (863) mindnyaiunkon. Mert ezeknel még nagyobbakat mondhatnec.

Ne des alijs instam, de te quaerendi occasionem.

Telegdi Miklos, ki nagy Prępost, es fô Predikatoroc az Pispekeknec, soc setetseget hordozta ôis az Satannac, Kinec okossaga, nyelue, tanusaga, vigyazasa nem kitsiny, de houa nagyobb, annyiual poklab. Mert az ôrdôg Paradiczombannis az kigyot azert valazta, Mert az okosb vala az tôb állatoknal. Ez vgy mint kôztôc nagy tiztet êrdemlet wolna. De az WR czuda keppen állot ellene. Kiról Arotis Peter, Doctor Juris, Procator leuen, soc dolgokat beszellet, mint forgot igye az Czaszar es az egez orszag elôt, Midôn az Szombatiac vadolnac Sodomitasagaértis, es egyeb dolgaiértis, kiket nem illic elô szamlalnom, kibe Istennec czuda iteletiból eset : Hogy mig az ô maga tiztesseget óltalmazna, addig az Isten igeie bekesseguel hirdetetnec. Mert aznac czuda haborgatoia vala. De az vtan még inkab rea gyûhôssedet vala. Ki mig engem haborgatta. addig az alat es az miat soc nemes dolgokra tanyita az WR Isten, Mert noha egy nihanyszor Czaszar[t] es minden Pispekeket fel indìtot el-(863 v°) lenem, de mindenszer eleit vôtte az WR Isten. Sôt illy nagy czudat miele az WR : hogy midôn husz mély fôldôn kergetnenec Zolyombannis, Isten szinten orroc eleibe ket mély fôldre hozza, es it akara hogy az Nyomtatast el kezdgyem. It midôn soc ezer keppen alnokoskodnec mint taszitana el touab. Azonba egy ala valo falubol iokabol, Sibóti Demetert színten oda be Szombatba vitete az Isten : Es azra vesze minden esze, azt onnet mint taszícza ki, De ottis az Isten ezer czudaiat mutogatta. Kit az értelmesec eszekbe vôttec, es diczertec az Istent. De az értetlenec megis az setetsegben marattac àz Istennec ígaz iteletiból. Ennec ha elô szamlalnam az ô titkon valo talaluanyat, mint szerzet be vadolot az ô Pap tarsai kôzzûl, arra mínt idezet, az vtan mint áldot atoc alat ream harangoztatuan, es gyertyat el óltuan. Mint ijeztet imez amaz fenyegetessel, Brachium seculareual, Az Capitanyoc es wrakhoz paranczolat kûldeseuel, Es titkon valo leselkedeseckel, es egyeb mestersegeckel mint akart el futtatni, ha elô szamlalnam, minden mosolygana az ki értelmes, kinec (864) czac kônyôrgesel vôttem eleit, es az vtan mosolgattam rayta az WR mint alakoztatta. Tuduan hogy nehez Istenel iaczodozni kikról mit beszellyen Dauíd oluasd meg Psal : 2.

Ludit in humanis diuina potentia rebus.

Pudor semel cûm perierit, iterum redire nescit.

Inimici plus docent quam amici

Mora saepe sanat, quod ratio nequit sanare.

Déus tacitè iuuat:

Dentibus suis fremment et tabescent, desiderium eorum peribit.

Et capilli capitis vestri numerati sunt:

Hazugsagi es gyolkossagi.

Christus Vrunk Illyen ielt ad az ôrdôg tagyai felôl Io : 8. hogy azoc hazugoc es gyolkossoc. Telegdi Miklos felôl es az ô paitarsai felôl mit beszeltec Vrac, Mesterec, Polgaroc, Aros nepec, amelkottam rayta : Mint kereset elein hamis tanokat nem czac en ream, hanem Siboltíra, es az szombati Vraimra : Es mi[n]t altattac el az iambor feiedelmet szìnte mint regen Pilatus elôt vadolya vala az vr Christust monduan : Czaszarra tamadot, Es meg tiltotta az adot adni Czaszarnak : Igy midôn az szombati Vraimba nagy ôrdôgi Practikakal meg fogattattac volna egy nehany szemelt, azert hogy otalmaznac az CHRISTVS

Euangeliomyat : Ez hazugsaggal vadoltac hogy az Nemesseknec eszeket veztettec az Czaszarnac valo fizetesbe, Es Czaszarnac mindenkor engedetlenec : Az Farkasis igy feddi vala az barant hogy noha oda ala it, de fel szauarta az uizet ide (864 v°) fel neki, es ôk mindenkor szo fogadatlanoc : Igy Siboltira koldosokat es parazt embereket kerestetet Telegdi ha fa kepet hantte ki es ha Sacramentariusé, es ha Arrianusé Igy ket fô Pispec adig tôrénec, en reamis, hogy fel kelletec íûnem Czaszar eleibe szolyombol : Elein azzal vadoltac Czaszar elôt hogy oltart rontottam es eretnec vagyoc, es ez veztô : Vegre hogy szembe kelec, azt kezdec kerdezni, miert hazasottam meg miert nem vôttem tôlôc fel az Papsagot, miert az WR Vaczoraiat kenyerrel szolgaltattom, miert azt nem imattatom, Es tôb mergeket kezdec feytegetni. Ez alat tittkon erôssen mesterkettec hogy meg fogassanac, De meg nem tôlt volt be cursusa az en tisztemnec : Meg az Isten touab rendôlte volt hogy tanitsac : Meg nem iût volt el az ûdô kiról szent Ianos es Daniel 8. 12. szol : Apo. 12. hogy az WR egy keues ideig kezbe adgya az ô hiueit az Sarkany hiueinec, A mi[n]t CHRISTVS Vrunkis igy felel az Phariseusoknac midôn iieztenec hogy az fôdról el futna, mert Herodes meg akarya ôtetis ôletni mint Ianost : Az WR (865) az halalra keszen tartotta magat ee tutta hogy czac Ierusalembe annac helye es ackor lenne, mikor az ô Atya akarna : Igy tudgyuc mijs hogy hóltig valo ellenkezes leszen az kigyo kôzt, es az aszony magua kôzt, Az ôrdôg tagiai kôzt, es à hiuec kôzt, Azoc mariac sarku[n]kat : De hala Istennec, ki oly óltalmat adot, à ki nekic à feieket tôri meg, Ez bolondoc nem veszic eszekbe, hogy mint az szantas, kapalas által, az fôldnec turasa által neuekednec minden vetemenyec, Igy az ô izgatasockal epûlnec az hiuec, Sokszor test szerintis nagy áldomasokra es nagy tiztessegekre esic az hiueknec, mikor akar kárt, akar fogsagot, akar halalt szenuedgyenekis, Pelda Daniel, amaz harom iffiac, sôt minden Prophetac, es Apostoloc, es minden Martyromoc, Szûz Maria, kinec soc tôr altal iara sziuet, Simeon mondasa szerint, Es CHRISTVS wrunk : Kinec Kerezt faia mellett rut kaczagasockal, nyelueket ki duguan, rôhôgtec az Papi feiedelmec, es az ô paytarsoc, De harmadnap vtan, hogy fel tamadasat hallac, az ôrôm siralomra fordula, ki it kezdetéc, de ôrôckôn ôrôcke soha vége sem leszen. Viszontac à hi-(865 v°)uec siralmoc it egy keues ideig tarta, De hamar ôrômre valtoza, kinec soha vége sem leszen mind ôrôckeis, Igy Herodes mikor az gyermec Iesust kergetne, az WR Angyala el kûldi elôle : ô meg tartatic, Herodes kedig el veesz : De ez felekról az hiuec masut tanullyanac tôbbet, kiuel rakua az egez szent Iras, Es nem lehet egyeb benne, hanem soc haborusag szenuedes által, kel az ôrôc életre mennûnc, Actor. 14. De senki semmi ez szem pillantasni valo nyaualyac az bodog ôrômhoz kepest Rom : 8. czac hozzam elô : Hogy midôn az Szombatiac hazugsagual meg fogattac volna, azkor Telegdi nagy gôguel, es keuellyen predikallo szekból meg hirdette, es ijeztôtte az tôbbitis : De azert ez mestersegeis az ô

1564.

Luc. 13.

Gen. 3:

2: Cor. 4:

Persecutionem patimur, sed in ea non deserimur.

lege totum caput 2: Cor. 4:

Luc: 2.

Ioan 16.

Matth. 2:

Rom: 8

Non sunt pares afflictiones praesentis temporis aeternam gloriam quae reuelabitur erga nos.

apianac az Satannac, ki hazug es gyolkos, semmit nem foga : *Nam Dominus reprehendit sapientes in astutijs ipsorum. Nec est consilium aduersus Dominum. Et durum est contra stimulos calcitrare: Qui habitat in coelis irridebit eos.* Voltac ollyac Szombatba az meg vakult polgaroc kőzzůl kic egyůt mosolygottac es katzagtac az WR hìueinec fogsagokat, De czac hamar az WR nagy valtozast tőn benne, Varianac egy keues-(866)se mayd fel tamad ez egez vilag : Meg lád ot mint tellyesedic be az Salomonnac édes vigaztalasa, oluasd meg Sap : 5. mit mondnac azoc, kic haborgattac az hiueket.

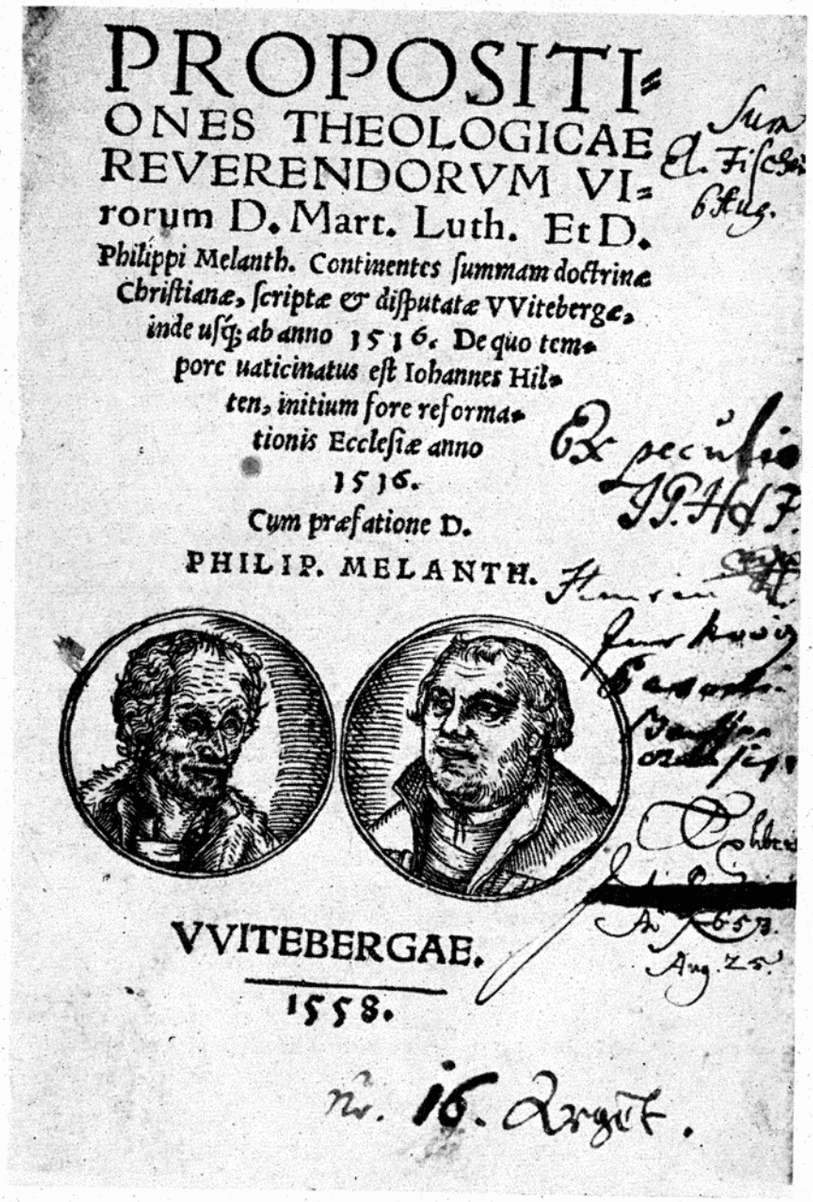
Bůdős bora Telegdinec.

Prou. 25. Acetum in vitro, qui cantat carmina corde pessimo:

Ez tayba 1578. masod napian az wy eztendőnec, valec főfő nepeckel egy menyegzőbe : Mondanac ot egy nihanyan : Hogy Telegdi Miklos bůdős bort kezdet ream. Mondéc : inkab el keel az en io borom. Houa bůdősb, nyulob, etzetesb, annyiual keduesb lesz az ki à io bort kaphattya vtanna. Ennec imez az értelme : Mikor Telegdi semmi álnoksagual, haragual, fenyegetessel eleit nem vehette volna annac, hogy en kőnyueket kezdettem nyomtatni : Az vtan ős kezdet Postillat nyomtatni : En bizony azt veltem mig nem lattam, hogy ieles dolgoc lennenec benne : De mondac az iras tudoc, hogy egy előbe mint egy męz, vtol czupa méreg, Es szem latomast valo keptelen hazugsagoc : Mert nagy álnokul előszer az mi felenknec magyarazatibol szep értelmeket szedegetet ki az Euangeliom magyarazattyara : De vêgre az ő szokot mestersege szerint, el vondogallya az ő Papa eretnec, teuelgő ha-(866 v°)mis, czalard tudomanyara : Kí egy punktig eszet veztőtte az egez szent Irasnac : A tiz paranczolatnac, az Hit agazatinac, az mi Atyanknac, az Kereztsegnec, es az WR Vaczoraianac. Az tiz paranczolatbol ki hatta az czalard : Ne czinaly magadnac faragot kepet, etc. Es az tőb paranczolatoknac érdemeből hirdet iduősseget, Ha azzal nem éred : Ad ő bolczo leuelet, mutat soc szentec érdemere, es száz ezer őrdőgi czalardsagra, kiket óltalmaz az bőlcz Doctor Telegdi, hogy mínd ezec io végre szereztettec. De meg prophetalta Daniel hogy az Antichristus wy tőruent szerez az CHRISTVS ellen. Istenis soc helyen paranczollya, hogy àhoz ne tegy semmit, el se vegy abbol. Igy Papa czac az szaddal mondattya az hitnec agazatit, De az Iesus Christustul el szakaztya sziuedet, Es eztis merìc hazudni, hogy ne hid bizonnyal az kit vallasz az hit agazattyaban, bűnőd boczanattyat, es az őrőc életet, Mert vakmerőseg az : Az mi Atyankot, Bodog aszonnac mongyad, es mind az szenteknec. Igen illic az bot az tegezbe : Mas à Bodog Atya, mas az Bodog anya. Az kerezt-(867)seghőz hol szerzette az WR az nyalat, az olayt, az gyertyat, az Sót, es az tőbbit : Az WR Vaczorabol hol szerzet szaz fele baluanyozast, Kikről masut szolunc tőbbet. Most ezekről czac azert emlekezem, hogy az ő Kőnyuet bůdős, nyulo, etzetes bornac neueztec, es azt az en boromra kezdette. En magamis kérlec bár meg oluasd atyamfia: De ne rősten, hanem iol rea vigyaz, es probald meg ha az WR Lelke szole ki belőle, vagy az Satane. Hand rea az szent Irast, értekezzel felőle, ha vgy vagyoné Christusnal, es az Apostolok-

Parazt modra iteld meg ezekbol, Papa czalardsagat:

Dan. 7.

A »czikbec« testű Melanchton és Luther páros arcképe

ORSZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

nal : Ha ismered hogy zauaros kutat asot, es bůdőst ád innod, meg ne id, mert meg halsz bele, a mint az Isten panaszolkodic az hamís paztorokra hogy à labockal fel zauartac vizet, es azt itatattyac. Mint az Tridentumi Conciliomnac szerzesire az WR Isten czuda szep valazt tetetet, Chemnitius Marton által. Es igy az setetseget az WR Isten nagy vilagossagra fordita az ő hiuebe : Igy rőuid nap tamazt az Isten, az ki valazt teszen minden hazugsagara, Es azkor soknac nagy hasznara lesz, az ő Istentelen faratsaga. Isten ő felsege lattya hogy en (867 v°) akarom irasat, Es nemis féltem az hiueket az ő vaksagatul, Sőt azt remenlem, hogy az ki vac voltis, meg nyilic az szeme. Ha kedig valakitůl el rőytetic az Euangeliomnac igaz értelme, azoc czac az felec lesznec. kiket meg vakitot ez vilagnac feiedelme az Satan, 2 Corinth. 4. Ingyen keuannam enis, à mint sz. Pál mondgya : I. Timoth. 2. Az Isten mindeneket iduőziteni akar, es azt akaria hogy az iduőssegnec ismeretire iussanac. De ők azt paranczollya, keressetec es meg talallyatoc, kérietec es el veszitec, Matth. 7.

Ezech. 34:

Psal: 27.

Qui loquitur pacem cum proximo suo: mala autem in cordibus eorum: Da illis secundum opera eorum, et secundum nequitiam adinuentionum ipsorum.

Telegdi igen hannyais magat, hogy kêsz volna szembe szallani. De kőnyů ot hartzolni, az hol nints ki vele szembe szally, Vayha az meg engettetnec hazugsag es tőmlőtz nekůl, talalna ki meg mutatna mi legyen az ő vaksaga. De midőn engem elő hiyttac volt, el rőytőyteztec ket Pispekec, es czac egyedůl en magammal nem szoltac, hanem pantolottac. Monda eztis az egyik : A mely nagy hired neked volt, valami fő embernec, es masnac véltelec. Erre en valaszt nem attam, De iutot eszembe, hogy Annas, Caiphas, Pilatus, czufoltac midőn à Christus (868) magat Kiralynac mondana. Caroly Czaszaris midőn latna Philep Melanton alazatos voltat, es egyűgyűseget az ő czikbec testeczkeiebe, Es hogy nem olly gőgős maga tarto mint az vduarnac czelczapoi, kic frissen őltőznec, frissen lepnec es szolnac. Nem tutta meg beczůlni kilső szemmel nèzuen rea. De ha vilagos értelemmel beszelgetet volna vele eszebe vehette volna, Hogy massa è vilagon nem volt à kis fonyat embereczkenec à tayba. Ezec nem tuttac meg gondolni à sz. Pál szauat, ki 2. Cor. 4. azt mongya : hogy Isten az ő draga kenczet, hituan czerep edenybe tartya, hogy az ő ereie az mi erőtlensegűnkben es gyengesgűnkben tessec ki, hogy az tiztesseg ne mienc. hanem czac őue legyen. Oe felsege azert oly helyen midőn nem rőytőkbe szolnac, hanem soknac hallasara es epůletire, ollykor ád kazdag szolo lelket az ő kitsininekis szaiaba, à mint az WR fogatta, Mar. 13. Ezt êrtuen egy nihanyon, el futnac az vilagossag előt, Ioan. 3.

Quos excoecauit Satan et qui pereunt, in his velattum est Euangelium Christi.

Dulce inexpertis bellum.

Radecius Istuan locum tenens szaua:

Mikor még Beczbe tanulo iffiu voltamis, izgatot az WR Isten erőuelis, hogy Szallasomon predikallyac, kire sokan gyűltec, Ez (868 v°) miat Olah Ersec, Egri Pispec, ki oztan Ersecke lőn Verancius Antal, Es az Nitrai Bornemisza Pispec, ream gyűlekeztec, es hol eleikben, hol az Czaszar eleibe hiuattac, ijeztőttec soc keppen hogy ne predikalnec : De mint szent Pál es Ieremias mongya maga felől : Egy felől feltem, mas felől éget â sziuem, es talam az oldalomonis ki fakat volna, ha az szamot fel nem tatottam volna. Noha soc ezer bizonysagbol lathatnac,

Caroly Philepet semminec velte.

Turpe gigantem in Nano. Ektelen Oriaskodni az törpesegbe te nekedis.

Qui male male agit, odit lucem.

Miklos Olah Ersec, es Antal Ersec dolgai.

Ier: 20.

Acto. 5.

Meg kellene gondolnioc, De nem lehet, nem, mint az vac hogy semmikeppen nem lathat.

mellyic legyen az igaz tudomany, az mienké vagy az ôuec. Es melto volna meg gondolnioc az Gamaliel mondasat, Ha Isten ellen vagyon, ô magatul el bomol, Ha kedig Istenes tudomany, mind ez vilag ôrdôg volnais, el nem bonthattya. Mint lam ez vilagnac leg nagyob, okosb rauazb, hatalmasb nepei mínt oltalmazzac az Papasagot, Megis romolton romol, Mert az mít nem plantalt az Atya, ki kel szaggattatni gyôkerestûl, Az Christus tudomanya penig mint az Palma fa, houa tôbbet raksz rea, annyiual fellyeb emelkedic: Vgyan semminec tettzenec penig, ha ô vele az nagy hatalmasoc nem ellenkeznenec, Mert kiuûl az melly rut, nyomorult, (869) faydalmas szemelt viselt ô maga az Kereztfan, ollyan az ô Euangeliomais minden hiueiuel egyetembe: De belôl mint az horgas éles vas az horogban meg kapia mind azokat, kic ô hozza marnac. Azert nagy bôlczen es io végre mielte Isten, hogy az kígyó es az aszony magua kôzt, szûntelen valo ellenkezes legyen. kinec nemes okairol es hasznairol, masut szollyunc tôbbet.

Szûkseg ellenkezni ô Christus tudomanyaual.

Examen Martini Chemniciji

Az Tridentomi Conciliomnac Decretomit oluasd meg az ki Deakul ért, Es arra egy iambor minemû valazt es Exament tôt Martinus Chemnicius: Latz ot el amelkodando czuda álnoc Practikakat az mi wrunc Iesus Christusnac igaz Euangelioma ellen: Kibôl nem kitsiny dolgokat tanulhat az, à ki bizonnyal vigyaz az êrtelmere, Istentûl sz. Lelket kéruen. De à szentseges Atyakrol aztis ertôttem azoktul kic ot voltac, hogy nagy kazdag, fris lakasokat szerzettec az tanacz alat, Nemelly ezer forintot el kôltuen egy vendegsegre. CHRISTVS wrunc az ô tizenket fô Apostoliual, kìc az buza kala[z]t morsaltac ehsegekben, es Lazarral czac az tanyerron valo hulladekotis fel szet-(869 v°)tec volna, De nem híttac oda. Hasonloc voltac regen Annas, Caiphas, es az Phariseusoc, noha az neuec Anya szent Egyhaz volt azoknakis.

Nam senex homo est molestus coetui iuuenum.

Magyar Kiraly panasza:

Még amaz nagy setetsegbennis még szegeny Matthias Kiralyis, mint panaszolkodic à Papi rendec pompasagarol, telhetetlensegerôl, keuelysegerôl, buía, parazna lator életyekrôl, kegyetlensegekrôl. torkossagokrol, es tôb vndoksagokrol, oluasd meg Galeotust cap. XI.

De vicijs religiosoroum: superbia, ira, crudelitate, auaritia, simonia, gula, Venere, inuidia, inertia et meretricu(m) *multitudine.*

Nemo tam malus est, qui malitiae nomen non vehementer abhorreat. Et quamquam nequitiam concupiscant sequatur quod tamen nequaquam dici putariûe malus affectat.

Illyen szentec ezec, az kic azt kialtyac, hogy az io czelekedet által kel iduôzûlni. Czuda dolog az kepmutatossag, mint Christus szolot roloc, hogy nagy terhet kôtnec, es teged arra intnec hogy hatadra emeld, de ôk egy wyockal sem illetic. Meg az kôz nep kôztis nézd meg az hires kuruakat, mint diczeri à iamborsagot, de ô vgyan lator azert.

Discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Christi:

TÔB HISTORIAC.

Cracoba. midôn az iffiu Deakoc meg szidalmaztac volna egy Pispeknec keritôit es kuruait, es az miat mind ket felôl

ôszue (870) veszuen meg holtac volna, végre az tôb ártatlan Deakokatis ki ûzeteti. Igy sóz bûnt bûnre az ôrdôg.

Malum lucrum aequale dispendio

Egy Katona midôn hallana imez eneket: Adgy bekeseget WR Isten az mi idônkben ez fôldôn, etc. Mond az Deakoknac: El vigyenec az ebec titeket, Hat mettzenenec oztan mi velûnc ha bekeseg lenne. ôrdôgi szo ezis, Kinec ostorozasirolís szoloc.

Soc fele ostorozasi az ôrdôgnec, kûlônb kûlômb bôn miat:

Harom eztendeig valo szallasokrol,

Rôttenetes kôzônseges gyûhôssegerôlis az ôrdôgnec sokat mondhatnec: Constantinapolt Seuerus Czaszar ideiebe, kit az elôt Bisantiumnac hiyttac, harom eztendônel touab viytac, ki miat az idô alat, mind kiuûl belôl, soc ezeren rôttenetesen veztec, az Varost mind el rontottac, es az vtan Constantinus epitôtte meg, es onnet vôt neuezetetis. Az ostorokat noha Isten boczattya, De ôrdôgoc azban hohari.

Calamitas omnis peccatorum poena est.

Betheroes Sidosagba harom eztendeig tartatot Bencosbantul, Adríanus ideiebe

Samariais Sidosagba, harom eztendeíg tartatot, az vtan mínden nepe rabságra vitetet, es helyette Poganoc telepettec à fôldôn. (870 v°) Ez szallasoc kôzt kepzedé menyi gyûhôs forgodasi voltac az hohar ôrdôgôknec.

Bonorum affluentia, sane res est periculosa.

Mediolanomot midôn meg vôttec volna az Német Lantzmanoc, keszeritôttec az gazdakat, hogy ételt, italt, ingyen hordgyanac, es êtel vtan iatekra, kartyara es kotzkara, minden fô Nemetnec egy egy aranyat adgyanac: Ha meg nem adtac, minden marhaiat sakmanra hantac: O ki czuda mestersegi ezec az ôrdôgnec, es ki bôlcz ostori az Istennec: Mert netalam azoc czac lakasra es íatekra takartac, azert im arra kôltetì marhaiokat velec, de mérgekre.

Bello parta, bello pereunt. 1577.

Magyar orszagban midôn az nemes es parazt nep kôzôt soc fértelmesseget es tekozlast szerzettenec volna Rudolphus Czaszar szolgai: Isten ìmilly bûntetest tudot reaioc adni. Hogy fel indicza ôket, hogy el mennenec Somlyai Batori Istuan Kiraly ellen, Danczka óltalmara, es ot veszenec el miatta: Imè Magyarral tôltôtte ki Isten az Magyaroc kôzt lôt czintalansagat. De azert azoc kôzt ki soc ezteni voltac az ôrdôgôknekis titkon (870 = 871)

Mind ezeket ha bannyakis meg kel mondanom, hogy ki ki tanullya félni az Istent, minden fele dolgaiban.

In bello Peloponesiaco fuit tanta fames:

Potidea varosrol iriac, hogy annyi ehseg volt benne az szallaskort, hogy az vitezlô nep az ember hustis meg enne.

In Africano bello

Dunetomi szallasrol iriac, hogy az vitezeket meg tizedlettec, es tizedet vagtac le meg enni.

Ierusalembeis Titus Vespasianus ideiebe meg ettec a szûlec az ô gyermekeket.

Polybius iria:

Vticabannís meg tizedlettec az embereket, Amilcar ideiebe, Ki Annibalnac attya volt.

Német orszagbannis Mûnstorba, meg ôttec az saru talpat.

Nagy dragasagba 1573. fát ragtac, es meg holtac az ehsegbe. Megis mind ennyi Kinoc kőztis kenyeskedic es buialkodic az test es az ördög.

Monetariusrol iriac, kinec mídőn az apiat fel akaztottac volna, ő haragiaban soc paraztsagot tamazt fel, mint regen az kereztes hadat, Ezt midőn őlni vinnec, tizenket (871 v°) itze vizet iuot meg. Gondolhad az gonosz lelec mint heuitezzen az ördög miat.

Ez Catois fel akaztotta volt magat:

Rosa neuű egy ember, midőn őis soc gaz nepet fel inditot volna Mediolanum ellen, es fogua vitetnec, ő maga által veri magat, Kinec sebebe illy irast talalnac : WR Isten te tudod hogy az en igyem igaz volt, azert érőtte adgy őrőc életet, auagy Cato mellett helt. Oh ki czuda ördögi keszitese volt ennekis pokolra.

Egy Fekete ember 1570. eztendő tayiaba, czuda hires hadat tamaztot vala, mint ha ő meg venne Tőrőkőktűl Magyar orszagot, Mert Isten neki álmaba meg ielentőtte volna, kí miat mind magat, mind nepet le vagac.

Egy bolyokas Posonba Lajos Kiraly fia à mint mongyac trefaba : midőn almaba soc penzt talalt volna egy hegybe, sokaig asatta híaba.

Ezekről azert emlekezem, hogy lasd meg mínt iatzic az ördög nemellyeckel, Es nemellyeket mint vezti.

Predikator.

Lattam Predikatortis, ki éyel nappal kinlodot lelkebe, es mindenůt pironkodot az (872) miat, hogy egy hazba nem lakhatot felesegeuel, mindenkor dul fult rea, sokszor felesegetis, magatis meg akarta őlni, Ez kinba soc eztendeig heuert, noha gyermekekis volt. Ki miat annyi kinya volt mint ha az tűzbe égne.

Predikatoroc veszedelme.

Egy Predikator midőn hitit atta volna egy szemelynec, es mas felesegeuel vétkezet volna, az vtan fel akaztya magat, es ez irast hatta : hogy Isten őtet arra az veszedelemre valaztotta volna.

Mas Predikatort meg egettenec, hogy az ő maga leanyaual lakot, de ez ő maga keuanta bűnteteset, es meg kőuette az WR Istent.

Ismet hallotta*m* meg bolondult Predikatornac rőttenetes dolgat, ki mezitelenűl be rekeztetuen egy hazba gyűhőskődőt, es kinlodot az ördögőc miat.

Ez igen régi dolog volt, egy bőlcz Pap kinec hire neue nagy volt, egy Leant meg férteztet, es meg foytya hogy kí ne mondgya. De azert vgyan ki tudta Isten ielenteni.

(872 v°) Spiría Ferentz Historiaiais rőttenetes, ki meg tagatta volt az igasságot.

Bestertze Banyan egy Német Predikator eyel fel kel feleseget mellől, es egy hordoba buic. es ot kessel által metzi az torkat.

Magyar Predikatorís. kettő harapta à nyeluet az meg tagadas vtan, es meg holt szelessegebe.

Ianos Deac Predikator, Losontzi Antalt meg őlte aszonyaual, es ő maga lakot vele.

Ferentz Predikator Barbelis az melly Leanyit tanyitotta az fő wraknac, azzal lakot Deac koraba.

Enis mikor ezeket irtam, rőttenetes kisirtetekben voltam, es rezkettem bele, de erőssen kőnyőrgettemis.

Egy aszonyi állat meg őli szolgalo leanyat hogy meg ne érczec, hogy az wra vele lakot, à miat mind az firfiat, mint az aszont meg őlic.

Areopagitae iudicarunt post centesimum annum accusatores eius esse redituros. id est. nec damnauerunt, nec absoluerunt.

Mas aszony méreguel meg őlte volt az wrat es mostoha fiat, azert, mert azokis az ő fiat, melly mas wratul volt, meg őltec volna neki. (873)

Papa veszedelme

Alexander Papa fia Balint, igen lator volt, ki az atyatis meg étette volt. De illy móddal : Czinalt volt etetet egy Cardinalnac : az szolga felettebe azt à pohart az apianac es az fianac adgya, es igy vesznec ő magoc. Soc feiedelmec es kiralyok kőzt, oh ki soc dolgai vadnac az ördögnec.

Gyolkossag.

Tubingaba midőn egy vtoniaro kérne mast, hogy őtet kisirtene el, az erdőbe meg őli, es czac nyoltz penzt talal nala. Es ottan erőssen ohaytya es fohazkodgya hogy meg győzetet az ördögtűl, kíert megis őletetic, es az kerekbennis siratta bűnet.

Galgotzon vaganac egyet negye, ki egy nemes rabot éyel meg őlt volt hazaba.

Sempten tartotac fogua az aszont ki czac hirtelen mig az wranac aratasba etelt szerzet, meg czalta egy firfiu[val], kiuel mindenkor tizenket eztendeig iamborul lakot az férie.

Sempten 1577 : Octob. 8. egy szegeny aszonyon az Pereg Mester midőn el venne minden borat, keserűsegebe el esic előtte, es ottan meg hal : Azis gyolkos à ki irgalmatlan.

(873 v°) Ieles fő polgar es nemes aszonyokat, hallottam hogy végre meg czalatkoztac.

Ieles bőlczek meg bolondulnac, es eretnec bolond hamis teuelgesekbe esnec, mint Bekês Gaspar noha okos es eszes ember volna, De az Isten felől, az bűn boczanatrol, az Christusrol czuda vndoc teuelgesbe vagyon : Igy Dauid Ferenczis. || Ianos Deac ieles es hires Deaksaga miat, diczőkedet hogy minden polgar aszont meg szeplősitőt Colosuarat. kiert az polgaroc feiet vetetec, noha az Kiralynac kedues szolgaia volt, es sokat fizettec miatta. Egy lator se bizzec magaba.

Iszonyu:

Norimbergaba egy őzuegy aszonnac lesz gyermeke egy Deaktul. Midőn az pap kérdezne az atyat, es nem mondhatnac meg, visza kűldi kerezteletlen. Az annya az miat meg őli az gyermeket, es magat fel akaztya. Az Deac azt haluan, őis magát által veri. Az Pap ezt értuen, őis magat fel akaztya. Imè egy szjkra bűnből mennyi hoszu bűnnec vasznat szűdőgeli az ördög időre lassan lassan,

Ti Predikatoroc nem vattoc wrai hanem szolgai az szentsegec szolgaltatasanac.

Bauariaba harom feleseget etette meg egy firfiu, kinec végre ki kellett ielenődni.

(874) Ez 1550, eztendőbe, egy vőlegent szinten azkor lőttec puska golyobissal által, mikor kęz fogasra keszűlt. Voltac ollyac kic azon éyel meg holtac, míkor el haltac : Igy iart Atilla Kiralyis. Tehat iamborul keszűllyőn minden hazasagara.

Battya meg őli őczet à penzert.

Egy polgar Cygneus : szaz Tallert viszen volt adossinac, szál meg az Battyanal, es kéri hogy el kesircze, es az erdőbe

meg ôli es meg foztya. Mihent rea fogiac ottan meg vallya, es kônyôrôg hogy hamar meg ôlnec, mert igen kinlodnec lelkebe miatta, Intôtte az kôssegetis, hogy ne élnenec testi batorsagba, es gyakran halgatnac az Isten igeiet es az WR Vaczoraiat gyakran io keszûlettel vennec, es imatkoznanac. Monta aztis hogy midôn az erdôbôl ki iût, az ôcze szouaual vtanna kialtottac. Battya Battya. Lattam enis, ki azt monta, hogy vgy tetût mint ha hatara czûgedet volna az, à kit meg ôlt, es az futna elôtte.

Iulius Czaszar.

Azaz nagy Iulius elsô Romai Czaszart huszon harom sebbel ôltec meg az ônnôn tanaczosi. Mikor az testet meg èqetnec, az tûzbe olly irot kep tettzet ki, à mint az ô sebes (874 v°) teste volt, Ezen fel induluan az nep, mind meg ôletnec az fô fô wrac, valakic okai voltac halalanac: Illy bôlcz az Isten az bûntetesben, es az ô iteletinec ki ielenteseben. Oh ki szôrnyûsegit ielentnec ezec ez vilagnac. Megis hozza vagyodol mint Loth felesege Sodomahoz.

Treboniust ki ieles fô tanacza Iuliusnak es orszaganac fô gond viselôie, es az tôbbi kôzt iamborbis, Igy ôlete meg Dolobella: Harom nap kinzatta az tômlôtzbe, az vtan feiet vetete, es az piatzra ki vettette. Ha nagy wr vagyis el ne hid magad, mert igy iarhatz idôre mint Solon monta Crœsusnac.

Mordalysag.

Romarol beszelte egy Hertzeg: mídôn egy Templomba nézni mentec volna. El iû egy koldos szabasu, es hogy már viragot hint az Cardinal elôt, es azonba által veri handsarral. Ez fele dolgoc gyakran esnec Olasz orszagban, De mindaz, bûnnec iutalma, mert ez felec, titkon valo gonosz bûnôkben heuernec, es végre rea iûdegel az bûntetes.

Tôrôc Czaszar midôn egy Velentzei ieles kepiroual kepeket iratna, es egy feiet irt (875) volna, Mond az Czaszar: nem iol irtad. Ottan le vagattya egy vduarlo szolgaiat, es meg mutattya vétket, hogy fel sugoroszic az bûre az nyakan az vagas vtan. Nagy ôrdôgi gyûhôsseg ezis, hogy embert ember ellen igy izgasson az ôrdôg, mint ha czac egy tyuc fiat ôlne meg.

Ezis gyolkossag

Valami halaszoc talaltac volt egy szep termetû es szep ruhazatu Leant szakba varua az Albis vizen eleuenen. Ez gonosz nepec ismet hohari lesznec. De Libsiaban midôn egy el szalatt volna az prenger alol, talalkozic egy szolgalo emberre hatra kôtôzue az mezôn. az neki adgya louat, es el szalad rayta. Isten nemellyet igy veszen ki az bûnbôl, es az ôrdôg markabol:

Ez irgalmassag.

A sziuis vadollya az bûnt.

Egy értelmes es okos Biro, midôn egyebec nem mehetnenec végere, ki ôlte volna meg az varosba az embert, es sokan gyûltec volna oda, az Biro mindeniknec meg tapogatna az sziuet. es midôn az egyiknec felôtte dobogna es verekednec az sziue, rea foga monduan: te ôlted meg: Az noha méresz legyen vala, De azert vgyan nem titkolhata. Es meg ôletec érôtte.

(875 v°) *Immutabili ordine horrendi cruciatus comitantur conscientiam derelictorum, et semper atrocia delicta etiam in hac vita atrocibus poenis puniuntur. Haec testimonia sunt iudicij diuini secuturi, in quo omnes scelerate punientur. Et iusti praemijs ornabuntur:*

Egy polgar aszony midôn czac trefaba szídalmaztatnec gonosznônec, el futamodic rokonahoz, es rea fogia hogy ô kôltôtte rea az gonosz neuet, es pôrbe idezi, amaz noha az elôt semmit nem ertôt felôle, de ottan sugni kezdic hogy rea bizonyodic, es ki veszôzic.

Lassza mint iûsz rea â bûntetesre

Egy pintzetôrô ember, az kibôl gyakran bort lopot volt, es midôn reggel talaltatnec az Batyatul az pintze torkaba fekue: feddi, hogy ne talam ô iar lopni az pintzebe, imez be idezi hogy tiztesseget keresse, es ô magara rakodic es fel akaztyac.

Samariaban egy polgart midôn el valaztanac felesegetûl, haragiaban az varost fel gyuytya, es meg egetic.

Az Duna kôzt:

Etyeken egy faluba Buda fele egy aszony czinal étetôt lenczebe az wranac, hogy ki vígye az aratashoz. De czac lepic ki hazabol. es az ô maga leanya mas wratul valo eszic az lenczébe, ezt latuan ô magais eszic (876) buaba benne, es mind ketten meg halnac.

Etetôc.

Egy Deac fris es io lako, apronkent sokszor lopot, végre wrac ezûst talat, tanyerat kannaiat. kieul noha tanulni ment. De az vtannis midôn titkon fogadna Istennec, hogy tôbbet nem lopna, czac ki ne ielentene. es azert vgyan lopot volna, meg fogiac, es vasban sokaig tarttottac tômlôtzben, ot sirua fogatta hogy Predikator lesz, es midôn fel akartac akaztani, Isten czuda keppen meg szabadittya, es mind holtig iambor Predikator volt,

Aprolopas, nagyra viszen.

Egy gonosznô Vnguart az szôlô hegyen el temetti gyermeket, kit ot szûlt volt, Ezt lattya egy kis gyermetske, es meg mondgya az annyanac, hogy az babotskat ot dugtac el. es meg ôlic az aszont érôtte.

Reckentô:

Varadon igen vén es gôrbe fonyat ember, egyic szolgalo leanyat az pintzebe, masikat az szôlôbe fértezteti meg. Es meg foztatic minden marhaiatul.

Ven parazna.

Volt egy Cardinal Parisba, kinec temerdec kenczes iôuedelme iart, es mindent az szegenyekre kôltôt, kibe igen bizakodot. Mikor meg holt, mondgyac hogy haromszor (876 v°) kôlt fel az koporsobol, kibe fekût az nep e[l]ot, Es azt kialtotta: hogy Istennec igaz iteletiuel el karhozot. Io az alamisna, ha io sziuel lesz. Matth. 5.

Nagy czuda:

Az nema Baratokrol iriac, hogy az ô eleiec midôn ígen szent életû volna, es ôis vgy haromszor kialtana, el ijettec tanyituani es nema baratta lôttec.

Egy Olasz fô rend, midôn egy Szabo legen miat meg gyalaztatot volna, gondolkodic mint kellene erôs boszut àllaní rayta, hogy mind testebe lelkebe el veszne, Mert ha czac meg ôlne, vgy az ô rayta lôt szegyenert meg nem elegethetnec, miert hogy az szegeny legeny, ô kedig fô ember volna. Azert azt mieli: Talallya elô az piaczon czac ô magat, ô vele kedig soc szolgac vol tac: Es mond nekì: Tagad meg az Istent mert meg ôllec, amaz féltebe meg tagadgya, es vele meg szidalmaztattya, Es mindgyart által veri, Imè latodé mínemû gyûhôssegeis vagyon az ôrdôgnec.

Rôttenetes gossag.

Mediolanomba Gonsaga fô ember volt. Midôn ennec tiztartoia fogua tartana egy nemes embert, es kérne az felesege

Oh atkozot ördög es test, ki lator vagy:

az wrat, (874 = 877) vgy igeri, ha az aszony engedne neki, az aszony wra életiert enged : De az wrat oztan meg ôleti, es czac az testet adgya felesegenec, az aszony az dolgot meg ielenti Gonsaganac. Az wr keszeriti az tiztartot, hogy az aszont felesegûl vegye. El veszi, es meg eskûszic vele, Az vtan meg ôleti az tizttartot, es minden marhaiat az aszonnac adattya.

Te magad megy rea â bûntetesre:

Saxoniaba volt egy ember, ki feleseget meg ôlte volt, es Heluetiaba futot : ez sokszor iût az varos haza fele, az varos kapuig, es ismet visza tért. Végre az korczoman az zaios nep haborut szerez, es kôztôc ôtetis meg fogiac : Es ottan ki vallya bûnet, es mondgya, hogy ô regen halalt érdemlet volna, es rea gyûlnec es meg ôletic. Nehez Isten elôt czauargani. kely rea czac teis lator, meg latod.

Meg gyûhôsû latorsag:

Beltzen egy varosba midôn egy lator meg szabadult volna iamboroc kônyörgese által, azt ô meg nem kôszônuen, monda : No im nem ôletec meg midôn meg érdemlettem volna, de bizony meg banyatoc. Igy fenyegetuen az varost, faluit foztotta es gyutotta. Az v-(877 v°)tan meg fogtac masut, es meg egettec. Illy nyughatatlan az ördôg az ô tagiaiba.

Heydelbergaba nemelly Deakoc midôn vigadnanac lakodalomba. es az egyic meg czufoltatot volna, az el megyen es lesi meg estue hogy czac meg ijesze, De amaz midôn ellene tusakodnec, az terdet meg sebesiti es meg hal bele. Ez gyolkos el szalad, es vêgre szent irasnac magyarazo Doctorra lesz. De azt beszelte, hogy valamikor poroszlokat vagy hohart latot, vgy tettzet mint ha ôtet keresnec az vtannis. Illy rôttentô az ördôg, az bûn vtan.

Conscientia ipsa testis, ipsa iudex, ipsa carcer, ipsa tortor est.

Szôrnyûsegec az Baratoknac.

Beczhôz kôzel egy Clastromban az Baratoc soc leanyaokat es aszonyokat à Misse vtan czuda álnokul meg tartoztattac szora, midôn mindenec ki takarottac. Az vtan az ô Templomokat be zaruan, velec latorkottac, es ôket meg ôltec. Végre egy ember midôn el alut volna, es otben feletkezet volna, ezt eszebe veszi, es ki kialtya. Kérlec gondolkodgyal ioé es sokaig errôl, Minemû szentsegec legyen az kep mutato embereknec ez vilagban. O vac vilag. (878)

Magyar orszagba egy varosban sokadalomkort egy Barat szenaba takarua vit egy aszont, es el eytetic vele.

Buia langozodas

Mas Barat egy kufar aszony elôt, ki fûytôzet tûznel, meg áll nagy asitua, es annyira el aiult, hogy az piatzon rea dûlt : Ez hasonlo volt amaz iffiuhoz, ki geriedezet egy kí faragot aszonnac kepere, kit az Templomba latot.

Senyeí Ferentz fia, fô ember gyermeke, Tudos Deac leuen, czac egy agar miat vesz ôszue, es által lôuic.

Preczko miat.

Egy nemes ember egy preczko miat hal meg, midôn mas nem akarattyaual az ember meg lôtte volna. kardot rant, ôtet az masic vgy vagia, hogy meg hal bele. Mind ezeknec titkon való bûnôc volt, ki miat el hagyattac Istentûl.

gyermec lopo:

|| 1554. Vitenbergaba egy Sibot ôlnec meg, ki tizen egy gyermetskeket lopot, es â Sidoknac atta : Galgotzon kedig az ônnôn Atya es anya arulta az Szoptatos gyermetsket à Sidonac :

Illy ereie vagyon az meg vakitasba az ôrdôgnec, hogy az termezet sze-(878 v°)rint valo atyai es annyai szerelmet meg fordittya méregre,

Lator koldos.

Egy lator, roszas koldos ruhaba sokat toluaylot, ôlt, es fértôztetet.

Nam all raytad az szandec.

|| 1557. eztendôbe lôt, ket nemes vesznec ôszue, Es midôn az egyic lôni akarna az masikat, talallya az ô maga Reret es Nennyet.

Olgyait.

Egy fô nemes embert midôn egy lator ket puskaual lône, czac az inast talallya.

Roman faluan.

Ket nemes iffiac midôn iatzodnanac leanyokual puskaual, az egyiket meg sertic.

Felesege ôlte wrat.

Czepent it Sempte mellet, Sarka Petert az ô maga felesege ôlte meg szolgaiual.

Wratislauiaba, egy az ô maga apiat es Battyat ôlte meg.

Bûdai fiac az apiokat meg ôlic.

Budan, Ianos Kiraly ideieben, az fô Bironac voltac harom reszeges es kartyas fiaí, végre míkor nem gyôzne az atya penzuel ôket, es nem adna: Meg ôlic az atyat, es el futnac. Idôre meg iûnec, es az tômlôtzben etlen halnac meg, Tizen ôtôd nap mulua lattyac, tehat az egyìc tatog még, es az masicon ragodic. Melto hogy az torkos has igy iarion.

Reszeges Bot Ianost, aznac hasat által ûtic.

(879) Egy igen torkos es hasa szolgalo nemes embert, Bot Janost, Bot faluan, vendegsegbe hegyes tôrrel szinte az Gyomrat ûtic által : Igy iar mindén, az ki minec keresi keduet gonoszul, az míat vesz. Az ki mibe vétkezic, azba bûntetetic.

Hamis tizt tartoc:

Soc fô embereket lattam, kic wroknac hamis vduarbirosagba, vagy egyeb szolgalatban, nyuzasban, koborlasban, kerítésben, vsoraban szolgalt, es azon wroc miat veztec el, vagy meg nyomorottac.

Colosuari Mester

Aluintzi Gyôrgy, Dauid Ferentznec Colosuarat Oskola Mestere, Eretnec, ki tagatta az WR Iesus Christusnac ôrôc Istenseget, lakec nalam egy nihany nap, de azkor titkolta magat : Kérdem ha ismerie valoba Dauid Ferentzet, azt monda : Intus et in cute, kiuûl belôl ismerem : Kérdem mit vélsz felôle : à mit mond, sziue szerint mondgyaé? Monda : sôt valamit szaíaual beszel, titkon mind mas az sziuebe. Mondec : tehat teis ollyan vagy. Es vgy volt : Mert hogy el ment tûlem, az hiuekre tamadot, illy nagy kôtel alat, hogy az ki egy mast meg gyôzi, azt fel (879 v°) akazszac, ô meggyôztetet, es az Tôrôc fel akaztotta, Nem io iatzodni Istennel.

Praebe mihi Cor tuum et sufficit mihi.

Lattam igen okos de álnoc fô embereket, kic czelczaptac es hizelkettec tiztnec okaért Pispekeknec, Es ôkis nagy tizteket viseltec az álnoc szin alat, hogy ôc sziuekben igazat vallanac, De vgyan rutul veztec : Mint Forgats Ferencz, Varadi Pispec, Es Kereczeni Ianos, Komaromi Prępost. Es tôbbec. Rut kinual, szôrnyû ketseges betegsegec miat, es soc szegyen vallasokra holtac meg.

Glorificantes me glorificabo; contemnentes me erunt ignobiles.

Lattam ieles Deakokat, kic fô helyen tanultac, es végre attac magokat, sibsagokra, telhetetlensegre, es ez vilagi testi életre, Es miert hogy nem volt semmi keduec, hogy az Istent

tiztelnec az ő aiandekoccal, mindenben szerenczetlenecke lőttec. Soc helyen soc szegyentis, nyaualyatis sokakat vallottac. De megis az sibsag vgyan ki tőrt belőlec, es nem iobultac. Nagy ereie ezis az őrdőgnec, hogy nem hadgya élni az benne lakozo bőlczeseguelis. Iay ki nyaualyas dolog el hagyatni Istentűl, Mert bár őrdőg ingyen se izgatnais, midőn Isten el hagy valakit, ónőn magatulis meg erőtlenedic akar melly okosis (880), mert az igaz értelemnec nem akar engedni, az testi gonosz keuansag, Mint Didois mongya: *Video meliora proboqe, deteriora sequor.*

Deakoc gyolkossagi.

Egy Deac nemes nemzet es tiztes abrazatu midőn mast meg őlt volna, fő Predíkatoroc tőrekeduen mellette, azkor meg menekedet, az vtan vgyan meg őletet. Igy nem nézi az Isten az emberec iteletit, kic szoktac mondani, kár ennek meg halni.

1548.

Kassan Ceczei Lenart egy Deaknac feiet vetete, hogy maga oltalmaba egy fő hadnagyot által lőt nyillal: Kiről Czeczeì azt monta: En á tanacz è mentseguel senki mast meg ne őllyőn: hogy maga óltalmaba mielte, midőn meg ohattya magat mas keppen, es el szaladhat az előt az ki kergeti. De azert nagy dőg halal tamada az Deac halala vtan.

1553.
En voltam:

Egy Deakot tízen nyoltz esztendest Bornemisza Petert, Feledi Lestar Cassai Capitany, igen meg vert Buzogannyal, hogy az Deac feddette ne imatkoznec az fa kep előt. Oetetis vgy vere egy szolgaia Calnai, hogy meg hala bele. Ennec Historiaía nagy es igen czuda volna: Mint ment az Deac éyel hozza, mit szolt, mint ijet amaz, mit latot az De-(880 v°)ac almaba, es mint tőltec be mindenec rayta: mint fogatot meg: mint veretetet: mint tartatot: mint szalat el: Es mint veszet el az Capitany végre.

Az régi bűn elő iű.

Magdeburgomban harmintz eztendő vtan őletet meg egy ember gyolkossagaért. Annyi időre oda meg teruen azt vélte hogy immár meg holtac az atyafiai, auagy el feletkeztec: de czuda az Isten, sem siet, sem keesic.

Az szokot bűn nem nyughatic.

Ket nemes iffiakat halaltul szabaditot volt egy wr: kickel szolgaltatot, es végre őket komornikacka teszi latuan hiwsegeket, De czuda ez: hogy midőn az őrdőg egyszer be őnt valami bűnt, az vtan nem szűníc meg az izgatastul: Ezeket fel indittya hogy az wrat meg őllyec: De az wra éyel rayta kapia őket az szandekon, es feieket veteti. Oh ki szűntelen kellene imatkoznunc, hogy ne vitetnenc kisirtetbe.

Akaztofatul szakattac.

Ket fő es ieles hìres Predikatort ismertem kic akaztofatul menekettec meg iffiantan: De az vtan igen Istenfélő emberec lőttec. Es sokat szolgaltac az hiueknec: mind irassal, mind tanyítassal, mind io pelda adassal. Az Apostoloc kőzzűlis, sokan szegyent vallot-(881)tac volna, Matthe, Zacheus, Peter, Pál, es tőbbec. Ezec az iras oluasas mellet megis kostoltac mi izű az őrdőg dolga.

Mint nodit az őrdőg.

Lipsiaban midőn egy embert vinnenec halalra, ki mind gazdaiat, aszonyat, es gyermekeit meg őlte volna: azt monta, hogy harmad napig űlt az gradicz alat, ehen szomian gondol-

koduan ha miellyeie. Es végre neki noditottac illy szoual: No neki, sies, banyal vele. Ez szoc nyíluan őrdőg szauai voltac. Oh ki sokat nodit mostis soc bűnre sugua.

Lopo koldos.

Egy iffiu koldos, midőn egy polgartul szallast es segitseget kért volna, meg őli az polgart, es hatuan aranyat el veszí: Harmad nap mulua tal(a)lyac el rőytezue: Az Predikatornac beszelte melly nagy kinokat szenuet az őrdőgnec rőttentesi miat, De végre io hittel holt meg.

Feleseget meg őli.

Egy faluba egy parazt meg őli feleseget es leanyat, alituan hogy mast kit igen szeretet, felesegűl vehetne. Oh ki soc tőb álnoc eztekei vadnac è felec az őrdőgnec.

Kis gyermec annyat meg őli.

Pomeraniaba egy tizenket esztendős gyermec, az édes annyat meg őli, hogy meg veszőzte latorsagarol, kit az atya meg őlt vol-(881 v°)na, ha el nem szaladot volna. Imè az kiczinkeketis mint tudgya egy bűnről masra sozatni.

Szorgalmatos az penz gyűytesben.

Zolyom Varmegyebe egy nemes ember nagy szorgalmatoson szandekozot, hogy ket ezer forintot gyűyczőn, Mikor immár keesz volna: azon eztendőbe el fogiac à Tőrőkőc, es szinten ket ezer forinton valtozic meg. Nézsze ki czuda az Isten, az mit hitetlenűl gyűytőt, az őrdőguel mint veteti el tőle. Szegeny iambor soc álmat hatta el addig, mig az szam be tőlt. De soc ezerec iarnac igy tőbbenis.

Iob Istent engeztelni, hogy nem mint az embert:

Egy nemes iffiu faytalansagaba őlt volt egy iffiat, es fut Vitenbergaba tanulni, es ot tiztessegesen tartya magat, az anya othon addig meg szerzi dolgat. Es midőn haza ment volna, meg hazasodic: De az felesege latraiual meg őli, azokis mind meg őletnec. Oh ki czuda iteleti ezekis Istennec, lassan lassan mint vondogallya az bűntetesre, az bűnben heuerőket.

Edes magzatinac es maganac őldőklese.

Egy tisztes iffiu aszony: Midőn dragasagban ket gyermeket nem volna mivel tartani, es koldolasert meg pirongattac volna, (882) Mond az ket kis gyermetskeinec, Edes magzatim nints mit ennetec adnom, hanem ier mennyűnc hallyunc meg egyűt: Mondnac az gyermetskec, bator édes anyanc. De őc nem értic mit mondnac, Es egyiket őlebe veszi, masikat kezen viszi, es előszer az ket gyermetsket az vizbe veti, az vtan ő magais oda vgordic. Sokan soc kisirteteket szenuednec az szegenyseg miattis.

Velentzebe lőt.

Velentzebe egy gyermekes Olasz, megyen egy oruos Doctor hazahoz éyel, hogy már beteghőz hiya: Es ki rantya az pallost, es mond: adgy ennyi penzt, mert meg őllec: amaz ád féltebe. Es vtabna leseltetet. es meg talallyac reggel, De latuan soc gyermekit, nem bantotta.

Ne hagyatoc ez feleket:

Egy, szegensege miat mind feleseget, gyermekit torkon metelte és ő magais az piatzra menuen az okat kialtuan miert mielte, maganakis az torkat meg metzette.

Lattam ki szegenysege miat soc fele czelczapot hazuduan, kinec szep gyermeki voltac.

Cygneaba egy kis gyermec el esic az kesbe, az anya midőn esedeznec rayta, talalko-(882 v°)zic be az apia, es véli hogy ő űtőtte az keest bele, es haragiaba felesegebe űti az keest.

Es meg értuen hogy nem ô mielte, magabais be veri. Imè nemde rôttenetes gyolkosé az ôrdôg.

Groff Ekne magat meg ôli. 1572.

Groff Ekne nagy nemzet es nagy wr felesege, ô maga sziuebe ûtôtte az keest: Enis predikaltam az temetesen az soc nepert, kic rayta voltac Antal Ersekis es Pispekec ot leuen.

Hally nagy czudat, Nihil est occultum, quod non reuelabitur.

Vuinshemi varosba volt ez: Egy átkozot ember soc giolkosagot mielt volt, es nemely aszonyokot meg nehezkesitôt, es azokatis megôlte, es mind el titkolta nagy álnokul, Végre à meszar szekbe veszen haro*m* boriu feiet, Husuet ûnnepere: Es midôn egy halobol czinalt Sakba vinne, egy tettzenec volt mindennec, mint ha harom ember feieket vinne. Meg fogiac, es mondgya hogy ô boriu feieket vôt, az meszarosokis azt vallyac, De az Birac vélekeduen è czudara felôle, meg vallattattyac, es ki beszelli soc gonossagat. Illy czudas az Isten az bûnnec ki ielentesbe. Az feiec az vtan megent boriu kepre valtoztac. (883)

Fato tractus ad exitium:

Az madar mint monta ki az gyolkossagot:

Egy vton iarot ôlnec volt ket latroc, es kônyôrôg volt hogy ne bantanac mert amà Madarakis ki kialtanac (mutatot az fan madarakat) Idôre egyic, vduarbiroua leuen egy nemesnec, madarakat hoznac elô sûtue, es mosolyodic, es addig kérdezic, madarakat hoznac elô sûtue, es mosolyodic, es addig kérdezic, hogy meg beszelli az ember mint kônyôrget, es mit mondot, hogy az madarakis ki kialtyac: Ez nemes embernec kedig volt szolgaia regen az à kit meg ôltenec volt. es regen tudakozot, ki mielte, azert meg fogattya es meg ôleti.

Ez feleket soc ezert halhatz minden fôldeken, czac figyelmezz rea. Ezeket mondam az gyolkosokrol.

Immár szoloc az paraznakrolis.

Paraznakrol.

Czaszar meg valt egy Kiralt egy leanyert.

Egy Kiralynal szal meg Caroly Czaszar es talal hazaba egy nemes Leanzot be rekeztue, en hiszem ot feleytôttec volt, hiret haluan hogy Czaszar oda iûne: Az Leanzo midôn sirna, kérdezi mi dolga volna, Es meg mondgya, hogy az Kiraly rekeztette be: Az Chaszar el erezteti tiztessegesen, de ot nem (883 v°) ôrômest marad, az vtan az varatis el rontatta.

Feleseget el hatta,

Egy Baratbol lôt pap Czeh orszagban keszeritetic az Pispekektûl hogy hadna el feleseget, es io papsaga lenne, amaz azt mieli, vélí hogy az vtan ismet haza fogadhattya: De rôttenetes kisirtetekbe esic, es magat megôlí.

Az gyermekec egesi miert lôttec

Egy ieles bôlcz midôn gyermeki meg égtec volna az hazba, Mond: Imè miuel fizeti meg Isten az en buiasagomat. Mind az által az vtannis, midôn egynec hazaba el rôytôzôt volna, hogy annac felesegeuel élne, vgyan ot meg ôletic. Oh ki nagy dolog ennyire meg szelesedni eszes embernec.

Oskola Mester vndoksaga,

Egy iffiu, Oskola mestersegebe gonoszul élt az Deac gyermetskeckel: Midôn predikatorra lôt volnais, el hatta feleseget miatta. Mas hasonlatos keppen iart, kit en noha igen kemenyen meg fenyegettem, de megis nem ohatta magat, hanem

szolgalo leanyaualís lakot. Maga iffiu nemes nemzet felesege. Kit fô emberec, wrac, es nemessec tizteltec, bôlcz predikallasaert. Illy czudarôttenetes dolog el (884) kezdeni az bûnt, Draga dolog ki az eleinec álhat ellene.

Lator kenyes testûec,

Nagy fô emberec mondhatnec, kic felesegeckel ket keppen elôl vtol élnec Sodomitac módgyara: Nyoltzuan eztendôs vén embertis hallottam, ki Czaszarnac tanaczosa. Ki hinne hogy titkon illy bûnôkis legyenec. ha Isten ki nem fakaztana, kirôl ennekem ô magokis szoltac: ôc noha rauasz modra mint ha mas mielte volna, de en eszembe vôttem bizonyos ielekbôl, hogy ô dolgoc. Iay ki lator ez vilag. No lattya Isten mindennec sziuet, Luc, 16.

Tusakodasa egy lelki paztornac.

Egy igen hires Predikator es igen iamboris, Soc dolgait beszelte vgy mint szandec szerint, De szûntelen valo imatkozasa es fohazkodasa miat, nagy gyôzedelmet vôt soc kísirtetin, de nem mindeneken. Niha ket nap, niha ket hetig, niha egy holnapig tartot rayta az geriedezô kisirtet, vgy annyira hogy felesege leuen, tiz rôndbeli apro leankakat kisirgetet, De egyet sem serthetet meg. De az leanyoc sugtac egyic az masiknac, azkor igen rôtteget, hogy ki tudodic, azba meg lankodot keuansaga, az vtan ismet fel indult, (884 v°) es vgyan szemptelenûl rea gyûhôt. De mindenkor Isten talalt tartoztatast benne. Ezt nekem nagy sirua mondotta.

Vadnac olly betegsegec, kiket czac mondanijs rôttenetes, Igy à kisirtetekbennis vadnac ollyac,

Mikor szinten ezeket irnam, Enis czac ne*m* vgy iartam mint egy oruos Doctor: ki azt mondgya vala: Engem az oruos Doctorsagom igen meg rôttent sokszor, mert mídôn czudalatos rôttenetes es iszonyû betegsegekre talaloc, enis rôttegec bele, hogy netalam Isten engemis az feleckel ver meg. Enis az soc kisirtetec kôzôt nem czac rôttegest, De vgyan kostolasatis érezttem. De mondanad, miert szolsz magadrol? Meg felel szent Pál, hogy senki fellyeb ne vélne annal, az mi vagyoc.

Ket fele az kisirtet.

De nagy kûlômbseg vagyon az hiueknec kisirtetibe, kic az mellet vigyazuan imatkoznac: Es az ôrdôg tagiai latorsagiban, kíc az latorsagiban vgyan gyônyôrkednec. Mint mostis fô Pispekrôl hallom, hogy ezt monta az nagy paraznasag, torkossag, reszegseg, kéuelyseg es az soc apattzaì férteztetes kôzôt: Most élec ez vilagba. Vay átkozot élet: ki ôrôc halalra valtozic, à mint az WR mondgya: Iay kic neuettec, mert meg sirtoc. (885)

Epicureus szo, Luc, 6.

Oec azt tudgyac hogy mind titoc.

Soc titkos latorsagokat mondhatnam ki az mostani Pispekeknekis, es Captalansagoknak, kiket az ô maga inasi beszelnec, az kic nekic szolgaltac az vtalatossagokban,

Ianos Kiraly panasza.

Ianos Kiraly egy Pispekrôl monta: Hetuen het vétket kel el szenuednem egy nemes ioszagaert. Az: immár hetuen het Leannac partaiat tartotta Ladaiaba.

Kencz tartoc:

Kencz tartorol Frater Gyôrgyrôl hallottam, hogy niha az vduarbiro az mies Leanzokbol be vit nekie.

Szörnyû dolgoc az tettetes szentéknec.

Menyi Clastrom es Captalansag volt Magyar orszagban, es mostis vagyon, ki gyôzne meg irni, czac az mit hallottunkis

felôlec. El amelkodunc az itelet napian sokrol mikor azt mondgyac: Wram nemdé az te neuedben prophetaltunké, Es azt felelic: Tauozzatoc el tůlem, kic álnoksagot czelekeztec.

Meltob ily neuec

Az mostani Suitac, kic tettetic szůzessegeket, czuda titkon valo fértelmességet mielnec, Nem kel Istennec alnoc szůzesseg.

Minden baluanyozoc nagy szent seget tettetnec: De az wr Isten olly gonoszlelkeket erezt reaioc, kic minden szőrnyů vndoksagba be keueric ôket, es vegre kijs fakazsza az egez vilag elôt, Es eliis veszesse miattoc,

Rôttenetes dolgokat soc ezert hallottam soc Clastrombeliekrôl, Baratokrol, Apat-(885 v°)tzakrol, Iesuitakrol, Captalansagrol, Papokrol, kic kůlsô szůzessegeket mutogatuan, ezerszer vndokbac voltac az Sodomabelieknel: Mert sokan apro firfiu gyermetskeckel, soc móddal, sokan Szamar barommal vndokoskodtac, nemelly tèhenuel, boriuual, nemelly disznó es eb barommal. Halottam hogy az asszonyis rea vonta az ebet, regen Semiramis Kiralyne aszony Loual baromkodot, es meg hólt az mérge miat, à mint iriac. Voltac olly vndokoc, kic az tyukotis kinoztac. Nemellyec az markokat szoritottac ôszue. nemellyec furo lyukat czinaltac, soc vndoc aszonyoc, leanzoc. hurkaual mortzongottac es nemellynec bennec szakat, esmertemis bennec kíket oruos gyogyitot nagyob szegyenekre. Nemelly aszony es leany bůrbôl czinalt szerszammal latorkodot. Nemellyec ô magoc aszony aszonnyal, firfiu firfiuval, vndokoskottac, nemes nemzetek is. Az el romlot Clastromokba, az Apatzaknac arnyec szekeket rakua talaltac mindenůt apro gyermec czontyaiual. Iay ki vac volt ez vilag.

Malum occultum perniciosissimum Non enim potest aut paenitudine, deleri, aut castigatione tolli, aut explicatione leuari, aut consolatione leuiri.

(886) Kôuetec minden Istenfelô iamborokat, hogy meg boczassac, hogy ennyi vndokul ki irtam ezeket, Oluasd meg szent Pált, Roman. 1. ôis hasonlokat szamlal elô: mint veszet eszec az Istentelenecnec, kic az Istent ne*m* akartac ismerní es tiztelni, es azert az Istenis ôket vndoc baluany tizteletire: tôke, kô, fa kep, czuszo maszo barmoknac tízteletire ereztôtte, es langozo buía keuansagokra, hogy az termezet felôt: firfiu firfiuual, es aszony aszonnyal ektelenkedgyec: Kiket azert szamlal szent Pál, hogy az hiuec iszonyodgyanac az fele meg vakito ostoratul az Istennec, es ôtet fellyec, tiztellyec, es segitsegůl hiyìac. Es lassac aztis melly szőrnyů az titkon valo kep mutato iamboroknac szůzessegec, Es pôkiec az ô titkon valo vndoksagokat. Es meg ne vtallyac az Istentůl szereztetet szent hazassagot. I. Corinth. 7.

Nissa jel az wr szemeket hogy lassac:

Nehez, de nem mindennec:

Tudom mostis soc latornac nehez ez ki ielentes, mondom az felenec az ki ollyan, es megis ki nem akar terni, Es azoc soc patuaros szoual szidalmazzac ezeket. Es finyalkodua ielengetic mint ha iszonyodnanac az nagy ektelenseges irasoktul, De ne hidgy ne-(886 v°)ki, mert hazud: es titkon ennelis nagyob latorsag vagyon ez felekbe, es azzal czac kiuůl ielengetíc iamborsagokat, es igy alnoc kep mutatoc. Ezec hanem tudgyac hasznat venní, az hiuec ezer hasnat vehetic ez szőrnyů vndoc dolgoc értelmenekis, Mert meg ismeric melly rôttenetes el hagyatni Istentůl, es kônyôrôgnec hogy ne vitessenec az kisirtetbe. De im regi Romai dolgotis mondoc.

Regí czuda dolgot jr Iosephus: Egy igen kazdag es ìgen iambor es igen szep aszony Romaba, mint czalatot meg az Papoktul, kic Isis baluany Isten aszony papiai voltac. Hogy egy kazdag wr fiu, Mundus neuů, midôn soc ezer forintot igerne neki, ha czac egyszer éle halnais, mert nagy keuansagaba meg halna. Es az aszony semmikeppen nem engedne, Egy Agno Ida neuů, az papoknac es az fô Papnac harmad fel ezer forintot iger, ha ô Istenec szauaual oda czalhatnac, mint ha Ægiptombol Anubi Isten iůt volna hozzaioc, es keuanta volna az Paulinat, hogy egy éyel vele halna. Az fô Pap azt el hiteti az Paulina aszonnyal, az (887) wranakis nagy ôrômmel meg mondgya, hogy Anubi Isten keuana ôtet az Isidis Templomba. Vaczora vtan el megyen az aszony, à papoc nagy tisztesseguel tettetic hogy Anubi Isten ot vagyon, es azonba az Mundus neuů iffiu rôytekbôl hozza megyen Isten kepebe, es eten ettzaka vele lakic, es vgy beszelget mint ha ô volna Isten. Ezzel az aszony igen diczôkedet egy elôbe, De harmad nap mulua az iffiu meg mondgya neki. mint iart ô vele: Az aszony sirua panaszol wranac es az Tyberíus Czaszarnac az Czaszar mind el tôreti az Templomot, az baluant vizbe vetteti, az Papokat meg ôleti, az Mundus iffiat szam ki vetteti czac: hogy az nagy keuansag vitte rea.

Iosephus Antiqu: lib. xviij. cap. I. Otiôb szoual szepben vagyon meg irua.

Kurua ji lator vilag, bezzeg lator vagy, Az penztis mint szereteti, kiert minden latorsagra kesz meeg az nagy Papis,

Mi idônkbennis volt ez fele ôrdôgi chalardsag, hogy az Barat az kit gyontatot el hitette, hogy szent Ferentz hozza menne ettzakara. Az wra eszebe vôtte, es meg engette felesegenec, hogy fogadna vigan. De ôis hozza keszitôtte magat, czinaltatuan egy nagy kolczot, mint ha ô szent Peter volna, es rea fogia hogy hire nekůl ala szôket meny (887 v°) orszagbol, es annyira meg verte szent Ferentz atyankat, hogy halva vittec el az szemetrôl az tôb baratoc.

Szent Ferentz mint iart.

Az Anabaptistac kôztis voltac az fele czalardoc, hogy el hitettec az Leanzot, hogy Isten ìelent neki, hogy vele halna.

Anapabtistac czalardsaga.

Oh átkozot világ, ki nagy az te latorsagod. De nagy az vaksag mi bennůnkis. Ne*m*: nem lathattyuc vndoksagodat, Mert mind el halollyac az szem feny veztô latroc, az ô hazug ageb atyoc az Satan mestersegebôl.

Halolas.

Ezec mellet mostaní nagy wrakrolis czuda titkos latorsagokat mondhatnec, Czaszaroc, Czaszarnec, Kiralyoc, Kíralynec, Zaszlos wrac, es az ô felesegec, ki hazassagaban, ki ôzuegysegebe mit mieltec, De nem neuezec sokat bennec: hanem czac az hiuek epůletire mondoc egy nihanyat, kibôl had pironkodgyanac az Istentelenec.

Azt hallom regen Budan az parazt polgar aszonyoknac szep wrfi szabasu gyermekec lôt, Othon kedig az wr feleseginec es à nemessekenec olly rutac mint az Koczisoc, es Szakaczoc. Gondolhatod mitůl.

Budai aszonyoc wrfiakat szůltec

(888) Ianos Kiralyne Isabella, midôn Kassan lakot, hogy meg montac szolgalo leani gyermec szůleset, azt monta: Hasa tíztul vele.

Isabella.

Egy aszony tanacza

Egy nagy aszony, midőn szolgaloiat férnec attac volna, mond neki : Edes Leanyom féllyed az Istent, es iambor legy, es igy Isten leszen veled. Ha en azt mieltem volna, ennyi nyaualyara nem szallottam volna.

Io Tanacz.

Egy aszony Leanyat igy inte mikor haza atta, Edes magzatom Isten félő es iambor legy, hogy az te wrad mosolyogiec midőn valahonnan meg teruen, hazat lattya. Szoktac mondani : Banatba nagyob banat nints, mint felesege tiztatalansagan bankodni, kit czac azkor feleit el, mikor az nyulat űzeti az agarackal,

Anabaptista:

Egy szin mutato Anabaptista Predikatorhoz, aitatossaga miat midőn soc aszonyoc iarnanac, végre sokackal lakic : Midőn halalra vinnec, mond : Sokszor kí akartam térni es véget vetni, de annyi rabságaba voltam az őrdőgnec, hogy nem lehetet : Most kedig őrőmest meg haloc, es hiszem hogy az WR meg kegyelmezet ennekem. Legyen igy vége immár az en soc bűneimnec, kiuel (888 v°) Istenemet szidalmaztattam, az hiueket meg szomoritottam, es lelkemet kinzattam.

Posonba:

Egy Lator tiztes iffiat haydut, mikor fogoual szagg[a]ttnanac egyeb toluay bűneìertis, mond : Lakial test. az regi lakasodert.

Lassza nagy jeiedelmekis mire vitetnec:

Frideric Czaszar Leanya volt Albertnel Turingiai Langrauiusnal : Eznec noha tiztes gyermeki volnanac felesegetűl : De arra kéri az Virraztot hogy meg őlne feleseget. Az Virrazto meg ielenti az aszonnac. Az aszony titkon el fút, De éyel nagy ielt harap az nagyobic fian, hogy meg emlekezzec rola, miert futot el az Anya. Ezec végre ki őztec az Atyat, es szegyenyűl holt meg.

Adulteri malum exitium sortiuntur.

Saepe mali malefacta viri, populus luit omnis.

Czeh orszgban Siska à miat kezdette volt rontani es puztitani az Clastromokat es kaptalansagokat, Mert egy Apatwr el ragatatta volt egy nemesnec Leanyat.

Nagy kenyesseg.

Egy fő nemes ember Budan egy nihanyat az ő gonosznőibe le vetkeztet, es ő magais mezitelen nyergele őket.

Nickelspurgba: Æger animus semper errat.

Lichterstain Christoph Czeh orszagi soc varas wr, szőrnyű fértelmessegeket mielt : Mindenic szolgaianac soc lator aszonyokat hozatot, es előtte egyszersmind latorkottatta, ha (889) mellyic vtol végezte el, aznac az farat ő maga bottal verte. Iay ki gyűhős szemptelenseg volt ez. Kiert Istenis testben lelekben meg vérte, es minden ioszagatis meg iua.

Vrba ektelen volt ez:

Nickelspurg:

Az ő fő varosa Nickelspurg volt Morua hataran, kinec tiz wrat ismerte egy ember, hogy Isten vőtten vőtte el egytűl mastűl, hogy gonoszul éltec. Az varosis mind el éget volt.

Meg iszonyit az fertelmesseg.

Balasi Menyhart beszelte szőrnyűseget az lator buiasagnac, hogy ő elein Budan mikor az fris polgar feleseget el hozatna, az bűn tetel vtan el vtala őket, es emelget bele, gondoluan egyebekis mint vndokoskodtac vele : Azert nem fekhetet egy agyba velec, hanem el űzte mellőle, es parnat hagyitot neki, Amaz eten ettzaka mind el morgot vele, Es igyis mérget meg mutatta Isten az latorsagnac.

Czuda langozodas.

Egy iffiun olly nagy szőrnyű keuansag volt, hogyaz Oltarra fel hagot titkon, az fa festet aszony emberre. Az őrdőgnec rőttenetes gyűhősseget fakaztattya ki Isten az feleckelis.

mellyic vtol végezte el, aznac az farāt ő ma ga bottal verte. Iay ki gyűhős ſzemptelenſeg volt ez. Kiert Iſtenis teſtben lelekben meg vérte, es minden ioſzagatis meg iua.

Vrba ektelen volt ez:

Az ő fő varoſa Nickelſpurg volt Morua hataran, kinec tiz wrat iſmerte egy ember, hogy Iſten vőtten vőtte el egytűl maſtűl, hogy gonoſzul éltec. Az varoſis mind el éget volt.

Nickelſpurg:

Balaſi Menyhart beſzelte ſzőrnyűſeget az lator buiaſagnac, hogy ő elein Budan mikor az fris polgar feleſeget el hozatna, az bűn tetel vtan el vtala őket, es emelget bele, gondoluan egyebekis mint vndokoskodtac vele: Azert nem fekhetet egy agyba velec, hanem el űzte mellőle, es parnat hagyitot neki, Amaz eten ettzaka mind el morgot vele, Es igyis mérget meg mutatta Iſten az latorſagnac·

Meg iſzonyit az fertelmeſſeg.

Egy iffiun olly nagy ſzőrnyű keuanſag volt, hogy az Oltarra felhagot titkon, az fa feſtet aſzony emberre. Az őrdőgnec rőttenetes gyűhőſſeget fakaztattya ki Iſten az feleckelis.

Czuda langozodas.

(q 10) Igen

Az Ördögi Kisértetek egy lapja a Balassi Menyhártra vonatkozó feljegyzéssel

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

Sziha vndoc lator.

Igen röttenetes szörnyü dolgot, mielt egy Deac Czatárt, Varadhoz közzel: Egy nemes aszony hal meg. Es ertzukara az koporsoba tettetic az Templomba, hogy mas nap el temetnec: Az Deac be orozkodot, es vele vndokoskodot ez rut eb. De termezet felöt valo latorsaga ez az Satannac.

Debretzemben mind lou. stul meg eget-

Ratz pap, szkelen wr.

tec egy Ratz Papot.

Homonnai Gasparrol röttenetes hirec voltac, mind nötelen, mind nös koraban, ki szolgaiual, iobagyiual, azoc felesegiuel soc vndoc dolgokat czelekedet mohon es tehetetlenül. Vgyanis semmi bünben meg nem telhetic az ember, az ki readgya magat, Ez oka hogy ha ki meg nem tér, véghetetlen kinya lesz pokolba.

Constantinapoly es Buda veszedelme elöt, röttenetes vndoksagba éltec: Soc lator buiasag, éyiel valo gyolkossag, bóltoc fel tö rese, nagy lakas, soc versenges volt, es azbol még ideien meg iteltec veszedelmeket: Igy valamelly ember el merül buiasagban, annac veszedelme el közelget nyiluan.

Egy

Az Ördögi Kisértetek egy lapja Homonnai Drugeth Gáspár bűneinek feljegyzésével

OSZ. SZÉCHENYI KÖNYVTÁR

(889 v°) Igen rőttenetes szőrnyű dolgot, míelt egy Deac Czatart, Varadhoz kőzzel: Egy nemes aszony hal meg, Es ettzakara az koporsoba tettetic az Templomba, hogy mas nap el temetnec: Az Deac be orozkodot, es vele vndokoskodot ez rut eb. De termezet felőt valo latorsaga ez az Satannac. *Piha vndoc lator.*

Debretzemben mínd louastol meg egettec egy Ratz Papot. *Ratz pap, Ektelen wr.*

Homonnai Gasparrol rőttenetes hirec voltac, mind nőtelen, mind nős koraban, ki szolgaiual, iobagyiual. azoc felesegiuel soc vndoc dolgokat czelekedet mohon es te[l]hetetlenűl. Vgyanis semmi bűnben meg nem telhetic az ember, az ki rea adgya magat. Ez oka hogy ha ki meg nem tér, véghetetlen kinya lesz pokolba.

Constantinapoly es Buda veszedelme előt, rőttenetes vndoksagba éltec: Soc lator buiasag, éyiel valo gyolkossag, bóltoc fel tőrese, nagy lakas, soc versenges volt, es azbol még ideien meg iteltec veszedelmeket: Igy valamelly ember el merűl buiasagban, annac veszedelme el kőzelget nyiluan.

(890) Egy Baratom sirua monta, hogy soc eztendeig ótta magat tiztatalan elettűl, De az melly eztendőbe paraznasagnac vêtkebe eset, azban minden gyermeki meg holtac.

Alexanderhőz midőn Persiai kőuetec iőttenec volna, es az aztalnal az aszonyockal es leanyockal tizteletlenűl fogdoskodnanac, az iffiu Alexander, el hiuattya az aszonyokat, mint ha mayd meg teritene őket. Es hellyettec őltőztet iffiakat aszony ember ruhaba, kickel handsaroc voltac, es midőn szorongatnac őket az reszeg vendeg, ki kí mind altal veri az ő felet. *Alexander bűntetese,*

Egy nemes Olasz parazna feleseget ehel őlte meg, illy keppen: hogy míndennáp io sűlt peczenyet tetetne az tőmlőtz ablakara, hogy azt érezuen. inkab kinlodnec: amaz végre kariaitis mind meg ragia, es vgy hal meg. *Ehseggel őletet,*

Egy Olasz feleseget ki massal lakot, harom eztendeig tartot fogua, czac niha niha kűldet ennyi, Végre midőn az aszony igen meg kesereduen siratna bűneit, es halalhoz keszűlne. Erőssen kőnyőrőg hogy az wra czac egyszer iűne hozza, hogy halala előt kő-(890 v°)uetne meg. Kin az wra kőnyőrűluen ki veszi az fogsagbol, es az el bagyat es el szarat aszonnyal szepen kezdic banni, lassan lassan, n*em* mohon etetni es itatni, férezteni es nyugodni: Es meg kezd telni, Es ismeg szep szine meg iű, es az vtan nagy iamborul laktac: Mostis soc buia termezetűc vadnac, kic mongyac hogy nem álhat ellen gonosz keuansaganac. De igy meg tanulnanac azokis. *Eheztessel bűntetet:*

Egy Sós Istuan, felőtte igen buialkodo vala, akar melly szolgalo Leanyat, es akar melly koszoztis (!) le nyomot. Isten tőrőc kezbe őt eztendeig tartata, De az vtannis nem ohatta magat, Es azt monta hogy szazat férteztetet meg. Ez nagy papas mise hallo vala Es bőytelő, de bolondul. az holtaknac, Es igen firtatta hogy nem az CHRISTVS érdeme, hanem az io czelekedet iduőzit. Ez felec azt velic, io czelekedetnec, az mit Isten nem keuan, az mit paranczolt, kedig, azt keues bűnnec tartyac, ha meg tőrnekis. *Soos Istuan;*

Groff.

Egy Groff soc betegsegi vtan iobult meg.

Mas Groffnac minden gyermeki holton holtac, es vgy tért meg.

Dauid:

(891) Nagy dolog ez: Hogy Dauidnac tiz fő fő rend felesegi voltac, es immár ötuen eztendős volt, megis szolgaia felesege Bersabe czac egy tekíntessel meg győze, Maga sockal szepbekis voltac ot annal, Nagy dolog mondoc, olly Isten felőnec, olly gyakran imatkozonac, olly nagy Prophetanac igy iarní, Nagy dolog Salomon Kiralybannis ez, hogy ezer aszony sem lehetet eleg. De vélem az tőb okai kőzőt azertis engettetet, hogy senki maga ereiebe ne bizakodnec.

Salomon:

Az ki elein gonoszul eelt, az meg isza mindenet.

Francofordiaban egy vén embernec volt iffiu felesege, kiuel az szolgaia lakot, holta vtan el veszi, de minden ioszagat meg isza, mely tőt husz ezer forintot kęsz penzűl, ioszag nekűl. még az felőt adossa maràdot kőzel ket ezer forintual: Ezis bőlcz bűntetese Istennec, hogy ehezzec vtanna az test.

El akara valni felesegetűl.

Norimbergaba egy azert élt latrul hogy el valazszac felesegetűl: De annyira meg veszőzic hogy harmad napra meghal.

El kőlt firfiui ereie.

Itten kőzel vala egy nemes ember, ki alkolmason birta magat, kinec tiztes felesege gyermeki voltac, De midőn nem elegednec iambor tarsaual, el veszi Isten tűle, Es sok-(891 v°)szor igyekezet meg hazasodni: De nem lehetet, Az alat őzuegysegebennis szolgaloiual lakot, Egy gyermeket az disznockal portzogtata felis. Azt el titkoltac, es szolgaloít férnec szerzette. Oe maga igen meg betegszic, es betegsegebe igen el szarad, es minden firfiui ereie meg fogyatkozik, De az keuansag vgyan meg volt nagy kinnal benne. De ereie nem volt rea. Vegre meg kőueti az Istent, es fogatta hogy tőbbe Istene ellen nem éel, Egy vgy talal tarsot.

Leueli czalarsag

Egy Hertzeg felesege irt volt ket leuelet, egyiket férienec, masikat szeretőienec. feledekensegebe az szerető leuelet férienec kűldi, az férieyet amannac: az wra mihent meg iű, ottan ő maga meg őli.

Tőrőc Ianosne.

Tőrőc Ianos felesegenec feiet vetete, hogy szolgaiaual kapta.

Tibai Gergelne,

Tibai Gergel Ongvarmegyebe lo farkon hordoztata es negye vagattata vduarbiraiat, hogy felesegeuel ket eztendeig lakot, kitűl gyermeki voltac: Az aszonnakis feiet vőttec. Ez az wrat estue agyaba szepen meg tsokolgatta, es monta hogy ez kephőz iar imatkozni, es azkor latorkodot. (892)

Egy leany miat egy varos veszt.

Vincentia egy varas, egy lean miat iutot az Velenczesec birodalmara, Mert az wra el vitette volt az polgar leanyat. Troiais szep Ilona miat veszet el, Beniamninnac minden nemzete el veszet az Leuita felesege miat.

Az apia lakot leanyaual.

Egy ember midőn az ő maga leanyaual lakot volna, Az anya akarta el titkolni, es à leanyat meg őli, ki miat őkis meg halnac: Ime mint sóz egy bűnt masra az Satan.

Bika Predikator

Ket fő Magyar Predikatort tudoc en időmben, kiknec fértelmes életyec szőrnyű volt, Mind ketten meg hóltac: Dolgokat Isten iteletíre hagyom, az egyic sokat pironkodot, mert miatta

aszontis leantis őltec, Es mikor kin lattac, akar vtzan, akar mezőn, az kapasokis azt kialtottac: Bika, Bika, Bika. Netalam szegyenebe meg keseredet es meg tért Istenhőz.

Az masikis noha hires Predikator volt. de igen szegenyűl soc gyermekiuel élt, ez mind holtig egy nihany aszonnyal es Leannyal lakot, es nagy dőgbe holt meg. Mikor az felesege siruan panaszolkodot miert mieli, niha igen verte es szitta hogy ne szollyon. (892 v°) niha azt monta: Nem iuté nekedis benne. Az Oskola mester felesegenec irt volt egy leuelet, azt à Mester kasaba főzte meg neki, es meg étette vele à leuelet. Fiai iokis, gonoszokis marattac, itellye az wr Isten. De en à tanacz minden féllye az Istennec vtolso iteletitis.

Omnibus horis nemo sapit.

Ismet egy ieles Predikatort lattam gyermec koromba, Kalmanczai Martont, ki elein igen nagy hires Doctor volt, kì Debretzembe hólt meg. Ez mikor wy helyen laknec, Batizi Demeternec meg mondgya titokiat, hogy regtűl fogua egy leant tartot, firfiui ruhaba inasul, es vele lakot: De végre el veszi felesegűl. Ez elein nagy Pap wr volt.

Adam Pap:

Noha vtalatossagot czelekedet, de am meg tért: Es iobban czelekedet, hogy nem mint Adam Pap Nitran, ki Koczisul es Louaszul tartot egy aszont sokaig, es azt az aszont egyeb bűnbeis talaltac, kiert meg egettec, es ő maga ki vallotta szőrnyű dolgait Adam Papnac.

Miert iroc illyeketis.

Senki ne czudallya hogy az feleketis ki iroc: Mert az WR mondgya: Nihil est occultum, quod non reuelabitur. Netalam va-(893)lakic hasonloc meg rőttenuen, meg térnec. Lam en magam sem rekeztem ki.

Zabragot Draskouit Győrgy Pispec ideieben, volt egy Peter Pap, ki kiuűl nagy alazatoson tartotta magat, De végre vgy kaptac, hogy egy fődő kadban űlt egy kis leannyal. kinec annyaualis lakot.

Volt ot egy vac Papis mikor aszony ember ment hozza, meg tapogatta az ortzaiat ha simaé, es iffiué. Ezt az vaksag sem tudta meg teriteni.

Predikatoroc.

Egy Nemet Predikator Andras, soc szegyent es es nyaualyat vallot, hogy nem tűrt felesegeuel.

Mas Nemet Predikator Vaydenbe midőn felesege kiuűl sockal vétkeznec, egy nehezkes aszontis le nyom az mezőn, es à miat Papas Pappa leszen. De időre midőn az falun menne louon által, az atyafiai az aszonnac meg ragadgyac az feket, es meg őletic tőruennyel, Ennekis szep felesege es gyermekí voltac.

Ismet egy Nemet Predikator, igen hires eszes, tudos, es gyors minden dolgaiba, de Anabaptista, sockal vetkezuen meg őletic: (893 v°) Ez erőssen Predikalta az előt hogy az iambor élet által iduőzűl az ember nem czac az Christus érdeme által, Da halala fele czac egyedűl ahoz kellet folyamni, es io hitbe mult ki. Ki előszer az Istennec es az vtan az Lelki Paztornakis halat adot, hogy őtet io vtba hozta.

Tiztes fortely.

Egy őtuős midőn ketelkednec felesegehőz. Tetteti hogy mar ő sokadalomba megyen: Es louat az szomszed faluba

hadgya, es haza orozkodic. es el rőytőzic az gradits alat, azonba felesege keszűl frissen latrait vendegelni: az ötuős el varia nagy nehezen hogy szinte le fekűdgyenec, es mind az kettőt meg őli.

Barommal vetkezet.

Beczbe egyet ketskeuel kaptac, mongyac hogy nemelly aszonyoc tuduan az ketskere mint veszet esze, ìntőttec inkab ő velec lakiec. De ő vgyan arra győhősődőt volt, Es meg égettec.

Egy fű nemes ember Saros Varmegyebe, Kapi Győrgy beszelte, hogy egy Olahra midőn tőruent tennenec, es kérdeznec miert lakot az ketskeuel, Egyebet nem tudot mondani: hanem hogy őue volt áz ketske, es ő (894) szabad az ő marhaíaual. Imè vgyan termezet ellen meg bolondittya az őrdőg azokat, kic az Isten igeìet nem tanullyac, Mint ez bűnnec sem ismerte lenni ezt az ő vtalatossagat Mostis sokan nem vélic bűnnec à mit mielnec, akar buiasag, akar reszegseg. akar vsora czalardsag legyen. Iay ki rőttenetes az vaksag.

Budai Basa vndoksaga.

Ez mostani Budai Basanac visznec egy szep Magyar rab Leant, az fő felesegetűl meg kőueti, es vele meg kérdeti, ha ismerte az előt firfiat, azt mongya hogy nem. az Basa meg ismeri hogy hamissat mondot, es vizbe vetteti.

Nagy pap wr mint iar.

Egy Cardinal meg álkoszic egynec az wraual, hogy legyen szabad iarni felesegehőz: Egy ollykor Vaczorat keszitet az Cardinal, De nem mehet rea, végre az wraual le fekűsznec, az wranac az Batya véli hogy az Cardínal hal az őcze felesegeuel, es mind az kettőt meg őli. Mas nap meg értuen hogy az Cardínal él, aztis étetőuel el vezteti, es ő maga el szalad. Imè mindnyaiokat mint bűntette Isten, az kic czac tuttakis es segitőc voltac az gonossagnac.

Szolga meg őli wrat jelesegeert

(894 v°) Egy Groff ki Czaszarnal nagy bőczbe volt midőn szolgaia felesegeuel laknec, egy ollykor kűldi el szolgaiat, amaz meg érti wra szandekat, es el rőytí magat hazanal, es meg őli az Groffot. Mind az fele dolgoc Istennec bőlczeseges iteletiből leznec. Hogy senki ne eszeskedgyec Isten ellen semmi bűnnec meg szerzesebe. Mert nehez Istent meg czalni.

Hazug lelec.

Monetarius Anabaptista czalard Predikator, egy Leant el hitetet hogy Isten ielentőtte ő neki, hogy az leannyal halna, Mert kűlőmben az Isten igeiet sem predikalhatna. Ezt az lean gyonta meg az ot valo papnac.

Barat hazugsaga:

Egy Baratis midőn koldolna, es egy menyeczke othon volna, wra az mezőre iaruan, nagy álnokul el hiteti, hogy az szent emberuel ha hal, magtalan nem leszen, es gyermeki élnec. Ez fele fortelyokat szantalant mondhatnec.

Vtalatos Barat;

Boczanat adassec. Mert az latorsagot igy kel ki mondanom:

Mas Barat midőn gyontatna egy menyetsket azt kérdezte, hogy az wra mind ket felől, elől és hatul él vele. Ezt sirua monta az aszony az wranac. Boczanatot kérec az Isten félő hiuektűl. Iollehet emlekezetreis (895) iszonyu: De hogy iol ki tessec az őrdőg gyűhőssege azoc kőztis, kic kiuűl szentseges szint mutatnac: keszeritetem ki ielenteni annyiual inkab, houa szőrnyűb.

Iamborsaga egy leannac, kit Isten meg fizetet.

Egy Leany czuda embersêgesen oltalmazta magat, midőn egy faytalan wrfi atyanal meg szallot volna, Az szűlei tuduan

gonosz termezetit az wrnac, kéric leanyat hogy el rőytőznec, amaz nem akar: hanem inkab eleibe megyen, az Leant erőuel kezen fogia es őlelgeti, es be viszi az maga hazaba: Mond az Leany, had előszer vonyam le az szekernyedet, amaz meg engedi, es az leány czac felig vonnya le az hoszu szaru Nemet szekernyet, es el futamodic, amaz czac el pirul, De latuan illy okos embersegel, egy fő szolgaianac szerzi es negy ezer forintot ád vele. Imè Isten mint tudgya meg teriteni az iambor élete mellet valo faradozast.

Eszes leany maga oltalma.

Alexander vitezi kőzzűl. egy miat midőn egy Leany nem oltalmazhatna magat, mond: Hagy beket czac, im soc pénzt mutatoc: Es el viszí az fő legenyt az kuthoz, hogy oda rőytőttec volna az kő kőzíbe, mikor az legeny be haylot volna, az leany (895 v°) nyakra főre ala taszittya, Ezert hogy tisztesseget az Leany oltalmazta, Alexander őtet meg aiandekoza.

Eszes aszony feriet mint oltalmazta:

Czudalatos dolgokat ertőttem okos iambor aszonyokrolís, kic az ő wrokat oltalmaztac gyalazattul. Bőlcz Deac ember beszelte ezt, hogy őtet sokszor az ő felesege oltalmazta, Mert akarattya ellennis annyira izgattatot buiasagra, hogy mihent Leant latot, ottan esze, kedue, értelme meg valtoznec, De az előt meg monta felesegenec ez ő illy gonosz termezetit, es intőtte hogy rea vigyazzon, es meg szolitsa ha czac valami gonosz ielt latnais hozza. Mert à gonosz indulat annyira volt rayta, hogy noha nem akarta, es meg montà felesegenec, Sőt mindennap imatkozotis, hogy Isten el venne rola: De mind az által bár szinte felesege rea nézetis, azert egyic szeme felesegere nézet ha lattyaé, es titkon hol meg czipte szolgalo leanyat, hol labaual nyomta, auagy czac melle mentis, kőnyőkeuel meg érte: Mikor aztalnal űltis, elő hiytta valami őrueuel, ha tanyert, tzipot, pohart vőtt el tűle, az wyiaual megis meg érentőtte az wyiat, Egy nap szaz fele nyug-(896)hatatlansagit beszelte, annyira hogy mint az Matska mikor egeret lat, ottan futamodic, auagy az Agar az nyulra, őís noha nagy értelmes volt magaba de meg vakult es meg kabult ottan mihent Leant latot, es bolondulis reaioc rőpősőt az sziue, es annyira nyughatatlankodot, hogy mihent az irast le tőtte kezeből, ottan az iutot eszebe houa vigye az szőmellyeket, níha el gondolta hogy kertebe, szena aztag mege, niha pintzeiebe. kamaraiaba, es egyeb reytec helyekre, niha még az kementzeis iutot eszebe, De mind ezeket eszebé vőtte hogy őrdőgi gonossag rayta. Mert felesege fő nemzet, tìztes ember, es ő magais tiztessegbeli volt. De az Isten az ő felesegenec annyi eszet. értelmet, okossagot adot, hogy felűl halatta vigyazassal, maga birasaual, io tanaczual az bőlcz firfiat, ki wrat nem vtalta meg érőtte, hanem kőnyőrget az WR Istennec mellette, es czuda keppen meg tartatot. Az firfiuis mikor eszebe vőtte, es meg esmerte magat, ő maga pőkte vndoksagat, es fohazkoduan czudalta dolgat. Salomon egy fekete aszony miat (896 v°) mint iart. Aristoteles, Samson, Dauid, kiket őkis szegyenlettec.

Alazatossagra valo szoktatasa az Istennec:

Soc fele az emberi szedelges, kinec haui betegseg miat, kinec reszegseg miat, kinec telhetetlenseg miat, kinec buiasag miat

Soc jele aiulas vagyon,

annyira el szelesedic eszec, elmeiec, hogy magokba tizta bolonda lennenec, ha mas meg nem szolitana. Illy az emberi romlotsag.

Lucullus mohon ött, es el feleytette magat.

Regen Lucullus szolgat tartot czac arrais, hogy mikor mohon ennec, az szolga meg tartoztatna az kezet. Voltac ollyac, hogy el feletkeztec az tál felôt. Maga mikor meg tért eszec, ieles emberec voltac.

Mas Hasonlo.

Miert hogy most ôrdôgrôl kezdettem irni, valamel[y] szörnyân vagyon az ô dolga, vgy kel ki mondanom.

Vala egy WR rend, ki noha feleseget nagy tiztessegbe tartotta, es igen szerette de mikor leant latot, akar szepet akar rutat, ottan azra veszet esze : Es imilly hituan gondolatokat hozot à Satan eleibe, (Tiztesseg adassec minden iambornac) Ennec ezkora kitsin, ennec eckora nagy, ennec kopasz, ennec szôrôs az szerszama. Es igy titkon magab valogatuan ohaytotta. Ezek penig olly nagy szörnyûseguel voltac rayta, hogy valahol iart, vagy idegen fôldôn, falun varo-(897)son, piatzon, menyegzôbe, es akar hol latot leanyokat, De az ektelen gondolatoc mind sziuebe forgottac. Ezec miat annyi kinnyat beszelte, magaban pironkoduan es pôkuen ô maga dolgat, kit meg nem irhatni. Ezec felôt hazanal való langodozas olly nagy volt benne, hogy az aztal fôlôl fel kôlt, es valami ôrueuel el kûldôtte leanyat hol boltba, hol imide, hol amoda, Eyielis fel kôlt felesege mellôl, es niha el kûldette feleseget hol mulatni, hol baratihoz, es magat betegge tôtte, es soc szaz keppen gondolkodot mint tôlcze be gonosz keuansagat. De azert azonba igen féltôtte io lelki ismeretitis, io hititis, fél az WR Istentûlis, féltôtte tiztessegetis : Azert az mikor szinten álkolmatossaga lehetne az bûnre, azkor mas felôl el ijedet, meg valtozot, es rôzketet miatta, es kônyôrgeni kezdet. Immár hogy el tért es el hatta gonosz szandekat, Megint mihent felesege haza iût es nem volt olly alkolmatossaga mint az elôt, wyonnan kûlômb kûlômb mesterseguel izgatta az pokolbeli ôrdôg. De azert ez nem mindenkor volt rayta, hanem à mint az haui betegseg hoba iônelt, es (897 v°) mint az harmad es negyed napi hideg, nap szamra es órara iôdegel, vgy iût az atkozodot geriedezesis rea. Es mint az korszagis ideiet tartya, es az vtan meg czendeszedic, vgy volt az ô vndoc keuansagais, Midôn azert meg czendeszedet, auagy nìha elis eset, az vtan igen keseruesen sirt, es mindenben magat átkozuan fogadast tôn hogy soha tôbbe nem mieli, illy szoual: bár nyakam szakadgyon, bár kezem, labom el szakadgyon, bár szemermes testem meg rodhadgyon ha mielem, es tôb nagy fogadasokat mielt, tsac hogy ezekrôl meg emlekezuen meg rôttenne, es el szoknec rola. De ket, harom het mulua, vgy indult fel benne, hogy ismet mint egy bolond vgy iart, Es rezketuen erôssen kônyôrgôt, hogy az WR Isten adgya az ô szent Lelket. Ne nézze az ô regi soc bûneit, boczassa meg azokat szent Fiaert, es tarcza meg az ô tiztessegere.

Idôuel iart ez rea.

Ennec ez volt rostaia, Dauidnac mas, Peternec mas, tenekedis mas, vgyan vagyon azert valami bibed.

Te ki ezt mosolgod, azton iamborb volnal, ha az Satan read ereztetnec.

En neki errôl ezt montam :

Satanas expetiuit te, ut cribraret tanquam triticum: Sed dominus orat pro te, ne deficiat fides virtus tua: Tu autem expecta dominum, viriliter age, confortetur Cor tuum, expecta dominum.

(898)De imez, hanem szörnyû dolog volt benne, hogy szerelmes tarsa halalan fekût, es niha az korsag el bagyaztotta, hogy mint egy holt olly volt : Az kit ô széretet az szolgalo leanyoc kôzzûl, fô nemes vduarlo leanzot be hit, czac tizenket eztendôst legyezni, es czac ketten voltac: Az felesege ott vonokodot, ô penig az leant ôlebe vonta, es kezeuel morsolta szerszamat, egyeb keppen nem illette, de szandeka soc volt, kire Isten nem ereztette. Végre idôre az WR Isten igen nagy halalos hoszu betegseget erezte rea, ott enhedet meg vndoc keuansaga : De az betegseg vtan eztendôuel ismet meg kezdet indulni, De féltebe inkab vigyazot.

Mi dolog legyen ez: Ha ki igazan meg erti, nem bolond:

Eztis beszelte, hogy az vtannis mas felesege ideiebe ô maga kûlôn lakot egy hazba, es ot eyel nappal szent irast oluasot, es imatkozot : Oda felesege hol ladat, hol almariomot nyitni el kûldette kis leankait nyoltz, tiz eztendôseket : Mihent ôket latta ottan az irasba esze veszet, Es reaiokis szandekozkodot. De az kis leankac valamikor be iôttec, vagy meg botlottac, vagy az mit kezekbe vôttec hogy aszonyoknac vigyec, auagy (898 v°) egyeb keppennis sokszor ezt montac : Iesus segil, wram Iesus ne hadgy. Mihent ezt hallotta, ottan meg hidegedet benne az keuansag, es nem nyult hozzaioc. Imè kitsinbe emlitettec az WR neuet, de nagyba oltalmazta ôket. Szep dolog az ki czeledet imatkoztattya mindennap.

Kis leanyoc Iesust emlituen mint iar az wroc:

Eztis monta : mikor à kis Leanyokat ket kezeuel fogdosta, éyel almaba meg sugorodot az keze, vagy ki tekeredet, es soc keppen kinloduan meg ijedet.

Ezekrôl ô ennekem illy szep Predikaciot tôt. Immár Soc szazszor meg érzettem hogy az emberbe iora egy czep erô sints ô magatul, ha el hagyatic Istentûl. Es monta.

Tanusagi:

Lattam egy iffiu Predikatort, kit az ôrdôg niha eb kepebe kisirgetet, rea vgatuan, es az vgatasbol neki szoluan az ablakrol etzacka : amaz io iffiu leuen. fel kôlt imatkozni, es tanulni az szent írast, es midôn sokszor azbol meg batorodot volna : Monta ennekem Immár vgy tettzic, hogy ha menyi ôrdôg vagyon pokolba, mind ream iûneis, meg felelhetnec nekí : De en montam neki : Fiam, nem tudod te még miczoda az ôrdôgi (899) kisirtet. Mert az te kisirteted czac az rôstsegbôl valo fel razas, hogy tanully : De ha tsac az leg kissebbic ôrdôgôt erezztenekis read, vgy mint ô akarna, Mind te neked, mind ennekem szaz ezerszer eszûnket veztene. De variad touab czac, meg érted mit mondoc.

Ne veld semminec az ôrdôgi kisirtetet.

Monta aztis hogy latta, az ki nagy betegsegeben fiat ôrdôgnec igerte, czac meg gyogyitana : De Isten fiat nem atta neki, hanem ezzel verte az szaiat az kiuel igerte : hogy valamit az szaiaba tôt hogy meg egye, ottan ember szarra valtozot az szaiaba. Es az lelke soc keppen kinlodot : Es magat eszesnec véluen bolondoskodot.

Szarra valt az etel az szaiaba.

Más czuda rostatia az ôrdôgnec:

Mas Zászlós wrrolis, mind felesegestûl czuda dolgot értôttem. Az wr végre feleseget el vnnya, es hol mí parazt es nemes leanyokra, es polgar aszonyokra ottan esze veszet, mihent reaioc

Fô wr; es fele sege dolga.

tekintet, Es sokszor nagy vétkekben férteztetet : Ha bár czac kotsin mentis folyo viz mellől, es latta hogy à parazt aszonyoc az vizen mosnac, bár akar ki ůlt volnais mellette, es egy nihany ezer forintba iart volna tanaczkodasa. De azt el (899 v°) feleytuen, el aiult az moso aszonyoc labara : Niha volt olly ki meg szolitotta, monduan : mít bolondoskodol, most te neked amaz vndoksagra veszet eszed : Azt felelte, nem tutz te ahoz, nints iob mint az mit kapdosua es ragadozua vehetec. Ez fele dolgaiert es egyebekertis, az WR Isten soc keppen ostorozta, De vêgre ezzelis, hogy szep fiai, leanyi szinten ollykor holtac meg, az mikor inkab ôruendezne nekic : Es mondta hogy szaz ezer forinton egyiket meg valtotta volna. Ez ostor mellet, végre imilly nagy ostoris szalla rea. Hogy noha az felesege míndenkor io erkôlczů volt. De egy ollykor mas wr, olly faytalan mint az ô wra, meg kedueli, Es czuda álnokul lassan lassan addig szoktattya hozza, hogy az iambor aszonnac esze vesz, Es miatta el bolondul, es éyel nappal nyughatatlan lesz, gondolkoduan mikeppen engedgyen az latornac. Ezben menyi nyôgese, félelme, rôttegese, viszont geriedezese, keuansaga, szandeka, hol akarta, hol nem akarta, hol el indult, hol meg tartozodot : Mondoc ezec miat menyi nehessege volt, senki meg sem gondolhattya : Sokszor firfiu ru-(900)haba éyel ôltôzôt, azt le vetette, niha apattza ruhat hozatot, hogy ezbe mennyen hozzaia : es soc tôb keppen keszůlt, es elis indult az Beczi piatzon. hol éyel, hol nappal : De az Isten mindenkor ellene állot, végre ki tudodot, es miatta sokat sirt, Es ismet meg tért az WR Istenhôz. De azert az ô wra es ôis sokat gyôtrôttec miatta, pironkoduan ez vilag elôt. Nyiluan eztis meg kérte volt az Satan, mint Petert, hogy meg rostalna, De az WR kônyôrgôt mellette.

Nezsze az Isteni oltalma miczodas. Az latroc hanyat homlyok neki mennec az bůnec, De az hiuec nem.

Meg czala[t]kozot asszonyokrol,

Czalatkozot aszonyoc.

Ieles aszonyokrolis mondhatnec czuda dolgokat, polgar aszonyokrol, nemes aszonyokrol, es zaszlos aszonyokrol, kic ío erkôlczbe sokaig hordoztac ô magokat, es végre meg czalatkoztac. Nemellyec wroknac latuan gonosz életyeket, es masut mesze valo kesedelmeket, az miat meg czalatkoztac : azert inti az szent Pál az hazasokat hogy egy mast meg ne czallyac, es az Satannac okot ne adgyanac czalardsagra, Tehat mit mondunc azoknac, kic gyermekeket az Apatzac kôzibe szerzic bolondul. Mint regen soc Czaszaroc, wrac, nemessec mieltec, Basilius Ma-(900 v°)cedo, Ferdinand, es tôbbec, Kiknec az Leani azt montac : hogy inkab lôttec volna varga leanyi.

I. Cor. 7.

Voltac ollyac hogy az faytalan emberec addig hazudoztac, izentec, irtac, aiandekoztac, hogy ingyen eszebe sem vôtte az nemes vagy polgar aszony, hogy az forrot alaia ônt ôttec.

Nemelly nemeshôz, es Zaszlos wrakhoz, fô nepec mentec baratsagnac szine alat, es az wrat le kôttôttec soc aíandeckal es maga aianlassal, es az vtan nagy fortely eset hazan.

Lidertzesec.

Lidertz ôrdôgôkrôlis czudakat mondhatnec, Es az felekrôl kic ôzuegyec leuen, wra kepeben az Satan hozza iart, es vele iatzodozot.

Hallottam faytalan szolgalo ember diczekedeset, nints olly iambor, kinec ô eszet nem tudna vezteni. De ez nem igaz : Mert Susannat es tôbbeket czuda keppen oltalmazta az WR Isten : Mostis nem hagya az hiueket, czac gyakran halgassac az ô szent igeiet, es szůntelen hiyác segitsegůl az WR Istent, Es mindenkor io munkaba dolgolos-(901)kodgyanac, mint az Romai Lucretia, es Nabal felesege Abigail.

Istenért kérec mindeneket meg boczassanac, hogy ez latorsagokat ílly lator es vndoc szockal irtam, Mert Isten lattya az en sziuemet, hogy enis szeretem az tìztassagot, es keuannam hogy czac íngyen se emlitetnec semmi tiztatalansag gonosz végre, De miert hogy ôrdôgi dolgokrol írtam most, az-zokat az ô szôrnyůsegekben kellett ki neueznem. De kedig meg lasd miczoda szemelec elôt oluasod.

Kôuetes.

Intekis mindent hogy magaba senki ne bizzec, mert ha az Satant rea ereztic, vgy iarhat mint az kiket erôuelis meg férteztettec, az Iacob Leanyat Dinat, az Leuita feleseget, az Dauíd Kiraly iambor tiz feleseget, az ô maga lator fia : Achitophel tanaczabol. az Lucretiat Superbus Tarquinus, Az Paulina Romai aszont, es tôbbeket, kic midôn tiztassagokat erôssen oltalmaznac, erô hatalommalis, czalardsagualis, meg férteztettec holtig valo keserůsegekre.

Intes: Magadba ne bizzal:

Touabba it kêrec es intec az feleketis, ha ki ez elôt olly volt, mint amaz bůnôs aszony (901 v°) kit az Simeon Poklos vtaluan nehezli vala, hogy az WR CHRISTVS magat hadgya illetni : Az ne gondollyon senki neuetsegeuel. hanem ôis kôny hullatasaual mosogassa az Christus labat. Es meg emlekezzec mit monda az WR egy aszonnac : Mennyel de ez vtan ne vétkezzel.

Luc. 7.

Ioan. 8.

Az Apattzac, es az Captalansag, nagy szentnec hirdetic magokat, iollehet ô magoc sem vélic. Mert az ô meg belegeztetet lelki ísmeretyec vadollya ôkat. Igy soc keuely firfiac es aszonyoc meg vtallyac az kiket ki veszôznec : De te ezt ne mield : Mert az wr Christus igy felel nekic : Noha tů igazittyatoc magatokat emberêc elôt, de Isten lattya az tů sziueteket. Ismet mond : Az kuruac kic meg tértec az ô kuruasagokbol, es a tôb nyiluan valo gonoszoc, kic meg pirultac az ô soc bůnôc miat : Elôl veznec titeket az Istennec orszagaba. De segitsen az WR mind az kettôre : arrais hogy minden fele bůneinket vtalhassuc meg, es bizhassunc czac az ô szerelmes Fianac áldozatyaba, nem mi magunkban sem egyebben, arrais, hogy szent Lelke által tiztasagban es szentsegben szolgal-(902)hassunc ô szent felsegenec, életůnknec minden ideieben, Amen.

Meg ne vtald az el esteket.

Luc. 16.

Matth. 21.

Immár az Fôsuenyekrôlis szoloc.

AZ FôSVENYSEGRôL ES TE-

kozlasokrol, es egyeb òszue elegyedet ôrdôgi bůnôkròl.

Az Fôsuenysegreis, es viszont az Tekozlasra, â keuelysegre, es boszu allasra. es egyeb bůnôkreis soc temeny ezer

inditasi es kisirteti vadnac az ôrdôgnec, Melly vétkec miert hogy igen nyiluan valoc soc feiedelmekben, polgarokban, es kôssegbe, azert soc szot ezekrôl most nem szaporitoc hanem ezen kônywbe az Fôsuenysegrôl oluas tôbbet az wr lelke nap vtan tizenhatodic wr napi Euangeliomba : Az keuelysegrôl kedig es soc tôb fele bûnôkrôl oluas tizen kilentzedic wr napi Euangeliomban czuda Historiakat. Most tsac egy nihanyat tiltul tapogatoc.

Az az, az Fôsuanysegrôl szent Haromsag vtan 15. vasarnap Az keuelysegrôl 18: vasarnap.

Telhetetlen czalardokról.

Mind ez vilag, az wrac, nemessec, paraztoc, el merûltec ez bûnbennis, olly szemptelenûl, hogy czac bûnnec se isme[r]iec lenni az (902 v°) ragadozast, az czalardsagot, kikben soc halolast talaltac az Satannac àlnok tanaczabol, az ô magoc veszedelmekre. Nem gyôzôm elô szamlalni, minemû soc kûlômb kûlômb fortelyoc legyenec Czaszarokba, wrakba, nemesbe kereskedôben.

Vespasianus az huddozastulis penzt vôt. Suetonius iria:

Vespasianus Czaszar noha egyeb keppen ieles feiedelem volt : meg hatta hogy minden iobagy az arnyec szektûlis es az vizelettûlis fizessen. Midôn az fia Titus mondana : wram ektelen ez fele penzt szedni, ô egy aranyat az fianac orra ala teszen, es kérdi, ha az, bûdôsé? Igy : szolhatz mostis az telhetetlennec, De ô mast beszel. Ezen Czaszar nagyra emelte az ragadozo tizttartokat, az kic akar honnetis tuttac penzt teremteni. tyukmony haiabol, korpa keszôltzebôl, hamubol, gyertya arultatásbol, bor seprû egetesbôl, es egyeb ez felekbôl.

Farkas bûrrel kereskedô.

Batori Gyôrgy illy mestersegetis talalt, hogy meg hirdette minden falu hany Rokat es Farkast verien, Miert hogy szeret nem tehettec annyínac, ô neki arra valo embere volt, az ki az ô Roka es Farkas bûreit el arulta az falukon, es igy az arratis, az bûrô-(903)ketis neki hoztac. Oe maga penig, még Husuet napiarais czac délig vôtte fel az Scarlat Dolmant, délyest Karasiaba iart. Az Olait kémeltec az Salatara czinalni, hanem Szalonnaual, siroztac.

Noha beszed, De valobais lathatod ezeket.

Mondgyac hogy egy ôrdôg ember kepebe, tiztartoia lesz egy wrnac : az ígen inuientiosus volt, az az, soc módot talalt az gyûytesbe. Hituan buzat ki oztot az dragasagban, es ket annyit tiztat kellet adni. Az Rost az iobagyira vetôtte, es el czerelte buzan, es azt vettette be az wranac : Az szôlôket vntalan meg mértec, az fôldeket el oztottac az szegenysegre soc mesterseguel, borral, bûrrel, faual, es egyebuel soc keppen tanyitotta az wrat kereskettetni : Mikor az wr borat arultac, az polgar pintzeíere peczetet vetôttec, ha szomszed falubol hordottac, azert meg birsagoltac. Ha bûdôs borat nem akartac meg innya, annyi hordot mértec vizzel, Menyit az bor tenne, es az arrat ki szettec. Ez fele soc talaluanybol meg kazdagul az wr, es ôrûl az nyeresegnec, végre mond az szolgaianac, miert nem kérsz semmit tûlem, Mond amaz. meg talalom mindenkor à mi nekem (903 v°) kel, En czac teged akarlac meg kazdagitani, Es tûled semmit nem kérec, hanem czac azt az mit az te iobagyid ôrdôgnec adnac, es à kirôl azt mondgyac ôrômest, ôrdôg vigye el. Az wra mond neki : Bár tied legyen az. Az szolga ôrûl ezen, es

Iollehet hogy egy felôl kazdagult, mas felôl vezten veszet.

mond az wranac : iere hát velem, ôltôzzel mas ruhaba, es hazankent halgassuc, ki ki mít mond. El menuen : valamikor az wrat emlitic volt, az meg keseredet szegenyseg az soc fizetes miat, ottan igy szol volt : Oerdôg vigye el, mert mostis imez amaz tôruentelenseget miele raytunc. Ezt midôn soc helyen mondanac, egyût meg ragadgya az wrat, es el viszi vele. Ez noha talam czac kôltôt beszed, De soc irasoc bizonyittyac, hogy ez felec Isten orszagaba nem mennec.

I. Tim. 6. Esa. 33.

Czikos Andras Seredi Gasparnal regen ígen kedues szolga volt, kinec sinarsaga szamlalhatatlan, ki soc nyulo bort, tziberet, peniszes turot, férges szalonnat el oztot az iobagyokra. Mostis soc faluba el oztyac az wr borat, es ottan ki ôntic az vtzara, de meg adgyac az arrat.

Soc fele lopoc:

(904) Isten elôt mind egy fele latroc, az titkon valo lopoc, az nyiluan valo ragadozoc, az álnoc vsorasoc, es rauasz kereskedesec, az hamis fizetesec, es igaz szolgalat meg tartasa, es az álnoc koldoloc. Ezel kedig rakua ez egez vilag. Ezeknec tarsai azokis, kic Isten igeiere, hazaiokra, szûleikre, baratyokra, szegenyekre semmit nem akarnac kôlteni, auagy igen keueset, azonba az mi illetí az gôgôsseget, azra tekozolnakis.

Moritz fôsuenysege.

Moritz Czaszarnac, Caganus Magyar kiraly czac egy aranyon hatta volt egy nihany ezer vitezit, De Fôsuenysegbe, azon sem valtotta ki iambor szolgait, Caganus mind le vagattya ôket, Ez miat nagy romlasa lôt az Czaszarnac, kinec minden kentset egy lator szolgaia Phokas, el foglalta orszagaual, magat, feleseget, gyermekit le vagatta.

604. Christus szûletese vtan

Itt mondoc alazatossagra valo Historiatis : Az Caganus Magyar orszagi Kiraly volt, Moritz ettûl midôn frigyet kérne, az kôuet ezzel engezteli meg mond : Volt Ægiptomba egy Kiraly Sesostris, ennec negy Kiraly rabia volt, kickel magat vonatta ara-(904 v°)nyas szekerebe, Az egyic midôn gyakran nézne hatra az kerekre, meg kérdi mit tekintelne : Mond az : Azt nêzem, az melly kerec szeg az te szekeredben niha fen forog, az vtan ismet ala fordul : Ezen Sesostris fel induluan, el ereztí ôket. Ezt haluan Caganusis, meg engedi az frígyet. Ezbôl mijs alazatossagot tanullyuc. De megis az fôsuensegre térec.

Tantalus

Az Pogan bôlczec ezt iriac : Tantalus vgy kinlodic pokolba, hogy keze hatra kôtuen, egy alma fûg tzernan szaia elôt, De soha meg nem haraphattya, mert el czusz, Es vizbe ala ôuig, de mikor innya akarna, à viz mind ala szal. Ielentic azt hogy az fôsueny sem ihatic, sem ehetic, ha torkig eleg vagyonnis.

Mida.

Mida Kiralyrol ezt iriac : Kérte vala az Istent, hogy valamit meg fog kezeuel, mind arannya valnec, végre az kenyeris azza valt, es ehel holt meg. Az fôsueny azert, sem Istennec, sem masnac, sem maganac nem io.

Totius iustitiae nulla es capitalior pestis, quam eorum, qui tûm, dùm maximè fallunt, id agunt, ut boni viri videantur.

Soc hadakozoc, vér ontoc, nyuzoc, foztoc, ki soc szôrnyû dolgot mieltec ez elôt (905) husz esztendô feleis, czac Magyar orszagbannis : Tôrôc Balint, More Laszlo, Baso, Bebekec, Balassiac, Homonnaiac, es tôbbec: egyic masikra tôruen keuelysegekben, irigysegekben, boszu allasokban, es fôsuenysegekben.

Kic minemů Hősöket tartottac meg irtac egy enekben, holot imilly versus vagyon:

Ennec.

Mostan kic io Hősec, tiztesseget varnac,
Vzmí Peter, Kobzi Pal, es à vezmi Ianko
Baìusz Miklos, Gattyas Ferentz, Sohonnai Antal,
Maszlag Gettzŏ, az nagy Lŏrintz, az Czikos Andorias.

Iriac eztis.

Peldátoc volna nektec More Laszlo:
Ki vala nagy hires, mert vala koborlo,
Immár Tŏrŏc kŏzbe à kegyetlen dulo,
Hol mit hasznal neki à koborlot soc io.

Titkon valolopoc.

||Sokat mondhatnec kic nem mérnec immár most nyiluan koborlani, De titkon nagy gonddal éyel nappal valo szorgalmatossagual takarton takarnac: Ki az feiebe hogy szep hazakat czinaltasson, ki hogy falut kŏ varat, varost vegyen: Mikor vélne hogy (905 v°) immár mayd eleg lenne az kit takart, azonba vagy minden marhaia el vesz, vagy ŏ magat meg fogiac, vagy hirtelen meg hal. Ha ioszagot veszenis, hamar ŏ magais ki dŭl, es minden gyermeki meg halnac. Czaszarokatís tudoc, kic sokat kŏltŏttec az remensegert, hogy mas orszagnakis kiralya lehetne, es azonba czuda keppen meg czalatot.

Cum saciatus fueris, spoliaberis.

Fallitur augurio spes bona saepe suo.

Dobo Istuannac mikor ŏt szaz hordo bora lŏt volna, kérdezte az kolczart, tŏltelekre valot hol vegyenec. Mert annac à szamat nem ŏrŏmest kezdene meg.

Oet szaz hordo bort, nints miuel tŏlteni:

Soc wrakat mondhatnec: kic noha ieles Deakoc, es magokat io kereztyeneknec vallyac, azonkŏzbe ha valamelly aruara soc penz maradot iobagyinac, felesegit tŏmlŏtzezi, hogy ki adgya, es tetteti hogy ŏ az gyermeknec meg tartya, es álnokul leueletis ad rea.

Potentes potenter tormenta patiuntur. Fortibus fortior instat cruciatio.

Sokan kŏlczŏn el kéric iobagyoktul nagy fenyetec alat, es tŏmlŏtzel à penzt. Czorom Andras fel hozatta kazdag iobagyat, az imeg kŏtŏt be kŏtŏtte neki, es az feiet tapogatta: az vtan meg szitta magat, hogy addig ki nem megyen az tŏmlŏtzbŏl, mig száz forintual meg nem fizeti munkaiat.

Szaz forintot vŏt egy imeg kŏtŏltŭl.

Pekri Laios az Plebanost iol tartotta, es meg hatta az vtan, hogy egy egez hetig alunni ne hadgyanac, setzel szekbe ŭltetuen, es éyel nappal Darabantoc fel raztac, mihent el alutt volna: kŏnyŏrget hogy czac egy kitsint hadnanac alunni, De mig ezer forintot elŏ nem hozatot, addig nem engettec.

Kinzatatot alhatatlansagual.

Nemellyec furoual furtac az szarat, à pénzert az embernec, kinec fogat vonyac érŏtte, kit czigaznac. Bár pogan legyennis, nem illic Istenben bizo emberhŏz: Ha bŭntetni kel, ne pénzert, masert bŭntesse.

Czigazas.

Ez fele nyiluan valo lopoc arany lantzot viselnec, es barsonyba iarnac, az titkon valo lopoc kedig, vas lantzot bekot hordoznac.

M. Cato szaua:

Ki gyŏzne elŏ szamlalni, minden rend, wrac, hadakozoc, kalmaroc, pogan es kereztyen feiebe, minemŭ álnoc kereskedŏ gondolatoc vadnac. Kic erŏ hatalommal, kic hamis tŏruennyel, procatorsagual, ki hamis singuel itzeuel mint keresi kenyeret. Mind ezec az ŏrdŏgnec kerengesi miat vadnac, kinec az ki adgya magat, nŏtŏn nŏis az ál-(906 v°)noksag benne, de végre kinnyal fizet. Immar szoloc az Tekozlokrolis.

Tekozlokrol es Torkosokrol.

Nagy bŭn az Tekozlasis, kinec soc bŭnteteseis vagyon.

Caligula Czaszar hat szaz hetuen ŏt tonna arannyal eztendeíg meg nem érte.

Caligula,

Mihal Czaszar Theophilus fia, az egez orszag iŏuedelmet czac tekozlotta. De vtanna Basilius Macedo meg hatta, valakí az elsŏ Czaszartul méltatlan vŏt penzt. mind elŏ hordgya.

Micael:

Alexander mikor Phocionnac soc ezer forintot kŭldŏt volna, nagyob reszet visza kŭldi, monduan: Nints annyira szŭksegem.

Phocion keuessel erte meg,

Az mi Maximilian Czaszarunkhoz egy Beczi polgar megyen, midŏn hadba hirdetnec, es iger tiz ezer forintot, czac ŏ magat hon hadnac. Mond az Czaszar: Mikor en szankaztam, vtannam senkinec nem volt frisseb szankaia mint teneked, azert ha velem egyŭt szankaztal, egyŭt iŏy hadakoznijs, es az tiz ezer forintual, keszits tiz fegyuereseket.

Beczi polgar:

(907) Soc wrac es wrfiac, ket, harom szaz forintyokat el veztegetic vendegsegre, Az Pispecec kedig meg tŏbbet, De ha Isten tiztessegere kellêne, nem talalnac tiz, husz forintot.

Vendegseg.

Heliogabalus hat szaz Strutz feiet fŏzette egy vaczoran.

600: *Strutz madart.*

Vitellius ket ezer halat, es het ezer madarat fŏzetet egy lakodalomba.

Soc hal, Madar:

Cleopatra, Antalual vetekedet: Ki vendegeskŏdhetnec frissebben: Az soc kŏltseg felŏt Cleopatra egy nagy draga kŏuet, kit fŭlebe hordozot, etzetbe vét, ot el oluad, es meg itattya, ennec az arraual sokba tŏlt az lakas.

Az lakasban maga hanyoc:

Augustaba midŏn egy Hertzeg vendegseget szerzet, az aztalt vgy czinaltatta, hogy annyi tablaia volna, menyi rendbe hozzac el az etket, ès azoc alat madarac voltac: Azert valamikor etket fel szŏttec, az aztalnakis egyic tablaiat fel vŏttec, es azoc alol soc fele madarac rŏpdŏstec: Czac szem feny veztŏ legeltetesec, kic soc kŏltseguel leyieltec.

Hiaba valo muladozasra, nem io sokat kŏlteni.

Soc Turnirra es iatekra annyit kŏltnec wrac, Czaszaroc, hogy egy vég hazokat meg (907 v°) érnec vele. De ez tŭrhetesb volna, czac az orszagra ne szannac kŏltsegeket.

Iatekosoc:

Ket nemes nemzet torkos es kenyes iffiac, az bort borral híuesitŏttec, es azt itattac.

Kenyesseg.

Lattam olly kenyest, ki nem ŏtt az fele etekbŏl, kit czorba fazekba fŏztec. Ollyatis, ki nem vŏtte el az tyukmonyat, ha kezkenŏbe nem fogtac. Ez penig igen lator parazna volt, kilsŏ tiztasagra nagyob gongya volt az belsŏnel.

Czorba fazekba fŏtet nem ŏtt.

Sequuntur largitionem inconsultam rapinae.

Volt egy igen kazdag iffiu, es kéri az Eg forgasnac Mesterit, hogy ielentenec meg, mikor lenne halala. Oe ahoz kepest minden marhaiat fel lakta, De Isten touab halaztotta, es igen szegennye lőt. Lattam mastis à ki husz ezer aranyat fel lakta, polgar leuen.

Magis offendit nimium, quàm parum.

Egy nemes aszony azon sirt, hogy czac nyoltz tal etket főztec, előszer penig harmintz kettőis volt.

Mit hasznala amaz fris kazdagnac az ő fris őltőzeti, es vìg lakasi Luc. 16.

Testi lelki kara az tobzodasnac

Vala egy vduari torkos, ki mìat rut fekeles, kőszuenyes benna lőt, végre meg fogiac, es az tőmlőtzbe ki tiztul belőle.

Delia.

Lattam egy Deliat, ki soc reszegsege miat igen kőszuenyes volt, de az Tőrőkőc ki vertec az talpabol, es nem iart oztan Mankon.

Czuff.

Lattam, ki torka kedueiert czuffa tőtte magat, es hol fogat vontac ki mulatsagual, hol piritskeltec. Végre vgy ůti Czaszar előt mas bolond az szarat, hol fene esic rea, es az mia hal meg. Mind ezec Istennec titkon valo bőlcz bűntetesi.

Ektelenec:

Oda fel szoltam szőrnyů lakasokrol, kic egy mas seggeből ittac, tsizmabol, ůueget őttec, pokot, legyet, bűdős bogarat, es el veztec miatta. Most az fele torkosokrol szoloc, kic fő emberec leuen, nagy értelmesen kellene magokat tartanioc. De ő magoc, gyermekiis bolondais teszic magokat az lakodalomban, Ez penig kőz most mind ez egez vilagban.

Fris Torkosokrol:

Vitus cultusque corporis, ad valatudinem referantur et ad vires: non ad voluptatem.

Nagy romlas ezis bennűnc, az tőb szőrnyűsegec kőzőt, hogy nem tudgyuc mi eleg s' mi nem az etelbennis, az ítalbannis, mint egyeb dolgainkbannis, hazunc, ruhanc, czi-(908 v°)naltatasaban, pénz gyűtesbe, Es semmi dolgainkba nints értelmes szabot módunc.

Mínden rendbeli ember, feiedelmec, nemessec, paraztoc, mikor vendegsegben vadnac, ha az ket vagy harom poharotska meg haladgya őket, ottan meg zaiosul, Esze mihent meg valtozic, oztan minden dolga czac szerenczere, vgy forog mint az szel malom: Mint az kís gyerme[t]skec értelem nekůl, valami eszekbe iůt, es valamit egyic emlit, imezt, amazt iattzuc, porba pősőlősdit, louagossagot, kőruelyeset, futosast, es akar mit egyic az masiknac mond, ottan az tőbbijs vtanna, sem eleit, sem vtollyat nem gondoluan semmi iatekoknac. Illyec az őreg emberek is, mihent meg zaiosodnac, akar Predikator, akar itelő Mester, akar biro, akar Feiedelem legyen, Ezer bolondsagot ůznec: Ki barat tantzot kezd, ki tapogatos tantzot Es azba mind fůlet, szaiat, orrat, mellyet, czeczet, mínd talpig el tapogattya, Es vgy izgattya az Sàtan soc fele fértelmessegre. Az vtan sőuen tanczot, Es olly tantzot, hogy az laboc kőzőt által vetic az kezeket. Nemelly az fele őrdőgi mulatsagotis talaltac, (905 = 909) hogy egy mas kezet veriec, es őc hegyes, auagy sarkantyus gyűrőt czinaltac, es vgy ůtic az leany kezet, hogy az vér ki iů az tetemekből.

Ektelen tantzoc

Bor ital modgya

Az bor italhoz kedíg, ezer álnoksagot talaltac, imez amaz io szerenczeiert. Arra hegedőt vontat, trombitat fuytat, hogy hamar hamar meg idgyac: Ezec kőzt kedig száz ezer diczőkedesec, kérkődesec, ki íoszagaual, penzeuel, ereieuel, okossagaual, vitessegeuel, ki egyuel massal, végre ůstőc vonascc, szitkoc, gyolkossagoc, vtol pokol es őrőc karhozat helyec.

Papok tantza.

Az Pispekekis szerznec niha menyegzőket, hol hugokat, hol leanyokat hazasittyac, hol az kiket szerettec, szolgaioknac szerzic, Es el hiynac fő fő nepeket, es tantzolnac is az pilessel es az Pap kőntessel, Es ot szemlelnec mint az Oroszlanyoc az Iuhokra. Sőt vagyon arra valo szolgaiokis, hogy el izentetnec az fő aszonyoknac: Az mellet szőrnyů lator szoc, es ektelen szitkoc iů ki szaiokbol.

Az kiket meg vakitot az Satan, czac rőhőgic ezeket. De az kic felic az WR Istent, sirnac az szegeny emberi nemzetnec (909 v°) romlasan, Es kőnyőrőgnec az Istennec, oltalmazza őket szent Lelke által.

Psal. 145. Exibit spiritus eius et reuertetur in terram suam, In illa die peribunt omnes cogitationes eius.

En valamíkor lakodalmasoc kőzőt vagyoc, sőt czac valami akaratos emberekre tekínczekis, mindenkor az forog eszemben: Ezec ez nępec mayd mind meg halnac: Es azkor mind bűdőssec lesznec, Az feiec kaponaia kopasz czont lesz, es hol imit, hol amot heuernec, minden tetemec az férgec kőzőt. Az mit most fitogatnac, az mayd semmi lesz, Az melly fogokal ragottac az vendegsegbe az rutul ki ficzorodic, az szemec ki apad, az torkoc, hasoc el rodhad. Ha kedig Istenhőz meg nem térnec, az őrdőgőkhoz hasonlatos vtalatosoc lesznec min őrőckè. Azert mikor kőztőc vagyokis mindenkor predikalloc, Mikor kezdig el zaiosottac, halgatoc, De hogy meg iozanodnac, ismet kit intec, kit feddec, őc mikor kérnec hogy meg boczassam nekic dolgokat, En azt felelem: Ne engem, hanem kőuessetec az WR Istent, es az vgyan valoba legyen, Mert soc vétec nekůl nem volt az ti lakodalmotoc. En magamualis igy baylodom mindennapi esetimbe. De im szoloc őszue elegyedet bűnőkrőlis.

(910) Oeszue elegyedet búnókròl.

Meg ne nevessűc egy masnac bűnet, Mertha egyic nincz te benned, talam masic vagyon.

Nem arra adom ezeket előtekben, hogy egy mast meg neuessűc, Mert lattam nagy fő embereket, hogy egybe egyic bűn, masba masic bűn felőtte erős volt, Es nem tudot semmi keppen ellene állani.

Balas Pap igen haragos:

Huztba egy vén Balas Predikator, io iambor igaz tanyito vala, de igen hirtelen haragu, es olly kemeny mérges, hogy vgyan fogat czikorgatta bele, es kopogot az szaiaual miatta, mint az meg szelesedet hall, uagy egyeb állat. Kit erőssen bant ő magais, De nem birhatta meg magat, ki miat soc kartis vallot, czelede kőztis. Predikaciobannis miatta magat nem tutta meg mêrtekelni. Soc fő vitezeketis, tizttartokatis, wrakatis lattam haragosokat, kibe az ki meg birhatta magat, nagy hasznat vőtte.

Starai Mihaly:

Starai Mihalyis noha értelmes es tudos ember, es sokat epitet Magyar orszagban: De őtetis meg biria niha az harag,

niha az boris. Kiról Gabriel Deac ezt beszelte : Hogy midőn egy menyegzőbe szepen tanyitot volna, es az wraimot intette volna iozan é-(910 v°)letre : Hogy le ůlnec, Egy fő legeny vduari rauasz es czuff, veszi eszebe, hogy az iambort kőnyű el áltatni, veszen azert egy ezůst itzes kannat kezebe, es szepen kezd kőn[y]őrgeni, hogy nagy feiebe, az egy kannatskat engedne meg, hogy az kire akarna arra kőszőnne, Az Predikator mond : ám bator az egyet. Mond az : Tehàt io Mihaly wram read kőszőnem. Es el kelletic venni, Az vtan szabad lesz az tőbbinekis egy egy kannatskaual el kezdenim de az vége hanyadic volt, meg nem irhatom. Ezből aztis tanuld, az eszesis melly hamar meg czalatic : aztis az őrdőg minemű mulatsagual vídegellye az embert az bűnre, es egy vtan szaz bűnt sóz őszue.

Tanusagat

Iosa Deac igen fősueny.

Egy Iosa Deac io tudomanyos vala, mind Deac, mind Gőrőg irasba, mind polgari mind Egyhazi dologba : De ha tiz ezer forintya volnais, egy forintot el nem kőltene nagy sugorgas nekűl : Eznec soc kinya es nagy karais voltac az fősuenyseg miát.

Nemellyec igen buiac:

Viszont sokat tudoc kic mértékletes életűis volt, bőlczis volt, kegyelmesis es kőnyőrűlő, es czac tiz pénze voltis az szegenyeckel kőzlőtte. Es egyebbe mindenben (911) ieles ember volt. Czac hogy az nagy geriedezes langozot benne, es miatta tőrte fagatta magat, De nem talalt modot mint álhasson ellene. Hát ne neues te senkit, hanem vide manticam à tergo.

Trahit sua quemque voluptas

Czuda oltalmi ezec Istennec.

Szoltam ieles embereckel kíc azt beszeltec, hogy soc ezerszer vőtte eszeben, hogy el eset volna kűlőmb kűlőmb bűnőkbe, De szinten vgy rantogatta kí Isten belőle, mint az kic el si[l]lyetec az vizbe, es immâr nyeledeklic. es ůstőket rantuan, ki vonnyac, Azonkeppen az őrdőg kezebőlis, Ez vilagnac soc haboruibolis sokszor mentette ki az Isten, Egy ez fele gyakran eneklette imez szokat : Ha te meg nem tartaz wram Isten, hiaba vigyaznac az mi szemeinc. Es azt monta : hogy noha mind tőmlőtzbe tartatot, mind halalos betegsegebe volt, mind halalra tartottac egy nihanyszor, kiből midőn Isten ki szabadította, eleg nagy őrőmmel adot halat rola : De soha dragab semmi nem tetůt, mint mikor az őrdőg sokaig kisirgette, es tsac nem el eytegette az bűnbe, es azba meg tartatot : az tettzet leg dragabnac : Azert, hogy, mig az bűnre izgatodot, addig vgy tettzet, hogy (911 v°) őrőc pokolrais kel miatta menni. De hogy meg menekedet, meg bizonyosult őrőc iduőssegebe. Es az ő lelki furdulasa meg menekedet soc fele kinoktul.

Szeredi czudalatos nagy dolog.

Ezről most 1578. eztendőbe, Bodog aszony hauaba lőt dolgot mondoc. It az en varosomban Szeredben, Sempte mellet, vala egy parazt Istenfélő ember, ki az Isten igeiet igen nagy szeretettel, halgatta, haza népetis, idegentis tanyitot arra, életibennis igen iambor, masnakis io pelda ado volt, io munkas es dolgolodo az ő tiztibe, szegeny bodnar. Ha tzac egyszer meg reszegitőttekis, sirt miatta, Tőb soc iois volt benne. Ez betegszic meg, es az őrdőg kezd gonosz tanaczokat adni neki az Isten felől : Hogy az mit hallot az nem igaz, az CHRISTVS meg valtsaga

semmi, czac kőltőt dolog, Az őrdőgis vagyon olly hatalmas mint az Isten, az kit akar el veszen Istentűl, Ez gondolatoc kőzt, bele buic az Satan, Es ő belőleís ezeket kezde mondani, Sokan gyűltec hozza : Emlekeztetec hogy lam az előt az Isten igeiet szeretettel halgatta. De ő belőle az őrdőg igy felelte, iob volt volna ha nem hallottam volna. (912) Ha montac : Lam io hitű ember valal, azt felelte, azkor volt az, Ez fele szo kőzőt niha nagyot fohazkodot, es monta : Edes Istenem Ezen meg őrűltec, az kic vele szoltac : Es montac : azba bizzal : Az őrdőg ottan valazt tőt belőle, Miert biznam? Mondottac : Mert meg valtot az CHRISTVS. Felelt az őrdőg, meg valtot amaz Batyam botskora. auagy amaz kementze, Ez fele soc szo kőzt, siruan kialtotta, hogy az őrdőgőc, el iőttec es őtet őrőc kinra viszic. Kért ennyi, innya, de mikor oda vittec, azt monta : kenderrel, szőszuel rakua à hásam, es torkom, es semmit el nem nyelhetet, es egy nihany nap nem ehetet ihatot, de igen ehezet, szomiuhozot. Ezeket meg mondac ennekem : En eszembe vőm, hogy az őrdőg szol ki belőle, Mert az sziue niha Istenhőz fohazkodot. Azert ìntőttem iambor parazt polgarokat, hogy érőtte míndnyaian előtte es vele egyetembe imatkozzanac. De sokaig ezt felelte hogy mongya, de nem bizic benne. De midőn nem tagitanac az io intest, es kőnyőrgest, azonba az WR kőnyőrűle rayta, es ő maga hiuattatot hozza, Szepen meg gyont, (912 v°) es mikor az WR Vaczoraiat szolgaltattam neki, ő maga kezebe vőtte tűlem az WR kenyeret, es igy szolt : Hiszem hogy az en wram Iesus CHRISTVS en érőttemis adta halalra az ő testet, es ezt meg eszem az ő halalanac emlekezetire, kiuel egy testeis leszec. Azonkeppen az pohart kezeben veuen, magat szepen biztatta, hogy az CHRISTVS vére az ő bűne boczanattyaraís, ki ontatot, es az WR vére ő vele egy vérre lenne. Es azt annac emlekezetire es hala adasra, meg inna az ő gyenge hitinec erősitesere.

Vallasa:

Comiatin.

Comiatinis Forgats Istvan felesege igy iart, ki szinte halala előt egy oraual monta : Imè az wr el kűlte az ő Angyalit, es el futanac az pokolbeli seregec, es nagy hala adassal lelket Christus által aianlotta az Atya Istennec.

Hasznai:

Egrenis egy igen Istenfélő aszonyi állat igy iart. Azert ha valakit latunc, hogy az Isten az őrdőg rostaiara ereztet, Ne itellyűc, hanem inkab mijs féllyűc : Istenhőz tériűc, azokért ìmatkozzunc. Mert az mi wrunc Iesus Christusnac Istenì ereie, az mi erőtlenseginkben tettzic meg, mind az bűnőn, mind az halalon, mind az őrdőgőn.

Sennyei kisirteti

(913) Sennyei Ferentz azt beszelte ennekem, hogy felesege halala vtan, aszony ember kepebe es leanzoc kepebe emetteis eleibe iűttec, az Satanoc. Niha mikor imatkozot, az setetbennis hatra rantottac az ősz haiat.

Lo kepeben lőt kisirtet:

Dioszegen ide egy mély főlden, egy, bizakoduan kereztyensegeben, fel fogadgya hogy az falun kiuűl valo kapolnabol éyel el hoz egy ember feiet. Louon megyen oda es meg kőti az tzínterimnel, De mikor meg térne, talallya harmad magaual az ő louat. Ezen meg félemlic, Es le teszi az ember feiet, es fel űl az

ő maga louara. Talam ha az mas fele lora űlt volna, meszeb vittec volna. De imè az Isten mint tanyittyais, oltalmazais az embert.

Regi:

Regen lőt ez, hogy egy ember fogadasba nagy pénteken az feszűlet koporsoiaba éyel be űti az ő keset, es az setetbe oda szegezi az kőntőstis, hogy el indul meg randul, es ijettebe meg hal. Egynec bűntetesen sokat tanyit az WR Isten, Hogy ki ki szűksegest miellyen.

(913 v°) Ezec legyenec most rőuid beszedinc az fősuenyekről, tekozlokrol, es őszue elegyedet bűnőkről es kisirtetekről.

Intes,

Többeket masut iedzettem, teis hally, lass naponkent, es ha Istent szereted od magad minden fele bűntűl, es azoc mellet fő keppen az szorgalmatossagtul. es torkossagtul, kiből paraznasagis szarmazic, meg emlekezuen à mi wrunc Iesus Christusnac imez inteseről: Luc. 21. Meg óyiatoc magatokat. hogy az ti sziuetec meg ne nehezedgyec tobzodassal, reszegeseguel, es ez vilagi életre valo szorgalmatossagual: Vigyazzatoc minden időbe, hogy álhassatoc az embernec fia előt. Eleg bolondoc es romlottac vagyunc mi magunktulis, bár ne bolondiczuc meg iobban magunkat. Es igaz eleg nagy az ördögi gyűhősseg raytunc, bár többe ne keuernűc magunkat. Kit hogy megis iobban eszedbe vehes, Im elő szamlalom mind az egez vilag Czaszarit, es az Magyar orszagi Kiralyokat, hogy lassad egynihanyanac dolgabol, mínd eleitűl fogua, melly nyomorult volt ez egez vilag az ördög miat. Most kedig leg inkab, közeleb leuen az itelethőz.

(914) Ez egez vilagon valo Czaszaroc es Magyar orszagi Kiralyoc neuezeti.

Mind ezekről azert ertekezel, hogy lassad Adam mibe hozta ez vilagot. Es melly nagy draga az Christus altal meg szabadulni az bűnből, es az bűntetesből, ez vilagbol es az karhozatbol. Szent Palis az melly Epistolat ir Romaba előszer, azt bizonittya, hogy mind az Sidoc, mind az Poganyoc bűnősec:.

Soc dolog ez vilagban minden rendbelieknec bűnőc: Kit senki elegge feiebe nem foghat: Még czac az nagy feiedelmekről is az Czaszarokrol czac az kiket meg irtanakís tenger dolog. Kikről noha en nem irhatoc, De az iras oluasokat kérem oluassanac roloc, az nagy Nemrottul fogua (ki az viz őzőn vtan szaz esztendőuel kezdet wralkodni) Minemű Czaszaroc voltac: Azoc közőt ki keues volt Istenfélő Sőt minden gonossagnac feiei voltac. Ezer fele baluanyozoc. ezer fele paraznac, es soc hitsagnac czelekedői voltac, kiket azert vegy iol eszedben, hogy lassad az ördög es Adam mint veztette el ez vilagot, Minemű bűnben es bűntetesben keuerte, Es azert melly igen szűkölkettűnc mi az Christus segítsege nekűl. De im most czac az neuekről szoloc, es azoc mellet egy keues bűnőkről, te masunnan érts többet. Ezec az neuec,

(914 v°) Első Birodalombeliec.

Az első Czaszaroc Niniuebe, es az vtan Babyloniaba lakoztac.

Az első Niniuebeli es Babyloniai birodalomban: Nemrod, Ninus es az ő felesege Semiramis: Ez fiaual, végre loual férttőzedet. az vtan Amraphel: Sardanapalus, Ez leany módra

festette ortzaiat, czac Leanzok közt heuert, torkoskodot es buialkodot.

Ezec Niniuebe lakoztac, âz vtan Babyloniara kőlt az Birodalom, ottis szörnyű kiralyoc voltac.

Phul Belochus. Phul Assur. Salmanassar, Senacherib, Ez szidalmazta az WR Istent, es ennec nepet vagta le az Angyal. Asarhaddan, Merodach, Ben Merodach, Ket Nabuchodonozor, az egyic ökörre valt volt het eztendeig: Euil Merodach. Baalsar, Ez egy lakodalomba midőn szidalmazna az élő Istent, egy kęz meg iria veszedelmet mind orszagostul. It volt vége az Chaldeusoc es Assiriusoc birodalmanac, az első birodalomnac.

Ezen közbe tiltul ez vilag szerte soc tőb feiedelemsegekis voltac, Mint à Sido orszagban az Isten nepenec kiralyí, De azoc köztis igen keues volt, ki magat Isten tőruenyehoz (915) szabta volna, kiualtkeppen az Israel Kirali, kic vezten veztec, Az Iuda Kiralijs soc keppen ostoroztattac, de meg tartatot az Dauid nemzeteiert, addig mig az CHRISTVS azbol szűletetnec, iollehet nem kiralysagban, czac szegeny rendben.

Ægiptombannis soc fele kiralyoc voltac. Romasagbannis soc fele Consuloc es Tizttartoc, Polgarsagoc, es Birasagoc, kiknec Historiaba szaz ezer örnyűsegec vadnac.

Masodic Birodalombeliec.

Ez Czaszaroc Persiaba lakoztac:

Az masic birodalomban az Persiaiba kezdet Czaszarkodni, Cyrus, Cambises, Darius, Xerxes. Artaxerxes, Darius Nothus, Artaxerxes Mnemon, Artaxerxes Ochus, Arsanes, Darius. Ezekről nagy czuda dolgokat oluashatz.

Harmadic Birodalombeliec:

Alexander Gőrög, Macedoniai volt:

Az Harmadic Birodalomba az Macedoniaiba kezdet wralkodni az nagy Alexander kinec elei es dedősei voltac: Hercules, ez meg gyűhőssedet, es magat, gyermekit meg ölte, Hyllus, Cleodrus, Arístomachus, Te-(915 v°)minus, Perdica, Argaeus, Philep Kiraly volt az apia Alexandernec, Ez Sandor czac tizenket esztendeig birta è vilagot. Ez is elein noha io modon kezdette magat tartani de végre rut torkossa, es paraznaua valt, Duskat nyoltz itzeig iuot. Sokan fő szolgai közt az lakodalomba meg holtac. Ieles fő vitezit reszegsegebe által verte, es az vtan siratta, mint az Crocodillus, Es à mint hasanac kereste keduet, vagy veszet méreg miat. ő vtanna wralkodot, Cassander, ket Antigonus, ket Demeter, Philep, Perseus.

In magnis viris extingui sapientiam et virtutem triste est.

Ezec vtan Syriabannis soc fele fele fulkodot pogan Kiralyoc lakoztac, kic ellenkeztec az Isten nepeuel.

Negyedic Birodalombeliec.

Ezec mind Romat, mint Constantinapolt birtac.

Az vtolso Romai Birodalom, kezdetet Iulius Czaszaron, az vtan volt Augustus, Ez ideiebe szűletet az mi wrunc Iesus Christus. Harmadic Tiberius, Ez ideiebe feszitetet az WR CHRISTVS.

Negyedic volt Caius, Caligula. ez harom hugaual lakot, kepet Ierusalembe imattatta. Ezec vtan voltac Claudius, Domitius, Nero, ez édes anyatis fel hasitatta, hogy lassa hol fekût, ket feleseget meg ôlte, Szent Petert, szent Pált meg ôlet-(916)te, soc szôrnyûseget czelekedet, magatis firfiuual gyalaztatta. Vtanna volt mas Nero, az vtan Vespasianus, ez vtan Titus, Ez rontatta el Ierusalemet, Ez vtan volt Nerua, Traianus, Adrianus, ket Antonius, Commodus Pertínax, Didius Iulianus, Seuerus, Antonius Bassianus, Popilius, Macrinus Varius Heliogabalus. Alexander Seuerus, Maximinus, Gordianus tertius, Philipus Arabs, Detius, Valerianus, Gallileus : Flauíus Claudius, Valerius Aurelianus, Tacitus. Valerius Probus, Carus Narbonensis. Diocletianus, Constantinus Magnus, Constans Imperator, Constantius Imperator, Iulius Apostata. *Ez midôn szidalmazna az mi wrunc Iesus Christust, es vegre altal lônec nyillal, ki ragadgya, es az egre fel veti maroc veret, monduan: Aha, meggyôzel Galieabeli.* Az vtan volt Iouinianus, Valentinianus, Valens, Gratianus, Theodosius, Ennec ket fia, ket fele kezdettec Czaszarkodni, Archadius Nap keletre Constantinapolba. Honorius nap nyugatra Romaba. Ezec vtan volt ôtuenedic Czaszar Theodosius, az vtan volt Theodosius Secundus : Martianus Romai, Leo, Constantinapoli (916 v°) Zeno, Anastasius. Iustinus, Iustinianus, Iustinus Secundus Constantinapoli. Tiberius Mauritius, Phocas, Heraclius. Ezec Constantinapoli Kereztyen Czaszaroc voltac, Ez tayba Christus wrunc szûletese vtan 640. eztendôbe Machomet Tôrôc hitet tamazt. Ezec vtan volt Constantinapoli Czaszar Constantinus, 4. Heracleonas, Constans, Constantinus 5. Iustinianus secundus, Leontius, Absimarus, Philippus hetuenedic Czaszar, Anthemius, Theodosius, Leo tertius, Constantinus sextus, Leo quartius (!), Constantinus septimus, Ireneuel anyaual birtac az Czaszarsagot, az vtan czac az anya, ki fianac az szemet ki vaiatta az birodalom kedueiert.

Dan. 2. Irene aszony birodalma vtan valoba ket fele szakad az Czaszarsag, â mint Daniel hasonlitotta ket labhoz, Mert Irene nagy Carollyal kezd àlkodni, hogy Caroly bíria Romaual nap nyugatot. ô marad Constantinapolba nap kelletre. Az elôttis birtac ket fele, de ismet egyre szallot, De Nagy Caroly vtan nem : Azert kûlôn szamlalom elô enis ôket.

(917) Constantinapoli Kereztyen Czaszaroc neue.

Nicephorus hetuen nyoltzadic Czaszar, Ez az Saracenusoknac adót kezde adni Constantinapolbol : az Bolgaroc az feiebôl pohart czinaltac. Oe vtanna Stauracius nem ád adot. Michael 2. ez valoba el végezi Nagy Carollyal, hogy ô biria Constantinapolt : Nagy Caroly Romat. Leo 5. volt az vtan Czaszar, Michael Balbus, Ierusalem ez táyba kell Saracenusoc kęzere 830 eztendô fele, Az Magyaroc kezebe kedíg Tót orszag, Horuat orszag. Bosznasag. Theophílus : Ez minden kepeket el tôret, tizta es iambor eletû

volt, Michael tertius, Basilius Macedo. Leo sextus, Alexander, Constantinus octauus, Constantinus nonus. Nicephorus secundus, Ioennes Zimesceus, Basilius ôczeuel, Constantinussal. Ez tayba 1010. eztendô fele, Ierusalemet az Tôrôkôc el veszic az Saracenusoktul, ezekis Mahomet hitit tartottac. Constantinus ô maga biria, ô vtanna Romanus Argiropolus. Michael quartus, Michael 5. Constantinus Barat, de felesege volt, Zoe. (917 v°) Isacius Constantinus 12. Eudoxia, Romanus 2. Michael 6. Ezt harom fiaual meg veric az Magyaroc, Nicephorus 3. Alexius Caloioannes, Emanuel szaz hetedic Czaszar Constantinapolba. Alexius, Andronicus, Isacius 2. Alexius Heinrichus. Balduinus. Petrus Altisiodorensis. Robertus. Balduinus. Míchael Septimus. Andronicus 2. Caloiannes. Ez tayba Amurathes Tôrôc Kiraly igen meg szorongattya mind az Gôrôgôket, Olahokat, Magyarokat, ês Nemeteket, de meg veric az Magyaroc, Az vtan ôkis Varnanal igen meg verettec 1444. Ioannes secundus. Constantinus 13. *It keel Tôrôkre az Czaszarsag, Mert Mahomet Tôrôc Czaszar Constantinapolt meg veszi, Ki Constantinus Czaszart minden nepeuel le vagia,* 1453. *eztendôbe. Az vtan tamad Mathias Kiraly ôt eztendôuel.* 1420.

Tôrôc kezd Czaszarkodni 1453.

Tôrôc czaszar volt Constantinapolba, Zizimus, es Paiazaites, es tôbbec, etc. Selimus, Solimanus, Ez mí idônkbe ôli meg Laios Kiralyt, Beczet meg szallya, Budat Magyar orszagual el foglallya, ô vtanna értûnc ôt Tôrôc Czaszart, Kic Constantinapolí birodalom elôttis Tôrôc Kiralyokat tartottac. Elsô volt Ottomanus 1300 Masic Orchanes, Amurathes 3. Paiazates 4. Ma- (918)-chomet 5. Amurath 6. Machomet. Ez foglallya el Constantinapolt. De soc dolga volt Scandenbeckel, Gôrôg vitezzel, Es Hunyadi Ianossal.

Immár érczûc az Romai Czaszaroc neueitis.

Romai Czaszâroc neue.

Nagy Caroly ô maga kezde Romai Czaszarsagot birní 801. eztendôbe. ô vtan*na* volt Ludouicus, Lotharius, Ludouicus 2. Carolus Calûus, Ludoiucus 3. Carolus Grossus, Ludouicus 4. Conradus, Henricus. Ottho 2. Ottho 3 : Heinricus 2. Conradus 2. Heinricus 3. Heinricus 4 Heinricus 5. Lotharius 2. Cunradus 3. Fridricus Barbarossa, Heinricus 5. Phillippus, Ottho 4. Fridericus 2. Rudolphus, Adelphus, Albertus, Heinricus 7. Ludouicus 5. Carolus 4. Wenceslaus, Robertus, Albertus 2. Fridericus harmintz hetedic Romai Czaszar, Maxímilianus. Carolus 5. Ez mi idônkbe kezdet Czaszarkodni, vtanna volt az ôcze Ferdinandus, az vtan az ô fia Maximilianus, Most annac az fia Rodolphus.

Ez romlando vilag helyet, mas tamad: Dan. 2.

(918 v°) Illy szômelyec birtac ez vtolso Negyedic Romai birodalmat. Melly végre, ket reszre szakada, kit Daníel még az elsô Birodalomkort, Nabugodonozornac meg prophetalta vala, Midôn az egy nagy embernec kepebe, latna mind ez vilag állapattyat : De egy kis kôuetske fel neuekeduen vgy ûti, hogy mind el romol. Ezt magyarazza Daniel à mi wrunk Iesus Chris-

tusra, ki ez vtan mas ôrôcke valo orszagot szerez, mellybe ôrôcke valo igassag lakozic.

Miert romol el ez vilag.

Ez kedig el romol, azert : mert bûnnec orszaga, kit hogy iol meg ismerhes, azert kezdettem az ô soc vndoc Historiaiba egy níhanyat elô szamlalni, de inkab mind idônkbeli dolgokat.

Miert irtam ez neueket ide.

Ez neueket kedig azert szamlalom elô hogy ezeknec Historiait oluassa meg, az kinec adatot az értelem, Es onnet lasson soc szôrnyû dolgokat.

Tellyeseguel meg romlot ez vilag: De ha mi io vagyon benne azt wyonnan epitette Isten szent Fia altal.

Iollehet kôztôc soc nemes dolgokatis talal, Mert Isten az ô hiueit birta szent Lelke által, es nem hatta az bûnt bennec szinten vgy wralkodni, mint az romlot termezet (919) keuanta volna. Azbol penig díczeriec ô felseget.

Summaia az fô tanusayinknac:

Mind ez soc Historiaknac irasi kedig arra valoc, es az en soc beszedim arra mennec : Az emberi termezet miczoda ô magatul, Kiualtkeppen ha el hagyatic Istentûl, Es ha az ôrdôgnec kezere ereztetic : Es hogy meg ismeriûc, annac gyûhôssege mi legyen kôztûnc.

Oerdôg gyûhôssegi.

Hogy mint az hálot az kic meg vetic az vadaknac, es az vadaszoc nagy okoson be keritic, es agyon veric. Illy ô éyel nappal mind ez egez vilag szerte. De Isten az ô szerelmes Fiat, az mi wrunc Iesus Christust adta óltalmazoul ellene, az ki megis fizetet minden bûnôkrôl. De vgy rendeltetet, hogy az kic benne bìznac, azoc éllyenec az ô io teteuel, Arrais segitsen ô szent felsege. *Immar az Magyar orszagi Kiralyok neuetis elô szamlalom.*

Christus otalma.

Magyar Kiralyoc neue.

Elsô ki iôues vtan.

Athila leg elsô Kiralyoc volt az Magyaroknac, Scythiabol hogy ki iôttec elôszer hat Capitansag alat, Kit tôttec Kirallya az birodalom vtan 28. eztendôbe, Christus szû-(919 v°)letese vtan, 401. De ket fia Aladarius és Chaba, nem álkodhatanac, es visza tére Scytiaba hatuan ôczeuel es soc Magyarockal.

Mas ki iôuese vtan:

Masodszor Het Capitansag alat ki iôuenec, Christus szûletese vtan 744. eztendôbe. Athila vtan 301. Fô Capitanyoc Arpad vala, az nemze Zultant, ez Toxont, ez Geytzat es Mihalt, Geytzanac fia Istuan volt elsô Coronas Kiraly Magyar orszagba. Masic volt Peter Kiraly, Az vtan Aba, Andras, Bela, Salomon, Geytza, Szent Laszlo, Colomanus. Tizedic masic Istuan Kiraly. Az vtan Bela 2. Geytza 2. Istuan 3. Laszlo 2. Istuan 4. Bela 3. Imre, Laszlo 3. Andras 2. Bela 4. Istuan 5. Laszlo 4. Andras 3. Wenceslaus, Otho, Caroly, Laios, Maria, Caroly 2 Sidmond Maria férie, Albirt, Laszlo, Wladislaus. Mathias Coruinus, ez volt harmintz negyedic Magyar Kiraly. Wladislaus 2. Laios 2. Ianos Zapolyai, Ferdinand, Maximilianus, Rodolphus, ez negyuenedìc Magyar Kiraly. Ennec az ô Atyanac ideiebe emele fel Isten egy szegeny atyankfiat, Somlyai Batori Istuant Lengyel Kirallya, kit mikor kôuetsegben volna Maximilianusnal, czuda (920) proba alat szoktata Isten, Mert az melly kôuetsegbe el kûldôtte vala az Erdeli Ianos Wayda, azt hire nekûl az ô wra fel

1001: *Elsô Kiraly Istuan*

1458.

1576. *Lengyel Kiraly Magyar nemzet Batori Istuan.*

bontotta, es Tôrôkhôz atta magat, mig kôuetsegbe iart. Ez miat harmad fel eztendeig volt Beczbe fogua, az Szaruashaznal, De az, az tôb probai kôzt arra valo volt, hogy iobban tanulna wralkodni az tûres vtan, es meg beczûlne mint Dauid, hogy iuh akolbol rantya fel Isten az ô Kiralyi szekere. Es nekûnkis meg mutatna, hogy ô tûle Istentûl fûg az birodalom.

Qui nescit pati, nescit dominari:

Mas fele Kirâlyokrol.

Ez Magyar orszagi Kiralyoc neue mellet, az értelmesec iol mielnec, ha tôb orszagoc Kiralyinac meg iedzic neueket, Német, Spaníol, Francia, Gallia, Lengyel, Suetia orszagoknac minemû Kiralyi voltac.

A kinec adatot értelem, io es nagy bôlczeseg, igazan meg érteni Isten mit prophetaltatta Rut het Coronas feiû Sarkanrol, Apoc. 13. Ismet Daniellel az tiz Szarwrol, Dan. 7. A kinec esze vagyon ércze,

(920 v°) Ezekbe mind ez vilag, mind à hiuec, mind az hitetlenec állapattya czuda mély értelemmel ki ielentetic, Azis : Roma mint vezte el elsô birodalmat es mint szallot ket fele Czaszarra. De azert ô benne egy vtalatos Kiraly tamadna, ki magat Isten gyarant tizteltetne, Es az nagy birodalmat venne az szenteken egy ideig. Ezeket oluasd Dan. 7. 2. Tessal. 2.

Ez iele Papa kiralyoc voltac immar Romaba ket szaz nagyuenenen ez ideig.

En most czac azert emlekezem roloc, hogy ha érteni akarod, ez vilagnac minemû tôb szôrnyûsegi voltac. meg érthed ezeknec Historiaibol.

1578 : *Iollehet nem minnyaian egy gyalazatban:*

It penig eszedben vôd azt : Hogy minden orszag, es minden birodalom es feiedelemseg, ô magaba io : Mert Istentûl vadnac, De soc emberec gonoszul éltec véle. Az arany Lantz az parazna lator nyakabannis vgyan arany Lantz es draga, De az szômely vtalatos: Igy az birodalomis es feiedelemseg draga, szep. es tiztesseges akar ki biriais. De mikor ollyac biriac, Mint Abraham, Moyses, Iosue, Dauid, Salomon Ezechias etc. azkor leg dragabbac. De ezec igen rítkac : Hanem nagyob resze ez vilagnac czac az nagy szôr-(921)nyû bûnôkben heueredet, Azert latuan miben áll ez vilagnac szôrnyûsege, ne legyen nehez, hamar ki kôltôznû[n]c innet, Es mennûnc az mi wrunc Iesus Chrístusnac ôrôc orszagara, kinec soha nem lesz vége, Holot fel epûlûnc hozza hasonlo igassagual, szentseguel, ôrômmel, es diczôseguel, kit engedgyen megis ô szent felsege. Amen.

Ezekbôl nem szidalmazom az birodalmat es feiedelemseget. Rom. 13.

Luc. 2:

Hasznai ez soc ôszue elegyedet, io, gonosz, rut, szep Historiaknac.

Sokan soc fele iteletet tehetnec ez ôrdôgi lator vndoksagokrol valo irasomrol. Nemelly mosolygani fogia, nemelly szidalmazza, nemelly iszonyodic bele, nemelly keueset, nemelly tôb értelmet veszen felôle : Az testi batrac, az iatekosoc, az ihogoc, vihogoc iatzodozuan mosolyogiac nemellyiket. de azoc sem mindeniket : Az latorsagban merûltec kic szeretic az baluanyc-

Quot capita, to sensus.

Alijs odor mortis ad mortem, alijs odor vitae ad vitam.

zast, es az ektelen paraznasagot, es az telhetetlenseget, szidgyac : es finnyalkodua szolnac rola, czac azert hogy tessec, hogy már ǒe nagy iamboroc volnanac, maga kep mutatoc, es titkon valo latroc.

(921 v°) Az kic czac most kezdettec meg ismerni az ǒrdǒg kisirtetit. azoc iszonyodnac bele : Az kic kedig el epettec es el farattac, az ǒr[dǒg]uel valo hartzolas miat, azoc vigaztalast es batorsagot vesznec belǒle, latuan hogy nem czac egyedǔl vadnac az ǒrdǒg kisirtetibe. es fel indulnac megis nagyob vigyazasra, es szǔntelen valo kǒnyǒrgesre, à mint az wris inte az ǒ draga Apostolit : Mindenkor imatkozzatoc, soha meg ne faradgyatoc : vigyazzatoc es imatkozzatoc, hogy kisirtetbe ne essetec, Az Lélec kęsz, a test erǒtlen. Nehez nemis illic mindennec kedue szerint szolní.

Luc. 18.
Matth. 26.

Difficile est in dicendo omnibus placere:

Az kelletlenec es izetlenkedǒc tarczac dolgokat, Az értelmesec es meg keserettec vegyec imilly hasznat ezeknec.

Egyic haszna: hogy á bǔnt ismerteti meg:

Az en igyekezetem mind ez Historiakban ez vala : Hogy Adam esete vtan valami bǔnt szerzet az ǒrdǒg, azt mentǔl szǒrnyebben lehetne, vgy mutatnam meg : Ez az oka, hogy az fele vtalatos bǔnǒketis, kiket említení sem volna mélto, az ǒnnǒn vndoc neueuel neueztem meg : meg kǒutetuen az iambor szǒmelyeket. Iollehet ektelen (922) nemellieket ki mondani, kiualtkeppen gyenge szǒmelyec elǒt. De nem annyi ektelen ki mondanì, mint meg szerzeni. Sǒt miert hogy az pokolbeli ǒrdǒg immár meg szereztette, az mi meg lǒt, ki kel kialtani olly szǒrnyen à mint lǒt. Erről czuda dolgokatis talalunc, Isten paranczolattyabannis : Hogy Oseas Prophetanac ezt paranczollya, hogy ǒ maga venne maganac kurua nemzetből valo feleseget, es azoktul szǔlne fattyu fiakat : Ezert, hogy midǒn az nep rea szolna, es ǒtet vtalni kezdennec az ǒ kurua tarsaert, es fattyu fiaiert, ǒ oztan azt teritene es harítana ǒ reaioc, hogy à mint latnac, hogy ǒ benne vtalatos az : Igy lǒttec ǒkis vtalatossocka az Isten elǒt, kítǔl el szakattac mint paraznac, az idegen baluany Istenekhǒz. Ezt nemellyec mondgyac hogy czac latas szerint lǒt, nemellyec valonac, es ezzel mentic hogy nem vétkezet, mert szabad Isten ha ǒ mast paranczol az ǒ paranczolattya ellennis, Mint Abrahamnac hogy fiat meg ǒllye, es az Sidocnac hogy el orozzac az Ægiptombeliec kazdagsàgat. Tǒb Prophetaknakis paranczolt Isten kǔlsǒ keppen valo iszonyu dolgokat.

Ose: 7:

Esa: 20.

(922 v°) Mint Esaiasnac : hogy az nep elǒt mezitelen ala s'fel iarna. es az ǒ maga testen szem latomast ki predikallana az nepnec szǒrnyǔ vétket, es rea iǒuǒ ostorat. Kiket sokan czufoltac es pǒktec : De az kic meg értǒttec Isten miert paranczolta azt nekik, féle(le)mmel es rǒzkeręssel tanultac, meg têrest belǒle. Teis azert ha értelmes es iambor vagy, ne pǒck az ektelensegnec irasat, hanem pǒkied azt à Satan ǒrdǒgǒt, à ki mieltette, es az ǒ tagiait, az kic által az ektelensegǒket mieltette, es félly hogy teis igy ne iary. Ha engette volna az szemermesseg, szǒrnyebbeketis neueztem volna : De soc ektelensegǒket az ǒrdǒg tagiainac czac wyal mutattam. Sokan belsǒ titkos vndoksagok miat, vagy artzul vagatnac vagy orrat metzic el, vagy frantzusoc, vagy bakok, szantac, kiket Isten azert adot reaioc, hogy ki tessec azbol az ǒ titkon valo latorsagok, es ǒkis pironkoduan meg térnenec ; masis reaioc nezuen meg iszonyodnec. Vgyan nem lehet ezbe egyeb, Isten szauais ez : hogy nints olly titoc, kinec ki nem kel ielenedni.

Nemelyec miert neueztettec.

(923) Hogy penig nihol kijs neueztem az szǒmelyekbên, nagy wrakban, aszonyokban, nemessekben, bǒlczekben, nagyokban, kitsinyekben, azert mieltem : hogy ne vêlne valaki, hogy ez vtalatossagokra à Satan czac ez vilagnac az gazzat vinne : Es magat senki ne vélne iobnac masnal : Hanem meg gondolna, hogy ǒis ember, azert valamire akar kitis el vit az Satan, ǒtetis el viheti, Mert soc bolond czac rǒhegi, mikor masrol valami szǒrnyǔt hal, es azt az embert iteli belǒle : magat valaminec véluen, De ezec ellen sokat szol az szent Iras, Rom 12.

Bolond ez

Nezd el ez egez vilag bǔnet valami reszebe:

Teneked azert, ha eszes vagy, ez ektelen irasoc erreis hasznallyanac : Hogy nézd el az egesz vilagnac szǒrnyǔ vndoksagat, Es gondold meg, hogy noha szem latomastis soc gonosz bǔnǒc vadnac, baluanyozoc, Isten karomloc, hamis eskǔuǒc, toluaioc, paraznac, lopoc, hamis tǒrueny teuǒc : De titkon kinec kinec elrǒytǒt sziuebe temeny szaz ezerszer tǒbbec vadnac, kiket mind lát az wr Isten, es iszonyodic bele. Noha kedig soc à szem latomast valo bǔnis, de igen keues az el titkolthoz kepest : azert noha soc az szem (923 v°) latomast valo ostorokis, es eleg szǒrnyǔc : az soc fele betegsegec, Colikac, kǒszuenyec, frantzuc, szem, fǔl, fog, bęl faiasoc, kǒ bantas, rabsag, szegenyseg, dǒg, fegyuer, czigazas, nyuzás, negye vagas, lofarkon hordozás. égetes, sǔtes, fǒzes, es tǒbec, noha mondoc soc es szǒrnyǔc az lathato kinokis : De senki semmi az lathatatlan es ǒrǒcke valo kinokhoz kepest.

Titkon valoc tǒbbec:

Ket fele ostor:

Soc az bǔn.

Akartam volna ha lehetet volna, hogy valahol valami szǒrnyǔ bǔnǒc tamattac, es az miat az minemǔ ostorazasi voltaé Istennec, hogy mind elǒdben adhattam volna. De az lehetetlen dolog: Mert soha czac egy szem píllantasni idǒnc sincz az bǔn es ostor nekǔl. De ez keuesbǒl az értelmesec naponkent tǒbre figyelmeznec, kic által ennel is iobban iobban serkengessec ǒ magokat.

A nagy bǒlczek is miert tanullyanac naponkent lǒt dolgokat.

Erǒs az bǔn.

Ez fele lǒt dolgoknac értelmi penig nem czac az gyengeknec, es az egyǔgyǔknec kel: Hanem vgyan az igen bǒlczeknekis, azoc penig ǒ magoktulis naponkent hireket kerdeznec, kiknec ezert kel ez feleket érteniec : Mert olly igen nagy hatalmat vǒt az bǔn, hogy soha olly eszes, értelmes, bǒlcz, iam-(924)bor maga biro nem lehet, es soha olly erǒssen magat senki nem szoktathattya iora : hogy ha az vtan el hinne magat. es vélne hogy immár eleget tanult, es immár eleg erǒsseis valt, es magat immár mindenkeppen iol tudna birni. mondoc mihent ezt el véli magaban, es nem kezd vigyazní, Hanem tudom mi volt volnais az elǒt, olly nagyot esic, mint az Eg az pokoltul, Mondom azert nagy az bǔnnec ereie mi bennǔnc, es olly nagy : Bár pokolba ezer eztendeig mínd tǔzbe égtel volnais, es az vtan ismet ez

Peldac.

vilagra iôhetnel, es it kezdenel meg nyugodni; wyonnan ismeg az elôbi latorsagra vinne az te tested, es el eytene soc ezerszer, à mint lattyuc, hogy az kic kemeny rabsagbol, tiz, husz eztendô mulua meg szabadulnakis, megis ragadozoc, torkosoc, paraznac, nemellyec, Még penig ha titkon latnad az bûn mint langoz bennec: Igy soc, betegseg es szegenyseg vtan hamar el feletkeznec sokan az mit Istennec fogattac volt: Mert az bûn mind addigis, mig meg nem halunc, verekedic es erôt labat akar venni bennûnc, Mint az meg gyuladot tûzis, mig egy szikra tart benne, (924 v°) mind addig igyekezic égni, azert ôtet mind addig kel oltanijs, mig el aluszic az szikraìais. Mert czac egy kiczinbôl ismet nagy tûz tamadhat: Igy az bûnis wyonnan ísmet nagy erôt vehet, ha ô ellene szûntelen nem állunc: Kibe az ki rôst, arra az Isten wyonnan meg tériti az ô regi ostorat, es nyualyaiat. Azert mondgya szent Pál: Ha mi magunc dorgalnunc magunkat, az Isten nem dorgalna, De midôn tûle dorgaltatunc, azert mieli, hogy ez vilagual egyût el ne karhozzunc. Ez fele Historiac oluasasa penig, sokszor ostor nekûlis fel indit, az bûnnec es az Isten haragianac ismeretire, mint midôn az kic nêzic azokat, az kiket veszôznec, ôlnec, veztnec, fel indulnac fenyitekre, Elôszôr azert tanuld ezekbôlis latni, ismerni es vtalni az bûnôket.

I. Cor. 11.

Masic haszna.

Masodszor az értelmesec innet eszekbe vehetic aztis: az (925) kic ô hozza felseges Atya Isten Fianac, az mi wrunc Iesus Christusnakis velûnk io tetet, latuan miczoda vndoc bûnôkert kellett ô neki meg áldoztatni. Es érezuen bennec az Isteni oltalmat. azt, hogy az ördög ellen mais naponkent mint ôrizze azokat, folyamnac, kônyôrgenec szûntelen: Mind kettôt azert eszedbe vôd innetis, Aztis: hogy mint az siuo Oroszlan vgy kereng az ôrdôg minden ember kôrnyûl, igyekezuen kit el nyellyen. Aztis: hogy azert ielent meg az Istennec Fìa, hogy az ôrdôgnec czelekedetet el roncza. Rontya kedig mais mindennap az ô hiueibe, fottig kedig azkor romol ki belôlônc, mikor fel tamazt az ô tôkelletes allapattyara. Mondom az okaert tanullyanac ez felekbôl, mind az kitsinyec, mind az nagyoc, bár igen nagy bôlczec legyenekis, naponkent. Meg emlekezuen az Christus szauarol: Az ki végig meg marad, az iduôzûl. De kic legyenec az igen nagy Bôlczec, érczûc meg aztis.

Kettôt vegy eszedben: I. Pet. 5: I. Ioan. 3:

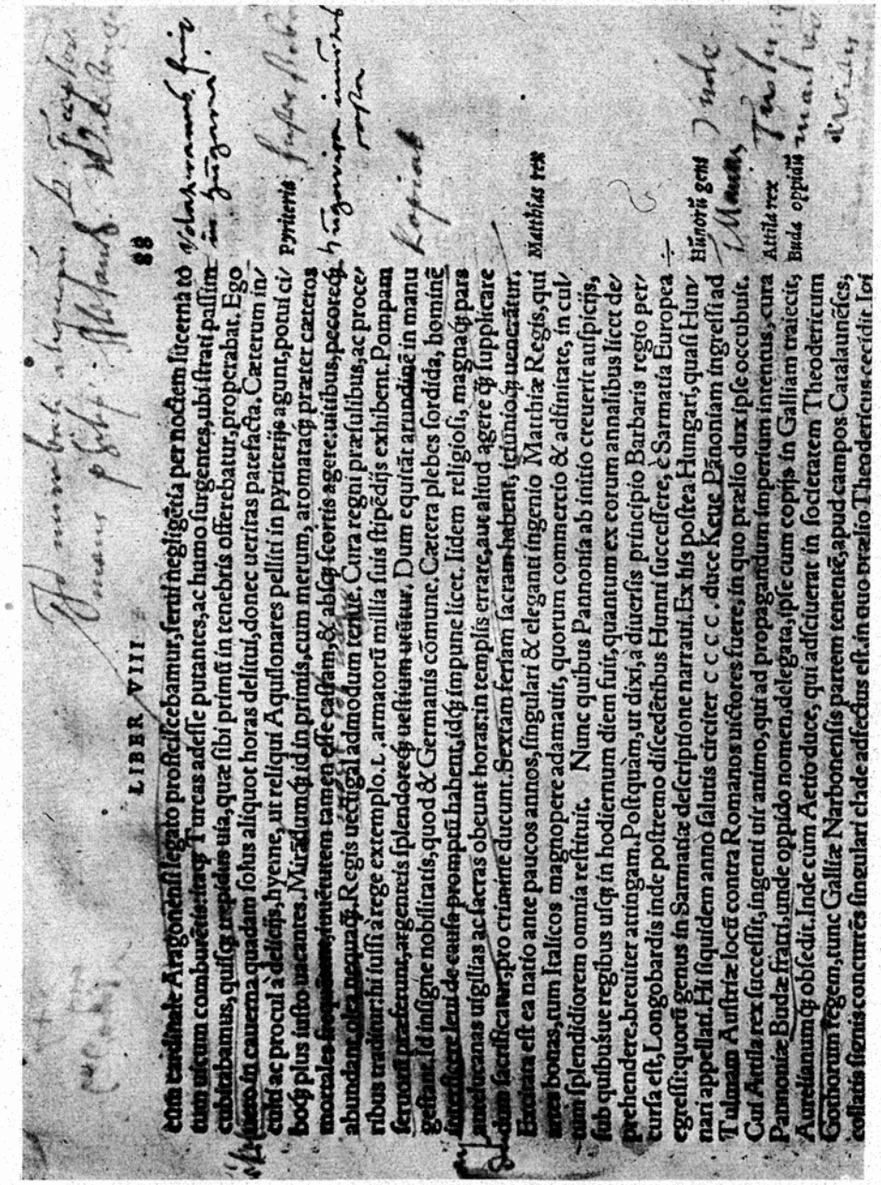
Eph. 4.

Matth. 24.

Az nagy Bòlczekról.

Kiczodac az igen bôlczec.

Az igen nagy bôlczeken kedig, nem az ieles Deakosokat, sem az philosophusokat az okossag szerint valo bôlczeket értem: Hanem az igaz ertelmes Kereztyeneket, akar Deac, akar parazt legyen, akar Predikator, akar Czaszar, Kiraly, akar firfiu es aszszony legyen, Mert az szent Iras az okossag (925 v°) szerint valo bôlczeket, bár olly lenneis mint Cicero, Aristoteles, Plato, Homerus, Herodotus, Virgilius nem bôlczeknec: hanem bolondoknac tartya: Azert, mert az testi okossag nem

Egy lap Bornemisza Volaterranusából (Esztergomi érseki kt.) a Melanchtonra vonatkozó széljegyzettel: »Id mirabatur aliquan[do] D. p[rae]ceptor meus philip. Melanch: Witaberdeas.«

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

értheti meg az Isteni bőlczeseget. Sot ellenkeznec egymassal, vgy, hogy az Isteni bőlczeseget bolondsagnac tarczac, viszont azis őket bolondnac tarcza. *I. Cor. 2.*

Szoloc azert ez fele igen nagy bőlczekről, kic meg wyuluan à Christusnac Lelke által, igen nagy es mély értelmet vőttec az Christus által,ki ſelentetet Istennec titokiarol. Mint az regi szent Atyac: Adam, Noe, Abraham, Mint az Prophetac, Moyses, Dauid, Illyes, Eliseus, Daniel. Mint az Apostoloc szent Pál, Peter, Ianos, Mint az vtan valo Doktoroc, Ireneus, Chrysostomus, Agoston, Cyprianus, Ieronimus, etc. Mint mi időnc beli tanyitoc. Luther Marton, Philep Melanthon. Caluinus. Es ezec vtan iambor tanyito Predikatoroc, eszes wrac paraztoc firfiac es aszonyoc voltac vadnakis. Az feleket kedig mint Pilatus, Caiphas, az Phariseusoc, Papa az ő soc rebegő bekaiual, kic álnokul hazugsagokat keresnec az igassag ellen, enis (925=926) nem bőlczeknec, hanem vakoknak tartom, à mint az WR mondgya: Vakoc vakoknac vezeri. Kiket nêmis tanyitoc, Mert az WR mondgya: Hadgyatoc beket nekic, Matth. 15. *Optimus grauissimus quisque confitetur se multa ignorare, et multa sibi etiam atque etiam esse discenda. Item: Omnia scire cuiusmodi sint cupere, curiosum est, duci verô maiorum rerum contemplatione, summorum virorum est putandum.* *Vakoc ezec:*

Az értelmeseknec irtam azert, ezeket, akar egyűgyűc, akar okossac legyenec: Hogy az ő soc kemeny és rőttenetes kisirtetekbe meg ne lankodgyanac. Ki miat ő magoc érzic (ha te nem értedis, auagy czudalodis, hogy mas nekíc tanaczot ád,) hogy igen szűkeskednec gyakran gyakran nagy tanats nekűl meg őkis. Auagy talam őc még inkab te naladnal.

Eszesen szoktac mondani: Mikor az eszes ember esic, nagyot esic. Mondgyac aztis. Isten óltalmazzon szegyen vallot embertűl; Mert az fellyeb lát. De mondgyac aztis: Boldog az ki mason tanul. Salomon mondgya. Boldog az kí mas tanaczaualél.

Nem minden egy arant kisirtetic kedig, az kis aiandeku keuesse, az nagy aiandeku főlettebis, ha nem mindenkortís, de niha nagyokat esic, Mert az igen io egessegesis niha életibe tizszer, huzszor, vagy tőbszeris, (926 v°) annyira meg betegszic, hogy halalat variac, Es ismet meg gyogyulnac: Igy az lelki ekessegekis az igen nagy bőlczekis, annyira meg nehezednec sokszor, hogy oruos nekűl soc keppen nem lehetnec. Még az igen io oruosis kedig maganac nem hasznalhat betegsegibe, Mert esze, ereie el fogyatkozic miatta, azertis szoktac mondani, Medice cura teipsum. *Az nagyokon nagy es soc kisirtet leiel.*

Vayha annyì eszed, ertelmed, es érteked volna hogy szaz auagy ezer bőlczeknec beszedit, maga tartasat, iarasat, es minden czelekedetit eszedbe vehetned, azkor latnad, hogy egy sints tőkeletes bőlcz, Mert minden szem pilantasba minden dolgokban fogyatkozast saldithatnal, keuelyseget, irígyseget, mas neuetest, telhetetlenseget, Sokszor rőttenetes kűlső bűnőketis. Ha kedig sziuec titokiat által latnad, es gondolatit, es belső keuansagít nêzhetned, èmiat amelkodnal raytoc, es pőknedis őket. De Isten mind rea néz ezekre, ki bekeuelis tűri, mert tudgya mìczoda az emberi romlas. *Ha lathatnad:*

Hogy ezeknecis irnec kedig, es nagy bőw szoual: Erre okot adanac egy nihany fő Predi-(927)katoroknac es fő baratim- *Predikatoroc es fò baratim eseti.*

nac, es io wraimnac rőttenetes kisirtesec es esetec. Kic kőzzűl nemellyec keuantanakis tűlem ez fele iedzeseket. Kiket felis akarnec nagyob vigyazasra serkenteni, es eszekben akaram iutatni aztis, hogy mi magunkban semmic vagyunc: De az wrban erőssec, es vgyan igen erőssec. ki velűnc még az őrdőgőketis meg győzeti, egy nap ezerszer.

Ha nem őrzene az Isten Fia houa lennenc.

Nisi Filius Dei cum Patre et Spiritu sancto, suam mansionem in nobis faciens, tanquam inuictum Caput, nos sua languida membra subinde repararet, et grassantem Diabolum reprimeret: Certe nullo momento acceptum donum vitae aeternae retinere possemus: Iuxta illud Esa. 40. Ipse dat lasso virtutem, cui non sunt vires, multiplicat robur. Fatigabuntur pueri, et deficîent; expectantes autem dominum renouabunt vires et renascentur eis instar pennae aquilarum: Current et non fatigabuntur, ambulabunt et non deficient.

Nagy az mi erőtlensegűnc. De nagy az WR ereie. Szűkseg kedig mind az kettőt meg ismernűc. Az mint soc peldac mutattyac.

Gondold el, Mennyi tőredesec volt az ő ideiekben: Adamnac, Noenac, Lothnac, Abrahamnac soc fele kisirtetec miat. Susannanac az halalra midőn vitetnec, Danielnec az Oroszlánoc kőzt A harom ifiaknac az êgő (927 v°) kementzebe, Dauidnac az paraznasagba es kergetesben, Peternec az tőmlőtzbe, Agostonnac, Ieronimus Doctornac az soc predikallas kőzt, Mind ezec egy mastul segitettec. Még CHRISTVS wrunkis meg kőszőni az ő Apostolinac, monduan: *Vos permansistis mecum in tentationibus meis. Luc. 22.* Tű meg maradtatoc en velem az en kisirtetimbe. De enis nyugodalmas orszagot, kisirtet nekűl valot szerzec ti nektec. Itis kedig vilag végezetig veletec leszec.

Tíjs azert vegyetec io neuen tűlem, hogy enis ti érőttetec enyít farattam, es veletec együt magamatis vigaztaltam, hogy az tű kisirtetec miat el ne szakadnatoc az wrnac êdes igeretitűl.

De leg vtol im egy keueset Deakulis iroc: Hogy lassatoc, masis mint panaszolkodíc az egez emberi romlotsagra:

Az bennúnc fogantatot bűn, mire izgat az òrdòg.

Verba Sebastiani Munsteri.

Etiamsi mortalis nostra natura, varijs obnoxia facta sit malis, ex primi hominis pec-(928)cato, multas*que* contraxerit labes primas tamen videtur tenere illa mentis nostrae instabilitas, atq*ue* animus sibi nunq*uam* satis constans: quo malo etiam plerosq*ue* qui columnae videbantur, in praecipitium ruisse experti sumus. Siquidem postq*uam* primus noster parens animu*m* ab immutabili auertit protinus illum peccantem et totam eius posteritatem haec consequuta est poena, ut in nulla re quantu*m*libet bona, pulchra et delectabili, anim*us* varijs aestuans cupiditatib*us* et desideriorum flagrans illecebris fluctuansq*ue* inter tentationum illectamen*t*a, diu haerere velit aut possit, quin ea aliquantisper perfruitus atq*ue* ad fastidium satiatus, mox ad aliam et aliam aestuet, qua se ad horam quo-

q*ue* oblectet. Exemplo tibi esse potest panis ille coelestis quo Israelitae in deserto ad tempus pasti et saginati, rursus desiderauerunt pepones et cepas Ægyptias. Facit hoc pessimum malum et illud execrandum, ut adulter sua attaediatus, in proximi hinniat vxorem: diues rebus suis contentus, per fas et nefas aliorum inhiet, bonis. Incitatur alius Satanico hoc sessore, ut muneri*bus* et quib*us* potest technis, suam transcende-(928 v°)re conetur sortem, ut in altum subuectus gradum, caeteros veluti è sublimi despiciat loco. Et ut semel dicam, facit haec ceterrima innata pestis, ut curiosus animus semper varius sit, et gratia dei destitutus in vetita nitens, aegerrimè in vnum, certum et solidum cogi possit studium: usq*ue* adeo versipellis ille domesticus hostis semper cupit insolescere, et nullis coerceri legibus. Cùm noua superueniunt, displîcent vetera: et cùm noua ipsa inueterauerint, rursus vetera abolita repetuntur. Iam placet illud, paulo post aliud, ut plane nihíl sit haec mortalis vita, quàm vanitas quaedam vanitatu*m*. Atq*ue* cùm haec ita sese habeant in rebus illis externis, quae carni blandiuntur, id q*uod* nemo inficiari potest, mirum est, ut rursus multorum animus tàm pertinax et im*m*obilis ínueniatur in rebus diuinis, quibus semel est initiatus, ut etiam omniu*m* rerum dispendium, imò mortem ipsam subire eligat, quàm sacra*m* hanc dimittere Anchoram, et recedere à coelestibus semel susceptis disciplinis: id q*uod* sanctorum martyrum pr*o*bat exilium, carcer et sanguis. Quin et Iudaeus, sed et Turca mauult vulcano deuoueri, aut iugulum (929) sicario p*rae*bere, quàm sacru*m* suum immutare. Vsqueadeò pertinaces reddit homìnes, semel ex corde suscepta deoru*m* religio. Nec est tam effoemìnatus animus ín his, quae carni blandiunt*ur*, quin pertinacior sit in his, quae dei sunt. Et laudanda quidem summ*o*pere est in homine is zelus atq*ue* haec constantia, magnísq*ue* extollenda praeconijs: sed quando est secundu*m* scientiam, et quando est p*ro* domino exercituu*m*: alioquin si saniori noluerit acquiescere doctrinae et primam illam perpetuò retinere saliuam, nil proderit zelus ille, imò non est zelus, sed peruicacia. Et Iudaei qu*idem* vehementer videbantur zelare p*ro* domino exercituum: et pro domo dei, cùm Christum éius fastidirent et ad mortem usq*ue* persequerent*ur*, sed peruersus fuit zelus ille, cum non fuerit secundu*m* scientiam, sed p*ro*cedebat ex odio rationem excoecante: vnde furore magis in íllum debacchatí sunt, quàm dei zelo. Et in hac peruicacia in hunc usq*ue* diem, mísera illa gens usqueadeò obstinata manet, ut nullis prophetarum oraculis, quantumlibet claris et apertis nullis rationibus, sed neque minis et terroribus à praecipitiò et ab errore redu-(929 v°)ci possit: id q*uod* Esaias ante futurum praedixit. Impingua inquiens, siue obstina cor populi huius, et aures eius aggraua. atq*ue* oculos eius obline, ne fortè videat oculis etc. Apud Ieremiam quoq*ue* magno in speciem zelo discebant: Templum domini templum dominí templum domini, et tamen Deus dicebat illis per eunde*m* prophetam: Non

Vitae vanitas

Animus pertinax in rebus diuinis.

habeatis fiduciam ín verbis ístis mendacibus. His simillimi sunt, qui humanas constitutiones, veterum decreta, et inolitas consuetudines pluris faciunt, quàm ipsa mandata Dei, excolantes scilicet culícem, et gamelum glutientes. O peruersum iudicium, et à Christiano pectore summopere arcendum. Et tamen quí eiusmodi sunt, audent dìcere, se zelo dei moueri. etiam quando grassantur et tyrannice sęuiunt in proximi necem, ob violatam humanam constitutiunculam, cuius quidem obseruantia, nec tantillum meliorem reddit animum, aut eius promouet salutem.

Mire valoc ez Deac irasoc:

Ez iambor irasat az kí érti Deakul, nagy dolgot tanulhat belőle : Az mi romlotsagainkrol, az Adamrol szarmazot bűnről, az (930) őrdőgnec tőbbiteseről azokat bennűnc. ki naponkent tőb tőb bűnre izgatton ízgat : az ioba el rőstit, es vaksagban es gonossagban, telhetetlenne es vakmerőue teszen. Egy arant kedig, mind nagyot, mind kitsint meg bolonditani igyekezic. Kibőlis intetűnc nagy vigyazasra, tanulasra, kőnyőrgesre mindnyaian, De az erőssec, az értelmesec leg inkab.

Vtolso Summaia.

Ket fele kisirtetiről szoltunc.

Ezec legyenec szonc mint az ket feleknec őrdőgi kisirtetekről, Mondom azoknakis, kic vgyan meg vakitattac őrdőg miat, azoknakis kic vgyan meg vakitattac őrdőg miat, azoknakis kic czac rostaltatnac miattoc, ki miat amazoc vgyan el vesznec, ha az wrhoz nem térnec : Imezec iobban iobban fel ebrednec, ha az vigyazasban meg nem rőstűlnec.

Kőnyőrűlyőn az WR minanyiunkon, adgyon az vakoknakis vilagossagot ; az vilagossoknakís erőt az latasra, ő neki legyen à tiztesseg, es â diczőseg mind őrőcke, Amen.

IMADSAG.

VR Isten mi mennyei szerelmes szent Atyanc : Halat adunc mi te neked, az te véghetetlen nagy irgalmassagodert : Hogy midőn mi mêltan meg érdemlettűnc volna, az őrdőgőknec őrőcke valo fogsagokat, az ő kezekből ki ragadal minket, az te szerelmes Fiadnac az Iesus Christusnac győzedelme által. Es noha meg kostoltatod velűnc mostis az őrdőgnec gyűhősseget, De azokban nem hatz el vesznűnc. Kerűnc têgedet, à te io kedu[ed]et tarcz meg mind végíg hozzanc. Es erősits meg az te szent Lelked által, hogy mijs mind enyi gyarlosaginkbannis vigyazhassuc ő ellene, Es győzedelmetis vehessűnc. Kiből te szent Fel[s]egedet mind őrőcke tiztelhessűc es diczerhessűc, Vgy legyen.

V E G E.

SEMPTEN, *Pinkest tayba.*
M.D.LXXVIII.

JEGYZETEK

Az *Ördögi Kisértetek* mint önálló mű, tulajdonképpen Bornemisza Péternek egy korábbi kiadványából készült különnyomat.

Első alakjában ugyanis a Predikációk IV. kötetében jelent meg, mint annak egyik része, úgy hogy az önállóan kiadott mű az eredeti kötetnek még a lapszámozását és sajtóhibáit is megőrizte. A két kiadás közti különbség csak az előszóban és az első lapon mutatkozik. A Predikációk IV. kötete 1578-ban jelent meg a következő címmel :

NEGYEDIC RESZE
AZ EVANGELIOMOKBOL, ES AZ EPISTOLAKBOL
VALO TANVSAGOKNAC.

Mellyeket a kerezty[e]neknec Gyúlekezetibe szoktac predikálni minden ünnep nap.

EZ NEGYEdic Resz tart, Szt Haromsag vtan Nyolczadic vasarnaptul fogua Tizen kilentzed Vasarnapig:

KIT AZ WR IESVSNAC LELKE által, az egyűgyű keresztyeneknec idvősseges epületyekre ira:

BORNEMISZA PETER.
MATTH. 28.

|| *Tanyiczatoc minden nepeket meg tartani mindeneket, az mellyeket meg paranczoltam tű nektec. Es imé en veletec vagyoc mindennapon, mind ez vilag vegezetig.*

KŐLT SEMPTERŐL: 1578

A Prédikációk IV. kötetében a külön kiadás szövegétől eltérően a 647. lapon ez áll kurzív betűkkel :

ERCZ MEG EZT.

Az őrdőgi kisirtetekről lesznec ide ala io falkaig beszedinc soc bőw szoual. Iollehet egyeb Euangeliomokbannis sokszor volt emlekezet soc fele kisirtetekről, Sőt minden Euangeliom titkon es alatomban az mi soc kulőmb kül mb kisirtetinket ielengetic, es azoc ellen batoritnac. De most czac az ördögi kisirtetekről kezdec czuda dolgokat beszelgetni: Oka ez kedig, hogy ide az mostani Euangeliomhoz rőndeltem, mert ittis mind az Saduceusoc, mind az Phariseusoc kisirgetec Iduőzitenket, Es nemis talaltunc oll alkalmatos helt, houa irhatnuc ezeket.

Az kisirtetekről kedig, mell szukseges, hasznos, es melly draga, io ertelmet venned, mayd meg erted mihent az kezdetit oluasod. Tudom, az kic soc kisirtetekben forognac, ha egyszer által oluassac, az vtan tizszeris keuannyac meg oluasni. Az kic penig nem tudgyac egy előbe izit, variac czac ideiet, ők is meg erzic mi legyen az őrdőgtul kisirtetni. Ki ellen legyen az VVR erős varunc, paysunc, es fegyuerűnc, Amen.

A 647 v° lapján pedig:

PREDIKACIOC, NAGY SOC CZVDALATOS KISIRTETEKRÔL.
OErdógi, Vilagi, es Testi kisirtetekről.

MIert hogy az kisirtetekrôl valo tanusag felôtte nagy sokra hasznos, szert minec elotte Predíkaciokra rôndôlnem: Es arrol valo tanusaginknac Summaiat meg êrtenûc: Az elôt imez elôl iaro irasomat oluasd meg io figyelmetesseguel, Es lasd meg, melly igen szûkseges arrol értekezni minden rendnec, ha olly bôlcz volnais mint Salomon.

Az OERDOEGI KISIRTETEKROEL.
Elôl iaro Szo

Ez ôrdôgi kisirteteket nem annyira irtam az gyengôkert, mint azokert kic magokat felotteb eszeseknec, nagy szenteknec, nagy e- » *Kiknec valoc ezec*

Innentől kezdve a kiadás szövege teljesen azonos az *Ördögi kisirtetek* címen kiadott különnyomattal.

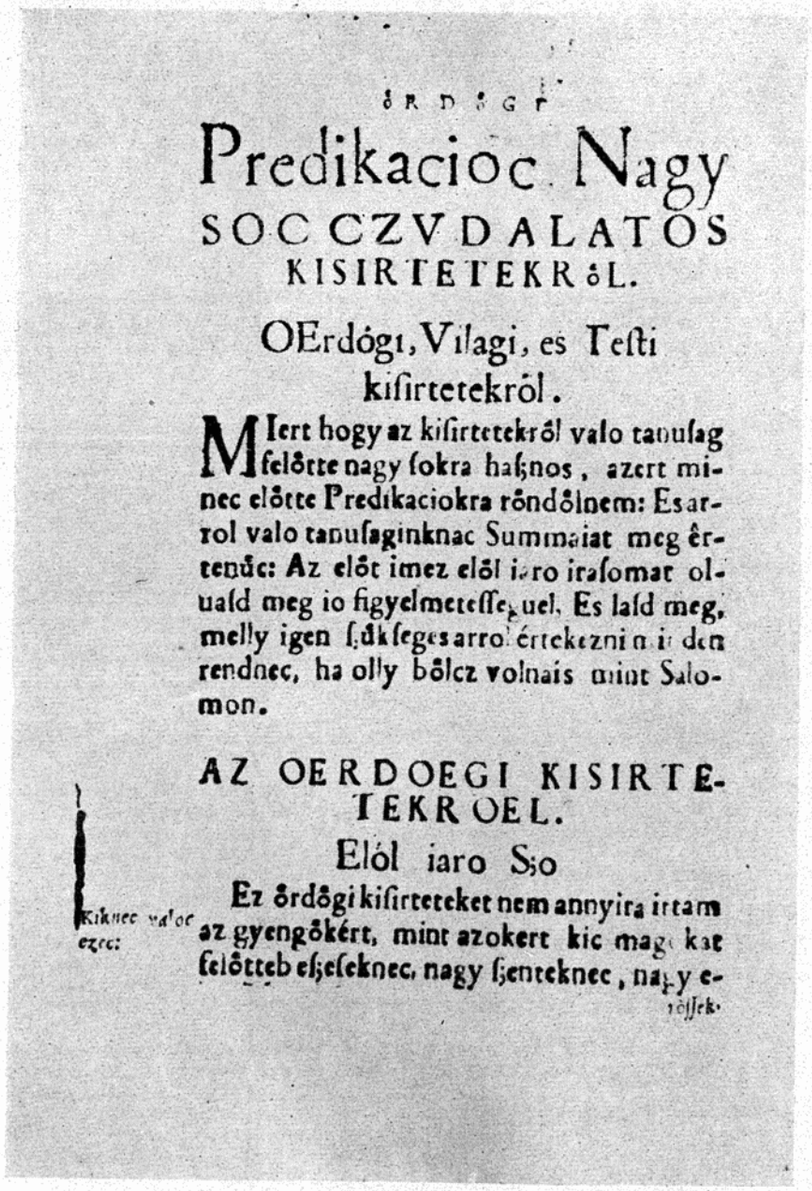
Az első előszóból tehát kiderül, hogy a *Predikációk IV.* könyve és vele együtt az *Ördögi Kisértetek* 1578 pünkösd (május 18) táján jelent meg, ha az előszó keltezését a nyomdai megjelenés idejére tesszük. De már Schulek megállapította (102), hogy a szerző anyagát több mint egy esztendővel azelőtt összeszedte, mert a *Négy Könyvecske* III. 193 v° karaján már ezt olvassuk: »A kisirtetekről bőven nagy dolgokat találsz Negyedik részében az én postillámnak, 19. úrnapján pinkesd után.« Már pedig B. P.-nek ez a műve 1577 pünkösdjén (május 26) jelent meg.

A mű kiadásához, mint az előszó tanúsítja, Guti Ország Borbála adta a pénzbeli támogatást, aki korábban Török Bálint fiának, Ferencnek felesége volt, majd ennek halála után gróf Salm-Eck Ecchius (Eggen) grófhoz ment nőül, de mikor az *Ördögi Kisértetek* megjelennek, már ez az ura is meghalt. Salm Julius, az elhalt férj öccse volt Sempte ura és B. P. pártfogója, mikor a könyv kijött, s így neki kellett a botrányt levezetnie, melyet a mű mind az udvarnál, mind az eklézsiában előidézett.

A botrány okait, lefolyását már leírta Schulek Tibor jeles művében.[1] Itt csak arra emlékeztetünk, ami a könyv történetére nézve fontos. Salm Julius familiárisát, Osztopáni Perneszi Andrást elküldi a szerzőhöz, hogy nyomdai felszerelését elvegye, a mű példányait elkobozza és őt magát Sempteről kiutasítsa. Mindezt Perneszi *Választtel* című írásából tudjuk. A legfőbb ok, hogy a Prágában időző Rudolf császár sértve érezte magát, mert személyéről is szó esik a könyvben és — Schulek feltevése szerint — mert B. P. a. Danckát ostromló Báthory István ellen küldött császári segítség vereségét Isten büntetése gyanánt tűnteti fel. B. P.-nek azonban sikerült időt és haladékot nyerni azzal, hogy egy luteránus paptársaiból, jórészt alárendeltjeiből álló ítélőszék döntését kérte, amibe a gróf bele is ment. Az ítélőszék össze is ült és felszólította B. P.-t, hogy vonja vissza könyvét. Ellenkező esetben papi tisztét le kell tennie és Semptéről el kell takarodnia. Mindez Schulek bizonyítása szerint 1578 októberje előtt játszódott le. B. P. egy ideig hajlandó elfogadni a visszavonásra vonatkozó döntést, de végül is alkudozni kezd és a döntés szövegének módosítását kéri, amire Salm gróf rá is áll. De erre Bornemisza végleg megkeményszik, és a visszavonást megtagadja, mire a gróf hat évi szolgálata után száműzi a vágvölgyi Semptéről, télvíz idején, »hideg, fagyos esőbe, félesztendős kicsi szoptatós gyermecskéivel« együtt.

Menedéket Balassi Istvánnál, Balassi Menyhárt fiánál talál, Detrekőben (Pozsony m.). Itt adja ki Predikációinak V. kötetét, 1579 februárjában. És mintegy kihívásképpen, szembeszállva az egész közvéleménnyel, kettévágja a IV. kötetet és az első részt is külön, az *Ördögi Kisértetek*et is külön kiadásban teszi közzé, mindkét résznek címlapján és kolofonján Semptét és az 1578. dátumot tüntetve fel.

[1] *Bornemisza Péter:* Sopron—Budapest—Győr, 1939.

ÔRDÔGI
Predikacioc Nagy
SOC CZVDALATOS
KISIRTETEKRôL.
OErdógi, Vilagi, es Teſti
kiſirtetekrôl.
MIert hogy az kiſirtetekrôl valo tanuſag felôtte nagy ſokra haſznos, azert minec elôtte Predikaciokra rôndôlnem: Es arrol valo tanuſaginknac Summaiat meg êrtenûc: Az elôt imez elôl iaro iraſomat oluaſd meg io figyelmeteſſeguel, Es laſd meg, melly igen ſzûkſeges arrol értekezni minden rendnec, ha olly bôlcz volnais mint Salomon.
AZ OERDOEGI KISIRTE-
TEKROEL.
Elôl iaro Szo
Kiknec valoc ezec:
Ez ôrdôgi kiſirteteket nem annyira irtam az gyengôkért, mint azokert kic magokat felôtteb eſzeſeknec, nagy ſzenteknec, nagy e-
...ôljek.

Az Ördögi Kisértetek első kiadásának első lapja

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

Erről ő maga is ír Máriássy Pálnak 1580 febr. 18-ról keltezett levelében. Írja, hogy két példányt küldött az *Ördögi Kísértetek*ből Máriássy azon ismerőseinek, akik erre kérték, Máriássynak pedig két olyan kötetet, ahol a két részt külön kötötték : »Kibe miert hogy bizontalan vagyoc, azert im oda kültem az könyueket Kettöt annac az ki rea kerte kdet. Kednec megis egyet kültem azbolis az kibe minczenec az kiſirtetec, De az mellet egyet kültem ugy is az mint külön kötöttec az kiſirtetröl ualot.«[1]

Az első rész különnyomatából eddig két példányt ismerünk : egy teljeset a budapesti Egyetemi Könyvtárban, egy csonkát a dunántúli ref. egyházkerület pápai könyvtárában őriznek (vö. Szabó Károly RMKt. I. 147).

Az egyetemi könyvtári példány mindenben egyezik a teljes kötet első részével egészen a 645. lapig. Itt kezdődik az átszedés : két sor a következő lapról már idekerült, hogy a 646. lapot jól el lehessen rendezni. Ezen a lapon azonban kimaradt az őskiadásnak ez a szövegrésze :

»Most ezeket nem szaporituan, czac egy dologrol leszen immár tanusagunc, De igen bő szoual : az ÖRDÖGI KISIRTETEKRÖL. Kiket idöuel keuesenkent oluas meg, es ìgen nagy czuda dolgokat, es felötte nagy hasznosokat talalsz benne. Vgyan ot meg értheted az okat, miert irtam ez Euangeliom mellett arrol annyi soc dolgot, de azokat touabra halazszuc, most mit tanulanc azt lassuc.«

A lerövidített kiadásban ebből csak ennyi maradt : »Most lassuc mit tanulanc«. Ezután következik az IMADSAG című szöveg, mely valamennyik kiadásban azonos, de az apró kurzívval szedett záró megjegyzés, az »ERCZ MEG EZT« című, a következőképpen rövidül meg :

ERCZ MEG.

Oda fel emlekeztem vala hogy az ördögi kisirtetekröl lenne ez vtan szonc. Azt meg talalod ez vtan valo irot könyuünkben. Az ki arrol nemelly Postilla mellett vagyon. Azt nyiluabban es mas rendben wyiobban kellettec ki adnom. De miert hogy böweb szoual kellet lenni, mas könywbe külön találod meg.

VEGE

SEMPTEN Pinkest tayba, 1578.

Itt arra céloz a szerző, hogy a teljes szövegében meghagyott előszóban elolvasásra ajánlotta a kis Török Istvánnak az *Ördögi Kísértetek*et. Ezért most meg kell magyaráznia, hogy ebben a kötetben mégsem hagyta benne, hanem bővebb szóval, vagyis más előszókkal külön könyvben adta ki.

A teljes mű, a *Predikációk IV.* kötetének leválasztott második része már az első kiadásban az *Ördögi Kísértetek* alcímet viselte.

Ennek a leválasztott második kiadású *Ördögi Kísértetek*-nek egyetlen példányát jelenleg a dunántúli református egyházkerület pápai könyvtárában őrzik (azelőtt : pápai református kollégium könyvtára).

De ez a példány is a háború óta a legújabb időkig lappangott és kiadványunkhoz csak a könyvtárban őrzött másolatot használhattuk, mely elég pontosnak látszott.

E másolat szerint a különnyomat címlapja az, melyet kiadványunk elején hoztunk : utána következik a Perneszi ellen írt előszó teljes szövege, majd egy vallásos elmélkedés, melynek azonban csak egyetlen levele volt meg a pápai unikumban. Ezeket fentebb közöltük.

Kéziratunk sajtó alatt állott, mikor arról értesültem, hogy a lappangó unikum megkerült. A könyvtár igazgatója, Pongrácz József a példány állapotáról azonban a következő értesítést adta : »Meg kell írnom, hogy példányunk eleje hiányzik, amint azt Szabó K. is jelzi R. M. K. ill. szám alatt. Van beragasztva egy nyomtatott másolati pél-

[1] Ld. a levél mellékelt hasonmását, melyet különben Schulek fedezett fel és közölt, 128. l.

dány ; hogy ki készítette és mikor, nem tudjuk. Példányunkba Szabó Károly írásával azt olvashatjuk, hogy »Teljes példánya a pesti m. kir. egyetem ktárában«. Már többen keresték ezt a budapesti teljes példányt, de még nem akadtam olyanra, aki látta volna. Zsinka és Ortutay végül is Pápához fordultak. Azt sejtem, hogy a mi címlap és előbeszéd-másolatunk erről a budapesti példányról készült, amikor az még nem lappangott.«

Ebből tehát kiderül, hogy ma már csak a pápai újólag nyomtatott és kéziratilag is leírt másolatokból ismerjük az eredeti példány bevezető részét, tehát a Perneszi ellen írt levelet és a vallásos elmélkedés töredékes részét és a címlapot is. Ez utóbbi valószínűleg nem is egészen hiteles, mert Szabó Károly maga mondja (RMK. 148), hogy a nyomtatás helyét és keltét ő maga írta oda Perneszi válaszirata és a külön kiadás kolofonja alapján.

Különös csak az a dologban, hogy Szabó Károly saját állítása szerint látta volna az egyetemi könyvtár példányát, viszont a Régi Magyar Könyvtárban meg sem említi. Mivel azonban a bevezető részek csak hiteles szöveg alapján készülhettek, kénytelenek vagyunk az elveszett példány megkerültéig a másolatoknak hitelt adni és szövegeinket azok alapján közzétenni.

A pápai példány második töredékes előszavának hasonmása az Orsz. Széchenyi Könyvtárban is megvan.

Viszont a Predikációk IV. kötetének teljes kiadása, ahol az *Ördögi Kisértetek* befejező rész gyanánt húzódik meg, több példányban ismeretes.

1. Budapesti Egyetemi Könyvtár. Ez a legteljesebb példány, de nyolc levél (661—688) ebből is hiányzik.

2. Református Theológia könyvtára, Budapest. A kötet vége a 921. laptól kezdve hiányzik.

3. Tiszai Ref. Egyházkerület sárospataki nagykönyvtára. A kötet elejének egy része és vége (809—930) hiányzik. A kötetet Pap Károly pálfalvi lakos ajándékozta a könyvtárnak 1865 máj. 6-án. A régi tulajdonosok bejegyzései mutatják, milyen élénk figyelemmel olvasták. A XVI. században a 674. lapon beírták : »En raitamis affelé beteg[seg] volt A° 1573, hogy vgy teczet mint ha hol nyarſon ſutetek volnà es forro wizbe fwzt[ek] wolna de iſten [ſe]getſegebul ki zabadultam belòle.« Ugyanez a széljegyzetező szlovák jegyzeteket is írt be a könyvbe és a 810. lapon levő varázslással kapcsolatban latinul jegyzi meg : »NB. Vidi tale Butyrum cuius videbatur sudasse sanguinem. 1593.« Egy második széljegyzetező 1683-ban beírja, hogy a törökök Bécs alá vonultak.

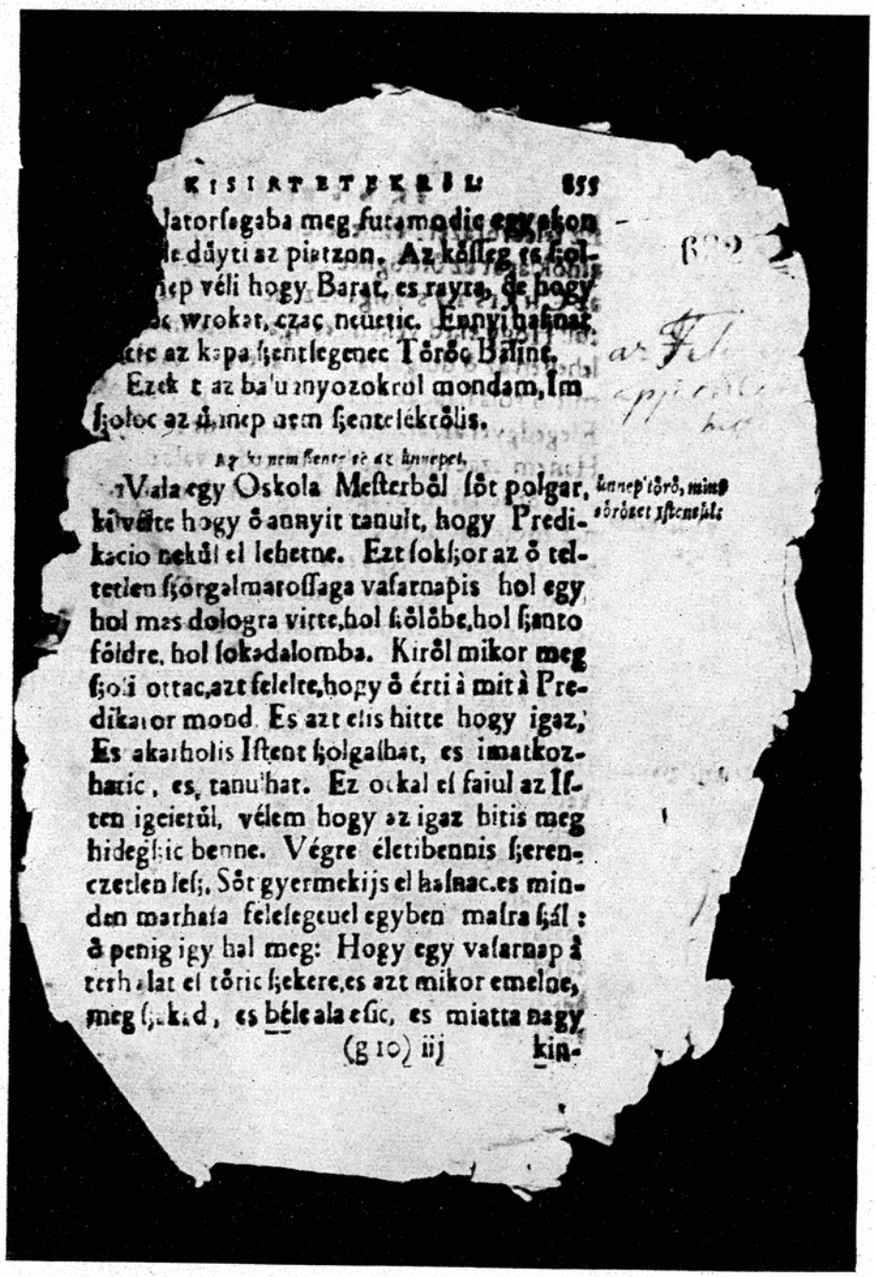
4. Uo. egy erősen rongált példány, melyből az előbbi példány hiányait a lehetőség szerint pótolták. A duplumnak tekintett többi lap az Orsz. Széchényi Könyvtárba került. Ezek : 71—73, 78—104, 109—119, 121—229, 231—381, 384—416, 422—423, 425—432, 434—437, 440—464, 466—467, 469, 471, 473, 477—479, 481—504, 517, 529—556, 573—603, 618—633, 636—640, 645—648, 653—656, 669—673, 676, 678, 682—683, 689—709, 714—715, 717—720, 722—723, 725—728, 733—736, 738—776, 781—784, 787—788, 790—792, 799—800, 805, 808—811, 813—824, 826, 829—844, 846—847, 853—855.

Erről a kötetről Harsányi István azt állította, hogy B. P. saját példnya volt, az író bejegyzéseivel (Theol. Szemle 1925, 161). Ezt a feltevést szerintem egy bejegyzés csakugyan igazolja. Ez a 855. lapon van, ahol B. P. Török Bálint paráznaságait meséli el ; többek közt azt, hogy Budán a piacon »dűtött le« egy asszonyt barátruhában. Mikor a nép urát felismerte, csak nevetett rajta. Itt olvassuk a lapszélen Bornemisza jól felismerhető írásával : »az Felesege apjatis... hittak«. (Vö. hasonmásunkat.) A bejegyzés csak a szerző emlékezése alapján kerülhetett a példányba.

A többi széljegyzet, s így az is, amelyet Harsányi B. P.-nek tulajdonított, mind egy Szőllősi József nevű nagyszombati pap kezétől származik (ld. a 287 v° és a 840 v° jegyzeteit). A zárólapon az adományozó neve, Székely András és neje és az 1668. dátum olvasható. Az egyik bejegyzés arról tanúskodik, hogy még a következő században is akadtak luteránus papok, akik használták ezt a rosszhírű könyvet predikációik előkészítésénél : »Ez en predikaciomat kezdem nagy szombati Eklesiaban levö tiztemben es hivatalomban istenem segedelme velem leven, kegyelmessegebul Elis vegeztem az mind lelkem ismereti engete . . .« (840 v°). Az 500. levélre jegyzett szerelmes verset kiadta Harsányi István IK. 1925, 92.

5. Szabó Károly (RMKt. I. 146) említi, hogy a gömöri evangelikus esperesség könyvtárában Csetneken is volt egy csonka példány (1—872. l.), továbbá az Erdélyi Múzeumban egy, melyből azonban az *Ördögi Kisértetek* hiányoznak (149—516.).

B. P. egyik megjegyzése szerint művét »nihány egyéb nyelvekre is leford'tották és »el'uta nagyurak és császárok eleibenis.« (Schulek 107.) Így nem lehetetlen, hogy valamelyik ausztriai vagy német levéltárból egyszer még előbukkan egy ilyen fordítás, ami nem csekély érdekességű lelet lenne.

KISERTETEKRÖL 655
latorſegaba meg futamodic egyeſon
le dáyti az piatzon. Az kölleg es ſol-
nep véli hogy Barat, es rayta, de hogy
ac wrokat, czaç neuetic. Ennyi hasnat
tte az kapa ſzentlegenec Török Bálint.
Ezek t az ba'u nyozokrol mondam, Im
ſzoloc az ö nep atem ſzentelekrölis.
Az ki nem ſzenteſſe az ünnepet.
Vala egy Oskola Mesterből ſöt polgar, ünnep'törö, mint sörözöt ſzentsjál:
kiveſſe hogy ö annyit tanult, hogy Predi-
kacio nekül el lehetne. Ezt ſokſzor az ö tel-
tetlen ſzörgalmaroſſaga vaſarnapis hol egy
hol mas dologra virte, hol ſzölöbe, hol ſzanto
földre, hol ſokadalomba. Kiről mikor meg
ſzoli ottac, azt felelte, hogy ö érti à mit à Pre-
dikator mond. Es azt elis hitte hogy igaz,
Es akatholis Iſtent ſzolgalhat, es imatkoz-
hatic, es tanulhat. Ez okkal el faiul az Iſ-
ten igeietül, vélem hogy az igaz hitis meg
hidegliic benne. Végre életibennis ſzeren-
czetlen leſz. Sőt gyermekijs el haſnac, es min-
den marhaſa feleſegeuel egyben maſra ſzál :
à penig igy hal meg: Hogy egy vaſarnap à
terhalat el töric ſzekere, es azt mikor emelne,
meg ſzakad, es béle ala eſic, es miatta nagy
(g 10) iij kin-

Az Ördögi Kisértetek egy példánya Bornemisza sajátkezű bejegyzésével : »az Felesege apjatis . . . hittak«

ORSZ. SZÉCHENYI KÖNYVTÁR

LOCORVM COMMVNIVM COLLECTANEA:

A IOHANNE MANLIO PER multos annos, tum ex Lectionibus D. PHILIPPI MELANCHTHONIS, tum ex aliorum doctissimorum virorum relationibus excerpta, & nuper in ordinem ab eodem redacta, iamq; postremum recognita.

IN QVIBVS VARIA, NON solum uetera, sed in primis recentium nostri temporis Exempla, Similitudines, Sententiæ, consilia, Bellici apparatus, Stratagemata, Historiæ, Apologi, Allegoriæ, Sales, & id genus alia utilissima continentur: non solum Theologis, Iurisperitis, Medicis, studiosis artium, uerum etiam Rempublicam bene & feliciter administraturis, cognitu cumprimis necessaria.

Cum Præfatione D. SIMONIS SVLCERI, Acad. Basilien. Rectoris: & Rerum atq; verborum Indice copioso.

FRANCOFVRTI *ad Mœnum*, *per Petrum Fabricium, impensis Sigismundi Feyrabend & Simonis Huteri.*

1566.

Bornemisza Péter külföldi rémtörténeteinek főforrása:
Melanchton közhelyeinek Manlius János által összeállított gyüjteménye

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

Az, hogy az *Ördögi Kisértetek* külön kiadása ilyen ritka unikum lett, mutatja, hogy B. P. vagy igen kevés példányszámban adta ki, vagy ami példányt maga körül eladott és elajándékozott, a kortársak, vagy a későbbi nemzedékek megsemmisítették, hiszen olyan megdöbbentő realizmussal írott adatok láttak benne nyomdafestéket, hogy még a modern korban se igen merték kiadni. Pedig az újrakiadás gondolata már régóta kísértett. Incze Gábor *A reformáció és ellenreformáció korának . . . írói* c. gyűjteménye második kötetének (Alvinczi Péter) hátlapján már hirdeti, hogy a »negyedik kötet Bornemisza Péter *Ördögi Kisértetek* című munkáját adja teljes egészében.« Stoll Béla szíves közlése szerint pedig a Magyar Élet könyvkiadó is tervbe vette a kiadást, sőt a Széchényi Könyvtár őrzi a külön kiadás előszavának modern betűkkel kiszedett szövegét is.[1]

Annyi bizonyos, hogy a puritán ízlésű XVI. századi protestáns világ semmiképp se bírhatta el ezt a brutálisan őszinte könyvet. Az a társadalom, mely nem tűrte el az alapjában igen szemérmes kifejezésű Balassi Bálint szerelmes verseinek megjelenését, hogy engedte volna meg a nemi élet eltévelyedéseinek és a főúri osztály romlottságának ilyen gátlás nélküli ábrázolását?

Máriássyhoz írt levelében maga B. P. is beismeri, hogy minden írását elszenvednék, de »ez egyet mais keric hog' el titkolnam«. Sőt maga is úgy tartja, hogy csak a bűnös embereknek való, akik magukba szállni tudnak : »Jollehet en magamis azt itelem felöle, hog' czack az feleknec ualo az kic annira meg ismertec magokat mint Dauid, Magdolna, Peter, Zacheus, amaz tolúai, kic az ö nagy terhec alat, tuttac mi izü az Wr Chrs' fizetefeis az ö bünökert. Ezec noha ritkac, mind az altal en czak keuefnekis inkab akartam keduefkedni hog' nem az vilagnak.«

Míg a reneszánsz optimista alkotó lendületében ittas Itália nem sokat törődött a középkor naivul megszemélyesített és mindenbe beleavatkozó ördögképével, a német lutheri reformáció valóságos ördögkultuszt teremtett maga körül. Luther asztali beszélgetéseiben, predikációiban, teológiai műveiben szüntelen ott lebeg a kísértő ördög személyes, számtalanszor érzékileg tapasztalt alakja, úgy hogy katolikus oldalról nem egyszer éri a lutheri tanokat a manicheizmus vádja. Van olyan tudományosan bizonyított állítás is, hogy még a *Faust-Buch* címen ismert népkönyv is Lutherék ellenfelei által kieszelt paródia.[2] A *Theatrum Diabolorum* idézi (23/b) Luthernek a tanítását, hogy az ördög mindenütt jelen van : »Das hat euer Lieb . . . oft gehört, dass der Teufel allenthalb umb die Menschen ist, an Fürstenhöfen, in Häusern, auf dem Felde, auf allen Strassen, in Wasser, in Hölzern, in Feuer, da ist alles voll Teufel.«

De kutatásaim alapján azt kell állítanom, hogy B. P. lidércnyomásszerű ördöghite nem Luther műveinek olvasásából kapta főtáplálékát. A magyar predikatort elsősorban, döntő erővel Wittenbergben, Melanchton környezetében, az ő katedrája körül, tanítványai között szállta meg ennek a mindenütt jelenlevő, az emberre szűntelenül leselkedő, testi és lelki gyötrelmeket keltő személyes ördögnek a képe s azóta, ami baj, szerencsétlenség éri, ami bűnösnek érzett vágy támadt benne, azt mind az őt állandóan kísértő ördög művének tulajdonította és ez a szinte monomániává fejlődő szemlélet bírta rá arra, hogy éveken át gyűjtse az adatokat, hogy a »röttenetes« ellenség elleni küzdelemre önmagát és híveit erős tse, buzdítsa.

Már egy korábbi könyvemben (Balassi B. 17. l.) felhívtam a figyelmet arra, hogy Bornemisza Péter egyik széljegyzetében, melyet kedvenc enciklopédiájába. Volaterranus *Commentariorum urbanorum octo et triginta libri,* (Basileae 1530) c. művének (Esztergomi érseki kt.) 88. lapjára írt, megemlíti, hogy Melanchton tanára volt Wittenbergben. Itt a *Pannonia* c. fejezetben, ahol a Mátyás király alatt Magyarországon megfordult szerző magyar úti emlékeit mondja el, többek között azt állítja, hogy a magyar ifjúság szemérmesen él és a szajháktól tartózkodik: »inventutem tamen esse castam, et absque scortis agere«. Itt fűzi be B. P. a lapszélre : Id mirabatur aliquando Dominus Praeceptor meus philippus Melanchton Witabergae« (Ezen csodálkozott valamikor tanárom Melanchton Fülöp Wittenbergben ; vö. fényképhasonmásunkat).

Sajátságos, hogy ezt az utalásomat B. P. újabb életrajzírói és magyarázói nem vették figyelembe és továbbra is más vagy közvetett adatok alapján keresték, hol járt B. P. német földön (vö. Irodt. 1952, 522 és 1953, 92). Ő maga a *Folio-postillák*ban írja, mint csodát, hogy Isten »ezek után tanulásért Német és Olasz országra költség nélkül

[1] Talán ennek egy levonata került a pápai unikum élére és a kiadás tervezőinél veszett el az eredeti teljes példány?

[2] Eugen Wolff, *Faust u. Luther*, Halle 1912. Ez a szerző idézi Pázmányt is, aki 1590 táján hallotta, hogy közvetlenül Luther halála előtt egy nagy juhászkutya jött be a haldokló szobájába, mire Luther felkiáltott volna : Schon so schnell! (127. l.)

indított, csak nyolc forintval, és tartott köztük nyolc esztendeig minden külső segitség nélkül kazdagon, és ismét ki hozatott velem csak nyolc forintot« (Schulek 389).

Wittenbergi tartózkodását az 1557. év elé tehetjük, ha elfogadjuk azt, hogy fültanúja volt a Melanchton házaspár cívódásának. Melanchtonné ugyanis ebben az évben halt meg. A nagy predikátor humanista különben 1518-tól haláláig, 1560 április 19-ig megszakítás nélkül Wittenbergben tanított. Kapcsolatai a magyar protestáns diákokkal és tanárokkal ismeretesek (vö. Fraknói, Századok 1874, 149 és ugyancsak ő : *Melanchtons Beziehungen zu Ungarn.* Bp. 1874).

Azt is igazolhatjuk, hogy B. P. Melanchton katedrájáról hallhatta azoknak a rettenetes történeteknek túlnyomó részét, melyek a szerző szerint magyar földön kívül eső országokban estenek. Melanchtonnak ugyanis szokása volt teológiai és morálfilozófiai előadásaiba különféle történeteket belefűzni, melyeket vagy hallott vagy maga átélt. Olykor levelezői is közöltek vele ilyeneket. Mindezek azonban nem vesztek el az utókor számára, mert minden szavát áhítattal leső diákjai közül, úgy látszik, többen lejegyezték. A *Corpus Reformatorum*-beli nagy kiadásának 20. kötetében a múlt században ki is adtak egy ilyen kéziratos gyűjteményt volt hallgatója, Wericus Vendenheimer kéziratairól *Historiae quaedam recitatae inter publicas lectiones* címmel.

De már két évvel Melanchton halála után, 1562-ben egy másik hallgatója, Manlius (Mennel?) János sajtó alá is rendezte efféle jegyzeteit, megtoldva több más forrásból eredő példákkal. Az első kiadás Bázelben jelent meg, 1562-ben (Használtam a Rádaykönyvtárban, E. Enc. 1026), de utalásaim jórészt az 1565-iki kiadásból valók (Egyet. Kt. Ca 452, több lapja hiányzik) : *Locorum communium collectanea: a Johanne Manlio per multos annos, tum ex lectionibus D. Philippi Melanchtonis, tum ex aliorum doctissimorum virorum relationibus excerpta, et nuper in ordinem ab eodem redacta, iamque postremum recognita; in quibus varia non solum vetera, sed in primis recentia nostri temporis Exempla, Similitudines, Sententiae, Consilia, Bellici apparatus, Stratagemata, Historiae, Apologi, Allegoriae, Sales, et id genus alia utilissima continentur: non solum Theologis Iurisperitis, Medicis, studiosis artium, verumetiam Rempublicam bene et feliciter administraturis, cognitu cum primis necessaria. Cum praefatione D. Simonis Sulceri, acad. Basilien. Rectoris et Rerum atque verborum Indice copioso.* Budissinae (Bautzen) Per Ioannem Wolraab Anno 1565.[1]

Manlius művét Miksa cseh és magyar királynak ajánlja. Sulcer Simon előszavából pedig kiderül a mű evangelikus tendenciája, melynek külön érdeme, hogy nem hagyta elveszni Melanchton aranymondásait : »Ez a tudós és tisztes férfiu, Manlius János, tanáráról számos éven át keményen dolgozott, hogy amiket tőle, mint hű hallgatója és megfigyelője hallott, így összeállítsa, és a hű betűk őrzésére bízza, azért, hogy magának és majdan másoknak is rendelkezésére álljon : különösen mert észrevette, hogy Fülöpnek ezek a munkái nem jelennek meg és sokan nem híven őrizték meg.«

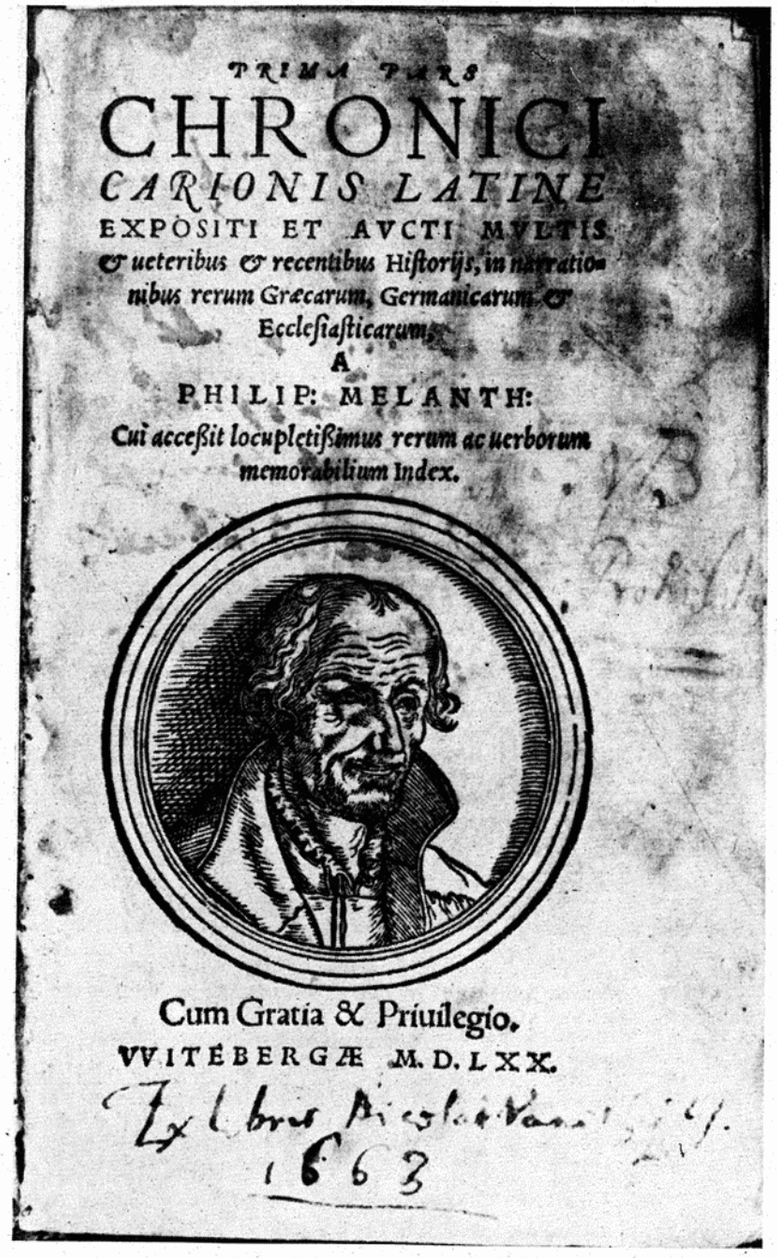
Alábbi jegyzeteink szövegszerűen tanúsítják, hogy Manlius könyve Bornemisza legkedvesebb olvasmányává lett. Egy-két kivétellel valamennyi németországi, ausztriai, sőt legtöbb olasz és antik »története«, »lött dolga« ebből a könyvből származik. Végh Ferenc (Irodt. 1952, 521) nem elégszik meg azzal a különben pontosan nem idézett nyilatkozatával, hogy Isten »tanulásért Német és Olaszországra« indította, hanem egy egész németországi körutat állít össze a Wittenbergben, Grimmenthalban, Tübingában, Jénában, Freybergben és Regensburgban történt eseményekről és útja bizonyítékául felhozza azt a sok érdekes ördögi históriát, tanító elbeszélést és pletykát, melyet »a kor Németországából összehord.« Ezek a példák pedig dátumaikkal együtt valamennyien Manlius könyvéből valók.

Koltay-Kastner tanulmányában (Irodt. 1953. 96) főleg az olasz útra vonatkozólag gyűjt össze adatokat ezekből a történetekből, melyeknek azonban nagy része szintén Manliusból származik : így a VI. Sándor pápa jellemzése, a Tosca-téma ősi alakja, Vicenza Velence fennhatósága alá kerülése, egy bíboros legyilkolása egy római templomban, a török császár és a velencei képíró esete, a Dürer önkritikájára vonatkozó adat és a lovukat az úrvacsora-kenyérrel etető martalócok megkövesülése.

A források pontos ismeretében most már elkülöníthetjük azokat a történeteket, melyeket tényleg emlékeinek tekinthetünk, de van B. P.-nek nem egy adata, mely úgy látszik, csakugyan német, főleg wittenbergi tartózkodásának emlékei.

Így alighanem ő maga, vagy legalább is diáktársai lehettek jelen annál a jelenetnél, mely Melanchton házaséletének keresztjét szimbolizálja s melyet Végh Ferenc idéz

[1] Mivel az Egyetemi Könyvtárban őrzött példány közben eltűnt, hasonmásunkon az Orsz. Széchényi Könyvtárnak egy 1566. frankfurti kiadását közöljük.

PRIMA PARS
CHRONICI
CARIONIS LATINE
EXPOSITI ET AVCTI MVLTIS
& ueteribus & recentibus Historijs, in narrationibus rerum Græcarum, Germanicarum & Ecclesiasticarum,
A
PHILIP: MELANTH:
Cui accessit locupletissimus rerum ac uerborum memorabilium Index.
Cum Gratia & Priuilegio.
VVITEBERGÆ M.D.LXX.
1663

Carion-Melanchton világtörténetének címlapja Melanchton arcképével

Wittenbergben hallhatta azt az adatot is, hogy V. Károlyt mennyire meglepte Melanchton (Irodt. 1952, 522), tévesen az Ö. K.-be helyezve, holott ez a Folio-Postillákba esik (535. l.) igénytelen külseje. És bár Manliusnál többször szerepel a varázsló Joannes Faustus históriája, nincs meg nála annak a névtelenül idézett wittenbergi diáknak az esete, aki részegségében szerződést kötött az ördöggel és csak nagy küszködés árán szabadult ki karmai közül (Ö. K. 811 ; Koltay-Kastner ezt a Faust-történettel azonosítja, 94. l.). Bár valószínű, hogy nem ismerjük B. P. összes olvasmányait, lehet, hogy ezt a történetet csakugyan a wittenbergi diákok körében szedte fel.

Még több élményértéket nyernek így azok a feljegyzések és esetek, amelyeket Koltay-Kastner mindezeken felül olasz utazásainak emléke gyanánt állít össze. Ezek határozottan nagyobb számban vannak, mint a németországiak.

Felvetődik a kérdés, vajon B. P. nem saját fülével hallotta-e ez elrettentő történetek egyikét, másikát? Ha a Vendenhaimer féle kézirat anekdota-anyagát a Manliuséval összehasonlítjuk, meg kell állapítanunk, hogy Vendenhaimer példáinak legnagyobb része megvan Manliusnál, ami hitelességét igazolja. Viszont B. P. és Manlius szövegei között oly sűrű és oly pontos az egyezés, hogy itt csak olvasmányszerű felhasználásra gondolhatunk és talán csak a wittenbergi diák ördögi szerződésének története az egyetlen német vonatkozású história, melyet esetleg Melanchton szájából hallott a magyar predikátor. A többi esetben, ha a katedráról hallotta is ezeket az elrettentő és épületes történeteket, kényelmesebbnek találta Manliushoz fordulni, akiben bizonyára felismerte Melanchton hangját és szellemét.

De Manlius olvasása még más tekintetben is hozzájárult az *Ördögi Kísértetek* megírásához. Melanchton tanítványa ugyanis megkísérelte, hogy ezt a »locus communis«-műfajt, ahol igen sokszor a rövid történetek első személyben, mintegy Melanchton szájába adva hangzanak el, bizonyos rendben csoportosítsa. A rend pedig a dekalóg tíz parancsolata s így kapunk olyan anekdotákat, melyek a bálványozás, értsd a római liturgia, képtisztelet, búcsújáróhelyek kultusza stb. ellen bizonyítanak, majd olyanokat, melyek az istenkáromlókat érő csodás büntetéseket, végül az ünnepnapot nem tisztelők, a szülők tiszteletének parancsa ellen vétők, de legfőképpen az ötödik, hatodik, hetedik parancs ellen bűnözők, tehát a gyilkosok, paráznák és tolvajok legkülönösebb és legcsodálatosabb bűneit és azoknak súlyos bűnhődését ábrázolják. Valószínűnek tartom, hogy maga Melanchton is dekalóg-magyarázataihoz idézte e történetek nagy részét.

Az *Ördögi Kísértetek* hatodik részében is könnyű felismerni Manlius művének vázlatát. Bár a kísértetek között a paráználkodás elemzése foglalja el a főhelyet, ebben a hatodik részben B. P. maga jelzi, hogy a tíz parancsolat fonalát követi (663 vo): »Ez hatod rendben kedig olly historiákat mondunk, melyek megjelentik az ördögnek sokféle izgatásit minden bűnre, amellyeket Isten megtiltott az ő törvényébe az tiz parancsolatban. Mint az bálványimádás, hamis esküvés, ünneptörés, szülék nem tisztelése, az gyolkosság, az paráznaság, az orzás, az hazugsag«.[1] S itt a történetek valóban a Manlius rendjében következnek, sokszor lapról lapra, több-kevesebb kihagyással, bár mindenütt saját gyűjtéséből és tapasztalataiból szerzett anekdotákkal és észrevételekkel keverve.

De Melanchton anekdotázó kedvének hatása talán még mélyebben gyökerezik B. P. lelkében. Maga az a gondolat, hogy így különféle elrettentő, vagy épületes példákkal támassza alá morális leckéit, sajátosan melanchtoninak látszik : ez a »locus communis«-gyűjtés és idézés a humanista collegiumokból kijutott a wittenbergi katedrára, s míg Franciaországban a szkeptikus Montaigne nagyszerű kritikai esszéi fakadtak ki belőle, Luther világában az ördög elleni harc fokozásának szükségét igazolták vele. Melanchton példái ugyanis számtalanszor kézzelfoghatólag, érzékileg igazolják az ördög tényleges közbelépését : a gyilkost sugallják, ösztönzik töprengése közben, ügyvéd képében segítségére jön az ártatlanul vádlottnak, hogy elragadja a hamis tanút, úgy vezeti az események fonalát, hogy egy bűnből a bűnök halmazata fakadjon és Melanchton nem egyszer végzi történeteit azzal a megjegyzéssel, mint Bornemisza, hogy mindebből látszik az ördög elkeseredett gyűlölete az emberi nemmel szemben, sötét ravaszsága és állandó ébersége.

Itt kell foglalkoznunk Turóczi-Trostler József egyik állításával, ahol a jeles irodalomtörténész B. P. főforrásának a S. Feyerabend *Theatrum Diabolorum* c. német ördögantológiáját vélte felismerni, anélkül, hogy közelebbről bizonyította volna tételét : »Hogy még az érettebb Bornemisza is milyen feltétlen lekötelezettje a protestáns humanizmusnak, erre nézve van egy kézzelfogható bizonyítékunk : ördöghitének egyik kiapad-

[1] Majdnem szóról szóra elmondja ugyanezt még egyszer a 774 v° lapon, ahol a bevezető összefoglalást még egyszer megismétli. Bornemisza leggyengébb oldala a szerkesztés!

hatatlan forrása, az egykorú demonológiai irodalom hatalmas német emléke, a S. Feyerabend-féle Theatrum Diabolorum (1569)«. (*A magyar nyelv felfedezése.* Bp. 1933, 83.). Már Schulek kételyeit fejezte ki ezzel az állítással szemben (440), és valóban azt kell mondanunk, hogy pontos, szövegszerű átvételről seholsem beszélhetünk és ha egyezések a magyar predikátor és a nagy ördög-enciklopédia között előfordulnak is, ezek mindig közös forrásra mennek vissza. Mindamellett a *Theatrum Diabolorum* kitűnő segítséget nyújtott számunkra, mikor B. P. olvasmányait kerestük és alábbi jegyzeteinkben is többször idézzük, amikor az eredeti olvasmányra nem tudunk visszanyúlni. Feyerabendék ugyanis legtöbbször megjelölik, honnan veszik anyagukat, de ezt az anyagot nem mindig lehet ma Magyarországon fellelni.

A Manlius-féle példák közül nem egyet megtalálunk a *Theatrum*-ban is, de ilyenkor a foliáns visszautal Manliusra, aki egészen bizonyosan B. P. kezében volt a mű írásakor : sokszor egész lapokat folyamatosan fordít le belőle, ami a *Theatrum* esetében nem áll fenn. Viszont tömegesen találtunk olyan átvett történeteket, melyek Feyerabendéknél nem szerepelnek.

De még egy forrásból áradt Melanchton felől Bornemisza fantáziájára az épületes történelmi példák sokasága. Carion János buticheimi matematikus állított össze egy világkrónikát németül, melynek latin fordítását Bonn Hermann 1532-ben, Bázelben kiadta : *Io. Carionis Mathematici Buticheimensis Chronicorum libri tres e Germanico in Latinum sermonem conversi, Hermanno Bonno interprete.* (Basileae, Math. Harscher 1532). Carion (1499—1538), aki I. Joachim brandenburgi választófejedelemnél a matematika és asztrológia tanára volt és alkoholizmusban halt meg, szintén Melanchton tanítványa volt. Művét bár németül kiadta és mint láttuk, latin fordításban is közzétették, Melanchtonhoz küldte el átdolgozás végett. Melanchton nem volt megelégedve a száraz összeállítással, hozzáfogott a világkrónika teljes átdolgozásához, hozzáfűzte korszakonként, a biblia fonalához tartva magát, a világi birodalmak és az egyház történetét, úgy hogy egész új művet csinált belőle, mely az ő neve alatt rendkívül népszerű lett a XVI. században. Azonban Melanchton csak az első két kötetet írta meg, a többit veje, Peucer Gáspár, úgyhogy a teljes mű öt kötetre terjed (Vö. Melanchton, Corpus Reformatorum XII. 709 és Schulek 123). A még Melanchton életében megjelent utolsó kiadás címe : *Chronicon absolutissimum ab urbe condita usque ad Christum deductum inque non Carionis solum opus continetur, verum etiam alia multa eaque insignia explicantur, adeo ut iustae Historiae loco occupatis esse possit* . . . 1559. (A négy első könyvből vett idézeteimet ebből veszem.) A teljes mű öt könyvből áll és az ötödikhez az Egyetemi Könyvtárban levő 1580-as Wittenbergi kiadást használtam, bár Bornemisza kezében v. sz. az 1572-es első teljes kiadás lehetett.[1]

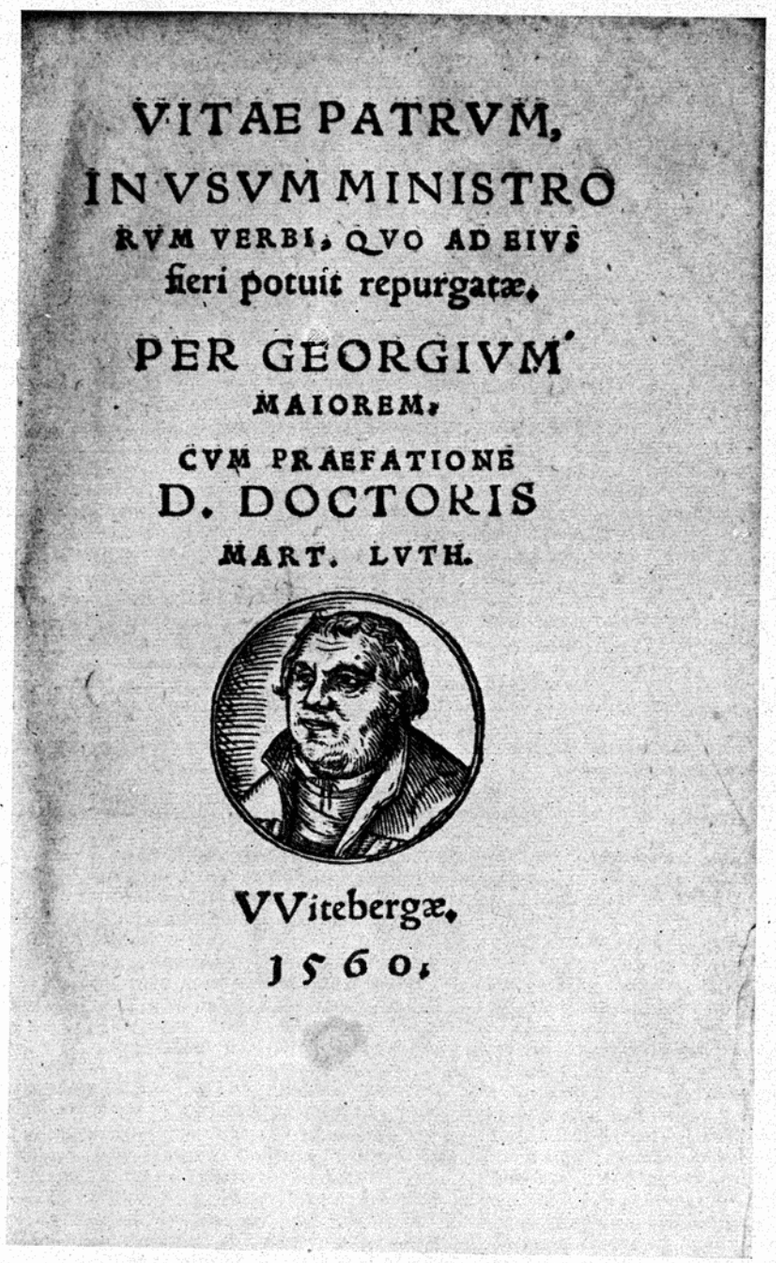
B. P. többször utal erre a forrására az *Ördögi Kísértetek*ben, pl. 668 v° : Lege lib. 3. Chro. Carion : Philippi fol. 510 a manicheusokról szólva; sőt foglalkozott élete végén a hatalmas fóliáns lefordításának gondolatával. A Forgáchok, Balassi András és István buzdították a biblia lefordítására és »az kis krónikának, kit Carionenak hinak, kibe az egész világ dolga igen nemesen be foglaltatik . . . ki nyomtatására« (Pred. V zárószava ; vö. Schulek 123).

Melanchton és Peucer világtörténelmüket teletűzdelték különféle épületes és elrettentő példákkal. Ezek annyira hasonlítanak azokra, melyeket Melanchton katedráján idézett, hogy B. P. Manlius mellett B. P. innen meríthette történelmi példáinak, »locus communis«-ainak egy részét. Ezekből is az ördögi kísértés borzalmas hatása és a providentia elégtétele világlik ki.

Úgy látszik, a 12 éves Török István tanulságára, kinek B. P. Predikációinak IV. kötetét ajánlotta, biggyesztett hozzá a kötet végéhez (913—919.) egy száraz krónikaszerű elsorolást (dátumok nélkül!), ahol Carion—Melanchton világkrónikájának nyomán összeállítja a »négy birodalom« császárjainak névsorát. Itt-ott azért nem állja meg, hogy egy-egy »röttenetes« vagy nevezetes eseményt ne idézzen. Talán ízelítőnek szánta nagy fordítástervezetéhez.

Érdemes megemlíteni, hogy Peucer Gáspár maga is írt egy vaskos könyvet az ördög hatalmáról és az ördöggel való szövetkezés titkairól. A *Commentarius de praecipuis generibus divinationum* (Wittenberg 1552 ; Orsz. Széchényi Kt.; Ant. 5016) bőven tárgyalja az ördögök csodatevő tehetségének határait, a jóslásokat, az asztrológiát, az ördögök természeti csapásait, a világtörténeti változásokat, birodalmak, császárok bukását, ami mind az ördög műve; a varázslás, madárjóslás, álmok különféle nemeit és egyéb ördöngősségeket, de itt a B. P. művével való összehasonlítás nem mutat szorosabb kap-

[1] Hasonmásunk az 1570. wittenbergi kiadás címlapját adja Melanchton képmásával (Orsz. Széchényi Kt.).

VITAE PATRVM,
IN VSVM MINISTRO
RVM VERBI, QVO AD EIVS
fieri potuit repurgatæ,
PER GEORGIVM
MAIOREM,
CVM PRAEFATIONE
D. DOCTORIS
MART. LVTH.
VVitebergæ,
1560.

A Vitae Patrum G. Maior-féle kiadásának címlapja Luther Márton arcképével

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

csolatokat. Wittenbergi tartózkodása alatt B. P. azonban személyesen is érintkezhetett vele Melanchton katedrája körül, vagy lakásán.

De maga Luther is jelen van az *Ördögi Kísértetek*ben ; nem ugyan közvetlen oktatásával, példázataival, mint inkább környezetére kiáradó sugallatával.

Először Alszeghy Zsolt (Irodt. 1926, 15), majd Schulek Tibor idézte (317) B. P. utalásai alapján (pl. Ő. K. 796 v°), hogy a régi remeték kísértéseinek történeteit Maior (Meier) György Sz. Jeromos-átdolgozásából vette át. A mű teljes címe : *Vitae Patrum, in usum ministrorum verbi, quoad eius fieri potuit repurgatae. Per D. Georgium Maiorem. Cum praefatione D. Doctoris Mart. Luth.* A könyv 1554-ben jelent meg először Wittenbergben, de számtalan kiadást ért el. Előttünk az Orsz. Széchényi Kt. 1560.-i wittenbergi kiadása és az Egyetemi Könyvtár példánya, egy 1578. kiadás fekszik (Ae 330), melyek címlapján ott díszlik kerek medalionban Luther Márton arcképe.

Maior (Meier) György a wittenbergi vártemplom lelkésze volt, majd teológiát tanított az ottani főiskolán. Luther és Melanchton legbelsőbb barátja volt, aki azonban a jócselekedetek szükségességét tanítva kiinduló pontja lett a majorista szektának.

A *Vitae Patrum*-hoz Luther Márton írt először, megmagyarázva Maior György kiadásának szükségességét. Ebből az előszóból kitetszik Luther Róma-ellenes racionalizmusának és saját ördöghitének belső ellentmondása, mely egyúttal a német polgárság belső ellentmondása : »Többek között a Sátán dühének nem kis műve, hogy a történeteknek, vagy mint nevezik, a Szentek Legendáinak a lehető legtöbbjét elpusztította és amelyeknek fennmaradását elszenvedte (bizonyosan nem jóakaratból), ostoba mesékkel és istentelen hazugságokkal annyira megrontotta, hogy az igazsághoz sokkal jobban hasonlítanak és ezeknél hasznosabbak a népek bizonyos meséi.« Például idézi többek között Oszlopos Simont, Eufrozinát és Szent Mártont : »Amilyenek a Mártonról, Eufrozináról, Oszlopos Simonról szólók és sok egyebek, melyek részben költői fikciók és melyekkel szószátyár emberek el akarták hitetni, hogy a sztoikus szenvtelenséget az egyházon belül fölülmúlták, amilyeneket pedig soha semmiféle sztoikus nem látott és nem érzett, ezenfelül részben orcátlan kitalálások, melyek miatt az Egyház az ő saját csodáival gúny tárgyává lett.« Maga Jeromos is tele volt sztoikus tévedésekkel, amin Luther nyilván az aszkéta életet érti. Mindezért szükséges és helyes, hogy ezeket a történeteket Maior György megtisztítsa a gaztól és megjavítva kiadja.

Már most : magában a kiadásban nemcsak az egyiptomi remeték legjelentősebbjei részletesen szerepelnek a legképtelenebb csodákkal és hallatlan fantáziára valló ördögi kísértésekkel, jelenésekkel, hanem ott fityeg a könyv végén az oszlopon éveken át álló Oszlopos Simon csodálatos története is. Olvassuk, hogy lehulló tetvei gyöngyökké váltak, amit B. P. is elmond, de Luther előszavának hatása alatt sietve hozzáteszi (777 v°) : »De bűn el hinni.«

A lutheri kritika tehát nem sokat emelt ki ezekből a különben helyesen »poetikus«-nak jelzett csodás történetekből, úgyhogy B. P. akinek a poézis iránt csak korlátozott érzéke volt, »iszonyú« és »röttenetes« történeteinek első csomóját több hosszú fejezeten át ebből a forrásból meríti, hiszen a mű elnyerte a legmagasabb placet-et, a Luther Márton arcképével megpecsételt elismerést.

Flaubert *Tentations de saint Antoine*-ja, Anatole France *Thaïs*-a és egyéb novellái kerültek ki a *Vitae Patrum*ból, ami bizonyítja e legendák nagy költői értékét, de B. P. és wittenbergi tanárai számára mindezek még szószerint igazak és az erkölcsi tanítás és önmegtartóztatás heroikus példái voltak.

Mindezek az olvasmányok és azok, melyek címét a jegyzetekben találja meg az olvasó, még mindig nem magyarázzák meg eléggé ennek a sajátos műnek a keletkezését. Mert igaza van B. P. ellenfelének, Perneszi Andrásnak — ha rosszindulatú beállításától eltekintünk, — mikor azt állítja, hogy ez a könyve tulajdonképpen nem is predikáció (Vö. Schulek 109). Itt valóságban arról van szó, hogy maga az író akar leszámolni a testében dúló szenvedélyeivel, »gerjedezéseivel«, mások és saját küzdelmeinek vagy bukásának feltárásával azáltal, hogy a világ elé tárja legtitkosabb, sokszor beteges hajlamaikat és beleilleszti a testi ördög ellen küzdő emberiség és magyarság egyetemességébe.

Ebből a szemszögből tekintve valóban a magyar humanizmus egyik legérdekesebb terméke ez a könyv, hasonló Cellini emlékiratához, ahol a nagy olasz művész minden gátlás nélkül adja elő szenvedélyes életét, bűneit, gyilkosságait, ördögidéző praktikáit.

A különbség persze a lutheri hithez hű magyar predikátor és szabad egyéni életét élő reneszánsz-művész között igen nagy. De a XVI. századi magyar irodalomban nehéz volna találni még valakit, aki ennyi sokszínűséggel, változatossággal, egyéni ízléssel itatta volna át vallási életét, az életet annyi oldalú érdeklődéssel figyelte volna s aki ezt egyúttal irodalmi kifejezésre is juttatta volna.

De idézzük még egyszer Schulek után (102. és 6.) mit jelentett számára ez a könyv és akkor megértjük makacs kitartását is régi pártfogói és az ítélőszék ellen :

»Midőn az Negyedik részhez kezdettem volna, támaszta reám Isten titkon való ördögi kisérteteket, kiket csak igen kevés embernek mondtam, de azoknakis nem minden részét. Azok rajtam lévén, készeríttettem irnom az ördögnek sok féle kisirtetiről ; de oly iszonyuk jutának eszembe, hogy félve irnám és sirva kérném az Istent, bizná másra az féle irásokat. De hova inkább igyekeztem le nyomnom, annyival inkább nőttön nőtt és öregbedett rajtam a sok kisirtet, kik miatt nem lőn mit tennem, hanem akaratom ellenis nagy pironkodva ki kelleték ez világ láttára bocsátanom, hogy azból, kinek szeme volna, ugy nézné undokságát, mint egy Basiliskus az tükörbe (Pred. V. hhhhij)«.

Tehát a lefojtott ösztönök (szodomita hajlam? gyilkos szándék?) kényszerítették erre a nyilvános gyónásra és ha predikátor társainak vallomásait a világ elé tárja, nyilván rajtok keresztül is szabadulni akar a lelkét nyomó tehertől.

A teljes szabadulás és megnyugvás érzése azonban csak akkor fogja el a szerzőt, mikor a visszavonást megtagadva távozni kénytelen Semptéről :

»Minjárt ez változás után el metszé az Ur Isten rólam amaz röttenetes titkon való kisirteteket (amelyek azkoris nem fertéztetések, hanem csak inditások valának . . .) Mondok azokat hirtelenségével csudaképpen el metszé rólam és helyette ujabbakat, más féléket bocsájta . . . Kiből mely nagy épületim löttenek, meg nem mondhatom, hanem csak im jelengetem (Pred. V. hhhh.)«.

S hozzáteszi, hogy elméje, szíve teljesen elfordult a világi gondoktól, a lelki béke édes érzése árasztotta el, »kit meg sem mondhatnék minemű, kihöz képest én semminek tartom mind ez egész világotis, a mennyibe el mulandó«.

Ilyen mélyen senkisem ereszkedett lelkébe a XVI. századi magyar prózaírók közül. Ezek a lapok nemcsak Ágostonra, hanem Rousseaura is emlékeztetnek, aki szintén *Vallomásai*nak kiadásával szabadult meg lelki terhétől.

Ebben a felszabadító érzésben azonban lényegesen közrejátszott az is, hogy végre a nagy uraknak is szemébe akarta mondani azt, ami a szívén feküdt. Bornemisza művét úgy is foghatjuk fel, mint kora társadalmi állapotai fölött érzett felháborodásának kifejezését.

Már maga az a tény, hogy a Salm gróf által összehívott papi bíróság előtt megtagadta művének visszavonását, bizonyítja, hogy itt nem csupán arról volt szó, hogy a mű erkölcstelen-e vagy nem, hanem arról, hogy főúri pártfogójával szemben is elég bátorsága volt ahhoz, hogy minden állítását fenntartsa, tehát mindazt, ami megbélyegzőt a magyar urakról, főpapokról és a császári udvarról megírt és kinyomott. Kihívás volt ez a feudális gondolkozással szemben oly időben, amikor minden predikátor földesura kénye-kedvétől függött.

Így a vallomások, melyek egyes emberek legszégyenletesebb titkait tárják a világ elé, az egész feudális magyar társadalom belső romlottságát leleplező panorámába olvadnak bele, ahol a kis predikátorok buja lángolásának rajza csak egyetlen tüzes folt a sötét színekkel festett képen. Ő, aki mint az akkori predikátorok, egy-egy főúri pártfogótól a másikhoz vándorol, aki élvezi Balassi János, András, Menyhárt, István, Salm Julius, Török Ferencné és a Homonnaiak pártfogását, bőkezűségét, szinte valamennyiről, de legalább is valamennyi családjáról tud és *közöl* is valami megszégyenítőt, sőt az ördögi kísértetek széles freskójába belerajzolja még a császári udvart is, nem is szólva a természetes ellenfél, a római egyházat képviselő főpapok és szerzetesek együttesét érő kíméletlen támadásokról és leleplezésekről. Báthory Erzsébet szörnyűségei érthetőbbé válnak ebben a háttérben.

Míg a paráznaság eseteinek elképesztő rajzaiban urak, papok, predikátorok egy mélységben fetrengenek, mikor a kapzsiság, fukarság, mások vagyona eltulajdonításának bűnéről beszél, szinte kizárólag csak a földesurak és tiszttartóik szörnyű embernyúzását rajzolja élénk színekkel s a legnagyobb felháborodás hangján.

Ő előtte csak Szkhárosi Horvát András merte ilyen nyiltan vádolni az urak kapzsiságát, lelketlenségét és joggal tekinthetjük Bornemiszát követőjének és tanítványának, hiszen ő adja ki elsőnek Szkhárosi verseit *Énekeskönyv*ében (1582) és már az *Ördögi Kísértetek*ben idéz egy szakaszt belőlük.[1]

[1] Szkhárosi hatásáról bővebben értekezett Nemeskürty István (Irodtört. 1951, 473) Ő az egész művet a főurak elleni támadásnak tekinti, de l. magának B. P.-nek erre vonatkozó nyilatkozatát a mű vége felé, 923. l. A könyv elején, kb. a mű három ötödében szó sem esik társadalomkritikáról.

Georgius Maior, a Vitae Patrum kiadójának arcképe

OSZTÁLY

De szerinte még a nagyok gaztettei is az ördög sugallatából származnak, mert B. P. szemében az egész világ, sőt egész Európa egy pandaemonium, az ördög kísértéseinek és szörnyű embervadászatának színpada. Felekezeti elfogultsággal, de bátor szemmel és szóval, a szegények iránt érzett részvéttel ítéli el ezt az ellentmondásokkal teli világot, önmagát és predikátortársait sem véve ki a boszorkánytáncból.

Van Bornemiszában valami a reneszánsz *uomo universale*-jából, akit minden érdekel és aki elképesztően sokat ír, bírál, okoskodik. És mindennek amit ír, egyéni színe van. Engels jellemzése a reneszánsz emberekről reá is áll: »A legsajátosabb bennük azonban az, hogy szinte valamennyien benne élnek és lélegzenek a kor áramában, a gyakorlati harcban, színt vallanak és harcolnak a többiekkel, egyikük szóval és tollal, másikuk karddal, némelyikük mindkettővel. (Balassi Bálint!) Innen a jellemnek aza teljessége és ereje, amely egész emberekké teszi őket. A szobatudósok vagy kivételek köztük vagy másod- és harmadrangú emberek vagy óvatos filiszterek, akik nem akarják megégetni körmüket.« (*A természet dialektikája*. Bevezetés 10. l.) Ez magyarázza azt is, hogy Szekfű az *Ördögi Kísértetek*et a század legérdekesebb társadalomtörténeti dokumentumának nevezi (MTört. III. 259).[1]

A reneszánsz-ember gátlásnélkülisége és a német-flamand-francia-olasz polgárság vaskos ízlésének hatása mutatkozik B. P.-nél abban, hogy, bár több alkalommal bocsánatot kér, hogy ilyen iszonyatos dolgokat kimond és leír, mégis megteszi: Aretino, Poggio, Rabelais, Eulenspiegel korában különb dolgokat is leírtak, bár nem tanító célzattal, hanem a mulattatás, a durva kacaj kiváltása céljából.

Az is a korra jellemző, hogy ezt a művet, melynek újrakiadásától még az újabb korban is húzódoztak, egy 12 éves kisfiúnak ajánlja, külön kiemelve, hogy bizonyos dolgokat még talán egyelőre nem fog megérteni, de majd idővel világos lesz előtte, miért mondja el azokat mégis. A gyermek lélektanával nem sokat törődik még ez a brutális korszak. Azzal pedig egyáltalán nem, hogy a gyermek lelkét mennyire feldúlhatja, hogy a könyvben nagyapja, Török Bálint is szerepel a rabló, fosztó nagyurak és a buja, áiszent latrok között. Ezzel szemben ennek a forrongó természetű embernek sajátos ellentmondása, hogy a könyvben ő maga figyelmeztet arra (900 v°), hogy jól válogassuk meg, ki előtt olvassuk ezeket a kényesnél kényesebb történeteket.

*

Az eddig ismertetett és alább idézett olvasmányokon kívül a későbbi kutatás még bizonyosan másokat is fel fog tárni, ahonnan egyes ókori és külföldi példázatait merítette a magyar író. A kutatás megkönnyítése végett itt adjuk azokat az anekdotákat, melyek eredete jegyzeteinkben még nincs tisztázva:

1. Semiramis lóval bujálkodik (914 v°);
2. Lucullus külön szolgákat tart, hogy feltartsák kezét, nehogy túlsokat egyék (896 v°);
3. Caligula 75 tonna arannyal be nem érte egy esztendőben (906 v°);
4. Heliogabalus 600 struccfejet főzetett lakomájára (907);
5. Egy ördöngős bölcs megkérdezi az ördögöktől, milyen állapotban élnek: a válasz, hogy ők is születnek és meghalnak, de életük hosszabb; némelyikük 300 évig, sőt tovább is elél (667);
6. Luther kamrája előtt disznóképű ördögök röhögtek és szövétneket vittek előtte. Barát képében is szóltak hozzá és az üvegablakon mentek ki. Puskás ördögök is forgolódtak kocsija mellett (789);
7. Részeges wittenbergi diák szerződést köt az ördöggel; a tilalom ellenére megnézi a szerződést, melyen ocsmány rajzokat lát; nagynehezen szabadul csak az ördög kezeiből (811 v°);
8. Egy különben mindenét a szegényekre költő párizsi biboros háromszor ül fel koporsójában és odakiáltja a népnek, hogy elkárhozott (876);
9. Barátok, hogy az igazi önmegtartóztatás erényét fitogtassák, nőkkel hálnak és feszületet tesznek válaszfalul; a nők közül azonban sokan teherbe esnek (852);
10. Egy fiatalember megbecstelenít egy faragott oltárszobrot (889);
11. Pap öngyilkos lesz, mert az egyház rákényszeríti, hogy feleségét elhagyja (883 v°);
12. Egy barát, hogy egy parasztasszonnyal hálhasson, elhiteti vele, hogy ha szent emberrel hál, nem marad magtalan (894 v°);

[1] Vö. még Koltay-Kastner tanulmányát. *B. P. humanizmusa*, Irodtört. 1953

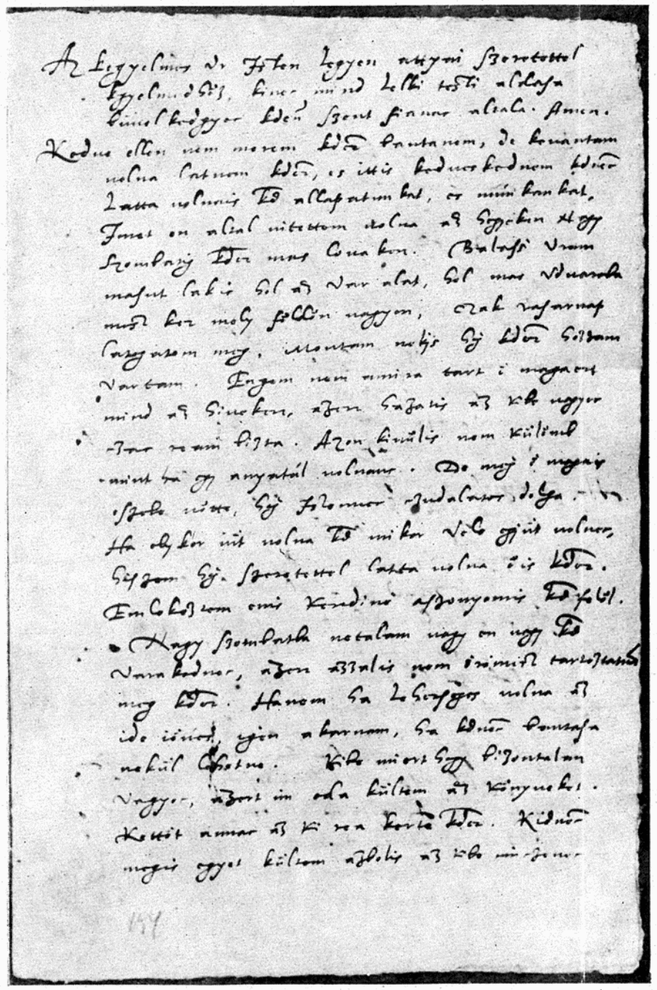
13. Híres bölcs pap megfojt egy leányt, hogy ki ne mondja vétkét, de minden kitudódik (871);
14. Valaki, összejátszva egy pappal, halottnak tetteti magát, hogy az feltámassza és csakugyan meghal (851 v°);
15. Tréfacsináló elmegy szerzetesekhez, kérve, tanítsák meg hazudni, mire azt mondják, hogy ők nem tudnak hazudni; a bolondos ember rájuk pirít, hogy máris hazudtak (839 v°);
16. Olasz nagyúr úgy áll bosszút egy szabólegényen, hogy káromkodásra kényszeríti, mire kivégzik (876);
17. Ledér feleség jámbor férje sokat szenved tőle; halálakor a nagy záporeső miatt alig tudják eltemetni. Leánya álmában látja anyját a pokolban, apját a paradicsomban, mire jámbor életet kezd (819 v°);
18. Milánó elfoglalása után a német császári katonák zsarolják a polgárokat; minden landsknecht egy aranyat és teljes ellátást követel (870 v°);
19. Egy gróf szolgája feleségével él; a gróf egy ilyen alkalommal elküldi a szolgát, de az elrejtőzik és megöli a grófot (894 v°);
20. Egy ember akit megölni készülnek, megjósolja a gyilkosnak, hogy a madarak majd kibeszélik tettét. Ebédnél, sült madarak láttára a gyilkos elmosolyodik; mire elkezdik faggatni és bevallja tettét (883);
21. Sokrates oly sikeresen ellen áll a csábításnak, hogy a melléje fektetett hetaira azt mondja róla, hogy fából van (755);
22. Valaki fogadásból éjjel a feszületes koporsóba üti kését, de saját ruháját is odaszegezi; mikor el akar indulni, úgy érzi, mintha valami visszarántotta volna, mire ijedtében meghal (913);

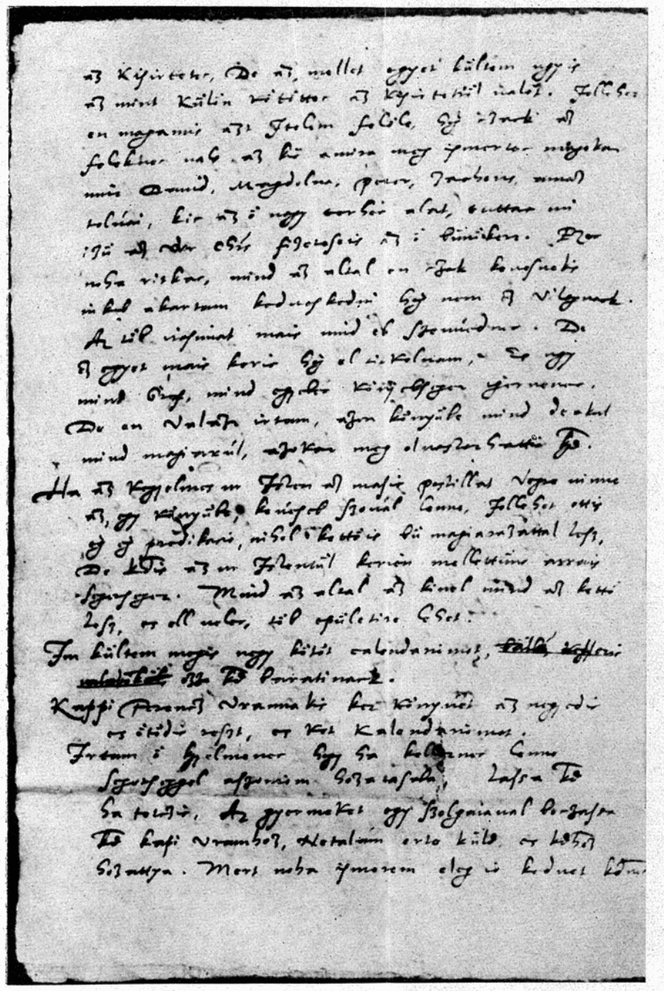
*

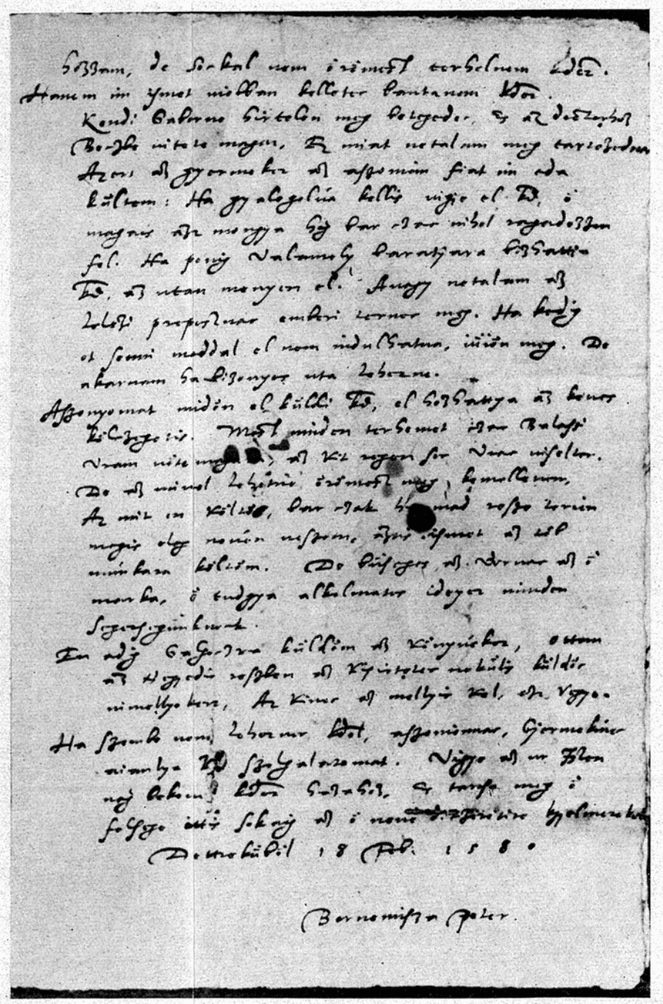
Kiadásunk a pápai egyetlen példány másolatán alapszik; annak különben csak az elején eltérő szövegét a budapesti Egyetemi Könyvtár Predikációk IV. kötetének példányán ellenőriztük. Közlésünk betűhív, csak az n-et képviselő tildét oldottuk fel, a hosszú ſ-et s-re, és a ß betűt képviselő ſ; jelet írtuk át sz-re. Az elég sűrűn előforduló sajtóhibákat kijavítottuk, jegyzeteinkben csak a fontosabbakat jelöltük. A Bornemisza használta betűtípusokat a lehetőség szerint megtartottuk. A szögletes zárójelbe tett betűk saját kiegészítéseink, illetve helyesbítéseink. Az elég tekintélyes mennyiségű téves lapszámjelzést is kiigazítottuk.

Bornemisza helyesírásáról Trócsányi Zoltán írt (MNy. XIV. 58). Szerinte erősen emlékeztet Heltaiéra, ami nem meglepő, hiszen Heltai Gáspár bibliakiadványait használta idézeteinek nagy részéhez. De Trócsányi megállapítja azt is, hogy nyelvhasználata erősen ingadozik, amit idegen környezetben töltött ifjúságának számlájára ír. Szerintünk a helyes magyarázat inkább az lehetne, hogy B. P. több nyomdászlegénnyel dolgozott s ezek vitték bele saját nyelvi alakjaikat a kiszedett szövegekbe, melyek így természetesen nem adhatnak egységes képet. B. P. igazi helyesírásáról a Máriássyhoz intézett és itt mellékelt sajátkezű levele nyújt pontos felvilágosítást.

SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

Bornemisza Péter levele Máriássy Pálhoz az Ördögi Kisértetek tárgyában
(Máriássy lt., Orsz. Lt. Missiles 1580, 194—196; vö. Schulek id. m. 128.)

Az kegyelmes Vr Isten legyen attyai ſzeretettel kegyelmedhőz, kinec mind lelki testi aldaſa büuelkedgyec kden' ſzent fianac altala. Amen.

Kedue ellen nem merem kdet' bantanom, de keuantam uolna latnom kdet', es ittis kedueskednem kdnec' Latta uolnais kd' allapatunkat, es munkankat, Innet en altal uitettem uolna az hegyeken Nagy Szombatig kdet' mas louakon. Balaſsi Vram maſut lakic hol az Var alat, hol mas vduaraba most ket mely fődőn uagyon, czak vaſarnap latogatom meg, Montam nekÿs hog' kdet' hozzam vartam. Engem nem annira tart ő magaert mind az hiuekert, azert hazatis az kibe uagyoc czac ream bizta. Azon kiuűlis nem külömb mint ha egy anyatúl uolnanc. De meg' ő maga is eſzebe uőtte, hog' Istennec czudalatos dolga. Ha olykor iüt uolna kd' mikor vele egjüt uolnec, hiſzem hog' ſzeretettel latta uolna ő is kdet. Emlekeztem enis Kendine aſzonyomis kd' felől.

Nagy Szombatba netalam uagy en uagy kd' varakodnec, azert azzalis örömeſt tartoztatnam meg kdet'. Hanem ha lehetſeges uolna az ide iöúes, igen akarnam, ha kdnec' bantasa nekül lehetne. Kibe miert hogy bizontalan vagyoc, azert im oda kültem az könyueket. Kettőt annac az ki rea kerte kdet'. Kidnec' megis egyet kültem azbolis az kibe ninczenec az kiſsirtetec, De az mellet egyet kültem ugyis az mint külön kötöttec az kiſirtetröl ualot. Jollehet en magamis azt Jtelem felöle, hog' czack az feleknek valo az kic annira meg iſmertec magokon mint Dauid, Magdolna, Peter, Zacheus, amaz tolúai, kic az ö nagy terhec alat, tuttac mi izü az Vr Chrs' fizeteſeis az ö bünökert. Ezec noha ritkac, mind az altal en czak keueſnekis inkab akartam kedueſkedni hog' nem ez vilagnak. Az töb iraſimat mais mind el ſzenuednec. De ez egyet mais keric hog' el titkolnam; Es ugy mind Grof, mind egyebec könyebſeget igernenec. De en valazt irtam, azon kőnyübe mind deakul mind magiarúl, azokat meg oluastathattia kd'.

Ha az kegyelmes ur Isten az maſic postillat vegre uinne az, egy kőnyűbe, keúeſeb ſzoúal lenne, Jollehet ottis eg' eg' predikacio, nihol kettöis bü magiarazattal leſz, De kdis' az ur Istentül kerien mellettünc arrais ſegetſeget. Mind az altal az kinek mind az kettö leſz, es ell uelec, töb epületire lehet.

Im kültem megis negy kötőt calendariomot, [. . .] ozza kd' baratinack.

Kappi Ferencz Vramnakis ket kőnyúet az negyedic es ötődic reſzt, es ket kalendariomot.

Irtam ö kegyelmenec hogy ha kelletnec lenne ſegetſéggel aſzoniom hozataſaba, Laſsa kd' ha tetczic, Az gyermeket egy ſzolgaiaual boczaſsa kd' kapi vramhoz, Netalam erte küld, es kdhez' hozattya. Mert noha iſmerem eleg io keduet kdnec' hozzam, de sockal nem örömest terhelnem kdet'.

Hanem im iſmet uiobban kelletec bantanom kdet'. Kendi Gaborne hirtelen meg betegedec, Es az doctorhoz Beczbe uitete magat, Ez miat netalam meg tartozkodna, Azert az gyermeket az aſzoniom fiat im oda kültem : Ha gyalogolnia kellis uigie el kd', ö maga is azt mongya hog' bar czac nihol ragadozzon fel. Ha penig valamely baratÿara bizhattia kd', az utan menyen el. Auagy netalam az Lelezi prepostnac emberi ternec meg, Ha kedig ot ſemmi moddal el nem indulhatna, iüiőn meg. De akarnam ha bizonyos uta lehetne.

Aſzonyomat midőn el küldi kd', el hozhattya az keues kölczegetis. Most minden terhemet czac Balaſsi Vram uöte magara, az kit regen ſoc Vrac uiſeltec. De az miuel lehetne őrömest meg kemellenem, Az mit en költőc, bar czak harmad reſze terien megis eleg neúen ueſzem, aztis iſmet az töb múnkara költőm. De büſeges az vrnac az ö marka, ö tudgya alkolmatos ideÿet minden ſegetſegünkneck.

En adig Galgoczra küldöm az könyúeket, ottan az Negyedic reſzben az kiſirtetec nekülis küldőc nimellyekert, Az kinec az mellyic kel, azt vegye.

Ha ſzembe nem lehetnec kdel', aſzoniomnac, Gjermekinec aianlya kd, ſzolgalatomat. Vigye az ur Isten nag' beken kdet' hazahoz, es tartſa meg ő felſege ittis ſokaig az ö neue dicziretire kgyelmeteket.

Dettreküböl 18 Feb. 1580

Bornemiſza Peter.

Előszó. A Perneszihez intézett nyílt levélre Perneszi külön nyomtatványban válaszolt (Vö. Schulek 107). Címe: *Perneszi Andrásnak válasz tétele a Bornemisza Péter levelére, melyet az ű ördögi késértetről irott könyve eleibe nyomtatott.* (Kelt Felsőlindván 1579 nov. 23, nyomattatott Nagyszombatban; egyetlen példánya Kolozsvárott a volt r. kat. líceum könyvtárában, betűhív másolata Pápán, a Dunántúli Református Főiskola könyvtárában; ezt használtam.) Az egész ügyet részletesen ismerteti Schulek id. h. Osztopáni Perneszi vagy Pereneszith András Felsőlindva főkapitánya, a Salm-család egyik főfamiliárisa és bizalmasa. Peszerer (Perneszi választételében Peszer) János temetvényi várkapitány. A *Választétel*ben Perneszi szerint B. P. dolgáról neki »soha csak egyszer sem irt, hanem amit irt, azt a mi közönséges urunknak irta«. A Schulek által idézett részekhez még ezt is hozzátehetjük: »ha igazan akartal volna irni, à kőuetseget kellet volna, vgy à mint volt elő beszellened, nem à Pragából valo irást hamissan formalnod. Mely kőuetseget mikor meg mondottam tudod hogy nem chac mimagunc voltunc, es à kic velűnc voltac, azoc ioé tudgyac, hogy sem à Pap Vrac felől, sem valamely ioszagnac meg nyerése felől à kőuetségben emlekezet nem volt. Es iollehet volt â Pragabol valo iras felől, de chac è vegre, hogy ertetted volna, hogy à te vtalatos ondoc, es fertelmes irasid, kiket Predikationac neueztel immar a feiedelem eleibe mentenec. Kirűl az en Vram à ki teneked igen kegyelmes vrad es io patronusod volt, az ő tiszti szerent tegedet meltan intet es feddet én altalam.« A könyvet a kinyomatás előtt előzetesen meg kellett volna mutatni neki vagy az ő szolgáinak, teszi hozzá Perneszi. Bornemisza sorsa megpecsételődött, mert főúri pártfogójától független próbált maradni.

Említsük még meg, hogy Perneszi Palásti Mártont és Lukács Albertet idézi tanúként, hogy mikor Gálffi Imre Pozsonyba meghozta annak a hírét, hogy Salm Julius beleegyezett B. P. kérésébe, hogy az ügyet egy papi tanács elé vigye, ő sajnálkozását fejezte ki, mert B. P. nagyobb botrány nélkül távozhatott volna Semptéről, ha a község nem tudott volna róla.

Perneszi tagadja, hogy Rudolf Bornemisza távozásához kötötte volna egy bizonyos jószágnak Salm részére való adományozását.

A csonka előszóban maga B. P. bevallja, hogy anyaga nagyobb rendezésre szorul. De továbbra is Manlius könyvének rendjére gondol, melyet esak a VI. részben követett. Az előszó kelte és keltezési helye vagy félrevezetésre szolgál, mint Perneszi válaszában írja, vagy pedig azt jelenti, hogy maga a mű nem változott azóta, hogy a szerző Semptéről elment.

653 szepelkednek. erőlködnek

655 Az elbizakodott Aiax említése talán arra vall, hogy B. P. az *Elektra* mellett Szofoklész másik darabját is olvasta és elemezte, a *Dühöngő Aiás*-t.

656 kabalkodnak: ostobáskodnak

660 v° vérszopo kilencz: kullancs

667 v°: A szentírásidézet, mint általában a bővebb idézetek, többnyire Heltai Gáspár bibliafordításaiból valók; innen vette B. P. a Bécsi-kódex óta ismert és eretneknek bélyegzett »szellet« szót, mint a »spiritus« fordítását is.

668 v°: A Carion-idézet szövege (97. l. az idézett kiadásban): Fuerunt autem haec praecipua capita Manicheae sectae, ut Stoici dixerunt, Duo principia esse pariter aeterna, *νοῦς καὶ ὕλης*, ita Manichaei duo principia pariter aeterna, et inter se pugnantia finxerunt, Bonum et Malum. Bonum nominarunt lucem, Malum, tenebras et materiam, quam dixerunt malorum omnium causam esse. Ortos a malo nominarunt *χοικούς καὶ ὑλικοὺς*. »Hos dixerunt quia haberent semina malae materiae, necessario scelerate facere, nec posse ad Deum converti. Contra vero ortos a bono Deo, necessario recta facere, nec damnari eos posse, qui sint in eis lucis semina.« És alább (99. l.): »Deum

verum creatorem omnium creaturarum, et universae materiae corporum.« A többi B. P. hozzáadása.

668 v° Az egész légkört ellepő ördögök képe v. sz. Luther tanításából ered, vö. fentebb 223. l. Sz. Pál csak ennyit mond (Eph. 6, 11): »Öltsétek fel az Isten fegyverzetét, hogy megállhassatok az ördög cselvetései ellen. Mert nem a test és vér ellen kell tusakodnunk, hanem a fejedelemségek és a hatalmasságok ellen, ennek a sötétségnek világkormányzói ellen, a gonoszságnak égi magasságokban levő szellemei ellen.« A szúnyogokkal való összehasonlítás benyomásom szerint magyar természeti kép emléke.

Idetartozik még Georgius Maiornak, tehát B. P. egyik főforrásának egy passzusa, melyet az efezusiakhoz írt levél 6. fejezetéhez magyarázatképpen írt: »Non hic in terris tantum ab hominibus, organis Diaboli, oppugnamur, sed Deus cum ingentibus exercitibus malorum et potentissimorum Spirituum undique et in singula momenta, hic in terris et aquis, supra nos in aêre nos circumvallat, non quiescit neque noctu, neque interdiu, neque in tenebris, neque in meridie, ut inquit Psalm. 91.« S ugyanitt elmondja mint B. P. miféle csapásokkal gyötrik testünket. Az idézetet a *Theatrum Diabolorum*ból vettem (24. l.), mely azonban nem mondja meg pontosan Maior melyik művéből való az idézet. Pedig alább majd látjuk, hogy más párhuzamok is arra vallanak, hogy B. P. ezt a művét is használta.

673 v° soto : sajtó.

674 saldit : sejt. A Sz. Pál-idézet nem Heltaiból való.

676 v°—680 Jób könyvének a Behemótról és a Leviatánról szóló mítosza igen nagy benyomást tett Bornemiszára, sokszor visszatér rá. A biblián kívül úgy látszik, mintha használta volna Brentius (Brenz) János könyvét : *Hiob in commentariis Johannis Brentii*. Haganae 1529 (Széchenyi Kt. Ant. 5147). Brenz Luther mellett a leghíresebb reformátor ; művei Melius Péterre is hatást gyakoroltak. Brenznél olyan részletek vannak, melyek a bibliából hiányoznak, míg B. P.-nél megvannak. Vö. 274 v° : Sub Behemoth autem abscondite describitur hoc loco Satanae Potentia, sic enim Dominus Behemoth, quasi corporalem quondam bestiam proponit, cum interim in Satanam oculos dirigat, ut primum declaret se potentissimum esse qui solus Satanam vincere possit: . . . Foenum sicut bos comedet, Hoc et tanta est mea potestas, ut quantumcunque ingens Behemoth moles sit, captivetur tamen mea potenti manu.

A Leviathan leírása a 277. lapon :

Iam ut iste marinus Draco, nullis retibus capi, et mello fune ligari potest, ita nec Satan, ullis humanis viribus, astutiis, aut consiliis prehenditur, nec compescitur, ne pro libidine sua dominetur, a solo autem Domino nostro Iesu Christo, vinci potest, et per eum ab omnibus credentibus.

Ugyancsak Bornemiszára emlékeztetnek a köv. sorok : Senes et cani homines, per aetatem imbecilles, et invalidi sunt, viribus suis natalibus destituti, unde sicut Leviathan, in abysso maris dominatur, tanquam potens tyrannus, super impotentem et imbellem populum, ita Satan universum mundum, pro cano et sene homine reputat, nam in eo dominatur pro sua libidine, et impotentiores sunt homines, quam ut ei resistere possint, unde sequitur : Non est ei similis super terram, nullum enim timet, sed omnes terrefacit.«

Az árnyékban meghúzódó elefántról. uo.: 276 v° : Quod vero dicatur Satan, sub umbris dormire, hunc habet sensum, nihil abominabilius est Satana, proinde non prodit aperta fronte, sed latet in umbrosis locis, abscondit se illic . . .

Ugyanerről érdemes még egybevetni a szintén sokat olvasott Johannes Wierus *De praestigiis daemonum* egyik helyével (104) :

Elephas ubi in Iobo describitur, Behemoth vocatur, id est bruta . . . Et quidem plurali numero, designatur eius vastitas. Sub allegoria vero elephantis, satanae potentia docetur . . . Ecce virtus eius existit in lumbis eius, et robor illius in umbilico ventris sui. Illecebris enim venereae voluptatis, quae circa lumbos et umbilicum praecipue sentitur, frequenter impugnat. Ossa eius velut fistulae aeris, et cartilago eius quasi lamina ferri.

De Leviathan idem fere aliis verbis praedicatur, quod de Behemoth : et vis naturae daemoniacae exprimitur, supra modum potens atque versuta, quae utique cuncta humana subverteret, nisi divini arbitrii habenis coerceretur.

684 Az itt kifejtett okoskodás erősen emlékeztet Bock Mihály *Füves Kertecskéjének* érveléséhez (6. és 12. fű). Tudjuk, hogy B. P. egy évvel az *Ördögi Kisértetek* kiadása előtt (1577) adta ki Balassi Bálint fordítását s így gondolatvilága eléggé elmerült a hagenaui predikator szellemébe. A 12. főben különösen az van kifejtve, hogy Isten nem azonnal és nem úgy hallgatja meg kérésünket, mintahogy mi elképzeljük, a 6. főben pedig a »kereszt« hasznosságáról van szó, mert szenvedéseink jámborságra tanítanak és eltérítenek a bűntől.

687 v° Az ördögnevek jegyzékét több helyen megleljük ; így először Jeromosnál, Comment. 1. II. in epist. ad Ephesios, c. IV. és epist. Damaso : Quem nunc inimicum hominum, nunc judicem impietatis, nunc draconem, nunc Satan, nunc malleum, nunc perdicem, nunc Belial, nunc rugientem leonem, nunc Leviathan, nunc Thaninium, nunc Behemoth, et ultis aliis vocabulis Scriptura cognominat.

Az újabb kori szerzőknél igen teljes összeállítást és etimológiákat találunk Wierusnál, *De praestigiis daemonum* I. 41 és 104 és kk. Az ő nyomán pedig a *Theatrum Diabolorum*ban, mely a fejezete végén (5 v°) Wierushoz küldi mindazokat, akik több részletet akarnak megtudni a kérdésről.

B. P. összeállítása azonban sehol sincs meg pontosan úgy, amint ő adja ; lehet hogy ő maga egészítette ki Wierust, akinek a katalógusa a legközelebb áll hozzá, bár meggondolandó, hogy ez a mű Luther ördögi származásáról szóló mendemondát is igaz történetként ismerteti (302. l.).

693 v° Ezek a bibliai »királyok« különös módon vannak összeválogatva. Seon vagyis Sehon csakugyan szerepel, mint az Amorreusok királya (Num. XI. 29 és Deut. II. 24., 31., 32.), viszont Amorreus csak egyszer szerepel mint személy Chanaan fiai között (Gen. X, 16), egyébként csupán egy ilyen nevű népet jelöl, melyekkel a zsidók harcoltak. Balac Bálám prófétával volt kapcsolatban és valóban a zsidókkal harcolt (Num. 22., 24). Seir viszont csak genealógiákban szerepel (Gen. XXXVI. 20 és Par. I. l. 38). Hai királynak nyomára sem akadtam, csak egy ilyen nevű város és hegy fordul elő az ótestamentumban (Gen. 8 és XIII. 3).

695 v° alafa : zsold, jutalom.

696 v° Az ördögi kísértések fajtáinak elsorolásánál ismét érezzük a BockMihály—Balassi könyv emlékét (3. fű), a hamis sing és font pl. itt is szerepel (»ál itzeuel es fontal, auagy finguel éltél«), a gyermeknevelés és szolgatartás bűnei is felsoroltatnak.

Viszont Georgius Maior elmélkedései is foroghattak B. P. eszében, mikor e lapokat írta : »instillat dubitationes de Deo, diffidentiam, contemptum et odium verbi Dei, fiduciae nostrae sapientiae, dignitatis et potentiae, superbiam, blasphemas et fremitus adversus Deum, impatientiam, conatur nos adducere in desperationem, avellere a Deo, et prorsus trahere secum in interitum. Breviter nulla vox humana commemorare potest ingentia pericula, in quibus singulis horis fortunae, corpora et animae nostrae versantur. Quae si oculis coram cerneremus, metu et horrore extingueremur. Horum igitur malorum consideratio piis animis veternum et securitatem excutere debet, ut sint sobrii et vigilantes, ut stent super instructi et armati, tanquam in acie.« *Sh. Diab.* 24).

698 Érdekes volna tudni, hogy folyt le a szökött katona büntetése azzal, hogy »gatyát vonnac nyakaba«. Bizonyosan a megszégyenítő büntetések közé tartozott.

Itt érdemes idéznünk megint Georgius Maiort a *Theatrum Diabolorum* (32) alapján, mely B. P. kedvenc szerzőjére utal, mikor az efezusi levélben (6, 11) említett páncélos vitéz hasonlatát magyarázza. (csak a német fordítást tudjuk idézni): »Diese wort thut Sanct Paulus, wie ein frommer rechter Feldhauptmann, der seinem Volck in der Schlachtordnung gerichtet . . . eine Feldpredigt thut und ermahnet, dass sie fest stehen und sich kecklich und getrost wehren sollen, Dass es wol mag heissen, Eine Heerpredigt für die Christen . . . Erstlich sagt er, Wir haben zu kempffen, Damit er anzeigt, dass der Christen Stendt nicht ein müssiger Stand, noch ein Stand des Friedens und sicherheit sey, sonder dass es gilt stäts zu felde ligen und kriegen, und den mann dran strecken.« Vö. még ugyanott a 42 b—43. lapokat, ahol kb. ugyanezek vannak kifejtve.

szekernye : lábbeli.

700 v° A Sz. Jakab-idézet Heltaiból való.

706 lassza az Kúrherec: nézd, a korhelyek

712 Érdekesek B. P. híveinek ezek a hitbeli »eltévelyedései«. Az elkárhozottságtól félők nyilván Kálvin hívei, akik a predestináció tanától rémüldöztek. De volt köztük, mint látjuk, teljes ateista is (713). A gyenge hitűek viszont nem érzik eléggé a lutheri dogma szerint megkövetelt hit erejét.

717 v° Csak sajnálhatjuk, hogy B. P. nem örökítette meg ennek a különös jámbor férfiúnak a nevét, aki annyi cédulát ragasztott szobája falára, hogy a rájuk írt szentírásidézetek és profán szentenciák állandóan szeme előtt legyenek. Ebben a korban úgy látszik, nemzetközi divat volt falra, mennyezetre bölcs mondásokat írni. A leghíresebb művelője e szokásnak Montaigne, a XVI. század francia moralistája volt, aki főleg görög gnómákat írt fel könyvtára mennyezetének gerendáira. Seneca, a kor bálványa, B. P. barátjának és a francia írónak egyaránt vademecuma volt.

Az Erázmus-idézetet nem sikerült fellelnem. A harmadik »jedzés« bibliai idézetei Heltaiból valók.

Ez a szexuálisan terhelt személy jellegzetesen képviseli B. P. »jámbor« ismerőseinek galériáját. Éppen viselkedésének és titkos szenvedélyeinek ellentéte kaphatta meg a hasonlóan terhelt B. P. fantáziáját.

723 Sz. Jeromos kísértéseit leveleiben említi: (Epistola XVIII. ad Eustochium de Custodia Virginitatis): »O quoties ego ipse in eremo constitutus, et in illa vasta solitudine, quae exusta solis ardoribus, horridum Monachis praestat habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis. Sedebam solus, quia amaritudine rempletus eram. Horrebant sacco membra deformia, et squalida cutis, situm aetiopicae carnis obduxerat. Quotidie lachrymae, quotidie gemitus, et si quando repugnantem somnus imminens oppressisset; nuda homo ossa vix haerentia collidebam ... Ille igitur ego, qui ob gehennae metum, tali me carcere ipse damnaveram, scorpionum tantum secius et ferarum, *saepe choris intereram puellarum*. Pallebant ora jejuniis, et mens desideriis aestuabat in frigido corpore, et ante hominem suum jam in carne praemortua sola libidinum incendia bulliebant.«

726 v° Hal czuda hartzot. Az első szó nyilván j nélküli parancsoló imperativusi alak a mai 'hallj' helyett. Bornemisza *Elektrája* tele van efféle alakokkal: pl. Ne gondol the en ream; visel teis erre gondot. Ne oell meg edes vram Orestes stb. Ld. még kiadásomat Balassi B. összes művei I. 265, 18. Viszont alighanem nyomdászlegényeitől származnak az ilyen alakok: teis hally (913 v°); ßoly (763 v°).

728 fűr hus: fürjhús.

730 Az Izidor-idézet latinul még egyszer előbukkan a 745 v° lapon: Multi post conversionem stb. A Sententiarum libri 9,4-ből való.

730 v° Fentebb (672) már részletesebben olvastuk a szolgálóját lopva megcsókoló ismerősének esetét.

731 v° A szodomita, buja predikátorral folytatott párbeszéd úgy kezdődik, mint egy erkölcsi oktatás és úgy végződik, mint két humanista szócsatája. B. P. és ismeretlen partnere egymás fejéhez vagdossák Senecát, Propertiust, Catullust, Publius Syrust, Plautust, tehát részben olyan szerzőket, akikből nem kegyes érzéseket, hanem éppen érzékiségük felfokozását kaphatták. Ha a társalgás csakugyan úgy folyt le, mint Bornemisza írja, nem csekély latin költészeti ismeretre vall mindkét részről. A profán idézetek közül (739) a »Video meliora proboque« stb. Ovidius Met. VII. 20, ismeretes verssora, de B. P. Virgiliusnak tulajdonítja a Pred. IV. 273. lapján: »Dido mongya Virgiliusnal: Ertem az iót szeretemis, de mégis à mi gonoß azt kŏuetem.«

A többi idézetek közül a 743. v° lapon levő Izidor-idézetet (Sent. II. 32; De vitiis), a 744. lapon levő Seneca-maximát (Epist. V. 11), a 745 v° lapon szereplő Izidor-idézeteket (Sent. II. 9, 4 és 9, 7) sikerült megtalálnom.

A 739. lapon levő: »Omnis amator recte dicitur Cucullus«-hoz vö. Erasm. Adag. Chil. IV, Cent V. Prov. 84: Olim qui fuissent in re quipiam parum honesta deprehensi, vulgari probro Cuculi dicebantur.

739 v° A Catullus-idézet (85, 2) a valóságban így hangzik: »Odi et amo, quare id faciem, fortasse requiris, Nescio, sed fieri sentio, et excrucior«. Úgy látszik valóban emlékezetből idézte a szöveget a szerelem eltévelyedettje. A Plautus-idézet a *Cistellariá*ból való, II. 1. 4. A Propertius-hely Eleg. XVIII. 13—14: »Quaeris Demophoon, cur sim tam mollis in omnes? Quod quaeris, quare non habet ullus amor? »Ez az idézet is pontatlan, de azért B. P. beszélő fele nagyon benn élhetett a római erotikus költőkben.

747 fel szepelkednec: nekirugaszkodnak, erőlködnek, B. P. kedvenc szava, vö. NySz. III. 188.

750 Az idézet Heltaiból való, az utalás téves. A helyes szám Gal. 6, 1.

750 v° ezteni: ösztöni, vagyis ösztökélései.

753 Az őt erzekensegről. Melanchton *Commentarius de Anima*-jában olvassuk Aristoteles nyomán: Sensus exteriores sunt quinque: visus, auditus, olfactus, gustus, tactus.

755 A nyelvét leharapó és a csábító nőre köpő ifjú története *Vitae Patrum* 50—51 (Sz. Jeromos: Remete Sz. Pál élete): Decius és Valerianus császárok alatt a carthagoi Cyprianus rendelte el a legkülönfélébb üldözési módszereket. A mézzel bekent és napra kitett ifjú története után következik ez a rafináltabb: »Alium juvenili aetate florentem, in amoenissimos hortulos praecepit abduci. Ibique inter lilia candentia et rubentes rosas, quum leni juxta murmure a quarum serperet rivus; et molli sibilo arborum folia ventus praestringeret, super extructum plumis lectum resupinari, et ne se inde posset excutere, blandis serico nexibus irretitum relinqui. Quo quum recedentibus cunctis, meretrix speciosa venisset, coepit delicatis stringere colla complexibus. Et, quod dictu quoque scelus est, manibus obtrectare virilia: ut corpore in libidinem concitato, se victrix impudica superjaceret. Quid ageret miles

Christi, et quo se verteret nesciebat. Quem tormenta non vicerant superabat voluptas. Tandem coelitus inspiratus, praecisam morsu linguam in osculantis se faciem expuit; ac sic libidinis sensum succederes doloris magnitudo superavit.

755 v° Krotoni Milo-t, a legendás atlétát Manlius, B. P. legkedvencebb olvasmánya is említi (177), de csak mint az elbizakodottság példáját: megakadt egy fában, melyet puszta kézzel akart széthasítani s így felfalták az erdő vadjai. Másik olvasmánya Volaterranus *(Commentariorum urbanorum XXXVIII libri)* már többet tud róla: »Milo Crotoniata athleta nobilis ... Idem in Olympia bovem in humerum sustulit«, s utána jön tragikus végének története. Így B. P. még egy előttünk idegen forrásból is ismerhette a kitartó gyakorlat csodálatos eredményének mintaképét.

755 v° A látás meghatározását Melanchton *Commentarius de Anima*-jában ugyanígy olvassuk, természetesen Aristoteles nyomán: »Quid est visus? Plato ... ut sint dices ad agnitionem Dei, monstrato coeli lumina, et ostensis legibus motuum coelestium.«

758 v° A szigorú predikátornak emez ócsárló mondatai már régóta szerepelnek a magyar irodalomtörténetben, csak fordított előjellel, mint a régi magyar világi és népi irodalom életének egyik ritka tanúsága. A »trágár és penészes csufság« persze valami sziłəj és szabadszájú bohóckodásra utal (csuf: bohóc). A »fabulák« között említett Királyfia Kis Miklós mesebeli alakjával Szilády Áron foglalkozott (MNyelvőr II. 66 és RMKT IV. 343). Szirmayra hivatkozik, akinél *(Hungaria in parabolis)* ezt olvasni: fabula = Király f(i)a Kis Miklós beszédgye. Viszont Erdélyi János ugyanezt mondja, de hozzáteszi: azaz igen ékes beszéd, ami v. sz. félreértés. A Kyralfia név már 1287-ben el volt terjedve. Szilády több népmesét és egy népballadát is idéz, ahol Király Kis Miklós Királyfi Miklós, vagy egyszerűen Kis Miklós a hős neve. Ezek többsége egy ősi keleti eredetű típusú mesefajtához tartoznak, ahol mint Solymossy Sándor kifejtette (Ethnogr. 1931. 126), a magyar sárkány, vagyis az alakváltoztató szörnyeteg ellen harcol a hős. Solymossy éppen egy palóc mesét elemez, melynek hősét Kis Miklósnak hívják. Kis Miklós a napot, holdat és csillagokat szerzi vissza a sárkánytól.

A 'poéták óriási' mit képviseljen, nehéz kitalálni. Az antik gigászok harcáról szóló költeményről van-e itt szó Ovidius alapján, vagy valami Roland-változatról, amire Galeotto is céloz, mikor Mátyás király fiatalkori Roland-rajongását említi? De lehet az is, hogy valami énekmondó dolgozott fel egy óriásról szóló népmesét. Legvalószínűbb azonban, hogy Ilosvai Selymes Péter *Toldi*-jára utal itt B. P., mely 1575-ben készült és csakhamar oly népszerű lett, hogy pl. egy-két év múlva Balassi Bálint már egyes énekeit a Toldi Miklós nótájára írja.

Az Apolloniusra utalás arra vall, hogy már jóval 1591 előtt, mikor az előttünk ismeretes első Apollonius-széphistória megjelent (kiad. Berecz Sándor, Régi M. Kt. XXXI.), megverselték és énekelték nálunk az egész Európában népszerű középkori regényt.

A virág- és szerelemének említését szintén becses adaléknak tartja az irodalomtörténetírás, de sajnos nem sok közelebbit tudunk meg belőle. A két kifejezés talán a szerelmes énekek népi és úri változatait jelöli s így kapja meg Balassi Bálint, Bornemisza Péter régi tanítványa, zsendülő szerelmi költészetének elítélését saját mesterétől. A »lant, síp, dob, trombitaszóbeli hajja-hujja« pedig a régi magyarok zenés mulatozására vet halvány fényt.

A nemi gátlásokkal küszködő predikátor szemében tehát az egész világi költés, népi ének és mesemondás az ördög műve és incselkedése. Pedig illendő mértékkel még Luther is megengedte a népi mulatozást.

sugarlas: sugallás; peniszes czuffsag: undok komédiázás.

759 soc szenteknec miseiet halgattuk: A Jeremiás-szövegben (17) csak ennyi áll: »Sed facientes faciemus omne verbum de ore nostro, ut sacrficeus reginae coeli, et libem ei libamina ... et saturati sumus panibus, et bene nobis erat, malumque non vidimus.« B. P. tehát a zsidók bálványozását veti egybe a mise hallgatásával.

759 v° sib: zsib (vö. zsibvásár), a. m. szemfényvesztő, kókler.

760 Spichanard: spikinárd: nardus, spicinardus, lavendula maior NySz. II. 1602.

761 Az illatos vargalegény póruljárásának története egész bizonyosan a nemzetközi folklórhoz tartozik. Maga B. P. is »parasztréfának« sejti, de naivul hozzáteszi, hogy »talam vgyis volt«. A másutt emlegetett Till Eulenspiegel csínyei között nem szerepel, de azok közé illenék.

Jól végződő változatát elbeszéli Andrád Sámuel: *Elmés Anekdoták*. II. darab. Béts, 1790, 174. l. 196. sz. »A' büdös szél-is jó szagot fúhat.« Ugyanez az eset Apponyi Rudolf kéziratos levélnaplója szerint a Rohan—Chabot család megalapításának lett a kiinduló oka, mert egy udvarias fiatalember magára vállalta a francia hercegkisasszony társasági balesetét.

761 v° ramfol : stiriai börféle, a 'ranful'. Etimológiája Gombocznál MNy. II. 194. — citromba, lemoniaba : az utóbbit a botanikusok is megkülönböztetik a valódi citromtól, neve : Citrus limonium. — berekinye : berkenye

762 boczot : böcső, a. m. hüvelyes, vö. NySz. I. 164.

762 v° Regi Bornemiszac : a nagybetűvel írás is talán arra vall, hogy Bornemisza Péter családi neve is összefügg abstinenciájával ; esetleg már apja kapta a nevet s ő a névvel együtt mértékletes hajlamát is örökölte. Ez Magyary-Kossa Gyula véleménye is : *Magyar Orvost. Eml.* I. 186. B. P. nevéről ld. még alább 880.

766 Az idézet Ovidiusból való : Remed. Amor. 91.

767 peczinyezes: csipa

Bejczi Ambrus ügyvédet már a Postillák IV. kötetében, az *Ördögi Kisértetek* előtt kiszerkesztette B. P. (598).

B. P. értesüléseit sokszor szerzi inasoktól, szolgáktól, ami kissé csökkenti értéküket.

768 A dőzsöléssel gyomrát elrontott főpapot koplaltatással gyógyító Mátyás király története Boccaccio egyik novellájára megy vissza (X. 2), mint Kardos Tibor kimutatta (Fil. Közl. I. évf. 19 5, 134). Ott egy rablólovag állja útját és börtönzi be a cluny-i apátot. B. P. elveszett *Fejtegetés* c. munkájában is idézett egy Mátyás-anekdotát, amelyet Telegdi Miklós *Feleletéből* ismerünk (Rupp kiad. 125) : »Azt rebesgeted, hogy mikor egy kiraly ſzaz foréntot adatot egy paraſztnac, hogy aiandekon egy nagy repat vit neki. Es mint Mathias kiralyrul beſzéllic hogy egy ſzegeny domine Mathiánac oskola meſternec, egy tál kápoſztas husért nag' vraſagot adot, az egy repa nem érdemlette volna à ſzaz foréntot, ſem az egy tál étec à tiz kő varat ſzinten vg' nem mondhatyuc bérnec az őrőc eletet hanem ha improprie.«

768 A mármarosi Husztban töltött idejéről közelebbi dátumot nem tudunk. Pedig B. P. itt elmondja, hogy a várban szállt meg. Másrészt a Szent János látásáról szóló énekét a zárószakasz szerint Huszt várában szerezte, »mikor látnája, hogy csak a testre gondolna sok ember, Istenért kéri, hogy menyországra igyekezzik,« (id. Schulek, 8, 3. jzet). Végül ott találkozott egy vén Balás nevü predikátorral, aki jámbor, de hirtelen haragú volt (ld. alább 910). Alighanem Balassa Menyhárt és Schwendi Lázár idején járt ott, mint Ungvárt is, ahol az akkor Ferdinánd-párti főúr hadakozott. Ld. Schulek 27 (és 7 és 33). Ezt a mármaros-ungi tartózkodást Nemeskürty I. fiatalkorára teszi (Irodt. 1951. 477) és elkülöníti B. Menyhárttal való kapcsolataitól (Vö. Ö. K. 889 és 851).

769 A fejedelme előtt bujdosó »nagyságos asszony« szerintem csak Balassa Bálint anyja, Balassa Jánosné Sulyok Anna lehetett, mert ő »bujdosott fejedelme előtt«, mikor urát pozsonyi fogságából megszöktetvén előbb Vágbesztercéről Liptóújvárra s onnan Lengyelországba futott. Mint a család predikátora szemtanúja lehetett az eszeveszett menekülésnek, mert Tieffenbach el akarta fogni Balassinét, aki segítette urát a szökésben. Mindez 1570 júniusában történt. (Vö. Eckhardt S. Az ismeretlen Balassi Bálint 39). Egy másik evvel egybevágó adat a Postillák IV. 545 v° lapján : »Láttam egy nihany fris aßont, kic nemessec leuen Nagyſagos rendet űztek . . . Negyedic buydoſoua [lett] roßas kőntősbe, Kic elein vont aranyba es Nußtba iartanac.« Vö. még Irt. Közl. 1954, 4. füzet.

775 v° Itt B. P. maga utal forrására, Sz. Jeromos *Epistola ad Ctesiphontem adversus Pelagianos* c. művére, ahol Jeromos az ember bűntelenségét hirdető Pelagius tana ellen kel ki : Evagrius Ponticus Imerita, qui scribit ad virgines, scribit ad monachos, scribit ad eam cujus nomen nigredinis testatur perfidiae tenebras, edidit librum et sententias *περὶ ἀπαθείας* quam nos impassibilitatem vel imperturbationem possumus dicere ; quando nunquam animus ullo perturbationis vitio commovetur : et ut simpliciter dicam, vel saxum, vel Deus est. Hujus libros per orientem Graecos, et interpretante discipulo ejus Rufino, Latonis plerique in occidente lectitant. Qui librum quoque scripsit, quasi de monachis : multosque in eo enumerat, qui nunquam fuerint et quos fuisse describit Origenistas : et ab episcopis damnatos esse non dubium est. Ammonium videlicet et Eusebium, et Euthymium, et ipsum Evagrium, Or quoque et Isiodorum, et multos etios, quos enumerare taedium est . . .

(777) tiltul : sokfelé másutt.

Az Oszlopos Simon legendája bőven és külön fejezetben szerepel a G. Maior-féle *Vitae Patrum*ban (254 b). A B. P. idézte részhez vö. »Audiens autem Basilicus Rex Sarracenorum famam eius, venit ad eum. Videns autem illum stantem sursum et orantem, subito cecidit vermis de corpore eius. At ille currens apprehendit eum in fide et posuit super oculos suos. Et videns Simeon ait : Quare hoc fecisti, vir illustris, et me gravasti ? Vermis est enim de corpore meo putrido. Et cum haec audisset Rex Basilicus, aperiens manum suam invenit margaritam preciosissimam.«

777 v° kuklya : csuklya — bólczok : búcsúk.

Különös, hogy B. P. itt Luther Mártonnak tulajdonítja Georgius Maior *Vitae Patrum*-ának szerzőségét, holott Luther csak előszót írt hozzá és talán a szerkesztésbe folyt be tanácsával. De illúziót keltő lehetett a könyv címlapján díszelgő Luther-medalion. A könyv pontos leírását ld. fentebb 00. l. A következőkben majdnem kizárólagosan G. Maior könyvéből írja ki történeteit.

A Remete János története és beszéde: G. Maior Prologus 3.—7. Incipit narratio de sancto Iohanne Aegyptio heremita . . . Hunc enim vidimus in Thebaidis partibus in heremo, quae adiacet civitati Lyto, in rupe quadam montis ardui commanentem . . . Septem fuimus simul fratres comitantes qui ad eum venimus. . . Tunc beatus Joannes vultu placidissimo et quasi subridens ex abundantia laeticiae, hoc modo respondit ad nos : Miror, inquit, admodum dulcissimi pueri, laborem vos tanti itineris suscepisse, cum nihil ad haec dignum in nobis videre possitis . . . Et tamen etiamsi esset aliquid in nobis secundum opinionem vestram, nunquid tale quale legitis, in Prophetis Dei et Apostolis? . . . Hoc primum vobis indicandum est, ut hoc ipsum quod venistis ad nos, et tantum laborem videndi nos suscepistis, ne iactantiae alicuius habeatis prospectum, ut non tam proficere ad animi virtutem, quam proferre se et iactare unusquisque vestrum velit.

Uo. 8 b : Bornemisza itt igen szabadon adja elő a szöveget : Hoc est ergo vere renunciasse Diabolo et operibus eius. Diabolus enim per alicuius vitii occasionem et pravae voluptatis aditum, irrepit in cor nostrum, quia vitia ex parte illius sunt, sicut virtutes ex Deo sunt.

Si ergo sint vitia in corde nostro, cum venerit princeps eorum Diabolus, quasi proprio auctori dant locum, et introducunt eum velut ad possessionem suam. Et inde est quod nunquam huiusmodi cŏrda pacem habere possunt, nunquam quietem, sed semper conturbantur, semper terrentur, et nunc vana laeticia, nunc inutili tristicia deprimuntur. Habent enim intra se habitatorem pessimum, cui introeundi ad se locum per passiones suas et vitia fecerunt. Econtra vero, mens quae vere renunciavit mundo, hoc est, quae abscidit et amputavit a se omne vitium, et nullum introeunti ad se Diabolo reliquit aditum, iracundiam cohibet, furorem reprimit, mendacium fugit, execratur invidiam, et non solum non detrahere, sed ne malum quidem sentire aut suspicari de proximo suo patitur, quae fratris gaudia, sua dicit, et tristitiam eius, suam tristiciam deputat.

Quae haec ergo et horum similia observat mens, Spiritu sancto aperit in se locum, qui cum ingressus fuerit et illuminaverit eam, semper ibi iam gaudia, semper laeticia, semper caritas, patientia, longanimitas, bonitas, et omnes qui sunt fructus Spiritus oriuntur.

779 v° János remete első históriája uo. 11 v° : Vita Ioannis Monachi : Erat quidam apud nos Monachus haeremo commanens, cui habitaculum spelunca erat, vir summae abstinentiae, quotidianum victum labore manuum quaerens, in orationibus die noctuque persistens cunctisque animi virtutibus florens. Sed hic laetis successibus elatus confidere quasi in profectibus suis cœpit, et non Deo totum, sed sibimetipsi quod profecerat deputare. Hanc autem eius intuens animi praesumptionem tentator, continuo accedit, et laqueos parat. Quadam nanque die ad vesperam, fingit speciem decorae mulieris oberrantis per haeremum, quae velut fessa post nimium laborem accedens ad ostium speluncae Monachi se lassabundam simulans ac fatigatam, intrinsecus semetipsam proiecit, atque advoluta genubus viri ut misereatur exorat. Nox enim me infelicem inquit in haeremo latitantem comprehendit, iube me requiescere in angulo cellulae tuae, ne forte efficiar nocturnis bestiis praeda. At ille primo miserationis obtentu recepit eam intra speluncam, requirens quae ei causa errandi per haeremum fuerit. Illa causam fingit satis accurate, et interim venena blandimentorum atque illecebrae virus per omnem textum narrationis interserit, nunc se miserandam nunc etiam defensione dignam ostendens, elegantia et suavitate sermonis inclinat animum hominis, et in affectum sui illecebroso amore deflectit. Hic iam inter blandiora colloquia iocus risusque miscentur, manus etiam procax ad mentum barbamque quasi venerandi specie protendit, tum vero palpare cervicem mollius, collumque lenigare. Quid multa? Ad ultimum captivum ducit militem Christi. Continuo enim perturbari intra semetipsum, et libidinis fluctibus aestuare coepit, nequaquam professionis ac propositi sui memor. Paciscitur eum cordis sui concupiscentia, et intra archana cogitationem suarum, foedus cum falsa cupiditate componit. Inclinat stultus latera sua et efficitur sicut equus et mulus, quibus non est intellectus. Atque ubi obscenos iam conabatur inire complexus, illa ululatum teterrimum dirae vocis emittens, umbra ut erat tenuis, per manus amplectentis elabitur, ipsum quoque dedecorosis motibus inanes auras sectantem, foedissima cum irrisione deseruit. Tunc praeterea multitudo Daemonum in aëre ad hoc ipsum spectaculum congregata, clamore ingenti, cum cachinno exprobrationis elevato, o inquiunt Monache, Monache, qui te usque ad coelum extollebas,

quomodo demersus es usque in infernum? . . . Tunc ille velut amens affectus, et deceptionis suae pudorem non ferens, gravius a semetipso decipitur, quam fuerat a Daemonibus deceptus . . . desperans, semetipsum, sicut Apostolus dixit, tradidit omni impudicitiae et iniquitati. Regressus est enim ad vitam secularem, praeda Daemonum factus. Refugit namque conspectus omnium sanctorum, ne quis posset eum salutaribus monitis de precipitio revocare.

780 hurogattya : szidalmazza.

780 v° A rideg szívű remete bűnhődése uo. 193 v° : Lapsi quomodo tractandi : Erat quidam frater in conversatione sollicitus. Et cum valde a fornicationis Daemone turbaretur, venit ad quendam senem et retulit ei cogitationes suas. Ille autem audiens, quia expers erat, indignatus est, et miserabilem dicebat esse fratrem illum, et indignum Monachi habitu, quia eiusmodi cogitationes reciperet. Et haec audiens frater, desperans seipsum, reliquit propriam cellam, et ad seculum redibat. Secundum autem dispensationem Dei occurrit ei Abbas Apollo, et videns eum perturbatum, et nimium tristem, interrogavit eum . . . Postea autem cum multum rogaretur a sene, quae circa se gererentur, confessus est . . . Haec autem pater Apollo . . . monebat dicens : Noli mirari fili, neque desperes de teipso, ego enim in hac aetate atque conversatione valde ab huiusmodi cogitationibus inquietor. Ne ergo deficias in huiusmodi tentatione, quae non tantum humana sollicitudine quantum Dei miseratione curatur . . . Abbas autem Apollo discedens ab eo, perrexit ad cellam illius senis, qui ei desperationem fecerat, et stans foris deprecatus est dominum cum lachrymis dicens : Deus qui tentationes utiliter infers, converte bellum quod patitur frater ille in hunc senem, ut per experimentum in senectute sua discat, quod tempore longo non didicit, quatenus compatiatur his qui huiusmodi tentationibus perturbantur (Aztán látott egy szerecsent, amint nyíllal meglövi az öreget, mire az is kimegy a világba. Apollo találkozik vele és visszaküldi a cellába :) Revertere in cellam tuam et de caetero agnosce infirmitatem tuam, et cogita apud temetipsum, quia ignotus sis, a Diabolo usque modo autem contemptus, stb. . . . Haec dicens orationem implevit, et statim ab illato sibi bello senex liberatus est.

781 A koporsóba rejtőző remete ördögi gyötrelmei uo. 18 b : Fuit quidam vir in hac proxima civitate vitam turpissimam per omne facinus ducens, ita ut opinatissimus in flagitiis haberetur. Hic aliquando Dei miseratione compunctus ad poenitentiam convertitur, et intra sepulchrum se quoddam concludens, priorum scelerum pollutiones lachrymarum fontibus diluebat, diebus ac noctibus in faciem prostratus, et nec allevare quidem ausus oculos ad coelum, neque vocem emittere, et nomen Dei nominare, sed in solis gemitibus et fletibus perdurabat, et tanquam vivens sepultus, se inferno iam quodammodo mugitum cordis gemitumque videbat.

Cunque in his posito eo, septimana una transisset, noctu veniunt ad eum Daemones in sepulchro, clamantes et dicentes, Quid est hoc quod agis o impurissime et flagitiosissime? Posteaquam omni spurcicia omnique impuritate satiatus es, nunc vis castus et religiosus procedere, et posteaquam consenuisti in sceleribus, nec iam sufficiunt vires ad facinora delenda, nunc Christianus videri vis, et pudicus et poenitens, quasi vero alius tibi iam ullus possit dari locus satiato in malis, nisi ille qui tibi nobiscum debetur. Unus ex nobis es, alius iam esse non poteris. Redi ergo magis, redi ad nos, et quod superest tibi tempus in perfruenda voluptate non perdas, praeparamus abundantes delitias, praeparamus scorta nobilissima et cuncta alia quae florem tibi possint reparare gratissimae iuventutis. . . . Haec et huiusmodi plura exprobrantibus eis, ille iacebat immobilis, nec auditum quidem suum convertens ad eos, nec ullum poenitus sermonem respondens. Cunque illi saepius et eadem repeterent et alia duriora, nec ille omnino moveretur, in furorem prolapsi Daemones, ubi viderunt verba contemni, verberibus eum aggressi sunt, multisque suppliciis excruciatum seminecem reliquerunt. Nec tamen in tot, tantisque cruciatibus moveri saltem potuit a loco, in quo orationis causae iacuerat. Postera die quidam suorum requirentes eum humanitatis duntaxat gratia, inveniunt poenis incredibilibus affectum, et affectum, et causam percunctates cum didicissent, rogabant ut curae gratia reportari se ad domum propriam pateretur. Abnegat, et in eodem permanet loco. Tunc vero et sequenti nocte repetentes Daemones, gravioribus eum verberibus cruciabant. Sed nec sic quidem moveri voluit a loco, melius esse dicens, mortem subire, quam ultra Daemonibus obedire. — Nihilominus tertia nocte multitudo convenit Daemonum, et absque ulla miseratione irruentes in eum, omnibus poenis cruciatibusque conficiunt. Cunque iam corpus defecisset in suppliciis, extremus tamen spiritus obsistebat imperio Daemonum. Quod ubi impii perviderunt, exclamantes voce magna, vicisti, inquiunt, vicisti, et mox velut virtute quadam coelitus fugati, praecipites abscedunt, nec ultra ei quicquam suae artis aut sceleris intendunt. Ipse vero in tantum virtutibus animi profecit, et ita ornatis moribus effectus est, ac totius divinae gratiae gloria repletus, ut omnis haec regio quasi e

coelo eum lapsum videret, et unum esse ex numero crederet Angelorum, omnes pene simul atque uno ore dicentes, haec est mutatio dexterae excelsi. Quanto exemplo eius, qui iam semetipsis desperaverant, rursus per poenitentiam ad spem salutis regressi sunt . . .

782 v° Az elbizakodott remete megszégyenülésének története uo. 14 b : Fuit quidam Monachus qui in haeremo hac quae preae ceteris interior est, habitabat. Hic cum plures annos in abstinentia perdurasset, et provectus tempore prope iam ad senilem venisset aetatem, omni virtutum flore adornatus, ac totius continentiae magnitudine sublimatus. Qui cum in orationibus et Hymnis sedule Deo deserviret, tanquam emerito militi suo Dominus remunerationes parat, utpote qui in corpore adhuc positus, instar Angelorum incorporeae vitae Officiis fungeretur, dignum iudicans annonam coelestem praebere ei in deserto, qui coelestem regem pervigilibus praestolabatur excubiis, ut digne frueretur coelestibus alimoniis. Volens ergo Deus etiam in hoc seculo remunerare eius fidele propositum, ad providentiae suae sollicitudinem, quotidiani victus eius revocat curam. Ut enim cibi usum poposcisset naturae necessitas, ingrediens speluncam suam, inveniebat mensae panem superpositum, mirae suavitatis, mirique candoris. Ex quo refectus, et gratias divinae providentiae referens, rursus ad Hymnos et orationes convertebatur. Ad quem multae etiam revelationes, multaeque de futuris rebus, a Deo praemonitiones fiebant. In his ergo talibus ac tantis profectibus positus, quia gloriari quasi de meritis suis coepit, et coelestis beneficii munus, vitae suae meritum duxit : Continuo subintrat eum parva quaedam desidia animi, tam parva, quam nec posset advertere. Post haec crevit maior negligentia, ita ut tardior iam fieret ad Hymnos, sed et ad orationem pigrius surgeret. Psalmi quoque ipsi non ea, qua prius vigilantia ab ipso canerentur, sed ubi parum quid exhibitum fuisset soliti ministerii, anima eius quasi nimio labore fatigata, requiescere festinabat, quia sensus eius reprobus effectus, de sublimioribus ad inferiora corruerat, et cogitationes suae per diversa eum praecipitia rapiebant. Erat enim iam in corde eius clandestina quaedam et turpis ac nefanda cogitatio, consuetudo tamen prior, velut si decursus aquae, etiam cessante remigio, adhuc priore impetu navigium ferat : ita et vetus institutio ad consueta hominem officia trahebat, ob quam causam et adhuc stare in suo statu videbatur. Hic ergo cum post orationes cibum solitum requisisset et vesperam, ingressus locum, in quo refici consueverat, invenit solitum panem mensa superpositum, ex quo refectus, nihil de eorum quae in corde suo versabat emendatione curavit, neque immutationis suae damna persensit, sed spernendo minima, paulatim se caesurum non intellexit.

Interea cum gravi iam libidinis incendio stimularetur, et inflammatus turpi concupiscentia, raperetur rursus ad saeculum, illa interim die cohibuit se, et solita Hymnorum et orationum misteria ex more persolvit, atque ingressus ut cibum sumeret, panem quidem invenit mensae superpositum, sed aliquantulum sordidiorem. Ammiratus est et tristis effectus, intellexit quod ipsum respiceret hoc genus monstri, tamen cibo refectus est. Post in diem tertium replicatis urgeri stimulis coepit, occupaverant enim cum cogitationes eius, quasi iam praesentis et secum positae, secumque accumbentis imago Mulieris, quam et complecti videbatur, et ad turpes usus habere substratam. Processit tamen et sequenti die ad solita psallendi et orandi officia, sed stabat vagus oculis, et mente captivus. Cunque solito ingressus ad vesperam requireret cibum, panem quidem invenit super mensem, sed sordidissimum ad aridissimum, et quasi muribus vel canibus undique corrosum. Tunc ille, ut hoc vidit ingemuit, et lachrymas fudit, sed non ita ex corde, nec ita uberes, quae possent flammam tanti ignis extinguere. Veruntamen sumit cibum, sed neque qualem consueverat, neque quantum solebat, cum interim cogitatione, tanquam cohors barbarica eum undique circumvallent, et omni ex parte in eum tela iaculentur, ac vinctum captivumque eum ad seculum trahant. Exurgens ergo, coepit iter agere noctu per haeremum, et tendere ad civitatem, sed ubi dies facta est, civitas quidem adhuc longe aberat. Ipse vero cum rapidissimo aestu torqueretur et fatigaretur, in haeremo undequaque versus considerare oculis coepit, et requirere, sicubi esset in vicino monasterium. Et cum respexisset fratrum quorundam cellulam, tendebat illuc, ut apud eos requiesceret. Quem ubi adesse sensere servi Dei, continuo praecurrunt ei obviam, et velut angelum Dei excipientes adorant, pedes lavant, ad orationem invitant, mensam ponunt, atque omnia secundum divinum mandatum complent caritatis officia. Verum ubi refectus est, paululum requievit, ex more quasi ab eruditissimo Patre coeperunt verbum aedificationis expetere de monita salutis inquirere. Interrogavere quoque eum quomodo quis Diaboli laqueos possit effugere, aut si quando tirpes iniecerit animo cogitationes, quomodo depelli possint et abjici. Tum ille ut compulsus est monita fratribus dare, et salutis eos viam docere, ac de insidiis Daemonum, quas servis Dei intendunt, facere sermonem, illos quidem plane et sufficienter docuit, sibi vero ipsi stimulos compunctionis infixit, et in semetipsum

regressus, ait, Quomodo ego alios moneo et ipse decipior?... Age ergo miser, facito ipse prior quae facere alios doces. (A többi csak rövid összefoglalás.)

786 A Hór apátúr kísértésének története uo. 20: Et iterum scio huiusmodi hominem, ad quem venerunt Daemones in specie coelestis militiae, et habitu Angelorum, currus igneos agentes, plurimo apparatu, tanquam magnum aliquem Regem deducentes, isque qui caeteris, ut rex haberi videbatur, dicebat ad eum. Implesti omnia a homo, superest tibi ut adores me, et tranferam te sicut Heliam. Sed Monachus audiens, dicebat in corde suo: Quid est hoc? Quotidie ego salvatorem, qui est rex meus adoro, hic si esset ille, quomodo a me hoc posceret, quod indesinenter me facere sciret? Et post haec respondit ad ipsum. Ego habeo meum regem, quem quotidie sine intermissione adoro, tu autem non es rex meus. Et continuo inimicus ad haec verba nunquam comparuit.

Apollonius és a szerecsengyermek tengerbe hajítása uo. 22 v°: Aufer a me Domine iactantiam, ne forte elatus super fratres meos, cadam ob omnibus bonis tuis. Respondit ad eum rursus divina vox: Mitte manum tuam ad cervices tuas, et quod comprehenderis, constringe, et sub arena obrue. At ille sine mora iniecta manu ad cervices suas, apprehendit quasi parvulum quendam Aethiopem, et continuo demersit eum sub arena, clamantem et dicentem: Ego sum superbiae Daemon.

Apollonius tanácsa uo. 24: Sic enim aiebat: Si confringatur caput serpentis, omne eius corpus emortuum redditur. Ob hoc enim mandat nobis Deus observare caput serpentis, ut omnino statim ab initio, nec recipiamus malas et sordidas cogitationes in corde nostro. Quanto ergo magis diffundi non convenit in sensibus nostris cogitationum fantasias, quas etiam ab initio recipi vetat?

786 v° Apollonius véleménye az Egyiptomban elterjedt bálványozásról uo. 25: Abundavit enim aliquando immundus idolorum cultus in Aegypto, sicut nusquam gentium. Canes enim et simias atque alia portenta olim venerati sunt. Allia quoque et cepas et nonnulla olerum Deos credebant, sicut ab ipso patre Apollonio tradente didicimus. ... Bovem quidem Deum crediderunt aliquando Aegyptii, pro eo quod per ipsum rura excolentes, victum cibumque capiebant. Sed et aquam Nili colebant, pro eo quod universas rigabat Aegypti regiones. Colebant quoque et terram, utpote uberiorem coeteris terris. Canes etiam ut supra diximus, et simias ac diversa barbarum genera atque olerum colebant, pro eo quod occasionem sibi salutis per haec venisse opinanbatur temporibus Pharaonis. Circa haec enim singula occupatio eis exorta videbatur, cum ille patres nostros persequens submersus est, et unusquisque id per quod occupari visus est, ne Pharaonem sequeretur, hoc sibi reputavit Deum, dicens, quia hoc mihi Deus fuit, hodie, ut non sequerer Pharaonem, et simul cum ipso demergerer. — Néhány részletet bizonyára máshonnan tud B. P., így a »baglyok« és »gólyák« (esztrág) bálványozását.

787 Apollonius csodatétele a bálványozók ellen uo. 25 v°: Templum enim erat ibi amplissimum atque in eo simulacrum, quod moris erat circumferri a sacerdotibus bacchantium ritu, cum reliqua multitudine circumeuntibus ... Et cum vidisset infelicium turbas quasi Daemone quodam agi, bacharique per campos, miseratus errorem eorum, fixis genubus invocavit Dominum et salvatorem nostrum, et omnes eos qui ceremoniis Daemoniacis agebantur cum simulacro suo stare fecit immobiles, nec progredi omnino usquam posse. Atque ita per totam diem rapidissimis adusti aestibus permanserunt, ignorantes unde eis haerere uno in loco immobiliter contigisset. (A többi kivonatosan.)

787 v° Macarius csodálatos látomásai uo. 47 v°. De virtutibus alterius Macharii. Fuit quoque alius Macharius, de quo hoc fertur, Quod quodam tempore noctis, Daemon ad ostium cellulae eius pulsavit dicens. Surge Abbas Machari, et eamus ad collectam, uni fratres ad vigilias congregantur. Sed ille, qui gratia Dei repletus, falli non poterat, intellexit Diaboli esse fallaciam, et ait, O mendax et veritatis inimice. Quid enim tibi consortii, quid societatis est, cum collecta et congregatione sanctorum? ... Et conversus ad orationem, petiit a Domino, ut sibi ostenderet, si hoc verum esset, quod gloriatus est Daemon. Abiit ergo ad collectam, ubi a fratribus vigiliae celebrantur, et iterum in oratione Dominum deprecatur, ut sibi veritatem verbi huius ostendat. Et ecce vidit per totam Ecclesiam, quasi parvulos quosdam pueros Aethiopes tetros discurrere, huc atque illuc, et velut volitando deferri. Moris autem eis inibi sedentibus cunctis, ab uno dici Psalmum, caeteris vel audientibus vel respondentibus. Discurrentes ergo illi Aethiopes pueri, singulis quibusque sedentibus alludebant, et si cui duobus digitulis oculos compressissent, statim dormitabat. — Si cui vero in os immersissent digitum oscitare eum faciebant, ubi vero post Psalmum ad prandum processissent fratres, praecurrebant nihilominus singulos, et ante alium iacentem in oratione quasi mulierum specie ferebantur, ante alium quasi aedificantes aut portantes aliquid, aut diversa quaeque agentes apparebant ... A nonnullis tamen, ubi aliquid horum agere coepissent, quasi vi quadam repulsi praecipites deiicie-

bantur, ita ut nec stare quidem prorsus aut transire iuxta eos auderent, aliis vero etiam infirmis fratribus supra cervices et dorsa ludebant, quia non erant in sua oratione intenti ...

Aliud quoque multo terribilius addebat, quod vidisset eo tempore, quo fratres accedebant ad Sacramenta. Ubi porrexissent ad suspiciendum palmas, in nonnullorum manibus praevenientes Aethiopes, carbones deponere. corpus autem, quod tradi manibus secerdotis redire videbatur ad altare, aliis vero extendentibus manus ad altare longe recedere Daemones, et cum ingenti metu effugere, Angelum enim Domini assistere videbat altari: ..

788 A borjúvá változtatott leány története uo. 46 v°: Cuiusdam e vicino oppido Patris familias, virgo filia, per fantasias Magicae, videbatur hominibus in equinum animal versa, ut putaretur equa esse, et non puella. Hanc adduxerunt ad eum. Tunc ille percunctatur quid sibi vellent. Aiunt parentes eius: Equa haec quam vident oculi tui, puella virgo et filia nostra fuit, sed homines pessimi Magicis artibus in animal hoc quod vides eam verterunt ... At ille ait: Ego hanc quam ostenditis mihi puellam video, nihil in se pecudis habentem. Hoc autem quod dicitis, non est in eius corpore, sed in oculis intuentium ... Et cum introduxisset eam cum parentibus suis intra cellulam, fixis genibus, orare Christum coepit ... virginem videri omnibus ut etiam sibi videbatur, effecit.

B. P. kedvenc olvasmánya tehát csikóról beszél. Ezzel szemben érdekes, hogy a *Theatrum Diabolorum* ugyanezt a történetet ezzel a címmel közli mint az ördög szemfényvesztésének példáját (49. l.): »Jungkfraw zur Kuw worden«, tehát B. P. elbeszélésével egyezően. Ez az egyetlen történet tehát arra vallana, hogy B. P. olykor forgatta volna a nagy német ördögenciklopédiát is? Aligha. A történetet különben Luther is idézte, mint a német könyv tanúsítja. Lehet, hogy B. P. a változatot tőle vette át.

788 Hilarion vitája saját testével uo. 58 v°: Titillabat itaque sensus eius, et pubescenti corpori, solita voluptatum incendia suggerebat ... Simulque fiscellas iunco texens, aemulabatur Aegyptiorum Monachorum disciplinam, et Apostoli sententiam dicentis: Qui autem non operatur, non manducet: Sed attenuatus, et in tantum exeso corpore, ut ossibus vix haereret.

788 v° Hilarion látomásai uo. 59: Quadam nocte coepit infantum audire vagitus, balatus pecorum, mugitus boum, planctum quasi mulierum, Leonum rugitus, murmur exercitus, et rursus variarum portenta vocum, ut ante sonitu quam aspectu territus cederet. Intellexit Daemonum ludibria, et provolutus genubus Christi, crucem signavit in fronte, talique armatus casside, et lorica fidei circumdatus, iacens fortius proeliabatur ... Cum interim ex improviso, splendente Luna, cernit rhedam ferventibus equis super se irruere. Cunque inclamasset Iesum, ante oculos eius repentino terrae hiatu pompa omnis absorpta est.

789 A Luther kísértéseinek forrását nem sikerült megtalálnom. Pedig ennek az olvasmánynak az ismerete több más kérdésre is világot vetne. Az *Asztali beszélgetések* számos ördögi anekdotája között ezek nem szerepelnek. Nem láthattam a köv. értekezést: Obendick Hermann: *Der Teufel bei M. Luther*. Berlin 1931.

789 v° Hilarion meztelen nő-látomásai uo. 59. Quoties illi nudae mulieres cubanti, quoties esurienti largissime apparuere dapes? Interdum orantem Lupus ululans, et vulpecula pugna ganniens transilivit, psallentique gladiatorumque (B. P. 'szablyást' mond) spectaculum praebuit, et unus quasi interfectus et ante pedes eius corruens, sepulturam rogavit.

790 Sz. Antal látomásai uo. 89 és 96 v°: nam et bestiarum et serpentum formas induentes, omnem protinus locum replevere fantasiis Leonum, taurorum, Luporum, aspidum, serpentium, Scorpionum, nec non et Pardorum atque ursorum ... Rursumque confidens, aiebat si quid valetis, ecce praesto sum, devorate, si vero non potestis, cur frustra nitimini ... Oculi eius tanquam luciferi, et ex ore eius procedunt lampades incensae. Crines quoque incendiis sparguntur, et ex naribus eius fumus egreditur, quasi fornacis aestuantis ardore carbonum. Anima eius ut pruna, flamma vero ex ore eius glomeratur.

Uo. 97. l. olvashatjuk, hogyan csábítják a szenteket kegyes aktusokat mímelve: Solent etiam cum modulatione nonnunquam apparentes psallere. Proh nefas adhuc impuro ore sacra scripturarum eloquia meditantur, frequenter legentibus nobis quasi echo ad extrema verba respondent. Dormientes quoque excitant ad orandum, ut totius noctis somnium eripiant.

791 v° Antal önsanyargatással védekezik a testi csábítások ellen uo. 86: Post quam autem Diabolus orationibus eius ad Deum per passionis fidem se intellexit eludi, consueta adversum omnes adolescentes arma arripiens, nocturnis eum inquietabat

illecebris. Per dies etiam tam apertis in eum telis irruebat, ut nullus ambigeret, quin Antonius contra Diabolum dimicaret. Nam et ille cogitationes sordidas conabatur inserere, et hic eas oratu submovebat assiduo. Ille titillabat sensus naturali carnis ardore, hic vigiliis et ieiuniis corpus omne vallabat. Ille per noctem in pulchrae mulieris vertebatur ornatum, nullae omittens figmenta lasciviae, hic ultrices gehennae flammas, et dolorem vermis recordans, ingestae sibi libidini opponebat.

Uo. Antal okát adja, miért ereszti reánk Isten az ördögöt, 99 v° : Qui hoc opponit, audiat e diverso, non Diabolum potuisse hoc, sed Dominum, à quo potestas adversum nos dupliciter datur, vel ad gloriam si probamur, vel ad poenam si delinquimus. Quin potius ex hoc animadverterat, nec contra unum quidem hominem, Diabolum quicquam potuisse, si non potestatem accepisset a Domino. Nullus enim quod suae ditionis est, ab alio deprecatur. Sed quid Iob memoro? quem non expetitum potuit vincere : Nec contra iumenta quidem eius, et contra oves, nec contra sues, sine concessu Dei proprium robur exercuit, sicut in Evangelii scriptum est ... Magna dilectissimi adversum Daemones arma sunt, vita sincera et intemerata ad Deum fides. Credite mihi experto, pertimescit Satanas recte viventium vigilias, orationes, ieiunia, mansuetudinem, voluntariam paupertatem, vanae gloriae contemptum, humilitatem... et praecipue purum erga Christum amorem.

793 A kakozilia szót Melanchton—Manliusnál is olvasta B. P. Ott ezt a megjegyzést találjuk : *κακοζηλία* est in omnibus studiis infelix. De a kötetnek az első részében is találkozunk ugyanebben az összeállításban : ex kakoziilia, praua imitatione : gonosz követésből csinálják (589 v°). A görög szó pontos jelentése : rossz ügyben kifejtett, rosszul elhelyezett buzgóság ; vakbuzgóság.

793 v° Hogyan lehet megkülönböztetni az ördögi és angyali látomásokat, megtudjuk uo. 101 v°—102 :

Sanctorum Angelorum amabilis et tranquillus aspectus est, quia non contendunt, neque clamant, neque aliquis audit vocem eorum, verum tacite leniterque properantes, gaudium, exultationem, fiduciam peccatoribus infundunt ... Horum tanta benignitas est, ut si quis pro conditione fragilitatis humanae miro fuerit eorum fulgore perterritus, omnem continuo ex corde auferant metum. Ita Gabriel cum Zachariae loqueretur in templo, et Angeli cum divinum virginis partum pastoribus nunciarent, et qui Dominici corporis agebant excubias, securis videntium se mentibus ostendentes, ne metuerent imperabant ...

Pessimorum vero vultus truces, sonitus horrendi, sordidi cogitatus, plausus motusque indisciplinatorum adolescentum vel latronum, e quibus confestim, timor animae, sensibus torpor incutitur, odium Christianorum, Monachorum moeror, taedium stuprum, recordatio et metus mortis, cupido nequitiae, lassitudo virtutis, cordis hebetatio. Si igitur post timorem horrore concèpto successerit gaudium, et ad Deum fiducia, atque ineffabilis caritas, venisse sciamus auxilium, quia securitas animae, praesentis maiestatis indicium est. Sic namque et Patriarcha Abraham videns Deum, gavisus est, et Ioannes cum Mariam supervenisse sentiret, quae in sacri ventris hospitio universitatis gestabat parentem, exultavit, nec dum natus in gaudium. Si autem incussa formido permanserit, hostis est qui videtur ...

795 Antal további vallomásai kísértéseiről uo. 103 : Quotiens me nimiis laudibus efferre conati sunt, cum a me nomine Domini maledicta reciperent? Quotiens augmenta Nili fluminis futura dixerunt, cum a me audirent, et hoc ad vestram quid pertinet curam? Quotiens minitantes ut milites armati scorpionibus, equis, beluis, et variis serpentibus circundederunt me, et domum in qua eram repleverunt? Cum ego econtra psallerem, Hi in curribus, et hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri magnificabimur, et statim misericordia Christi fugabantur. Quodam autem tempore cum ingenti luce venientes dixerunt : Venimus Antoni nostrum tibi praebere fulgorem. Et ego clausis oculis, quia lucem Diaboli dedignabar aspicere, orabam, et dicto citius impiorum lumen extinguebatur. Post menses autem paucos, cum me coram psallerent, et de scripturis sibimet sermocinarentur tanquam surdus non audiebam. Commoverunt aliquando Monasterium, et ego mente immobili Dominum deprecabar. Saepe strepitus, saepe saltationes, saepe sibilos ingesserunt, et me psallente, sonus eorum in voces flebiles vertebantur.

Credite mi filioli quod dicturus sum. Vidi aliquando Diabolum celsum corpore, qui se Dei virtutem et providentiam ausus est dicere et ait ad me : Quid vis ut a me tibi donetur Antoni. At ego spectaculum maximum in os eius ingeminans, totum me in eum Christi nomine armatus ingessi, et statim ille procerus aspectu, inter medias manus exolevit. Ieiunanti etiam mihi visus est ut Monachus, et panes offerens, his sermonibus suadebat ut vescerer, et huic aliquid indulgerem corpusculo. Et tu, inquit, homo es, et humana fragilitate circundaris, labor paululum conquiescat, ne aegritudo surrepat. Illico

luridam faciem Serpentis agnovi, et cum ad conqueta Christi munimenta confugerem, tanquam per fenestram fumus laberetur, evanuit. Auri quoque decipulam mihi in deserto frequenter tetendit, quod ideo offerebat, ut aut visu irretiret me, aut tactu vapularet me. Nam saepe me a Demonibus non denego verberatum. Canebam autem sic : Nullus me separabit a caritate Christi. Ad cuius vocis auditum, in se invicem defurentes, non meo, sed Domini fugabantur imperio, qui ait : Vidi Sathanam quasi fulgur cadentem de coelo ...

Pulsavit aliquando Daemon Monasterii ostium, egrediens video hominem enormi sublimitate porrectum, caput usque ad coelum. Cum ab hoc, quis nam esset, inquirerem, ait : Ego sum Sathanas... Cur mihi frustra imputant Monachi? ... Nullum iam habeo locum, nullam possideo civitatem, iam mihi nulla sunt arma. Per omnes nationes, cunctasque provincias, Christi personat nomen ... Tunc ego ... locutus sum : ... hoc sine mendacio coactus es confiteri ...

796 v° Itt B. P. maga utal forrására, a Vitae Patrumra. A további kísértési példák uo. 177 v°—178 : Cuidam fratri apparuit Diabolus transformatus in Angelum lucis, et dixit ad eum : Ego sum Angelus Gabriel, quare clausisti oculos tuos? Ego sum missus ad te. Ille autem dixit ei : Vide ne forte ad alium missus sis, ego enim non sum dignus ut Angelus mittatur ad me. Diabolus autem statim non comparuit...

Narraverunt de alio sene, quia sedens in cella sua et sustinens tentationes viderit Daemones manifeste, et contempserit eos. Cum autem diabolus se videret vinci a sene, venit et ostendit se ei dicens : Ego sum Christus, quare clausisti oculos tuos. Et respondens senex dixit ei. Ego hic Christum nolo videre, sed in alia vita. Audiens autem haec Diabolus non comparuit.

Aliud. Alterum senem volentes seducere Daemones dixerunt ei. Vis videre Chrixstum? Et ille dixit : Anathema vobis, et de quo dicitis. Ego autem meo Christo dicenti credo : Si quis vobis dixerit, ecce hic Christus, ecce illic, nolite credere. Quo dicto statim non comparuerunt... Dicebant de quodam fratre, quia sedebat in Eremo et seducebatur a Daemonibus per multos annos, ipse vero existimabat, quia Angeli essent. Egrediabatur autem pater eius secundum carnem per tempus et visitabat eum. Una autem dierum pater tulit bipennem secum dicens : Quia revertens afferam pauca ligna. Et perveniens unus Daemon, dixit ad filium eius : Ecce Diabolus veniet ad te similitudine patris tui, habens bipennem ut impugnet te. Tu ergo praeveniens tolle illam bipennem ab eo et occide eum. Igitur pater secundum consuetudinem venit, et accipiens filius eius bipennem ab ipso percussit eum et occidit, et continuo adhaesit ei spiritus malignus et suffocabat eum.

Aliud. Hero monachus tanto rigore animam sui immutabilem ieiunii continentiam semper exercuit, et solitudinis ac cellulae secreta iugiter sectatus est, ut nec die sancti Paschae rigorem abstinentiae solveret. Cumque omnes Eremitae pro tanta solennitate ad Ecclesiam pariter convenissent, solus ille non affuit, ne quantulum cunque perceptione leguminis parvi, a suo proposito videretur relaxasse, qua praesumptione deceptus, angelum Sathanae velut angelum lucis suscipiens cum summa veneratione, eiusque praeceptis obediens, semetipsum in puteum profundissimum praecipitem iactavit, magnum scilicet virtutis suae meritum probaturus, cum inde exisset illaesus, de quo puteo cum grandi fratrum labore semivivus extractus, vitam tertia die finivit, et quod his deterius est, ita in deceptionis suae obstinatione permansit, ut ei nullatenus potuisset persuaderi, quod Daemonum calliditate fuisset delusus.

Aliud. Quid etiam de illo Monacho commemorem, cuius nomen, quia adhuc superest, sileo. Qui dum longo tempore Daemonum in Angeli coepit claritate, revelationibus eius saepe deceptus, credidit eum internunciam esse iusticiae. Nam per omnes noctes in cellula eius lumen absque illius lucernae offficio praebebat Diabolus, ad extremum vero iussit eum, ut filium suum qui cum eo pariter in eodem Monasterio commanebat, devotus Deo offeret victimam, ut scilicet hoc sacrificio Abrahae Patriarchae meritis coaequaretur, cuius verbis ille in tantum est seductus, ut hoc confestim opere perfecisset, nisi puer de cella manibus eius elapsus concitus aufugisset.

Aliud. Fuit et alius Monachus, qui nimiam semper tenuit abstinentiam ... Post multa namque tempora, Diabolus velut nuncius veritatis, ostendebat illi per vana somnia et per quasdam inanes revelationes, Christianorum atque Monachorum exercitum, tenebrosum ac tetrum omnique macie tepidum atque deformem, et econtra ostendebat illi Iudaeorum plebem summa laeticia tripudiantem, ingentique lumine coruscantem. Ac proinde commonebat eum, ut si mallet beatitudinis illorum particeps effici, circumcisionem quoque suscipere festinaret.

Contra spiritum blasphemiae. Quidam frater impugnabatur a spiritu blasphemiae... Cum autem frequenter ad Abbatem Pimenium veniret, vidit eum senex haben-

tem cogitationes, et dicit ei: Ecce frequenter stb.... At ille dixit: In blasphemia impugnat me Diabolus, et erubesco dicere. ... Et dixit ei senex, ne contristeris fili. Quando enim haec cogitatio advenit, dic: Ego hac causa opus non habeo, blasphemia tua super te sit Sathana. Hanc enim causam anima non vult ...

798 A bujálkodó remete és a vele önfeláldozó penitenciát tartó társának története uo. 180: Caritatis exemplum. Duo fratres Monachi abierunt in proximam civitatem, ut distraherent quae manibus suis per totum annum operati essent. Unus autem ex eis egressus est, ut quaedam sibi necessaria emeret, alius autem solus in hospitio remansit et instigante Diabolo, cecidit in fornicationem. Cum autem reversus venit frater dixit ei: Ecce distraximus quae necessaria erant, revertamur nunc ad cellulam nostram. Respondens autem frater, dixit ei: Non possum reverti... cecidi in fornicationem, ideo nolo reverti. Volens autem lucrari et salvare animam eius frater suus, cum sacramento dixit ei: Quia et ego cum separatus fuissem à te, lapsus sum similiter in fornicationem, veruntamen revertamur ad cellulam, et ponamus nos in poenitentibus. Omnia enim possibilia sunt Deo, ut pœnitentiae nobis indulgentiam donare dignetur, ut in aeterno igne tormentis et poenis inferni tartaro non cruciemur, ubi poenitentia non est, sed ignis semper sine cessatione ...

798 v° A terimytum-i »részegeskedő« és a többi remete dolga uo. 185 v°: Fidei miraculosum exemplum: Ascendit quidam senex aliquando de Scithi in Terimiytum, et ibi divertit, et videntes homines laborem abstinentiae eius obtulerunt eum ad hominem quendam Daemonium habentem. Coepit autem Daemon ille maledicere senem illum dicens: Ad istum potatorem vini me adduxistis? Et senex quidem propter humilitatem nolebat eum ejicere, propter improperium vero eius dixit: Credo in Christo, priusquam finem faciam bibendi calicem istum, egredieris ab eo. Et cum coepisset senex bibere, clamavit Daemon dicens: Incendis me. Et antequam consumeret bibens exivit Daemon per gratiam Dei.

Contra fiduciam operum. Astiterunt aliquando abbati Arsenio Daemones in cella sedenti, et tribulabant eum. Supervenerunt autem ei fratres, qui ei ministrare solebant, stantesque extra cellam audiebant eum clamantem ad Dominum et dicentem: Domine non me derelinquas, quia nihil boni feci coram te, sed praesta mihi secundum benignitatem tuam saltem modo assumere initia bene vivendi.

Aliud. Dicebant de Abbate Bambo, quia in ipsa hora qua discedebat ex hac vita, dixit astantibus sibi sanctis viris: Quia ex quo veni in hunc locum solitudinis, et fabricavi mihi hanc cellam et habitavi hic, extra laborem manuum mearum non recolo me comedisse panem nec poenituisse de sermone quem locutus sum usque ad hanc horam, et sic vado ad Dominum, quasi qui nec initium fecerim serviendo Domino. (Ugyanez a történet a 236. lapon Pamon neve alatt.)

799 v° A verekedést előidézni akaró ördög felsülése uo. 191 v°: Sacerdos idolorum conversus. Erant duo fratres secundum carnem quidem germani, veruntamen uterque in spiritali proposito Monachi existentes, insidiabaturque eis malignus Diabolus, ut quomodocunque eos separaret ab invicem. Quadam igitur die ad vesperam secundum consuetudinem ille iunior frater accendens lucernam, posuit super candelabrum, faciente autem malicia Daemonum ruit candelabrum et extincta est lucerna. Per hanc occasionem insidiabatur eis malignus Diabolus, ut in litem eos incenderet. Surgensque senior, coepit percutere cum furore fratrem suum. Ille verò prostratus in terram, deprecabatur germanum suum dicens: Magnanimus esto domine, et ego rursus accendo lucernam.

800 v° Egy Babindali Gergely az érsekújvári »érseki telkesek nádora« 1564-től kezdve. Vö. Lányi—Knauz M. Egyh. Tört. II. 104. jz. Idézi Schulek 94. Az ördögök, gonosz szellemek rejtélyes hajigálása mind a mai napig fennálló hiedelem és még a 900-as években is tele voltak hírlapjaink efféle babonás eseményekkel.

A semptei forgószéllel kapcsolatban megemlíthetjük, hogy a természeti tünemények közül különösen a forgószéllel járó és háztetőket elsodró viharokat tekintették ezidőben ördögi jelenségeknek. A *Theatrum Diabolorum*ban több ilyen vihar leírása olvasható a *Von des Teuffels Tyranney* c. fejezetben (103). Így 1533. Olse városra szakadt forgószél tetőket ragadott el és rossz szag is volt *(Hat auch sehr vbel gestuncken)*. Lehet, hogy ezt a hiedelmét is Németországban szedte fel a vakbuzgó predikátor.

801 v° Salm Julius gróf és Thurzó Erzsébet művelte a »kristálynézést«, ami nyilván Németországban erősen el lehetett terjedve, mert Melanchton is erősen kikel a varázslásnak e formája ellen *(Doctrinae physicae elementa*, Basileae 1549; 1. II. 233): Ad hanc speciem pertinent hoc tempore consulentes diabolum in crystallo monstratis imaginibus. Damnantur autem haec species, quia demones consulunt, et alienissimae sunt à rebus ordinatis à Deo. Cyprianus Spangenberg *(Zwo Predigten von dem rechten Christenlichen Banne.* 1558, Széchényi kt. Ant. 5218) a kiközösítendők közé teszi őket: »Ehebrecher,

Hürer, Alle Warsager, Weissager, *Christallenschauer*, Teuffels Beschwörer, Geldtsucher, Zauberer, alle Goteslesterer«, stb.

Magának a varázslásnak a leírását olvashatjuk Wierus János *De praestigiis Daemonum* c. munkájában (1568; 460). Egy szűz gyermeknek kell kelet felé fordulva olívaolajjal keresztet rajzolnia egy kristályba és alája Sancte Helena nevét írnia. Majd egy törvényes, kb. tíz éves szűz gyermek vegye kezébe a kristályt és mögötte, térden állva, háromszor mondjon el egy előírt imádságot. Akkor a gyermek meglátja a kristályban az angyalt, kitől választ kaphat a hozzá intézett kérdésre; az adott esetben arra, hogy ki volt a tolvaj.

Melanchton írja id. m. (210), hogy Nürnbergben egy pap kristállyal keresett kincset egy barlangban és ott veszett.

B. P. elbeszéléséből kiviláglik, hogy a német gróf, az ő protektora is űzte ezt a varázslást s így környezetében felfelé is körülvette az ördöngős praktikák és hiedelmek levegője.

801 v° A Rudolf császár udvaránál művelt ördöngős praktikák említése nagyban hozzájárulhatott ahhoz, hogy B. P.-t kényszeríteni akarták könyve visszavonására és hogy végül Salm Julius elkergette házából. Vö. Schulek (109), aki azonban ebbeli vakmerőségét nem tartja fontosnak. A páduai ördögcsinálta kutak és házak olaszországi élményeihez tartoznak: talán még nyomára lehetne jutni ott ezeknek a XVI. században még eleven hiedelmeknek.

802 Huszár Gál, a reformált egyház nagy és tevékeny apostola iránt a tanítvány tiszteletét érezte B. P. Saját vallomása szerint ő szabadította ki kassai fogságából (Schulek 22). A madárnyelven tudó ember jól ismert és ma is élő nemzetközi népmesetípus, de B. P. még itt is az ördög kezét látja, mintahogy Huszár Gál is szószerint elhitte a kígyófőzet varázslatát. A mesetípus irodalmát l. Bolte—Polivka: *Anmerkungen zu den „Kinder- u. Hausmärchen der Brüder Grimm* I. 131 (Durch den Genuß einer weißen Schlange erlernt man die Tiersprache) és Katona Lajos, *Zum Märchen von der Tierschprache* (magyar analógiákkal), Keleti Szemle II. 45. B. P. adata azonban annyiban érdekes, hogy az ő korában még valóban hittek ebben a varázslatban, mely v. sz. régi mítikus hitre megy vissza. Grimam meséjében (Jó tettért jót várj, Dante-kiad. Szondy Gy.-ford.) is kíváncsian emeli fel a szolga urának titkos eledelét és csak egy fehér kígyót talál benne. Eszik belőle egy falatot és hallja, mit beszélnek a verebek. »Aki a fehér kígyóból evett, megértette az állatok beszédét«. S a szolga ezzel a tehetségével egymásután kerül ki minden veszedelemből.

802 v° nekiknec ... nekiknec: egyeseknek ... másoknak.

804 v° sodor: sódar.

805 v° A tardoskeddi Szerencse Benedekné ráolvasásai már régóta felkeltették az etnográfusok figyelmét. Először a Vasárnapi Újság 1867. szept. 8. számában közöltek belőle két mutatványt. Betűhíven kiadta az egészet Barna Ferdinánd: A finn költészetről. Akad. Értek. a Nyelv- és Szépt. kör. 1873. III. 6. Újra kiadta Fekete Lajos: Századok 1874 s ennek alapján Trócsányi Zoltán: Magyar Régiségek és Furcsaságok II. 10—14. Átírva kiadta Thury Etele Ethnogr. 1913, 195. Kritikai kiadását adta Horváth Cyrill a RMKt. I. kötetének második kiadásában 463—450; ő főleg a versritmikát kereste a szövegekben.

Értékes tanulmányban dolgozta fel a bájolóimádságok nemzetközi néprajzi vonatkozásait Bolgár Ágnes: *Magyar bájoló imádságok a XV—XVI. századból.* Bp. 1934. A bennük előforduló betegségnevekre hasznos megjegyzéseket tett Magyary-Kossa Gyula: *Magyar Orvostörténeti Emlékek* I. 186 és a II. k.-ben közölt szótárban. Legutóbb a regölésre vonatkozó kifejezésekkel foglalkozott Pais Dezső: *Magyar Századok* 1948, 12. l. és külön: *Reg.* 1949 (A M. Nyelvt. Társ. kiadv. 75. sz.) A varázsformulák elemzését adja Szendrey Zsigmond: *A varázslatok eszközei.* Ethn. 1937, 385.

Magunk részéről nem hisszük, mint Szendrey és Bolgár Ágnes, hogy e ráolvasások egy része ógermán eredetű volna. B. P. tanúsága szerint a ráolvasásokat római katolikus papok is terjesztették a nép között.

A betegségekkel kapcsolatban itt-ott eltérnek a magyarázatok. Menyelés = ficamodás (NySz. 'menyülés' alatt); öklelet = mellhártyagyulladás (Magyary-Kossa), belső szúrás (Tájsz.); torkába ereszkedett = csapereszkedés (Magyary-Kossa); békaleveleg = nyelvcsap megdagadásával járó betegség (Pais D. M. Ny. XXII. 1926, 389), angina uvularis vagy staphylitis (Magyary-Kossa, ami kb. ugyanaz); orvos = varázsló vagy ráolvasó, feloldó; csúz = orbánc, görvélyes szemgyulladás, folyónátha, szifilisz, reuma (Tájsz.).

Gárdonyi Géza székely vezetője is beszél *hetvenhétféle* hideglelésről; ezek közül *disznóhideget* úgy gyógyítja, hogy a beteget egy vályúból eteti a disznóval, hogy a

disznóra menjen át a betegség (*A miket az útleíró elhallgat*, Dante kiad. 114). Herczeg Ferenc a *Pogányok*-ban használja fel a »menyelés«-t gyógyító ráolvasást Összes m. 114).

806 A ráolvasások szövegében három esetben 'sziue' áll 'szine' helyett: a helyes olvasat csak az utóbbi lehet. Horváth Cyrill is így olvassa.

807 v° Nestirid alighanem Anasztázia népies elferdítése. Bornemisza korában magyarul Neszte volt a így találjuk Balassi Bálint Campian-fordításában (Összes művei II, 111). Népszerűsége talán azon alapszik, hogy neve a második karácsonyi misében fordul elő.

hurat: belét

810 B. P. olasz útja alatt is állandóan érdeklődött az után, hogy ott mit tudnak az ördög praktikáiról. Láttuk, Páduában mutogatták neki az ördögcsinálta kutakat és házakat; itt meg elmondja, hogyan magyarázták meg neki az incubusok és succubusok hiedelmét, kiktől egyes asszonyok ördögfiakat fogantak. Itt újra említi, ezúttal egy jelzővel bővítve, a »hirtelen nagy ház építéseket« is. Az 1574. pozsonyi boszorkányégetésről Komáromy Andor (*A magyarországi boszorkányperek oklevéltára* 1910. 22) is csak annyit tud, amennyit Bornemisza Péter elmond. Vö. még Eckhart Ferenc: *A földesúri bíráskodás a XVI—XVII. században*, 132.

811 alakoztatás: komédiajátszás.

811 v° A wittenbergi diák szerződése az ördöggel nem fordul elő B. P. főforrásában, Manlius könyvében. Lehet, bár nem valószínű, hogy wittenbergi tartózkodása alatt hallotta ezt a történetet, mely nem azonosítható Faust történetével, mint Koltay-Kastner gondolja (Irodt. 1953, 93), mert Joannes Faustus saját nevével szerepel Manliusnál és az ő szerződése egészen más célú. Faust varázsló hírben áll és varázslatos módon tűnik is el a városból.

Schulek feltevése szerint (113) Lethenyei Pál B. P. oskolamestere lehetett Semptén. Kis- és Nagymacséd Pozsony megyében fekszik. 1594-ben elbocsátják állásából, mert kálvinistának bizonyult (Schulek, 347).

A protestáns gyakorlat az ördögűzésnél megelégedett az imádsággal. Bullinger maga tanítja, hogy: »nequaquam is ad Divos aut Exorcistas ducendus erit, sed custodiendus potius diligenter, ne quid sibi ipsi vel aliis mali inferat. Interea sane fide Christus erit vocandus, et ab hoc petenda liberatio. Solicitanda erit enim Ecclesia ut ipsa sanctis precibus publice flagitet impetretque liberationem,« (sup 8. cap. Matth.; idézi a *Theatrum diabolorum* 141 v°). Mindezt Macsédon is így csinálták. Ugyanezt ajánlja még B. P. alább is (812), mikor a »pápás papok űzéséről« elmélkedik.

813 A haldokló háromszori mosolygása G. Maior Vitae Patrum 201: Mortis contemptus. Dicebant de quodam sene, qui moriebatur in Scithi et circumdederunt fratres lectulum eius, et vestierunt eum, et coeperunt flere. Ille autem aperuit oculos suos, et risit, et adiecit iterujm ridere, hoc autem factum est tertio, quod cum viderent fratres, interrogaverunt eum dicentes: Dic nobis Abba, quare nobis flentibus, tu rides? Et dixit eis: Primo risi, quia vos timetis mortem. Secundo risi, quia non estis parati. Tertio autem risi, qui ex labore ad requiem vado, et vos ploratis. Hoc autem cum dixisset, statim, utpote mortuus, reclusit osculos senex.

Majdnem ugyanez uo. 213 v°: Dicebant de quodam sene, quia cum moretur in Scithi, circunsteterunt fratres lectum eius, et vestierunt eum, et coeperunt flere. (A többi az utolsó mondattól eltekintve ugyanaz.)

B. P. szórakozottságból »feltámadott holtról« beszél a címben.

813 A »bosszúszenvedő« példája uo. 213: Patientiae exempla. Alter senex. Si quis detraxisset ei, ille festinabat (si vicinus ei erat) per seipsum benne illum remunerare. Quod si longius manebat, transmittebat ei munera.

813 A penitenciatartás időtartamáról uo. 237 v°: Satisfactio pro peccato improbata. Frater quidam interrogavit Abbatem pastorem dicens. Feci peccatum grande, et volo triennium poenitere. Dixit autem Abbas pastor: Multum est. Et dixit frater: Iubes ne unum annum? Et dixit iterum senex: Multum est. Qui autem praesentes erant, dicebant: Usque ad quadraginta dies? Senex iterum di it: Multum est. Et adiecit dicens: Ego puto quia si ex toto corde homo poenituerit et non apposuerit facere iteru m unde poenitentiam agat, etiam triduanam poenitentiam suscipiat Deus.

813 v° Ammon nyilatkozata a rossz gondolatok orvosságáról uo. 237 v°: Remedium malarum cogitationum. Interrogavit aliquando eum Abbas Ammon de immundis cogitationibus, quae in corde hominis generantur, et de vanis desideriis. Et dixit ei Abbas pastor: Nunquid gloriabitor securis sine eo qui incidit in ipsa? Et tu ergo non eis porrigas manus, et ociose erunt. Interrogavit eundem Sermonem Abbas Esaias, et dixit ei Abbas pastor: Sicut capsa plena vestibus, si dimissa fuerit tempore longo, putrefiunt

vestes in ea, ita et cogitationes in corde nostro, si non fecerimus eas corporaliter, tempore longo exterminabantur ac putrefient. Interrogavit Abbas Ioseph, Abbatem pastorem, de eadem re. Et dixit Abbas pastor: Sicut clausus serpens vel scorpio in vase, et obturatus, procedente tempore omnino moritur, ita malignae cogitationes quae studio Daemonum pullulant, patientia eius cui immittuntur paulatim deficiunt.

A latin szövegből kiderül, hogy B. P. eltévesztette a személyt, mert nem Ammon nyilatkozik, hanem a főapát, Ammon csak az egyik kérdező.

Pimenius, Macharius és Nesteron szellemes nyilatkozatai uo. 238 v°: Superbia et inanis gloria vitanda: Quidam frater requisivit Abbatem Pimenium, Melius esset remotius, ac cum aliis manere? Respondit senex, homo si semetipsum reprehenderit, ubique potest persistere, si autem se magnificet, nusquam stat . . .

Aliud. Abbas Macharius, si quis illum cum timore velut sanctum virum voluisset audire, susceptus nullum penitus a sene percipiebat respnosum. Si quis vero velut contemnens eum, talibus verbis compellaret, Abba Machari, quando eras Camelarius, et nitrum furabaris, nunquid non vapulabas a magistris, deprehensus in furto, libenter ei quicquid requisisset cum gaudio responsebat.

Aliud. Abbas Nesteron dum cum aliis ambularet fratribus in deserto, viderunt Draconem et fugerunt. Dicit ei unus ex eis. Et tu times Abbas? Cui senex: Non timeo fili, sed oportuit me fugere, quia nisi furgissem, cogitationem vanae gloriae non vitassem.

814 Az oroszlánt elkergető remete esete uo. 185 v°: Fidei miraculosum exemplum. Senex quidam erat solitarius iuxta Iordanem fluvium, et ingressus propter Cauma (hőség) in speluncam et invenit ibi Leonem, et coepit fremere Leo dentibus suis ac rugire. Dixit autem ei senex, quid angustiaris? Est locus qui capiat me et te. Si vero non vis, surgens egredere hinc. Leo autem non fremens egressus est inde foras.

A következő anachoreta-történetek és bölcsességek folytatólagos kivonatolása a *Vitae Patrum* szövegének (239):

Quidam senex cum venisset ad alium senem, dixit: Ego mortuus sum huic seculo. Cui ille alter, ne confidas in te, donec egrediaris de corpore hoc. Nam etsi dicis tu, quia mortuus sum, Diabolus tamen est, nec dum mortuus est, cuius innumerabiles sunt malae artes.

Abbas Sysois, cum sedens praesente fratre altero factus esset in extasi, et altero audiente . . . cito deponebat manus, propterea si alter praesens esset, ne hoc ipsum illi laude constaret.

Aliud. Quidam senex habitabat in inferioribus partibus Aegypti, et sedebat quiescens. Unus autem secularis religiosus ministrabat ei. Contigit autem ut filius secularis infirmaretur. Multis ergo precibus postulabat senem ut veniret ad domum suam, et faceret orationem pro infante. Exurgens vero senex ambulabat cum eo. Ille autem praecessit et ingressus in domum suam dixit: Venite in occursum Anachoretae. Quos cum senex vidisset a longe egressos cum lampadibus, sensit quod ad se venirent, et statim despolians se vestimenta sua, misit in fluvium et coepit lavare stans nudus. Ille autem qui ministrabat ei, videns haec erubuit. Et rogabat homines dicens. Revertimini. Senex enim noster sensum perdidit. Et veniens ad eum, ait illi: Abba quid est hoc quod fecisti? Omnes enim qui te viderunt, dixerunt: quia Daemonium habet senex. Cui ille: Et ego volebam hoc audire.

Aliud. Item alia voce volebat eum aliquis videre ex iudicibus, et praecesserunt Clerici dicentes ei: Abba praepara te, quoniam Iudex audiens opera tua, veniet ad te, benedici cupiens a te. Ille autem dixit: Ita faciam, ego praeparabo me. Vestitus ergo lebetone suo, et tollens panem et caseum in manibus, ascendit in portam et divaricatibus pedibus sedens coepit manducare. Veniens autem cum officio suo Iudex, et videns eum dixit: Iste est Anachoreta, de quo talia audiebamus? Et comtemnens eum ita discessit.

Aliud. Idem dixit. Quando cogitatio superbiae vel certe vanae gloriae te impugnat, perscrutare teipsum, si omnia mandata Dei servasti, si inimicos diligis, si gaudes de gloria inimici tui, et contristaris in deiectione eius, si apud te habes, quoniam servus inutilis es, et quod plus omnibus hominibus sis peccator, et neque tunc tam grande aliquid sapias, tanquam aliquid boni feceris, sciens quod elata cogitatio illa bona omnia dissoluit.

814 v° A Sylvanus látomása az elkárhozott »barátokról« (valójában anachoretákról lehet csak szó) uo. 188 v°: Abbas Silvanus sedens aliquando cum fratribus in speleo, factus est in excessu mentis, et cecidit in faciem suam, et post multum surgens plorabat. (Kérdezték, mi baja:) Ego ad iuditium raptus sum, et vidi multos de habitu nostro euntes in tormenta, et multos seculares ad regnum.

815 Hilarion megalázkodása Epiphanius előtt uo. 188 v°: Misit aliquando sanctus Epiphanius Episcopus Cyprius ad Abbatem Hilarionem, rogans eum et dicens:

Veni ut nos videamus, antequam de corpore exeamus. Qui cum venissent ad invicem, manducantibus eis allatum est de avibus quiddam. Quod tenens episcopus, dedit Abbati Hilarioni. Et dixit ei senex. Ignosce mihi pater quia ex quo accepi habitum istum, non manducavi quicquam occisum. Et dixit ei s. Epiphanius: Ego autem ex quo accepi habitum istum non dimisi aliquem dormire qui habebat aliquid adversum me, neque ego dormivi habens aliquid adversus aliquem. Et dixit ei senex: Ignosce mihi pater, quia tua conversatio maior est mea.

815 Macarius álma és elzarándoklása a két kegyes életű asszonyhoz uo. 200. Jellemző, hogy B. P. kihagyja a szövegből azt, hogy az asszonyok zárdába készülnek vonulni: Quodam tempore orante beato Machario Abbate vox ad eum personuit dicens: Machari nec dum ad mensuram duarum mulierum pervenisti, quae in proxima habitant civitate. Quo audito, senex exsurgens, arrepto baculo, in designatam pervenit civitatem, eunque ostium quaesitae domus atque inventae pulsaret, egressa una ex illis cum magna exultatione eum suscepit. Quas utrasque senex convocatas ita est allocutus: Propter vos tantum laborem veniens ex solitudine longinqua sustineo, ut opera vestra cognoscerem, quae mihi vos condecet enarrare. Cui illae sic dixerunt: Crede nobis, sanctissime pater, quia nec praesenti nocte a maritorum lectulis fuimus separatae. Qualia ergo opera a nobis exquiris? Sed senex in precibus persistebat, ut ei vitae suae ordinem declararent. Cui tunc illae compulsae dixerunt: Nos nulla inter nos sumus consanguinitatis affinitate coniunctae. Contigit autem ut duobus fratribus iungeremur, et cum his quindecim annis in domo pariter permanentes, neque turpe verbum altera dixit ad alteram, neque litem aliquando commisimus, sed in pace hactenus viximus, et consensu tractavimus, quatenus pariter relictis maritis, in congregatione religiosarum virginum proficisceremur, et multis precibus hoc a coniugibus non valuimus obtinere. Quo non adepto, inter nos et Deum posuimus testamentum, ut usque ad mortem nostram seculare verbum non loqueremur omnino. Quae cum audisset beatus Macharius dixit: In veritate non est virgo, neque maritata, neque Monachus, neque secularis, sed Deus tantum propositum quaerit, et spiritum vitae omnibus ministrat.

A zólyomi olasz látogatása bizonyára összefügg Balassi János zólyomi várkapitány olasz kapcsolataival, vö. Az Ismeretlen B. B. 19.

815 v° Sz. Antal megalázó isteni szózata uo. 235 v°: Item beatus Antonius cum in cella propria oraret, venit ad eum vox dicens: Antoni nondum pervenisti ad mensuram coriarii, qui est in Alexandria . . .

815 v° Az asszonyokat megvető Pál remete póruljárása uo. 202. B. P. itt is kihagyta a szűzek kolostorának emlegetését: Muliebrem sexum non contemnendum. Abbas Paulus in tantum cordis puritatem quiete solitudinis silentioque profecerat, ut non dicam vultum foemineum, sed ne vestimenta quidem sexus illius in conspectu suo pateretur offerri. Nam cum quadam die pergeret ad cuiusdam senioris cellam, mulier ei obviavit. Quam cum vidisset, tanta fuga ad suum rursum monasterium, praetermisso quod arripuerat itinere cucurrit, quanta nullus a facie Leonis vel immanissimi Draconis aufugeret. Quod licet zelo castitatis et puritatis ardore sit factum, tamen quia non secundum scientiam praesumptum est, sed observantia disciplinae excessus est modus, ne elatio eum invaderet, tali confestim correptione percussus est, ut totum corpus eius Paralyseos valetudine solveretur, nullumque in eo membrum penitus suum officium praevaleret explere. Siquidem non solum pedes ac manus, sed etiam linguae motum, ipsaeque aures ita auditus proprii amiserunt sensum, ut in eo nihil amplius ex homine quam immobilis statuae figura remaneret. Et ad hoc redactus est, ut infirmitati eius nullo modo virorum diligentia deservire sufficeret, nisi sola ei muliebris sedulitas ministraret. Nam portato eo, ad Monasterium sacrarum virginum, cibus ac potus foemineo ei ingerebatur obsequio, explendisque omnibus naturae necessitatibus, eadem illi diligentia per annos ferme quatuor, id est usque ad vitae suae terminum serviebat.

816 A következő bölcs válaszok és Julianus Apostata ördögi futárjának eseté a *Vitae Patrum* 206—208. v° lapjáról valók: Opera omnia omnium non imitanda omnibus. Frater interrogavit senem dicens: Quae res, sic bona est, quam faciam ut vivam in ea? Et dixit senex. Deus solus scit, quod bonum est, sed tamen audivi, quia interrogavit unus patrum abbatum Nesteronem magnum, qui erat amicus Abbatis Antonii. Et dixit ei: Quid est opus ut faciam? Et respondit ei: Non sunt omnia opera aequalia. Scriptura dicit. Quia Abraham hospitalis fuit, et Deus erat cum eo, Et Helias dirigebat quietem, et erat cum eo Deus. Et David humilis erat, et Deus erat cum ipso. Quod ergo vides animam tuam secundum Deum velle hoc fac, et custodi cor tuum.

Opera quae praestantur proximo. Frater quidam interrogavit quendam senem dicens: Duo sunt fratres, ex quibus unus quiescit in cella sua, protrahens ieiunium sex dierum, et multum sibi laborem imponens, alter vero aegrotantibus deseruit. Cuius opus

magis acceptum est Deo? Respondit ei senex: Si frater ille qui sex diebus ieiunium levat, appendat se per nares, non potest esse aequalis illi qui infirmantibus deseruit.

Orationis vis. Interrogaverunt fratres Abbatem Agathon dicentes: Pater quae virtutum in conversatione plus habet laboris? Et dicit eis: Ignoscite mihi, quia puto non esse alium laborem talem, quam orare Deum. Dum enim voluerit homo orare Deum suum, semper inimici Daemones festinant interrumpere orationem eius, scientes quia ex nulla re impediuntur, nisi per orationem fusam ad Deum . . .

Aliud. Venit quidam senex aliquando in montem Sina et cum exiret inde, occurrit ei frater in via, et ingemiscens, dicebat seni illi. Affligimur Abba, propter siccitatem, quia nobis non pluit. Et dicit ei senex: Quare non oratis et rogatis ad Deum? At ille dixit: Et orationem facimus, et deprecamur assidue Deum, et non pluit. Et ait senex: Credo quia non oratis attentius, vis autem scire quia ita est? Veni stemus pariter ad orationem. Et extendens in coelum manus oravit, et statim pluvia descendit . . .

Temporibus Iuliani apostatae, cum ascenderet in Persiden, missus est Daemon ab eodem Iuliano ut velocius vadens ad occidentem adduceret ei responsum aliquod inde. Cum autem pervenisset Daemon in quendam locum, ubi quidam Monachus habitabat, stetit ibidem per decem dies immobilis, et non poterat ultra progredi, quia Monachus ille non cessabat orando neque nocte neque die, et regressus est Daemon sine effectu ad eum qui miserat illum . . .

817 Az ötven évig böjtölő vén ember dolgát nem találtuk meg G. Maior gyűjteményében.

817 v° Isidorus esete uo. 218 és 218 v°: Dixit Isidorus, quadraginta annos esse, ex quo sentiret quidem motum peccati in mente sua, nunquam tamen consentiret, neque consupiscentiae neque iracundiae.

Peccantibus semper surgendum et agendam poenitentiam. Cum quidam Abbatem Sysoium frequenter talem sermonem requireret: quid faciam pater quoniam cecidi, respondit: Surge. At ille respondit: Exurrexi. Et iterum se cecidisse confessus est. Ait senex: Et iterum surge. Cum autem frater frequenter se surrexisse, et frequenter se cecidisse narraret, eodem sermone senex utebatur, exclamans: Non cesses exurgere fili. Cui frater: Usque quo possum surgere pater explana. Tunc senex ait: Quousque aut in bono opere aut in malo deprehensus occumbas. In quo enim opere homo deprehensus fuerit in eo iudicabitur.

817 v° A Paphnutius bölcs szava uo. 219: Peccantes in spiritu lenitatis arguendi. Contigit fratri cuidam culpa in Cenodio, et dum a caeteris increparetur ad Abbatem profectus est Antonium. Et assecuti sunt eum fratres, volentes eum reducere, et coeperuntque ei culpas exprobrare. Ille vero fecisse culpam denegabat. Inventus est ibi Abbas Paphnutius, cui cognomen erat Cephalus, qui talem retulit in congregatione fratrum auditam parabolam. Vidi inquit in ripa fluminis homines usque ad genua in limo demersum, venientes autem ut eum porrecta manu extraherent usque ad collum demerserunt. Tunc beatus Antonius de beato Paphnutio ait: Ecce homo qui ex veritate potest animas salvare.

A Paphnutius tanítását, tehát a megbocsátást alkalmazta B. P. buja és szodomita predikátortársára.

818 v° A vén tanítása, aki a bűnt a kísértőre hárítja uo. 220: Dixit quidam de senioribus. Si videris aliquem peccantem, ne mittas culpam in eum, sed in illum qui impugnat eum, apud temetipsum dicens: Veh mihi, quia sicut iste nolens victus est, sic et ego hodie vel cras, et plage et inquire Dei solationem.

Timotheus anachoreta bölcs mondása uo. 196 és 219 v°: Quidam nomine Timotheus Anachorita negligentem quendam fratrem audiens, interroganti Abbati, quid illi fratri faceret, dedit consilium ut eum expellet. Cum ergo ille expulsus esset, tentatio venit super Timotheum. Et cum ploraret in conspectu Dei, et diceret: Peccavi, miserere mei, venit ad eum vox dicens: Timothee, ideo tibi hoc evenit, quia fratrem tuum in tempore tentationis suae despexisti.

Tuba Mihály két igen sikerült vallásos éneket is hagyott ránk; vö. RMKT. VII, 201. Ír róla Dézsi Lajos *Jegyzetek a RMKT. VII. kötetéhez*, 389. és méltatja Horváth János: *A reformáció jegyében*, 429.

819 A pokollátó leány esetét valami régi forrásból meríthette a szerző.

819 v° Pachomius kísértései V. Patr. 207 v°: Multo tempore beatus Abbas Pachomiu contra immundissimas Daemonum impugnationes certamen bonum certavit, sicut Athleta veritatis, tanquam et beatus Antonius. Denique intentissimis precibus exoravit Dominum, ut somnum non carperet per aliquod tempus, quatenus diebus ac noctibus pervigil maneret contra adversarios Daemones dimicando, donec prosterneret et superaret eos . . . Praestitit ergo et concessit ei Dominus petitionem eius . . . Referebant ergo de eo, quo-

niam frequenter dicebat fratribus, quia sicut mihi testis est Deus, saepe audivi immundos spiritus Daemonum loquentes inter se diversae ac varias artes suas, quas contra servientes Deo maximeque contra Monachos habent. Quidam enim dicebant : Quia ego certamen contra durissimum hominem habeo, et quotiens ei immitto perversas cogitationes, ille statim surgit et prosternit in oratione cum gemitu, orans adesse sibi divinum auxilium. Ego autem illo exurgente cum grandi confusione egredior. Item alius Daemon dicebat, ego ad illum quem observo, cum ei cogitationes immisero, consentit et suscipit et facit eas.

A tanítvány »szép felelete« uo. 240 v° : Tentationes prodesse sanctis. Discipulus cuiusdam sancti senioris impugnabatur a spiritu fornicationis, sed auxiliante gratia Domini resistebat viriliter possimis et immundis cogitationibus cordis sui, ieiuniis et orationibus, et in opere manuum affligebat se vehementer. Beatus autem senior videns eum ita laborantem dixit ei : Si vis, o fili, deprecor Dominum ut auferat a te istam impugnationem. Ille vero respondens dixit. Video pater, quia etsi laborem sustineo, sentio tamen fructum in me proficere bonum, qui per occasionem impugnationis huius et amplius ieiuno, et amplius in vigiliis et orationibus tolero. Verumtamen deprecor te ut ores pro me misericordiam Domini, et det mihi virtutem, quantenus possim sustinere et certare legitime.

820 v° Moyses remete látomása uo. 242 : Tentatis adesse divinam opem. Beati Abbati Moysi, qui habitabat in loco qui appellabatur Petra, quodam tempore in tantum imposuit durissimam impugnationem Daemon fornicationis, ut non praevaleret sedere in cellula sua, sed abiit ad sanctum abbatem Isidorum, et retulit ei violentiam impugnationis suae. Cunque de scripturis sanctis Abbas Isidorus proferens testimonia, consolaretur eum, et ut ad cellulam suam reverteretur rogaret eum, noluit Abbas Moyses pergere ad cellulam suam. Tunc abbas Isidorus pariter cum Abbate Moyse ascenderunt in superiora cellulae suae, et dixit ei Isidorus : Respice ad occidentem et vide. Cunque respiceret, vidit multitudinem Daemonum vehementer cum furore perturbari, et quasi ad praelium praeparatos, festinantesque pugnare. Dixit autem ei Abbas Isidorus. Respice iterum ad orientem, et vide. Cunque respiceret, vidit innumerabilem multitudinem sanctorum angelorum, gloriosum et splendentem super lumen solis coelestium virtutum exercitum. Ait autem ei Abbas Isidorus : Ecce quos in occidente vidisti, ipsi sunt, qui etiam impugnant sanctos Dei. Nam quos ad orientem conspexisti, ipsi sunt quos ad adiutorium sanctis suis mittit. Cognosce ergo, quia plures sunt nobiscum, sicut dicit Heliseus Propheta. Verum etiam sanctus Ioannes dixit : Quia maior est qui in nobis est quam qui in hoc mundo, . . .

A kísértések ellen hiába imádkozó »atyafiú« esete uo. 242 v° : Tentatos oportet quoque ipsos orare. Alius etiam frater molestiam sustinebat ab spiritu fornicationibus, Abiit autem. ad quendam probatissimum seniorem, et precabatur eum dicens. Pone tibi sollicitudinem beatissime pater, et ora pro me, quia graviter me impugnat passio fornicationis. Haec cum audisset senior, orabat intente, diebus ac noctibus pro eo deprecans Domini misericordiam. Iterum autem veniebat idem frater et rogabat seniorem ut magis intentius pro eo oraret . . . Frequenter autem venientem ad se Monachum videns senior, et deprecantem se ut oraret, valde contristatus, mirabatur, quia non exaudiret Dominus orationem eius. Eadem nocte revelavit ei Dominus, quae circa illum Monachum erat negligentiae et ignaviae resolutio, et delectationes corporeae cordis eius. Ita autem ostensum est sancto seniori. Vidit sedentem illum Monachum, et spiritum fornicationis in diversis mulierum formis ante illum ludentem, et ipsum cum eis delectari . . .

Macarius palástos ördöge uo. 244 v° : Confessio tentationum salutaris. Abbas Macharius . . . vidit Daemonem venientem in figura hominis, vestitum tunica linea perforata, et per singula foramina vascula parva dependebant. Et dicit illi senex ; Quo vadis maligne? Et respondit ei : Vado commovere fratres hos qui sunt inferius. Cui senex dixit : Et propter quid tot vascula fers tecum? At ille dixit : Gustum fero fratribus, et ideo tanta fero, ut si unum diplicuerit, ostendam aliud, et si illud non placet, porrigam aliud, et fieri non potest nisi unum ex ipsis aliquod placeat eis . . .

Ugyanez a történet megvan a *Theatrum Diabolorum*-ban (19), de Macharius megnevezése nélkül.

823 B. P. 1578-ban már három volt feleségéről beszél. Egyikük Soós János zólyomi alispán testvére volt ; ugyanannak a Soós Jánosnak, aki Balassi Bálint életében is szerepel (vö. Schulek 31).

boczoztak (kétszer is ugyanezen a lapon) nyilván a. m. kötekedtek. A NySz. és az EtSz. nem ismeri ezt a szót.

823 v° tetűt : tetszett.

829 v° Grobian módra : B. P. bizonyosan német földön ismerkedett meg Dedekind Frigyes *Grobianus*ával, mely előbb latinul, majd Scheidt Gáspár fordításában németül is megjelent *(De morum simplicitate l. duo* 1549.). Csáktornyai Mátyás 1592—99

között magyarra is lefordította és kiadta. A mű a raffinált udvari szokások ellen íródott és érdekes, hogy B. P. a maga traktátusának stílusát is »pór, paraszt és Grobian« módnak jellemzi, amivel elhatárolja magát az úri, finomkodó stílus igényeitől.

A latin maximák gyűjtését Erázmus óta és rá hivatkozva minden iskolai retorika ajánlja az erények kiművelése szempobtjából. Már föntebb láttuk (717 v°) hogyan küszködött B. P. ismerőse az ördögi csábítások ellen azzal, hogy falára írt egy sereg locus communis-t. Egy elterjedt pedagógiai mű szerzője, Agricola Rudolf *(De formando studio)*, akit 1530 óta számtalan kiadásban újranyomnak, Erázmus, Cicero, Valerius Maximus, Aristoteles, Sz. Tamás és Plinius neveit hozza fel, ahonnan ilyeneket meríteni lehet. És mintha B. P. alábbi eljárásának példájául szolgálna, így ír : »Caeterum que extra vicio rum ac virtutum genera sumuntur, partim pertinent ad exempla, partim ad locos communes. Prioris generis forme sunt huiusmodi. Insignis longaevitas, vivida senectus, senilis iuventa, insignis felicitas, insignis memoria, subita verum commutatio, subita mors . . . Posterioris autem generis sunt huiusmodi. Plurimum interest, quibus studiis puer assuescas. Magni refert, quibus cum vivas. Suum cuique pulchrum. Facilis offensa, reconciliatio difficilis. Tutissimum nulli credere. Amatanquam osurus, oderis tanquam amaturus. Bis dat qui cito dat.«

Mindez Agricola szerint Erázmus tanítása szerint történik, aki a humanizmus szellemét vitte bele a protestantizmus mozgalmába.

A B. P. idézte közhelyek forrásait csak részben tudtam megállapítani. Ezek : *Catonis Disticha moralia cum scholiis*. Rott. Erázmus kiadása, Bázel 1526. (Számos későbbi kiadása van.) Ugyanebben a kötetben : *Dicta sapientum e Graecis ut habebantur à nescio quo Graeculo utcunque collecta, vel conficta potius, Erasmo interprete.*

A Gesner Conrad fordításában megjelent *Ioannis Stobaei Sententiae* (Lugduni 1555) szintén hozza ezeket a gnómákat, de nem egészen azonos szöveggel. B. P. kezében az erázmusi mű lehetett, ahol a görög gnómaírók bőven szerepelnek.

Margalits Ede : *Sententiae in classicis latinis* I—III. 1911—1913, továbbá ua.: *Florilegium proverbiorum universae latinitatis* 1895. és az ahhoz kiadott *Supplementum ad opus : Florilegium* Bp. 1910, számos B. P. által idézett maximát ismer, de Margalits nem mindenütt utal forrásaira, s ha utal is, a hely megjelölése nélkül.

Ez az egész latin intermezzo különben érdekes bizonyítéka, hogy keveredik B. P.-ben a bibliás ember és a humanista. A bibliából vett közhelyek sorozata lassan-lassan átcsúszik a világi bölcsesség görög-latin és erázmusi aranymondásaiba és az író önfeledten ontja az akkori iskolai szokás szerint talán füzetekbe összeírt példatárát. Újabb kutatások szerint Montaigne halhatatlan *Essai*-i is ilyen iskolai locus communis-gyűjteményből indultak ki.

831 Lethi sis memor : Persius Sat. 5. 153 : Vive memor lethi, fugit hora.

831 v° Omnia mutantur : Ovidiusból vett idézet. Tempus nosce. Erasm. I. 7. Vita brevis. Uo. Hippocr. Homo bulla : Varro r. r. 1. 1. 1.

832 Nihil nimis (Nil nimis) : Terentius Heautont. 519. Tecum habita : Persius Sat. 4. 52. Amor sui caecus : Coecus sui amor, Hor. Carm. 1. 18. 14. Domitrix omnium patientia. Vö. Margalits, Florilegium. Qui perseveraverit usque ad finem, alvus erit Matth. 10. 22.

833 Pertuso dolio nihil infunde : hasonló a pseudo-Plautusnál 1.3 : 13 : In pertusum dolio dicta ingerere. Nocet empta dolore voluptas : Hor. Ep. 1. 2. 55. Est virtus placitis abstinuisse bonis : Ov. Her. 17. 98. Veritas vincit. Margalits. Florileg.

834 Philtra amor : Philtrum amoris amor, Margalits, Florileg. Figulus figulum odit : Tertullianus, vö. Margalits, id. m.

835 Nullus sine linea dies : Plinius.

A 831 v°—834 terjedő lapokon azonban elsősorban az erázmusi Cato-disztichonok és főleg azoknak melléklete, a görög bölcsekből összeállított florilegium anyaga járt B. P. eszében ; így olvassuk Erázmusnál : Verecundiam serva. Magistratum metue. Cognatos cole. Familiam cura. Blandus esto. Neminem irriseris. Iracundiam tempera. Aliena concupiscere noli. Liberos erudi (Erázmus hozzáteszi : Filios castiga et institue ; — ez B. P.-nél így alakul : Filios erudi). Aequum iudica. Meretricem fuge.

A görög gnómákból pedig ezek kerülnek át B. P.-hez : Periandri Corinthii : Omnibus placeto. Periculosa temeritas. Liberos institue. Violentiam oderis. Calumniam oderis. Magistratus metue. — Pittaci Mitylenaei : Voluptatem coërce. — Cleobuli Lindii : Aliena non concupiscas. — Chilonis Lacedaemonii : Nosce teipsum (B. P.-nél : Cognosce teipsum). Tempori parce. Temperantiam exerce. — Solonis Atheniensis : Legibus pareto. (B. P. Legibus pare). Iracundiae moderare (B. P.: Iracundiam tempera). Nemini invideto (B. P. Nemini invideas). Virtutem laudato. — Chilonis Carmine Choriambico : Vive memor mortis, ut fies memor et saluti (B. P. Lethi sis memor).

Hogy lássuk, miképpen állt B. P. előtt ez a gnómagyűjtemény, egy csoportot maga teljességében ideiktatunk :

Chilonis Lacedaemoni.

Nosce teipsum.	Ne cui invideas mortalia.
Temperantiam exerce.	Turpia fuge.
Tempori parce.	Iuste rem para.
Multitudini place.	Sapientia utere.
Moribus probatus esto.	Ne quod suspiceris.
Oderis calumnias.	Ne fueris onerosus.

835 v° Fortior est, qui se, quàm qui ferocissime vincit : Fortior est qui cupiditatem vincit, quam qui hostem subjicit, Ps.-Salom. mor. 81. — Ubi malos praemia sequuntur stb.: Sallustius. hist. fr. 1. 48. 9.

837 Foris Argus, domi Talpa : In turpibus Argus, in disc Talpa Margalits. Flor. — Nulla est adeò voluptas stb. Plinius Hist. nat. 12. 17. 81.— Faber est quique fortunae suae. Ps. Sall. ord. rep. 1. 1. 2. — Nulla dies moerore caret. Seneca Troad. 77. — Laus vera (et) humili saepe contingit viro. Seneca Thyest. 211.

837 v° Dulce est descipere in loco, Hor. Carm. 4. 12. — Est modus in rebus, sunt certi denique fines stb. Hor. Sat. 1. 1. 106.

Lehet, hogy B. P. mindazt, amit nem az Erázmus-féle gyűjteményből idéz, valami iskolai összeállításból veszi, de lehet, hogy olvasmányai folyamán ő maga gyűjtögette Erázmus tanácsa szerint. Érdekes, hogy az Európa-szerte használt Erázmus-féle *Adagiorum libri*-ből semmisem szerepel nála.

838 lőt Historiak : megtörtént históriák. B. P. naívul elhiszi mindezeket a rémtörténeteket, a legcsekélyebb kétely sem merül fel benne, hogy valamennyien hitelesek-e hiszen Manlius és rajta keresztül Melanchton tekintélye kezeskedik valódiságukról!

839 v° B. P. itt újabb tanúságot tesz gyűlöletéről minden világi szórakozással szemben. Markolff sibsága = M. komédiázása. A *Salamon és Markalf* mint népkönyv először 1577-be Kolozsvárott jelent meg, tehát az *Ördögi Kisértetek* esztendejében. Lehet, hogy B. P. kéziratból ismerte.

A Trágár Balázs valami elveszett népkönyvünk lehet, ahol a szerző az Eulenspiegel csínyjeire emlékeztető történeteket állíthatott össze. Vö. György Lajos : *A magyar anekdota története és egyetemes kapcsolatai*. Bp. Studium 1934. Az első történet *(Mi nem tudunk hazudni)* rokonai bizonyára megvannak a magyar folklór-anyagban, magam is emlékszem, hogy olvastam ilyesmit, de nem tudok rá utalni.

A magát némának tettető ember pajzán sikerei a nők között szintén igen régi nemzetközi téma ; francia földön már az első trubadúr, Guillaume de Poitiers versei közt is szerepel. Király György (Irodtört. 1918. 312) Boccaccio *Dekameron*jában (III. 1) mutat rá közvetlen előzményére. Ott egy apácakolostorban játszik a történet és a magyar földre tán ugyanúgy jött »zsibek« és énekmondók útján, mint az Ilosvai *Toldi*jában Avenuccio kalandja (Decamerone IV. 5). Trágár Balázs nevével kapcsolatban Király Gy. megemlíti, hogy a Balázs név a féleszű legénytípust képviseli (Hű bele Balázs stb.). A Dekameron témáihoz Király György A. C. Lee : *The Decameron*. London 1909. c. könyvére utal.

Eulenspiegel történetei közül, bár B. P. itt hivatkozik rá, egyet sem találtunk meg nála. Hogy Orlando hogy kerül a »csúfok«, vagyis a komédiázók közé, nehéz megérteni. A 758 v° szereplő »poéták óriási« talán erre céloz, t. i. az *Őrjöngő Lóránt* (Orlando Furioso)-ra, a B. P.-nél szintén olaszosan írt Orlandora, akinek népszerűsége az Olaszhont megjárt B. P. előtt feltüngetett. B. P. nem tett különbséget népi burleszk és finom irodalmi szatíra között.

843 Itt kezdődik Manlius idézett művének kiaknázása az *Ördögi Kisértetek* ábrázolása céljából. A bosszúálló szerecsen története a 298. lapon :

Historia de crudelissimo facto Aethiopis, recitata Philippo Comiti a Nassau per Damianum Knebel, secretarium Comitis de Hana.

Anno 1556. mense Aprili, quidam praedives nobilis, non procul ab Augusta Vindelicorum, a teneris puerum aethiopem usque ad illum annum aluerat. Cum sorte fortuna nobilis domo abesset, aethiops de nocte consurgens coniugem totamque familiam, excepta filiola domini, ad octo homines interemit. Mane altero die cum rediret dominus, vidit aedes suas praeter morem clausas, et cum propius adequitasset, apparuit illi in domus summitate aethiops truculentissimo aspectu, qui in hunc modum nobilem alloquitur :

Scis homo crudelissime, qualiter me quondam innocuum tractaveris, quod sane ad hunc diem memoria retinui : illam iniuriam de tuis nunc demum vindicavi. Ecce enim partem de cadavere tuae coniugis, quam tibi cum tota familia occidi, excepta filiola, quam unam reliqui, tibique restituam, si mihi incolumitatem vitae promiseris. Pater extreme perturbatus, homicidae incolumitatem vitae promittit. At ille per fenestram infantem ante pedes patris projicit, Scio, inquiens, quod mihi non sis servaturus fidem, nunc satis in temetipso et tuis illam iniuriam ultus, moriar et ego, et sic de vestibulo aedium praecipitem dedit. Secretarius Hannensis comitis sibi nobilem familiariter notum esse affirmat Quo pacto quid crudelius, magisque ex propriis diaboli instigationibus depromptum cogitari potest.

Melanchton még a szörnyű história elmondóját is idézi, de B. P. elhagyja nevét. A történetet egy Corneille-előtti névtelen francia drámaíró is felhasználta. Raymond Lebègue szerint, aki ezt az adatot idézi, a téma Bandello novelláiból való, tehát nem Németországban és nem 1555-ben lejátszódott rémdráma az alapja. Vö. R. Lebègue : *La tragédie du XVIIe siècle*. Du baroque au classicisme 1953, 254.

rongalt : ütött

843 v° Móric (Mauritius) császár és Phocas esete alább bővebben 903 v°.

A katonától elsikkasztott pénz esete Manliusnál 193 : Anno 1528. quidam gregarius miles, forte in civitate quadam saxonica adversa valetudine retentus. Ibi cum decumberet, tradidit saccum resertum magna pecunia hospiti custodiendum. Post aliquot dies cum convalesceret reposcit saccum. Mulier hospitis avara, aegre tantam praedam amittens, deliberat cum viro, utrum pecuniam redderet an non? Iniverunt consilium, ut mulier neget depositum. Quare cum miles suum repeteret, illa confidenter negat se quicquam accepisse, ac simulat se mirari impudentiam militis, audentis aliquid postulare, cum nihil asservandum dederit, et invehitur in militem convitiis rabiosissime. Miles indignitate rei victus obiicit vicissim mulieri perfidiam. Quare maritus tanquam defensurus coniugem, extrudit militem domo. Is autem foris irritatus scelere hospitis, stringit gladium, tanquam impetum facturus in hospitem, et fregit ianuam. Hospes implorat fidem civium, et queritur suas aedes oppugnari. Accurrunt lictores, et militem, quod vim publicam fecisset, abducunt in carcerem. Post aliquot dies Senatus oppidi alio mitti narrationem facti, et sententiam rescribi petit. Constabat, aedes publice oppugnatas esse : quare fertur sententia, ut miles ultimo supplicio afficiatur. Cumque iam instaret dies iudicii, venit diabolus in carcerem ad captivum, indicans ei, quam sententiam Iudices laturi sint, et pollicetur se hoc periculo eum liberaturum esse, hac conditione, ut se diabolo dedat. Miles constanter respondit, se potius moriturum esse, quamvis sit innocens. Cum vero diabolus verbis multis exaggerasset periculum nec tamen inflexisset militis animum : tandem pollicetur liberationem sine ulla conditione. Et cum veneris, inquit, in iudicium, dic te imperitum esse forensium negociorum, et patrono indigere : ibi astabo caeruleo pileo tectus, et ornato pennis : pete igitur ut me iubeant causam dicere. Miles qui hoc sine impietate facturus videbatur, ait se hoc consilio usurum esse. Postridie in iudicium ducitur, adest etiam Orator tectus caeruleo pileo ibi cum actor peteret militem propter vim publicam capitali supplicio affici, miles respondit : ...Ibi diabolus... ait ab hospite militem vi extrusum, et spoliatum esse. Iubet quaeri saccum, et locum monstrat. Ibi cum hospes vehementer negaret, addens etiam diras imprecationes, ut ipsum abreptum diabolus perderet, si fecisset. Hanc imprecationem cum incovatione diaboli cum aliquoties repetivisset, ibi Causidicus omissa iam disputatione adoritur hospitem, et comprehensum per fenestras et medium forum omnibus perhorrescentibus cum fragore abducit : nec postea unquam corpus hospitis inventum est.

844 v° A kockajátékos és a fekete lovagok története Manliusnál 190 : Fuit eques in urbe Eslingen die sanctae Catharinae, quo ibi frequens est mercatus. Hic postquam multum pecuniae lusu perdiderat, volens abire, iusso ministro adducere equos, usus est horrendis et abominandis execrationibus. Servus dixit : Quare vis iam abire sub noctem: viae sunt difficiles... fuerunt eorum tres. Nam praeter equitem nobili aderat alius quidam adolescens, ex quo hanc narrationem audivi, postquam iam adoleverat... His ita non longe progressis occurunt equites plurimi, magno cum sonitu complectentes in medio ipsum nobilem, et utrinque collidentes, ita ut decideret de equo, quasi exanimatus. Sed tantum fuit roboris in illo adolescente, qui habebat bonam adhuc conscientiam, ut penetraret illum equitatum et dominum duceret. Sed viarum errore (cum tamen non sit facilis erratio, sicut ipse dicebat) vagantibus et impeditis, tota illa nocte auditus est molestus ille equitum strepitus in ultero latere : ad aliud vero latus, ubi erat adolescens, equitatus non pervenit, eo quod ipsi non posent diaboli nocere. Deinde deducunt dominum circa auroram ad monasterium Behemhausen. Ibi decubuit ille triduo, et postea moritur. Talis est exitus talium horribilium execrationum.

845 A káromkodó asszonyt elragadó ördög esete Manliusnál 192 : Anno 1551 in feriis Pentecostes in Marchia, ex pago qoudam diabolus visibili specie, mulierem proferentem diras execrationes, in aerem subduxit, multis spectantibus, eamque postea praecipitavit in vicinam uliginem . . . invenerunt eam obtorto collo iacentem, ac mortuam.

Ante aliquot annos in Thuringia, diabolus, etiam propter blasphemiam abducere volebat adolescentem multum luctantem et repugnantem, qui tamen est servatus, et statim egit poenitentiam. Profecto species hae diaboli non sunt inane terriculamentum, sed vere horrenda exempla . . .

845 v° sotó, sotol : sajtó, sajtol. Diószegi Vilmos (Adatok a táltos révülésére Ethn. 1953, 305) számos példát idéz a Baranyába telepedett csángók között élő táltos-révülésmaradványokból, ahol az elragadtatásba eső alany megjárja a poklot, a menny országot, aztán «elvitték a pogatalom tüzihez, ott is megmutatták neki, hogy szenvednek azok a lelkek, akik bűnösek.» Az ilyenek ébredésük után táltosszámba mennek.

847 v° Caligula esete Manliusnál 170 : Caligula suam statuam in templum Capitolium Romae collocari curavit, ut a latere quodam Iovi Capitolino adstaret, cui aliqua in aurem susurraret, ac sacerdotes ei sacrificarent. (Hasonló szöveggel u. o. 633.)

848 Az Egyiptomban egy macskáért leölt 6000 római katonát nem Diodorusból vette B. P., hanem Manliusból, aki Diodorusra hivatkozik uo.: Romanum praesidium in Aegypto interfectum est, eo quod unus ex militibus Romanis interfecisset Felem deum Aegyptium : unde civitas tota movit seditionem adversus praesidiarios, et septem millia hominum (ut dicit Diodorus Siculus) fudit.

A Szent György ingébe öltözött császár uo. 184 : az Idololatria fejezet első közhelye : Imperator quidam postquam induisset indusium S. Georgii, quod est Bambergae (fortasse fuit alicuius equitis senio confecti) procedens inter ictus bombardarum, habebat hanc persuasionem, se non posse feriri globo.

A következő példák valamennyien B. P. sorrendjében következnek Melanchton—Manliusnál 185 : Erat puella quaedam apud Rhenum, quae certis horarum periodis iacebat, quasi esset exanimis multis horis interdum viginti quatuor, interdum triginta sex. Postea cum ad se rediisset, multa narrabat de inferis, et dicebat se fuisse in purgatorio : et quas animas ibi vidisset, narrabat. Ita crescebat lucrum sacrificulis.

Novimus homines cucurrisse ad Grimmenthal, qui amentes fuerunt, et iacuerunt ante civitatem per aliquot horas, postea redierunt ad se. Haec dixerunt esse miracula Sanctae Mariae.

Scio alium locum in Germania, quem honoris causa non nomino, ut parcam illis hominibus, in quo mulieres steriles cogebantur certo tempore nude circumire altare, et gestare agniculum. Interea stabant monachi illi nebulones in suis cancellis, et mulieres nudas spectabant . . .

Tubingae quaedam vetula mihi optime nota, suspendit donum ad quandam aram Sanctae Mariae, dicens se adiutam esse a Maria in quodam negocio etiam malo, mihi non ignoto. Ibi pastor statim ascendit in suggestum, et in concione egit gratias Deo, quod tam propitia esset beata Maria huic oppido, et iussit eam magis colere, et plura dona adferre. Ita diabolus hac occasione idolatriam stabilivit.

Ego et Doctor Martinus Lutherus, et alii quidam vidimus automa in urbe Isenach artificiose a Papistis factum, ad suos quaestus retinendum. Erat autem statua Mariae tenentis puerum Iesum, et ita facta, ut si retro iaceret, monachus possit eam regere, ut aut Maria aut puer caput ad accedentem advertens aspiceret, si quis pecuniam largiretur : aut retrorsum caput averteret, si nullum donum afferret . . .

Consuetudo fuit olim, ut homines ad statuam sancti Viti currerent, ibique totum diem saltarent usque ad animae deliquium : ita ut eos linteis strangulis inde asportare necesse fuerit, tandem prostrati liberabantur.

In Lotharingia ad Sanctum Athanasium a malis spiritibus, obsess i adferebantur, ubi ita liberabantur, ut integrum annuum a morbis liberi essent.

Ad sanctam Mariam Ratisbonensem homines ultra viginti milliaria, nec bibentes nec comedentes currebant, quo cum venissent, iacebant prostrati quatuor horas, posteaque liberabantur.

Vuitebergae ante haec tempora monstratum est femorale S. Francisci . . .

Latomus theologus Lovaniensis moriturus mugiit sicut bos, et vociferatus est de suo dolore et peccato, quod fuisset persecutus homines sanctos, et adiuvisset consilia necis contra conscientiam.

Dominicaster monachus monasterii in ipsa concione percutiebatur fulmine, cum clamaret contra Evangelicam doctrinam : et ita est mortuus.

849 v° A nagyszombati katolikus templomba becsapó villám dolgát és Balassi János esetét részletesen tárgyalja Schulek 77—78. Telegdi *Felelet*e szerint a villám a

feszület keresztjét csak »meghasította«, magában a corpusban pedig nem tett kárt. Sibolti Demeter B. P. predikátor utódja volt Nagyszombatban, 1576 utáni tevékenységéről l. Schulek i. m. Meghalt mint püspök 1589-ben. 1578-tól Semptén volt, itt is az eltávolított B. P. helyére került. *Vigasztaló Könyvecské*t írt 1584., a *Lelki harc* (1584 és 1632)-ban pedig Balassi B. *Füves kertecské*jét írta át. Vö. Thury Etele : *Sibolti Demeter élete és munkái* (Prot. Szemle 1890).

850 alakozot : komédiázott.

850 v° bolczo : bocsó, búcsú.

A pórul járt barát története Galeottonál a XXIX. fejezetben van. Joannes Gatti dominikánus Esztergomba jött, hogy teológiai tudományát fitogtassa. Mátyás király ugyan teológiai műveket is előhozatott a vitához — többek között Sz. Jeromost —, de főérve csakugyan az volt, amit B. P. felhoz. A lényeges rész : »Nam cur Christus hec fecerit, ut Petrum honoraret, inhonoratum dimitteret Joannem, non pertinet ad hominis intelligentiam« — mondja a dominikánus. De Mátyás : »ut et nos reliqua declaremus, peccatorem et desertorem abnegatoremque Joanni Virgini in pontificatum praeposuit Christus, ut peccatoribus spe, venias praeberet.« — Sz. Péter nős is volt! Gattiról l. Horváth J.: *Az irod. műveltség megoszlása* 68, 132, 145.

Galgócon már Salm Julius gróf szolgálatában prédikált B. P. Ottani szerepléséről l. Schulek 43—45. Németújváron Batthyány Kristóf pártolhatta az ottani ferencesekkel szemben.

851 Az ungvári barát Sz. Ferenc csodájára céloz, mely talán Zrínyi Miklóst is megihlette a *Szigeti Veszedelem*-ben. Vö. Klaniczay T. *Zrínyi M.* 29, aki Király Györgyre hivatkozik. Eszerint esetleg egy San Miniato-i kép lett volna Zrínyi forrása. Szerintünk azonban a történet a legenda valamelyik változatából való lehet és általánosan ismert a rendben.

851 v° szegeny : szégyen.

A pozsonyi Ferenc fráter predikálása alighanem ugyanakkor történt, amikor Miksa császár és király elkergette asztala melől B. P.-t (l. alább 862). Ez az 1569. országgyűlés lehetett, ahol Balassi János is részt vett, és ahová predikátorát elvitte.

A magát halottnak tettető ifjú halálának története alighanem valami szóbeli mendemonda lehet, mert Manliusnál nem található.

852 A dicsekvő olasz barátok története a melléjük fektetett asszonyokkal szintén ismeretlen eredetű történet. B. P. szerint »olasz barát beszélte«. Az egész igen Boccaccio-ízű ; talán valamelyik olasz novellistánál meglelhető lenne.

tapaztya : tapintja.

852 v° A fejet hajtó Mária-szobor csalását B. P. már föntebb (848 v°) elmondotta. Manlius Eisenachba helyezi az esetet és Melanchton, sőt Luther együtt szemlélték a barátok csalását.

A Szent Margit övéről vö. Magyary-Kossa Gyula *Orvostört. Emlékek* II. 10. A terhes asszonyok viselték a Szűz Mária, Szent Margit (az antiochiai!) és Szent Erzsébet öveit. Takáts Sándor adatai szerint *(Régi magyar asszonyok* 121.) a pozsonyi klarissza-apácák őrizték Sz. Margit övét és nagy körültekintéssel kölcsönözték csak ki, még a XVII. sz. második felében is, főúri családoknak. Szülés alatt is szorítottak vele. B. P. alighanem Pozsonyban hallott róla.

A barát furcsa fogadásának pajzán történetét különnyomatban kiadta Király György: Bornemisza Péter : *Az Barát Fogadása.* Manuskriptumként nyomtattatott Gyomán, Kner Izidor könyvnyomtató műhelyében. 12. sz. 1921. (Ism. EPK. 1921, 60.) A kiadó jegyzésében a forrást is megjelöli Morlini XLIV. sz. novellájában : *De monacho qui in suo sermone auditores plorare severos atque ridere fecit.* (Henri Estienne *Apologie d'Hérodote*-jában is elbeszéli). De Király Gy. szerint az anekdota ma is él, ő 1918. nyarán egy késmárki leánytól hallotta. György Lajos i. m.-ben a 120. sz. A legmulatságosabb az, hogy B. P. ezt a trufát is úgy adja elő, mintha valóban megtörtént volna.

853 A váradi misemondás közben történt botrányos szójáték azok közé a tréfák közé tartozik, amilyenek a középkorban tömegesen fordulnak elő a klerikusok között. Lehet, hogy ez se hiteles, hanem valami nemzetközi trufa, amilyenek különben protestáns körökben is divatosak. (Vö. a predikátor esetét, aki kettőt lapoz és Éva teremtéséről olvassa, amit Noé bárkájáról mond a biblia : »és kívül-belül bekené szurokkal«).

853 v° alakozic : színészkedik.

854 A szóban forgó Thurzó talán Ferenc, György apja, aki korábban nyitrai püspök volt, majd luteránus lett és ott hagyta a püspöki széket. Az Ádám-legendáról l. Katona Lajos : *A Teleki codex legendái.* Akad. Ért. 1904. A történet az *Aurea Legendá*-ban is megvan c. 68. (Vö. György L. i. m. 207. sz.) György L. ugyanerről : *Egy középkori Sibylla-vers régi magyar irodalmunkban.* Szent István Akadémia kiad. 1929, 39—51.

Szól róla még Horváth János: *A magyar irod. műveltség kezdetei*, 215 és *A reformáció jegyében* 220. Érdekes, hogy szívárgott le a népi énekesek közé középkori, sőt ebben az esetben zsidó legendák anyaga. A közvetítők nyilvánvalóan a papok voltak.

el teteli: talán sajtóhiba 'eltéteti' helyett.

854 v° Török Bálint annak a Török Istvánnak a nagyapja, akinek B. P. az *Ördögi Kísérteteket* ajánlja. Mint látjuk, a szerző a legkevésbé sem feszélyezi magát: több rosszat már nehezen lehetne mondani az unokának saját nagyapjáról. Rablásairól, Győr kifosztásáról és felgyújtásáról l. Szekfű, *M. Tört.* III. 32. Jobbágyok iránti kíméletlensége uo. 194. Meglepő, hogy B. P. pápásnak jellemzi, holott Pápáról Debrecenbe vitt papjával protestánssá teszi az egész várost, mint földesúr. (Vö. Szekfű, i. m. III. 252 és Révész Imre: *Dévai Bíró Mátyás;* Pest 1863, 64. l.). B. P. adatai bizonyára élete korábbi korszakára vonatkoznak. De még így is sajátságos B. P. ellenséges hangja a protestantizmus egyik legnevezetesebb bajnokával szemben.

A Sárospatakról Budapestre származott csonka példány szélére itt írta be Bornemisza a lap szélére: »az Felesege apjatis hittak«. Török Bálint felesége Pemflinger Kata volt, kiről Tinódi is megemlékezik Török Bálintról írt versében. Ennek apja szerintem nem lehetett Pemflinger Márk nagyszebeni királybíró, kinek ismeretlen nevű leányát Nagy Iván (Pemflinger-család) Török Bálint feleségévé teszi. Már csak a helyi viszonyok miatt is kézenfekvő, hogy Pemflinger István budai kamarai tanácsosban keressük az apót (vö. Szekfű III. 84).

kokonya: húsvéti szentelt kalács.

856 v° B. P. babonáival, bár csak futólagosan, foglalkozott Szendrey Zsigmond: *Műveltségtörténet és babonafejlődés.* Ethn. 1943, 57. Adatai szerint legnagyobb részük ma is él.

A borsóhajigálás nászritus, mert a borsó a termékenység jelképe. Vö. Handwb. d. d. Abergl. (Erbse) és Kerényi Károly MNy. 1931, XXVII, 94. Előbbi a Zeitschr. f. Volksk. IV, 318.-ra utalva mondja, hogy magyar földön Szilveszter éjszakáján a leányok borsót hánynak a falra s akié ott ragad, még az évben férjhez megy.

A béka-hangyavarázslás Szendrey szerint ugyanúgy él ma is a nép között, mint ahogy B. P. leírja. A németeknél, Sziléziában egészen pontosan ugyanígy folyik le a (Handwb. d. d. Aberglauben, Frosch): »Hört er den geangsteten Frosch, über den die Ameisen herstürzen, schreien, so verliert er das Gehör.« Ugyanitt olvassuk, hogy ez varázslás már középkori német íróknál előfordul és Weiher—Wierusnál *(De praestigiis daemonum* 233) is szerepel. A csontok felhasználása is ugyanúgy történik, bár kevésbé pontosan analógiás módon: a kampós csonttal megkarcolva szerelemre lobbantjuk imádatunk tárgyát, míg a tűalakú csont szúrásával eltüntetjük a terhessé vált szerelmet. A megfelelő magyar szokásokról, melyek pontosan egybevágnak, vö. Szendrey Zsigmond és Ákos: *Részletek a készülő magyar babonaszótárból.* Ethn. 1940, 327: Levelibéka és 335: Varangy.

A késajándékozás tilalma ma is él mindenütt: saját környezetemben is hallottam, hogy az ajándékozott kés elmetszi a barátságot.

857 A névmágia érdekes példája a Farkas névadásra vonatkozó megjegyzés. Az egykorú főúri családokban csakugyan sűrűn találunk példákat arra, hogy a legidősebb fiú Farkas. Így Balassi Bálint legidősebb nagybátyját is így hívták, a szklabonyai Balassi János két fia közül az idősebbiket Farkasnak, a fiatalabbikat Lászlónak keresztelték. Ezek B. P. kortásai voltak. Bethlen Ferenc első gyermekei (Borbála, György és Miklós) elhaltak s utánuk a történetíró kancellár, Farkas viszi tovább a család legidősebb ágát (Nagy Iván II. 168). A Bánffyaknál Zsigmond fia I. Farkas, ennek fia II. Farkas, ennek fia III. Farkas. Szorgos kutatással valószínűleg még számos adatot lehetne összeszedni a nemesi családok történetéből.

A 857. lapon olvasunk egy ráolvasást az ebmarás ellen, ahol Krisztus egy farkasmarta tehenet gyógyít meg áldásával s amelyet a Szerencse Benedekné ráolvasásaival foglalkozó irodalom nem vett figyelembe.

A farkas nevéhez fűződő mágikus hiedelmek más népeknél és a legújabb korig éltek; így Karadzsics Vukról, az újszerb irodalom megalapítójáról (sz. 1787) tudjuk, hogy anyja, mikor a mezőre magával vitte, »farkas«-t jelentő »vuk« nevében bízott, hogy nem viheti el a farkas, míg ő a földön dolgozott (Melich János szíves közlése). A névmágiáról vö. Solymossy Sándor MNy. XXIII. 83 és Zlinszky Aladár u. o. 107.

A farkas-varázslással függ össze a 857. lapon említett népi babona is, mikor a menyasszony egy fillért ereszt az öve mellé s azon »bárányt« vesz, míg ő »farkas« lesz, vagyis parancsolni fog urának. A szokás ma is él a németeknél, vö. Zeitschr. f. Volksk. I. 183: so soll die junge Frau vor ihrem Mann nach der Trauung ins neue Heim treten

und dreimal sagen: Ich bin der Wolf und du das Schaf! Dann erhält sie die Herrschaft.« (Handwb. d. d. Aberglaubens, Wolf).

A farkassal összefüggő egyéb varázslásra vö. Eckhardt S. *A szendrői hegedősének.* Irt. Közl. 1954, 4. füzet; Győrffy I. Ethn. 1932, 82 és Szendrey Zsigmond és Ákos: Ethn. 1940, 322. A Győrffytől idézett farkasgége- és egyéb varázslat nemzetközi vonatkozásairól l. Handwb. d. d. Abergl. Wolf. A mézszaporításra vonatkozó adatoknál a szerb és szlovák határterületre utal.

Az 'asagual' való tojásszaporításra nézve vö. Diószegi K. István: *Ki-osztatott Talentom.* Debreczen 1679, 197. l.: »A' bujös bájosok, a' kik a' büjös beßédnek terméßeten fellyül való erőt tulajdonitanak, és büjöléffel a' Sárkányokat likakbul ki-hiják, *az ágaſt tojtattyák, fejik, a' tikokat meg-bőjőlik, hogy ſokat tojanak* . . .« Így lehet, hogy sajtóhibával van dolgunk, és B. P. 'agasual'-t írt, mert az ágassal varázsoltak. De az sem lehetetlen, hogy 'asag' 'aszu ág'-at jelent.

A szentelt ostyának a méhkasba viteléről, hogy a méhek jól dolgozzanak, ír Zalán Menyhért: *Bornemisza szentostyababonája.* Ethn. 1927, 200. Egy pásztói eredetű legenda szerint, mely egy a stájer reini kolostorban levő középkori kéziratban fordul elő, egy bűbájoskodó ember szentelt ostyát tett a kasba. A méhek egy kis kápolnát raktak körülötte és zsoltárt döngicséltek hozzá. A pap felfedezi ezt, a templomba viszi az oltárkát és ott helyezi el. A legenda Európa-szerte elterjedt és mint látjuk, még a XVI. sz.-ban is élt nálunk.

A mások tejének, vajának megrontásáról vö. az Ethnographia évfolyamaiban közölt számos adatot (pl. 1938. 229) és Szendreyék idézett babonaszótármutatványait.

A szitavarázslásról sok adat van, de a kenyér domborúságára vonatkozó babonához legközelebb áll Szendrey Zs. adata Ethn. 1937, 388: »Bevetés után a szakasztókosarakat egymásra rakják, hogy a kenyér is magas legyen«.

A gyermeket ki kell adni az ablakon Németországban is, ha még nem érte el a három évet, hogy megerősödjék, vö. Handwb. d. d. Abergl. Fenster; II. 1355.

B. P. babonalajstromát már kiadta Thury Etele Ethn. 202.

857 v° Az emberfejfőzésre nézve vö. Eckhart Ferenc: *A földesúri bíráskodás a XVI—XVII. században,* 132: Egyik gyakori vádpont, hogy a vádlottak »holt ember feje csontját el vivén, vas fazékban vetvén ördögi szerszámot csináltak belőle, kivel sok ördöngösségeket cselekedtenek.« (1628. márc. 9. Pápa, Kam. lt. 2120.) Ugyanúgy 1643. jan. 17: Lós, Hederváry jk. II. 103. Újkori román példát idéz Filimon Aurél, Ethn. 1913, 97.

(859 v°) A gyermeki hálátlanság példái mind Manliusból valók, Manlius sorrendjében. Vö. p. 223:

Ingratitudo erga parentes, cognatos et praeceptores. Mahometes, qui cepit Constanti nopolim interfecit duos fratres parvulos, et alterum parvulum in sinu matris occidi curavit.

Selinus pater huius Solimani, interfecit et patrem fugientem, et fratrem, et in eo ipso loco ubi pater est interfectus, iuxta Baiarum ulcero saevissimo divinitus inflicto, mortuus est. Locus ostenditur in Macedoniam iter facientibus per Hungariam.

A 295. lapon ugyanez a történet, B. P. szövegéhez még közelebb álló változatban: Selymus . . . interfectus est autem illo ipso loco, ubi assecutus erat patrem, et eum interfecerat.

Bornemisza gyermekek megöléséről beszél, ami Szolimánra illik, nem Mohammedre, aki csakugyan testvéreit ölette meg. Szelim apja pedig nem Mohammed, hanem Bajazid volt, akit csakugyan megöletett.

Uo. 226: Accidit ut homo quidam dives haberet patrem pauperem, et valde quoque senem, sicut sibi labore suo victum non amplius comparare posset. Quia igitur nolebat, ut mendicaret, cum illi hoc ignominiosum fuisset, cogebatur illum alere. Sed cum non libenter faceret, die quodam accidit, ut cum filius prandens haberet in mensa quoddam ferculum, et videret patrem suum iam senio confectum venientem ad prandium, iuberet illud seponi, donec rursus abiisset. Cum autem pater more solito, postquam pransus erat, rursus abiret, iussit filius depromi ferculum, quod absconditum erat. Ibi servus renunciavit patinam plenam esse serpentum. Quod cum ille procurrens videre vellet, ecce ibi statim ingens serpens in os ipsius illapsus est, suum os ori ipsius adiungens, ita ut semper, quando ipse comederet, cogeretur quoquo cibare serpentum, quem ille ita secum circumgestavit quoad vixit.

Audivi ab alio viro honesto et docto similem historiam, ubi etiam pauper quidam senex accessit filium suum, qui factus erat opulentus, petens, *τρεπτήρια,* id est, praemia et officia educationis. Filius vero probri loco sibi a multis obiici posse iudicans, quod haberet patrem pauperem ac egenum, palam negavit se non esse illius senis pauperis filium, ac iussit ut statim ex aedibus suis discederet. Pater lachrymans abiit: viso abe-

unte, filius statim furere incipit, et in isto furore etiam moritur. Sic Deus poenam ingratitudinis erga paren tes in isto ostendere voluit.

Narrant fuisse quendam, qui patrem male caesum cavillis ad limen domus usque protraxerat. Deinde cum et ipse senesceret, multo deterius a filio tractatum fuisse, et extra limen domus protractum in luto provolutum esse, donec et ipse pater clamaret: Parce fili, ego meum parentem tantum ad limen domus protraxi. Sic Deus plerunque eodem genere, in quo quis peccat, punit.

Recitatur similis fere historia, quod quidam parentum iam senio confectum in carcerem incluserit, et miserit illi per filium vilem pannum ad tunicam. Filius divinitus fortasse lacerat pannum: Quo viso, dixit pater: Quid agis perversissime? Ibi filium respondisse dicunt: Hanc partem panni mihi reservabo, donec et tu senueris, tunc similiter te tractabo. Audito hoc, pater iussit senem parentem reduci, et honorifice ceum ad extremum halitum tractavit.

(Ez a történet az egyik legsikerültebb középkori francia fabliau, a *Housse partie* tárgya is.)

Fuit hic rex Mauritaniae in obsidione Vuitebergensi apud imperatorem Carolum, quem filius non solum excaecaverat, verumentiam regno expulerat.

860 v° Perényi Gábor anyja Perényi Jánosné Drágffy Zsófia, Nyaláb várának birtokosa. Vö. Komáromy A. Tört. Tár 1903, 130. Meghalt 1551-ben.

Dobó Ferencnek anyjával szemben tanúsított rideg magatartásáról magam is közöltem két adatot: *Az ismeretlen Balassi B.* 249 és 251. Szembeszállt anyjának második házassága miatt is Csáky Pállal. Másrészt Bornemisza Gergely tokaji alkapitány írja: neki: »Mi hasznát vevé annak Nagyságod, hogy Nagyságod keménységet mutata az Nagyságod Anyjához is szolgák tanácsából«.

A Luther Mártont illető vád és az ördögtől megszállt leány megtisztulásának története előttünk ismeretlen eredetű.

A freybergi eset, a mozdulni nem tudó megátkozott fiú története Manliusnál 228: In oppido Freiberg in Misnia, accidit ante paucos annos, ut quidam iracundus et ad male imprecandum pronus senex filio quoddam negocium cito expedire mandaret: quod parentis mandatum filium parvifaciens, in loco quodam, ac si illud non audivisset, aliquandiu commoratur: qua ex re pater, alias satis morosus, mirum in modum furore accenditur, ac filio, ne unquam vivus ex eodem loco discedat, horribiliter imprecatur. Facta ea imprecatione, filius continuo ibidem stare incipit, nec potuit ulla ratione vel medio vivus inde avelli. Nocturno tempore coacti sunt ei parentes pulpitum opponere, cui aliquantulum dormiturus sese inclinaret. Conspiciuntur autem hodie adhuc manifesta in pavimento, ubi totum illud triennium constiterat, pedum vestigia. Tandem elapso triennii pacto, poena piorum praecibus, quae quotidie pro eo fiebant, ita mitigata est, ut in vicino loco integrum etiam quadriennium sedere potuerit. Sedit autem macilento admodum vultu, parum comedit, pauca etiam interdum loquitur. (A kérdezőknek azt felelte, hogy Isten bünteti, de nem szabad kétségbeesni az üdvösség felől.) Postea vero elapsis illis septem annis, mortuus est in agnitione et fiducia mediatoris Domini n. Iesu Christi, anno 1552 die undecimo Septembris.

Bornemiszánál sajtóhibával Pteyberg és 1557. áll.

861 Herkules és Nagy Sándor kegyetlenségének példái Manliusnál 228: Linus praeceptor Herculis est ab Hercule, illisa capiti eius tabula interfectus. Tale praemium plurimi pro beneficiis acceptis reddunt.

Alexander quanquam non laesit suum praeceptorem, sicut Hercules Linum: tamen ab ipso fiat alieniore animo, et Calisthenem Aristotelis ex sorore nepotem miserabiliter cruciavit.

Az utóbbi példa Volaterranusnál, B. P. sajátkezűleg széljegyzetezett kedvenc enciklopediájában is megvan (290, 1.): Callisthenem philosophum Aristotelis propinquum, quem inter carissimos habuerat; deinde in Hermolai coniuratione suspectum, quodque adorandum Alexandrum esse negaret, misere affectum caesim necavit.

Viszont Clitus megöletése Manliusnál 230.

Damaszcéni János hálátlan tanítványa Manliusnál 229: Joannes Damascenus, qui vixit tempore Theodosii, vel Valentiani imperatoris, habuit apud se discipulum Persicum, quem diligenter erudiebat. Ille discipulus aliquando nactus scribendi occasionem, scripsit epistolam nomine Joannis Damasceni praeceptoris sui, cuius manum imitari poterat . . . Imperator dixit: Non potes negare, est enim manus tua. Ita ille victus, dextra manu mutilatus est.

A Manliusnál olvasott példa rögtön volt mecénását, Balassi Jánost juttatja eszébe, aki Kenderessy István hamisított leveleinek lett az áldozata. Vö. Károlyi Árpád: *A Dobó—Balassa-féle összeesküvés történetéhez.* Bp. 1879.

A Kenderessy mellett említett »egy Ur János« csak Krusith János lehet, akinek tevékeny része volt a Balassi-család szerencsétlenségében. Ld. Az ism. Balassi B. 37. Bálint apja házi papja előtt is kiöntötte elkeseredését a rossz indulatú szomszéd úr ellen.

A megvakított Belizár ismert története Manliusnál 234. lapon: Imperator Iustinianus habuit ducem magnitudine animi, aliisque virtutibus praestantem, nomine Bellisarium. Hic vir excellens, sua fortitudine totum fere orbem terrarum in ordinem redigit, et imperio Iustiniani subiecit. Habuit coniugem formosam, quae ut fit, propter virtutem et praeclara facta mariti nonnihil insolens est facta. Hanc insolentiam et istum factum non potuit ferre Sophia coniunx Imperatoris Justiniani. Igitur calumniis et dolis effecit, ut propter uxoris insolentiam optime merito viro Bellisario oculi effoderentur . . . redactus est ad summam paupertatem, ut coactus sit sedere ad templa et colligere stipem, unde victum haberet.

861 v° deliaság: féktelenség. A ráköszöntés szokása oly féktelen részegeskedést és a bűntények olyan sokaságát szülte ebben a korban, hogy pl. a német birodalomban külön császári rendeletet adtak ki a ráköszöntők ellen Miksa császár alatt 1512-ben, mely a legszigorúbb büntetést és üldözést rendel el a birodalomban. A rendelet a *Theatrum Diabolorum*ban olvasható (231): »Wiewol das zutr. auff vorschalten Reichstagen mehr denn einmal höchlich verbotten, so est es doch bisher wenig gehalten, vollnzogen, oder gehandhabt worden. Dernach, und sonderlich, dieweil aus dem Zutrincken Trunckenheit und aus Trunckenheit viel Gotteslasterung, Todtschlage, und sonst viel Laster, entstehen, also dass sich die Zutrincker gefahr ihrer Ehren, Seel, Vernunft, Leibs und Guts, begeben, so soll in allen Landen ein jede Oberkeit, Hohe oder Nidrige, Weltliche oder Geistliche, bei ihr seis, oder bei ihren Underthanen, solches abstellen, und das bey merklichen hohen Peenen verbieten.« Az előkelő tettesek nem kerülhetnek többé udvari szolgálatba, az alacsonyabbrendűeket pedig keményen kell büntetni. Aki pedig nem hajtja végre a rendeletet, arra a császári kamara súlyos bírságot vet ki. A *Theatrum Diabolorum* még közli az ördög röpiratát, melyet külön posta visz széjjel, s ahol az ördög tiltakozik a császári rendelkezés ellen. Szerencsére az angyalok rögtön válaszolnak is rá. A leitatás ellen B. P. másutt is erősen kikel, vö. *Postilla* IV. 141.

A »lator pispek« talán Verancsics Antal, kiről tudjuk, hogy Milanesi Magdolna volt a szeretője. A bécsi asszonyok szépségéről ő maga ír Balthus Bonifácnak (vö. Siklóssy László: *A magyar középkor erkölcse* I. 203). Szekfű szerint (MTört. III. 235) »igen világias ifjúság után, minden belső hivatottság nélkül nyeri el egymásután a magas egyházi méltóságokat, diplomáciai és politikai szolgálatai fejében.«

Az 1577. esztendei »fű pispek« aligha lehet más, mint Radéczi János váradi püspök, királyi helytartó, de ő is csak választott püspök volt. Az erkölcseiről mondottakat más forrásból nem tudjuk ellenőrizni. A bécsi szorongattatás idején is ott volt, ld. alább 867 v° margóján.

hurogat: szidalmaz — sibsag (zsibság): komédiázás.

Szilva Albert afféle udvari mulattató lehetett, mint a »bolond Sára« is valami féleszű asszony, aki a vendégek mulatságául szolgált. »Spetiale« a. m. fűszer (régi olaszul: speziale a. m. droguista, gyógyszerész). Ortutay Gyula Fedics Mihály meséinek 2. sz. darabjával kapcsolatban idézi B. P. e helyét.

862 v° A Miksa császárral való esete az 1569. pozsonyi országgyűlésen történt.

863 Telegdi Miklós nagyszombati vikárius B. P. nagy ellenfele. Harcukat l. bővebben Rupp Kornél: *Telegdi és Bornemisza.* Bp. 1898. és Schulek 69. Az orruk előtt való nyomtatás Semptére céloz, ahol Salm Julius oltalmában dolgozhatott. Vö. Telegdi *Felelet*, 164. Ezek a lapok B. P. legnehezebb éveinek vázlatos történetét, önéletrajzát adják.

Brachium seculare: világi hatalom.

865 v° B. P. itt a magyar hitvitázó irodalom első fejezetét ismerteti. Telegdi M. a Nagyszombatban felállított nyomdában kezdte kiadni *Evangéliumi magyarázatait* (1577), mire B. P. egy ma már elveszett *Fejtegetés* c. könyvvel válaszolt. Ennek tartalmáról csak e helyen és Telegdi Miklós *Feleletéből* (1580; új kiad. RMKt. 12) értesülünk. Az Ö. K. ez a passzusa különben erősen visszhangzik Telegdi *Feleletének* elején, hacsak B. P. nem ismételte itt azt, amit már elveszett *Fejtegetésében* kifejtett. Telegdi különben erélyesen tiltakozik a vádak ellen, amiket B. P. a főpapok ellen az Ö. K.-ben lenyomtatott és felhasználja ellene a saját hitbeli papokról tett leleplezéseit, mint Pázmány is teszi *Kalauzában*, és kárörömmel mondja el a könyv által okozott botrány történetét, az ítéletet, B. P. megmakacsodását és száműzetését (*Felelet* 164).

866 v° bolczo leuelet: búcsúlevelet.

867 v° pantolottak: civakodtak

868 Ez a bécsi tanulóévi predikáció talán 1558-ban volt, amikor az *Elektrát* írta és kiadta. Verancsics Antal ebben az időben csakugyan egri püspök volt. A nyitrai püspök Bornemisza Pál volt.

A Melanchton igénytelen külsejére vonatkozó adatot B. P. bizonyosan Melanchton környezetében szedte fel. Schulek a *Folio-Postillák*ból idéz egy másik passzust is (CCCCCXL), ahol Melanchton zsörtölődő és zsarnokoskodó feleségét ábrázolja, sőt egy házi jelenetben — Melanchton bezárkózik előle — németül is beszélteti: »Thu auff du Selm (!).« Ez is bizonyítja, mint az az idézet, melyet B. P. Volaterranusában találtam, hogy B. P. állandó személyes érintkezésben állott Melanchtonnal. Melanchton igénytelen külsejét egy egykorú könyvének címlapja is mutatja, melyet itt mellékelünk. (Széchényi Kt. Ant.)

A Melanchtont jellemző 'czikbec' (olv. csikbek) szóhoz Gyallay Domokos szíves közléséből tudok analógiát a székely nyelvjárásból: csökbog, csikbig, a. m. hitvány, apró. A Tájszótár 'csüg-büg' címszó alatt idézi a 'csig-big, csüg-büg, csűg-bűg' alakokat: igen kicsiny, csenevész, eléhezett (állat); apró, púpos, horgaslábú (ember).

868 v° A pálmafa-hasonlat a közkeletű: »Sub pondere crescit palma« közmondás alkalmazása.

869 Chemnicius Márton vaskos *Examen Concilii Tridentini*-je 1565-ben jelent meg (kritikai kiadása 1915-ből az Egyet. Ktárban). Telegdi *Felelet*-ében többször foglalkozik B. P. utalása miatt evvel a művel és olykor szembeállítja B. P. tételeivel.

869 v° Galeotti megfelelő helyeiből *(De egregie, sapienter et iocose dictis ac factis Matthiae regis* Cap. XI.) így hangzanak: »Ipsi non fugiunt superbiam, cum eorum habitus atque incessus . . . Iram non vitant . . . (kegyetlenül bánnak az embereikkel) . . . Avaritiam nunquam a se ipsis dimovent (itt Galeotti az usurát és simoniát is emlegeti) . . . gulam atque Venerem, quam iuniores luxuriam nuncupant, cum luxuria ad omnem superabundantiam se extendat, pro quadam apud eos magnificentia reputari videmus. Hoc coci periti, hoc cibaria exquisita, hoc meretricum, et aliorum, quos honeste nominare non possumus, multitudo declarat. Invidere autem, atqjue alteri detrahere, artis aulicae, sapientiae que mundaneae esse affirmant . . . Inertia autem, quam graeci acediam vocant, ita eos complectitur, ut otiosi semper, et somnolenti, divinis neglectis, ad sextam plerumque horam dormiunt.« B. P. Mátyás-kultuszát nem csekély mértékben fokozta a királynak ez az ítélete a gazdag főpapokról.

869 v° A krakkói diákok verekedése a püspök kerítőivel Manliusnál 245: Craco-viae quidam adolescentes maledixerunt scorto Episcopi, et factus est tumultus, ut Episcopus mitteret aliquot satellites, qui interfecerunt aliquos ex scholasticis: et rursus ex satellitibus quidam interfecti sunt. Tantum valuit Episcopi saevitia, ut propter scortum turbarit tranquillitatem publicam, et iusserit scholasticos discedere ex civitate. Discesserunt igitur tam innocentes quam sontes . . .

870 A káromkodó katona Manliusnál 247: Miles quidam impius, cum canere audiret cantilenam, Da pacem Domine in diebus nostris, interpellavit canentes, his verbis: Ut vos pestis perdat: quid petitis pacem, cum nos nihil magis quam pacem aversemur? quapropter quotidie bellum gerimus.

mettzenenec: mit tennének?

Bizánc ostroma és újra felépítése Carion—Melanchton világtörténetében III. 64: Initio belli occupaverat Pescenius Pyzantium, quod Severus obsidione cinxit totum triennium: ac defensum est tanta pertinacia, ut ad humanas carnes ventum sit: Tandem vero cum Byzantii et fame et tempestatibus coacti deditionem facerent, Severus iussit demolire muros . . . Posterea Constantino instaurata est.

A Betheroes városának védelme Bencosban által egészen másképp hangzik Carion—Melanchtonnál II. 287: Mintha B. P. nem értette volna meg a szöveget, mely szerint Ben Cochab bukása után a Ben Cosban nevet kapta: »Posterea cum infelix eventus fuisset, nominatus est Ben Cosban, id est, filius mendax sive mendacii. Cumque Benthoron triennio obsessa fuisset, domiti sunt Judaei partim praeliis, partim, fame, trucidatis amplius trecentis millibus ab Imperatore Adriano.«

Szamariával kapcsolatban mintha B. P. összekeverte volna Samaria város és Samaria népének történetét. A szamáriai népről ugyanis Carion—Melanchtonnál ezt olvassuk II. 110: »At Salmanassar Assyrius maximam partem populi abduxit, et collocavit familias in aliis regionibus.« A város története viszont Josephusnál (Antiqu. XIII. 19): »atque ita Hyrcanus integro anno in oppugnatione exacto, non contentus urbem capere, etiam solo eam aequavit.«

870 v° A Milano (Mediolanum) megsarcolására vonatkozó adat nincs meg Manliusnál. B. P. talán ott helyben hallotta ezeket a részleteket.

A danckai (danzigi) ostromlók ellen kiküldött magyar császáriakról más forrásból nem vagyunk értesülve. Schulek szerint ez a passzus lehetett a döntő ok, hogy Salm Bornemiszát könyve visszavonására kényszerítse, majd száműzze (110). Tudjuk, hogy volt tanítványa, Balassi Bálint éppen Báthory seregében harcolt. B. P. maga is érezte, hogy merészséget követ el azzal, hogy mondatát leírta: »Mindezeket, ha bánják is, meg kelle mondanom . . .«

871 A négy ostrom említése Manlius kivonata 278: Quatuor insignes obsidiones. Scribitur de Potidea, quod tanta fuerit fames in bello Peloponnesiaco, ut ventum sit ad humanas carnes, quibus coeperunt vesci illi, qui erant in praesidio. Deinde scribitur de Duneto in Africano bello, quod milites sint decimati, id est, decimum quemque militum secuerint in partes et devoraverint: hoc enim vocant decimare milites. Tertio simile exemplum legitur in historia Iudaica, quando Titus et Vespasianus urbem die Paschatis obsidione cinxerunt. Quarto quando Amilcar pater Hannibalis oppugnavit Uticam, sicut Polybius refert, etiam decimatae sunt legiones . . . et nostro tempore in urbe Monasteriensi etiam ventum est ad similes calamitates et miserias, (quamvis non ad carnes humanas) ut comederent coria . . . Sed hi furores sunt diabolici, sicut dicit Polybius eodem in loco.

A Jeruzsálem ostroma alatt saját gyermekét megsütő Berenice szörnyű tettét részletesebben is elmeséli B. P. a Prédikációkban IV, 60., Flavius Josephus alapján az egész ostromot részletesen ismertetve.

Az anabaptisták vezére, a kommunizmust hirdető Münzer Tamás (Monetarius) egyenlő gyűlöletben állott Róma és Lutherék előtt. Melanchton megvetése mutatkozik ebben az anekdotában is, mely v. sz. hiteles. Manlius (279) a »lázadás büntetése« címet teszi a történetke fölé: Poena seditionis. Monetarius movit seditionem in qua admodum miserabiliter perit. Cum enim comites Stolbergenses suspendissent eius patrem, ipse ob ignominiosam patris necem odio incensus, invasit illorum comitatum, volens eum vi ad se transferre. Adhaeserunt vero ipsi multi homines, qui prope oppidum Franckenhausen trucidati sunt: ipse vero alligatus currui, decollabatur. Cum unus ex aulicis nostri principis Saxoniae propius ad eum accessisset, qui ipsi notus erat, petivit ut sibi adferret potum, quo allato, in tanto dolore et metu mortis, duodecim cantharos aquae exhausit.

871 v° A Rosa nevű felkelővezér esete szintén Manliusnál 281: Exemplum punitae seditionis. Rosa homo privatus collegit exiguas copias, et se opposuit potestati Mediolanensi. Cum vero esset captus, extraxit gladium militis, qui eum ducebat, et se transfodit. Exutis autem eius vestibus invenerunt in marsupio testamentum his verbis scriptum: Domine Deus, tu causam meam cognovisti, quod sit iusta, et si in ea mori debeam, tu dabis mihi propter eam vitam aeternam, aut locum aliquem apud Catonem.

A »Fekete ember« nem más, mint Karácson György, aki Dózsa György felkelését próbálta megismételni 1569—1570-ben. Debreceni polgárok fogták el és végezték ki, miután seregét a szolnoki bég tönkreverte.

bolyokas: bolondos.

872 A Spira Ferenc eséte, aki kényszer alatt megtagadta a két szín alatti áldozás dogmáját és utána haláláig rettenes lelkiismeretfurdalásai voltak hosszú betegségében, nagyon foglalkoztatta a protestáns közvéleményt. L. Horváth J. *A reformáció jegyében* 222. l. Tőke Ferenc énekbe is foglalta egy Bázelben megjelent mű alapján *(Francisci Spirae historia.* Basel 1550). Tőke éneke Bornemisza P. 1582. énekeskönyvében látott napvilágot, de már Manlius említést tesz Spiráról (90. l.): »Quidam in Italia ut gratificaretur episcopo, sumpsit unicam speciem coenae Domini . . . qui alias doctrina Christiana non male sentiebat. Mox ubi rediit in domum, incidit in gravissimum morbum, et cum decumberet in lecto, repetivit saepe hanc vocem: Ah, inquit, fieri non potest, ut remissionem peccatorum consequar: quia filius Dei factus est mihi adversarius . . . Hac voce subinde repetita, tandem miserabiliter extinctus est.« Manlius csak az indexben említi a gyötrődő protestáns nevét: Francisci Spierae desperatio cím alatt. Tőke F. verse RMKT. VI, 115, 1553-ból való.

»Mas aszony méreguel meg olte volt az wrat« stb. Itt B. P. szószerint idézi Manlius szövegét a könyv karaján, melyet azonban elfelejtett lefordítani magában a szövegben. Manliusnál 283: Legitur historia de muliere, quae veneno interfecerat virum et privignum, eo quod illi prius alterum filium eius mulieris ex priore genitum marito interemissent. Areopagitae, causa cognita, iudicarunt post centesimum annum accusatores eius esse redituros, id est, neque damnaverunt, neque eam absolverunt.

873 A Borgia-pápa VI. Sándor fiáról valóban járta az a hír, hogy apját megmérgezte. Melanchton is hitt ebben a híresztelésben. Vö. Manliusnál 283: Valentinus papae Alexandri filius fuit pessimus nebulo, qui proprium interfecit patrem veneno, idque hac occasione: Cum pater et filius conspirassent de dando veneno cuidam Cardinali, quem

ad se vocaverant, minister errans dedit venenum ipsi Alexandro papae, et filio Valentino : Cardinalis incolumis servatus est. Cum porro ipsi sentirent se hausisse venenum ambo involuti sunt mulis, ut ille recentis mulae calor veneni vim exhauriret. Pater tamen nihil hoc remedio dio adiutus, est mortuus : Filius vero est servatus ad aliam poenam : qui nequam postea multum turbavit Italiam . . .

A tübingeni gyilkost Melanchton maga látta kivégezni. Manliusnál 284 : Vîdi quendam affici supplicio Tubingae ob unicum ac deplorandum latrocinium. Casu enim latro cum alio quodam peregrino in unum convenerat diversorium . . . hospes, et viarum ignarus dixit : Est mihi iter faciendum per proximam ignotam sylvam, et non novi viam . . . Cum veniunt in sylvam, praecedit ignarus viae, alter sequitur, cogitans : Quoniam petivit sibi monstrari viam, fert secum fortassis pecuniam, ob quam sibi metuit : quare tu occides eum, ut illa potiaris. Ita diabolus impulit eum, ut peregrinum occideret. Sed spe sua misere frustratus, invenit apud eum tantum septem vel octo numulos. Rediens itaque in diversorium edit ingentes gemitus. Hospes male de eo suspicabatur. Altero die, alii isthac perambulantes inveniunt cadaver interfecti. Quare homicida ex illis coniecturis captus, statim confitetur facinus, inquiens : Non est opus tortura, ego feci. Mox itaque rapiebatur ad supplicium. Vidi eum morientem et deplorantem in rota suam calamitatem, ac valde dolebat superatum fuisse a diabolo.

etetet : mérget

'Pereg mester' alighanem 'Bergmeister' magyaros alakja. Tehát Sempte gróf-jának, Salm Juliusnak valamelyik tiszttartója lehetett.

873 v° János deák talán Brassai János, kit Kolozsvárt 1568 augusztusában paráznaságért égettek meg az előírt jogi formák megtartása nélkül. Mivel a király embere volt, a király eljárást indított a hatalmaskodó tanácsosok ellen, kiket fejvesztésre ítéltek. Végül is pénzbírsággal úszták meg. A királyi vizsgálat szerint Brassai csak egy elvált asszonnyal vétkezett s legfeljebb száműzetésre lett volna ítélendő. Vö. Jakab Elek : Kolozsvár tört. II. 135.

A szörnyű bajor és nürnbergi esetek Manliusnál 285 : Anno 1544. decimo quarto Iunii, Vitus Theodorus éx urbe Norinberga horrendum casum Vuitenbergam scripsit. Vidua quaedam a quodam scholastico gravida facta fuit, tandem cum ad baptismum infans est delatus, ibi sacerdos patrem scire voluit : cum non possent indicare patrem, puer est relatus ad matrem sine baptismo. Mater auditis iis, quae acciderant, mox infantem occidit, ac se etiam illico suspendit. Scholasticus vero pater pueri re comperta seipsum quoque confodit. Sacerdos item postquam haec audivit, se quoque suspendit. (Luther meghallván az esetet, nagyon sóhajtozott, mondván : Sathan non dormit.)

In Bavaria quidam affectus est supplicio qui tres coniuges suas veneno necavit, quantumvis putaret se velle facinus occultare, tamen mirabili Dei iudicio res patefacta est.

874 A kézfogáson megölt, véletlenségből meglőtt vőlegény Manliusnál uo.: Fribergae in Misnia anno 1550. interfectus est sponsus illa hora, qua debuit deduci ad desponsationem casu a sodali emisso globo ex bombarda. Haec fuit fortuita caedes non ex insidiis facta.

A testvérgyilkos joachimstal-i polgár lelkiismeretfurdalásai és hallucinációi Manliusnál 286 : Quidam civis Cygnaeus profectus est in vallem Ioachimicam ad suum fratrem, propter negocia quaedam metallica conficienda, simul etiam allaturus inde aliquantulum pecuniae, puto 100. Ioachimicos, qui ipsi debebantur ex venis metallicis. Vesperi cum postero die alter frater ex vallibus reverteretur Cygneam, metuens fortasse sibi, dixit ad alterum in vallibus habitantem : Quaeso, ut mecum eas per sylvam, quia solitudo est mihi molesta : et sic eum invitavit, ut ipsum comitaretur. Postquam ventum est in sylvam, qui erat comes, dixit alteri : Des mihi mutuo decem Ioachimicos. Alter respondit : Non possum . . . Alter hoc audito, paulo post ab eo recessit, et eiaculato globo ex bombarda, fratrem confodit, ispoque spoliato domum revertitur. . . . Magistratus motis suspicione aliqua, cingunt domum fratris interfecti, ille statim confitetur facinus, orans ut de eo cito sumatur supplicium, nam cruciatus conscientiae suae se non posse diutius sustinere. Dicunt postea eum in pia invocatione esse mortuum, et admonuisse turbam astantem, ne viveret in tanta securitate. Nominatim etiam monuit homines, ne diu abstinerent se à communione coenae Domini . . . Dixit etiam se audivisse in egressu sylvae vocem fratris vocantis ipsum.

A Julius Caesar megölése utáni bosszú a máglyán észrevett látomással együtt és Trebonius halála szintén csak Manliusból 287. lapon : Quando Iulius in rogo combustus est, imago eius ostensa in igni fuit, tanta arte depicta, ut loca singulorum vulnerum cruentata conspici possent. Ibi tota civitas attonita stetit . . . Populus commonefactus istis spectaculis, quaesivit statum authores caedis, unde intra biennium omnes qui conscii fuerunt caedis Iulii Caesaris, etiam qui aufugerant, interficiuntur.

Trebonius ille praestantissimus vir, qui etiam fuit socius coniurationis . . . fuit primus qui necatus est. Dolobella eum cruciavit totum triduum in carcere, posteaqua atrocissime praecidit ei caput, et publice abiecit eum in forum.

Solon és Croesus párbeszéde Carion—Melanchton világtörténetében 130 : Ibi Croesus interrogatus narravit suum et Solonis colloquium qui dixerat, Neminem ante vitae finem beatum esse iudicandum, quia singulis ante mortem tristia multa accidere possent.

874 v° A római templomban meggyilkolt bíborost a württembergi Eberhard herceg látta meghalni a koldusnak álcázott gyilkos tőrétől. A történet Manliusnál 288 : Capnio narravit de duce Eberhardo Vuirtenbergensi, quod aliquando Romae fuerit, et cum petiturus esset templum, additos illi (ut ait) honoris causa duos cardinales. Ingressi templum, cum starent spectabundi, venit quidam (ut videbatur) mendicus, gestans in capite fasciculum graminum : perveniens ad ipsos, caepit gramina illa spargere, et occulte promens ex iis sicam, qua unum Cardinalem, ad latus principis stantem, obtruncavit, statimque aufugit. Quo viso spectaculo princeps perterrefactus, dixit : Ego profecto non petam amplius templum Romae, cum in eo tanti sit periculi. Et recens in Italia etiam in templo adolescens nobilis germanus interfectus est.

A török szultán és a velencei képíró esete uo.: Imperator Turcicus scripsit ante annos triginta Venetias, petens, ut ei mitterent excellentem pictorem, cuius opera in depingendis quibusdam imaginibus uti posset. Miserunt ei egregium, qui postquam ad Caesarem Turcicum veniret, ille iubet sibi pingi caput decollatum. Pictor, quamvis excellens erat in pingendo, tamen Turcicus imperator statim animadvertit erorrem : quare iubet ante conspectum pictoris cuidam ex suis satellitibus praecidi caput, quod deinde decollatum monstrat pictori, qui erraverat in collo. Nam cutis solet fieri brevior ex contractione.

A következő két németországi eset (az Elba vízében kifogott leány és a lipcsei ember, aki a vesztőhelyről szökik meg) uo.: Paucis annis elapsis, piscatores in Albi invenerunt culeum, in quo fuit insuta virgo, quae cum vociferaretur et eiularet. peteretque auxilium, isti traxerunt ad se, et aperientes viderunt pulchre vestitam virginem. Tanti asini, plane omnis humanitatis expertes fuerunt, ut interrogarent pastorem, an deberent eam dimittere? Non scio quid pastor ipsis consuluerit. Isti asini iterum insuunt eam, et fiunt secundo lictores. . .

Lipsiae similiter cum unus esset suspendendus, et alter decollandus, scholastici coniecerunt lapides in lictorem, qui erraverat in officio. Ibi surgens, qui erat ligatus, fugit, venitque obviam viro nobili, qui interrogat eum, quid fieret, an supplicium esset sumptum de illis peccatoribus? Non inquit, sed ego sum ille suspendendus. Quod audito nobilis, descendens de equo, dissoluit ei vincula, ac dixit : Vade nec cuiquam dicito te esse istum furem.

A következő salamoni ítélet Spanyolországban történt. Manlius 290 : Duae historiae nostro tempore factae in quibus sapientia Salomonis in iudicio mulierum de infante representata est.

Iudex quidam Hispanicus, cum factum esset homicidium, et plures una adfuissent, singuli vero sese excusarent, surrexit, et iussit singulos nudare pectora, et palpavit ipsorum corda. Cum vero sensisset in uno maiorem cordis tremorem : Tu inquit fecisti : etsi alioqui foris illis caeteris audacior videretur : tamen inde iudicavit male sibi conscium esse. Ita statim confessus est scelus, ductusque ad supplicium.

A beltzi megrögzött gonosztevő dolga uo. 291 : Ante aliquot annos quidam malus nebulo deprehensus est in oppido Beltz, qui aliorum precibus pro eo intercedentium dimissus est. Cum esset dimissus, indicit civitati bellum, quod non iuste ipsum iudicassent nec suspendissent : populabatur agros, spoliabat cives illius oppidi : tan incendit oppidum. Non multo post deprehensus est Brandenburgi. Significatur hoc senatui Belzensi, qui curat eum comburi.

A heidelbergi mulatozó diákok véres botránya Manliusnál 292 : Accidit Heydelbergae, ut boni aliqui sodales una convivarentur, et iocis ac salibus convivium condiderent. Cum igitur unus inter illos uteretur scommatibus paulo mordacioribus, ac certum aliquem ex numero convivarum notabiliter peteret, qui ea neque arte eludere, neque patienter ferre poterat : hic impatientia victus, surgebat ex convivio, et commotus abibat, cogitans quomodo pari referret. Tandem vero decrevit se eum sumpto gladio in certo quodam loco quem ille alter transire cogeretur, cum domum iret, praestolaturum, et venientem stricto gladio aggressurum, ac sic territum in fugam conversurum, ut in posterum haberet, quo illum rurses exagitaret, et quod illi eius timiditate vicissim objiceret . . . Vulneravit autem ipsius poplitem, ita ut ex illo vulnere paulo post moreretur : Homicida vero contulit se in academiam Friburgensem, in qua etiam

postea factus est doctor Theologiae, ibique cum esset, quotiescunque illi lictores tantum casu obviam venerunt, obstupuit, existimans ipsum comprehensuros esse.

874 v° A Bécs közelében történt szörnyű gyilkosságok históriáját Melanchton úgy adja elő, hogy neki írták meg levélben az esetet. B. P. meg úgy színezi ki a történetet, hogy egy a templomban elaludt ember lett volna a szemtanú. Manliusnál (293) közvetlen az előző történet után jön, tehát bajosan lehet feltenni, hogy B. P. máshonnan hallotta : »Accepi a quodam amico ex Austria litteras, in quibus horrendum diabolici furoris exemplum. In quodam enim monasterio monachi, vicinorum hominum filias et coniuges ad se allexerunt, et eas stupraverunt, stupratasque interfecerunt . . . Monasterium illud non procul distat a Vienna.«

875 v° Itt Magyarországon gyűjtött esetek következnek. Samaria : Somorja.

876 A koporsójából háromszor felülő párizsi bíboros nincs meg Manliusnál s így B. P. máshonnan vehette ezt a kísérteties történetet.

876 v° A karthauzi »néma barátok« keletkezésének meséje is ismeretlen eredetű és máshol nem találkoztunk vele.

Az olasz főrend bosszúállása a szabólegényen szintén ismeretlen forrásból ered. B. P. olasz földön hallhatta.

877 Sardou—Puccini *Toscá*-jának őstémája ez és egyúttal a magyar Fehér László balladájáé, mellyel Zolnai Béla foglalkozott, Irodt. 1917, 405. Zolnai egy későbbi tanulmányában (Rev. d. Ét. Hongr. 1926, 158) már Bornemiszát is idézi, de igazi forrását, Manliust (290) nem ismeri. (A *Theatrum Diabolorum* is felhozza, de Manliusra hivatkozással 252) : Gonsagae praesulis Mediolanensis singularis est in iudicando dexteritas. Cum Hispanus, praefectus oppidi imperio ipsium subiecti, teneret nobilem captivum, et coniunx eius peteret liberationem, oblata pro eo magna pecunia : Hispanus hac conditione promisit se ei redditurum maritum, si prius sui copiam ipsi faceret. Quod cum obtinuisset, deinde reddit mulieri captivum maritum, sed prius interfectum. Gonsaga, resciens illum tristem casum, capit Hispanum, et cogit eum ducere interfecti mulierem. Ducta illa et re deliberata, Hispanum capitali supplicio affecit, et omnes eius facultates mulieri attribuit.

Maga Manlius is csak kivonatát adta ennek a történetnek, mert a történetet nálunk már 1547-ben bővebb alakban ismerték. Macarius József latin levelében meséli el hosszasan Nádasdy Tamás főemberének, Perneszith Györgynek, aki B. P.-nek is jóakaró támogatója volt. A levelet Illéssy J. közölte magyar fordításban, Századok. 1893, 458. Nem tudjuk, van-e külföldön is korábbi feljegyzése. Későbbi híres feldolgozása még Toscán és a magyar balladán kívül Voltaire *Cosi-Sancta*-ja.

A Svájcba menekült feleséggyilkos Manliusnál 290 : Ante annos 25. quidam in Salinis Saxonicis interfecerat uxorem, et evaserat in Helvetiam : ubi tanto dolore conscientiae exagitatus est, ut aliquoties ex Helvetia rediret in Salinas. Quando vero pervenerat ad muros civitatis, metu poenae rursus aufugit. Tandem cum in Helvetia in caupona sederet, orto tumultu, ipsius cantharus miscetur etiam inter tumultuantes. Lictores autem eiusdem loci, inter seditiosos hunc etiam apprehenderunt, qui statim fatetur facinus suum, dicens : Libenter me capticum dedam, iam enim diu etiam graviora commerui, ac fatetur se interfecisse uxorem. Helvetii vero scribunt ad senatum Halensem, ut venirent et accusarent illum. Illi mittunt legatos, et ita supplicio est affectus.

A gyermeklopás miatt kivégzett zsib (komédiás) esete is Manliusnál 294 : Anno 1554. hic Vuitenbergae est lata sententia de quodam scurra, qui furatus est undecim pueros, et vendidit Iudeis Pragensibus. 875 prenger: pellenger

878 asitua: áhitva, vágyakozva

preczko : más alakja paracskó, pracskó a. m. vizsla vö. NySz. II. 1232.

878 v° A lausitzi nemesek véres összecsapása, melynek a tettes egyik fitestvére *(rér)* és nénje esett áldozatul, Manliusnál 294 : Huc allatus est casus memorabilis. Duo nobiles in Lusatia habitaverunt in eodem pago, et altercati inter se de quodam pastore . . . coeperunt rixari. . . . Uterque apprehendit bombardam . . . Alter etiam eiaculatur, et simul eodem ictu interficit suum sororium et sororem. Hoc est diabolicum sane facinus. . . . ista est recens historia, hoc anno 57. facta.

Manlius előadásából kiderül, hogy Melanchton e történetek egy részét 1557-ben adta elő katedrájáról, tehát kb. akkor, amikor B. P. is hallhatta.

Czepent : Alsó-Csöpönyben (Pozsony m.).

A vratislavai eset is Manlius kivonata 294 : Scriptum est huc non procul ab Vratislavia filium interfecisse parentem et fratrem, cum quidem non intercessissent inter illos, rixae aut simultates. Inflammavit vero diabolus ex levissima causa eorum corda, et manus impulit. est profecto opus diaboli, sicut est horribilis illa oratio de Iuda : Diabolus intravit in eum.

879 v° czelczaptak (csélcsaptak) : bolondoztak ; (z)sibság : komédiajáték.

880 A latin idézet Ovidius Met. VII. 20, de nem Dido, hanem Medea szájából hangzik el. A Predikációkban (IV. 273) is tévesen idézi B. P.: »Dido mondgya Virgiliusnal : Ertem az iót szeretem, de mégis à mi gonoß azt kőuetem.« — Ceczei Lénárt Izabella kassai kapitánya volt Kassán. Vö. Schulek. 4. Az eset B. P. legifjabbkori emlékei közé tartozik. A Feledi Lestár esetet szintén Schulek uo. részletesen tárgyalja és idézi Telegdi Miklóst, aki *Feleletében* (Rupp-kiad. 162) kissé másképp állítja be a történetet. A kassai kapitány lakásában elbújt B. P. angyal képében vékony hangon intette meg a kapitányt, hogy hagyja el a faképek előtt való imádkozást. Feledi első rémülete után észbe kapott s »keményen megdörgölé« és tömlöcbe vetette a 18 éves Bornemiszát (1553), aki eszerint 1538-ban született.

Szimonidesz Lajos *Kassa és környéke vallásos helyzete az* 1550-*es években* (Egyháztört. 1943, 161—188) c. közleményében kiadta a jászói konvent hiteles vizsgálatának jegyzőkönyvét az esetről, mely Telegdi előadásától némileg eltér. A jegyzőkönyv az Orsz. Ltárban Acta Publica 18. 8. sz. alatt van meg és *Inquisitio contra Demetrium Ormandy pro lutheranismo* címet visel. A vizsgálatot Ferdinánd rendelte el a Kassán terjedő luteranizmus dolgában. A jegyzőkönyv szerint egy fiatalember, aki magát Nicolaus Bornemiszának nevezte, álruhába és süvegbe ültözve (adulterina indutus veste et pileo) éjjel jelent meg a kapitánynál és azt mondta neki, leánya azért halt meg nemrégiben, mert a barátok miséire jár és a kassai predikátor igaz igehirdetését nem hallgatja : »quod frequentas missas monachorum et praedicationem veram verbi divini a concionatore Cassoviensi non audis, estque tibi exosa doctrina Lutheranica, atque illam, quam Mariam vocant, colis«. A jegyzőkönyv szerint a kapitány csak »mosolygott«, de mivel utólag eszébe jutott, hogy hátha a fiatalember fegyvert rejtegetett inge alatt, fegyvereseket küldött lakására s mikor azok pisztolyt szegeztek mellére, bevallotta, hogy Pesthy Péternek hívják és hogy Sommer János kassai predikátor bíztatta fel a csínyre. Ebből a jegyzőkönyvből tehát kiderül, hogy Bornemiszának, mint annak idején sokaknak, két neve is volt : egy, amely születési helyét képviselte, s a másik ragadványszerű. Bornemisza ennélfogva pesti, nem budai születésű volt és bornemiszasága miatt kapta állandóan használt nevét.

880 v° A magdeburgi eset Manliusnál 295 : Ante paucos annos Magdeburgi quidam affectus est supplicio, qui ante triginta annos perpetraverat caedem, et iam neminem superstitem putaverat scium illius caedis.

A két nemes ifjú és a férjgyilkos asszony története uo. 296 : »Duo adolescentes egregia indole, cum consortes alicuius sceleris esset, et supplicio afficiendi, ibi satellites cuiusdam Praepositi propter indolem et egregias virtutes quae elucebant in eis, praepositum sollicitarunt, ut pro eis intercederet. Praepositus cum precibus vehementer urgentur, importunitate et petacitate vinceretur, dixit : obsequar vobis.« (Kimenti és magához veszi őket :) »illos cubicularios suos constituere decrevisse.« Éjjel be akarnak törni az úr szobájába, de a kutya ugatni kezd. Az úr az ablakon át segítséget hív, mire a gyilkosok ágyba fekszenek, s úgy tesznek, mintha aludnának. Az úr felkelti őket : »Vos, inquit, scelerati et nefarii latrones, scitis quae beneficia vobis praestiterim, et talem gratiam mihi referre voluistis? et iussit illos vinciri et statim illo die decollari.«

Érdekes, hogy B. P. nem említi, hogy Melanchton szerint mindez Magyarországon történt : »Haec un Ungaria facta sunt«.

881 A lipcsei gyilkos, aki az ördög szavát hallotta Manliusnál 300 : Nos meminimus ante annos viginti, Lipsiae sceleratum aliquem in proximo pago Colgarten interfecisse patrem et matrem familias cum pueris, et accepta pecunia aufugisse. Deinde vero comprehenso, cum de eo Lipsiae supplicium sumeretur, dixit : Se fere triduo sedisse sine cibo et potu in latebris sub scalis, et deliberasse an deberet facere caedem illam, ac diu abhorruisse a tanto scelere. Tandem dixit, se audivisse vocem aliquam susurrantem : Fac, fac, far fort : qua voce afflatus est et impulsus ut pergeret. Illa vere fuit vox diaboli. Perpetrato hoc scelere, non potuit fugere : sic postea de eo supplicium est sumptum.

eztekei : ösztökélései

A pomerániai anyagyilkos gyermek u. o. 305 : In Pomeranica, puer duodecim annorum obiurgatus est a matre, aut etiam castigatus, quod ita gulae et voluptatibus operam daret. Puer aegreferens castigationem, seu obiurgationem, altero die mane dormientis suae matris pectus cultro perfodit in lecto. Pater excitatus, exiliit de lecto, et puerum apprehensum interficere volebat, nisi fuga sibi consuluisset.

A wittenbergi gyilkos diák, akit hazatérte után megölnek uo. 305 : Quidam adolescens nobilis, ex petulantia occiderat servum domesticum : ac veniens Vuitebergam a docto viro eius rei ignaro, in numerum suorum discipulorum receptus est, ibique se

honeste gessit. Interea mater cum amicis interfecti rem componit. Postea eum domum revocat. Post biennium vero, mater despondit ei uxorem viduam, adolescentulam opulentissimam : at inter eos sunt ortae inimicitiae. Nam ipsa erat scortum, et aliquoties ei pulverem, quo mores necantur, in cibum immiscuerat. Tandem conspiratione facta cum equite, auriga et sarctore, impetum in eum faciunt, in cubili eumque interficiunt . . . Quo facinore perpetrato, mulier capitur, et decollatur, reliqui serv aufugerunt, quorum unus Magdeburgae rotae impositus est : alter alibi eodem supplicio affectus : tertius capite truncatus est. Haec sunt manifesta divinae irae iudicia adversus homicidium.

A 'fajtalan' szó a régiségben 'fékevesztett' (petulans) értelemben volt használatos.

881 v° sozatni : halmozni ; a NySz (II. 1585) csak B. P.-ből ismeri.

Az ínségben két gyermekével együtt öngyilkossá lett anya, Manlius szerint (306), egy nagy német városban, az Elba mellett történt 1547-ben. Melanchton is ödrögről beszél és nem a polgárok önző fukarságáról, mely halálba kergette a szegény asszonyt : Formosa quaedam mulier aetate nondum confecta, cum mortuus esset maritus, propter inopiam frumenti, desperavit se non posse cum illis duobus filiolis qui ex merito remanserant, sustentari . . . Postea cum totam civitatem perambulasset nec quicquam accepisset, et insuper etiam obiurgata ab aliquibus, dicentibus : Tu mulier, quid mendicas, cum sis tam robusta? . . . Illa respondens dixit : Domini in his infelicibus temporibus non possum tantum colligere, et labore mereri, unde ego et filioli mei vivant. Nam omnia nimis care venduntur. Postquam etiam mendicando videret se nihil accipere, prasertim a ditioribus, qui potuissent liberaliter conferre, redit domum flens, ac dicens : Filii mei, eamus una ad Albim, ac ibi nos praecipitemus, non enim habemus unde vivamus. At responderunt filii : Carissima mater, ubi tu, ibi et nos volumus esse : ac ita sumpsit filios illos ambos, unum ducens, alterum gestans humero : et progressu extra portam, proiecit filios primum in Albim, et ipsa deinde statim secuta est. Ita una obierunt. Haec historia 1547. in urbe quadam celebri facta est.

882 bator edes anyanc : csak rajta, édes anyánk!

A velencei olasz orvos esetét a hely színén hallhatta B. P.

czelczapot hazuduan : bolondságot űzvén (csélcsapság értelemben nem ismeri a NySz.).

A Cygnea-beli (Schwandorf?) családi tragédia Manliusnál 307 : Cygneae puer quidam habens cultrum in manibus, incidit forte in eum, ac seipsum transfodit. Pater veniens domum, videns haec, mox ira commotus, interfecit- uxorem ; postea vero et ipse factum suum perhorrescens, ex desperatione sibi consciscit mortem. Haec omnia non sunt humana sed diabolica.

882 v° Gróf Salm Ecchiusné Pernstein Katalin 1571 máj. 14-én halt meg (Schulek 45. és 363.). B. P. 1572-es dátumával szemben Schulek Siebmacher *Wappenbuch*-ára hivatkozik : *Der Niederöst. Stand. Adel* II. 19, melyet hitelesebbnek tart. Az »Antal érsek« Verancsiccsal azonos.

A winsheimi gyilkos, akit a borjúfejek árulnak Manliusnál, 308 : Vuinsheimi fuerat quidam, qui aliquot caedes fecerat ante multos annos, et aliquas etiam gravidas mulieres dissecuerat. Tandem vero accidit, ut circa pascha emeret tria capita vitulina, eaque in saccum poneret, qui in modum retis nexus erat. Cum sic iret per plateas, omnibus quotquot eum aspexerunt, visus est portare capita humana cruentata. Defertur res ad Senatum, ac statim missi sunt lictores, ut eum caperent. Adductus in curiam, et interrogatus, ubi nactus esset capita humana? ipse respondit, se emisse in macello. Accersitus igitur lanius, affirmat se ipsi capita vitulina vendidisse, non humana. Senatus animo perculsus, cogitavit haec nohil boni portendere : iussitque eum in carcerem deduci et examinari per torturam. Ille sic examinatus, statum confessus est caedes perpetratas. Deinde capita ex sacco deprompta sunt, quae rurses habuerunt formam capitum vitulorum.

883 A gyilkosságot eláruló madarak története megint valami nemzetközi mese emléke lehet. B. P. úgy tálalja fel mint megtörtént esetet.

V. Károly császár tisztességes viselkedése a lakosztályába bezárt leánnyal szemben Manliusnál : 310 : Rex quidam incluserat nobilem virginem in arcem, in qua eodem tempore exceperat Imperatorem Carolum V. Cum vero Imperator ingrederetur cubiculum, invenit illam lachrymantem, miraturque quid esset? Ista inquit : Huc ducta sum mandato Regis. Imperator illam statim suis, quos norat esse integros, dedit adducendam parentibus. Postea in reditu Imperator illam illam arcem destrui curavit, et nihil atrocius egit.

Melanchton számos anekdotát mond el V. Károlyról, melyek a császár dícséretére válnak.

883 v° A coelibatus miatt öngyilkos cseh pap esete ismeretlen eredetű.

885 Fráter György erkölcseiről ír Siklóssy László : *A magyar középkor erkölcse*. I. 200. Idézi Ferdinánd egyik kémjének jelentését, mely szerint a püspök ebédre hívja a szintén laza erkölcsű Izabella királynét leányseregével és Izabellával táncol. Mindnyájan csodálják táncának finomságát. Batthyány Ferenc is ír Fráter György »sok feleségéről« (Vö. Takáts S. *Régi magyar asszonyok*. 1914, 41.). — 'mies leanzo' bizonyosan 'munkáslány'.

A «Suiták« szó csak a jezsuatákat, a jezsuita női rendet jelölheti. Talán sajtóhiba.

885 v° Semiramis lóval való fajtalankodásáról nem találtam adatot a szokott olvasmányokban. A klastromok titkos bűneiről bizonyára a wittenbergi környezetben hallott B. P.

morczong : tépdes, harap, sebez.

886 v° Josephus Flavius csakugyan részletesen meséli el az Isis isten képével rászedett jámbor Paulina asszony dolgát elutasított szerelmesével *(Antiquitatum Judaicarum* lib. XVIII. 7), csakhogy nála a közvetítő neve Iden és nem Agno Ido mint B. P.-nél. A férj neve Saturninus, a csalárd udvarló pedig teljes nevével, mint Decius Munus szerepel. Az »agno« szóban az »agnata« elírását látom, mert Josephus Iden-t mint »libertam Mundi paternam«-ot említi. A vallás ürügye alatti csábítás különben nemzetközi téma, irodalmát l. György Lajos : *A magyar anekdota tört.* Stadium 1934. 217. sz. Josephus is alighanem valami legendás elbeszélésből meríti anyagát.

887 A Sz. Ferenc képében jelentkező fajtalan barát történetét is készpéznek veszi B. P. Király Gy. kimutatta (Irodt.Közl. 1918), hogy a mese ős talán éppen Josephus fent idézett története. B. P.-hoz hasonló alakban meséli el Bocaccio *Decamerone*-ja IV. 2. Maga Sz. Péter és Szt. Ferenc pedig egy német mesterdalban fordul elő, mikor is a férj így szól feleségéhez : »Las einen schlisel gros Machen, darzu ein kleitt Wie Santt Petter pereitt,« és azután a nagy kulccsal helybenhagyja a barátot. Divatos német anekdota lehetett, B. P. talán Wittenbergben szedte fel. A történet egyéb rokonait elsorolja György L. id. m. 217. sz. La Fontaine is feldolgozza *Contes*-jai között *(L'Hermite)*.

887 v° Az anabaptistákkal kapcsolatban itt Münzer Tamás legendájára céloz, l. alább 894 v° — halollyac ; Halolas, ejtsd : hálól, hálólás, a. m. színlel, színlelés, leplezés, vö. NySz. I. 1192.

888 Ez a kikapós anabaptista predikátor Hetzer, a tudós biblikus, kiről megint Melanchton tud terhelő adatokat; vö. Manlius 321 : Hetzer homo doctus, et etiam anabaptista, qui vertit ex Hebraicis Bibliis quaedam scripta, . . . capitali supplicio est affectus, non propter confessionem doctrinae, sed propter alia perpetrata scelera. Ille insinuavit se in familiaritatem honestissimarum matronarum, cum esset concionator . . . easque deinde stupravit. Cum afficeretur capitali supplicio, confessus est, se voluisse saepius agere poenitentiam : sed ita in vinculis diaboli retentum fuisse, ut non potuerit resipiscere, sed semper relapsum esse. Velle etiam se iam libenter mori, et iusto Dei iudicio in hac poena obtemperare.

888 v° A türingiai őrgróf feleséggyilkossági szándéka és bűnhődése Manliusnál 322 : Lantgravius Thuringiae Albertus habuit coniugem honestissimam matronam, Friderici secundi Imperatoris filiam : ex qua habuit duos filios, Theodoricum et Fridericum. Postea tamen nihilominus coepit amare aliam, et non solum factus est adulteri, sed etiam insidiatus est vitae coniugis suae, Imperatoris filiae. Unde paciscitur tandem cum illo mulione qui quotidie vehebat aquam in arcem Eisenach, ut interficeret mulierem. Ille promittit, venitque ad custodem, et consiliarium Dominae, narrat ei, quid promiserit, simulque excusavit suam promissionem, dicens : Si negassem, interfecisset me, nunc vos cogitate, quid vobis sit faciendum. Ibi dominus praefectus praetorio consuluit, ut aufugeret Domina. Ipsa aufugit, et veniens Francofordiam, ibi transegit biennium in monasterio sola, et postea mortua est. . . . Sed antequam egrederetur ex cubiculo, valedictura infantibus, arripuit maiorem natu, et momordit genam, ita ut puer alta voce clamaret. Ibi magister curiae, Quid facis, inquit, putans matrem inferecturum esse infantem prae dolore. Ah, respondit mater, putas me posse discedere sine magno dolore? relinquam filio notam discessus in gena. Sed videte porro in hoc exemplo, quomodo Deus puniat libidines. Postquam adolevissent filii, pater seditione quadam voluit eos ejicere ex Misnia : sed filii . . . expulerunt illum. Sic expulsus Erphordiam pervenit, ubi in summa paupertate mortuus est.

A Ziskára vonatkozó naiv mese szintén Melanchtontól ered, vö. Manlius 323 : Initium motus Bohemici ante annos 140. aut circiter quod fuerit. Quidam Abbas rapuerat filiam viri nobilis : de qua iniuria cum conquestus esset frater ille apud Ziskam, hic collectis amicis quibusdam fidelibus, et amatoribus iusticiae, cum illis Abbatem oppressit et interfecit : caeteros vero monachos expulit, et praedam divisit.

Lichtenstein Kristóf szadista bűntetteiről közelebbit nem tudunk.

889 A festett Mária-szoborra »lángozó« ifjú esetét már másodszor említi, (vö. 874 v°) de közelebbit nem mond az esetről, hol történt.

889 v° A lovával fajtalankodó rác pap megégetése lovával együtt szabályszerű büntetés volt a szodomitáknál, vö. Eckhart F.: *A földesúri büntetőbíráskodás* 154. Erről az esetről közelebbit nem tudunk. — Homonnai Druget Gáspár D. György és Tarczay Anna fia, aki 1595-ben, mivel egyik szabadosának kezét levágta és egyéb hűtlenségeket követett el, javait veszti. (Nagy Iván.)

A bizánci erkölcsök züllöttségéről Manliusnál 323: Constantinopoli tantam fuisse libidinum turpitudinem antequam a Turcis capta esset, ut omnes homines dixerint futuram esse ingentem mutationem. Ez az adat rögtön eszébe juttatja milyen erkölcsi züllés uralkodott Budában is a török foglalás előtt, amit mint a többi budai adatot, bizonyosan családi emlékeiből merít, mert B. P. pesti születésű volt és Budán lakott.

890 Nagy Sándor és a perzsa követek Manliusnál 324: Fuerunt aliquando Persici legati in convivio Macedonico, in quo etiam coniuges multae intererant. Ibi cum Persae praeberent signa obscoenitatis: Alexander adolescens abduxit virgines, tanquam secessuras, volentesque ses illo secessu paululum recreare. Sed paulo post redit in convivium relictis domi prioribus, et adductis adolescentibus, indultis muliebri vestitu, qui erant moniti et iussi, ut sub vestimentis cingerent se gladiis. Itaque cum iterum Persae praeberent signa obscoenitatis, adolescentes interfecerunt eos.

890 A kikapós feleségét éhhalállal büntető olasz esetét Melanchton emlékezetből idézi (Manlius 325): Memini nobilem quendam coepisse mœchum et fame necasse, sed ita, ut quotidie mitteret assaturam optimam, quo odore augeret dolorem famis. Ille vero captivus arrosit utrosque humeros, et vixit usque ad nonum diem.

A másik, a megbocsátó olasz férj esete nincs meg Manliusnál. Talán olasz földön hallotta ezt a különben elég valószínű történetet.

890 v° férezteni: fürészteni.

Soós István lehet, hogy magának B. P.-nek egyik sógora, a zólyomi alispán bátyja. Nagy Iván szerint nővéreik: Kata, Margit, Lucia, Ilona, tehát ezek között kell B. P. feleségét keresnünk. De más Istvánok is szerepelnek a Soós-családfán. Vö. Schulek 336.

891 A frankfurti víg özvegy vagyonának elúszása Manliusnál 326: Francofordiae ad Viadrum senex quidam vir admodum dives, habuit coniugem iuvenculam, cum qua servus eius habuerat consuetudinem. Mortuo autem domino, servus viduam relictam in matrimonium ducit, intra octennium omnes facultates atque opes decoquit; insuperque etiam 1400 florenorum nomina contrahit. Invenerat autem in dote viginti duo millia florenorum promptam pecuniam, item pagos :| ita ut diceret se existimasse, hanc pecuniam sibi et nepotibus suis sufficere posse, etiamsi in magno luxu viveret.

A nürnbergi esetnek nem találtam nyomát Manliusnál.

891 v° Az elcserélt levelek miatt keletkezett tragédia Manliusnál 328: Quidam dux habuit coniugem, quae scribens binas literas, alteras ad maritum, alteras ad amatorem. At in inscriptione erravit: ita ut literae ad amatorem scriptae pervenirent ad ipsum Ducem: et ad maritum scriptae, amatori traderentur. Dux videns et legens has literas, statim profectus est ad coniugem, et in primo conspectu eam interfecit. (Rómában a pápa feloldotta azzal a feltétellel, hogy kolostort alapít.)

Tibai Gergely alighanem az ungi Tiba ura, T. Lázár fia, 1559 tájban élt. Utódai nem voltak (Nagy Iván). A hűtlen feleség lefejezése a férj kívánságára közönséges büntetés volt az úriszéken (vö. Eckhart F.: *A földesúri büntetőbíráskodás* 147), de a szerető lófarkon hurcoltatásának szörnyű büntetéséről másutt nem olvasunk. Ilyen büntetés csak gyilkosság és pribékség miatt fordult elő (uo. 117 és 150). Ez az eset is alighanem B. P. huszti tartózkodásának emléke.

'ez kephőz' talán sajtóhiba 'egy képhőz' helyett.

Vicenzának Velence birtokába eséséről Manlius 328: Dicunt Vincentiam hoc modo venisse in Venetorum potestatem: quia Vincentiae dominus iussit ad se adduci civis cuiusdam filiam, quam pater ei mittere noluit. (A leányt feldarabolva küldi vissza apjának. Az apa elküldi a hullát a velencei tanácsnak és odaígéri a várost s a zsarnokot valóban elkergetik.)

A kikapós predikátor »bika« csúfneve egybevág azzal, hogy a rajtakapott és úriszék elé állított szeretkezőket »bikapénz« nevű bírságra ítélték (vö. Eckhart F.: id. m. 140).

sóz (másutt: sózat) a. m. halmoz.

892 v° en a tanacz: íme a tanács.

Kálmáncsai v. Kálmáncsehi (Sánta) Márton volt a szakramentarizmus vagyis az anabaptista irány legnagyobb hatású terjesztője (megh. 1557). Gyulafehérvári kanonokból lett durva humorú tüzes protestáns népszónok, s előbb kolozsvári majd debreceni predikátor. Vö. Révész Imre: *A magyarországi protestantizmus története* 1925. (MTTK).

893 Az erőszakoskodó és hitehagyott weideni pap Melanchton ismerőse volt; története Manliusnál 329: Pastor quidam erat un oppido Vueiden, nobis omnibus praesertim senioribus notus. is habebat coniugem honestam, et filiolum, quem mihi moriturus commendavit, cumque haberet consuetudinem cum multis aliis, tandem suam ancillam compressit. Translatus postea in alium pagum, non procul a Salfeld, ibi conabatur in campo quandam gravidam comprimere. Illa evasit tamen, ac conquesta est marito et fratri suo hoc facinus. Pastor vero hac de re convictus, fugit ad Episcopum Mersburgensem, eo tempore ibi versantem. Factus est igitur papista, relicta coniuge. Postea post biennium equitat per illum pagum, quia Deus trahebat illum ad supplicium. Ibi cum videt illum equitantem frater illius mulieris: Ah tu nebulo, inquit, recte iam te prehendo. Tantane est tua audacia, ut audeas adhuc transire hunc pagum? et apprehenso equi freno, ipsum capit, ac sic statim eum abducit ad arcem Calensem. Nos eramus tunc Ienae, tempore pestis.

Ugyanott olvasható a parázna anabaptista története is: »Eodem tempore et alius quidem Anabaptista erat coniectus in carcerem, propter quem oportuit me quoque accedere. Cum igitur huius occasione eo venissemus, ibi ille scortator exemptus ex carcere, deploravit suam calamitatem ac petivit ut pro eo intercederemus.« — De Melanchton hiába járt közbe az illetékes főúrnál hajdani ellenfele érdekében, aki azelőtt a jócselekedetek hatékonyságának tanát hirdette vele, a luteránussal szemben.

»Itaque statim est de eo supplicio capitis sumptum ... Erat apud ipsum Antonius Musa, qui eum consolabatur et absolvebat, ad quem dixit: Domine Antoni, ago tibi gratias, quod me reduxisti ex hac dubitatione ad emendationem vitae. In primis autem Deo gratias ago, quo redii ad poenitentiam.«

Kiderült, hogy késsel kényszerítette szolgálóját a bujálkodásra.

893 v° A hűtlen feleségét leleplező fortélyos ötvösmester története Manliusnál 331: Ulmae quidem honestus vir habebat coniugem moecham. — Az asszony családjával megínteti, de ez nem segít. Egyszer aztán: Simulabat se profecturum ad mercatum Francfordiensem ... Discedit eques suo more, sed equo in proximo pago relicto clam domum redit, cum alii essent in templo, et occultat se sub scalis.— Majd hagy nekik időt vacsorára és lefekvésre. Aztán felmegy és besurran az ajtón. Felesége a zajra kimegy, de ő a kályha mögött rejtőzik el. Az asszony szeretőjével visszafekszik. — Cum igitur uxor rursus ingreditur cubiculum, ibi mox eam maritum sequitur. — Előbb a szeretőt öli meg, aki kardot ránt, majd az asszonyt, akinek még azt sem engedi meg, hogy bűnbánatot tegyen.

De honnan veszi B. P., hogy ötvös volt?

893 v° A kecskéjével paráználkodó pásztor válasza ma is élő anekdota; aligha való történet. A szodómiát Magyarországon is megégetéssel büntették (vö. Eckhart F.: *A földesúri büntetőbíráskodás* 154).

894 1577-ben a budai basa Szokoli Musztafa volt.

A parázna bíboros megölése Manliusnál 333: Nepos Pontificis Cardinalis habuit consuetudinem cum mediocris civis coniuge, qui permittebat illam turpem consuetudinem ... maritus dixit ad coniugem: Age eamus una in cubiculum, quod instructum est Cardinali. Uxor assentitur. Dum simul cubant, mariti frater, qui clam latebat in aedibus, irrumpit in cubiculum, et accedens imprudentius ad lectum fratrem una cum coniuge transfodit. Mane cum cognovisset errorem, antequam in exilium iret, curat per quendam sacerdotem, etiam Cardinalem veneno extingui. Sic Deus horribiliter libidines punivit.

894 v° A szolga, aki a feleségével paráználkodó grófot megöli, ismeretlen eredetű történet. Lehet, hogy Wittenbergben hallotta B. P.

A Münzer (Monetarius) Tamás ellen felhozott újabb anekdota Manliusnál 334: Monetarius, cum esset Cygneae, venit ad puellam quandam, dicens, se divina voce ad eam missum esse ut cum ea haberet consuetudinem: quod nisi fieret, non posse verbum Dei praedicari. Haec pastori illius loci illa puella confessa est, in periculo mortis. Az anabaptisták vezérének, Münzer Tamásnak ez a schwani kalandja magán hordja a luteránus színezés jegyét.

Általában láthatjuk, mennyire igyekszik Melanchton és vele együtt B. P. az anabaptistákat befeketíteni.

895 Az eszes leány »maga oltalma« Manliusnál 335: Stratagema, quo honesta et pudica virgo suam pudicitiam tutata est. Quidam dominus admodum libidinosus, cum aliquando in Burgundia iter faceret, a ministris seu curatoribus hospitii ... ductus

est in quoddam hospicium, in quo erat virgo praestantissima forma. Cumque parentes metuerent pudicitiae ipsius, cogitaverunt eam, antequam dominus ad hospitium veniret, ad aliquem ex amicis ablegare, ut ibi interea delitesceret. Filia . . . negavit, se hoc facturam, ac iussit parentes bono animo esse . . . Interea dum dominus advenit, ornat se virgo, ac venienti obviam procedit, et blandissimis verbis excipit. Dominus, primo aspectu puellae commotus, statim iussit sibi cubiculum monstrari. Cumque virgo eum duxisset in cubiculum, continuo, ut erat peronatus, irruit in eam, ac voluit eam comprimere. Puella non admodum reluctata, petivit ut prius dimitterentur ministri, ne essent spectatores . . . Ibi cum puella esset sola, rogat principem, ut permittat sibi prius detrahi perones. Dominus assentitur, ac porrigit utrumque pedem. Cum itaque puella utramque ocream dimidium detraxisset, reliquit eum, et fugit per ianuam parvam, deducentem ad plateas in altero latere aedium. Dominus, qui erat implicitus ocreis, non potuit eam sequi. Puella statim depositis omnibus ornamentis, de sumptis vilibus vestibus, quas praedisposuerat, per posticum clam omnibus aufugit, et apud civem quendam latitat . . . (Majd a lány bocsánatot kér.) Dominus humaniter ei respondit, ac dotis loco quatuor millia coronatorum dedit.

szekernye : cipő, lábbeli.

A Nagy Sándor mondájának ezt az epizódját Manlius és Carion, mindkettő B. P. kedvelt olvasmánya, egyformán meséli el. Manliusnál 319 : Timoclea . . . interfecit unum ex capitaneis Alexandri, qui ei vim inferre voluit, hac arte. Odio dissimulato, dixit se monstraturum illi thesauros, quos habebat : et ducens eum in hortum ad puteum in quem eum praecipitavit. Re delata ad Alexandrum, cum audivisset eam esse filiam Pelopidae, iussit ipsam duci in suum conspectum, . . . Itaque absolvit eam Alexander, et dimisit, iussitque salvas esse omnes res, addens etiam ei custodes.

Carion—Melanchtonnál 226. l. ugyanígy, de Carion kiemeli, hogy N. Sándor a leány nemesi származását is figyelembe vette.

Elmeséli ezenfelül a *Theatrum Diabolorum* is, bizonyosan Manlius nyomán.

896 v° A Lucullusra vonatkozó anekdotát nem találtam meg B. P. főbb olvasmányai között.

898 vonokodot : haldoklott ; vö. NySz. III. 1243.

899 v° el aiult : ámulatba esett

900 A Basilius Macedo lányára vonatkozó adat alighanem Carion—Melanchton *Chroniconjából* került elő, de az hogy ők szívesebben lettek volna egy varga leányai, már csak B. P. hozzáadása : *Chronicon* lib. IV, 360. Nam quartum (filium) Constantinum aliquanto ante amiserat et filiabus totidem, quas omnes sacris initiatas monasteriis occlusit.

I. Ferdinándnak 15 gyermeke volt : ezek közül többen kerültek kolostorba.

900 v° A lidércekről és incubusokról l. részletesebben Joannes Wierus könyvében *(De praestigiis Daemonum* Basiliae 1568) a *De Lamiis* c. fejezetet. A szerző különben igen józanul ítéli meg ezeket a képzeletbeli bujálkodásokat.

902 v° Vespasianus vizeldéiről Manlius 367 : Tanta fuit avaricia Vespasiani, ut etiam census cloacis imponeret . . . Et cum aliquando propter istas sordes indignas Imperator a filio reprehenderetur : pater accipiens pugnum plenum aureis, quos ex cloacis collegerat, adhibuit naso filii, inquiens : Fili olfacias, num haec pecunia oleat cloacam?

A párizsiak a vizeldét »vespasienne«-nek ma is mondják.

A többi adatot máshonnan vette B. P., esetleg valamelyik klasszikus történetírótól.

keszőltz : savanyúleves

A jobbágynyúzó Báthory György annak az Ecsedi Báthory István országbírónak apja volt, aki a kálvini egyház főoszlopa volt Nyirbátor és Ecsed vidékén. A 'karasia' valami ritka posztóféle volt: NySz. II. 126. Balassi János liptóújvári leltárában is szerepel: ein Plab Carrassia Dolman und Hosen (egy kék karasziadolmány és nadrág). Vö. Az ism. Balassi B. 227.

tiltul tapogatoc : innen-onnan előszedve érintek.

902 v° hálólas : színlelés, kétszínűség.

903 A nyúzó földbirtokoshoz szegődő ördögtiszttartó és a kapzsi nemesúr pokolba ragadtatásának históriája Heltaiból való : *Száz Fabula* 1566 (99. sz.). Imre Lajos kiadásában (17. l.) és *Heltai meséinek eredete és nyelve* c. értekezésében idéz hasonló történeteket, de egyik sem azonos : Heltai tökéletesen a magyar viszonyokra szabta történetét. B. P. a mesének csak első felét foglalta össze röviden, a pokoljárást elhagyta. Heltaira mint forrásra utal Barta—Klaniczay : Szöveggyűjtemény I/1. 598.

903 v° Serédi Gáspár nyúzó tiszttartójáról, Csikós Andorjásról alább (905) egy gúnyverset is idéz. A predikációkban is kipellengérezte (IV. 598). — sinárság, zsinárság : fösvénység NySz. III. 1307.

904 A Caganus magyar király persze egy avar kán, kinek Mauritius császárral való esetét Carion—Melanchton meséli el 299 : »Eodem tempore bellum intulit duabus gentibus bellicosis, Longobardis in Italia et Ungaris. . . . Bellum Ungaricum atrocius fuit. Rex Avarum seu Hungarorum Caganus nominatus, cuius magna fuit potentia, et magnus usus militiae.« Az avarok kánja megveri Mauritiust és sok harcosát fogságba ejti, de a dögvész miatt hazamegy 1200 fogollyal : »Quare ostendit posse redimi et captivos, pro singulis unum aureum petit. Negat Mauritius seu avaricia, ut scribunt, seu pertinacia se redempturum esse captivos.«

Erre lázadás tör ki, Phocas centurio kiirtja Mauritius családját és lenyakazza a császárt.

A kánhoz küldött bizánci követ elgondolkoztató meséje uo. : Inde Mauritius progressus obviam hosti recepit Archialum et rediens Constantinopolim fecit Ducem exercitus Priscum, qui post aliquot praelia inducias cum Cagano fecit misso oratorie, qui hac narratione Regem ferocius respondentem flexit : Dicit olim Ægyptium regem Sesostrim vehi solitum in aureo curru, qui a quatuor regibus domitis trahebatur. Cum autem unus ex illis regibus saepe respiciens rotam intueretur, interrogat Sesostris, cur toties respiciat. Intuens inquit rotae volubilitatem, in qua cito ea quae summa fuerant, fiunt ima : cogito de nostra fortuna. Hac admonitione motus Sesostris factus est moestior, et reges liberavit. — Erre a kán is megszelidült és enyhébb békefeltételeket szabott.

904 v° A Tantalus meséjét Volaterranusban is olvashatta B. P. 783. l. »Tantalum vero ad inferos deiecere, ut inter flumina usque ad ora mersus aqua perhiberetur, inter poma item constitutus, nullum attingere potest. Homer. Odyss. XI.« Midas király története is itt van és Midas itt is az olaszos Mida alakban szerepel, de az arannyá válás meséje nincs meg Volaterranusnál, tehát B. P. v. sz. Ovidiusnál olvasta (XI. k.).

Móré László udvari főétekfogó valóban a kor egyik nagy rablója volt. Korábban Dózsa György Pest mellett hagyott hadnagyát megverte, a mohácsi csatában résztvett, majd Zápolyai János királlyá választásánál is jelen van. Később Ferdinándhoz áll, de dúlásai miatt Palotában ostrom alá veszik, úgyhogy minden kincse ott vész. Végül Nánába menekül, ahol meg a török ejti foglyul és családjával együtt Konstantinápolyba viszi, ahol törökké lesz ; fia Kapudsi basa néven szerepel (Vö. Szekfü, MTört. II. 587 és III. 15 és Nagy Iván).

905 Ez a szakasz valami ismeretlen gúnydal maradványa. A benne előforduló Csikós András (ld. fentebb 903 v°) mint Serédi Gáspár (megh. 1563) szolgája említtetik, tehát 1560 táján szerezhette valami kobzos. Az első sorától eltekintve, mely szabályos tizenkétsarkú vers, a többi sor háromosztatú szabad vers, mely alighanem így is volt ritmizálva. A nevek jól vannak összeválogatva, hogy komikus hatást keltesenek, de alighanem élő személyeket jelölnek. Régisége és népi jellege ellenére sajátságos módon eddig nem méltatták figyelemre.

A Móré Lászlóról szóló szakasz Szkhárosi Horvát Andrásnak »Az fejedelemségről« írt énekéből való, mint erre előbb Szilády Áron RMKT. II. 454, majd Nemeskürty István rámutatott (Irodtört. 1951. 477). B. P. 1582-ben megjelent énekeskönyvében közölte Szkhárosi énekeit, tehát négy évvel azelőtt már kezében volt a kézirata. Nemeskürty általában a két író művében azonos forradalmi szellemet vél felfedezni és az *Ördögi Kísérteteket* mint Szkhárosi szellemi örökségét ábrázolja.

905 v° Dobó István nagy tokaji szőlőbirtokos volt ; fukarsága fiában Ferencben még jobban kiütött. Vö. fentebb 268. l.

Pekry vagy Pewkry Lajos Batthyány Ferenc szolgájából lett nagy úrrá. Báthory István nádor özvegyét, Zsófia mazóviai harcegnőt vette feleségül. Temérdek sok várat kap Ferdinándtól, többek között Divényt, Likavát és Liptóújvárt és Liptó-Árva főispánja lett. Majd 1537-ben Ferdinánd lecsukatja, mert Istvánffy szerint Ferdinándot »fitos Pelbárt«-nak nevezte. Kiszabadulása után Likavát visszakapta, de az őrség Ferdinánd hűségére esküdött. Liptóújvárt előbb Malatesta Frigyes kapta meg, utána Balassi János 1554-ben, s így hihető, hogy ezt az anekdotát Balassi Jánostól hallotta B. P., akinek a birtoklása ellen, Pekry fia János tiltakozott a királynál. Pekry Lajos 1557-ben halt meg. A »plébános« v. sz. protestáns predikátor lehetett, ebben az időben a predikátorok szokták ezt a címet használni. (Vö. Szekfü, MTört. III. 181 és 234 és Nagy Iván). Pekryről bővebben írt Takáts S.: *Régi magyar asszonyok* c. könyvében.

setzel szék : karosszék.

Csóron András Szalaházy Tamás veszprémi püspök familiárisából lett főrangú nagybirtokossá, a püspöki birtokból kanyarítva ki birtokait. Devecser ura volt és talán

egy devecseri jobbágyával követte el gaztettét. Házassága révén a Nádasdyakkal is rokonságába került. Vö. Szekfű id. m. III. 181 és 234.

szarat : lába szárát.

906 v° Caligula aranyéhségéről B. P. ismert olvasmányai nem emlékeznek meg. Suetonius, kit Vitellius-szal kapcsolatban pontosan idéz, sokat ír pénzéhségéről, de ilyen adatot nem találtam nála.

Mihály császár pazarlása Carion—Melanchtonnál lib. IV. Basilius Macedo obscuro et ignobili genere ortus, et venalis inter captivos adductus, commendatione Medici in noticiam Micaeli venit, apud quem tantum crevit in gratia et benevolentia ut tandem cubicularii dignitatem consequutus et Micaelo interfecto Imperio sit potitus. Pecunias publicas, quas alter in largitiones exhauserat, hic repetivit, publicato edicto, ut qui pecunias accepisset a Micaelo absque causa iusta, is eas restituat.

Nagy Sándor és Phocion esetét megtaláljuk Rotterdami Erasmus *Apophtegmái* között (Lib. IV) : »Alexander ... talenta duo miserat Phocioni : is vero percunctatus est eos qui pecuniam adferebant.« Majd kikérdi a követeket, miért küldte uruk a pénzt ; Mire a követek : mert őt tartja méltónak arra. De végül is : »Ut scite arreptum ab illius argumentum torsit ad occasionem recusandi muneris. Iam qui heic non admiretur incorrupti pectoris sinceritatem?«

907 Heliogabalus pazarlásait előttem ismeretlen könyvben olvashatta B. P. A Vitelliusra vonatkozó adat Suetoniusból ered : »Famosissima super caetera fuit coena ei data adventitia a fratre, in qua duo milia lectissimorum piscium, septem avium apposita traduntur.«

Kleopátra közismert tékozlása Manliusnál 351 : Quando Cleopatra certavit cum Antonio de sumptibus coenae, ibi illa facete lusit cum isto centauro, ut nihil aliud dicam ... Postridie invitavit Cleopatra rursus Antonium in convivium tenuissimi apparatus, sed dempsit de auriculo gemmam, seu margaritam, et imposuit aceto, in quo mox solvitur, ut sal (tam mirabilis est *συμπάθεια* in rerum natura) ac sic Antonio eam propinavit. Postea facta aestimatione gemmae, haec longe superavit coenam Antonii.

Az augsburgi lakoma uo. 351 : De profusione. Quidam Augustae in conventu invitaverat Duces et alios quosdam dominos, ad coenam quandam, quae ita splendide apparata erat, ut quando fercula deportabantur, seu levabantur, ibi apperirentur asseres mensae, unde aves evolarent, et sic deinceps, rursus sternebatur mensa.

907 Ez a kritika is a német császárt, elsősorban Rudolfot illeti, mert hiszen tudjuk, hogy a magyar végházak éppen a katonák fizetetlensége miatt jutottak romlásra.

leyieltec : voltak.

907 v° delia : katona, darabont — piricskel : elfenekel.

Az égforgás mesterét, vagyis az asztrológust kérdező ifju Manliusnál 354 : Vir admodum dives in Borussia petivit ad Astrologo, ut sibi nativitatem erigeret, et finem vitae praediceret. Quod cum faceret Astrologus, et certum tempus mortis constitueret, ille lautissime interim cum suis sodalibus vixit, ita ut omnem pene substantiam dilapidavit, cum finis vitare instaret ... Cum autem nihil de patrimonio amplius restaret, coactus est saepe colligere elemosynam ad fores templi, nec ullus sociorum eum postea agnovit.

Végre barátai gyűjtenek számára, hogy új életet kezdjen és az 50 aranyból, melyet átadtak neki a felét napi költségeire fordítja, a többit pedig jövedelmezően befekteti.

czuf (csúf) : komédiás — szarat : lába szárát.

908 v° A játékok közül a 'futosás' talán a mai fogócska, a 'lovagosság' esetleg két társán ülő játékos földre rángatása. A 'körvélyes' talán valami körben állók játéka lehetett.

A táncok közül a 'baráttánc' Rétei-Prikkel Marián szerint (*A magyarság táncai*, 1924, 254 és 263 l.) a legunalmasabb tánc lehetett, mert Mikes Kelemen szerint »nincs rosszabb tánc a baráttáncnál« és : »Itt csak baráttáncot kell járni, más nótát nem fúnak«, tehát a lassúságra céloz Mikes, amivel a török politikát csinálták és a baráttáncot járták. Lajta László szíves közlése szerint valami szakrális tánc lehetett, amilyennek a nyomait még ma is Dunántúl és a Kúnságban megleljük. (Pl. egy magát halottnak tettető paraszt körül gyertyával a kézben lassú léptekben táncolnak.) De lehet, hogy a régen divatban levő Dávid király táncáról van itt szó, amikor templomba menet, sőt a templomban ban is lejtettek ilyen lassú ritmusú táncot. Vö. még Morvay Péter, Ethn. 1951, 76.

A tapogatós tánchoz idézni lehet Debreczeni János predikátor hasonló leírását 1697-ből (Réthei-Prikkel M. id. m. 59) : »Illi corpora moderando modo se deprimunt et declinunt, modo se attollunt et elevant, modo pedibus pulsant, manibus strepunt ... sese amplectantur, constringunt, *corpus contrectant*, ore boant et rugiunt, per ambitum et circumferentiam sese volvendo capite nutant et gestant.«

A »sövénytánc«-ra nézve a következő régi és új tánctörténeti adatokat idézzük. Vályi Rózsi Thoinot Arbeau *Orchesographie*-ja (Langres 1588 és 1596) alapján mondja el, (Táncművészet 1955 márc. 128—129 l.), hogy a máltai branle-ban a táncosok előbb kört képeznek, majd középre zárkóznak, a *sövény-branle*ban pedig folytonos helycserével »sövényt fonnak«. Lugossy Emma pedig (77 leánytánc. Zeneműkiadó, Bpest 1952 ; 36. l.) idézi a Hidasjáték-ot, mely a lányok tavaszi játéka s ahol 8—8 lányka szemben felállva az úton keresztbe állnak, hogy átérjék az utcát. A dal végeztével az egyes sor, kézfogással összefogózva, járó vagy futó lépéssel bujást kezd a második sor föltartott karjai alatt (fonás, *sövényfonás)* és újra kihúzzák a sort az eredeti helyükön és a második sor máris bujásba kezd az első sor feltartott karjai alatt. A palóc Galgamácsán feljegyzett játék szerint a szöveg : »Miért küldött az urasszony? Haja gyöngyöm haja. Nektek hidat csinálni, Haja stb. Minek nektek az a hid? Haja stb. Nektek azon átjárni, Haja stb. Nyiss kaput, nyiss Lévári birónak! Nem nyitok nem, Lévári rongyosnak. Új vár, fényes vár, Borsos kapitány. Leszek jámbor jó vitéz, Hidon megyek át.« (Osskóné Liszkay Magda szíves közlése.)

Bornemisza tehát a legrégibb magyar feljegyzője a fentebb leírt táncformáknak.

909 A ráköszöntésről és leitatásról l. fentebb 861 v°. Itt is kiderül, hogy Bornemisza alighanem bornemiszaságáról kapta nevét, mely eredetileg Pesti Péter lehetett (l. fentebb 275. l). Aki a lakodalomban is csak haláltáncot látott, az bizonyára kiérdemelte ezt a különben eléggé elterjedt ragadványnevet. A halálról a középkori »Ubi est?« téma szerint emlékedik bőven a Postillák ugyanezen kötetében IV. 358.

910 A huszti Vén Balázs predikátorról l. fentebb 246. l. A Sztáray Mihályra vonatkozó adatot idézi már Szilády Áron Sztáray-életrajzában (RMKT V. 321) és ugyanitt az informáló Gábriel deákot Nádasdyék emberével, Szentgyörgyi Gábriellel azonosítja.

910 v° Ezt a Józsa deákot Dézsi Lajos a *Balassa Menyhárt árultatásá*ban szereplő Józsa deákkal azonosítja (RMKT. VII. 415), ami eléggé valószínű, hiszen B. P. Menyhárttal személyes viszonyban állott. A darabban is fösvény jelleműnek mutatkozik.

911 vide manticam a tergo : nézd meg az átalvető másik oldalát is.

912 v° Erről a Forgách Istvánnéról másutt is megemlékezik. Vö. Schulek 206 ; Predikációk II. 66. Komjáti Nyitra megyében van.

913 Sennyei Ferenc a Sennyei-család őse, Sárvár, Léka és Kapu kapitánya 1549—1560 körül (Nagy Iván). — émette : ébren, nem álmodva.

914 v° Ez a különös világkrónika elsősorban B. P. szerkesztésbeli gyengeségeiről tesz tanúságot : az *Ördögi Kísértetek*be semmiképp sem illik bele. Az egyes uralkodók nevei mellé írt megjegyzések, valamint az egész kronológiai beosztás arra vall, hogy itt B. P. a maga korában igen népszerű Carion *Chronicon*ját kivonatolta mestere Melanchton átdolgozásában : *Chronicon absolutissimum ab urbe condita usque ad Christum deductum, in quo non solum Carionis opus continetur, verum etiam alia multa eaque insignia explicantur, adeo ut iustae Historiae loco occupatis esse possit.*

B. P. a Postillák V. kötetének végén említi, hogy készült Carion lefordítására is : »az Bibliának épen valo ki nyomtatására és az kis krónikának, kit Carionenak hinak, kibe az egész világ dolga igen nemesen be foglaltatik ... kinyomtatására szándékozom« (Schulek 123). Egyes »történeteket« már a mű folyamán is merített belőle. Így tehát Carionból való a négy birodalom megkülönböztetése Nemrot, Ninus és Semiramistól kezdve (de Semiramis fajtalansága nem innen). Sardanapalnál vö. Carion—Melanchton 56 : Aiunt autem hunc Sardanapalum ficus pinxisse faciem, et in gyneceis omissa Imperii ... obscoenis voluptatibus, deditum fuisse.

Innen vette a macedóniai királyok névsorát is és a római történet áttekintését, pl. Caligulánál (lib. III. 21) : »Statuam suam misit collocandam in templum Ierosolymae Tres suas sorores stupravit.« Neronál olvasta : »Interfecit Paulum et Petrum.« (De anyjának megölését nem itt.) És végül Iréne császárnővel végzi be, mint Melanchton : »Hi capto effoderunt oculos, quae ex re post paucos dies dolore extinctus est. Irene postquam filius oppressus est, regnavit sola tantum tres annos.«

Carion olvasását Manlius is ajánlja (p. 510) ; a diákok »ante omnia perlegant ordine Chronicon Philippi, quod Charionis nomine est vulgatum, in quo summam temporum et praecipuarum rerum gestarum, item Monarchiarum successionem et durationem, ac causas mutationem diligenter observent.«

tiltul : itt is ott is ; innen-onnan.

915 dédős : harmadős, ükükapa, NySz II. 1198.

Herkules őrjöngése és fiainak kiirtása Erázmus *Apophtegmái* között szerepel Lib. IV. : virtutem excellentem in Hercule extinctam esse, qui furens interfecit filios.

915 v° Nagy Sándor elzüllése Carion—Melanchtonnál II. 235 : Tristius est igitur in Alexandro, quod tanta virtus languefacta est, nam quod corpus immatura morte

periit. Ante captam Babylonum fuit modestus, temperans, in imperio iustus, non indulgens irae, et iniustam crudelitatem exerceret, sapiens in praeficiendis gubernatoribus. Nihil igitur in illo imperio pulchrius erat ipso rege propter virtutem postea nihil eo turpius et deformius fuit. Nominari se Deum, et coli divinis honoribus voluit. Hoc tantum salus poenae sequutae sunt, certamina in ebrietate, in quibus iratus interfecit Clitum, a quo servatus fuerat in pugna ad Grancium, et alia multa turpissime fecit.

. . . Postea dedens sese voluptatibus, certamina potentium tanta instituit, ut aliqui in conviviis subito extinguerentur. Ipse tantum ad duos Choas processit, id est, octo sextarios.

916 Julianus apostata mondáját Carion—Melanchton és a *Vitae Patrum* egyformán beszélik el. Vö. Vit. Patr. 305: Aiunt autem cum fuisset vulneratus, mox manum sanguine suo compleverit, et in aërem proiecerit dicens, Galilaee vicisti, sic enim per contumeliam vocabat Christum.

922 v° és 923 frantzus, frantz: szifilis.

duska: billikom

926 v° saldithatnál: vehetnél észre.

927 Ez a korában igen híres hebrológus és kozmográfus Münster Sebestyén valamelyik munkájából vett idézet. Sejtésem szerint a *Fides Christianorum et Judaeorum* c. 1557-ben megjelent könyvéből vehette B. P., melyet azonban könyvtárainkban nem leltem fel.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ

(A mű végén idézett uralkodólajstromok elhagyásával.)

Ábel 30
Abigail 205
Absolon 101, 105
Achab 97
Achitophel 17, 205
Ádám 15, 29, 30, 53, 59, 70, 78, 94, 151, 171 (legendája), 223, 224, 265
Ádám nyitrai pap 199
Agathon remete 142, 259
Agno Ida 195, 277
Sz. Ágoston 58, 71, 74, 86—89, 148, 223, 224, 238
Ágota 53
Agricola Rudolf 261
Aiax 19, 241
Aladár 218
Albert türingiai gróf 96, 277
Alexander ld. Sándor, Nagy
Alszeghy Zsolt 237
Alvinczi György 189
Alvinczi Péter 233
Ammonius 112, 246, 256, 257
Amoraeus 46, 47, 243
Amurát sz. 217
Anasztázia 256
Andrád Sámuel 245
András német predikátor 199
Anna prófétaasszony 117
Annás 181, 182
Sz. Antal 24, 110, 122—124, 126, 127, 142, 159, 251, 252, 258
Antonius (Antal) 209, 282
Anubis 195
Apai Ferenc anyja 137
Apollo remete 248
Apollonius remete 109, 119, 120, 127, 250
Apollonius históriája 99, 245
Apponyi Rudolf 245
Arbeau, Thoinot 283
Archilaus 281
Aretino 239
Aristoteles 147, 176, 201, 222, 245, 261, 268
Áron 16, 30
Arotis Péter 178
Arsenius remete 129, 254
Asmodeus 23, 42, 43
Astarot 46
Attila 218
Augustus 215

Baal, 19, 152, 171
Baalsar (Baltazár) 215
Babindali Gergely 130, 254
babonák 162, 266
Bajazid 267
bájolás 132, 137, 172, 255
Bajusz Miklós 208
Balach 23, 42, 46, 243
Bálám 243
Balassiak 207
Balassi András 236, 238
Balassi Bálint 233, 239, 242, 245, 256, 260, 266, 271
Balassi Farkas (szklabonyai) 266
Balassi István 230, 236, 238
Balassi János 168, 172, 238, 246, 258, 264—266, 268, 280, 281
Balassi János (szklabonyai) 266
Balassi Jánosné Sulyok Anna 246
Balassi László (szklabonyai) 266
Balassi Menyhért 196, 238, 246, 283
Sz. Balázs 127, 159
Balázs huszti predikátor 211, 246, 283
Balthus Bonifác 269
Bambus remete 254
Bandello 263
Bánffy I., II., III. Farkas és Zsigmond 266
Barna Ferdinánd 255
Barrabás 46
Barta János 280
Basilicus szaracén kir. 246
Basilius Macedo 204, 209, 280, 282
Basók 207
Báthory Erzsébet 238
Báthory György (ecsedi) 206, 280
Báthory István kir. 183, 218, 230, 271
Báthory István nádor 281
Báthory István (ecsedi) országbíró 280
Batthyányi Ferenc 277, 281

Batthyány Kristóf 265
Bebekek 207
Behemót 35, 36, 42, 44
Bejczi Ambrus 105, 246
Békes Gáspár 185
Belial 23, 42, 43
Belizár 173, 269
Belzebub 23, 42, 43
Ben Cochab 270
Bencosban 183, 270
Bejnámin 198
Berenice jeruzs. asszony 271
Bethlen Borbála, Ferenc, György, Miklós 266
Betsabe 39
Boccaccio 246, 277
Bock Mihály 242, 243
Boethius 86
Bolgár Ágnes 255
Bolond Sára 177, 269
Bolte-Polivka 255
Sz. Borbála 136
Borbély Ferenc predikátor 184
Borghese Bálint (Cézár?) 185, 271
Bornemisza Gergely 268
Bornemisza Pál püspök 181, 290
Bornemisza Péter önéletrajzi adatai 21, 39, 147, 185, 190, 192, 246, 275
Bornemisza Peti 148
Bornemisza név 102
Bot János 189

Caganus 207, 281
Caligula 166, 209, 239, 264, 282, 283
Callisthenes 176, 268
Campian Edmund 256
Cananeus 49
Carion János 236, 241, 270, 279—284
Cassiodorus 87
Cato-distichonok 261
Catullus 83, 244
Ceczei Lénárt 190, 275
Cellini 237
Chemitius Márton 182, 270
Chilon 261, 262
Cicero 17, 222, 261
Sz. Cicellye 139
cigányok 103, 160
Cloebulus 261, 261
Clitus 176, 268
Cyprianus 89, 223, 244

Csaba 218
Csáktornyai Mátyás 260
Csáky Pál 268
Csikós András 207, 208, 281
Csóron András 208, 281

Damaszcéni Sz. János 176, 268
Dániel 10, 11, 19, 21, 36, 51, 53, 62, 67, 68, 105, 124, 159, 166, 171, 217, 223, 224
Darius 166
Dávid 14, 16, 17, 20, 21, 30, 36, 39, 51, 60, 67, 78, 80, 81, 90, 97, 101, 125, 142, 148—151, 159, 174, 178, 198, 201, 205, 223, 224, 233, 258
Dávid Ferenc 185, 189
Debreczeni János 282
Decius 244
Decius Munus 277
Dedekind Frigyes 260
Demon 23, 42
Dévai Bíró Mátyás 266
Dézsi Lajos 283
Diabolus 23, 42, 43
Dianna 146
Dido 244, 275
Dimenius 23, 42
Dina 205
Diodorus Siculus 166, 264
Diószegi K. István 267
Diószegi Vilmos 264
Dobó Ferenc 268, 281
Dobó István 208, 281
Dobó Istvánné Sulyok Sára 176, 268
Dózsa György 271, 281
Drágffy Zsófia 268
Draskovit György 199
Dürer 234

Eberhard württ. herceg 273
Eckhardt Ferenc 256, 267, 278, 279
Effrenius 127
Efraim 48
elefánt 35, 37
Elizeus 124, 223, 260
Engels 239
Epiphanius 141, 257, 258
Erázmus 243, 244, 261, 262, 282, 283
Erdélyi János 245
Sz. Erzsébet 265
Esdrás 102
Estienne, Henri 265
Eszter 97
Eugenius 127
Eulenspiegel 160, 239, 245, 262
Euthimus 112
Éva 15
Evagrius 112, 246
Ezechias 78
Ézsaiás 28, 97, 99, 124, 177

Faustus Johannes 235
Fedics Mihály 269
Fehér László balladája 274
Fekete Lajos 255
Feledi Lestár 190, 275
I. Ferdinánd 204, 277, 280, 281
Sz. Ferenc 167, 265, 277
Ferenc pozsonyi fráter 169, 265
Feyerabend S. ld. Theatrum diabolorum
Filimon Aurél 267
Flaubert 237
Forgáchok 236

Forgách Ferenc váradi püspök 189
Forgács Istvánné 213, 283
France, Anatole 237
Fráter György 193, 277
III. Frigyes császár 196

Gábriel arkangyal 67, 110, 127, 252, 283
Gábriel deák 212
Galeotto 168, 182, 265, 270
Gállfi Imre 241
Gamaliel 182
Gárdonyi Géza 255
Gatti Johannes 265
Gattyás Ferenc 208
Gedeon 54
Sz. Gergely 86, 88
Gesner Konrád 261
Godolia 53
Góliát 20
Gombocz Z. 246
Gonzaga 187
Grimm 255
Grobian 152, 260, 261
Guillaume d'Aquitaine 262

Gyallay Domokos 270
Győrffy István 267
Sz. György 167, 264
György Lajos 262, 265, 277

Hadrianus (Adrianus) 183, 271
Hai 23, 42, 47, 241
Hamilcar 183, 271
Hannibal 183, 271
Harsányi István 232
Helam 101
Szép Heléna 198
Heli 101
Heliogabalus 209, 239, 282
Heltai Gáspár 240—244, 280
Herczeg Ferenc 255
Herkules 176, 268, 283
Hero 128, 253
Herodes 176
Herodotos 222
Hetzer 277
Hillarion 24, 109, 119, 124, 127, 141, 251, 257
Hippokrates 261
Holophernes 101
Homeros 222, 281
Homonnaiaiak 207, 238
Homonnai Gáspár 197, 278
Homonnai Istvánné 9
Hor 24, 109, 119, 127, 250
Horatius 261, 262
Horváth Cyrill 255, 256
Horváth János 265, 266, 271
Huszár Gál 131, 255

Iden 277
Illés próféta 19, 124, 223, 250, 258
Illéssy J. 274
Sz. Ilona (Helena) 135, 255
Ilosvai S. Péter 245
Imre Lajos 280
Incze Gábor 233
Irene császárnő 216, 283
Ireneus 223
Isiodorus 18, 74, 85, 86, 88, 244
Isiodorus remete 142, 259, 260
Ismael 53
Sz. István vértanú 53
Istvánffy 281
Izabella királynő 195, 275, 277

Sz. Jakab 49, 51, 52, 72, 73, 84, 90, 243
Jakab Elek 272
Jákob 49, 205
Ker. Sz. János 36, 101, 102, 115, 124, 136, 142, 252
Sz. János evang. 45, 48, 49, 51, 55, 59, 70, 124, 160, 168, 175, 223, 246
Sz. János (Aranyszájú) 86, 87, 223
János remete 24, 109, 111, 113, 119, 121, 124, 223, 224, 237, 243, 244
János király 189, 193, 281
János Zsigmond 218
játékok 210
Jebuseus 49
Jeremiás 53, 101, 181, 245
Sz. Jeromos 24, 68, 88, 109, 112, 113, 119, 121, 124, 223, 224, 237, 243, 244, 246, 265
I. Joachim brand. vfej. 236
Joada 8
Joas 8
Jób 17, 21, 34, 47, 55, 67, 85, 101, 105, 117, 124, 148, 242
Jónás 11, 68, 105
Josephus Flavius 195, 270, 271, 277
Józsa deák 212, 283
József 60, 67, 80
József remete 257
Józsue 52, 54, 125, 159
Juda 49
Júdás 8, 47, 49, 70, 71, 93, 104, 112, 121
Judit 101
Julianus Apostata 143, 216, 258, 259, 284
Julius Caesar 186, 215, 272
Jupiter 166
Justinianus 176, 269

Kaifás 112, 181, 182, 223
Kálmáncsai Márton 199, 278
Kálnai 190
Kálvin János 83, 223, 243
Kapudzsi basa 281
Kapy György 200
Karácson György 271
Karadzsics Vuk 266
Kardos Tibor 246
Nagy Károly 216
V. Károly 181, 192, 235, 276
Károlyi Árpád 268
Katona Lajos 255, 265

Kenderessy István 176, 269
Kerecséni János prépost 189
Kerényi Károly 266
Király fia Kis Miklós 99, 245
Király György 262, 265
Klaniczay Tibor 265, 280
Kleopatra 209, 282
Kobzi Pál 208
Komáromy Andor 256, 268
Koltay-Kastner 234, 235, 239, 256
Nagy Konstantin 183
XIII. Konstantin 217
kristálynézés 131, 254
Krusith János 269

La Fontaine 277
II. Lajos 184, 217
Lajta László 282
Lányi-Knauz 254
latin szövegek 77, 152, 224
Latomus 264
Lebègue, Raymond 263
Lee, A. C. 262
Leo remete 257
Lethenyei Pál 132, 256
Leviathan 35, 36, 42
Lichtenstein Kristóf 196, 277
Linus 176
Losonczi Anna 5
Losonczi Antal 184
Loth 159, 224
Sz. Lőrinc 53
Lucretia 67, 96, 205
Lucullus 202, 239, 280
Sz. Lukács 85
Lukács Albert 241
Luther Márton 24, 88, 110, 113, 119, 121, 176, 223, 233, 237, 239, 242, 247, 251, 264, 265, 268

Macarius József 274
I. Macharius remete 24, 109, 119, 120, 140—143, 146, 250, 257, 258, 260
II. Macharius 24, 109, 121
Magyary-Kossa 246, 255, 265
Mahomet 217
Mahomet szultán, 175 217, 267,
Maior György 237, 242, 243, 247, 256, 259
Malatesta Frigyes 281
Mammon 23, 42, 43
Manasse 59
Manlius János 234—236, 244, 245, 252, 256, 262—265, 267—280
Margalits Ede 261
Sz. Margit 265
Sz. Mária 56, 125, 134 kk., 167, 169—171, 252, 264, 265
Mária (Áron huga) 30
Mária Magdolna 32, 60, 117, 151, 233
Markalf 160, 177, 262
Máriássy Pál 231, 233, 240
Sz. Márton 237
Maszlag Gecő 208
Sz. Máté 89, 153, 190
Mátyás kir. 106, 168, 182, 233, 245, 246, 265, 270
Medea 275
Melanchton 181, 223, 233—237, 244, 245, 252, 254, 255, 262, 263, 265, 270, 271, 274, 277, 278, 281—284
Melich János 266
Melius Péter 242
mesetémák 99, 131, 192
Michol 105
Midas 207, 281
Mihály arkangyal 57
Mihály császár 209, 282
II. Mihály 216
Mihály fráter 169
Mikes K. 282
Miksa császár 177, 209, 218, 234, 265, 269
Milanesi Magd. 269
Milo, krotoni 96, 245
Molok 146
Montaigne 235, 243, 261
Móré László 207, 208, 281
Móric cszászár 163, 207, 263, 281
Morvay Péter 282
Mózes 16, 21, 30, 36, 47, 50, 52, 67, 71, 159, 174, 223
Mózes remete 145, 260
Mundus 195
Münster Sebestyén 224, 284
Münzer (Monetarius) Tamás 184, 200, 271 277, 279

Nabal 205
Nabuchodonozor 23, 42, 46, 47, 166, 217
Nádasy Tamás 274
Nassaui Fülöp 262
Nathan 150
Nemeskürty István 238, 246
Nemrot 283
Nero 17, 176, 216, 283
Nesteron 141, 257, 258
Nestorid, Nestirid 135, 136, 256
Nicephorus 246
Ninus 283
Noé 30, 223, 224

Oláh Miklós 181
olasz emlékek 141, 165, 191, 170, 197
Orestes 244
Orlando 160, 262
Ország Borbála (guti) 5, 230, 238
Ortutay Gyula 232, 269
Osskóné Liszkay Magda 282
Ovidius 244—246, 261, 275

Ördögnevek 42
ördöngősök 32, 132, 139, 213
Sz. Özséb (Eusebius) 246

Pachomius 144, 145, 259
Pais Dezső 255
Pambusis 129

Sz. Pál 6, 11, 15, 16, 19, 20—22, 28—30, 32, 36, 48—51, 56, 58, 60, 62, 67—69, 73, 64, 77, 81, 83, 85, 89, 90, 92, 101, 102, 104, 113, 122, 131, 140, 142, 148, 151, 152, 159, 177, 181, 190, 194, 204,, 223, 242, 243, 283
Sz. Pál (remete) 124, 244
Pál remete 142, 258
Palásti Márton 241
Pamon 254
Pap Károly 232
Paphnutius 143, 145, 259
Pázmány P. 233, 269
Pekry Lajos 208, 281
Pelagius 246
Pemflinger István, Kata, Márk 266
Perényi (Prini) Gábor 176, 268
Perneszith András 10, 230, 237, 241
Perneszith György 274
Persiandrus 261
Persius 261
Peszerer János 10, 241
Sz. Péter 11, 14, 16, 19, 20, 30, 47, 49, 50, 60, 91, 113, 148, 150—152, 159, 168, 190, 223, 224, 233, 265, 277, 283
Péter zágrábi pap 199
Peucer Gáspár 236
Pharao 23, 42, 46, 47, 52, 71, 120
Phocas 153, 263, 281
Phocion 209, 282
Pilátus 112, 181, 223
Pimenius 140, 253, 257
Pittacus 261
Plato 147, 222
Plautus 83, 244, (pseudo-P.) 261
Plinius 261
Poggio 239
pokoljárás 32, 144, 165, 167
Polybius 271
Pongrácz József 231
Priscus 281
Propertius 83, 244
Publius Syrus 244
Puccini 274

Rabelais 239
Radéczy János pk. 269
ráköszöntés 177, 211, 212, 269
ráolvasások 134, 266 56
Raphael arkangyal 62, 116
Rétei-Prikkel M. 282
Révész Imre 265, 278
Rohan-Chabot család 245
Roland 245
Rousseau 238
Rosa 184, 271
Rudolf császár 131, 183, 193, 217, 230, 255, 282
Ruffinus 112, 246
Rupp Kornél 269

Salamon 14, 15, 21, 30, 36, 42, 50, 67, 75, 97, 103, 159, 180, 198, 201, 223, (pseudo S.) 262
Sallustius 262
Salm Eck (Eggen) 5, 10, 230
Salm Eckné Pernstein Katalin 192, 276
Salm Julius 131, 147, 230, 238, 241, 254, 255, 265, 269, 271, 272
Sámson 14, 20, 36, 67, 102, 201
Sámuel 8, 21
Nagy Sándor 176, 197, 201, 209, 215, 268, 278—280, 282, 283
VI. Sándor pápa 185, 234, 271
Sára 49, 67
Sára (Tóbiás felesége) 59, 105
Sardanapalus 214, 283
Sardou 274
Saturninus 277
Saul 17, 67, 70, 104, 105
Scheidt Gáspár 260
Schulek Tibor 230, 232, 233, 236, 237, 241, 246, 254—256, 264, 265, 270, 271, 275, 276, 283
Schwendi Lázár 246, 266
Sehonnai Antal 207
Seir 47, 243
Semei 105
Semiramis 194, 214, 239, 277, 283
Seneca 7, 82, 85, 87, 176, 243, 244, 262
Sennyei Ferenc 188, 213, 283
Seon 42, 46, 47, 243
Serédi Gáspár 207, 281
Sesostris 207, 281
Severus cs. 183
Sibolti Demeter 168, 178, 265
Siebmacher 276
Siklóssy László 277
Simeon 56, 98
Simeon (poklos) 205
Simon (oszlopos) 237, 246
Socrates 17, 96, 240
Solon 186, 261, 273
Solymossy Sándor 245
Sommer János 275
Soós István 197, 278
Soós János 260
Soós Kata, Margit, Lucia, Ilona 278
Sophokles 241
Spangenberg Cyprianus 254
Spira Ferenc 184, 271
Spiritus nequam 23, 42, 43
Stauracius 216
Stobaeus 261
Stoll Béla 233
Suetonius 282
Sulcer Simon 234
Sylvanus 25, 111, 130, 141, 257
Syso 141, 143, 257, 259

Szabó Károly 231, 232
Szalaházy Tamás 181
Szarka Péter 189
Szelim sz. 175
Székely András 232
Szekfü Gyula 239, 266, 269, 281, 282
Szendrey Ákos 266, 267

Szendrey Zsigmond 255, 266, 267
szentenciák 65, 77
Szentgyörgyi Gábriel 283
Szerencse Benedekné 132, 266
Szilády Áron 245
Szilva Albert 177, 269
Szimonidesz Lajos 275
Szirmay Antal 245
Szkhárosi Horváth András 238, 281
Szokoli Musztafa 279
Szolimán sz. 267
Szondy György 255
Szőllősi József 232
Sztárai Mihály 211, 212, 283

Takáts Sándor 265, 281
Sz. Tamás 261
táncok 210
Tantalus 207, 281
Tarczai Anna 278
Tardoskeddi Szerencse B.-né ld. Szerencse Benedekné
Tarquinius Superbus 205
Telegdi Miklós 178—180, 246, 269, 275
Terentius 261
Tertullianus 261
Theatrum Diabolorum 235, 236, 251, 254, 256, 260, 269, 274, 280
Theodorus, Vitus 272
Theophilus (Mihály császár fia) 209, 216
Thury Etele 255, 265, 267
Thurzó Erzsébet 131, 254
Thurzó Ferenc 265
Thurzó György 265
Thurzó lantosa 171
Tibai Gergely 198, 278
Tibai Lázár 278
Tiberius 195, 215
Tieffenbach 246
Timoclea 280
Timoteus 56
Timotheus remete 144, 259
Tinódi 266
Titus Vespasianus 183, 206, 216, 271
Tóbiás 56, 59, 62, 67, 97, 116
Toldi Miklós 245
Tőke Ferenc 271
törökök kínzásai 20, 106, 107
Török Bálint (enyingi) 171, 207, 230, 232, 239, 266
Török Ferenc (enyingi) 5, 230
Török István (enyingi) 5, 231, 236, 266
Török János (enyingi) 5, 6, 9
Török Zsuzsánna (enyingi) 5, 9
Trágár Balázs 160, 177, 262
Trebonius 186, 272, 273
Trócsányi Zoltán 240, 255
Tuba Mihály 144, 259
Turóczi-Trostler József 235

Ungnad Kristóf 5
Ulysses 44
Uzmi Péter 208

Valerius Maximus 261
Vályi Rózsi 283
Végh Ferenc 234
Vendenhaimer Wericus 234, 235
Verancsics Antal 181, 269, 270, 276
Vespasianus 206, 271, 280
Vezmi Jankó 208
Sz. Vid 167
Vitellius 209, 282
Virgilius 222, 244, 275
Volaterranus 233, 244, 268, 270, 281
Voltaire 274

Wierus Johannes 242, 243, 255, 266, 280
Wolff, Eugen 233

Zabulon 23, 42, 43, 89
Zacharias 125, 252
Zacheus 60, 125, 190, 233
Zalán Menyhért 267
Ziska 196, 277
Zlinszky Aladár 266
Zolnai Béla 274

Zsinka Ferenc 232
Zsófia császárnő 269
Zsófia mazóviai hercegnő 281
Zsuzsánna 62, 67, 68, 105, 205

TARTALOMJEGYZÉK

Az első kiadás előszava 5
A külön kiadás előszava 10
Ördögi Kisirtetekről 13
Elöl iaro szo 14
Summaia az ördögi kisirtetekröl valo Historiaknak es tanusagoknac 22
Summaia az masik reszenec 23
Az elsö reszeröl. Elsö Predikacio az ördögi kisirtetekröl. Summaia 26
Az elsöröl 27
Mas Predikacio az ördögi Kisirtetekröl. Summaia 41
Az elsöröl; az ördögnec soc fele neuezetiröl 42
Hasonlitatot neueiröl az barmokhoz 44
Kegyetlen wrac neueuelis neueztetic 46
Hogy az hiuec mindenkor kisirgettetnec 48
Hogy soc felec az kisirtetec 51
Minemüc a kisirtetec 52
Oltalmunc ellene 53
A segitsegröl 57
Ördögi kisirteteknec modgyai 59
Harmadik predikacio az ördögi kisirtetekröl. Summaia 64
Az paraznasag kisirtete ellen, mint oltalmazta egy bölcz magat 65
Hasznai 66
Nagy gondolatoc 67
Nagy ertelmes gondolatoc 71
Hal czuda hartzot 71
Senki nem elegeszic meg az ö rendiuel 72
Lelki vaksagban valo kemenysegröl 73
Kerdes-Felelet 73
Hasznai az hiuec testi geriedezesenec 74
Mire valoc ezec 75
Más emberröl 75
Summaia az Szolasnac 76
Deac irasoc 77
Ad vitanda adulteria 80
De Ustione 83
Harom közönseges röttenetes ellenseginkröl 90

Negyedic Predikacio az ördögi kisirtetekröl ... 93
Mint kell oltalmaznunc magunc ... 93
Az öt erzekensegröl ... 94
Az latasrol ... 96
Az hallasrol ... 98
Az öt erzekensegröl ... 94
Az hallasrol ... 98
Az szaglasrol ... 100
Az kostolasrol ... 101
Az illetesröl ... 102
Summa az öt erzekensegről ... 103
Hasznai mind ez inteseknec ... 104
Serkentesec ... 105
Negy Predikacionknac Summaia ... 108

Imadsag ... 108

Masic resze az ördögi kisirtetekröl valo tanusagoknac ... 109

Elsö rendbeli historiac, az kisirtetekröl ... 111
Remetec eredete ... 112
Remetec kisirtetiröl ... 113
Remete Ianosrol ... 114
Remete Ianos beszede ... 114
Historia ... 115
Mas rendbe szolunc egy nihany regi es wy dolgokról: Hor nevü Apatwrrol stb. ... 119

Antalrol ... 122
Szep Feleletec ... 127
Nemellyeken gyözedelmet vöt az ördög! ... 128
Istent szidalmaztatta ... 128
Buialkodasra int ... 128
Nagy hite ez vennec ... 129
Draga ismerete maganac ... 129

Ötödik rendbe ... im szoloc en idömbeli dolgokrolis ... 129
En latasom ... 130
Ördöngös aszonyrol ... 132
Bayiolo Imatsagoc ... 134
Miert irattac ezec ... 137
Papas Pap üzeseröl ... 139

Köuetköznek mas fele czuda dolgokis ... Summaia ... 139
Az imatkozokrol ... 142
Raytam törtint dolgoc ... 147
Hasznai ezeknec ... 149

De vigilia Christianorum ... 152

Exercitia sancta ... 153

Hasznai. Mire valoc ez Deac irasoc ... 159

Hatod rendben ... 161
Deakulis erczetec hasznait ... 161

Az ördögnec szem latomast valo gonosz czelekedö kisirtetiröl ... 162
Ördögi historiac ... 163
Mas ördögi dolog. Az hamis esküuesröl ... 164
Töb mergei az ördögnec soc bünökben ... 165
Baluanyoztatasi az ördögnec ... 166
Büntetese az czalard tanyitasnac ... 168
Bü báiasokrol ... 172
Mind ez vilag vaksagarol ... 174
Az ördögnec töb Bünben valo keueresi ... 175

Czuda dolgoc azocrol, kic szüleiket nem tiszteltec ... 175
Iszonyu lakasokrol ... 177

Töb historiac ... 182
Paraznakrol ... 192
Más czuda rostatia az ördögnec ... 203
Meg czalatkozot asszonyokrol ... 204

Az fösvenysegröl es tekozlasokrol, es egyeb öszue elegyedet ördögi bünökröl ... 204
Telhetetlen czalardokrol ... 206
Tekozlokrol es Torkosokrol ... 209
Öszue elegyedet bünökröl ... 211

Ez egez vilagon valo Czaszaroc es Magyar orszagi Kiralyoc neuezeti ... 214
Elsö Birodalombeliec ... 214
Masodic Birodalombeliec ... 215
Harmadic Birodalombeliec ... 215
Negyedic Birodalombeliec ... 215
Constantinapoli Kereztyen Csaszaroc neue ... 216
Romai csaszaroc neue ... 217
Magyar Kiralyoc neue ... 218
Mas fele Királyokrol ... 219

Hasznai ez soc öszue elegyedet, io, gonosz, rut, szep Historiaknac ... 219
Az nagy bölczekröl ... 222
Az bennünc fogantatot bün, mire izgat az ördög ... 224

Utolso Summaia. Imadsag ... 226

Jegyzetek ... 227

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR